

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**GAZİANTEP BARAKLARI ANONİM HALK EDEBİYATI VE HALK
KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMASI**

Cevdet AVCI

DOKTORA TEZİ

ADANA/ 2015

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**GAZİANTEP BARAKLARI ANONİM HALK EDEBİYATI VE HALK
KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMASI**

Cevdet AVCI

Danışman: Prof. Dr. Erman ARTUN

DOKTORA TEZİ

ADANA / 2015

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Bu çalışma jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Erman ARTUN
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. Nilgün ÇIBLAK COŞKUN

Üye: Doç. Dr. Refiye OKUŞLUK ŞENESEN

Üye: Yrd. Doç. Dr. Bülent ARI

Üye: Yrd. Doç. Dr. Zekiye ÇAĞIMLAR

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.
..../..../2015

Prof. Dr. Yıldırım Beyazıt ÖNAL
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET**GAZİANTEP BARAKLARI ANONİM HALK EDEBİYATI VE HALK
KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMASI****Cevdet AVCI****Doktora Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı****Danışman: Prof. Dr. Erman ARTUN****Ocak 2015, 550 sayfa**

Gaziantep Türk kültür coğrafyasının önemli kavşak noktalarından birisidir. Bu bağlamda Gaziantep, dünden bugüne çeşitli Türkmen gruplarına ev sahipliği yapmıştır. Bununla birlikte Gaziantep, güneyden gelen Türkmen grupların Anadolu'ya geçiş yollarından birisi de olmuştur. Siyasal anlamda Memlûklüler, Dulkadiroğulları Beyliği ve Osmanlı Devleti idaresi bu bölgede varlık göstermiştir. Osmanlı Devleti, doğudan gelen Türkmen gruplarını iskâna tabi tutarken Barak Türkmenlerini bugün bir bölümü Suriye topraklarında bölgeye yerleştirmiştir.

Günümüzde Gaziantep merkez, Nizip, Oğuzeli ve Karkamış'ın ilçe merkezleriyle köylerinde yaşayan Baraklar, halk edebiyatı ve halk kültürü bakımından zengin kültürel varlığa sahiptir. Bu çalışmada, Gaziantep Baraklarının söz konusu bu kültür varlığı, "Gaziantep Barakları Anonim Halk Edebiyatı ve Halk Kültürü" adı altında incelenmiştir. Çalışma, dört bölümden meydana gelmektedir.

Çalışmada, Gaziantep Baraklarının anonim halk edebiyatı ve halk kültürü ürünleri konularında derleme, tasnif ve değerlendirme yapılmıştır. Gaziantep Baraklarının, tespit edilen anonim halk edebiyatı ve halk kültürü ürünlerinin, genel Türk halk edebiyatı ve halk kültürü içerisindeki yeri, benzerlik ve farklılıklar bakımından ortaya konulmuştur. Çalışmanın son bölümünde Barak halk kültüründe eski kültür izleri aranmıştır. Konuyla ilgili olarak yazılı, sözlü ve elektronik kaynaklardan yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halk kültürü, halk edebiyatı, Gaziantep, barak, barak odası.

ABSTRACT**ANONYMOUS FOLK LITERATURE AND FOLK CULTURE RESEARCH OF
GAZİANTEP’S BARAKS****Cevdet AVCI****Ph. D. Thesis, The Turkish Language and Literature Department****Supervisor: Prof. Dr. Erman ARTUN****January 2015, 550 pages**

Gaziantep is one of the significant conjunction points of Turkish Culture Geography. In this respect. Gaziantep has hosted various Türkmen groups from yesterday to today. At the same time, Gaziantep has been one of the passangeways to Anatolia of Turkmen groups coming from South. In political way, The Mamluks, Beylik of Dulkadiroğulları and Ottoman Government Administration have presented in this region. As Ottoman Government has exposed Turkmen groups coming from East to inhabitation, Ottoman Government has hosted Barak Turkmens to region whose division is in Syria soils nowadays.

Baraks who have lived in Gaziantep center, Nizip, Oğuzeli and Karkamış'n district centers and villages have rich cultural asset in the aspect of folk literature and folk culture. In this work, Gaziantep Baraks's this culture asset at issue was searched under the name of "Gaziantep Baraks Anonymous Folk Culture" . Work consists of four sections.

Collecting, classification and avaluation about topics of Gaziantep Baraks Anonymous folk literature and folk culture products were done in work. Gaziantep Baraks's detected Anonymous folk Literature and folk Culture products were put forward place in general Turkish folk literature and folk culture in respect to similarty and diffirences. Written, oral and electronic resources about topic were benefitted.

Key Words: Folk culture, folk literature, Gaziantep, barak, barak room.

ÖN SÖZ

Türk topluluklarının büyük gruplar halinde Orta Asya'dan Anadolu'ya geliş süreçleri uzun bir tarihi dönemi kapsamıştır. Özellikle Türklerin İslam dinini kabul etmeleriyle yoğunlaşan bu göçlerle birlikte, Anadolu ve çevresinde siyasal anlamda çeşitli beylikler ve devletler kurulmuştur. Bu süreçte Türk topluluklarının geleneksel yaşam tarzı olarak ifade edilen konargöçer ya da göçerevli yaşam biçimi, bir yandan da yerleşik düzene dönüşmeye başlamıştır. Özellikle Osmanlı Devletinin kuruluşu ve sonrasında devlet, doğudan gelmeye devam eden konargöçer nüfusu yerleşik hayata geçirmeye çalışmıştır. Bu durumun ekonomik, askeri, siyasi ve sosyal nedenleri vardır.

Konargöçer yaşam tarzı olarak ifade edilen bu göçebelik türünde topluluklar, gittikleri yerlere kendi kültürlerini de taşımışlardır. Sözlü kültür geleneği olarak tanımlanan bu yapı içerisinde o toplumun bütün halk edebiyatı ve halk kültürü malzemeleri yer almaktadır. Dolayısıyla ekonomik bir zorunluluk olarak göçerevli yaşam tarzı, kendi edebiyatını ve diğer kültür ürünlerini yaratmış ve gittiği yerlere de götürmüştür. Türklerin Orta Asya'dan batıya olan göçleri, Türk kültürünün de pek çok unsuruyla batıya taşınmasını sağlamıştır.

Bu çalışmanın esasını oluşturan ve Gaziantep'le sınırlandırılan Barak Türkmenleri, Horasan üzerinden Anadolu'ya gelmiştir. 19. yüzyılda bugün Suriye sınırları içerisinde kalan Rakka-Culap bölgesinde zorunlu iskâna tabi tutulan Barak Türkmenleri, bölgedeki diğer aşiretlerle de mücadeleye girişmişlerdir. Hatay'ın Reyhanlı bölgesinden Fırat Nehrine kadar uzanan bölgede Barak Türkmenlerinin hareketliliği devam etmiştir. Bugün ise özellikle Gaziantep'in Nizip, Oğuzeli ve Karkamış ilçelerinin Suriye sınırını takip eden çizgisinde yoğun olarak yaşamaktadırlar. Söz konusu bölge Barak ovası olarak adlandırılmaktadır.

On dokuzuncu yüzyılda yerleşik hayata geçen Barak Türkmenleri, kent yaşamından uzak olmalarından dolayı zengin halk edebiyatı ve halk kültürü malzemelerini muhafaza etmişlerdir. Bu bağlamda Barak Türkmen halk kültürü içerisinde iskân konusu ayrı bir öneme sahiptir. Barak Türkmenlerinin göç ve Osmanlı Devleti tarafından tabi tutuldukları iskân süreçleri tarihi bir olay olarak hafızalarda taşınmıştır. Manzum ve mensur olarak halk hafızasında taşınan ve Baraklı âşıklar tarafından icra edilen bu metinler, Barak Türkmenlerinin sözlü tarih vesikalarıdır. Bu metinlerin sözlü kültür ortamı içerisinde hafızalarda taşınması, saz eşliğinde sürekli icra edilmesi ve yeni kuşaklara aktarılması hususunda Barak oda geleneği çok önemli bir rol

oynamıştır. Barak oda geleneği, Barak Türkmenlerinin hafıza mekânı olarak, Barak Türkmen kültürünün bölgede hâkim kültür konumunda olmasını sağlamıştır. Barak odalarının Barak Türkmenlerinin halk kültürü içerisinde çeşitli işlevleri mevcuttur. İskân anlatıları ve türkülerinin yanı sıra halk hikâyeleri de bu odalarda icra edilmiştir.

Gaziantep Barak Türkmen halk kültürü, başta türkü, mani, ağıt, masal, atasözü-deyim, dua-beddua gibi halk edebiyatı malzemeleri olmak üzere, halk kültürü bakımından zengin bir muhtevaya sahiptir. Hayatın geçiş dönemleri, halk inanışları ve halk hekimliğiyle ilgili inanış ve uygulamalar, Barak Türkmen kültüründeki eski kültür izlerini ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada ele alınan konular, ikinci bölümde Türk dünyası, Anadolu Türk halk kültürü ve Barak Türkmenleri şeklinde başlıklandırılmış ve her konunun sonunda değerlendirme yapılmıştır. Halk kültürü bölümünde Anadolu Türk halk kültürü ve Barak Türkmenleri şeklinde başlıklandırılmış ve bölüm sonlarında bölüm değerlendirmeleri yapılmıştır. Özellikle terim ve kavramların Anadolu'da ve Türk dünyasının diğer bölgelerindeki kullanımları ortaya konularak olabildiğince gelenekle ilgili bilgi verilmiştir. Burada amaçlanan ilgili konunun Anadolu'da ve Türk dünyasının diğer bölgelerindeki durumunu ortaya koyarak Barak Türkmen kültürünün konumunu belirlemektir. Barak Türkmen kültürünün özelde Anadolu Türk halk kültürü ve genel olarak Türk dünyası içerisindeki yeri tespit edilmeye çalışılmış, benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmuştur.

Tarihi zaman dilimi içerisinde hayvancılıkla uğraşan Gaziantep Barakları, bugün yerleşik hayata geçmiş, tarıma ve hayvancılığa dayalı bir ekonomik yaşam biçimini benimsemiştir. Özellikle fıstık yetiştiriciliği Barakların geçim kaynakları arasında ilk sırada bulunmaktadır.

Yaşanılan çağda sözlü-yazılı ve elektronik kültür ortamları eş zamanlı olarak varlığını sürdürmektedir. Sözlü geleneğe varlığını koruyan halk edebiyatı ve halk kültürü unsurları, elektronik kültür ortamının şekillendirdiği popüler kültürün etkisi altına girmektedir. Popüler kültürde karşılık bulamayan halk kültürü unsurları ise yok olmaktadır. Gaziantep Barakları bir yandan sosyo-ekonomik yapının değişmesi, şehirleşme, okuma-yazma oranının artması; bir yandan da ulaşım ve iletişim imkânlarının genişlemesiyle birlikte söz konusu elektronik kültür ve popüler kültür etkisine maruz kalmaktadır. Dolayısıyla Barak halk edebiyatı ve halk kültürü unsurları bu süreçten olumsuz anlamda etkilenmektedir. Bu çalışmada Barak halk edebiyatı ve halk kültürünün bu değişim ve dönüşüm karşısında yok olmaya başlayan unsurlarını

kayıt altına almak, tasnif etmek, incelemek ve değerlendirmek amaçlanmıştır. Bu maksatla sözlü, yazılı ve elektronik kültür ortamı kaynakları kullanılmıştır. Sahada ses ve görüntü kaydı, fotoğraf çekimi yoluyla derleme yapılmıştır. Konuyla ilgili olarak Ömer Özbaş, Ali Şahin, Cahit Tanyol, Naci Kum ve Ali Çavaz'ın Barak ovasından yapmış oldukları derlemelere dayalı çalışmaları, Barak Türkmenlerinin kültürel hayatıyla ilgili geçmiş ve günümüz hakkında karşılaştırma yapma imkânı vermiştir. Bu çalışma kapsamında, özellikle Barak ovasının genişliği dikkate alındığında, ulaşılamayan sözlü kaynakların olabileceğini ifade etmek gerekmektedir.

Doktora öğrenim sürecinde gerek ders aşamasında gerekse tez aşamasındaki akademik görüş ve önerileriyle bana yol gösteren Doç. Dr. Refiye OKUŞLUK ŞENESEN'e, Yrd. Doç. Dr. Zekiye ÇAĞIMLAR'a, bu süreçte yine akademik destek ve önerilerinden faydalandığım Yrd. Doç. Dr. Ayhan KARAKAŞ'a, doktora öğrenimine başladığım günden itibaren hoşgörüsünü esirgemeyen, hem ders hem de tez döneminde alanla ilgili gerekli okumaları yapmamı sağlayan ve kütüphanesini paylaşarak görüş ve önerileriyle daima beni yönlendiren kıymetli hocam Prof. Dr. Erman ARTUN'a teşekkür ederim.

Cevdet AVCI

Ocak / 2015

İÇİNDEKİLER

ÖZET	Sayfa iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xvii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Çalışma Konusuyla İlgili Bilgiler	1
1.1.1. Konu.....	1
1.1.2. Amaç	1
1.1.3. Kapsam ve Sınırlar.....	2
1.1.4. Yöntem.....	2
1.2. Araştırma Alanıyla İlgili Genel Bilgiler	3
1.2.1. Araştırma Alanın Tarihi.....	3
1.2.2. Barak Aşireti İle İlgili Tarihi Bilgiler	5
1.2.3. Barak Kelimesinin Anlamı ve Kullanımı	6
1.2.4. Barak İsimli Yer Adları	8
1.2.5. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri	9
1.2.6. Araştırma Alanının Nüfusu ve Ekonomik Yapısı.....	9
1.2.7. Araştırma Alanının Sosyo-Kültürel Yapısı.....	10
1.2.8. Gaziantep Baraklarıyla İlgili Yapılmış Olan Çalışmalar	11

BÖLÜM II

GAZİANTEP BARAKLARI ANONİM HALK EDEBİYATI

2.1. Anonim Halk Edebiyatı Manzum Ürünler.....	17
2.1.1. Mani	17
2.1.1.2. Değerlendirme.....	36
2.1.2. Türkü.....	37
2.1.2.1. Değerlendirme.....	57
2.1.3. Ağıt	58
2.1.3.1. Değerlendirme.....	69
2.1.4. Ninni	69

2.1.4.1. Değerlendirme.....	75
2.2. Anonim Halk Edebiyatı Manzum – Mensur Karışık Ürünler.....	76
2.2.1. Halk Hikâyesi	76
2.2.1.2. Değerlendirme.....	87
2.2.2. Bilmece	89
2.2.2.2. Değerlendirme.....	93
2.2.3. Atasözü	93
2.2.3.4. Değerlendirme.....	103
2.2.4. Deyim.....	104
2.2.4.1. Değerlendirme.....	110
2.2.5. Dua / Beddua (Alkış – Kargış)	110
2.2.5.1. Değerlendirme.....	129
2.2.6. Tekerleme	130
2.2.6.1. Değerlendirme.....	138
2.3. Anonim Halk Edebiyatı Mensur Ürünler (Anlatma Esası Üzerine Kurulanlar)...	138
2.3.1. Efsane.....	138
2.3.1.1. Değerlendirme.....	145
2.3.2. Masal.....	145
2.3.2.1. Değerlendirme.....	188
2.3.3. Fıkra.....	189
2.3.3.1. Değerlendirme.....	204
2.3.4. Lakap	205
2.3.4.1. Değerlendirme.....	213
2.4. Anonim Halk Edebiyatı Türk Seyirlik Oyunları.....	214
2.4.1. Köy Seyirlik Oyunları.....	214
2.4.1.1. Değerlendirme.....	215

BÖLÜM III

GAZİANTEP BARAKLARI HALK KÜLTÜRÜ

3.1. Geçiş Dönemleri	217
3.1.1. Doğum	218
3.1.1.1. Doğum Öncesi	218
3.1.1.1.1. Kısırlığı Giderme	219
3.1.1.1.2. Gebelikten Korunma.....	223
3.1.1.1.3. Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşaması.....	225

3.1.1.1.4. Aşerme	227
3.1.1.1.5. Doğacak Çocuğun Cinsiyetini Belirleme	230
3.1.1.1.6. Gebe Kadının Kaçınmaları/Uygulamaları	235
3.1.1.2. Doğum Sırası	237
3.1.1.2.1. Doğum Hazırlıkları ve Doğum	238
3.1.1.2.2. Göbek Kesme/Tuzlama/Yıkama.....	242
3.1.1.2.3. Plasenta İle İlgili İnanışlar ve Uygulamalar	245
3.1.1.3. Doğum Sonrası.....	247
3.1.1.3.1. Loğusa Bakımı/Loğusa Ziyareti/Loğusa Şerbeti	249
3.1.1.3.2. Loğusa Sütü/İlk Meme/İlk Giydirme.....	252
3.1.1.3.3. Albasması	254
3.1.1.3.4. Kırk Basması	257
3.1.1.3.5. Kırklama ve Kırk Gün İçinde Yapılan İşlemler	259
3.1.1.3.6. Ad Koyma.....	261
3.1.1.3.7. İlk Gezme.....	264
3.1.1.3.8. Yürüyemeyen Çocuk/Konuşamayan Çocuk.....	265
3.1.1.3.9. Sütten Kesme	267
3.1.1.3.10. İlk Diş/Saç Kesme/İlk Tırnak	268
3.1.1.3.11. Kız Çocuklarında Kulak Delme.....	270
3.1.1.3.12. Değerlendirme	271
3.1.2. Evlenme	272
3.1.2.1. Evlendirme Biçimleri.....	273
3.1.2.2. Evlilik Çağı//Evlenme İsteğini Belli Etme	278
3.1.2.3. Evlilik Öncesi.....	280
3.1.2.3.1. Gelin-Güvey Seçimi	280
3.1.2.3.2. Kısmet Açma	282
3.1.2.3.3. Görücülük/Kız İsteme.....	285
3.1.2.3.4. Söz Kesme/Tatlı Yeme/Başlık.....	288
3.1.2.3.5. Nişan-Nişanlılık.....	292
3.1.2.3.6. Davet/Okuntu.....	295
3.1.2.4. Düğün.....	298
3.1.2.4.1. Düğün Hazırlıkları	298
3.1.2.4.2. Bayrak Dikme/Sağdıç	302
3.1.2.4.3. Çeyiz	305

3.1.2.4.4. Kına.....	308
3.1.2.4.5. Gelin Alma/Gelin İndirme	312
3.1.2.4.6. Nikâh/Gerdek.....	317
3.1.2.5. Düğün Sonrası.....	320
3.1.2.5.1. Sabahlık, Duvak, Ayakdönümü, Gelinlik Etme, Gelin Yirmisi.....	322
3.1.2.5.6. Değerlendirme	323
3.1.3. Ölüm	326
3.1.3.1. Ölüm Öncesi	327
3.1.3.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler	327
3.1.3.1.2. Kaçınmalar.....	330
3.1.3.2. Ölüm Sırası ve Defin İşlemleri	332
3.1.3.2.1. Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler.....	333
3.1.3.2.2. Ölüm Olayından Sonra Yapılan İşlemler	335
3.1.3.2.2.1. Ölümün Duyurulması	337
3.1.3.2.2.2. Ölünün Bekletilmesi.....	338
3.1.3.2.2.3. Ölünün Gömülmeye Hazırlanması.....	340
3.1.3.2.2.4. Yıkama ve Kefenleme	342
3.1.3.2.2.5. Cenazenin Taşınması.....	345
3.1.3.2.2.6. Cenaze Namazı.....	347
3.1.3.2.2.7. Defin ve Mezarlıkta Yapılan İşlemler	348
3.1.3.3. Ölüm Sonrası	351
3.1.3.3.1. Cenaze Evi	351
3.1.3.3.2. Belirli Günler/Ölü Yemeği	354
3.1.3.3.3. Ölünün Eşyaları/Devir-İskat	357
3.1.3.3.4. Yas Tutma/Ağıt Söyleme	359
3.1.3.3.5. Mezar Ziyaretleri/Mezarlık ve Ruhlar ile İlgili İnanmalar	362
3.1.3.3.6. Değerlendirme	364
3.2. Bayramlar, Törenler ve Kutlamalar	367
3.2.1. Sünnet	367
3.2.1.1. Sünnet Töreni ve Kirvelik Kurumu	368
3.2.1.2. Değerlendirme.....	371
3.2.2. Askerlik ile İlgili Âdet ve İnanmalar	372

3.2.2.1. Değerlendirme.....	376
3.2.3. Hacı Uğurlama/Karşılama	377
3.2.3.1. Değerlendirme.....	380
3.2.4. Dini Bayramlar	380
3.2.4.1. Ramazan Bayramı.....	381
3.2.4.2. Kurban Bayramı.....	383
3.2.4.3. Değerlendirme.....	386
3.2.5. Kandiller	386
3.2.5.1. Değerlendirme.....	387
3.2.6. Kutsal Aylar-Günler	388
3.2.6.1. Değerlendirme.....	389
3.2.7. Milli Bayramlar.....	390
3.2.7.2. Değerlendirme.....	391
3.2.8. Bereket Törenleri	391
3.2.8.1. Nevruz/Hıdrellez.....	392
3.2.8.2. Yağmur Yağdırma Törenleri.....	392
3.2.8.3. Koç Katımı Töreni	394
3.2.8.4. Saya (Kış Yarısı)/Kar Kaldırma.....	395
3.2.8.5. Çiğdem Bayramı	395
3.2.8.6. Değerlendirme.....	395
3.3. Günlük Hayatla İlgili Gelenekler.....	396
3.3.1. Komşuluk.....	397
3.3.2. Misafir-Misafir Ağırlama-Misafir Uğurlama	398
3.3.3. Aile.....	399
3.3.3.1. Çocukların Eğitimi.....	400
3.3.3.2. Ailede İş Bölümü	401
3.3.3.3. Ailede Karar Alma.....	401
3.3.3.4. Aile İlişkileri	402
3.3.3.5. Çocuklar	402
3.3.4. Toplantılar.....	403
3.3.5. Sonradan Kazanılan Akrabalıklar	403
3.3.5.1. Kan Kardeşliği	403
3.3.5.2. Süt Annelik	403
3.3.5.6. Hemşehrilik.....	404

3.3.6. Giyim ve Kuşam	404
3.3.7. Değerlendirme	408
3.4. Halk İnanışları.....	411
3.4.1. Yatırlar ve Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanışlar.....	412
3.4.2. Kurban/Adak.....	415
3.4.3. Ocaklar.....	416
Ocak ve ocaklı kavramını geniş olarak açıklayan Pertev Naili Boratav (Boratav, 1994, s. 113-115). Ocak kavramını şu şekilde açıklamıştır:.....	416
3.4.5. Nazar-Nazarlık.....	418
3.4.6. Uğur-Bereket	421
3.4.7. Tabiat Olayları ile İlgili İnanışlar	424
3.3.7. Hayvanlarla İlgili İnanışlar	427
3.4.8. Günlerle İlgili İnanışlar.....	429
3.4.9. Büyü.....	430
3.4.10. Rüya İle İlgili İnanışlar	431
3.4.11. Değerlendirme	433
3.5. Halk Mutfağı.....	435
3.5.1. Tat Vericiler	436
3.5.2. Kış Hazırlıkları	437
3.5.3. Yiyecek Türleri ve Yapılışları	439
3.5.4. İçecek Türleri ve Yapılışları	446
3.5.5. Mutfak Araç-Gereçleri ve Kullanışları	447
3.5.6. Değerlendirme	447
3.6. Halk Bilgisi	448
3.6.1. Halk Hekimliği	448
3.6.2. Halk Veterinerliği	453
3.6.3. Halk Meteorolojisi	456
3.6.4. Halk Takvimi	458
3.6.5. Halk Mimarisi	460
3.6.6. Halk Hukuku.....	462
3.6.6.1.Miras	463
3.6.6.2. Kan Davası.....	464
3.3.6.3. Boşanma.....	466
3.6.6.4. Toplumsal İlişkiler	466

3.6.7. Değerlendirme	467
3.7. Oyun ve Eğence	471
3.7.1. Çocuk Oyunları.....	472
3.7.2. Büyüklerin Oyun ve Eğlenceleri.....	475
3.7.3. Halk Oyunları	477
3.7.4. Değerlendirme	481

BÖLÜM IV

SONUÇ

KAYNAKÇA.....	501
SÖZLÜ KAYNAKLAR.....	512
DİZİN.....	521
SÖZLÜK.....	525
FOTOĞRAFLAR	529
ÖZGEÇMİŞ	550

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m	: Adı geçen makale
akt.	: Aktaran
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
D.S.	: Derleme Sözlüğü
e.a.	: Eski Adı
ed	: Editör
FP	: Folklor Postası
HAGEM	: Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü
Haz.	: Hazırlayan
G Ü.	: Gaziantep Üniversitesi
K.	: Kaynak kişi
Mad.	: Madde
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa sayıları
S.	: Sayı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TF	: Türk Folkloru
TFA	: Türk Folklor Araştırmaları
T.S.	: Türkçe Sözlük
ty	: Tarih yok
vs.	: Ve saire
Yay.	: Yayınları
Y.	: Yıl
yy.	: Yüzyıl

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1.Çalışma Konusuyla İlgili Bilgiler

1.1.1.Konu

Bu çalışmanın konusu, tarihi ve kültürel açıdan zengin bir birikme sahip olan Gaziantep Barak Türkmenlerinin anonim halk edebiyatı ve halk kültürü unsurlarıdır. Yakın döneme kadar kapalı kültür yapısına sahip olan Gaziantep Barak Türkmenleri, halk hikâyesi, türkü, ağıt, mani gibi anonim halk edebiyatı ürünleri başta olmak üzere; hayatın geçiş dönemleri, halk inanışları, halk hekimliği, halk mutfağı, Barak oda geleneği açısından zengin halk kültürü ürünlerine sahiptir. Bu çalışmada söz konusu bu unsurlarla ilgili olarak derleme, tasnif, inceleme ve değerlendirme yapılmıştır. Gaziantep Baraklarının, tespit edilen anonim halk edebiyatı ve halk kültürü ürünlerinin, genel Türk halk edebiyatı ve halk kültürü içerisindeki yeri benzerlik ve farklılıklar bakımından değerlendirilmiştir.

1.1.2. Amaç

Gaziantep Barakları zengin bir anonim halk edebiyatı ve halk kültürüne sahiptir. Bu çalışma kapsamında, Gaziantep Baraklarının, varlığı tespit edilen anonim halk edebiyatı ve halk kültürü ürünlerini araştırma sahasından derlemek, tasnif etmek, incelemek ve değerlendirmek amaçlanmıştır. Elektronik kültürün yarattığı popüler kültürün geleneksel Barak Türkmen halk kültürünü aşındırıcı etkisi altındadır. Bu çalışmayla söz konusu Barak Türkmen anonim halk edebiyatı ve halk kültürü malzemeleri olabildiğince tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışma dört ana bölümden oluşacaktır. Birinci bölüm olan girişte, araştırmanın konusu, sınırları, amacı, yöntemi hakkında bilgi verildikten sonra yörenin coğrafi, tarihi, ekonomik ve sosyo-kültürel özellikleri ortaya konulmuştur.

İkinci bölümde Gaziantep Baraklarının manzum, manzum-mensur ve mensur anonim halk edebiyatı ürünleri ile seyirlik oyunlar ele alınmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Gaziantep Baraklarının geçiş dönemleri, bayram, tören ve kutlamaları, halk inanışları, halk mutfağı, halk bilgisi, oyun ve eğlence başlıklarına yer verilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümü sonuç, sözlü ve yazılı kaynaklar, dizin, yerel kelimeler sözlüğü, fotoğraflar ve özgeçmişten oluşmaktadır.

1.1.3.Kapsam ve Sınırlar

Bu çalışmadaki araştırma alanı, Gaziantep merkez, Barakların yaşadığı merkez mahalleleri, Nizip ilçe merkezi ve Barakların yaşadıkları köyler, Oğuzeli ilçe merkezi ve Barakların yaşadıkları köyler, Karkamış ilçe merkezi ve Barakların yaşadıkları köylerdir. Tespit edilen köyler şunlardır:

Ağkuyu, Cümfelek, Ekizce, Hüyük, İzan, Kersantaş (Torun), Kürdülü Kersantaş, Kurcu, Kürep, Mukbili, Mizirin, Yarımtepe. Beledin, Bodur Kersantaş, Çangallı, Deve Hüyüğü, Güneyse, Hacı Fakılı, Haral, Kahraman, Tilsevet, Tibil, Tutluca, Uruş, Urumevlek, Zanbur, Akçaköy, Alaçalı (Kılcan), Alagöz, Arıkdere (Germiş), Ayyıldız (Nohu), Balaban (Seydümen), Beşkılıç (Tilkeri), Çiflikköy, Eceler (Melike), Ekinci (Küçükhasanuz), Elifoğlu, Erenyolu (Tilhabeş), Gürçay (Gırlavik), Karacurun, Karanfil (Çakıroğlu), Kelekli (ŞaraKeleklioğlu), Kepirler (Karsarmut), Kıracgölü (Şinkak), Kıvırcık, Kuruyazı (Hasanuz), Öncüler (Hülemen), Örmetaş (Cisrin), Savaş (Küçükşemik), Soylu (Silsile), Subağı (Tilsamen), Şenlik (Mamure), Teketaşı (Ticar), Tosunlu (Büyükşemik), Türkyurdu, Yarımca, Yaşar (Koyunbat), Yazır, Yeşerti (Kefrik), Yolağzı (Çokşuruk), Yurtbağı (Merçhamis), Zöhrecik.

1.1.4.Yöntem

“Gaziantep Barakları Anonim Halk Edebiyat ve Halk Kültürü Araştırması” başlıklı bu çalışmada, derleme ve inceleme yöntemleri kullanılmıştır.

Çalışmada gözlem, görüşme ve anket gibi derleme yöntemleriyle Gaziantep Baraklarının anonim halk edebiyatı ve halk kültürü ürünleri tespit edilmiştir.

Gözlem tekniği, alanda çalışan kişi veya kişilerin dıştan içeriye bakmak ve olayları gördüğü gibi tanımlamak yoluyla bilgilenme tekniğidir. Gözlem yoluyla elde edilen bilgileri, olayın akışına uygun olarak kayda alınmıştır. Bunun için ses kayıt cihazı, kamera ve özel olarak hazırlanacak olan fişlerden yararlanılmıştır.

Görüşme tekniğini de çalışmada kullanılan bir diğer yöntemdir. İstenilen bilgiyi daha güvenilir bir şekilde elde etmek için bu tekniğe destek olarak soru-cevap kâğıtları kullanılmıştır.

Çalışmada öncelikli olarak sözlü kaynaklardan yararlanılmıştır. Kaynak kişiler, yörenin kültürel iklimi içerisinde yetişmiş, bugün köylerde yaşayan ve Barak Türkmen kültürünü ilçe ve şehir merkezine taşıyarak muhafaza etmiş kişilerden seçilmiştir. Yazılı kaynaklardan yararlanırken konuyla ilgili süreli ve süresiz yayınlara ulaşma konusunda, Yök Dokümantasyon Merkezinden, Milli Kütüphaneden, Çukurova Üniversitesi Kütüphanesinden, Çukurova Üniversitesi Türkoloji Merkezinden ve Gaziantep Üniversitesi Kütüphanesinden yararlanılmıştır.

Ayrıca çalışmada elde edilen anonim halk edebiyatı ürünlerinin türüne göre, halk edebiyatı inceleme metotları kullanılmıştır.

1.2.Araştırma Alanıyla İlgili Genel Bilgiler

1.2.1.Araştırma Alanın Tarihi

Kaynaklar Gaziantep'in tarihinin ilk çağlara kadar uzandığını aktarmaktadır. İlk insan topluluklarının yaşadığı ve ilk uygarlıkların geliştiği Mezopotamya, Anadolu ve Mısır'ı birbirine bağlayan kara yolu üzerinde ve Maraş, Halep ve Birecik'ten Akdeniz'e uzanan yolların kesişme noktasında bulunan bir şehir olan Gaziantep, her dönemde tarihî açıdan önemli bir yerleşim yeri olmuş ve her dönemin kültür ve ticaret merkezi olma özelliğini de her zaman korumuştur (Ceyhan, 1999, s. 1)

“Ayıntap” adı ilk kez Urfalı Mateous'un M.S. 652-1136 ve Papaz Grigor'un M.S. 1136-1162 yıllarına ilişkin Vakâyi-nâme ve Zeyli'nde geçer. Mateous (1124) ve Grigor (1155) yılları olaylarından bahsederlerken şehirden Ayıntap olarak söz ederler. Gaziantep'in bir diğer adı da “Kala-i Füsus”tur. (Ceyhan 1999. s. 2).

Gaziantep ve çevresi eski çağlardan bu yana bir yerleşim alanıdır. Şehir pek çok uygarlığa ev sahipliği yaptıktan sonra Pompeus zamanında Roma İmparatorluğuna katıldı. İslamiyet, Arap yarımadasında yayılmaya başladığı zaman bu topraklar, Bizans hakimiyeti altında idi. Müslüman Araplar, Hz. Ömer devrinde, burayı fethettikleri zamandan beri “Hantap” adıyla anılmakta olan Gaziantep, bir köy hüviyetindeydi. Araplar çevredeki sulara, bakarak buraya pınar kenti anlamına gelen “Ayıntap” adını verdiler. Türklerin yöreye hâkim olmasından sonra “Antep” adıyla anılmaya başlanmıştır. (Doğan 1997, s. 33).

Türklerin Ön Asya'ya yayılmaları ve Anadolu ile ilgilenmeleri yaygın kanaatlerin aksine olarak Selçuklu istilâ ve iskân hareketlerinden de İslamiyet'in intişarından da önce başlamıştır. Hatta bu iskânın başlangıç tarihi olarak zamanımızdan

dört bin yıl önceyi tespit eden tarihçiler bile mevcuttur. (Sevinç 1983:1) Anadolu toprakları yüzyıllar boyunca Türk boylarının gelip yerleştiği bir saha olmuş, her göç dalgası ve özellikle Selçuklu muhâcereti ve Moğol istilasası daha önce gelip yerleşenlerin Batı, Güney ve Güneydoğu bölgelerine itilmelerine yol açmıştır. (Sevinç, 1983. s. 6).

Selçuklulardan önce Suriye'nin kuzeyine ve Gaziantep yöresine bazı Türk kavimleri gelmiş olmakla beraber, bunların sayıca az olmaları ve bölgenin muhtelif kuvvetlerin ilgi sahası içinde bulunması sebebiyle burada uzun süre tutunamamışlardır. Anadolu'yu bir vatan haline getiren Türk göçleri Selçuklu istila ve iskân hareketleriyle birlikte başlamıştır. Bunu, Celalettin Harzemşah'la Anadolu'ya gelen ve onun şahadetinden sonra muhtelif bölgelere dağılan Salur, Kalaç, Karapapak, Karaman, Sahır, Kınık, Kayı vs. gibi Türk boylarının muhacereti takip etmiş, onu da Moğol tazyikinin sebep olduğu büyük Türk göçü izlemiştir ki bu üç büyük göç dalgası hem 24 Oğuz boyunun hem de Oğuz olmayan Türk kavimlerinin Anadolu'da temsil edilmesini sağlamıştır (Sevinç 1983, s. 13).

Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı İmparatorluğu zamanında bölge hep gözde olmuş, sürekli ticarî ve siyasî merkez olma hüviyetini korumuştur. Osmanlılar döneminde Gaziantep'te çok sayıda cami, medrese, han ve hamam yapılmış, kent aynı zamanda üretim, ticaret ve el sanatları yönünden de ilerlemiştir. 1641-1671 yıllarında yöreyi iki kez ziyaret eden Evliya Çelebi, burada 22 mahalle, 8 bin ev, 100 kadar cami, medrese, han, hamam ve üstü kapalı çarşı olduğunu anlatır (Ceyhan, 1999, s. 90).

Gaziantep'e gelen Türk boylarından Beğdili boyu Oğuzeli ilçesinin Kafesarı, İnkılâp; merkez ilçeye bağlı Kazıklı Köyü ile Vasılı (Diberik), Orul Köylerine ve Gemrik, Zanbur ve Vantanoz Köylerine yerleşip buraları il tutmuşlardır. Oğuzeli ilçesinin bir bucak merkezi olan Elbeyli, daha ziyade Elbeyli aşiretince meskûndur. Diğer Beğdili obaları Nizip ve Oğuzeli ilçelerine bağlı köylerde ve Kilis köylerinde karışık olarak yaşamaktadırlar. Gaziantep'in Nizip ilçesine bağlı Barak bucağındaki Badıllı Aşireti de Beğdili boyuna mensuptur (Sevinç, 1983, s. 28-38).

Bayat boyuna mensup oba ve aşiretler XV. yy başlarında Kuzey Suriye'de Halep ve Antep arasında yaşamışlar, XVII. yy'dan itibaren Toganlı Bayadı, Şam Bayadı, Bölük Bayadı, Çakal Bayadı, Kızkapanlı Bayadı gibi Bayat boyuna mensup oymaklar bölgeye iskân edilmiştir (Sevinç, 1983, s. 37-38).

Gaziantep'teki Türk boyları arasında Oğuzların Üçok kolunu temsil eden boylardan biri de Bayındır boyudur. Bayındır oymağı, II. Selim zamanında Hüseyin Kethüda'nın idaresi altında yaşamış (Sümer 1980, s. 316), 1691 yılında bölgeye yeni

gelen Bayındır oymaklarının iskân edilmesiyle sayıları artmıştır. Cumhuriyet Türkiye'si'nin sınırları çizilinceye kadar Beğdili'ye tabi oymaklar arasında yaşayan Bayındır Oymağı'nın bazı obaları, Suriye'de kalmıştır. Halitli, Ballı, Bektaşlı, Baharlı ve Saitli obaları ise Gaziantep'te yaşamaktadırlar. Bunlardan Halitli obası, Oğuzeli ilçesinin Türkiye-Suriye hudut çizgisindeki Çobanbeyli köyüne; Ballı obası Nizip'in Bayındır köyüne yerleşmişlerdir. Öteki Bayındır obaları ise Kilis, Oğuzeli ve Nizip ilçelerinin muhtelif köylerine dağılmışlardır (Sevinç, 1983, s. 41). Bunun yanında Döğer, Yazır, Çepni, Büğdüz, Avşar, Karkın, Eymir, Alayuntlu ve Yüreğir boyu gibi Türk boyları da Gaziantep ve çevresini il tutup buralara yerleşmişlerdir (Sevinç, 1983, s. 45-61).

Ali Rıza Yalman, Cenupta Türkmen Oymakları adlı çalışmasında bölgedeki Türkmen dağılımını şöyle göstermiştir:

CENUPTA TÜRKMENLER

Elbeyli Oymağı (7 Oba),

Berelli Oymağı (5 Oba)

Beydili Oymakları: a) Barak Oymağı (12 Oba)

b) Bayındır Oymağı (5 Oba); Beydili Oymakları (12 Oba)

c) Dağınık Oymaklar (7 Oba) (Yalman 1983, s. 3).

1.2.2.Barak Aşireti İle İlgili Tarihi Bilgiler

Baraklar, Faruk Sümer'e göre; XVI. yüzyılda Yeni-il'in Dulkadirli koluna mensup bir Cerid obasıdır. Baraklar, XVII. yüzyılın sonlarında, Rakka'ya iskân edilecekleri esnada Türkmen olarak vasıflandırılıyorlardı (Sümer 1999, s. 197).

İskânın ilk dönemlerinde Barak kelimesi, dört oymaktan meydana gelen bir Türkmen boyunun ismi ve bu boyla beraber Beydili, Elbeyli Türkmenlerinin yaşadığı bölgenin adıydı (Gaziantep Kültür Dergisi, 1966, s. 105). 120 köyün bulunduğu bu yöre, doğudan Fırat Nehri, güneyden Suriye sınırlarıyla bölünen, batıda yazı köyleri ve kuzeyde Gaziantep'in 20 km. güneyinde yükselen dağlarla çevrilidir. Sınırlarını belirttiğimiz Barak Ovası'nın üzerinde, Suriye topraklarına ulaşan Nizip Çayı ve Sacır Suyu adında iki akarsu vardır. Daha sonraki zaman içerisinde özellikle Gaziantep'in Nizip ve Suriye bölgesindeki oymakların tamamı Barak adını almışlardır. Söz konusu olan bu adlandırma, şu an yöredeki tüm aşiretleri kapsayan bir ad haline dönüşmüştür

ve Gaziantep'in bu bölgesinde yaşayan Oğuz-Türkmen aşiretleri bu genel ad altında anılmaya başlanmıştır (Yetkin, 1968, s. 152; Kır, 2002, s. 152).

1.2.3. Barak Kelimesinin Anlamı ve Kullanımı

“Barak” kavramı, destanlar çağından beri bilinen bir kavram olup bazen bir Türk topluluğu adı, bazen şahıs, bazen de yer ve kabile adı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kelimenin birçok kaynaklarda geçmiş olduğunu ve değişik anlamlar taşıdığını yapmış olduğumuz araştırmalarda tespit ettik. “Barak” adının tarihte ilk defa bu Türkmen obasına ne zaman isnat edildiği bilgisi, kelimenin hangi anlamından dolayı obanın “Barak” ismini aldığı tespit açısından önemlidir. Bu nedenle bu konudaki tanımlar incelenecek olduğunda; Barak sözcüğünün kökeni eski Türkçede Yakutçaya dayanmaktadır. Yapılan etimolojik araştırmalarda bu sözcüğün Türkçe “bar-mak, varmak” fiilinden türediği ortaya çıkmaktadır. Anlam bakımından ise; “varan, çok çabuk yürüyen ve koşan” demektir (Ögel, 1993. s. 191).

Kuzey Sibirya’da yaşayan Yakut Türklerinin masallarında geçen ve çok süratli yürüyen mitolojik bir kişinin adı da “Baragçı”dır. Bununla birlikte Yakutlarda kadının ve erkek Şamanların ataları olan ve onları türeten “Kara- Barag Hatun” gibi ikinci derecede tanrıçalar da vardır. Yine diğer kaynaklarda da, Barak cinsi köpeklerin özelliklerinden bahsedilmektedir. Bu özelliklerden ilki, bu hayvanların çok koşmaları, ikincisi de tüylerinin çok uzun olmasıdır. Yakutçadaki bu örnekler de göz önünde tutulduğunda bu sözün aslı eski Türkçede “bar-/var-” fiilinden getirilebilir.

Kaşgarlı Mahmut ise “Barak” sözünü şöyle tanımlamıştır:

“Barak çok tüylü bir köpektir. Türklerin inancına göre, kerkes kuşu kocayınca iki yumurta yumurtlar ve bunların üzerine oturur. Bu yumurtaların birinden Barak adlı bir köpek çıkar. Barak, köpekler içinde en iyi koşan ve en iyi olan bir cinstir. Öbür yumurtadan da başka bir yavru çıkarmış. Bu yumurta da o kuşun son yavrusu olurmuş.” (Atalay, 1985, s. 337).

Şecere-i Terakime’de İt-Barak Han, İt-Barak şeklinde geçer. Barak adına XIII. ve XIV. yüzyıllarda meydana getirilmiş olan Battal Gazi Destanı’nda Kıl-Barak olarak da rastlanılmaktadır (Ögel, 1993, s. 192).

Hüseyin İlhan Yazgan’ın belirttiğine göre, uzun tüylü çuhalara da Barak denmektedir. Palto yerine askerlere giydirilen kaputun eski adı “kebe” idi. Bunların da uzun tüylüsüne Barak adı verilmiştir. Uzun tüylü atlara ve bir cins av köpeğine de Barak

adı verilmektedir. Yazgan, Barakların giyimlerinde veyahut bu iki cins hayvanlardan birinde göze çarpan bu bariz vasıf üzerine bu adı almış olmalarının muhtemel olacağından bahsetmektedir (Yazgan, 1960, s. 11).

“Barak” kelimesinin değişik kaynaklarda, farklı zamanlarda “uzun tüylü av köpeği ve at”, “kıllı, tüylü çuha” (Kır, 2002, s. 151) anlamlarında görülmesinden hareketle kelimenin “tüylü” olanı nitelemek için kullanıldığı fikrine ulaşabiliriz. Bundan da “Barak Türkmenlerinin” özellik olarak tüylü, kıllı ya da uzun saçlı oldukları ve bundan dolayı bu adı aldıkları sonucunu çıkarabiliriz. XVIII. yy’dan itibaren “Barak” kelimesinin Osmanlı belgelerinde kavgacı bir Türkmen boyunun adı olarak geçmesi (Duru, 2002, s. 50) bu ihtimali güçlendirir. Tarihte, savaşçı topluluklarda erkeklerin de uzun saçlı oldukları bilinen bir gerçektir (Keegan 2001). Bu nedenle “Barak” kelimesinin “uzun saçlı” anlamında bir sıfat olarak kullanılmış olması kuvvetli bir ihtimal olarak karşımıza çıkmaktadır.

Barak adına, Orta Asya, Maverainnehir, Doğu Avrupa ve İran’dan başka Orta Avrupa’ya yerleşen Türkler arasında da rastlanmaktadır. Barak adı, Macaristan’da ve Romanya’da da bilinen bir Türk adı olarak yaşar (Raysoni, 1993, s. 146).

Ayrıca Barak sözcüğü yer adı olarak da kullanılmıştır. Gaziantep ilinin Nizip ilçesinin Suriye ile sınırlı olan güney bölümü bu adla anılır. Bu yere Barak Ovası da denilmektedir. Barak Aşireti bu sahada yerleşmiştir (Gaziantep İl Yıllığı, 1968, s. 82).

Diyebiliriz ki, Necdet Sevinç’in de belirttiği gibi Barak adı birçoklarının sandığı gibi asla bir hakaret manası ihtiva etmemektedir. Sevinç’e göre bu isim mutlaka Türk ad verme inanç ve gelenekleri ile ilgili bir isimdir (Sevinç, 1983, s. 63).

Sonuç olarak “Barak” kelimesinin anlamları konusundaki tanımlar özetlenecek olursa;

- 1) Bar-mak fiilinden türeyen bir kelime,
- 2) Mitolojik bir kişinin adı,
- 3) Köpek yüzlü, insan vücutlu bir taifenin adı,
- 4) Çok tüylü bir köpek,
- 5) Kurt başı,
- 6) Tüylü, soylu bir at,
- 7) Uzun tüylü çuhalara verilen isim,
- 8) Uzun tüylü sıfatı yerine kullanılan bir kelime,
- 9) Türk ad verme geleneğine uyarak kişilere verilen bir sıfat,
- 10) Kıllı ve tüylü kumaşlara verilen ad (Ersoy, 2003, s. 49).

Bu kullanım biçimlerinin hepsi de belli zaman ve yerlerde kullanılması sebebiyle doğrudur. Fakat ortak bir noktada sıfat olarak herhangi bir özelliği karşılayan kelime olduğu göze çarpmaktadır.

1.2.4. Barak İsimli Yer Adları

ADI	VASFI	İLÇESİ	İLİ
Barakdağı	Köy	Karaisalı	Adana
Baraklı	Köy	Dinar	Afyon
Barak	Köy	Keskin	Ankara
Barakobası	Köy	Keskin	Ankara
Barakbil	Köy	Yusufeli	Artvin
Baraklar	Köy	Gerede	Bolu
Barakfakı	Köy	Merkez	Bursa
Baraklı	Köy	Merkez	Bursa
Barak	Köy	İskilip	Çorum
Barağı	Köy	Keşan	Edirne
Barak	Bucak	Nizip	Gaziantep
Barak	Muhtarlık	Nizip	Gaziantep
Barak	Ova	Nizip	Gaziantep
Barak	Dağ	Nizip	Gaziantep
Baraklı	Köy	Çiçekdağı	Kırşehir
Aşağı Barak	Köy	Avanos	Kırşehir
Belbarak	Köy	Avanos	Kırşehir
Barakmuslu	Köy	Ilgın	Konya
Aşağıbaraklı	Köy	Erbaa	Tokat
Yukarıbaraklı	Köy	Erbaa	Tokat
Berağı	Köy	Emet	Kütahya
Baraklı	Köy	Boğazlıyan	Yozgat
Baraklı	Köy	Merkez	Yozgat ¹

¹ Türkiye'de Meskun Yerler Kılavuzu, c. 1, s.78,127,149; c.2, s.1152.

1.2.5. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri

Barak sözcüğü aynı zamanda coğrafi yer adı olarak da kullanılmaktadır. Bu coğrafi bölge, Nizip ilçesinin Suriye ile sınırlı güney bölgesidir. Bu yere “Barak Ovası” da denir. Barakların yaşadığı bölgeyi coğrafi alan olarak şöyle tanımlayabiliriz: Doğusu Fırat, batısı Sacır suyu, kuzeyi dağlarla çevrili, güneyi Suriye ile Türkiye’yi ayıran tren yolu ile çevrili bölgedir (Yılmaz 1973:39).

Pilatolarla çevrili bir bölge olan Barak yöresi, Fırat Nehri ile Gaziantep’in Oğuzeli ilçesindeki Sacır Suyu arasında kalan bölgedir. Susuz tarım yapmaya elverişli olan bölgede, Antep fıstığı, üzüm, zeytin, buğday, arpa, pamuk vb. tarımı yapılır. Ayrıca Nizip ilçe merkezinde sayı gelişmiş durumdadır.

İklim Akdeniz etkisi ile daha yumuşaktır. Yazlar sıcak ve kuraktır, kışlar ise soğuk ve az yağışlıdır. Sıcaklık kışın ortalama 2,3 °C, yazın ortalama 27,1 °C olup karasal iklimin etkisi ile bazen 40 °C’yi aşabilir (Gül, 1999, s. 2).

1.2.6. Araştırma Alanının Nüfusu ve Ekonomik Yapısı

Gaziantep Barakları bugün yoğun olarak Gaziantep il merkezinde, Nizip, Karkamış ve Oğuzeli ilçe merkezinde ve bunlara bağlı köylerde, yaşamaktadırlar (Gül, 1999, s. 2).

Naci Kum’un Türkmen Barakları (Kum, 1963) adlı makalesinde saydığı Barak köylerinin adları şunlardır: Ağca Köy, Alagöz, Büyük Şemik, Cideyde, Cisrin, Çokşuruk, Çiftlik, Elifoğlu, Germiş, Girlevik, Hasanuz, Hülmen, Kara Armut, Kara Curun, Karanfil, Kabaca Ağaç, Kılcan, Koyunbat, Kefrik, Kıvırcık, Melike, Mercamis, Nohu, Sara, Seydümen, Sinsile, Şemik (Küçük), Şenlik, Şinkak, Ticar, Tilkeri, Tilhabeş, Tülsümen, Türk Yurdu, Yarımca, Yazır, Zöhrecik.

Nizip ilçe merkezine bağlı olan Barak köyleri şunlardır: Ağkuyu, Cümfelek, Ekizce, Hüyük, İzan, Kersantaş (Torum), Kürdülü Kersantaş, Kurcu, Kürep, Mukbili, Mizirin, Yarımtepe.

Nizip’in Yona nahiyesine bağlı Barak köyleri: Beledin, Bodur Kersantaş, Çangallı, Deve Hüyük, Güneyse, Hacı Fakılı, Haral, Kahraman, Sevet, Sibil, Tutluca, Uruş, Ürmevlek ve Zanbur.

Önceleri bucak olan şimdiki Karkamış ilçesine bağlı olan ve Barakların yerleşim yeri olan köy sayısı otuz altıdır. Bu köylerin eski ve yeni adlarını şu şekilde sıralayabiliriz:

Akçaköy, Alaçalı (Kılcan), Alagöz, Arıkdere (Germiş), Ayyıldız (Nohu), Balaban (Seydümen), Beşkilic (Tilkeri), Çiflikköy, Eceler (Melike), Ekinci (Küçükhasanuz), Elifoğlu, Erenyolu (Tilhabeş), Gürçay (Gırlavik), Karacurun, Karanfil (Çkıroğlu), Keleklı (ŞaraKeleklioğlu), Kepirler (Karsarmut), Kıraçgölu (Şinkak), Kıvırcık, Kuruyazı (Hasanuz), Öncüler (Hülemen), Örmetaş (Cisrin), Savaş (Küçükşemik), Soylu (Silsile), Subağı (Tilsamen), Şenlik (Mamure), Teketaşı (Ticar), Tosunlu (Büyükşemik), Türkyurdu, Yarımca, Yaşar (Koyunbat), Yazır, Yeşerti (Kefrik), Yolağzı (Çokşuruk), Yurtbağı (Merçhamis), Zöhrecik.

Önceleri Birecik'e bağı olan Barak köyleri, Birecik'e bağı bir nahiye olarak bilinen Nizip'in 1924 idari teşkilatında Gaziantep iline bağlanması ve 1926'da kaza olmasından sonra Nizip'e bağlanmıştır. Günümüzde ise Barak köyleri Karkamış ilçesine bağıdır.

Ömer Özbaş, Suriye'de kalan köyler arasında Çemil, Taşatan, Amerne, Sırıysat, Kırkmağara, Avşar Bucağı köylerini sayıp Barakların buralarda da yaşadıklarını belirtmektedir (Özbaş, 1939, s. 14).

1.2.7. Araştırma Alanının Sosyo-Kültürel Yapısı

Barak Türkmenleri, kapalı toplum olma özelliğini yakın döneme kadar sürdürmüş bir toplumdur. Bu nedenle kendilerine özgü kültür ve geleneklerini aynı ölçüde korumuşlardır. Türk kültürünü bütün yönleriyle bu sınırlı coğrafya üzerinde görmek mümkündür. Baraklar, Horasan'dan Anadolu'ya getirdikleri töre ve geleneklerini yeni dinin kurallarıyla yoğurarak eski geleneklerini sürdürmüşlerdir.

Barak Türkmen kültüründe misafire ve misafir ağırlamaya önem verdiklerinden özellikle misafir için hazırlanmış bir oda mutlaka her evde bulunur. Misafirlere, Mırra adı verilen acı kahve ikram etmek bir gelenek halini almıştır. Gelen misafire "hoş-beş"ten sonra iki yudum kadar acı kahve (mırra) ikram edilir. Herkes kahveyi aynı fincandan içer. Fincanı yere koymak ev sahibine hakaret sayılır. Kahve en çok iki defa verilir, peşpeşe üç defa verilmesi "Kalk odamdan git." anlamındadır. (Korkmaz 1995, s. 16) Misafir ağırlanan odalar Barak toplumu için birer kültür merkezi haline gelmiştir.

Baraklarda, geçiş dönemleri olarak adlandırdığımız doğum, düğün ve evlenme ile ilgili yapılan törenlerde Türk kültürünün bütün inceliklerini ve Türk insanının hayata bakışını görmek mümkündür. "Barak düğünü" dendiğinde öncelikle "Barak türküleri"

akla gelir. Yörede Barak havası olarak adlandırılan bu türkülerin her birinin bir hikâyesi, her hikâyenin de bir türküsü vardır.

Barak ovasında temel geçim kaynağı, tarım ve hayvancılıktır. Bu okomik yaşam biçimi sosyal ve kültürel hayata da yansımıştır. Toprağa bağlı toğlum yapısı içerisinde söz konusu yapı kendi halk hukuku temeline dayalı bir sosyal hayat yaratmıştır.

1.2.8. Gaziantep Baraklarıyla İlgili Yapılmış Olan Çalışmalar

“Barak Yöresi Hikâyeli Türkü Geleneği Üzerine Bir İnceleme”, Kürşat Mehmet Korkmaz, Danışman: Yrd. Doç. Dr. M. Öcal Oğuz, Hacettepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995.

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada Barak Türkmenlerinin sosyo-ekonomik durumları değerlendirilmiş ve yazılı ve sözlü kaynaklardan hareketle Barakların tarihi ortaya konulmuştur. Barakların iskânı hakkında bilgi verildikten sonra, hikâyeli türkü, türkü ve halk şiiri içerisinde türkü kavramları üzerinde durulmuştur. Çalışmanın birinci bölümünde tezde ele alınan hikâyeli türküler, “Türkmenler Barak'a yerleşmeden önce söylenen Hikayeli Türküler, Türkmenler Barak'a yerleştikten sonra söylenen Hikayeli Türküler, Geleneğe Bağlı Hikayeli Türküler, Kerem ile Aslı ve Köroğlu vb.” şeklinde tasnif edilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde Barak yöresi hikâyeli türkülerini konu, şekil, dil ve üslup özellikleri bakımından incelenmiştir.

“Türk Halk Müziğinde Baraklar” Ercan Kırkıl, Danışman: Dr. Atıncı Emnalar, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.

Ege Üniversitesinde yüksek lisans tezi olarak hazırlanan çalışmada Barak müziği ele alınmıştır. Çalışmada Barak müziğinin icrası ve ritim yapısı üzerinde durulmuş Türk halk müziği içerisindeki yeri değerlendirilmiştir.

“Gaziantep Barakları Ağzı”, Rıza Gül, Doktora, Danışman: Prof. Dr. Şükrü Akalın, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.

Çalışmada Gaziantep Barakları ağzının ses bilgisi ve biçim bilgisi özellikleri tespit edilerek açıklanmıştır. Çalışma "Giriş", "Ses Bilgisi", "Biçim Bilgisi", "Sonuç",

"Metinler" ve "Dizin" bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, Gaziantep Baraklarının Gaziantep'te yaşayan diğer Türk toplulukları arasındaki yeri; "Barak" kelimesinin etimolojik incelemesi; Gaziantep Baraklarının tarihçesi ve sosyo-kültürel temelleri üzerinde durulmuştur. Ses Bilgisi bölümünde, Gaziantep Barakları ağızında geçen ünlüler, ünsüzler ve bunların özellikleri; ses olayları incelenmiştir. Biçim Bilgisi bölümünde, kelime yapımı, isim ve fiil çekimleri, kelime türleri tek tek ele alınıp incelenmiştir. Sonuç bölümünde, Gaziantep Barakları ağızının temel nitelikleri özet halinde verilmiştir. Metinler bölümünde 1995-1997 yıllarında Gaziantep il merkezi; Nizip, Karkamış ilçe merkezi ve bunlara bağlı köylerden derlenen toplam 46 metin yer almaktadır.

“Baraklı Aşık Mahgül ve Repertuarı”, Ruhi Ersoy, Doktora, Danışman: Prof. Dr. Dursun Yıldırım, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.

Çalışmada, Gaziantep ili Nizip ilçesinde yaşayan ve Barak Türkmenlerinden olan Baraklı Âşık Mahgül'ün hikâye repertuarı incelenmiştir. Çalışma, giriş hariç toplam üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, çalışmada kullanılan yaklaşım ile ilgili sözlü kültür teorileri tartışılmıştır. Sözlü kültür kavramı ve teorisi adı altında açılan başlıklarda; Sözlü ve yazılı kültür kavramı, sözlü kültür ürünlerinin yayılması, sözlü kültür ürünlerinin işlevleri, sözlü kültürde mesaj ve iletişim problemleri, sözlü kültür ve sosyal çevre ilişkisi gibi kavramlar üzerinde durulmuştur. İcra/gösterim (performans) kuramı, çalışmanın temel yaklaşımını oluşturmuştur. Bundan dolayı, giriş kısmında, sözlü kültür ürünleri ve performans teorisi arasındaki ilişkiler tartışılıp, söz konusu teorinin hikâye metinlerine uygulanması ile ilgili bilgiler verilmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde, Barak yöresinde hikâyecilik, hikâyeciler ve hikâye konulan tartışılmıştır. İkinci bölümde hikâyeci/âşık Baraklı Âşık Mahgül'ün hayatı, soyu, sanatkârlığı ve repertuarı; Barak müziği ve Âşık Mahgül'ün müzik icrası kaynak kişinin dinleyici muhiti, hikâye metinlerinde yer alan türkülerin yapısı ve işlevleri hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümü, hikâye metinlerinin tahlilleri ile ilgilidir. Burada, hikâyelerin dil ve üslûp özellikleri, hikâyede yer alan benzetmeler, deyimler, söz kalıpları yanı sıra, hikâyelerin motif halkaları, tema, zaman, mekân, şahıs kadrosu, anlatım tarzı açısından incelenmiştir. Çalışma; sonuç, kaynakça, sözlük ve inceleme konusu metinlerle son bulmuştur.

“Gaziantep'te Yaşayan Barak Türkmenlerinin İnanç, Âdet ve Geleneklerinin Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi” Özlem Andaç Şahin,

Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Harun Güngör, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü-Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı-Dinler Tarihi Bilim Dalı, 2006.

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan çalışmanın birinci bölümünde hayatın geçiş dönemleriyle ilgili halk inanışları üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde tabiatla ilgili halk inanışları ele alınarak yağmur yağdırmak, ay tutulması, gök kuşağı, bereket ve uğur ile ilgili inanışlar hakkında bilgi verilmiştir. Aynı bölümde halk hekimliği ile ilgili halk inanışları da ele alınmıştır. Üçüncü bölümde kutsal mekânlar ve ziyaret yerleri üzerinde durulmuştur. Çalışmada İslâm öncesi Türk inanç yapısıyla bugünkü Barak halk inanışları arasındaki münasebet ortaya konulmaya çalışılmıştır.

“Gaziantep Yöresi Türkmenleri Barak Ağzı Uzun Havalarının Müzikal Analizi” Mehmet Evren Hacıoğlu, Danışman: Doç. Dr. Erol Parlak, İstanbul Teknik Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Müziği Anabilim Dalı, 2009.

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan çalışmada Barak Türkmenlerinin Anadolu’ya geliş ve iskân ediliş süreçleri üzerinde durulmuştur. Zorlu yaşam koşullarının yansıması olarak şekillenen Barak uzun havalarının ağız özelliklerine dikkat çekilerek tarihi, sosyolojik ve kültürel yönden incelenerek, tavır, üslup, icra teknikleri, müzikal seyir, kişisel stiller, müzik ve enstrüman birleşimlerindeki teknik konular üzerinde durulmuştur.

“Barak Müziği ve Geleneğinin Tespiti” Zübeyde Hartavioğlu, Danışman: Prof. Dr. Atilla Sağlam, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Müzik Eğitimi Bilim Dalı, 2013.

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan çalışmada Gaziantep Barak Türkmenlerinde türkü söyleme geleneği ve türkülerin müzikal açıdan incelenmesi konu edilmiştir. Çalışmada türkülerin ses ve görüntü kayıtları alınarak tespit edilen türküler konularına göre sınıflandırılmıştır. Çalışmada türkülerin icra ortamı olarak Barak odası da ele alınmış ve Barak oda geleneğinin bugünkü durumu ve geleceği ile ilgili değerlendirme yapılmıştır.

“Gaziantep Dolaylarında Türkmenler ve Baraklar” Ömer Özbaş, Gaziantep Kültür Derneği Kitap ve Broşür Yayınları Sayı: 8, Cihan Matbaası Gaziantep, 1958.

“Gaziantep Dolaylarında Türkmenler ve Baraklar” adlı çalışma Ömer Özbaş’ın yirmi beş yıl önceki (1958’de bunu söylemiştir.) derlemelerine dayanan bir eserdir. Kitap, yapılan derlemelerin Gaziantep Gazetesinde, “Barak Türkmenleri Arasında” başlığı altında tefrika halinde neşredilen çalışmanın Gaziantep Kültür Derneği tarafından düzenlenmesiyle oluşturulmuştur. İçindekiler, Önsöz, Barak Türkmenlerinin geçmişi ve iskânın anlatıldığı bölüm, Âdetler, Barakta Halk Şairleri, Maniler, Açıklamalar başlıklarından oluşan 112 sayfalık eserde akademik yöntem ve kaygıdan ziyade yaşayan kaynak kişilerden derlenen bilgilerin kayıt altına alınması amacı güdülmüştür. Yazar ön sözde “Bir fikir ne kadar orijinal ve asil, bir niyet ne kadar temiz ve iyi olursa olsun uygulanmaz veya amel sahasına çıkmazsa faidesizdir.” diyerek Barak-Türkmen kültürünün varlığına olan ilgisini ve bu eseri oluşturma sebebini ifade etmektedir. Eserin ön sözünde Ömer Özbaş, dikkat çekici bir biçimde halk kültüründe, sözlü kültürde yaşayan ve zaman içerisinde unutulması muhtemel edebî-tarihî-geleneksel kültür malzemelerinin öneminden ve bunların kayıt altına alınmasının gerekliliğinden bahsetmiştir. Kitabın ön sözünde Türkmenlerin ve Barakların ayrı ayrı geçmişleri ile “Barak” kelimesinin anlamı, tarihte geçtiği yerler hakkında bilgi verilmiştir. Kitabın ilk bölümünde Barakların ve Türkmenlerin tarihinden kısaca bahsedilmiş ve Barakların bugünkü coğrafyaları tanıtılmıştır. Daha sonra “İskân” başlığı altında Barak oymaklarının Horasan’dan gelişi, Yozgat civarındaki varlıkları ve güneye göçe mecbur bırakılmaları anlatılmıştır. “Âdetler” başlığı altında Baraklara ait bir kısmı unutulmuş âdet ve inanışlar hakkında bilgi verilmiştir. “Barakta halk şairleri” başlığı içerisinde âşıklar hakkında bilgi verilirken Karacaoğlan da burada anlatılmıştır. Ömer Özbaş’a göre Karacaoğlan Gazianteplidir ve bunu Fuat Köprülü de kabul etmiş konuyla ilgili Ülkü Mecmuasının 85. sayısında bir yazı yazmıştır. Ömer Özbaş Barak yörelerinden derlediği manileri kitabının sonuna eklemiş ve “Açıklamalar” başlığında eser içerisinde geçen ve yöreye ait kimi kelimelerin anlamı, bazı kişilerin kim olduğu ve metinlerin hangi kaynak kişilere ait olduğunu belirtmiştir.

“Güney Anadolu’da Beydili Türkmenleri ve Baraklar”, Ali Şahin, Doğu Ltd. Şti. Matbaası, Ankara, 1962.

“Güney Anadolu’da Beydili Türkmenleri ve Baraklar” adlı kitapta Barak başından geçen olaylar, tirihi süreç, iskân anlatıları ile örf ve âdetler ele alınmıştır. Eser üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde “Türkmenler ve Baraklar” başlığı altında Barak ve Türkmen kelimelerinin anlamı üzerinde durulmuş ve bu toplulukların Anadolu’ya gelişleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Yine bu bölümde Osmanlı öncesi Anadolu’sunda Türkmen ve Barakların mevcut olduğu “Dulgadır, Akkoyunlu, Karasi” ve “Karaman” beylikleri kısaca tanıtılmıştır. Eserin ikinci bölümü, “Beydili Türkmen ve Barakların İskân Edilişleri” başlığında Türkmenlerin ve Barakların oymak adlarından başlayarak Anadolu’ya gelişleri ve güneye iskân edilmeleri hakkında bilgi verilmiştir. Anadolu’ya geliş, sonraki yaşananlar ve bu süreçteki olayların hikâyesi olarak Dedemoğlu’nun ve diğer aşiret şairlerinin dilinden dökülen iskân türküleri de burada aktarılmıştır. Barakların Culap ve civarına iskân edilişleri ve bölgedeki hem Arap-Kürt aşiretleri hem de Osmanlı kuvvetleri ile mücadeleleri bu bölüm içerisinde aktarılan diğer konulardır. Çalışmanın üçüncü bölümü “Beydili Türkmen ve Baraklarda Örf Ve Âdet” başlığını taşımaktadır. Tamamı seksen iki sayfa olan bu çalışmada Ali Şahin yapılmış çeşitli derlemelerden ve konuyla ilgili kişilerden faydalandığını ön sözde belirtmiştir; ancak, derlemelerin ve faydalanılan diğer kaynakların mahiyeti hakkında eser içerisinde bir bilgi verilmemiştir.

“Sözlü Tarih Folklor İlişkisi Baraklar Örneği”, Ruhi Ersoy, Akçağ, Ankara, 2009.

Çalışmada, teorik anlamda bir tarih-folklor yaklaşımı, Barakların sözlü kültür anlatıları üzerinde uygulanmıştır. Çalışmanın giriş bölümünde araştırmanın teorik çerçevesi ortaya konulmuş, kavram olarak “disiplinlerarasılık” üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde geleneksel Türk yaşam tarzı olarak “göçerevlilik” konusu ele alınmış ve kavramın sözlü edebiyatla ilişkisi değerlendirilmiştir. İkinci bölümde sözlü tarihçilik geleneğinin Barak yöresindeki durumu ele alınmış ve Baraklı Âşık Mahgül hakkında bilgi verilerek onun sözlü tarih repertuarı ele alınmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde Barakların sözlü tarih vesikaları olarak Âşık Mahgül’ün sözlü tarih repertuarının bölümleri incelenmiş ve Mahgül anlatılarıyla resmi tarih kayıtları karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Çalışmada aynı zamanda Ali Şahin ve Ömer Özbaş’ın derleyerek kitaplaştırdıkları malzemeler de dikkate alınmış mukayese

yapılmıştır. Çalışmanın sonuç bölümünde bilimsel paradigma olarak disiplinlerarasılık kavramı eşliğinde sözlü tarihçilik ve Barak Türkmenlerinde sözlü tarihçilerle ilgili genel değerlendirme yapılmıştır. Çalışma ekler, kaynakça ve dizin bölümleriyle son bulmuştur.

.

BÖLÜM II

GAZİANTEP BARAKLARI ANONİM HALK EDEBİYATI

2.1. Anonim Halk Edebiyatı Manzum Ürünler

2.1.1. Mani

Mani, anonim halk edebiyatı ürünlerinin en yaygın olanlarından birisidir. Mani genellikle yedi heceden oluşan dört dizelik bir türdür. Bir tek dörtlük içinde bir anlam bütünlüğü gösterir. Manide çoğunlukla anlamın ağırlığı üçüncü ve dördüncü dizelerdedir. İlk iki dizede çizilen tablo maniyi estetik bir yapıya kavuşturur. İlk iki dize maninin dış dünyayla bağıdır. Üçüncü ve dördüncü dizede duygu ve düşünce ortaya konur. Manilerin doğaçlama söylenmesi maniyi iki bölüme ayırır. Birinci bölüm genellikle hazırlıktır ve maniciye kafiye, söz için zaman kazandırır. Manici için birinci bölüm çağrışım, duygu ve düşünce için hareket noktasıdır (Boratav, 1995, s. 170-172).

Mani kelimesinin kökeniyle ilgili olarak ortaya konulan görüşleri değerlendiren Hikmet Dizdaroğlu ve Doğan Kaya kelimenin Türkçe menşeli mi yoksa Arapça bir sözcük olan mana'dan mı geldiği noktasında net bir sonucun ortaya konmadığını ifade etmişlerdir (Dizdaroğlu, 1968, s. 216-218; 1969, s. 51-54; Kaya, 2004, s. 27-28). Maniyi, “anonim halk şiirinin en yaygın türü” olarak tanımlayan Dizdaroğlu, maninin en belirgin özelliğinin tek dörtlükten oluşması ve diğer türlere uymaması olduğunu belirtir. Anlam bakımından bir bütünlük arz eden mani, yedi heceli ve dört dizeli tek kıtadan oluşur. Uyak düzeni aaxa şeklinde olan dört dizeli manide, birinci ikinci ve dördüncü dizeler kendi arasında uyaklı olup üçüncü dizenin uyak bakımından serbest olması “mani yakıcıya” kolaylık sağlar. Uyak düzeni xaxa şeklinde olan maniler de vardır (Dizdaroğlu, 1968, s.219-220; 1969, s. 54). Genellikle yedi heceden oluşan dört dizelik bir tür olan mani türünde, her dörtlük kendi içerisinde bir anlam bütünlüğü taşır. Manide üçüncü ve dördüncü dizeler asıl anlamı yüklenirken ilk iki dize doldurma dize mahiyetindedir (Gözaydın, 1989, s. 3). Ayrıca a-b-c-d veya a-a-a-b şeklinde kafiyelenen manilere de rastlanılır (Elçin, 1981, s. 277).

“Her türlü hayat hâdiseleri arasında, aşk, gurbet, kıskançlık, hasret, kırgınlık, tabiat vb. temleri işleyen manilerde ilk iki mısra bir bakıma duygu, düşünce ve hayalin girişini teşkil eder. Dinleyenin veya okuyanın dikkat ve ilgisini çekmeye yarayan bu iki mısradan sonra üçüncü ve özellikle de dördüncü mısra asıl konuyu vermeye çalışır.

Nadir olarak dört mısraın bir duygu, fikir veya hayali işlediği görülür; nadir olarak dört mısraın bütün bir duygu, fikir ve hayali işlediği görülür.” (Elçin, 1981, s. 277).

Maniciler, maninin kafiye ve redif bölümüne ayak adını verirler. Maniciden ayak bulmak, ayağı ayağına denk getirmek beklenir. Maniler; “manici, mani yakıcı, mani düzücü, mani atıcı” adı verilen kişiler tarafından doğaçlama olarak özel bir ezgiyle söylenir (Dizdaroğlu, 1969: 67).

“Mani söyleme kadınların tekelindedir denilebilir. Manilerin adsız yaratıcıları genellikle kadınlardır. Saz şairleri dışında erkeklerin mani söylediklerine pek rastlanılmaz. Ancak karşılıklı manilerde erkekler topluluğu bir ağızdan karşı tarafın söylediklerini karşılarlar.”(Dizdaroğlu, 1989, s. 230).

“Maniler Türk toplum hayatının ifadesi, millî bilinç ve duygu beraberliğinin bir göstergesi ve halk ruhunun yaratıcısıdır. Anonim mani dörtlüklerinde Türk toplum yapısına ve düşüncesine ait izleri duygulu, içten bir anlatımla buluruz. Ayrıca yöresel gelenek ve göreneklerin izlerini de manilerde görebiliriz.” (Şenesen, 2011, s. 267).

Manilerin sınıflandırılmasıyla ilgili pek çok tasnif çalışması yapılmıştır. Bu tasnifleri değerlendiren Kaya, manileri, yapılarına göre, hazırlanış ve uygulamalarına göre ve konularına göre olmak üzere üç ana başlıkta sınıflandırmıştır (Kaya, 2004, s. 51-52).

Türk Dünyasında Mani

Türk halk şiirinin en küçük nazım biçimi olan mani, hem Türkiye sahasında hem de Türk Dünyasının diğer bölgelerinde çeşitli adlarla anılmaktadır. Denizli’de mâna olarak söylenen maniye, Urfa’da kadınlar arasında me’âni, erkekler arasında hoyrat denilmektedir. Maniye Doğu Karadeniz Bölgesinde karşı beri denilmektedir. Maniye Azerbaycan’da bayatı, mani, meni, mahnı, mahna; Başkurtlar siğir, törö; Irak Türkmenleri arasında hoyrat, koyrat; Kırım Türkleri çing/ çinik/ çinig; Özbeklerde aşule koşuk, törtlik; Kırgızlarda tört sap; Kazaklarda aytıspa, gayım ölenğ ölen türü, Tatarlarda siğir töri; Nogaylarda şın/çın; Türkmenlerde rubayı, rubağı; Uygurlarda törtlik ve Yugoslavya Prizren’de yaşayan Türklerde martifal denilmektedir (Gözaydın, 1989, s. 3; Boratav, 1995, s. 171; Kaya, 2004, s. 30).

Anadolu Türk Halk Kültüründe Mani

Mani söyleme geleneği Anadolu Türk halk kültüründe yaygın olarak devam etmektedir. Anadolunun her bölgesinde özellikle evlenme âdetleri ekseninde manilerin yaygın olduğu görülmektedir. Mani söyleme geleneği Türk halk hayatında geniş olarak kendisine yer bulmuştur. Doğan Kaya manilerin, “ramazan ayında bekçiler, sokak satıcıları, niyete ve fala bakan kızlar, semai kahvelerinde aşıklar ve mahalli sanatçılar, Hıdrellez ve Nevruza katılan insanlar, saya gezenler, imeceye, sıra gecelerine, düğünlere ve eğlencelere katılanlar vs.” tarafından icra edildiğini ifade etmiştir (Kaya, 2004, s. 39).

Kendine özgü bir gelenek içinde söylenen maniler bir ucuyla geçmişe, bir ucuyla günümüze uzanır. Diğer halk kültürü ürünleri gibi toplumu ayakta tutan dinamikleri belirlemede önemli bir rolü olan manilerde, Anadolu insanının dünyaya bakışının yanı sıra estetik modelleri de temsil edilir (Artun, 2012, s. 7).

Çağlar boyu yaygın bir biçimde süren mani söyleme geleneği 1960’lı yıllardan sonra eskiye oranla önemini kaybedip azalmaya başlamıştır. Ancak yine de kızlar, kadınlar ve erkekler; ekin ekerken, davar güderken, hasat kaldırırken, bayramlarda, şenliklerde, evlenme törenlerinde, kına gecelerinde, gelin hamamında, düğün bayrağı dikildiğinde, gelinin başında, kazma kazarken, imeceyle iş tutarken, sünnet törenlerinde, Hıdrellez, Nevruz, saya gezme, çömçe gelin törenlerinde, halay çekerken, pamuk tarlalarında, çeşitli toplantılarda vb. çalıp oynayarak mani söylerler. Maniler, insanları güldürmesi, eğlendirmesi, işi kolay kılması, eğitim, örf, âdet, gelenek aktarımının sağlanması, birlik beraberlik ve dayanışmayı arttırması, kültürün sözlü yolla aktarılması dışında, duyguları dışa vurma aracı olması, dert, meram anlatarak rahatlama sağlama yönleriyle oldukça işlevseldir (Artun, 2012, s. 9, 15).

Buraya aldığımız mani örnekleri şunlardır:

“Gediyodum yoluma
Bir kız vurdu koluma
Kolum kendinin olsun
Kendi gelsin yanıma” (Kurt, 2012, s. 404).

“Mezdağının pirinden
Gün görünmez sırandan

Yarım bir çiçek salmış
Muhammet'in nurundan" (Doğaner, 2013, 473).

"Karanfil verdim sana
Kanın kaynasın bana
Senin gibi güzeli
Doğuramaz her ana" (Bilge, 2001, s. 45)

"Ağlayanım gülenim yok
Gözyaşım silenim yok
Ben bu diyardan gidersem
Otur gitme diyenim yok" (Şenesen, 2011, s. 268)

"Gönlüme yar olasın
Evime gül olasın
Başkasını seversen
Benden beter olasın" (Artun, 2012, s. 22)

Barak Türkmenlerinde Mani

Gaziantep Barak Türkmenlerinde mani, söyleme bir gelenek halinde çeşitli toplantılarda icra edilmektedir. Maniler genellikle düğünlerde; gelin ve damat evlerine girerken düğündeki kadınlar tarafından söylenir. Her maninin arkasından kadınlar tarafından toplu halde zılgıt çalınır. Düğünlerde kız ve erkek tarafından birer kadın belli bir ezgiyle birbirlerini kızdıracak türden karşılıklı atışma tarzında maniler söylerler (K 77, K, 76). Yine düğünlerde kızlar ve erkekler arasında atışma şeklinde söylenen maniler de vardır. Gaziantep Barak Türkmenlerinde eskiden asker mektuplarında ya da çalışmak için gurbete çıkmış kişilerin yazdığı mektuplarda da mani yazılmaktaydı. Yine eskiden gelin kaynana arasında mani şeklinde atışmalar da olurdu. Bugün de özellikle düğünün bütün aşamalarında kadınlar tarafından maniler söylenmektedir (K 80). Maniler genellikle eğlence amacıyla söylenir, atışma şeklinde söylenen manilerde dinleyenlerin de dahil olması istenilir (K 81).

Barak halk kültüründeki sözlü ve yazılı kaynaklardan derlediğimiz manileri şu şekilde tasnif ettik:

1. Sevda Manileri
2. Evlenme Âdetleri ile ilgili Maniler
3. Gelin-Kaynana Manileri
4. Asker Manileri
5. İş-İmece Manileri
6. Niyet-Fal Manileri
7. Öğüt Manileri
8. Mektup Manileri
9. Cinsel Konulu Maniler
10. Felek İçin Söylenmiş Maniler
11. Diğer Maniler

Sevda Manileri:

B M 1

Elma attım nar geldi
 Dar sokaktan yar geldi
 Sağ yüzünden öperken
 Sol yüzünden kan geldi (K 73)

B M 2

Kiše tarırım kiše
 Elinde beldir şişe
 Evliye kız verenin
 Evine bomba düşe (K 4)

B M 3

İndim kuyu dibine
 Baktım suyun rengine
 Analar kız beslemiş
 Vermiyor sevdiğine (K 73)

B M 4

Kara sandık kilidi
 Üstünü toz bürüdü
 Senin maralın burda
 Oğlan ömür çürüdü (K 80)

B M 5

Şu dağlar olmasaydı
 Gül benzim solmasaydı
 Ölüm Allahın emri
 Ayrılık olmasaydı (Özbaş, 1958, s. 107).

B M 6

Şu dağlar ulu dağlar
 Etrafı sulu dağlar
 Ben yârimi yitirdim
 Gün döner bulut ağlar (Özbaş, 1958, s. 46)

B M 7

Damdan dama ip gerdim
 İpekli mendil serdim
 Oğlan ben seni hem candan
 Hem de gönülden sevdim (K 80)

B M 8

İndim geldim Hama'dan
 Öldüm yar ağlamadan
 Dutta yaprağı komadım
 Yarama bağlamadan (K 55).

B M 9

Nasri esbab yıkıyor
 Köpük teştten akıyor
 Narinin bakışları

Beni kara yakıyor (K 55).

B M 10

Bugün ayın ilkidir
Can gövdeni n milkidir
Dünyada yar sevmeyen
Çakal ile tilkidir (Özbaş, 1958, s. 102)

B M 11

Yerin gidek oduna
Tilhabeşin dağına
Ergenler kurban olsun
Kızların saç bağına (K 73)

B M 12

Gidenin üçü güzel
Ardında saçı güzel
Saçı başını yesin
Yolda yürüyüşü güzel (K 74)

B M 13

Kaleden indim ancak
Elimde yeşil sancak
Ne kız oldum ne gelin
Ataşa yandım ancak (K 73)

B M 14

Antep yolu düz gider
Bir gımalı kız gider
O kız yolu şaşırılmış
İnşallah bize gider (K 75)

B M 15

Köşe başı beklerim

Vah benim emeklerim
 O yar aklıma düştükçe
 Sızılar kemiklerim (K 74)

B M 16

Bu gün beş gündür oğlan
 Havan şaşkındır oğlan
 Tepemde beynim kaynadı
 Senin aşkından oğlan (Özbaş, 1958, s. 103)

B M 17

Köprü altından geçtim
 Sütli kahvenden içtim
 Ben esmeri görünce
 Sarışından vazgeçtim (K 92)

B M 18

Bağa gittim üzüme
 Çırpı değdi gözüme
 Ben ne dedim o yâre
 Yar darıldı sözüme (Özbaş, 1958, s. 103)

B M 19

Çay ince artık ince
 Ölürüm görmeyince
 Ben o yara yar demem
 Yar benim olmayınca (Özbaş, 1958, s. 103)

B M 20

Dama çıktım dam iki
 Yıldız saydım oniki
 Ellerin yarı gelmiş
 Hanin bizim kör tilki (K 73)

B M 21

Endim kuyu dibine
 Kuyu dibi saz imiş
 Gelin diye sevdiğim
 Mor belekli kız imiş (Özbaş, 1958, s. 103)

B M 22

Gökde yıldız sayılmaz
 Çiy yumurta soyulmaz
 Ben bir kıza vuruldum
 Öpme ile doyulmaz (Özbaş, 1958, s. 103).

B M 23

Karşıda gördüm seni
 Gül ile derdim seni
 Öpmeye kıymaz iken
 Yad ele verdim seni (Özbaş, 1958, s. 104).

B M 24

Karşı karşı hanamız
 Karşıda harmanımız
 Sen orada ben burda
 Çatlasın düşmenımız (Özbaş, 1958, s. 105).

Evlenme Âdetleri ile ilgili Maniler**B M 25**

Ay doğar elek gibi
 Gün doğar melek gibi
 Biz bir gelin aldık
 Dondurma bebek gibi (K 73)

B M 26

Evlerinin önü kabak,

Baklava yedim tabak tabak
 Herkese nasip olmaz
 ... 'ya gelin olmak (K 78)

B M 27

Gül koydum gül tasına
 Denizin ortasına
 Sevgi gelin geliyor
 Feyzinin odasına (K 4)

B M 28

Leblebi koydum tasa
 Doldurdum basa basa
 Gelinimiz çok güzel
 Bir barmak boyu kısa (K 73)

B M 29

Dağın başında pirpirim,
 Çeker yerim dürüm dürüm
 Hamza oğlumu everdik
 Abisine Allah kerim (K 80)

B M 30

Gül koydum büyük tasa
 Doldurdum basa basa
 Bizim gelin çok güzel
 Birazcık boydan kısa (K 81)

B M 31

Ay doğar elek gibi
 Gün doğar melek gibi
 Biz bir gelin aldık ki
 Dondurma bebek gibi (K 45)

B M 32

Çayırlardan geçtik
 Sütli gahveler içtik
 Bir Antep'in içinde
 Gelinimiz ...'yi seçtik (K 50)

B M 33

Nerden gelmiş haymadan
 Koyun kuzu yaymadan
 Oğlanın kolu yorulmuş
 Kızlara kalın saymadan (K 145)

B M 34

Terazi tahtı neyleyim
 Yüreğim yandı neyleyim
 Babam evi şen olsun
 Rızkım kalktı neyleyim (K 145)

B M 35

Gül koydum su tasına
 Hayadın ortasına
 Bu gelini nere indirek
 Damadın odasına (K 145)

B M 36

Oy çinçini çinçini
 Öpsem ağzın içini
 Hoş geldin safa geldin
 Damadın güvercini (K 145)

Gelin-Kaynana Manileri:**B M 37**

Kolu kolçaklı gelin

Ardı saçaklı gelin
 Şimdi adam mı oldun
 Şişe bacaklı gelin (K 78).

B M 38

Al sana hedik kaynana,
 Dişleri gedik kaynana,
 Ben oğlunla yan yana,
 Sen eşik dışarı kaynana (K 78).

B M 39

Teşt altında kavurma,
 Kaynana karşımda durma,
 Gözlerin çapaklıdır,
 Midemi bulandırma (K 80)

B M 40

Duvara astım sacı
 Acı biberim acı
 Kaynanalar gudurmuş
 Hani bunun ilacı (K 92).

B M 41

Kaynanayı ne etmeli,
 Kaynar kazana atmalı,
 Yandım yandım derken,
 Altına kütük çatmalı (K 80)

B M 42

Ambara kepek koydum,
 Üstüne ipek koydum,
 Ben gelinimin adını,
 Kuyruklu köpek koydum (K 78).

Asker Manileri:**B M 43**

Samanlık dolu saman
 Aman Bilalim aman
 Sürmelin yolun gözler
 Yar teskeren ne zaman (K 73)

İş-İmece Manileri:**B M 44**

Bağa girdim üzüm
 Çubuk değdi gözüm
 Çubuk seni keserim
 Niye girdin gözüm (K 73)

B M 45

Bahçeye koydum teşti
 Bulutlar geldi geçti
 Kız gözün kör ola
 Saat ondördü geçti (K 74)

B M 46

Hayata koydum teşti,
 Bulutlar geldi geçti,
 Komşu gözün kör ola,
 Saat yediyi geçti (K 55).

Niyet Manileri:**B M 47**

Ak taşı kaldırsalar
 Yılanı öldürseler
 Küçükten yar seveni

Cennete gönderseler (K 9)

B M 48

Sabah kakar üşenirim

Davul olur kuşanırım

Herifim kötü olursa

Dövüşür boşanırım (K 9)

Öğüt Manileri:

B M 49

Söyleyin o yiğide

Kötü avrat almasın

Bilmeden alırsa da

Yanında koymasın (K 11)

B M 50

Dağ başında serçeler,

Ayak ayak neçeler,

Oğlan çok gelip geçme,

Kıtto seni parçalar (K 80)

B M 51

Yel olur yelken olur.

Gül dibi diken olur.

Seversen gelini sev.

Kızlar cep silken olur (Özbaş, 1958, s. 109).

B M 52

Dam ardından göç gider

Kız nişanlın aç gider

Çagır bir ekmek yesin

Sonra sana ev eder (K 75)

B M 53

Dagda duvar izi var
 Sütte kaymak yüzü var
 Varırsan ergene var
 Evlinin zeten yarı var (K 75)

B M 54

Aman oğlan taştta gel
 Tozlu yola düştte gel
 Daha yaşın küçüktür
 Kervana karışta gel (K 75)

B M 55

Masa üstünde bıçak,
 Bıçaklar açılıcak,
 Evlenmeyin bekarlar,
 Daha kızlar çıkıcak (K 80)

B M 56

Ay aydan aya gider
 Katarda maya gider
 Komşuda yar sevenin
 Emeği zaya gider (Özbaş, 1958, s. 102)

Mektup Manileri:**B M 57**

Mektup yazdım kış idi
 Kalemim gümüş idi
 Daha çok yazacaktım
 Parmaklarım üşüdü (K 80)

Cinsel Konulu Maniler:**B M 58**

Arpa buğday teneler
 Bir kız gördüm un eler
 Keten gömlek sıkıyor
 Titireşir memeler (Özbaş, 1958, s. 102)

B M 59

Samanlıktan insene,
 Yönün bana dönsene,
 Koynundaki ayvanın,
 Birin bana versene (Özbaş, 1958, s. 107).

Felek İçin Söylenmiş Maniler:**B M 60**

Hey gidi yalan dünya
 Sana konan göçer birgün
 İnsan ekin misalidir
 Seni eken biçer birgün (K 144)

Diğer Maniler:**B M 61**

Giderim bu ilinizden
 Kurtulurum dilinizden
 Yeşil başlı ördek olsam
 Su içmem gölünüzden (K 4)

B M 62

Kara koyun etli olur,
 Kavurması tatlı olur,
 Diken üstü saran kız,

Ölmez de dertli olur (K 80)

B M 63

Kara koyun tuzlarım,
Davul yolunu gözlerim,
Eğer davul gelirse,
Çiftik seni üzerim (K 80)

B M 64

Oğlum gelir Mersinden,
Döner köşkün ardından,
Oğlum tahttan inerken,
Kızlar ölür derdinden (K 80)

B M 65

Kahve yemenden gelir
Çayı çemenden gelir
Benim de güzel oğlum
Çimmiş hamamdan gelir (K 80)

B M 66

Dam başında su durur
Oğlan mendil yudurur
Kız kaçar, oğlan kaçar
Şimdi biri kudurur (K 81)

B M 67

Karşıda kara çalı
Altında yeşil halı
Oturmuş namaz kılar
Ya Muhammet ya Ali (K 82)

B M 68

Ekmek ettim terledim

Dama çıktım parladım
 Baktım kardaş geliyor
 Koçu kurban bağladım (K 55).

B M 69

Ağ sayam var süt gibi
 Dilerim kâğıt gibi
 Ay buluta girince
 Ergenler gezer it gibi (K 35)

B M 70

Bu gün ayın onudur
 Yüküm buğday unudur
 Gelin kızlar oynayak
 Bu gün bayram günüdür (Özbaş, 1958, s. 102)

B M 71

Kaladan atın beni
 Güzele katın beni
 Benim babam züğürttür
 Zengiine satın beni (Özbaş, 1958, s. 104).

B M 72

Oğlanım adım Ayvaz
 Adım çıktı yaramaz
 Günde beş vakit namaz
 Gene derler binamaz (Özbaş, 1958, s. 106).

B M 73

Reyhan ısladım tasa
 Üstünü basa basa
 Hiçbir özürüm yoktur
 Dört parmak boyum kısa (Özbaş, 1958, s. 107).

B M 74

Değirmenin tekeri
 Ben istemem bekârı
 Geliirse sarhoş gelsin
 Çok getirir şekeri (Özbaş, 1958, s. 104).

B M 75

Ay ayındır ay batmaz
 İtleri yavuz yatmaz
 Bir cazı anası var
 Kızından ayrı yatmaz (Özbaş, 1958, s. 102).

B M 76

Damdan sakız akıyor
 Kız nişanlın bakıyor
 Eski nişanlın gelmiş
 Yeri göğü yakıyor (K 92)

B M 77

Dağdan kestim bir değnek
 Ortası benek benek
 Yeni bir sevgilim var
 Eskisine ne gerek (K 69).

B M 78

Yazı yazdım satıra
 Bağ budadım natıra
 Eğer ben ölür isem
 Resmim sana hatıra (K 69).

B M 79

Gideydim burdan artık
 Baş açık yakam yırtık
 İsterdim dertsiz kalam

Dert geldi dertten artık (K 144).

B M 80

Giderim Van'a doğru

Yolum İran'a doğru

Kes başım kanım aksın

Kıymet bilene doğru (K 144).

2.1.1.2. Değerlendirme

Gaziantep Barak Türkmenlerinin halk kültüründen derlediğimiz ve buraya örnek olarak aldığımız seksen maninin tamamının nazım birimi dörtlük olup yapı bakımından düz mani şeklindedir.

7'li hece ölçüsüyle yazılanlar: B M 1, B M 2, B M 3, B M 4, B M 5, B M 6, B M 7, B M 8, B M 9, B M 10, B M 11, B M 12, B M 13, B M 14, B M 15, B M 16, B M 17, B M 18, B M 19, B M 20, B M 21, B M 22, B M 23, B M 24, B M 25, B M 27, B M 28, B M 30, B M 31, B M 32, B M 33, B M 34, B M 35, B M 36, B M 37, B M 39, B M 40, B M 42, B M 43, B M 44, B M 45, B M 46, B M 47, B M 49, B M 50, B M 51, B M 52, B M 53, B M 54, B M 55, B M 56, B M 57, B M 58, B M 59, B M 60, B M 62, B M 63, B M 64, B M 65, B M 66, B M 67, B M 68, B M 69, B M 70, B M 71, B M 72, B M 73, B M 74, B M 75, B M 76, B M 77, B M 78, B M 79, B M 80.

8'li hece ölçüsüyle yazılanlar: B M 29, B M 38, B M 41, B M 48, B M 61.

Ölçüsüz olanlar: B M 26.

Kafiye düzeni (aaba) olanlar: B M 1, B M 2, B M 3, B M 4, B M 5, B M 6, B M 7, B M 8, B M 9, B M 10, B M 11, B M 12, B M 13, B M 14, B M 15, B M 16, B M 17, B M 18, B M 19, B M 20, B M 21, B M 22, B M 23, B M 24, B M 25, B M 26, B M 27, B M 28, B M 29, B M 30, B M 31, B M 32, B M 33, B M 34, B M 35, B M 36, B M 39, B M 40, B M 41, B M 42, B M 43, B M 44, B M 45, B M 46, B M 47, B M 48, B M 49, B M 50, B M 51, B M 52, B M 54, B M 55, B M 56, B M 57, B M 58, B M 59, B M 60, B M 61, B M 62, B M 63, B M 65, B M 67, B M 68, B M 69, B M 70, B M 71, B M 73, B M 74, B M 75, B M 76, B M 77, B M 78, B M 79, B M 80.

Kafiye düzeni (aaaa) olanlar: B M 37, B M 38, B M 53, B M 64, B M 66, B M 72.

Gaziantep Barak Türkmenlerinde mani söyleme geleneğinin yaygın olduğu tespitini yapmamız yanlış olmayacaktır. Buraya almış olduğumuz seksen mani örneğinin konu çeşitliliği bize bunu göstermektedir. Bugün başta popüler kültür ve elektronik kültür ortamının olumsuz etkileriyle mani söyleme geleneği yavaşlamaya başlamış olsa da başta sevda ve evlenme âdetleri çevresindeki maniler olmak üzere hala yaygınlığını korumaktadır. Barak Türkmenlerinden derlediğimiz manilerin muhtevasına bakıldığında, Barak Türkmenlerinin yaşam tarzlarından ve dünya görüşlerinden izlerin olduğu görülmektedir. İnsanların duygu ve düşünce dünyalarını biçimlendirme noktasında yaşadıkları fiziki ve sosyal çevre önemli rol oynar.

Barak Türkmenlerinde mani söyleme geleneğini temsilen buraya almış olduğumuz seksen maniyi konuları bakımından sevda manileri, evlenme âdetleri ile ilgili maniler, gelin-kaynana manileri, asker manileri, iş-imece manileri, niyet manileri, öğüt manileri, mektup manileri, cinsel konulu maniler, felek için söylenmiş maniler, diğer maniler şeklinde sınıflandırdık.

2.1.2. Türkü

Türk sözlü geleneğinde “bir ezgiyle söylenen halk şiirinin her çeşidini göstermek en çok kullanılan ad türküdür.” Bu nakımdan halk edebiyatının en zengin alanıdır denilebilir (Boratav, 1995, s. 150; Dilçin, 2000, s. 289). Türkü kelimesi, “Türkçe söylenmiş şiir” anlamında olup “Türki” kelimesinin halk ağzında aldığı şekildir (Dizdaroğlu, 1969, s. 102; Kaya, 2004, s. 147). “Sözlü ve yazılı edebiyatımızın en yaygın nazım biçimlerinden olan türküye, Doğu ve Kuzey Türkleri aynı kökten gelen “yır” veya “cır” adı verilmiştir. Batı Türkleri Türk kelimesinden doğan ve Türklere mahsus ezgi (melodi) manasına gelen türküyü kullanmaktadırlar. Bu kelimedden icat etmek manasına gelen “türkü yakmak” deyimini türemiştir” (Elçin, 1981:189).

Mani katarlarının dizilmesinden oluşan türküler, koşma nazım biçimiyle söylenen türkülerin dışında türküye özel diyebileceğimiz aaa/bb, ccc/bb, ddd/bb, eee/bb kafiye örgüsüyle yaygın olarak söylenen türkülerin kafiye örgüsünü türküye özel olarak kabul ettiğimizde diğer nazım şekilleriyle söylenenler dışında bu nazım şeklini türküye özel nazım şekli kabul edebiliriz (Artun, 2012: 32).

“Genellikle 7, 8 ve 11’li hece ölçüsüyle söylenen türküler genellikle bir olay, bir arzu ve bir heyecan üzerine doğarlar. Türküler, başlangıçta sahibi belli ürünlerdir. Ancak zamanla, türkünün asıl sahipleri unutulur ve sonraki nesiller tarafından halkın

dilinde dolaşa dolaşa farklı coğrafyalara yayılır. Türküler böylelikle anonimleşirler. Yayılma sırasında türkülerin sözlerinde ve ezgilerinde bazı değişiklikler olur. Türkülerin bu derece çeşitlenmesinin asıl nedeni kişilerin yetenekleridir. Kaynak kişiler, ezgilerde önemli ölçüde değişiklik yapabildiği gibi, bu değişikliği türkülerin sözlerinde de yapabilirler (Kaya, 2012, s. 148).

Doğan Kaya türkeleri, yapılarına göre, konularına göre ve ezgilerine göre üç başlıkta sınıflandırmıştır (Kaya, 2012, 154-156).

Türk Dünyasında Türkü

“Türkü kelimesi Türk boylarında farklı isimlerle anılmaktadır. Türküye, Azeri Türkleri mahnı, Başkurtlar halk yırı, Kazaklar türki, türük, halık âni, Kırgızlar eldik ir, türkü, Kumaklar yır, Özbekler türki, halk koşığı, Tatarlar halık cırı, Türkmenler halk aydımı, Uygur Türkleri de nahşa, koça nahşisi derler.” (Kaya, 2004, s. 147).

Anadolu Türk Halk Kültüründe Türkü

Türk kültürünün geçmişten günümüze bir anlamda yaşam biçimininden kaynaklı bireysel ve toplumsal hikâyesini taşıyan türküler, Türklerin gittiği bütün coğrafyalara beraberlerinde götürdükleri kültür malzemeleridir. Anadolu coğrafyası da bu anlamda Türklerin türkü başta olmak üzere kültür ürünleriyle var oldukları bir bölgedir. Türküler insan hayatının bütün yanlarını yansıtmaktadır. Sözlü gelenekte varlığını sürdüren ve yaratıcısı belli olsa da zamanla anonimleşen türküler Anadolu Türk halk kültüründe bugünde yaygınlığını korumaktadır. Anadolu'nun her köşesinde türkü yakma geleneği devam etmektedir. Erman Artun, Anadolu'da türkülerin icra ortamlarını köy odaları, köy kahveleri, imeceyle evde tarlada iş tutarken, düğün törenlerinin yapıldığı düğün evi odaları ve meydanlar, kırdaki yapılan toplantı ve şenlikler vb şeklinde sıralamıştır. Artun ayrıca bu konuda “genç kızlar ve kadınlar genellikle darbuka eşliğinde kırlarda, bahçelerde, çeşme ve kuyu başlarında bir araya gelebildikleri her ortamda sevgilerini, meramlarını anlatmak, konuşma isteklerini belirtmek, dilek tutmak, sitem ve özlemlerini belirtmek, ayrılığın hüznünü hafifletmek, eğlenceli zaman geçirmek için türkü” söylediğini ifade etmiştir. Anadolu'da “ferah günü”, “sıra gecesi”, “şenlik” adı altında yapılan toplantılarda türküler söylenmektedir (Artun, 2012, s. 51).

Anadolu'da devam eden Türkü söyleme geleneğinde, Kızlar, kadınlar ve erkekler ekin ekerken, davar güderken, hasat kaldırırken, bayramlarda, şenliklerde,

evlenme törenlerinde, kına gecelerinde, gelin hamamında, düğün bayrağı dikildiğinde, gelinin başında, kazma kazarken, imeceyle iş tutarken, sünnet törenlerinde, Hidrellez, Nevruz, saya gezme, çömçe gelin törenlerinde, halay çekilirken, pamuk tarlalarında, çeşitli toplantılarda vb. çalıp oynayarak türkü söylerler (Artun, 2012, 33).

Barak Türkmenlerinde Türkü

Gaziantep Baraklarında türkü, özel bir yere sahiptir. Halk edebiyatının en yaygın türlerinden olan türkü, Baraklarda aynı zamanda bir sözlü tarih vasıtası olarak da işlev kazanmıştır. Barak türküleri içerisinde iskân türkülerinin ayrı bir yeri vardır. Göçerevli bir yaşam tarzına sahip olan Baraklar, Osmanlı Devleti tarafından iskâna tabi tutulmuştur. İskân edilen bölgenin bir kısmı bugün Suriye sınırlarında kalmıştır. Horasan'dan başlayan göçle birlikte iskân edilme süreçleri ve yaşanan olaylar, iskân türküleriyle hafızalara kazınmıştır. Tarihi olaylar Barak aşiretinin âşıkları tarafından dillendirilmiş ve Barak toplumunun gözüyle bir anlamda tarih yazılmıştır. Barak odalarında öncelikle bu iskân türküleri bugün de icra edilmekte ve hem hafıza tazelenmekte hem de yeni kuşaklara olaylar aktarılmaktadır. Dolayısıyla iskan türküleri birer sözlü tarih vesikası mahiyetindedir. Bu konuda Ruhi Ersoy'un "Sözlü Tarih Folklor İlişkisi, Baraklar Örneği" adlı çalışması kapsamlı bilgiyi ortaya koymaktadır (Ersoy, 2009).

Barak sözlü tarih metinleri ve tarihçileri ile ilgili Ömer Özbaş'ın 1958'de hazırladığı "Gaziantep Dolaylarında Türkmenler ve Baraklar" adlı çalışmasında, Barak'ta isimleri etrafında olaylar gelişen halk şâirleri arasında şunlar sıralanır: Karacaoğlan, Kul Mustafa, Ali Paşa, Kılıçoğlu, Beyoğlu, Deli Boran, Gündeşlioğlu, Derviş Ali, Öksüz Oğlan, Hüseyin ve Miskin Ali (Ersoy, 2009, s. 66). Mukim Bey, Muslu Bey, Dedemoğlu, Kılıçoğlu, Kul Mustafa, Öksüz Oğlan, Ali Paşa, Taşdemir, Destancı Taşteymur, Kul Hüseyin, Hasan Ağa, Seyyâh, Mümin, Mustafa, Âşık Seyfi, Ömer Bey, Kasım Ağa, Demircioğlu, Âşık Veli, Süleyman, Mamo Mehmet, Tahir Efendi, Âşık Hacı (Ersoy, 2009, s. 66) gibi isimler Barak szölü kültürü içerisinde türkülerle Barakların hafızasını muhafaza etmiştir.

"Türkü yakma" ifadesi türkü söyleme geleneği için diğer bölgelerde olduğu gibi Gaziantep Baraklarında da kullanılmaktadır. Baraklarda özellikle uzun hava şeklinde icra edilen türküler yaygındır. Ayrılık ölüm, gurbet, çeşitli tarihi olaylar, düğün-kına gibi olaylar türkülere konu olabilmektedir. Özellikle Barak odalarında ve

kadınların da kendi aralarındaki toplantılarda bu türküler icra edilir. Barak düğünlerindeki halaylar da türkülerin icra edildiği önemli yerlerdir (K 81, K 82). Barak türküleri daha çok bir acıyı, kederi ve bazen de isyanı yazdırır. Bu da hem tarihi süreçte aşiretin çektiği zorluklardan hem de yaşanan coğrafyanın koşullarından kaynaklanıyor diyebiliriz.

Türkü yakma geleneğinin çok yoğun olduğu Gaziantep Baraklarında, Barak havalının hemen hemen tamamı belli bir olay üzerine söylenmiştir. Özellikle iskân türküleri başta olmak üzere Türküler köylerde köy odaları denilen mekânlarda köyün ileri gelen icracıları tarafından söylenmektedir. Belirli bir günü ve zamanı yoktur. İskân türkülerinin bazılarının da sahibi bellidir. Bunun yanında anonim olan birçok türkü de vardır (K 76, K 77, K 78).

Gaziantep Barak Türkmen kültürüne dair buraya almış olduğumuz örnek türkülerin konuları, Doğan Kaya'nın yapmış olduğu tasniften hareketle şu şekildedir:

Yiğitlik türküleri ve tarihi olayları konu alan türküler,
 Keder, dert ve hastalık türküleri,
 Hayvanlar üzerine söylenmiş türküler,
 Aşk türküleri,
 Gurbet ve hasret türküleri,
 Tören türküleri,
 İtikat ve mezhep türküleri,
 Tabiat türküleri (Kaya, 2012, 154-156).

Yiğitlik türküleri ve tarihi olayları konu alan türküler

B T 1

İSKÂN 1

Kalktık Horasandan eyledik sökün²

Düşürdüler bizi tozlu yollara

Omuzda parlıyor Kargı³ Cidalar⁴

Düşürdüler bizi gurbet ellere

² Sökün: Kuvvetle yürüyüp gelme, yürüyüş tarzı

³ Kargı: Kısa mızrak, kalın kamış

⁴ Cida: Mızrak

Bölük bölük oldu yüklendi göçler
 Atlandı ihtiyarlar yayandı gençler
 Başımıza geldi gördüğüm düşler
 Aşırdılar bizi karlı dağlardan

Gâhi konduk gâhi göçtük yollarda
 Bilip bilmediğim gurbet ellerde
 Alem dağlarında şu düz çöllerde
 Şimden sonra destan olsun dillerde

Oradan yükledik geldik Culab'a⁵
 Seksendörtbin evdir gelmez hesaba
 Deve koyun çoktur, insan kalaba
 Susuz hayvan inileşir çöllerde

Dedemoğlu der ki aşkın bağından
 Aşırdılar bizi Yozgat dağından
 Anadolu Sivas şehri sağından
 Bizden sonra bir nam kalsın ellere (Dedemoğlu, Ersoy, 2009, s. 75-76)

B T 2

İSKÂN 2

Toplandık aşiret geldik Culap'a
 Baş bent de Firuz Bey' in değil mi?
 Emretti beyler konduk yan yana
 Hacı Ali' nin yurdu Seylan değil mi?

Ondan aşağı Budak düzüldü
 Bent sahibi ismi ismine yazıldı
 Orda berk ağanın keyfi bozuldu
 Torunların yurdu Şirvan değil mi?

⁵ Suriye'nin kuzeyi ile Gaziantep'in güneydoğusu arasında kalan bir yer adı

Yurt verildi Ulaşlı'nın beyine
 O da kondu berk ağanın sağına
 Fırat geldi Akçakale dağına
 Bayındırın yurdu Goncan değil mi?

Dedemoğlu haymaların kurulsun
 Çekilsin bayraklar mehter vurulsun
 Dövülsün kahven harbin çağırılısın
 Abdalların yurdu ören değil mi? (Dedemoğlu, Ersoy, 2009, s. 80)

B T 3

DURNALAR

Seherden avazın bağırimi deler
 Durnanın kanadı köz gibi yanar
 Kaldırılmış kanadın yavru baş sanar
 Firuz bey Aceme gitti durnalar.

Yedi atlı ile bindik Allah emanet,
 Yetmiş bin evliya eylesin himmet,
 Yurdumu beklesin oğlum Muhammed,
 Firuz Bey Acem'e gitti durnalar.

Çağrışı çağrışı yayladan inin,
 İnin Aynelize bir semah dönün,
 Beyden izin koruya konun,
 Firuz Bey aceme gitti durnalar.

Benden selam eyle Hazna Hatuna,
 Çıkarsın alları kara bağlasın,
 Küçük oğlu ile gönül eylesin,
 Firuz Bey Aceme gitti durnalar (Anonim, Özbaş, 1958, s. 9-10)

B T 4**İSKÂN 3**

İskânın beyi gazaba geldi.
 Hah dedi dünyayı üstüne derdi.
 Günde binini cellâda verdi.
 Kendirde, urganda ölenden özge.

Günde bin davar kurban kestirir.
 Bin kazana kabaklama bastırır.
 Günde bin atlıya iftar kestirir.
 Yolcudan, yolaktan gelenden özge.

Bin iç ağası var, binde çuhadar.
 Hesap yetmez levendine ne kadar.
 Günde bin altın mesarif eder.
 Kuruştan, timinden paradan özge.

Günde bin küheylan atı çullanır
 Bin seyisi bin sakası sallanır
 Bin helâlî bin haruma fırlanır
 Aşkına düşüpte ölenden özge

Kul Sadin der ki nedir bunun işi.
 Arap' ta, Acem' de bulunmaz eşi.
 Sehavet ehlidir daim bu işi.
 Emsal kupal etmez Şahi Kabuttan özge (Kul Sadin, Özbaş, 1958, s. 15)

B T 5**YAYLA TÜRKÜSÜ**

Kalktı göç eyledi Torun zadeler
 Katarda mayalar bozulur gider
 Arap atları tuğlu cidalar
 Yaralar yürekte sızılar gider.

Katara çekerler mayanın hası
 Kulağımı deliyir çanların sesi
 Seher vaktinde göçün arkası
 Yereni yoldaşı hup dilinen gider.

Gene şendiklendi tepeler düzler
 Katarda mayalar birbirin gözler
 Ağ cübbeli samur kürklü gelinler kızlar
 Onlarda yaylasın arzular gider.

Kul Haydarım der ki düşürdük yola
 Sağ olan başa gör neler gele
 Donanmış beşiği mahfası bile
 Alayı Torunlar çığınan gider (Kul Haydar, Özbaş, 1958, s. 33-34)

Keder, Dert ve Hastalık Türküleri

B T 6

ŞEN OLUR

Benden selam eylen kaşı karaya.
 Böylemi ekerler tuzu yaraya.
 Birkaç aksakallı girsin araya.
 Girmesin yâd iller izan şen olur.

İzandan kesildi yolcunun yolu.
 Bizden kesilmiyor halkın dili.
 Avlumuzda ki şol kara tudu.
 Yemesin yâd iller izan şen olur.

Baran baran oldu İzan'ın bağı.
 Yüreğime vurdular ateşten dağı.
 Karşıda görünen Telhacar Dağı.
 İnmesin yâd iller İzan şen olur.

Zülûf gediğinden aşırđılar yolumuz.
 Hamadan, Hamustan söyler dilimiz.
 Kavm, kardeş yad iller öner yolumuz.
 Evlenmesin yâd iller İzan şen olur.

Hadice kız bunu böyle söyledi.
 İndi aşkın deryasını boyladı.
 Ağalar, beyler türlü mancamız yedi.
 Yemesin yâd iller İzan şen olur (Hadice, Özbaş, 1958, s. 27-28)

Hayvanlar Üzerine Söylenmiş Türküler

B T 7

DURNA TÜRKÜSÜ

Rakka çöllerinden çığlanır gelir
 Uğramış aşka yolu Durnanın
 Katarlanmış gün altına gidiyor
 Gördüm ışılaşır teli Durnanın

Üçü dördü bir araya derilmiş
 Bu güzellik sana hakdan verilmiş
 Ayneliz köyünde yunmuş arınmış
 Murada gark olmuş teli Durnanın

Muraddan uçun Barak' ı geçin
 İnin Çağdığım pınarından bir su için
 Antep' in şendiği kalleş, siz Sofa geçin
 Orda rahat olur hali durnanın

Sof Dağından görünür Maraş' ın ili
 Dervent boğazıdır Durnanın yolu
 Maraş beyleri zalim aldırman teli
 Ahır Dağında rahat olur camı Durnanın

Mukim Beyim der ki Ahır Dağından uçun
 Üceli alçaklı dağları seçin
 Enin yıldız pınarından bir su için
 Ondan öte Çiçek Dağıdır yolu durnanın (Mukim Bey, Özbaş, 1958, s. 38-39)

B T 8

TURNAM

Mukim Bey, Türkmen beylerinden biridir aynı zamanda Feriz Bey'in kardeşidir. Mukim Bey, göçlerin içinde bizzat yer almış, Culap bölgesindeki iskanda da önemli rol oynamıştır. İskân edilen bölgede Ayn Aruz gölü vardır. Feriz Bey, turna avcılığıyla bilinen bir kişidir. Bu bölgedeki turnaları da avlayan Feriz Bey'in Acem'e gidişinden sonra Culap bölgesinde kalan Mukim Bey bu türküyü turnalar için yazmıştır:

Bir ziyaret edin Veysel Kara'yı
 Ela göz üstünde kaşa bak durnam
 Çok olur meşede alıcı sesi
 Şahin dedikleri guşa bak durnam.

Yumurtanız kavrıliyır tavada
 Hiçbir zaman durmazsınız yuvada
 Bir zaman da semah dutun havada
 Düz ovası vardır Muş'a bak durnam.

Ayn Aruz Gölü'nün suyu durulmuş
 Sizi gören canı candan vurulmuş
 Meşayıklar mencilisi kurulmuş
 Girin halakaya, coşa bak durnam.

Mukim Bey der ki gel bizim ele
 Korkarım sizlerde düşersiz dile
 Yayladan kalkınca inin siz çöle
 Sonbahar ayında kışa bak durnam (Mukim Bey, Gaziantep Valiliği, 2002, s. 41).

Aşk Türküleri

B T 9

ALA GÖZLÜM

Ala gözlüm, eğer sen benim olsan,
Kokulardım seni çiçeklerinen.
Yerenim yoldaşım, sevdiğim olsan,
Hiç konuşmaz idim alçaklarınan.

Yekeyek, yek mızrak sahraya çıhsam,
Kulağına elmas küpeler dahsam,
Geydirsem, guşatsam boyuna bahsam,
Yanı altın saplı pıçaklarınan.

Yeke yek, yek mızrak sahraya varsam,
El sunup gonca güllerin dersem,
Geydirsem, guşatsam boyunu görsem,
Erzurum saracı saçaklarınan.

Miskin Alim der ki nem kaldı daha,
Ölümden öte ne gider daha,
Geydirsem, guşatsam, bindirsem ata,
Yanı çatal çöter köçeklerinen (Miskin Ali, Özbaş, 1958, s. 88).

B T 10

ZİYADA

Ezel bahar yaz ayları düşünce
Her gül açılır gülden ziyade
Ben eski yarım da ayrı düşünce
Simdi bir yar sevdim ondan ziyada

Selam verse selamını alırım
El bağlayıp divanına dururum
Eni sonunda yar yolunda ölürüm

Armağınım yoktur candan ziyada

Bir kuşam kuşanmış saçı ta dizinde
Öz imanım kaldı şöyle bir güzelde
Yarısı gerdanda yarısı yüzde
Sayılmaz beni var binden ziyada

Karacaoğlan der ki salınırsın
Altın pas mı tutar ne silinirsin
Ey kız gözüme huri görünürsün
Anan sevmez seni benden ziyada (Karacaoğlan, K 19).

B T 11

KİME KİN ETTİN?

Kime ken ettin de geydin alları?
Yakın iken ırak ettin yolları
Çok mihnetle yetirdiğim gülleri
Vardın gittin bir soysuza yoldurdun.

Sen, seni topla da kuşağla kuşan
Ayrılır mı senin sevdana düşen?
Sefa geldin diye sarıp sarmaşan
Niçin benden muhabbeti kaldırdın?

Senin gönlün olsa beni arardın
Zülüflerin tel tel eder tarardın
Eğer yine ayrılmaksa muradın
Niçin beni ataşlara yandırdın?

Karac'oğlan der ki; Bakın halıma
Değimenler döner çeşmim seline
Hiç inanmam yârin yalan diline
Bu gönlümü savsalaya bildirdin (Karacaoğlan, Yıldırım, 2011, s. 87)

Gurbet ve Hasret Türküleri

B T 12

GEL DEYE

Bitti mi ola Şam elinin hurması,
Gitti mi ola ala gözün sürmesi,
Hamının, Hamısın telli Türnası,
Turna yarın selam saldı gel deye.

Bitti mi ola Şam elinin gülleri,
Aştı mı ola siyecinden dalları,
Şu sefil Yakubun şirin dilleri,
Turna yarın selam saldı gel deye.

Bir ağaçta biter üç yanal elma,
Ellerinden öteye elini sunma,
Irak yakın, deye eğlenip kalma.
Turna yarın selam saldı gel deye.

Aşına da Karacaoğlan aşına.
Yeni girmiş onüç ondört yaşına.
Irak değil Akpınar'ın başına,
Turna yarın selam saldı gel deye (Karacaoğlan, Özbaş, 1958, s. 58-59).

B T 13

BEN

Ak kolları sala sala yürüyen
Nasıl getireyim seni ele ben?
Ben bir şahan olsam da sen bir balaban
Alsam çırnağıma, çıksam yola ben

İlinizde var mı idi kadılar?
Ak elleri altın tasta yudular
Seni bana gövel ördek dediler

Onun için dolaşırım göle ben

Yüklettim yedeğim deste katarım
Yüküm kumaş ben alana satarım
İki bülbül bir kafeste öterim
Konmaz mıyım yeni açmış güle ben

Bir giderim bir bakarım izime
Güzel sevdim uyku girmez gözüme
İspirim de alayım da bazıma
Kuğum geldi çırpınırım çöle ben

Hemenede Karac' oğlan hemene
Çanlı kervan indirmişim Yemen'e
Sevdim ise ben yârimi kime ne?
Ne'ttim ola şu koğlaşan ile ben (Karacaoğlan, Yıldırım, 2011, s. 86)

B T 14

GÖRDÜN MÜ

Gediğe uğradım da yol oldu yarı
Sazgının da güzeli sallandı beri
Konakladığımız yer nafak pingarı
Ordan eli Antep eli görünür diy

Buradan öyle al goca cansız
Mırgana şenliği gavurdan gansız
Antep Beyleri dinsiz imansız
Benim için çekin gidin durnalar

Uruş, Tilsevet, Beledin önünde
Selvi ağacı yolun sağında
Bir sualım galdı Kürep dağında
Kürep dağı nazlı yarı gördün mü? (Anonim, K 47)

B T 15**ARZULAR GÖNLÜM**

Hey ağalar, yad elin kahrı çekilmez
 Silayı, vatanı arzular gönlüm
 Dağlar başı boran oldu sökülmez
 Colabı Şirvanı arzular gönlüm

İş gurbet ellerde tebdilim şaştı
 Yad elin ikramı boynumdan aştı
 Şol Bahri gölünden bir anka uçtu
 Dedem yurdu çölü arzular gönlüm

Herkes hazırlamış silah, atını
 Asır azmış bilmem zaman kötünün
 Gönlüm arzuluyor ahdi bütünü
 Ahdı bütün eli arzular gönlüm.

Dedemoğlu haymaların kurulsun
 Döğülsün kahven harbin çağrılısın
 Yenilsin içilsin sohbet verilsin
 Colabı Şirvanı arzular gönlüm (Dedemoğlu, Özbaş, 1958, s. s.8-9).

B T 16**DEN VARIN**

Telli durnam bizim ele varırsa,
 Gündeşli oğlu yaman halde den varın,
 Gavımdan, gardaştan soran olursa,
 Başı yastıkta, gözü yolda den varın.

Asbabımı verin beni yuyana,
 Kılıcımı verin suyum goyana,
 Şurada bir garip ölmüş deyene,
 Aslı Arabistan eli den varın.

Anama söyleyin yolumu önsün,
 Alsın kara taşı, barğını döğsün,
 Oğlum gelir deye umut ummasın,
 Önmesin yolumu öldü den varın.

Gündeşli oğlu der ki merdler merdleri,
 Belli durur koç yiğidin yurdları,
 Üstü kaplan postlu Arap atları,
 Şu garip ellerde galdı den varın (Gündeşlioğlu, Özbaş, 1958, s. 82)

B T 17

HAMA

Çıktım, Kırklar Dağı'na seyran eyledim;
 Salınarak gider yolu Hama'nın
 Yel urdukça dertli dertli dolap iniler
 Burcu burcu kokar gülü Hama'nın

Heves kaldım pınarının başına
 Altun yağmış toprağına taşına
 Ulu Camii'nin kandil başına
 Altun şamdani da yanar Hama'nın

Kudretinden yapılıştır yapısı
 Kalem kaşlı güzelinin hepsi
 Aldı beni çarşısının kokusu
 Çarşılarda gülü kokar Hama'nın

Karac'oğlan der ki; kal benim yurdum
 Terk ettiğim sılayı burada buldum
 Güzeli çok diye eylendim kaldım
 Kalem kaşlı güzelleri Hama'nın (Karacaoğlan, Yıldırım, 2014, s. 85)

Tören Türküleri

B T 18

KINA TÜRKÜSÜ

Altına attılar ağır cecimi
Boynuna taktılar yağlı sicimi
Tezin ağlatmayın gelin bacımı
Ağlama kız gelin yazın bu imiş.

Şu dağın ardına duman mı durdu
Pabucun içine yılan mı girdi
Emmin uşağına kıran mı girdi
Ağlama kız gelin yazın bu imiş.

Şu dağın ardında bir kuşum kaldı.
Kergâhlar üstünde nakışım kaldı.
Bacısı güzelden bir eşim kaldı.
Ağlama kız gelin yazın bu imiş.

Eliyin kınası çamurdan mı ola
Göziyin sürmesi kömürden mi ola
Anayın yüreği demirden mi ola
Ağlama kız gelin yazın bu imiş.

Şu dağın ardında ekerler küncü.
Ekerler biçerler severler genci.
Genç bana göndermiş ayva turuncu.
Ağlama kız gelin yazın bu imiş.

Şu dağın ardında bir kuş olaydım.
Kergâhlar içinde nakış olaydım.
Gelene gidene bir eş olaydım.
Ağlama kız gelin yazın bu imiş.

Şu dağın ardında üç ağaç incir.
 Elinde kelepçe boynunda zincir.
 Sıkma kelepçeyi kollarım incir.
 Ağlama kız gelin yazın bu imiş.

Anan seni Has dağında haşlamış.
 Zülfünü gül dağında ıslamış.
 Anan seni eller için beslemiş.
 Ağlama kız gelin yazın bu imiş.

Bir dof atlı çıktı Cerit ilinden.
 Yürek doldu geldi garbi yelinden.
 Bir tas su istemedim zezem gölünden.
 Sular bulanık içilmez oldu.
 Anadan babadan geçilmez oldu.
 Ağlama kız gelin yazın bu imiş (Anonim, Özbaş, 1958, s. 47-48-49)

B T 19

KINA TÜRKÜSÜ

Antep'te kına batmanı ona
 Ağlama kız gelin nişanlın dana
 Antep'te işe batmanı beşe
 Ağlama kız gelin nişanlın paşa

Çağ dağın ardında dumanmı durdu
 Papucun tekine yılanmı girdi.
 Emmine dayına gıran mı girdi
 Ağlama kız bacım anan bağlasın

Şu dağın başına ekerler küncü
 Ekerler biçerler severler genci
 Yar bana saklamış ayvadan turuncu
 Ağlama kız gelin anan ağlasın (Anonim, K 55).

B T 20**MEYREM**

Dama vurdum bir depik
 Damın duvarı kepik
 Gız ben seni alırım da
 Korkarım çoban öpük

Hele Meyrem Meyrem Meyrem
 Kele Meyrem Meyrem Meyrem
 Gözler sürmeli Meyrem
 Dağdan iner Dahralı

Eşşeğin çift mahralı
 Şu zamane kızları da
 Ölmüş eşsek çehrelı
 Ölmüş eşsek çehrelı (Anonim, K 80).

İtikat ve Mezhep Türküleri**B T 21****MURADIM KALMADI**

Cebe cevşen donlarını geyince,
 Havf ederdi kötü düşman görünce.
 Yürük bindim güzel sevdim doyunca.
 Dünya sende bir muradım kalmadı.

Cebe cevşen donlarını götürdüm.
 Şah Acamden Şah kadını getirdim.
 Şükür olsun yaşı yüze yetirdim.
 Dünya sende bir muradım kalmadı.

Kılıçoğlu der ki Tarikatta yerim var.
 İl içinde namus gayret ârım var.
 Kul Muhammet Ali derler pirim var.

Dünya senden bir muradım kalmadı (Kılıçoğlu, Özbaş, 1958, s. 75).

Tabiat Türküleri

B T 22

GÖRÜNÜR

Gönül arzuluyor Antep ilini
Şor Kemmun geldiği belli görünür.
Evvel bahar yaz ayları doğunca
Coşar Balık suyu selli görünür

Kılcan derler şu köylerin sırası
Rasaf söker benim göğsüm yarası
Bakıda'nın çoktur kaşı karası
Eğdirmiş serpuşun telli görünür

Bakı'dan indik kol kola düze
Melekköy gark olmuş güle nergize
Arkık'ta uğradım bir güzel kıza
Terlemiş yanağı ballı görünür

Gediğ'e varırsak yol olur yarı
Sazgın'ın güzeli salınır bari
Bugün konak yeri Nafak pınarı
Oradan Antep'in ili görünür

Karac'oğlan derki; Ergene Köyü
Başdeli'den akar Halep'in suyu
Tilbaşar elinde şol Ekizkuyu
Edepli erkanlı, yollu görünür (Karacaoğlan, Yıldırım, 2011, s. 82).

2.1.2.1. Değerlendirme

Gaziantep Barak türküleri hece ölçüsüyle yazılmıştır. Tören türkülerinin bir kısmı nakaratlıdır. Türkülerin bir kısmında ölçü hatası vardır. Bu durum sözlü gelenekte hafızada taşınan türkülerin zaman içerisinde bozulmalara uğramasıyla ilgilidir.

7'li hece ölçüsüyle söylenen türküler: B T 20

11'li hece ölçüsüyle söylenenler: B T 1, B T 2, B T 3, B T 4, B T 5, B T 6, B T 7, B T 8, B T 9, B T 10, B T 11, B T 12, B T 13, B T 14, B T 15, B T 16, B T 17, B T 18, B T 19, B T 20, B T 21, B T 22.

Baraklarda türkü diğer türlerden ayrı bir öneme sahiptir. Türküler Barak Türkmenlerinin tarihi hafızasını içinde barındıran ve nesilden nesile taşınmasını sağlayan unsurlardır. Burada örnek olarak aldığımız türküler daha çok lirik türkülerdir. Tarihi olayları yansıtan türküler, aşk türküleri ve gurbet-hasret türküleri Barak Türkmen kültüründe geniş yer tutmaktadır. Barakların hem Horasan'dan geliş süreçlerinde hem de bölgeye yerleşme süreçlerinde yaşanan olayları anlatan iskân türküleri Barak Türkmenleri arasında en yaygın türkülerdir. İskân türküleri Barakların zorla iskâna tabi tutulmaları karşısında Osmanlı paşalarıyla yaşadıkları hadiseleri ve bölgede diğer aşiretlerle girdikleri mücadeleleri yansıtmaktadır. Barak odalarında bir araya gelerek bu türküler hem saz eşliğinde söylenmekte hem de olaylar tekrar zihinlerde canlandırılmaktadır. Böylece türküler Barak Türkmenlerinin sözlü tarih vesikaları olarak önemli işlevler görmüşlerdir.

Baraklar hem göç hem de iskân süreçlerinde sürekli yer değiştirmek zorunda kaldıkları için Barak türkülerine gurbet ve hasret duyguları da yoğun olarak yansımıştır. Aşk ve sevda türküleri Barakların türkü repertuarında geniş yer tutan bir diğer gruptur. Barak Türkmenleri arasında Karacaoğlan türküleri geniş yer tutar. Öyleki Baraklar Karacaoğlan'ı kendilerinden sayarlar, yani Karacaoğlan'ın Barak olduğunu söylerler.

Törenler söylenen türküler arasında düğün ve kına türküleri de önemli yer tutmaktadır. Barak düğünlerinde halaylarda icra edilen türküler de vardır. Barak Türkmenlerinin tarihi süreçte yaşadıkları acılar, savaşlar, yokluklar, mücadeleler, sevinçler, hüznler, aşklar türkülere yansımış ve türküler sözlü gelenekte bu türküler muhafaza edilerek günümüze gelmiştir.

2.1.3. Ağıt

İnsan çevresindeki olaylar karşısından çeşitli tutum ve davranışlar geliştiren bir yapıya sahiptir. İnsanın başta ölüm olmak üzere, sosyal ve maddi çevresindeki kayıplar ya da üzücü olaylar karşısındaki hislerini yansıtan türkülere Batı Türkçesinde ağıt denmektedir. Ağıt söyleyen kişi için ağıtçı ifadesi kullanılmakta olup ağıt yakmak deyim olarak yaygınlaşmıştır. Ağıtlar“insanlığın ortak ıstırabını” canlı bir şekilde ifade eder (Elçin, 1990, s. 1, Dilçin, 2000, s. 342, Görkem, 2001, s. 9, Kaya, 2004, s. 257-258).

Bilindiği kadarıyla Hunlardan bu tarafa ölü gömme ve yuğ törenlerine bağlı olarak varlığını sürdüren ağıtlar, ölen kişi için söylenmiş methiye mahiyetindedir. Ancak zaman içerisinde kapsamı genişleyerek, ömrün kısalığı, ihanet, sadakatsizlik, feleğin adaletsizliği, maddi kayıplar gibi pek çok konuda ağıtlar yakılmıştır (Elçin, 1981, s. 287).

Ağıtçı, cenaze evine girerken yüksek sesle ağlamasıyla dinleyici ortamını hazırlar. Ölü evi, ağıtçıyı “Gördün mü başımıza ne geldi?” diyerek ağlayıp dövünerek karşılar. Ağıtçı kendine gösterilen yere oturarak kafiyesiz olarak söylediği, acı bildiren cümlelerle ağlamaya başlar. Ölü henüz defnedilmemişse, yerde yatıyorsa, elindeki mendili ölünün üzerinde sallayarak ağıtını söyler. Mendil yerine ölenin gömleğini, şapkasını, kadınsa eşarbını kullanır. Ölü evi ölenin eşyalarını feryatlarla tek tek ağıtçının önüne atar. Ağıtçı, “soyka” adı verilen ölü eşyalarını sallayarak ağıt söyler. Ağıtçı, ağıtlarını “Haydi derdinizi yel alsın” diyerek bitirir (Çağım, 1999, s. 94).

“Ağıtlar, toplumu oluşturan birey ya da bireylerin acı bir olay karşısında duygularını dile getirmesidir. Kültürün manevi değerlerinden olan ağıt, acının kimi zaman ölçülü sözlerle dile getirilmesi olduğu kadar, dizelerinde toplumun neredeyse tüm sosyal ve ekonomik yapısını dile getirmektedir. Bu nedenle ağıtlar incelendiğinde, ağıtların yakıldığı dönemlerin toplumsal yapısı hakkında bilgi edinilebilir.” (Çağım, 2010, s. 53).

Ağıtların söyleyicileri farklılık gösterir. Bazı ağıtları ölen kişinin akrabaları, eşi, çocukları, annesi, babası vd. bazılarını da ağıt söylemeyi meslek edinmiş kişiler, para karşılığında söylerler. Yine bazı ağıtların da ölen kişinin ağzından söylendiği görülmektedir. Buna göre ağıt söyleyen kişiler şu şekilde sınıflandırılabilir:

1- Ölen kişinin yakınlarınca söylenen ağıtlar

- 2- Özel ağıtçılar (sığıtçılar) tarafından para karşılığı söylenen ağıtlar
- 3- Çevrede yaşayan âşıklarca yakılan ağıtlar
- 4- Söyleyeni bilinmeyen (anonim) ağıtlar (Artun, 2012:89).

Doğan Kaya ağıtları yapılarına göre, konularına göre ve söylendikleri yerlere göre olmak üzere üç başlıkta sınıflandırmıştır (Kaya, 2004, s. 274-275).

Türk Dünyasında Ağıt

“Türk dilinin bütün lehçe ve şivelerinde ölüm merasimini ve ister merasimden sonra söylensin ölüm hadisesini hikâye eden bir kelime vardır. Bu durum daha çok "yuğ" ve "sagu" kelimeleri ile karşılanmaktadır. Sagu kelimesi giderek yerini "mersiye" ve "ağıt" kelimelerine bırakmıştır” (Bali, 1997, s.14).

Geniş ölçüde ağıt olarak bilinen ağıt, Türk topluluklarında farklı adlar da anılmaktadır. Ağıta, Azeri Türkleri ağı, Başkurtlar mârsiyâ, âytiv, Özbekler mârsiyâ, matemname, Kazaklar joktov, koşuk ırı, köri, Kırgızlar cır, coktov, koşok, Kumuklar yas, Tatarlar taqmaq, marsiye, Türkmenler ağı, tavşa, tovum, ses etmek, Uygurlar jığa, haza, Nogaylar bozulamak, Müslüman Kerkük Türkleri "sazlamağ", Hıristiyan Kerkük Türkmenleri "madras", Kırım Türkleri "tagmag" demektedirler (Kaya, 2004, s. 259; Uludağ,1988, s. 471).

Anadolu Türk Halk Kültüründe Ağıt

Türkiye'de genellikle ağıt olarak kullanılan bu söz, bazı yörelerde farklı şekilde de kullanılabilir: “Bayatı” (Kars), “deme” (Sivas), “deşet” (Adana), “deyiş” (Malatya), “deyişet” (Samsun), “dil” (Doğanşar-Sivas), “lâvik” (Kırşehir), “ölgülü” (Burdur), “sau” (Muş), “sızılama” (Doğu Anadolu), “şin” (Elazığ), “şivan” (Diyarbakır), “yakım” (İçel-Isparta), “yas” (Antalya, Balıkesir, Burdur, Karaman, Muğla) ((Kaya, 2004, s. 259).

Ağıt yakma geleneği bütün toplumlarda tarihin eski dönemlerinden beri vardır. Ölen kişinin arkasından tören yaparak şiirler olumak bütün toplumlarda eskiden beri rastlanılan bir durumdur. Türkler açısından ağıt yakma, önemli bir gelenek olarak görülmektedir ve çeşitli metinler günümüze kadar helmiştir. İslam öncesi dönemden itibaren Türk topluluklarında ölen devlet adamlarının arkasından yapılan yuğ törenlerindeki ağıtlar, bulunmaktadır. Bu törenlerde yakılan ağıtlarda, ölen kişilerin

üstün vasıfları dile getirilmiştir. Ağıt yakma geleneği İslâm dini kabul edildikten sonra da her ne kadar din adamlarınca doğru bulunmasa da devam etmiştir. Bugün de Türk Dünyasının her yerinde ağıt yakma geleneğinin izlerini görmek mümkündür. Özellikle kadınlar tarafından icra edilen bir tür olarak ağıt, Anadolu sahasında da varlığını sürdürmüştür. Ağıt tarihi süreç içerisinde yaşam biçimlerinin değişmesine paralel olarak yalnızca ölünün arkasından yakılan türküler olma boyutundan çıkarak genişlemiştir. İnsanlar, ölümlerle birlikte, hayattaki, maddi manevi olumsuz pek çok konuda ağıt türüne girebilecek yakarışalarda bulunmuşlardır (Kaya, 2004, s. 261-266).

Ağıt, Anadolu'nun hemen her yerinde söylenir; ama özellikle Orta ve Güney Anadolu'nun belirli yörelerinde daha yaygındır. Bu yörelerde yaşayan Avşarlarla Türkmenlerin, eski ağıt metinlerinin günümüze ulaşmasında önemli rolü olmuştur (Artun, 2012, s. 61).

Barak Türkmenlerinde Ağıt

Ağıt yakma geleneği Gaziantep Baraklarında özellikle iskân döneminden kalan metinlerde geniş yer tutmaktadır. Tarihi süreçte görevli yaşam tarzına sahip olan Barak Türkmenleri Osmanlı Devleti tarafından iskâna tabi tutulmuştur. Hem zorlu coğrafi koşullarla hem devletin zorunlu yerleşimiyle hem de yerleştikleri coğrafyalardaki diğer aşiretlerle mücadele etmek zorunda kalan Baraklar, pek çok acılı olay yaşamıştır. Bu olaylar ve verilen kayıplar üzerine de pek çok ağıt yakılmıştır. Aşiretteki önemli kişiler üzerine yakılan ağıtlar, türkü formunda sözlü gelenekte varlığını korumuş ve günümüze kadar gelmiştir. Aşiretin özellikle son iki asırlık dönemde ağır şartlar altında yaşaması, bugünden bakıldığında, acı duyguların ifade biçimi olan ağıtları ön plana çıkarmıştır. Öte yandan Baraklarda pek çok aşk hikâyesi de ağıtlarla sonuçlanan olaylarla son bulmuştur.

Gaziantep Baraklarında ağıt yakma geleneği yakın döneme kadar oldukça belirgindi. Kaynak kişilerimiz kendi hayatlarından bu duruma örnekler vermişlerdir. Ölen bir kişinin ardından Baraklarda eskiden bir aya kadar ağıt yakıldığı olurdu. Kadınlar saçlarını keserlerdi ve 40 gün kadar o evde yemek yapılmazdı. Ancak bu süre “boyunca ölü aşı” verilirdi. Yemekler komşulardan ve akrabalarından gelirdi. Bugün ise ağıt yakma, bu kadar uzun süre devam etmemektedir (K 62, K 79, K 81, K 83).

Kadınlar tarafından söylenen ağıtlar, ölü evinde toplanılarak toplyca söylenilir. “Baraklarda, biri ölürse tüm kadınlar ölünün evine toplaşır, ağıtlar yakarlar. Bu ağıtlar

genellikle «doğaçtan» söylenir. Ölü başında herkes kendi ölülerine ağıt yakarak ölenlerini anmış, onlara olan saygısını dile getirmiş olur.” (Çavaz, 1983b, s. 47).

Kişiler için yakılan ağıtlar (Ölen kişi için)

B A 1

ZELHA GELİN AĞIDI

Kayseri Sarız tarafında başka bir köyden gelin almak için giderken Kızılırmak üzerindeki bir köprüden geçerken köprü yılılıyor. Çok kişi suya düşüyor. Zelha gelin de suya düşer ve boğulur. Bu olay üzerine ağıt yakılmıştır.

Sular götürmüş yığınların içine
Örümcekler yuva yapmış saçına
Hele sorun Zelha gelinin suçu ne
Nettin Kızılırmak Zelha gelini
Sedefi başında solan yavrumu

Biz de beş kardeşlik bindirdik ata
Süre süre geldik de dört köyden öte
Köprüye gelince oldu bir hata
Nettin Kızılırmak Zelha gelini
Sedefi başında solan yavrumu

Kaynanası derki gelin gelmedi
Kayınbabası der vakit olmadı
Güveği de muradına ermedi
Nettin Kızılırmak Zelha gelini
Sedefi başında solan yavrumu

Kızılırmak sen de parça parça olasın
Her parçan da bir dağda kalasın
Sen de benim gibi yarsı kalasın
Nettin Kızılırmak Zelha gelini
Sedefi başında solan yavrumu (K 69)

B A 2**DÖNE GELİN AĞIDI (Amik Dönesi)**

Döne Hatay'ın Amik Ovası tarafında otarında bir kızdır. Mahmut Bey adında birisi onu ister ancak vermezler. Bunun üzerine Döne kimseyle evlenmez. Daha sonra kederinden ince hastalığa yakalanır ve yatağa düşer. Ölmeden hemen önce Mahmut Beyi çağırır ve son nefesinde görmesini isterler. Döne ölür ve bunun üzerine bir ağıt yakılır.

Döne'yi bindirin taya
Yönünü çevirin köye
Cemalin benzer aya
Uyan Dönem sabah oldu
Aç gözünü neler doğdu

Zülüflerin deste deste
Ben derdinden oldum hasta
Şeker şerbet altın tasta
İçmez misin gelin Dönem

Geldi pazarlık parası
Ağlar Döne'nin anası
Ak ele Halep kınası
Yakmaz mısın gelin Dönem

Arpalar orağa geldi
Zülüfler tarağa geldi
Uyansana gelin Dönem
Mahmut Bey konağa geldi (K 69)

B A 3**MEHMET'E AĞIT**

Dama çıkıp da al bayrağını dikmedim
Çarpa çarpa da ekmeğini etmedim
Tabuta koydum da kanı durmadı

Mezara koydum da mezar almadı
 Senin yerine Mehmet oğlum
 Niye anan ölmedi

Hastanenin içi de mermer döşeli
 Doktorların eli serum şişeli
 Kaç gün oldu ben bu derde düşeli
 Bir oda yaptırdım da yüceden yüce
 Oturmadım içinde üç gün üç gece (K 74)

B A 4

HURŞİT'İN AĞITI

Hikmet nedir kudret nedir bu nedir?
 Aman Allah zindan olmuş Şar bana
 Görmek mümkün değil şu yerde dilber
 Kadir Mevlam görünür mü yar bana?

Beni helak etti şu yarın derdi
 El alem içinde boynumu bürdü
 Görmek mümkün değil şu yerde dilber
 Kadir Mevlam görünür mü yar bana

Gelip geçer iken beni görmedin
 Gönlüm alıp birkez halım sormadın
 Ömrüm gitti bir murada ermedim
 Yedi iklim çar köşeler dar bana

Hurşit der ki ah ile vahım
 Elimden aldım gül yüzlü mahım
 Ben bu derde dayanamam Allah'ım
 İhsan eyle bir sabırlık ver bana (Özbaş, 1958, s.100-101)

B A 5**BİLAL BEYE AĞIT**

Sacırın suları bulanık akar
 Kesilmiş kelleler gözleri bakar
 O güzel gözlerin canımı yakar
 Murazım gözümde kaldı ağlarım

Otomatiği sekiye kurdular
 Bilal Beyle Kasım Bey'i vurdular
 İkisini de bir kabre koydular
 Kısas kıyamete kaldı ağlarım

Odasında arzuhaller yazılır
 Çatmasında çifte kurban yüzülür
 Kendi giderse aşireti bozulur
 Murazım gözümde kaldı ağlarım

Bilal Bey'de Elbeylinin ulusu
 Gülsüm hatun çifte yavru delisi
 Bilal'i vuranlar Türkmenin reisi
 Kısas kıyamete kaldı ağları (Korkmaz, 2008, s. 153-154)

B A 7**OFO'YA AĞITI**

Cinayet suçu işlediği için köyden kaçıp eşkıyalığa kaçan Ofu adında birisi, bir gece misafir olduğu evin kızı olan Iraz'ı ikinci eş olarak alır. Ofo yiğit ve iyiliksever birisi olduğu için çevrede sevilir. Bir gün jandarmayla girdiği çatışmada öldürülür. İkinci karısı olan Iraz, Ofo'nun ardından şu ağıdı yakar:

Ofo'nun duvarı aklı karalı
 Ofo şehit olmuş Mehmet yaralı
 Iraz'ında bahtı zati karalı
 Neneyle, neneyle Iraz neneyle
 Çıkıp üçe dağa bana eyleyle

Ayşe kutnu giyer Iraz alaca
Kırın martinimi edin salaca
Ofo'nun mezarını kazın derince
Neneyle, neneyle Iraz neneyle
Çık dağın başına bana eleyle

Ofo'nun yurduna çadır kuralım
Mavzeri fişeği döşe vuralım
Sen Ofo'sun seni nerde bulalım
Neneyle, neneyle Iraz neneyle
Çıkıp üçe dağa bana eleyle

Gene sulandı mı ufacık özler
Gene melillendi o ala gözler
Gelin helal edin gelinler kızlar
Neneyle, neneyle Iraz neneyle
Çık dağın başına bana eleyle

Ofo'nun davarı gelir üceden
Yareni yoldaşı gelir geceden
Kadir Mevla'm kurtar bizi niceden
Neneyle, neneyle Iraz neneyle
Çıkıp üçe dağa bana eleyle

Noldu Ofo noldu sanada noldu
Yemenimiz içi alkanla doldu
Bizim feleğe kırıan mı girdi
Neneyle, neneyle Iraz neneyle
Çıkıp dağın başına bana eleyle (Korkmaz, 2008, s. 151-152)

B A 8**HACO GELİN**

Hacer isimli güzel bir kız, amcaoğlu tarafından istenir ancak babası vermez. Kızı başka bir isteyene verirler ve düğün olur. Düğün sırasında gelinin yoluna çıkan amca oğlu kızı silahla öldürür. Kızın annesi şu ağıdı yakar:

Gırep başı ben bağladım başına
Ağca ceren ben bağladım döşüne
Seni vuran hiç doymasın yaşına
Neneyle de Haco gelin neneyle

Uzun olur Harbete'nin kavağı
Ağ bağladım kara çezdim duvağı
Kabul oldu düşmanların dileği
Neneyle de Haco gelin neneyle

Harbete'den bindirdiler gelini
Bereke'den aşırıdılar yolunu
Ne yaman olurmuş gelin ölümü
Neneyle de Haco gelin neneyle

Görücüler yücelerde indiler
Ördeklerin sulaklara kondular
Düğürçüler bozuk bozuk baktılar
Suçu neydi öldürdüler gelini
Haylo gelini, yaralı kuzumu

Kalk gidelim bu el bize yaramaz
Saçlarına kan bulaşmış daranmaz
Doktor Mecit gelse yaram saramaz
Suçu neydi öldürdüler gelini
Haylo gelini, yaralı kuzumu (Korkmaz, 2008, s. 145-146)

B A 9**DÖNE GELİN AĞITI**

Karşıdan geliyor naylon araba,
 Döne seni vermişler bir dil bilmez Araba,
 Yıkıldı hanamız da kaldı haraba,
 Döne'nin hele gidin sorun, halı nedir Döne'nin.

Döne'nin odası Barağa bahar,
 Dişçiler gelmiş Döne'ye altın diş dahar,
 Döne'nin ataşı da Barağı yahar,
 Döne'nin hele gidin sorun halı nedir Döne'nin.

Elifoğlu'ndan bindirdiler gelini,
 Şahra Şemik'ten de aşurdılar yolunu,
 Bir dil bilmeze verdiler Döne Gelin'i
 Çirkinler de dengi midir Döne'nin
 Döne'nin hele gidin sorun halı nedir Döne'nin. (K 84)

B A 10**EZO GELİN**

Ezo Gelinin asıl adı Zöhre Bozgeyik olup Uruş Köyünden bir ailenin kızıdır. Şido Hanifi adında birisiyle değişik usulüyle evlendirilir. Ancak değişik bozulur ve baba evine döner. Yedi yıl orada dul oturuyor. Daha sonra Ezo Gelini Suriye'ye gelin verilir. Ezo Gelin orada hastalanır, ölmeden önce kendisini Türkiye'yi gören Bozhöyük tepesine gömmerlini ister. Ezo Gelinin bu hikayesinin üzerine pek çok türkü söylenir. Bunlardan en önemlisini İzanlı Bekir Karaduman söylemiştir:

Turnayı uçurdum Uruş Gölü'nden,
 Tisevet Gölü'nde battı mı dersin,
 Bir gümanım kaldı Zambır Köyü'nden,
 Şibipte telinden attı mı dersin.

Uğruna Sacır var geçme orayı,
 Avcılar arıyor bahtı karayı,

Şaine, Küllü hem Zuğara'yı,
Bu üç köyü şavkı tuttu mu dersin.

Devehüyük derler geçit yeridir,
Bozhüyük de gümanımın biridir,
Alıp götüren de Türkmenlerin eridir,
Bir gece Kozbaş'ta yattı mı dersin.

Yükümüz kaçak uğrama gümrüğe,
Geç Karakuyu'dan otur Düğünüg'e,
Dön ha Ezo Gelin eski köyüne,
Sahiplerin seni sattı mı dersin (K 69).

B A 11

MECİT AĞAYA AĞIT

Bir gece Kilis'ten-Gaziantep'e gelirken yolda otomobili çevrilerek eşkiyalar tarafından öldürülen, Türkmen-Kazlı oymak reislerinden Cekelli Mecit ağa için söylenen ağıt:

Cekenin etrafı bağ ile bostan
Mecidin giydiği ipekli fistan
Mecidin sebebi kelpinli Nahsen
Ceke viran oldu gel Mecit ağa

Cekenin içine düşmanlar doldu
Birikin aşiretler Mecit vuruldu
Atlılar içinde mecidim tatlı
Ceke viran oldu gel Mecit ağa

Cekeden çıktı atlının ucu
Canımı yakıyor kurşun ucu
Benim sebepim keplinin piçi
Ceke viran oldu gel Mecit Ağa (Şahin, 1962, s. 79).

2.1.3.1. Değerlendirme

Buraya örnek olarak aldığımız Barak ağıtları hece ölçüsüyle yazılmıştır. Sözlü gelenekte değişmelere uğrayan bazı ağıtlarda ölçü bozulmuştur.

8'li hece ölçüsüyle yazılanlar: B A 2

11'li hece ölçüsüyle yazılanlar: B A 1, B A 3, B A 4, B A 5, B A 6, B A 7, B A 8, B A 9, B A 10, B A 11

Ağıt yakmak acılı insanın istem dışı kontrolsüz davranışlarından ziyade bir gelenek olarak eski Türklerden bu yana daima var olmuştur. Barak Türkmenlerinde ağıt yakma geleneğine yapılan eski derleme çalışmalarından itibaren rastlamaktayız. Eskiden ölü sahipleri saçlarını kesip yüzlerini yırtarak ağıt yakmaktaydı. Barak Türkmenleri göç ve iskân süreçlerinde pek çok acı yaşadıkları için bunları muhtevası ağıt olan türkülerle dile getirmişlerdir. Onun dışında ölen kişinin ardından cenaze törenlerinde, yas evlerinde ağıtlar yakılmaktadır. Derleme çalışmalarımızda kaynak kişilerimizden tam metin olarak çok fazla ağıt örneği alamadık. Buraya örnek olarak sıraladığımız ağıtlar ölen bir kişinin arkasından söylenmiş ağıtlardır. Ağıtların bir bölümü de bölgede bilinen ve söze geçen kişilerin ardından söylenmiştir.

2.1.4. Ninni

Bir çocuğun dünyaya geldiği andan itibaren annesiyle arasında hem biyolojik hem de psikolojik olarak çok yakın bir ilişki söz konusudur. Bebeklikten itibaren çocuğuyla en fazla duygusal teması kuran anne, onunla ayrı bir dille temas kurar. Bu temasın neticesi olarak ortaya çıkan edebi yaratımlardan en önemlisini ninniler teşkil etmektedir. Bu niteliğinden dolayı da ninniler bütün dünya toplumlarında çok var olan ve en eski türlerden birisidir. Türk edebiyatı açısından bakıldığında ninnin Türk edebiyatının en yaygın türlerinden birisi olduğunu, ancak üzerinde yeterince çalışma yapılmadığını ifade eden Doğan Kaya, ninniye şu şekilde tanımlamaktadır: “Ninniler, uyutulmaya çalışılan çocuğa veya çocuğu hoplatıp severken söylenen ve birtakım dugu, düşünce, inanç, umut ve hayalleri, sevinç ve acıları ihtiva eden, çoğunlukla dört mısra ile söylenen ve mısra sonlarına birtakım klişe sözler ilave ederek ezgi ile terennüm edilen manzum sözlerdir.” (Kaya, 2012, s. 351).

Şükrü Elçin, ninnilerin genellikle ilk söyleyicilerinin belli olmadığını, anneden sonra diğer yakın akrabalar tarafından da terennüm edildiğini ifade etmektedir. Ninnilerin muhtevasını, çocuk teşkil ederken sağlık, fizik güzelliği, soy-sop, iyi huy,

meslek, evlenme gibi yarına dair iyi dileklerle, yalnızlık, gurbetteki yakın akraba gibi konular oluşturabilmektedir (Elçin, 1981, s. 265-266).

Ninniler, muhtevastındaki bir anlamda annenin serzenişinden dolayı ağıta, övgü sözlerinin çokluğu ve geleceğe dair iyi dilek beklentilerinden dolayı da alkışa yaklaşmaktadır (Oğuz vd, 2013, s. 252).

Ninnilerin en önemli karakteristik niteliği, yapısında yargı sözlerini ve nidaları bulundurmasıdır. Ninni metni ister beyit ya da üçlük, isterse dörtlükten oluşsun anne, son söz olarak birtakım ünlem cümleleri veya nidalar ekler. Bunlardan en fazla kullanılanları şöyle sıralayabiliriz: “Büyü yavrum büyü!”, “e e e e!”, “luri luri luri!”, “ninni gülüm sana ninni!”, “ninni kızımız ninni” “gelin kızımız ninni!”, “ninni kuzum sana ninni!”, “ninni, ninni, ninni!”, “piş piş piş piş!”, “u u u uy!”, “uyu ninni!”, “uyu yavrum uyu”, “büyü yavrum büyü!” (Kaya, 2004, 349-351).

Anonim ninnilerin çoğu yedi hecelidir ve mani tipinde kafiyelenmiştir. Fakat daha çok âşıklar tarafından söylenmiş olan ve yapı bakımından anonim olanlara nazaran çok daha sağlam olan sekiz ve on bir heceli ninnilere de rastlamak mümkündür. Ninniye söyleyen kişiye bağlı olarak anonim ninnilerde sık sık hece düşüklüğü ya da hece fazlalığı görülmektedir (Kaya, 2004, s. 353).

Ninnilerin oluşumunda, annenin ruhsal durumu, yaşanan olaylar ve çocuğa duyulan özlem rol oynar. Anne bazen eşinden, kaynanasından, akrabalarından yakınmalarını ninnilerde dile getirir. Her anne ninni yakabildiği gibi çevresinden duyduğu ninnileri de söyleyebilir. Ninniler çocuğun kız veya erkek oluşuna göre de değişmektedir (Artun, 2013, s. 97).

Doğan Kaya ninnileri, yapılarına göre ninniler, ihtiva ettiği konulara göre ninniler, söylenilen kişilere göre ninniler ve söylenme zamanına ve ortamına göre ninniler olmak üzere dört başlıkta sınıflandırmıştır (Kaya, 2004, s.353).

Türk Dünyasında Ninni

Ninni kelimesinin, Türkçe’de ne zamandan beri kullanıldığını kesin olarak bilemiyoruz. Bununla birlikte Anadolu sahasında “nen eylemek” şekline rastlıyoruz. Divânü Lugâti’t-Türk’te ise ninni kelimesine karşılık olarak “balu balu” kelimesi verilmektedir (Çelebioğlu, 1982, s. 11). Ninniye Azeri Türkleri “lalla”, “laylay”; Başkurtlar “sangildak yırı”; Çağataylar “elle”; Çuvaşlar “nene”; Kazak Türkleri “besik jırı”, “eldim”, “eldiy”; Kerkük Türkmenleri “leyle”, “leyley”, “leylev”; Kırgızlar

“aldey- aldey”, “beşik ırları”; Kırım Türkleri “ayya (nany)”; Kosova Türkleri “nina”; Özbekler “alla”; Tatarlar “bişik (ballü) cırı”; Türkmenler “alley”, “hüvdi”, ”hövdü”, “huvdu”; Uygur Türkleri de “allay” demektedir (Çelebioğlu, 1991, s. 650).

Anadolu Türk Halk Kültüründe Ninni

Anneyle çocuk arasındaki kültürel bağın bebeklik döneminden itibaren temellerini atan ninniler Anadolu Türk halk kültürünün en önemli parçalarındandır. Ninni söyleme geleneği Anadolu’da bir takım törenler eşliğinde de var olagelmışse de esas itibarıyla ferdi bir hüfiyete sahiptir. Çocuğun uyuması veya ağlıyorsa susması için söylenen ninnide, anne veya söyleyen başka bir kişi, hazır kalıplar kullanabildiği gibi irticalen kendisi de eklemeler yapabilmektedir. Çocuğuyla baş başa olan anne, ninni kalıbı içerisinde bir yandan da kendi dertlerini ve hayat karşındaki tutumunu sesli bir şekilde aktarır. Bir anlamda çocuğuyla dertleşir. Ninnilerde din büyüklerinin isimlerinin kullanıldığı da olur (Kaya, 2004, s. 351-352).

Çocuklar için ninni söyleme bireysel bir davranış olmakla birlikte çeşitli geleneklere rastlanır. Ninnilerimizin ortak konularından biri de ayrılıkla gurbettir. Eşi gurbette olan kadın, eşine duyduğu özlemini âdeta çocu-ğuyla dertleşerek paylaşır. Bir bölüm ninniler de tehdit içerir. Bu tür ninniler çocuğun uyumasını sağlamak için söylenmektedir. Ninnilerde yerel ögeler, gelenek ve görenekler, tarihî ve toplumsal birçok konu bulunur (Çelebioğlu, 1982, 16).

Ninniler çeşitli zaman birimlerinde kuşaktan kuşağa devredilip aktarılan, ezgileri yönüyle çocukları etkileyen ürünlerdir. Ortaya çıkışlarıyla ilgili kesin bilgilere sahip olmadığımız ninniler, çıkış zamanlarındaki asıl şekillerini koruyamamışlardır. Tarihsel, sosyal ve kültürel nedenler, göçler değişikliğe uğramalarına neden olmuştur. Ninniler, söylendikleri toplumun kültürünü yansıtmışlardır (Artun, 2012, s. 96).

Barak Türkmenlerinde Ninni

Gaziantep Baraklarında ninni söyleme geleneğinin varlığını kaynak kişilerle yaptığımız görüşmelerde tespit ettik. Ninni örnekleri:

B N 1

Bahçeye kurdum salıncak

Eline de verdim oyuncak

Uyusana güzel yumurcak
Uyusana güzel yavrucak (K 123)

B N 2

Elma attım yuvarlandı,
Gitti beşiğe dayandı,
Bebek uykudan uyandı,
Nenni oğul nenni nenni,
Nenni yavrum nenni nenni (K 123)

B N 3

Bebeğin beşiği camdan,
Yuvarlandı düştü damdan,
Bebek baban gelir Şamdan,
Nenni bebek nenni nenni. (K 123)

B N 4

Bebek seni sevemedim,
Ben öpmeye kıyamadım,
Ben öpmeye kıyamazken,
Rabbim aldı gitti seni (K 123)

B N 5

Ben yanarım yavrum sana,
Yavrum yanar yavrusuna,
Dünyanın kuralı budur,
Koyun meler kuzuna (K 123)

B N 6

Aman Allah ne güzel
Motosiklette gezer
Gözüne gözlük takmış
Cemal Gürsel'den güzel (K 74)

B N 7

Mehmet Mert Mert
 Köyneği kat kat
 Torbada tuz yok
 Memede kız yok (K 74)

B N 8

Hele helesi gelmiş
 Pancar selesi gelmiş
 Ağalar beyler içinde
 Paşa babası gelmiş (K 74)

B N 9

Ekmek etmiş terlemiş
 Dama çıkmış parlamış
 Bakmış ki ağa kardeşi geliy
 Koçu kurban bağlamış (K 74)

B N 10

Ben kurbanım verene
 Bahçede gül derene
 Biz Allah'tan horoz istedik
 Bize horoz verene (K 74)

B N 11

Ben kurbanım cerene
 Bahçede gül derene
 Biz Allah'tan horoz istedik
 Bize ferik verene (K 74)

B N 12

Aman oğul aşta gel
 Tozlu yola düşte gel
 Daha sen küçüksün de

Kervana karışta gel (K 74)

B N 13

Bebeğin beşiği bakır
Kaldıramam kendi ağır
Ben sallarım tıklar tıklar
Nenni bebek nenni nenni (K 3)

B N 14

Bebeğin beşiği çamdan
Sallandı düştü damdan
Ağlama bebek ağlama
Şimdi baban gelir Şam'dan
Nenni bebek nenni nenni (K 3)

B N 15

Nenni diz bebek yatıramadım
Yönünü yönüme getiremedim
Bebek deyip de seni yetiremedim
Nenni bebek nenni nenni (K 72)

B N 16

Deveyi deveye çattım
Yuralı boynuna attım
Kaynanamdan hicâp ettim
Ninni bebek ninni ninni (K 72)

B N 17

Ninni söylerimde ninniler olsun
Yat ela gözüne uykular dolsun
Benim ninnilerim sana kurban olsun
Ninni bebek ninni ninni (K 72)

B N 18

Hasan dağının yazısı

Yayılr gelir kuzusu

Ak alnımın kara yazısı

Ninni kuzum sana ninni (Yalman, 1977, s. 125).

B N 19

Nar ağacı boğum boğum

Alnıma vurdular düğüm

Ayrılık günleri bugün

Ninni kuzum sana ninni (Yalman, 1977, s. 125)

B N 20

Gül açılır bahar gelir

Dilsiz kuşlar dil öğrenir

Anasız kuzu nasıl eğlenir

Ninni kuzum sana ninni (Yalman, 1977, s. 125)

2.1.4.1.Değerlendirme

Barak Türkmenlerine ait ninni örneklerinden dörtlükler halinde söylenenler: B N 1, B N 3, B N 4, B N 5, B N 6, B N 7, B N 8, B N 9, B N 10, B N 11, B N 12, B N 13, B N 15, B N 17, B N 18, B N 19, B N 20.

Beşlikler halinde söylenenler: B N 2, B N 14

Kafiye düzeni (aaaa) olanlar: B N 1,

Kafiye düzeni (aaab) olanlar: B N 2, B N 3, B N 15, B N 16, B N 17, B N 18, B N 19, B N 20

Kafiye düzeni (aabc) olanlar: B N 4

Kafiye düzeni (aaba) olanlar: B N 5, B N 6, B N 8, B N 9, B N 10, B N 11, B N 12, B N 13

Kafiye düzeni (aabb) olanlar: B N 7

Barak halk kültüründe ninniler anneyle çocuk arasında özel bir iletişim dili mahiyetindedir. Ninniler bebekle ilgili annenin iyi dileklerinin yanı sıra annenin annenin hayat karşısındaki birtakım tutumlarını da yansıtmaktadır. Anne ninni

vasıtasıyla iç dünyasındaki sorunlarını anlatmakta, adeta çocuğuyla dertleşmektedir.

2.2. Anonim Halk Edebiyatı Manzum – Mensur Karışık Ürünler

2.2.1. Halk Hikâyesi

Türkler tarihi süreç içerisinde atlı göçebe bir yaşam tarzı sürmüş ve Anadolu'ya da bu şekilde gelmişlerdir. Bu yaşam tarzı da kendi sanat ve edebiyatını üretmiştir. Bu geleneksel yaşam tarzı sözlü kültür çağında daha çok manzum veya menzum mensur karışık edebiyat ürünlerini ortaya koymuş ve bu ürünler hafızalarda saklanarak nesiller boyu aktararak yazıyla kayıt altına alınmıştır. Söz konusu tarihi zaman diliminin en önemli edebiyat ürünü olarak destanları gösterebiliriz. Aynı zamanda yarı göçebe yaşam tarzının doğal sonucu olarak kahramanlık çağı diyebileceğimiz bu dönem, zaman içerisinde değişen coğrafya şartları ve yaşam biçimi ile birlikte dönüşmeye başlamıştır. Bu yerleşik hayata geçiş süreci, bir tür olarak destanları da dönüştürmüş ve halk hikâyelerini ortaya çıkarmıştır. (bkz. Boratav, 2002, ss. 15-24; Cemiloğlu, 1999, s. 1-3). Erman Artun, bu dönüşüm sürecini açıklarken halk hikâyelerinin “destandan modern romana geçiş” sürecindeki ara tür olarak nitelendirmiştir (Artun, 2012, s. 136-137).

Halk hikâyesinin ve özel olarak da hikâyecilik geleneğinin oluşumu ve gelişimi ile ilgili olarak pek çok görüş ortaya konulmuştur. Bu durum hem söz konusu halk hikâyesi türünün muhtevası hem de hikâyecilik geleneğini temsil eden âşıkların taşıdıkları niteliklerle ilgilidir. Pertev Naili Boratav, halk hikâyesi türünün 16. yüzyılda eski destan geleneğinin yerini aldığını ifade etmektedir. Halk hikâyeciliği geleneği, eski destan geleneğinin pek çok özelliğini içinde barındırdığını ifade eden Boratav, “anlatıya sazın ezginin koşulması, mimik ve ses taklitlerinin önemli bir yer tutması, anlatıların geceler boyu sürebilmesi, anlatıcı dinleyici arasındaki ilişki” vs bakımından halk hikâyeleriyle destan geleneği arasındaki münasebete dikkat çekmiştir. (Boratav, 1992, s. 51-52).

Şükrü Elçin halk hikâyelerinin işlevsel yapısına dikkat çekerek şu tanımlamayı yapmıştır: “Türk halk hikâyeleri, zaman seyri ve coğrafi mekân içinde, efsane, masal, menkıbe, destan vb. mahsullerle beslenerek dini, tarihi, ictimai, hadiselerin potasında iç bünyedeki bağlarını muhafaza ederek milletimizin roman ihtiyacını karşılayan eserlerdir.”(Elçin, 1981, s. 458).

Ali Berat Alptekin halk hikâyeleri ile ilgili yapılan tanımlamaları değerlendirdikten sonra halk hikâyesini “göçebelikten yerleşik hayata geçişin ilk mahsüllerinden olup, aşk, kahramanlık gibi konuları işleyen, kaynağı Türk, Arap-İslam ve Hint-İran olan, büyük ölçüde âşıklar ve meddahlar tarafından anlatılan nazım nesir karışımı anlatmalardır.” şeklinde tanımlamıştır. Alptekin, Dede Korkut Hikâyelerini, destandan halk hikâyesine geçişte bir köprü olarak nitelendirmiştir (Alptekin, 1997, s. 7).

Fikret Türkmen halk hikâyelerinin, destan türünden farklarını ortaya koymuş ve halk hikâyelerinin müstakil tür olarak “15. Asırdan sonra cemiyetteki sosyal değişmelere paralel olarak ortaya çıktığını vurgulamıştır. Bu asırdan sonra âşık adını alan sanatkârlar halk hikâyesi türünü yaratmış, aktarmış ve geliştirmiştir (Türkmen, 1995, s. XI-XII).

Türk edebiyatında hikâyecilik geleneğinin temelleri İslâm öncesi döneme kadar uzanır (bkz. Şenesen 2011, s. 25).

Sözlü gelenekte âşıklar tarafından icra edilen bir halk hikâyesi, dört bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler “fasıl, döşeme, asıl hikâye ve duvak kapama” şeklinde sıralanır (Oğuz vd. 2013, s. 188).

Türk Dünyasında Halk Hikâyesi

Halk hikâyelerinin, destan türünün sonraki aşaması olduğu genel kabul gören bir görüştür. Bu durum, Türklerin geleneksel yaşam biçimi olan konargöçer hayat tarzından yerleşik hayata geçiş dönemlerindeki edebiyat biçimlerinin de değişime uğramasıyla yakından ilgisi vardır. Dolayısıyla Türk Dünyasının müşterek edebiyatı halk hikâyeciliği bağlamında da devam etmiştir. Bugün diğer Türk boyları arasında halk hikâyeleri doğrudan destan türünün bir alt kolu olarak kabul edilmektedir. Bunlar “muhabbet destanları”, “hikâye”, “liri-epos”, “romanik”, “işki-romanik”, “ğaşıktık cır” adlarla anılmaktadır. Yapılan incelemelerde de destan türü çatısı altında değerlendirmeler yapılmaktadır. Anadolu ve çevresindeki Türk kültür coğrafyasında “âşık, hikâyeci âşık, meddah şeklinde bilinen anlatıcılar; diğer Türk coğrafyalarında “akın, sesen, dastançı, dessançı, bahşı, hekatçı” kelimeleriyle anılmaktadır. Bu anlatıcılar halk hikâyelerini yaratmış ve sözlü gelenekte muhafaza etmiştir (Oğuz vd. 2013, s. 184).

Anadolu Türk Halk Kültüründe Halk Hikâyesi

Türkler Anadolu'ya gelirken beraberlerin kendi edebiyatlarını da getirmişleridir. Bu coğrafyadaki yaşam biçimlerinin değişmesine paralel olarak Türklerin destan edebiyatı da değişime uğramış ve bu değişimin neticesinde halk hikâyeleri ortaya çıkmıştır. Halk hikâyelerinin ortaya çıktığı dönem, yarı göçebe yaşam tarzının Anadolu coğrafyasında Türklerin sosyo-kültürel anlamda değişim geçirdiği bir süreçtir (bkz. Oğuz vd., 2013, s. 184).

Halk hikâyeciğili geleneği bugün de Anadolu'nun bazı bölgelerinde yoğun olarak yaşamaktadır. Pertev Naili Boratav, Köroğlu, Kerem ile Aslı, Âşık Garip, Tahir ile Zühre başta olmak üzere pek çok Türk halk hikâyesinin Kars, Erzurum gibi kuzey doğu Anadolu ile güney ve güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaygın olduğunu ifade etmiştir (Boratav, 1997, s. 51).

Barak Türkmenlerinde Halk Hikâyesi

Biz burada Gaziantep Baraklarında bilinen bir kısmı daha önce sözlü gelenekte var olan ve Ruhi Ersoy'la Kürşat Korkmaz tarafından derlenen bir kısmı da bizim tespit ettiğimiz hikâyelerden dört örnek vereceğiz. Ancak bizim ulaştığımız hikâye metinlerini, yazılı kaynaktakilerle karşılaştırdığımızda metinlerde eksiklikler olduğu da görülmektedir. Bu durum kaynak kişilerin hikâye metinlerini eksik bilmelerinden kaynaklanmaktadır.

B H H 1

ÂŞIK GARİP HİKÂYESİ

Şahsenem'in babası Kurt Beydir. Âşık Garip Şahsenem'i ister.

“Neyiniz var neyinize vereyim.” der. Altın isteyince Aşık Garip çalışmaya gider. Önce Urumeli'ne çalışmaya gider. Oradan Halep'e geçer. Bir gün Şahsenem Garip'in bacısı Zöhre'ye der ki:

“Kervanlarla Garip'e haber yollayalım.” Her gün sabahtan kervanları beklemeye giderler. Kervanlar gelince Kervanbaşı'na:

“Hocam sana bir sözüm var, haccep ederim.” der. Zöhre:

“Senem nişanlısı ben de bacısı

Yüreğimden çıkmaz kardeş acısı

Kardeşime söyle kırmasın gelsin”

Bezirganbaşı döner:

“Ben senin kardeşini nerde bulayım
Düzel oğlum var seni ona alayım
Sen istersen ben burada kalayım
Söyle Senem söyle sen ne dersin”

Senem söyler:

“Olmaz hocam olmaz bu böyle olmaz
Bülbül gülü koyup da dikene konmaz
Benim babam Kurt Bey’dir karşı durulmaz
Söyle de nişanlıma durmasın gelsin”

Bezirgan başı Halep’e Aşık Garip’in kahvesine gider. Bezirganbaşı kahveye gider Aşık Garip’i sorar. Aşık Garip hemen koşarak gelir. Garip sazı kucağına alır:

Hocam uyudum uyandım da ben seni gördüm
Dağılmış aklımı başıma derdim
Gül yüzlü Senem’i Tebriz’de koydum
Söyle hocam söyle sen nasıl gördün senemi

Hocam sen geldiğinde bahar mıydı yaz mıydı
Ötüşenler ördek miydi kaz mıydı
Çalınanlar da davul muydu saz mıydı
Söyle hocam sen nasıl gördün Senem’i

Bezirganbaşı:

Garip ben geldiğimde bahar değil yaz idi
Ötüşenler de ördek değil kaz idi
Çalınanlar davul değil saz idi
(Sahsenem de gelin değil kız idi)
Karalar giymiş yaşlı gördüm Senem’i

O zamana kadar Aşık Garip durumu öğrenir, nişan olmuştur. Müellinin (vali) yanına çıkar der:

“Benim nişanım Şahsenem nişanlanıyor benim Tebriz’e gitmem lazım” der.

Müellif:

“ Peki, ben seni göndereceğim ama gidip geleceksen sana yardımcı olurum.”
der. Garip söz verir. Müellin atı çıkarır, bir kese de altın verir.

“Yürü git işin rast gelsin, Allah Senem’ine kavuştursun.” der. Garip bir an evvel ulaşmak ister. Halep’ten Tebriz’e ulaşmak isterken atı çatlar. (bayılıp yıkılır yorgunluktan) Garip atın başında ağlar. Ağlar ağlar bir bakar ki ses gelir. Durur şöyle. Kafasını döner bakar ki iri yarı bir adam. Öyle bir atı var ki daha görülmemiş.

“Ne ağlıyorsun genç?” der.

“ Ahh emmi ah ben ağlamayayım da kim ağlasın. Derdimi söyleyeyim de derman olabilir misin? “ der. Zat:

“ Sana bir şartım var. Benim atım çok süratli eğer gözünü açarsan gözünü çıkarabilir, benim atım yel atı.” der. Aşık Garip tamam der, ata biner sarılır. Biraz sonra bakar ki Tebriz’de. İner aşağıya. Hızır:

“ Atımın ayağının altından toprak al onu ananın gözüne çalacaksın.” der. Garip’in annesinin gözleri kördür. 15 yıldır oğlunu görmediği için derdinden kör olmuştur. Annesinin küçük bir tayı varmış. Annesi tayla beraber kuyunun başına gider bakar ki at kişniyor.

“ Ne kişniyorsun bre hayvan Garip’imi mi gördün, kokusunu mu aldın.” der. Garip:

“ Heye ana ben geldim.” der, toprağı gözlerine sürer. Anası bağırır, gözleri açılır. Âşık Garip dışında âşıklar içinde yarine kavuşan olmamıştır.

40 gün 40 gece düğün yapılıyor. Evlendikten sonra Âşık Garip söz verdiği için Halep’e gidiyor. Kahvesinin başına dönüyor (K 19).

B H H 2

HURŞİD İLE MAHAMERİ HİKÂYESİ

Hurşid Konya’da Molla Hünkaroğlu’nun oğludur. Molla Hünkar’ın oğlu olmaz ve bir gün Hurşid doğar. Hızır Molla Hünkar’ın eşine Hurşid güzel olsun diye elma yedirmiştir. Konağın önüne herkes geldiği zaman Hızır gelir:

“Adımı ben koyacağım. Adı Hurşid. “ der. Mahameri İran şahı Karayosgan’ın emmesinin kızıdır. Karayosgan Mahameri’yi ister. Karayosgan büyük kafalı, koca burunlu çirkin bir adamdır. Hurşid bir gün rüya görür. Hızır bade içirir.Mahameri’ye aşık olur.

Hurşid 18 yaşına geldiği zaman her gün tazıyı alır ava çıkar. Mahameri ile buluşacağı yere gider. Bugün yarın derken 6 ay olur. Hurşid Kammartay’a biner tazıyı ipinden tutar. Hurşid önde babasının kırk kölesi arkada giderler. Buluşacakları yere ava çıkarlar. Mahameri Karayosgan’ın elinden kaçarken Hurşid’in babasının otağına gider.

Mahameri'nin cereni yayılırken Hurşid tazısını bırakıyor tutması için. Kovalarken çadıra geliyor. Hurşid bu kalabalık ne diyor. Ceren Mahameri'nin çadırına giderken Hurşid atıyla geliyor. Mahameri çatı ile tazıyı vuruyor. Cereni çadıra alıyor. Hurşid çadırın önüne geliyor bakıyor saçları topuğunda bir güzel. Attan düşüp bayılıyor. Mahameri'nin hizmetçisi Emnece karı vardır. Mahameri Emnece kariya:

“Ne yapalım?” diye sorar. Emnece karı:

“Çadıra yatıralım senin göğsünü koklatalım.” der. Hurşid Mahameri'nin kucağında gözünü açar. Kendine gelince konuşurlar. O arada çadırda Mahameri Hurşid'e içinde Mahameri yazan bir yüzük verir. Hurşid Mahameri'ye havlu verir. Birbirlerine rüyalarında gördüklerini anlatırlar.

Hurşid eve gidince hasta olur. Kötüleşmeye başlar. Doktorlar derdine çare bulamaz. Hurşid'in bir amcası vardır. Hurşid'in babasının yanına varır:

“Kardeş ben bunun hastalığını bulurum. Bizi bir gün serbest bırak.” der. Has bahçesinde Hurşid ile amcası içerler. Emmisi:

“Çadırdaki kız için mi hastalandın?” diye sorar. Hurşid:

“Evet.” der. Amcası Hurşid'in babasına söyler. Babası:

“İki heybe altın doldurun gidip alalım.” der. Heybenin iki gözüne altın doldurup memleketin eşref adamları ile giderler. Varırlar çadırlar kurarlar. Kızın kardeşleri avdan gelir. Gelen misafire üç gün hesap sormazlarmış. Kızın kardeşleri üç gün sonra sorar.

“Madem ki buralar sizinmiş hemen ata bindirin götürün. “ derler. Davul, zurna, şenlik başlar. Konya'nın ağalarının kızları:

“Hurşid bizi almıyor da çadır kızı alıyor.” diye merak ederler. Bir cadı karı bulup meseleyi cadı kadına anlatırlar:

“Bu kızı burdan göndermenin yolunu bul.” derler. Cadı kadın:

“Küpün içini doldurun.” der. Ne kadar eşya varsa dolduruyorlar. Cadı kadın küpe bir çubuk yapar, Mahameri'nin çadırının önüne iner.

“Kızım Mahameri. Sen bu güzellikle buralarda ne geziyorsun? Seni buraya kim attı?” der.

“Ben Karayosgan ilinde Karayosgan'ın emmisini kızıyım. Karayosgan çok çirkin adam beğenmedim, kardeşlerim beni vermedi göçtük buraya geldik.” der. Cadı kadın küpe bir çubuk vurur, Karayosgan iline varır. Kapıdaki nöbetçi:

“Necisin?” diye sorar.

“Karayosgan'la görüşeceğim var, acele gelsin.” der. Karayosgan'a haber verirler.

“Bırakın gelsin karıyı.” der. Cadı kadın:

“Daha ne duruyorsun? Emminin kızının kınası yanacak.” der. Küpü dolduruyor kapatıyor.

“Ben oraya varayım .”der, gider. Karayosgan askerleri ile yola çıkar. Çadırlara gece baskın yaparlar. Kız basıldıklarını anlayınca bir mektup yazar, kağıda sarar, pabucunun içine koyar. Ocak taşının içine pabucu koyar. Karayosgan bunları yükler gider. Sabah gelir bakarlar çadırların yerinde yel esiyor. Hurşid uçacak taşına rast gelir, ayağıyla vurur taşlar dağılır, içinden pabuç çıkar. Mektubu bulur. Mahameri yolu tarif etmiş mektupta.

“İnci mercan dağından inersin aşağıya.” demiş. Gelin almaya gelenler pişman halde memlekete döner. Hurşid babasından izin alır heybesine altın doldurur kırk köleyi de alır. Kölelerden biri Arapmış ve babasının atına bakarmış. Yolda konuşarak giderler. Bir çobana rast gelirler. Mahameri:

“Hurşid buradan geçecek.” diyerek çobana bir yazı vermiş. Hurşid:

“Çoban kardeş buradan Mahameri geçti mi ?” demiş. Çoban:

Ben çobanım kavalcığım yağlıdır
Aşk elinden cigercigim dağlıdır
Mahe’yi sorarsan at kolunda bağlıdır
Mahe’nin gittiği yollar perişandır.
Üç ocak taşını birbirine çarpmışlar
Arasına bir muskacık atmışlar
Gece gündüz dememişler gitmişler
Mahe’nin gittiği yollar perişandır.

Hurşid:

“ Böyle olmaz. Yarabbi nasıl edeyim ben?” der. Arkasından Hızır a.s gelir.:

“Nereye gidiyorsun yavrum.” der. Der ki:

“ Karayosgan iline gidiyorum.”

“Bin arkama, gözünü yum açma ha atım deli aşağı düşersin.” der. Giderler ve Hızır:

“Aç gözünü.” der. Hurşid açar ki iki dağın arasında bir pınar.(pınardan kızlar su alır.) Tepeden aşağıya bakar ki memleketin bütün kızları orada. Aşağı iniyor. İmnece karı Hurşid’i görüyor, bir salma atıyor. İmnece Karı oradakilere:

“Bu benim oğlum.” diyor. Oradakiler:

“Beni almaz mı, beni almaz mı?” diyor.

Mahameri odaya kapanmış, yas tutuyor. Memleketin zenginleri kebab, kaz dolması, kuzu dolması getiriyorlar. Mahameri reddediyor.

İmnece karı pınarı bulandırıyor, kızlar su almadan dağılıyor. Hurşid ile akşam karanlığında İmnece karının evine giderler. İmnece karının ufak bir evi varmış. Hurşid bir mindere oturuyor. Keçiye sağarken, İmnece karı:

“O yüzüğü bana ver.” diyor, içine atıyor sütü pişiriyor. Biraz arpa ekmeği doğruyor. Mahameri’ye gönderiyor.

“Bunca yemek yemedi senin yemeğini mi yiyecek?” diyorlar. İmnece karı:

“Bırakın.” diyor, Mahameri’nin yanına gidiyor.

“Şu kaşıktan bir tane al, ne olduğunu anlarsın.” diyor. Mahameri tasın dibini karıştırıyor bir ses geliyor. Bakıyor ki Hurşid’e verdiği yüzük.

“Kırk gündür açım daha varsa getir.” diyor, yiyor. Memleketin zengin ailelerinin kızları İmnece Karı’nın arpa ekmeğini yediğini duyunca bizim kebabları yemedi diye küsüp giderler.

Mahameri:

“Karayosgan’a haber verin, yası kaldırdım.” diyor. Karayosgan o zamanın ne kadar içkisi şarabı varsa teşlere dolduruyor, içine bir inek tası koyuyor onunla içiyor. İmcene Karı geliyor Hurşid’e:

“ İşi ayarladım ben kına yerine baştan giderim sen arkamdan beni takip et.” diyor. Hurşid arkadan gidiyor, oturuyor. İmnece Karı’ya:

“Bu kim?” diye, soruyorlar.

“Ben bilmem.” diyor. Kendisine soruyorlar:

“Ben abdalım çalar söylerim.” diyor. Mahameri Hurşid’in sesini duyuyor kalabalıktan. Perdeleri açıyor, bakıyor. Hizmetçisinin birinden haber alıyor.

“Şu abdal bir şeyler çalsın da dinleyeyim.” diye. Hurşid:

“Çalayım.” diyor

Bir ay doğdu ilk akşamdan gecedен

Güneş vurdu pencereden bacadan

Uykusuz mu kaldın sevdiğim dünkü gecedен

Seni seven kullar ben olam

Karayosgan:

“Onu buraya yanıma getirin.” diyor.

“Sen kimsin? diyor. Garip:

“Ben abdalım, çalarım.” diyor. Karayosgan:

“Çalacaksan Hurşid’i türküne katma, Hurşid ismi geçmesin.” diyor. Garip:

“Tamam.” diyor. Söylüyor:

Ben Hurşid’im hele geçmez işime

Değirmenler güler çeşmim yaşına

Kim karışır bu feleğin işine

Yaşardım kurudum sel bana neylesin

Karayosgan:

“Ben sana demedim mi Hurşid’in adı geçmeyecek diye?” der. Adamlarına:

“Gelin bunu falan yerde kesin asbabını çıkınlayın, bana getirin.” diyor.

Mahameri’nin sarayının altından geçerlerken Mahameri Hurşid’i görüyor. Aşağı iniyor:

“Hemen bırakın o adamı! Bunu öldürünce Karayosgan size memleketi mi bağışlayacak? Alın size altın. Şurada bir it var onu boğazlayın, kanını çıkın edin Karayosgan’ın önüne atın.” diyor. Söyleneni yapıyorlar. Mahameri İmnece karıya haber gönderiyor üç tane at çıkarsın diye. İmnece karının bir oğlu atlara bakarmış, biri ambara bakarmış, biri de Karayosgan’ın evinin içine girer çıkarmış. Üç tane kılıç hazırlıyorlar. İmnece karı bunları gece eve götürüyor. Karayosgan nikah kıyılması için geliyor. Mahameri kendisi içmiyor Karayosgan’a içiriyor. Mahameri bakmış işi bitmiş. İnek tası ile kafasına vuruyor. Karyolanın altına sokuyor üstünü örtüyor, kapıları kitliyor. Kiliti kör kuyunun içine atıyor. İmnece karının evine gidiyor. Atlar hazır, kılıçlar hazır, heybe hazır. Biniyorlar. Biraz yol aldıktan sonra pınarın başında soluk alıyorlar. Karayosgan ayılır gibi olup:

“Kapıları kırın, bana bakın.” demiş. Çıkartmışlar kendine getirmişler.

“Karakaytanı(atı) görün.” demiş. Bir tabur asker ile yola çıkar. Kendi 2 metre başta gider. Çünkü atı yel gibi gider. Mahameri bakar ki Karayosgan’ın atının sesi geliyor. Hurşid dizinin üstünde yatıyor. Mahameri ağlarken Hurşid’in yüzüne gözyaşı düşüyor. Hurşid:

“Ne var ne oldu?” diyor. Mahameri:

“Karayosgan geliyor. Kolay tarafından işini bitirmeyi düşünelim. Ben ön tarafa dururum atın üstünde sen arkaya durursun. Beni öldürmez senin yanına geçer ben o zaman bismillah der kılıcı atarım.” diyor. Karayosgan geliyor tam Mahameri’nin ayağının dibinden yukarı gidecekken bismillah deyip vuruyor. Kellesi 50 metre dereye yuvarlanıyor. At geri geriye dönüyor askerin üstüne. Bakıyorlar ki at boş geliyor. İçlerinden birisi:

“Karayosgan’ı öldüren adam bizim kökümüzü keser, dönün.” diyor.

Mahameri Hurşid ile Konya'ya çıkar. Kölelerin olduğu mağaraya gelirler. Babasının seyisi cellatbaşı olmuş. Kızı elinden alır ayrı bir odaya koyarlar . Kendisini de götürür elini kolunu bağlarlar. (ben gelirse sizi bulurum demişti kölelere) Öldürürsen öldür kul Arap diyor.

Kolu bağlıyım

Celladın elinde karlı dağlıyım

Adım Hurşid Bey'dir Haçeroğlu'yum

Mevla'nın aşkına öldürme beni

Cellatbaşı:

“Sen Hurşid misin?” diyor, Hurşid'i kollarını söküyor. Kızın yanına gidiyorlar.

“Hurşid'i öldürdük.” diyorlar. Kız yüzüğün altındaki zehiri açıyor içmek için.

“Hurşid öldükten sonra ben burda size mi kalacağım?” diyor.

“Yok yok, öldürmedik.” diyorlar. Mahameri bir türkü söylüyor:

Bahçenizde ayva armut nar olmaz

Araplarda namus gayret ar olmaz

Beyim ölmeye Mahe size yar olmaz

Öldürüp Hurşid'i ne ettin Arap

O zaman diyorlar Hurşid ile Mahameri oldukları meydanda. Geri birleştiriyorlar. Mağarada neyleri varsa yüklüyorlar Konya'ya doğru. Konya çölüne geliyorlar. Yakın bir yerde soluk alalım diyorlar. Babasına haber gönderiyorlar. Babası yel götürmez asker ile bunları karşılamaya çıkıyor. Düğün yeniden başlıyor. Düğün başladı ben de oradan buraya geldim (K 14)

B H H 3

KÖROĞLUNUN ZUHURU KOLU

Şimdi size hikâyemizin esas gahramanı Köroğlu'nun zuhurunu annadacam, hekeyemize bunnan başliyek.

Köroğlu gırg tene gız getirdi, gırg tene olayı var; gırg tene de olan getirdi, sekizen. Benni Döne'ynen de olayı var. Şindik ben size bildim gadarinen Köroğlu'nun nasıl ortiye çıktından başliyerek annadim.

Hekayenin esas bölgesi Bolı Beyi'nin şeridir, yanı Bolı şeridir. Bolı şerinde esas Körolu, eses Ali de, Ali de babasının adı Yusuf, gendi adı Ali yanı. Körolu sonradan babasının azaba geldi.

Şimdi Körün olu neden kaldı? Bolı beyin gendinden Köroluna di ki: “Bana bir at getirecen ki” Yusuf’a Körolu’nun babasına, “bana bir at getirecen ki” dedi, “gendini dutacak at olmayacak” dedi, guş at. Guş olacak. Peki. Getti. Deniz aygırından bir at gendine buldu geldi. Deniz at. Bu Körolu’nun bindiği gır at olacak. Amma tay gelmiş daha ufak. Böyle çelimsiz bişey. Yaşamamış amma. Çelimsiz daha “ Bunu mu bana layık gördün?” dedi. Körolu: “Ne olup olmadını sona annarsın!” dedi. Dedi: “Annayamam” ”Bu tay” dedi, Körolu”Göze” dedi,”Senin gözüne hor geli amma” dedi, “sona bu tay gelişirse, o zaman ne olup olmadını annarsın!” dedi. “Altın” dedi, “bu at altın.” “Bunu” dedi “ben sana verecem, gözünü de kör edecem, torpamda da durmiyecen” dedi. Yanı başı, şeyi, olayı başdan annadak da sonrasını annadırık.

O zaman gendini şey etdi. “Peki” dedi. “Topramda durmiyecan” dedi. Bu geldi Çamlıbel’ini buldu. Çamlıbel’i varya. Çamlıbel’ini buliken Körolu: “Ali Ali”, babası dedi ki “olum bu atın” dedi, oriye bir ağal yaptırdı, gözel. “Bir taraftan” dedi “hava almayacak ışık gelmeyecek” dedi. “Gırg gün buna bakacan” dedi. “gırg gün” dedi, “dışariyi görmeyecek” dedi. “suyunu da içerde verecen” , “yemini de içerde verecen” “dışarı da çıkmayacak” dedi. “gırg gün bakdıktan sona, ondan sona böle bir göl, göl birikmesi, çukur gibi, buraya su bırak.” dedi. Suyu bıraktı.”tabi” dedi. “O zaman oriye bir su bırak” dedi. “Böyle göl olana yere.” Göle suyu bıraktı. “suyu çeksin” dedi.

Suyunu çekdikten sona ondan sona, “Olum” dedi. “ata binersen gır ata bin” dedi. “Bunun bir cirit oyna” dedi. Adamın iki gözü kör ya, gör mi, ama omuş. O zaman “oynaddım baba, geldim” dedi. “Geç olum” dedi. Dırnağına bakdı. “Daha dırnağında çamır var” dedi, “olum şu dırna bak bir” dedi. “Olum ağalın bir yerinde hava geli mi bir yerinden” dedi. Dedi: “Baba hava gelecek bes yer yok” “Yalınız” dedi, “”bir anahtarın yeri olacak” dedi “hava gelicek”. “Orayide gapat” dedi. “Oriye gapat gırg gün daha bak” dedi.

Gırk gün daha bakdı. Ondan sona göle gene oriye, göle bir su bıraktı. “Gene bir olum”dedi “oynat atı içinde” dedi. Amma nasıl oynatdı, oynatdı. “getir olum bakim” dedi. Tırnağına bakdı bişey yok. “Tamam olum dedi bu seni artık gurtarır. İstedin yere gedebilirsin, istedinnen harb edebilirsin, isdedini” dedi, “öür boyu seni gurtarır” dedi.

İşte o zaman bu belli bir yaşdan sona babası da getirdikten sona adam getti. Geldi şehire. Şöyle bir habar türküsü var:

Yiğit batman döger, göze hor gerek.

Nerde bir, boylu babayiğit, cesur adam varsa Köroğlu onları getirdi. Evlet etti. Gırg tene getirdi. Bir isimler meraklısı. Mesela Deli Hoylı, Mesela Cellatdal Hasan,

Han Ayvaz, Demirçioğlu, Gabıra Sığmaz. Her birinin bir, Dağıstanlı Hasan, Köse Kenan, tabi Mahmıd-ı Bezirgan hep adları var bunların tabi sayarsak çok geder.

O zaman bunnarı getirdi, gırg tene olan getirdi, evlet etdi. Bes Ayvazın güzeline Őeyetdi, vuruldu getirdi, İstanbul , İstanbul!dan getirdi Ayvaz'ı. Ayvaz çok güzel. Ayvaz'ı Allah bu gadar güzellik vermiş ki annadamam. Bir türlü annadamam. Ayvaz'ın sadece güzeline gider bir sürü gızlar alır vurur da. Gırg tene evlet var. Bütün bunnar seyyah soyguncu. Bezirgan gomazlar, guyumcu gomazlar, alır, alır, vururlar. Bes, Dağıstanlı Hasan geninin öz olu (Ersoy, 2003, s. 350-352).

2.2.1.2.Değerlendirme

Barak Türkmenlerinde halk hikyeciliği geleneği yakın döneme kadar çok canlı bir Şekilde devam etmekteydi. Barak köy odalarının işlevini koruması ve Barak Türkmenlerinin hafıza meknı olarak halk kültürü hayatının merkezinde olması halk hikyeciliği geleneğini de korumuştur. Ancak bugün Şehirleşme, elektronik kültür ortamının yaygınlık kazanması ve sözlü gelenekten beslenerek yetişen hikyecilerin hızla bu dünyadan göçmesi, geleneğin de zayıflamasına neden olmaktadır. Buna rağmen hemen her Baraklının zihninde halk hikyelerinden parçalar bulmak mümkündür. Hikye anlatan, ancak sürekli olarak tekrar etmedikleri için hafızaları zayıflayan hikyecilere pek çok köyde rastlanılabılır. Hikyelerin daha çok trkl kısımları hafızalarda kalmıştır.

Barak Türkmenleri arasında hem kahramanlık hikyeleri hem de aşık hikyeleri yaygındır. Barak Türkmenlerinin tarihi aynı zamanda coğrafyayla, siyasi otoriteyle ve bölgedeki diğer aşiretlerle mücadeleler tarihidir. Kahramanlık Barak Türkmenlerinin dünyasında önemli yer tutmaktadır. Bu anlamda Köroğlu hikyelerinin Barak odalarında eskiden günlerce anlatıldığı kaynak kiŐilerce ifade edilmiştir.

“Baraklı AŞık Mahgül ve Repertuvarı” başlıklı doktora çalışmasında Barak halk hikyeciliği konusunda değerlerndirmelerde bulunan Ruhi Ersoy, Barak halk hikyeciliği geleneğinin genel olarak Gaziantep ve bölgedeki gelenek yapısından ayrılamayacağını ifade etmiştir (Ersoy, 2003, s. 51-57).

Barak yöresinde hikyecilik geleneğinin hala canlılığını koruyor olmasında, aşiretin mücadeleli hayat hikyesinin rolü ve bundan kaynaklanan olayların gelenek bünyesinde icracı dinleyici ve icranın mesajları olarak karşılığını bulmasından

kaynaklanan ve icra ortamı olan Barak odaları ile de yaşamda süreklilik bulmasıdır (Ersoy, 2003, s. 62).

Ruhi Ersoy, Barak yöresinde yaşayan halk hikâyecisi âşıkları şu şekilde sıralamıştır:

“Karacurun köyünden Tahsin Çakır, Bayındır köyünden Abo Kiya, Silsile köyünden Zıgayır Güzel, Alagöz köyünden Köse Müslüm, Elifoğlu köyünden Değirmenci Recep Yağmur, Nizip merkezde Dertli İbrahim Doğan, Nizip merkezde Abdül Alkurt, Çiftlik köyünden Hacı Özateş, Nizip merkezde emekli polis İdris Bozkurt, Düzbayır köyünden İzanlı Bekir Karaduman, Bayındırlı köyünden Reşat Bayındırlı, Bayındırlı köyünden Abdurrahman Albayındır, Çiftlik köyünden Hacı Özteş, Direkli köyünden Hüseyin Mert, Tilhabeş köyünden Kör Hafız, Nizip merkezden Sait Uzunaslın, Ali Uzunaslın ve şu an Gaziantep’te yaşayan Halef İşbilir.” (Ersoy, 2003, s. 69).

Gaziantep Barakları halk hikâyeciliği geleneğinin Barak odaları sayesinde yakın döneme kadar çok güçlü olduğunu ifade etmiştik. Barak yöresinde bir kısmını hatıralardan dinlediğimiz hikâyelerin adlarını, Ruhi Ersoy’un kendi çalışmasında tespit ettikleriyle karşılaştırdık ve örtüştüğünü gördük. Kaynak kişilerimiz arasında bulunan Kültür Bakanlığı sanatçısı Mehmet Demir de yörede anlatılan halk hikâyelerini aynı şekilde sıralamıştır. Adlarını bizim de tespit ettiğimiz Baraklarda varlığı bilinen halk hikâyelerini Ruhi Ersoy iki başlıkta sınıflandırmıştır:

“Barak yöresinde hikâyeleri, Barakların iskân bölgesine yerleştikten sonra ortaya çıkanlar ve umumiyetle bölgenin anlatım ortamı özelliklerini gösterenler ve umumi olarak bilinen ve yörede varyantları olan hikâyeler diye iki bölümde düşünecek olursak, birinci bölümde sayacağımız hikâyeleri şu isimler etrafında ele almamız mümkündür: Çapanoğlu’nun Barağa gelmesi, Ali Paşa, Elbeylioğlu, Kul Hüseyin, Mürseloğlu, Latif Bey, Hösün Ağa, Mecit Ağa, Topal Abdo v.b. hikâyeleri, daha doğrusu hikâyeli türkülerini sıralanabilir. İkinci bölümde sayacağımız hikâyeler ise şunlardır: Kerem ile Aslı, Köroğlu kolları, Hurşit ile Mahım-ı Mihri, Şahmayıl, Karacoğlan v.b gibi hikâyelerdir.” (Ersoy, 2003, s. 71).

Kürşat Korkmaz’ın “Barak Türküleri” adı altında yapmış olduğu çalışmada da Gaziantep Baraklarında halk hikâyeciliği hakkında bilgi verilmiş ve hem Ersoy’un tespit ettiği hem de bizim kaynak kişilerden tespit ettiğimiz hikâyelere paralel örnekler sıralanmıştır (Korkmaz, 2002).

Gaziantep Baraklarında halk hikâyeciliği geleneği yakın döneme kadar büyük ölçüde canlılığını korumuştur. Görüşmüş olduğumu kaynak kişilerin pek çoğu halk hikâyeciliği geleneğinin Barak köy odalarında var olduğunu ve anlatılan hikâyeleri zikrettiler. Barak odalarındaki toplantılarda köy köy dolaşan âşıklerce geceler boyu anlatılan hikâyelere tanık olan kaynak kişiler, önemli hikâyecilerin öldüğünü de aktardılar (K 82, K 86, K 87, K 91). Hikâye anlatılırken müzik aleti kullanılmaz. Yalnız eskiden türkölü kısımlarına eşlik edilmiş (K 12).

Barak toplumunda halk hikâyeleri daha çok köylerdeki Barak odalarında sözlü geleneği doğal ortamda aktarımı yoluyla yeni kuşaklara taşınmıştır. Odalarda bulunan gençler, büyüklerin anlatımından hikâyeleri öğrenmektedirler (K 81, K 82).

Baraklarda halk hikâyesi anlatan kişinin yardımcısı yoktur (K 81).

Gaziantep Baraklarında halk hikâyelerinin icra ortamı köy odaları olmuştur. Gelen misafirlerle sohbet esnasında anlatılmaya başlanır ve devam eder. Odaya o gece köyden başka insanlar da toplanır. Hikâye anlatılırken bazı bölümlerde bağlama kullanılır. Eskiden köy odalarında hikâye anlatılırken gecenin ilerlemesiyle birlikte hikâye kesilir ve ertesi gün devam ederdi. Bu durum dinleyicinin de heyecanını arttırırdı (K 76, K 80, K 81, K 82).

2.2.2. Bilmece

Şükrü Elçin bilmeceleri “tabiat unsurları ile bu unsurlara bağlı hâdiseleri; insan, hayvan ve bitki gibi canlıları; eşyayı; akıl, zekâ veya güzellik nev’inden mücerred kavramlarla dinî konu ve motifleri vb. kapalı bir şekilde yakın-uzak münasebetler ve çağrışımlarla düşünce, muhakeme ve dikkatimize aksettirerek bulmayı hedef tutan kalıplaşmış sözlerdir.” şeklinde tanımlamıştır (Elçin, 1981, s. 662).

Bilmeceleri hem şekil hem de içerik açısından değerlendiren Pertec Naili Boratav, şekil olarak “düz sözle de şiir biçiminin gerektirdiği ölçü ve uyak ögelerinden yararlanarak da söylenmiş bilmecelerin” olduğunu ifade etmiş ve ayrıntılı bir sınıflandırmaya gitmiştir. Boratav, içerik olarak ise bilmecelerde soyut konulardan ziyade somut konuların ağırlıklı olduğunu belirtmiştir (Boratav, 1995, s. 112).

Hatice İçel “Türk Bilmecelerinin Şiirsel Yapısı” adlı çalışmasında bilmecelerle ilgili geniş bir tanımlama yapmıştır:

“Bilmece, somut-soyut varlıkları, kavramları, durumları, duyguları, insanları, kısacası günlük hayatta karşılaşılabileceğimiz hemen hemen her şeyi konu alan, bunları birtakım ip uçları

vererek ve uzak-yakın çağrışımlar kurarak tarif eden, böylece cevabın bilinmesine zemin hazırlayan, soru ve cevap olmak üzere iki ana unsuru bulunan, sorulması ve cevaplandırılması belirli bir geleneğe bağlanan, karşılıklı olarak iki kişinin veya grupların birbirine sorduğu, genellikle menzum olan, örneği az olsa da mensur şekilleri de bulunan anonim halk edebiyatı türüdür.” (İçel, 2010, s. 21-22).

İçel, bilmecelerin diğer türlerle ilişkisini de geniş olarak ele almış ve mani, türkü, masal, tekerleme, fıkra gibi anonim halk edebiyatı türleri içerisinde bilmecelerin varlığına değinmiştir (İçel, 2010, s. 23-44).

Doğan Kaya bilmecelerin kaynağının doğu olduğunu söyledikten sonra, bilmecelerin ilk yazılı örneklerinin kutsal kitaplar olduğunu belirtmiştir. Bilindiği kadarıyla Türk edebiyatının en eski bilmece metinleri Kuman dilinde yazılmış olan ve 1305'te yayımlanan Codex Comanicus adlı eserde olduğunu belirten Doğan Kaya bilmecelerin önemine şu şekilde dikkat çekmiştir:

“Türk halkının zekâ ve ince zevklerinin parıltısı olarak ortaya konulmuş olan bilmeceler, eğlence vasıtası olmakla birlikte, kişilerde muahkeme gücünü, düşünce derinliğini geliştirmesi bakımından da önemlidir. Diğer taraftan Türkçenin estetik yapısını ve edebi zevkini sergilediklerinden dolayı edebiyatımızda ayrı bir öneme haizdir. Sözlü geleneğe manzum ve mensur yapıda, ama daha çok manzum özelliktedir.” (Kaya, 2004, s. 469).

Türk Dünyasında Bilmece

Türk dünyasında yaygın olan bilmeceler farklı şekillerde de adlandırılabilir. Bilmecelere Altay Türklerinde, tabıskak, tabışkak, tabkak, tabtırıv, taptırış, tabıska, tabısak, tabkış, tavısak, tavusak, tavuksak, tapkır, Azeriler tapmaca, Başkurtlar yomak, tabışmak, Hakas (Abakan)lar tabçan nımah, Karaçaylar yumak, Karakalpaklar jumbak, Karaylar tapmaca, Kazaklar jumbak, Kırgızlar tabışmak, Nogaylar tapmacak, Özbekler tabışmak, cumbak, matal, tapmaca, tapar, Tatarlar tabışmak, başvatkış, sir, Tuvalar tıvzık, Türkmenler matal, tapmaca, taptı, Uygurlar tepışmak, Yakutlar taabırın denmektedir (Kaya, 2004, s. 470).

Anadolu Türk Halk Kültüründe Bilmece

Anadolu’da bilmececinin yanı sıra “asal”, “askı”, “atlı hekât”, “bilmeli matal oyunu”, “bulmaca”, “düğün”, “düzmece”, “elçim”, “fıcık”, “masal”, “mesel vurma”, “mat”, “metal”, “metel söyleşme”, “tanıtmaca”, “tanıtmalı hekât” ve “tاتمaca” kelimeleri de kullanılmaktadır (Sakaoğlu-Alptekin, 2006, s. 589).

Bilmece geleneği üzerinde duran Doğan Kaya, bilmececelerin pek çok işlevine değinmiştir. Bilmececelerin aynı zamanda bir zekâ ürünü ve karşıdakine üstünlük kurma aracı olduğunu ifade eden Kaya, bu özelliğinden dolayı bilmececelerin, halk hikâyesi gibi diğer halk edebiyatı ürünlerinin içerisine de yerleştiğini belirtmiştir. Bilmececeler çocuklar için hem eğlence aracı hem de dil gelişimine önemli katkıları olan bir türdür. Diğer bütün sözlü gelenek ürünleri gibi bilmece geleneği de teknolojinin ülke geneline yayılmasından dolayı kitle iletişim araçlarına yenik düşmüştür. Kaya, 1980 öncesine kadar bilmece geleneğinin Anadolu’nun kırsal kesimlerde çok yaygın olduğunu, ancak radyo ve televizyon karşısında geleneğin eski yaygınlığını yitirdiğini söylemiştir (Kaya, 2004, s. 471-473).

Barak Türkmenlerinde Bilmece

Bilmece örnekleri:

B B 1

Uyku

Çarşıdan alınmaz, mendile konulmaz. Tadından doyulmaz (K 80).

B B 2

Nar

Çarşıdan aldım bir tane, eve geldim bin tane (K 80).

B B 3

Çıra

Çini, irik burnu dirik (K 80).

B B 4

Un değirmeni

Pır, pır uçar, ağaç (K 80).

B B 5

Kabir

Çarşısı var, pazarı yok.

Güzeli çok gezeni yok (K 80).

B B 6

Yılan

Yer altında yağlı kayış (K 80).

B B 7

Karpuz

Mantosu yeşil, düğmesi siyah (K 80).

B B 8

Gölge

Ben giderim kendi gider,

Arkamdan tin tin eder (K 99).

B B 9

Diş

Biz biz biz idik,

Otuz iki kız idik,

Ezildik büzüldük,

Bir araya dizildik (K 99)

B B 10

Külâh

Hin yirik burnu irik (K 99).

2.2.2.2. Değerlendirme

Saha çalışmamızda çok fazla bilmece bulamadık. Bulduğumuz örnekler içerisinde nazım ve nesir örnekleri mevcuttur.

Nazım biçiminde olanlar: B B 5, B B 8, B B 9

Nesir biçiminde olanlar: B B 1, B B 2, B B 3, B B 4, B B 6, B B 7, B B 10.

İki dizeden oluşan kafiye düzeni (aa) olanlar: B B 5, B B 8.

Dörtlüklerden oluşan kafiye düzeni (aaaa) olanlar: B B 9.

Gaziantep Baraklarında bilmece geleneği, Doğan Kaya'nın da ifade ettiği gibi, teknolojinin yıpratıcı etkisine maruz kalan türlerden olduğun söyleyebiliriz. Kaynak kişilerle yaptığımız görüşmelerde “eskiden vardı, unuttuk” şeklindeki ifadeler bize bunu göstermektedir (K 62, K 64, K 65, K 83, K84, K 85).

Bilmece söylenirken eğlence amaçlı olarak ödül ve ceza da belirlenirdi. Cevap veren kişinin zekâsı da bu şekilde denenmiş olurdu (K 81, K 82).

Kaynak kişilerimizden Mekke Ataş, bilmecenin her ortamda sorulabildiğini, özellikle büyükler tarafından da sorulabildiğini ifade etmiştir. Kendisine akşam evde otururken babası tarafından bilmece sorulduğunu söyleyen Ataş, bazı bilmecelerin hem büyükler hem de çocuklar tarafından sorulabildiğini söylemiştir (K 80).

Eskiden televizyonun olmadığı dönemlerde bilmece, bir eğlence vesilesiydi. Akranlar kendi aralarında sırasıyla birbirine bilmece sorarlardı (K 80).

Gaziantep Baraklarında pek çok halk edebiyatı ürününün günümüze gelmesinde Barak odasının önemli işlevleri vardır. Bu bağlamda bilmecelerin, Barak odasında yaygın olarak icra edilebilen bir tür olmadığını söyleyebiliriz. Bundan dolayı da bilmece örneklerine çok fazla rastlanmadığı şeklinde bir çıkarımda bulunabiliriz. Sorduğumuzda pek çok kaynak kişi geleneğin varlığından haberdar olmakla birlikte az sayıda somut örnek tespit etmiş bulunmaktayız.

2.2.3. Atasözü

Atasözleri, öncelikle bir toplumun dünyayı algılayış biçimini yansıtmaları bakımından önemlidir. Toplum üyelerinin ortak aklı olarak ifade edilen “halk fikri” atasözlerinde karşımıza çıkmaktadır. Özkul Çobanoğlu “İnsan ile dünyanın tabiatlarına ve yeryüzünde insanın hayatına dair geleneksel kabulleri ve varsayımları oluşturan” halk fikirlerinin, bütün sözlü edebiyat yaratmalarına sirayet ettiğini ifade etmiştir (Çobanoğlu, 2000, s. 12-15).

Atasözlerinin “Anonim dünya görüşü”nü en yoğun ifade biçimlerinden olan atasözleri, halkbiliminin diğer türleri gibi “halk felsefesinin dışı vurum formlarından” birisi olarak niteleyen Çobanoğlu, “Her bir atasözü, içinde en az bir veya iki halk düşüncesini temsil eden ifade taşır.” İfadesini kullanmıştır (Çobanoğlu, 2000, s. 12-15).

Ömer Asım Aksoy, atasözlerini; “ kuvvetli bir fikri, derin bir düşünceyi veya hayat tecrübelerinden alınmış bir dersi; ya öğüt, ya genel kural yahut âdet ve gelenek olarak; kısa, özlü bir düstur şeklinde belirten, halkın ortak bilincinden doğmuş ve uzun zamanların süzgecinden geçmiş yaygın, sevilir sözlerdir.” (Aksoy, 1945, s. 213) şeklinde tanımlamaktadır.

Şükrü Elçin ise atasözlerini, “İlk söyleyicileri tespit edilemeyen hayat prensibi olacak fikir ve düşünceleri, din, ahlak, hukuk, iktisat, terbiye, gelenek-görenek ile tabiat olaylarından, teknikten vb. çıkacak kaideleri müşahhasan mücerrede giden bir yolla, bazen bir fıkra kılığında söz ve yazı ile nesillerden nesillere intikal ettiren hikmetli cümlelerdir.” (Elçin, 1981, s. 684) şeklinde tanımlamaktadır.

Atasözleriyle ilgili önemli bir diğer nokta da atasözlerinin kullanım biçimidir. Atasözleri belirli bir bağlam içerisinde ortaya çıkan anonim nitelikli halk edebiyatı ürünleridir. “Bir masal, hikâye ya da türkü gibi bağımsız olarak icra edilemez. Kendisinden masal anlatması istenilen masalcı masalını anlatabilir; ancak atasözünde böyle bir icra biçimi yoktur. Bir atasözünün söylenilebilmesi için belli bir vesilenin olması gerekir.” (Boratav, 1995, s. 118). Burada ifade edilmesi gereken diğer bir husus da yaratım aktarım ortamı bakımından belirli şartlara ihtiyaç duyan atasözlerinin “bağımlı bir tür özelliği” (Aça vd. 2010, s. 206) taşımasıdır.

Atasözleri, atalardan gelen ve onların yüzyıllar içindeki deneyim ve gözlemlerine dayalı düşüncelerini öğüt ve yargı şeklinde aktaran anonim nitelikli kısa ve özlü sözlerdir. Atasözleri çoğu kez gerçek anlamları yerine mecazlı bir anlam kazanarak sözlü gelenek içinde kuşaktan kuşağa aktarılan ve halk belleğinde yaşayan, halka mal olmuş kalıplaşmış anlatımlardır (Oy, 1991, s. 44).

Atasözleri kalıplaşmış, klişe haline gelmiş sözlerdir. Her atasözü, belli bir kalıp içinde, belli sözcüklerle söylenmiş olan, donmuş bir biçimdir; sözcükler değiştirilip yerlerine aynı anlamda da olsa başka sözcükler konulamayacağı gibi söz diziminin biçimi de bozulamaz. Atasözleri kısa ve özlüdür. Az sözcükle çok şey anlatılır. Atasözlerinin çoğu bir iki cümledir. Daha uzun olanları azdır. Cümlelerde en çok geniş zaman kipi, bazen de (öğüt atasözlerinde) emir kipi kullanılmıştır. Başka kiplerle

kurulmuş atasözleri daha azdır. Bunlarda da fiili söylenmemiş olanlarda ya geniş zaman ya da emir anlamı gizlidir (Artun, 2012, s. 152).

Erman Artun atasözlerini, asıl atasözleri, atasözü niteliğindeki deyimler ve fıkra türünden atasözleri olmak üzere üç grupta toplamıştır (Artun, 2012, s. 150-151).

Türk Dünyasında Atasözü

Atasözleri Türk halk fikrini yansıtan kalıp ifadeler olarak Türk dünyasının her yerinde varlığını korumaktadır. Türk dilinin erken dönem yazılı metinlerinden itibaren kaynaklarda var olan atasözleri, sözlü gelenek içerisinde de varlığını korumuştur. Aydın Oy, Türk kültür coğrafyasında atasözleri karşılığı olarak kullanılan terimleri şu şekilde sıralamıştır: “Çuvaşlarda “cumak”, “samah”, “oranlama”; Altaylarda “ülger-comak”; Kazan’da “eski söz”; Kırım’da “kartlar sözü”, “hikmet”; Doğu Türkistan’dan Kırım’a uzanan sahada “makal”; Türkistan, İran ve Afganistan’da “nakıl”; Doğu Türkistan’da “tabma”, “ulular sözü”; Kerkük’te “darb-kelam”, “emsâl”, “cümle-i hikemiyye”, “deme”, “demece”, “deyişet”, “eskiler sözü” (Oy, 1991, s. 44).

Anadolu Türk Halk Kültüründe Atasözü

Atasözleri Türk halk fikrinin en önemli ifade biçimlerinden birisi olarak Anadolu halk kültüründe varlığını korumaktadır. Anadolu Türk halk kültüründe kullanılan atasözlerinin önemli bir bölümünü, Türklerin kendileriyle birlikte getirdiklerini görüyoruz. Kullanılan atasözlerinin bir kısmının eskiliğini yazılı kaynaklardan taki edebilmekteyiz. Boratav Türk atasözlerinin dokuz yüzyıl önce de şimdi kullanılanlara Kaşgarlı Mahmut’un Divan-ı Lügat’it Türk adlı eserinde rastlandığını belirtmiştir. Şükrü Elçin de bir takım küçük değişiklikler olmasına rağmen Türk atasözlerinin Kaşgarlı Mahmut’un naklettiği şekliyle bugün de hikkullanıldığı noktasına dikkaet çekmiştir (Boratav, 1997, 124; Elçin, 1981, s. 686).

Barak Türkmenlerinde Atasözü

1. Asıl atasözleri

a. Bir yargı, bir gözlem görünümündeki atasözleri

B A 1

“Kurt ulusundan gördüğünü ulur.” (K 80)

Kişi, ailesinde, atasında ne varsa, onu çeker. Arkası temiz olursa, iyiye yöneltmek çok kolay olur. Ama arkası kötüyse, çünkü ulusunda onu görmüş, kötülük görmüş onu yapar.

B A 2

“Aşa dökülen yağ boşa gitmez.” (K 106)

B A 3

“Bir elde iki elma tutulmaz.” (K 106)

B A 4

“Yalnız taş duvar olmaz” (K 92)

B A 5

“Bir koltukta iki karpuz taşınmaz.” (K 69)

B A 6

“Borç yiğidin kamçısıdır.” (K 69)

B A 7

“Gözden irak olan gönülden de irak olur.” (K 69)

B A 8

“Emanetin arkasından şeytan dolaşmıştır.” (K 69)

B A 9

“Komşu komşunun külüne muhtaçtır.” (K 69)

B A 10

“Gülme komşuna gelir başına.” (K 69)

B A 11

“Dinsizin hakkından imansız gelir.” (K 69)

B A 12

“Otu çek köküne bak.” (K 105).

B A 13

“Asil azmaz bal kokmaz, kokarsa yağ kokar anası ayran.” (K 105).

B A 14

“Kötü komşu adamı mal sahibi eder.” (K 105).

B A 15

“Kız büyür bahtı büyür.” (K 105).

B A 16

“İlk bahtım altın tahtım.” (K 105).

B A 17

“Yiğidi ar öldürür, deveyi serbel.” (K 91).

B A 18

“Aç bırakma hırsız edersin, çok söyleme arsız edersin.” (K 70)

B A 19

“Tarlada izi olmayanın harmanda yüzü olmaz” (K 64)

B A 20

“Hazıra dağ dayanmaz.” (K 64)

B A 21

“Deli düğüne gitmiş, burası bizim evden iyi demiş.” (K 64)

b. Doğrudan doğruya bir öğüt, bir emir, yasak belirtenler**B A 22**

“Sakla samanı, gelir zamanı.” (K 80, K 81)

Bir şey oldu mu sakla samanı gelir zamanı derler. Yani saman yazın olur, yazın saklamazsan kışta gerek olduğunda bulamazsın. Bu atasözünün, yaşlılığa can sakla, gençliğinin kıymetini bil, canına eziyet etme, zenginlikten de züğürtlüğe mal sakla gibi anlamları da vardır (K 80).

B A 23

“Altını sarrafı bilir.” (K 80)

B A 24

“Ayağını yorganına göre uzat.” (K 81)

B A 25

“Kenarına bak bezini al, anasına bak kızını al.” (K 55)

B A 26

“Astırana bak bezini al.” (K76)

B A 27

“Elden gelen öğün olmaz, o da vaktinde bulunmaz.” (K 105).

B A 28

“Kurban etiyle it tavlanmaz.” (K 107).

B A 29

“Akılsız başın derdini ayaklar çeker.” (K 69)

B A 30

“Bakarsan bağ, bakmazsan dağ olur.”(K 69)

B A 31

“Üzüm üzüme baka baka kararır.” (K 69)

2. Atalar sözü değerinde deyimler

B A 32

“El elden üstündür.” (K 82)

B A 33

“Elden gelen düğün bayram.” (K 105).

3. Fıkra türünden atasözleri

B A 34

“Kalburcu kızı hatun olmaz, dilense de karnı doymaz.” (K 80)

Bir bey oğlu gidip bir gurbet kızıyla evleniyor. Beyin evinde her şey var. Beyin oğlu bir gün gezmeye gidiyor, dışarıya çıkıyor, geliyor ki, gurbet kızı evin köşelerine, tağalara (pencere) birine bir pençe (avuç) bulgur indirmiş, birine bir pençe bulgur indirmiş. Birine bir pençe mercimek indirmiş. Gurbet kadınları böyle toplayarak yaşadıkları için alışmışlar. Bey oğlu içeriye giriyor ki, bunlar ne, diyor. “Biz bunları böyle toplardık” diyor. Ben de dışarıya çıkamadığım için tağalara indirdim. İşte evin köşesine indirdim. Orda bey oğlu diyor ki, “kalburcu kızı hatun olmaz, dilense de karnı doymaz. Sen yoluna ben yoluma” demiş (e daha anlatmıştır (K 80).

Mekke Ataş aynı atasözüyle ilgili olarak başka bir hikâye şu şekildedir:

“Kurt ulusundan gördüğünü ulur.” Yani herkes aslına çeker. Babam çok anlatırdı da bize, aklımda hiç kalmamış, unutmuşum. Bir gün bir Padişah’ın 3 kızı varmış. Dördüncüye avradı hamileymiş. Avradı diyor ki, “bu benim” diyor. Yani Padişah’ın soyunu sürecek erkek evladı istiyor. Padişah, “avrat” diyor, “bu sefer seslenme kusura bakma” diyor. “Bu sefer kızım olursa” diyor, “üstüne evlenirim” diyor. Avratlar da evlenmeyi sevmez, evlenince avratlar diri diri ölür. Avratlar evlenmeyi sever mi, yok sevmez yani hiç kimse sevmez, daha doğrusu düşman. Ne yapsınlar kendileri ne yapsın, kim ister. Gide gide avrat doğuma gidiyor. Doğuma gidiyorken, ama orda bir de biri daha var. Aynı ikisi bir odada sancı çekiyorlar. Doğum yapacaklar. Gurbet avradına diyor ki “sana” diyor, iyi bir miktar da altın beraber götürüyor. Padişah avradı söyledi. Diyor ki, “benim, diyor, “kızım olursa kocam üstüme evlenecek, senin” diyor, “bu altını sana versem, senin oğlun oldu mu benle değişir misin?” diyor. “Bak ama senle benim aramda kalıcak hiç kimse duymayacak” diyor. “Tamam” diyor gurbet avradı. Gurbet avradı daha önce doğuruyor “tamam” diyor. Ondan sonra Padişah avradının bir kızı

oluyor gurbet avradının da bir oğlu oluyor. Hemen onda eve gelip kendilerine teslim ettiğinde beraber o ona veriyor, o ona veriyor. Avrat da Padişah'ın avradı altınları veriyor. Gurbet avradı da kızı alıyor gidiyor. Padişah'ın avradı da oğlanı alıyor geliyor. Ooo Padişah'ın oğlu olmuş. Sevinmiş. Padişah oğlan istiyor, verdi. “Verdi” diyor. “Allah bana bir oğlan verdi.” Neyse, bir, iki, oğlan büyüyor. Padişah bunu görüyor güzel okullara salıyor. Oğlan o gün iyi bir şey oluyor, iyi bir şey yani kazanıyor. Padişahla ormana gezmeye gidiyorlar. Diyor, “oğlum” oğlan misafir gelmiş. Padişah gezdiriyor oğlunu. Gezmeye gidiyorlar ormana. Gezdikleri yerde oğlan boyuna diyor ki, “baba” diyor “şu ağaçtan iyi kalbur olur” diyor. Padişah seslenmiyor. Neyse biraz gidiyorlar daha böyle kökü düzgüne, kökü düzgünden ederlermiş. “Baba” diyor “şu ağaçtan” diyor “iyi kalbur olur” diyor. Padişah'ın canı sıkılıyor buna. Eve geliyor seslenmiyor oğlana hiç seslenmiyor eve geliyor. Tabi ilk sefer diyor oğlan bunu. Adam oğluna seslenmiyor. Ondan sonra geliyor hanımının yakasına yapışıyor diyor ki, “Ben bir Padişahım bu da benim oğlum, bunda bir şey var, doğru söyle” diyor. “Biz gezdiğimiz yerde padişah oğul olarak” diyor, “nerde, diyor, “oğlum düzgün bir ağaç görse” diyor ki, “baba bundan iyi kalbur olur.” “Bu ne için bak doğru söyle. Bak ben sana” diyor. “Bak ben sana bir hata yaptım sana...” hatasını anlıyor. “Dedim ki” diyor, “kızın olursa üstüne evlenirim dedim” diyor. “Doğru söyle” diyor, “sen bunda doğumda bir şey ettin mi” diyor. E tabi yaşları da müsaitleşiyor. Padişah'ın evleneceği kalmıyor artık. Diyor “herif senden yüzüm kara” diyor. “Ama doğrusunu söyle sana hiçbir şey etmicem, seni affedicem; çünkü ben de suçluyum” diyor. “Ben bunu söylemeseydim sen bunu yapmazdın” diyor. “Mutlaka bunda bir şey var” diyor. “Diyor herif diyor senden yüzüm kara” diyor. “Sen bana böyle dedin, ben de üstüme ökenin gelmesini istemedim” diyor. “Aynı” diyor, “yattığım yerde gurbet avradı da sancı çekiyordu. Ben dedim ki, diyor. Herif üstüme evlenecek. Senin oğlun olursa bana ver. Benim ki de kız olursa sana verim” diyor. “Avrada da” diyor “epey bir miktarda altın verdim” diyor. Gurbet oğlunu ben aldım diyor. Bizim kızı da gurbet avradına verdim. “Vaay” diyor Padişah, “ben bilememişim.” E bu sefer oğlan zaten oğlu. Kızını bulmaya gidiyor Padişah. Padişah gidiyor altına bir araba yaptırıyor, ilan veriyor, diyor mesela “Antep çapında ne kadar gurbet varsa” diyor, “padşahın sarayının altına dizilsin” diyor. İlan verdi. Dünya, âlem, işi gücü bıraktı hepsi gurbetleri geziyor. Ne kadar gurbet varsa topluyorlar herkesi. Padişah bir arabanın yanında duruyor. Gurbetler geçiyor, geçene diyor ki, “bu araba” diyor “kaç altından yapılır” diyor. Kimi diyor ki, “iki eşeğe.” E eşeğe gurbet ya. Kimi diyor ki, “bir kalbura, kimi diyor “bir eşeğe”, kimi diyor ki, “bir

kekliğe”, kimi diyor ki, “üç kekliğe”, kimi diyor ki. O zaman da zaten o zaman da zaten beygir yok. İşte kimi eşeğe, kimi kalbura, bilmem neye böyle böyle geçiyorlar.

Bir kız kalıyor, geliyor diyor ki “gel kızım” diyor o da geliyor. Kızım diyor “bu araba diyor kaç altından yapılır” diyor. “Padişahım” diyor, “biz bir gurbetiz. Biz” diyor “altını nerde gördük ki” diyor. “Bu arabanın kaç altından yapıldığını bileyim. Biz bilemeyiz ki.” diyor. “Altını biz göremeyiz padişahım” diyor. “Biz altın gördük mü?” diyor. “Eşşeklen kepiklen uğraştık” diyor. “Altını sarrafı bilir, biz bilemeyiz ki” diyor. “Onu yapan bilir, biz bilemeyiz ki.” “Ah ben buldum” diyor Padişah. Aldı kızını o zaman artık kızın anası da geliyor. Kızın anası da yanında ya, hepsi yanına geldi ya gurbete de diyor, “doğru söyle.” Tam emin olmak için. Doğru “söyle diyor.” Bu kız diyor. “Bu kız senin kızın mı?” diyor, “yoksa bir yerden değiştin mi” diyor. “Yoksa” diyor, “başka bir tane mi, yani bir başka bir aileden mi geldi size karıştı” neyse. Kadın diyor “padişahım” diyor, e gurbet sır mı tutar, gene ki tutmuş. Diyor “padişahım” diyor, “benim bir oğlum oldu.” Bir de diyor, “filan Padişah varmış” diyor. “Avradı sancı çekiyor ,ben de sancı çekiyordum. Avrat diyor ki diyor, “üstüme herifim evlenecek sadece altın veriyor, bu kızını sen al oğlunu da bana ver” dedi. “Oğlumu verdim bu kızını da aldım.” Aa padişah emin oluyor kızını alıyor. Kızını alıyor eve getiriyor. Yani altını sarrafı bilir, doğru bilen bilir. Babam derdi, herkes “aldığını çeker” aynı gene bunu derdi (K 80).

B A 35

“Çakal eniği kurt olmaz, aslı kurt oğlu kurt gerek.” (K 80)

B A 36

“Eşek nereye yatarsa sıpa da oraya yatar.” (K 55)

B A 37

“Aç ayı oynamaz” (K 52)

B A 38

“Aç tavuk kendini darı ambarında sanırmış” (K 52)

B A 39

“Sürüden ayrılanı kurt kapar.” (K 69)

B A 40

“Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.” (K 69)

B A 41

“Kurt kocayınca köpeğin maskarası olurmuş.” (K 69)

B A 42

“Besle kargayı oysun gözünü.” (K 69)

B A 43

“Eşek çamura bir sefer düşermiş.” (K 69)

B A 44

“Sütlü koyun sürüsünden ayrılmaz.” (K 55)

B A 45

“Akıl fukarasına, akıl büyük sermaye.” (K 105).

B A 46

“Malamatı mal örter.” (K 105).

B A 47

“Yazın başı kaynamayanın kışı aşı kaynamaz.” (K 105).

B A 48

“Bir terliğe (külâh) sığan baş bir ele sığmazmış.” (K 105).

B A 49

“Deveyi yardan uçuran bir tutam otmuş.” (K 69)

B A 50

“Komşu komşunun eşeğini türkü söyleyerek arar.” (K 69)

B A 51

“Kır atın yanında yatan yahuyuna ya suyuna çeker.” (K 69)

B A 52

“Babası oğluna bağ bağışlamış, oğlu bir salkım üzüm vermemiş.” (K 69)

B A 53

“Yatan öküz yem yemez.” (K 69)

B A 54

“Atın ölümü arpadan olsun” (K 69)

B A 55

“Akıllı akıl düşünene kadar, deli oğlunu evermiş.” (K 69).

2.2.3.4.Değerlendirme

Barak Türkmenlerine ait atasözü örneklerinin çoğunluğu geniş zaman kipindedir. Atasözlerinin bir kısmı da geçmiş zaman kipindedir. Emir kipi içeren atasözleri de mevcuttur.

Geniş zaman kipinde olanlar: B A 1, B A 2, B A 3, B A 4, B A 5, B A 6, B A 7, B A 9, B A 10, B A 11, B A 13, B A 14, B A 15, B A 17, B A 19, B A 20, B A 22, B A 23, B A 27, B A 28, B A 29, B A 30, B A 31, B A 34, B A 35, B A 36, B A 37, B A 39, B A 40, B A 44, B A 46, B A 47, B A 50, B A 51, B A 53

Geçmiş zaman kipinde olanlar: B A 8, B A 21, B A 38, B A 41, B A 43, B A 48, B A 49, B A 52, B A 55

Tek yargı bildirenler: B A 6, B A 7, B A 8, B A 10, B A 11, B A 14, B A 15, B A 16, B A 17, B A 18, B A 25, B A 26, B A 27, B A 29, B A 33, B A 40, B A 45, B A 46, B A 48

Birden fazla yargı bildirenler: B A 1, B A 2, B A 3, B A 4, B A 5, B A 9, B A 12, B A 13, B A 19, B A 20, B A 21, B A 22, B A 23, B A 24, B A 28, B A 30, B A 31, B A 32, B A 34, B A 35, B A 36, B A 37, B A 38, B A 39, B A 41, B A 42, B A 43, B A 44, B A 47, B A 49, B A 50, B A 51, B A 52, B A 53, B A 54, B A 55

Atasözleri halk fikrinin yoğun ifade biçimleri olduğu için halk hayatında geniş yer tutar. Barak Türkmenlerinin halk hayatında tespit ettiğimiz ve buraya örnek olarak aldığımız atasözlerinin çoğunluğu Anadolu'nun diğer bölgelerinde yaygın olarak kullanılan atasözleriyle aynıdır. Barak Türkmenlerinin kullandığı atasözlerinin çoğunluğu geniş zaman kipinde olup birden fazla anlam taşımaktadır. Sözlü geleneğin hala güçlü olduğu Barak Türkmenlerinin kullandığı atasözleri, sosyal hayatı düzenleyecek mahiyetteki öğüt ve tavsiye niteliği taşımaktadır.

2.2.4. Deyim

Ömer Asım Aksoy deyimleri “çekici bir anlatım kılığı taşıyan ve çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük toplulukları” olarak tanımlamıştır (Aksoy, 1988, s. 49).

Şükrü Elçin ise deyimleri şu şekilde tanımlamıştır:

“Deyimler (tabirler) asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözlerdir. Bu sözler duygu ve düşüncelerimizi, başka bir deyişle, dikkati çekecek bir ifade ile komprime halinde anlatan isim, sıfat, zarf, basit fiil ve bileşik fiil görünümlü gramer şekilleridir.” (Elçin 1981, s. 706).

Deyimleri bir somutlaştırma vasıtası olarak tanımlayan Nurettin Albayrak, “Türkçede insanın kızdığı, yadırgadığı, eleştirmek istediği çeşitli nesne ve durumları deyimlere aktarmak suretiyle ifade etmesi çok yaygındır.” (Albayrak, 2004, s. 130-132) vurgusunu yapmıştır.

Türk Dünyasında Deyim

Kalıp ifade biçimi olarak deyimler de atasözleri gibi Türk dünyasında müştereklikler taşımaktadır. Ortak ifade biçimleri olarak deyimler, ortak yaşam biçiminin ve dünya görüşünün de yansımalarıdır. Dolayısıyla batı Türklerinin Anadolu'ya gelmeden önce bir arada yaşadıkları diğer Türk topluluklarıyla aynı kalıp ifadeleri kullandıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Bugün de birtakım değişmeler olmakla birlikte Türk dünyasında kullanılan deyimler ortaklıklar taşımaktadır.

Anadolu Türk Halk Kültüründe Deyim

Deyimler de atasözleri gibi Anadolu Türk halk kültüründe halk fikrinin taşıyıcısı konumundaki kalıp ifadelerdir. Soyut bir durumu somutlaştırarak ifade etmek için kullanılan deyimler, çoğunlukla Anadolu'nun her bölgesinde ortaktır. Bazı deyim örneklerini şu şekilde sıralayabiliriz: “Kellesi koltuğunda”, “İçli dışlı”, “dil dökmek”, “Atı alan üsküdarı geçti” (Artun, 2012, s. 159). “Aç gezip tok sallanmak”, “Aç mezarı bulmak”, “Cin fikirli olmak”, “Cini çıkmak”, “Çağa iken çatlamak” (Kurt, 2012, s. 497-498). “Başa kakma”, “Başı sakın olmak”, “Başkasının ağzına bakmak”, “Belasını bulmak” (Doğaner, 2013, s. 763).

Barak Türkmenlerinde Deyim

Deyim örenekleri:

B D 1

“Aba altından değnek göstermek” (K30)

B D 2

“Adamı cin atına bindirmek” (K 106)

B D 3

“Ağzında ayran durmaz olmak” (K 33)

B D 4

“Ağız bükme” (K 80)

B D 5

“Ağzını aramak” (K 106)

B D 6

“Ağzı durmamak” (K 52)

B D 7

“Akli kesmemek” (K 4)

B D 8

“Ali kıran baş kesen olmak” (K 80)

B D 9

“Avrat malı, kapı mandalı” (K 80)

B D 10

“Ayrık otu gibi bitmek” (K80)

B D 11

“Ayağa düşmek” (105)

B D 12

“Başına kakmak” (K 7, K 19, K 22)

B D 13

“Başını bağlamak” /K 9)

B D 14

“Belasını bulmak” (K 82)

B D 15

“Bir ayağı çukurda olmak” (K 82)

B D 16

“Bin dereden su getirmek” (K 4)

B D 17

“Biti kanlanmak” (K 35)

B D 18

“Bıçağı keskin olmak (K 80)

B D 19

“Burnu havada olmak” (K 84)

B D 20

“Ciğeri yanmak” (K 72)

B D 21

“Dağ dayısı, tavşan emmisi.” (K 106)

Çok fazla tanıdığı olan kimseler için kullanılan bir deyimdir.

B D 22

“Darda kalmak” (K 82)

B D 23

“Deveden kulak konuşma” (K 106)

B D 24

“Deve dişi gibi olmak” (K 9)

B D 25

“Dinini yıkmak” (K 35)

B D 26

“Döşüne su dökülmek” (K 105)

B D 27

“Eli ağzına yetişmek” (K 4)

B D 28

“Eli yüreğinde kalmak” (K 9)

B D 29

“Gel ahıra git nahıra” (K 106)

B D 30

“Gözü yolda kalmak” (K 22)

B D 31

“Gözünü ayırmak” (K 52)

B D 32

“Gözü kesmek” (K 60)

B D 33

“Her ay dediğim keçi olsa.” (K 107)

B D 34

“İki dedirtmem” (K 96).

B D 35

“İki yakası bir araya gelmemek” (K 16)

B D 36

“Kalaylı tasta su içmek” (K 80)

B D 37

“Kamburumun üstüne kambur gelmek.” (K 64)

Kayna kişilerimizden Meryem Çalışkan “kamburumun üstüne kambur gelmek deyimiyle ilgili şu efsaneyi anlatmıştır:

Kamburun biri hamama gitmiş. Bütün şeytanlar halay çekiyorlarmış. Kambura demişler ki:

-Gel sen de halaya çek.

Şeytanlar çok sıçrayarak halay çekiyormuş, kambur sıçrayamıyormuş kamburu olduğu için. Demişler ki, onun kamburunu alın, o da bizimle sıçrasın. Kaburunu alıp bir

taşın üstüne koymuşlar. O da şeytanlardan daha yükseğe sıçramaya başlamış. Gidince arkadaşları demiş:

-Senin kamburuna ne oldu?

-Vallaha bilmiyorum şenlikli bir hamama gittim, herkes sekiyordu (sıçırıyordu). Ben de sektim sıçradım onlardan daha çok. Kamburumun üstüne bir kambur daha koydular (K 64).

B D 38

“Kuyruk sallamak” (K 20, 22)

B D 39

“Kendi kendine gelin güvey olmak” (K 55)

B D 40

“Sebep olan, kebab olsun” (K 106)

B D 41

“Sonradan keten yardı olmak” (K 106)

B D 42

“Sülük gibi yapışmak” (K 80)

B D 43

“Tilkicik var baş kesen, kurdun adı yaman” (K 106)

B D 44

“Yola yoğurt dökmek” (K 106)

B D 45

“Yüzünü ekşitmek” (K 82)

B D 46

“Yüz göz olmak” (K 22)

2.2.4.1. Değerlendirme

Deyimler Barak Türkmenlerinin günlük hayatında sıkça kullanılmaktadır. Deyimler Barak Türkmenlerinin hayt algılayışlarını ifade etmesi bakımından önemlidir. Barakların geçmişin izlerini taşıyan yaşam biçimi, soyut durumları somutlaştırmak için kullandıkları kelimeleri de şekillendirmiştir.

Yöreye özgü olanlar: B D 2, B D 3, B D 4, B D 8, B D 21, B D 25, B D 26, B D 27, B D 33, B D 34, B D 38, B D 40, B D 41, B D 43, B D 44, B D 45.

Başka bölgelerde de bilinenler: B D 1, B D 5, B D 6, B D 7, B D 9, B D 10, B D 11, B D 12, B D 13, B D 14, B D 15, B D 16, B D 17, B D 18, B D 19, B D 20, B D 22, B D 23, B D 24, B D 28, B D 29, B D 30, B D 31, B D 32, B D 35, B D 36, B D 37, B D 39, B D 42, B D 46.

Barak Türkmenlerinin kullandığı deyimlerin bir kısmı yöreye özgü nitelik gösterirken bir kısmı Anadolu'nun diğer bölgelerinde de kullanılmaktadır. Bu durum Barak Türkmenlerinin Anadolu'daki diğer Türk topluluklarıyla aynı müşterek geçmişi paylaşımlarıyla ilgili olduğu gibi, aynı zamanda Barak ovasında ulaşım, iletişim imkânlarının artması ve kısmen şehirleşmeyle de ilgilidir. Baraklar Gaziantep şehir merkezine göç ederek kent kültürüne hızla entegre olmaktadır. Böylece Barak Türkmen kültürünün kendine özgü hususiyetleriyle Gaziantep kent kültürü iç içe geçmektedir.

2.2.5. Dua / Beddua (Alkış – Kargış)

Doğan Kaya ve Sami Akalın, dua ve bedduaları tanımlarken duaların ve bedduaların bir iletişim biçimi olarak insanlık tarihi kadar eski olduğunu ifade etmiştir. İnsan, kendisine karşı yapılan iyilik ve kötülüklere karşı duygu ve düşüncelerini söz kalıplarıyla ifade etme ihtiyacı duymuştur. Bunlar da karşımıza dua veya beddua olarak karşımıza çıkmıştır. Söz konusu eskilikten kaynaklı olarak bir kısım dua ve beddualarda binlerce yıl öncesinin inanç sistemlerinin izleri görülür (Kaya, 2014, s. 282; Akalın, 1990, s. 29, 51).

“Duaları, iyi dilekleri ihtiva eden kalıplaşmış sözler” olarak niteleyen Kaya, dua kelimesinin Eski Türkçede alkış kelimesiyle karşılandığını belirtmiştir. Eski devirlerde dini törenlerde ön plana çıkan dua, giderek yaygınlık kazanmıştır (Kaya, 2014, s. 282-283).

Şükür Elçin ise duaları, “insanın kendisi ile içinde yaşadığı maddi refah ve manevi sadetinde yardım ve merhametini istemek üzere Tanrıya bir hitap, bir sesleniştir.” şeklinde tanımlamıştır. Elçin, duaların ilkel toplumlarda “inanç, sihir ve büyülerden beslenen duaların, sağlık ve hastalık hallerinde hallerinde, mahsulün bereketli olmasında, yağmurun yağmasında, tehlike ve felâketin mal ve mülke gelmemesinde; doğumdan ölüme kadarki bazı merasimlerde iyi ve doğru olduğuna inanılan müsbet dileklerin ruhi ve fikri ifadesini dilde kazandığını” ifade etmiştir. Yine Elçin’in ifadesiyle Türk kültüründe dualar, Şamanizm, Budizm ve maniheizm kültür evrelerini aşarak İslâmiyetle yeni bir boyut kazanmıştır (Elçin 1981, s. 724).

Olaylar ve durumlar karşısında kişinin kötü dileklerini ihtiva eden söze orijinallik veren kalıplaşmış sözlere ise beddua denilmektedir. Kötü dilek ifadesi olan beddualar, Anadolu’nun muhtelif yerlerinde “ah, bedat, ilenç, inkisar, kargış, lanet” gibi adlarla da anılmaktadır (Kaya. 2001, s.22). Beddualar duanın zıddı olarak olumsuz dilek ve istekleri içermekte olup 19. asra kadarki kaynaklarda kargış, ilenç olarak geçmektedir (Elçin, 1981, s. 725).

“Alkış ve kargışlar toplumun değer yargılarını bulduğumuz özlü söz kalıplarıdır. Bunlarda söylendiği toplumun değer yargılarını, milli karakterin izlerini buluruz. Alkışların ve kargışların sanat değeri taşıyan bir bölümü kuşaktan kuşağa aktararak günümüze gelmiştir. Bir kısmı da şartların ve insanın hayata bakışının değişmesiyle kullanıştan kalkmıştır. Alkış ve kargışların çoğu, bireysellik çizgisini aşarak duygu ve düşünce yoluyla topluma mal olarak anonimleşir.” (Artun, 1999, s. 111).

Türk Dünyasında Dua Beddua

Sözcük Türkiye ve Kırgız Türkçesinde “alkış”; Azerbaycan, Kumuk, Şor Türkçesi’nde “algış”, Saha/Yakut, Kazak Türkçesinde “batasöz, algıs”, Uygur Türkçesinde “alkış”; Kazan Tatar Türkçesinde “alkaş”, Özbek Türkçesinde “älkış”, Karatay-Balkar Türkçesinde “algış” şeklinde geçer. Türkmencede “alkyş” şeklinde kullanıldığı görülmektedir (Yıldız, 2001, s. 124-125).

Kargış sözcüğü Azeri Türkçesinde “gargış”, Kazaklarda “quargıs”, Özbek Türkçesinde, “kargış”, Tatarlar arasında “quargış”, Türkmence’de “gargış” ve Uygur Türkçesinde “ga(r)ğış” şeklinde kullanılmaktadır (Türk Dünyası Edebiyat Terimleri ve Kavramları Sözlüğü IV, 2004, s. 61).

Dualar ve beddualar, toplumun hayat anlayışını yansıtan önemli imgeleri de içlerinde barındırırlar. Türk kültürü açısından bakıldığında dua ve bedduaların, alkış ve kargış olarak İslâm öncesi dönemden beri Türk halk kültürü içerisinde olduğu görülmektedir. Bugün Türk dünyasında kullanılan pek çok dua ve bedduanın müşterek bir geçmişten geldiğini söyleyebiliriz. Alkış ve kargışların örneklerini erken dönem Türk kültürü metinlerinde görmekteyiz. Aynı ortaklığa dikkat çeken Doğan Kaya, alkış Dede Korkut Hikayelerindeki örneklerini sıralayarak konuyu somutlaştırmıştır:

*"Yöm vereyim hanum:
Yirlü kara tagun yıkılmasın,
Kölkelüçe kaba ağacın kesilmesün,
Kamın akan görklü suyun kurımasun,
Kanatların uçu kırılmasun,
Kâdir seni namerde muhtac itmesün,
Çapar iken ağ boz atun büdrimesün,
Çalışanda kara polat öz kılıcın gedilmesün,
Allah viren ümidin üzilmesün"* (Kaya, 1997, 99-121).

Anadolu Türk Halk Kültüründe Dua Beddua

Dua ve beddualar Anadolu Türk halk kültüründe oldukça yaygındır. Eski şekliyle alkış ve kargış olarak anılan dua ve beddualar eski kültür izlerini de taşımaktadır. Bu yanıyla dua ve beddualar Türklerin dünya görüşlerini yansıtmının yanında geçmişle ve diğer Türk kültür coğrafyalarıyla bağı ortaya koymasını bakımından da önemlidir. Anadolu'nun farklı bölgelerinde kullanılan dua ve beddua örneklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

"Bir yastıkta kocayın.
Allah ne muradın varsa versin.
Başın pınar, ayağın göl olsun.
Yerin durağın cennet olsun.
Allah harmandan elini, yalandan dilini çeksün.
Yat, başucunda bul; kalk ayak ucunda bul.
Gidişin olsun, gelişin olmasın.
Güneşli havada yıldırım çarpasınca.
Ocağın sönsün.
Yelli günde evin yansın." (Artun, 2012, s. 130).

Barak Türkmenlerinde Dua Beddua

Dua ve beddua icraya dayalı bir tür olmadığı için günlük hayat içerisinde karşılaşılan olay ve durumlar karşısında kişinin verdiği olumlu veya olumsuz tepkiler şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Gaziantep Baraklarında duaların ve bedduaların önemli bir yekün tuttuğunu görmekteyiz. Baraklarda dualar hem kişilerin kendi kendilerine yönelik olarak hem başka insanlarla hem de hayvan ya da bitkilerle ilgili olabilmektedir (K 80, K 92, K 93, K 94). Zor durumda kalındığında, hastalık ya da kaza gibi olaylar karşısında yine dua yoluyla Allah'tan yardım istenir ve iyi dilekler sıralanır (K 45, K 46, K 48).

Dua (Alkış) örnekleri

Barak Türkmenlerinde tespit ettiğimiz duaları Doğan Kaya'nın tasnifine uygun olarak şu şekilde sınıflandırdık:

Din ve ahiret ile ilgili söylenen alkışlar

Bir iyilik beklenmeden söylenen alkışlar

Hayat ile ilgili söylenen alkışlar (Kaya, 1997, s. 99-121).

Din ve ahiret ile ilgili söylenen alkışlar

B D 1

“Allah senden razı olsun” (K 75)

B D 2

“Allah elden ayaktan dından imandan ayırmasın” (K 55)

B D 3

“Allah Muhammed (s.a.v) dininden mahrum eylemesin” (K 55)

B D 4

“Allah seni bu dünyada hac öbür dünyada cenneti nasip etsin.” (K 109)

B D 5

“Sonu gelmiş kullardan olasin.” (K 111)

B D 6

“Cennet hatunu olasın.” (K 111)

Bir iyilik beklenmeden söylenen alkışlar**B D 7**

“Allah esirgesin” (K 80)

B D 8

“Allah hayırlısını nasip etsin” (K 80)

B D 9

“Allahım senden korkanlarla karşılaştır” (K 80)

B D 10

“Kaleminden Hızır aleyhisselam tutsun” (K 80)

B D 11

“Allah pişman etmesin” (K 80)

B D 12

“Allah muhanete komşu etmesin” (K 80)

B D 13

“Allah birini bin etsin” (K 80)

B D 14

“Allah işini rast getirsin” (K 80)

B D 15

“Allah dünya durdukça durasın” (K 55)

B D 16

“Allah sana kalbindekini versin” (K 55)

B D 17

“Allah Hızır yoldaşın olsun” (K 55)

B D 18

“Allah bol rızklar versin” (K 55)

B D 19

“Atana babana rahmet” (K108)

B D 20

“Allah tuttuğunu altın etsin” (K108)

B D 21

“Yolun bahtın açık olsun” (K108)

B D 22

“Bir yerine Allah bin vere” (K108)

B D 23

“Allah ağ baht versin.” (K108)

B D 24

“Allah yüzünü güldürsün.” (K108)

B D 25

“Sütüm sana helal olsun.” (K108)

B D 26

“Gidişin uğur ola.” (K108)

B D 27

“Allah seni gittiği gibi kavuştursun.” (K108)

B D 28

“Allah seni ellere katsın.” (K108)

B D 29

“Allah sana kalbindekini versin.” (K108)

B D 30

“Yaşın uzun ola düğünün güzün ola.” (K 109)

B D 31

“Allah ağ baht altın taht versin.” (K 109)

B D 32

“Allah sevdiğine kavuştursun.” (K 109)

B D 33

“Yıldızın dişi olsun ruskatın keskin olsun.” (K 109)

B D 34

“Allah ne muradın varsa versin.” (K 109)

B D 35

“Allah yazımızı yaz etsin, kışımızı kış etsin.” (K 105).

Hayat ile ilgili söylenen alkışlar**B D 36**

“Allah işini rast getirsin” (K 80)

B D 37

“Allah kaza bela vermesin” (K 80)

B D 38

“Ayrıldığıın gibi kavuşasın” (K 80)

B D 39

“Allah sütü peklerle karşılaştırsın” (K80)

B D 40

“Oğlunla oğul olasın, kızınla komşu olasın” (K 80)

B D 41

“Allah bir yastıkta kocatsın” (K 80)

B D 42

“Para veren altın bulsun” (K 80)

B D 43

“Allah seni yedi oğlan babası etsin” (K 74)

B D 44

“Allah bir sancıda kurtarsın” (K 74)

B D 45

“Allah işin gücün rast gelsin” (K 55)

B D 46

“Allah birinden bin olsun” (K 55)

B D 47

“Allah toprak diye pençelediğın altın olsun” (K 55)

B D 48

“Allah seni kazadan beladan esirgesin” (K 55)

B D 49

“Allah sana hayırlı evlat versin” (K 55)

B D 50

“Allah herkese bol kazanç versin” (K 55)

B D 51

“Allah oğlumıza kızımıza hayırlı kapılar nasip eylesin” (K 55)

B D 52

“Allah iyilerden karşılaştırsın” (K 55)

B D 53

“Allah çoluk çocuğun acısını göstermesin” (K 57)

B D 54

“Oğlanlı kızlı olasın.” (K 109)

B D 55

“Allah gönlüne göre versin.” (K 109)

B D 56

“Allah sonunu aydınlık etsin.” (K 109)

B D 57

“Allah el ayağa düşürmesin.” (110)

B D 58

“Allah seni kötülüklerden korusun.” (110)

B D 59

“Su gibi aziz olasın” (K 110)

B D 60

“Avuçladığım altın olsun.” (K 111)

B D 61

“Allah seni çoluğuna çocuğuna bağışlasın.” (K 112)

B D 62

“Keseniz bol olsun.” (K 112)

B D 63

“Allah zihin açıklığı versin.” (K 112)

B D 65

“Sana gelen bana gelsin.” (K 116)

B D 66

“Derdin bana gelsin.” (K 116)

B D 67

“Geçmiş olsun.” (K 80)

B D 68

“Hayırlı olsun.” (K 80)

B D 69

“Allah analı babalı büyütsün.” (K 80)

B D 70

“Rızık bol olsun.” (K 80)

B D 71

“Allah güzel ahlak versin.” (K 80)

B D 72

“Güzel ahlakla büyütmeyi nasip etsin.” (K 80)

B D 73

“Allah yaşını uzun etsin.” (K 80)

Beddua (Kargış) örnekleri

Barak Türkmenlerinde tespit ettiğimiz bedduaları Doğan Kaya'nın tasnifine uygun olarak şu şekilde sınıflandırdık:

Ahret ve inanç ile ilgili söylenen kargışlar (cennet, cehennem, günah, şeytan, zebani, kabir...).

İnsan bedeni ve hastalıklarla ilgili söylenen kargışlar.

Eşya, para, mal, mülk ile ilgili söylenen kargışlar.

Hayatla ilgili söylenen kargışlar.

Evlilik ve zürriyetle ilgili söylenen kargışlar.

Kaza, belâ, felâket ile ilgili söylenen kargışlar.

Ölümlle ilgili (ecel, kefen, cenaze, teneşir...) beddualar (Kaya, 1997, s. 99-121).

Ahret ve inanç ile ilgili Söylenen Kargışlar (cennet, cehennem, günah, şeytan, zebani, kabir...)**B B 1**

“Allahınla ıstafil ol.” (K 55)

B B 2

“Git şeytanından bul.” (K 55)

B B 3

“Sütüm sana haram olsun.” (K 108)

B B 4

“Cehennem beri kırk kona öte.” (K 114)

İnsan bedeni ve hastalıklarla ilgili söylenen kargışlar**B B 5**

“Kara kara suyun aksın.” (K 13)

B B 6

“İçine dışına gıran girsın.” (K 55)

B B 7

“ Köküne sumak suyu sıkılsın.” (K 55)

B B 8

“Allah dizin dizin sürünesin.” (K 55)

B B 9

“Allah gözlerin kör ola.” (K 108)

B B 10

“Nalet olasıca.” (K 119)

B B 11

“Allah duvar dibinde kalasın.” (K 55)

B B 12

“Kanın içine aka.” (K 108)

B B 13

“Gıran giresice.” (K 115)

B B 14

“Kanında yıkanasıca.” (K 117)

B B 15

“Boynun altında kala.” (K 117)

B B 16

“Tekerlere sıvanasın.” (K 117)

B B 17

“Kanına belenesin.” (K 117)

B B 18

“Cigerin ağzından gele.” (K 117)

B B 19

“Ciğerin el leğenine döküle.” (K 118)

B B 20

“Farş olasın.” (K 118)

B B 21

“Arbet olasın.” (K 118)

B B 22

“Giran giresice.” (K 119)

B B 23

“İçine tavuk öleti düşe.” (K 119)

B B 24

“Kızıl kanlara dönesin.” (K 111)

B B 25

“Yerin dibine giresin.” (K 111)

B B 26

“Damarına sumak suyu sıkılsın.” (K 111)

B B 27

“Bedenine kurtlar düşesice.” (K 105).

B B 28

“Allah (inşallah) kanın içiçne aka.” (K 105).

B B 29

“Allah kanlı köyneklerin gele.” (K 105).

B B 30

“Boynun tekerin altında kalsın.” (K 111)

B B 31

“Dermansız derde düşesin.” (K 111)

B B 32

“Gün yüzü görmeyesin.” (K 120)

B B 33

“Tar gibi şişesin.” (K 120)

B B 34

“Gözün elimde loğlana.” (K 120)

B B 35

“Mıdar olasın.” (K 120)

B B 36

“Bedenin devrile.” (K 120)

B B 37

“Bedeni yerde çürüyesice.” (K 120)

B B 38

“Dal iken devrilesin.” (K 120)

B B 39

“Mamişin daragından gidesin.” (K 120)

B B 40

“Katran kazanına düşesin.” (K 120)

B B 41

“Beynin çıka.” (K 114)

B B 42

“Gözün kör olsun.” (K 114)

B B 43

“Dilini eşşek arısı soksun.” (K 121)

B B 44

“Ulum ulum ulaşsın.” (K 105)

B B 45

“Ciğerin düşe de eline gele.” (K 113)

Eşya, para, mal, mülk ile ilgili söylenen kargışlar**B B 46**

“Hanan haraba galsın.” (K 55, K 108)

B B 47

“Yurdun yuvan dağılsın.” (K 55)

Hayatla ilgili söylenen kargışlar**B B 48**

“Allah işin gücün rast gelmesin.” (K 55)

B B 49

“Allah seni bildiği gibi etsin.” (K 108)

B B 50

“Yurtsuz yuvasız kalasın.” (K 120)

B B 51

“Gözünün yaşıyla ekmek yiyessin.” (K 120)

B B 52

“Allah seni gördüğün günden geri koya.” (K 120)

B B 53

“Yaşı yerde sayılasıca.” (K 105).

B B 54

“Allah bulduğunu yitiresin.” (K 108)

B B 55

“Ekmek atlı sen yayan olasın.” (K 113)

B B 56

“Guzul gurdun kökünü ye.” (K 115)

B B 57

“Gara yere gidesin.” (K 115)

B B 58

“Ev içinde ev olasın.” (K 111)

B B 59

“Yüzün gülmeye.” (K 111)

B B 60

“Her şeyim sana haram olsun.” (K 108)

B B 61

“Allah seni helak ede.” (K 108)

B B 62

“Allah seni gurbete götürsün.” (K 108)

Evlilik ve zürriyetle ilgili söylenen kargışlar**B B 63**

“Suyun kuruya.” (K 111)

B B 64

“Köküne sumak suyu sıkılasıca.” (K 105).

Kaza, belâ, felâket ile ilgili söylenen kargışlar**B B 65**

“Bin türlü bela versin.” (K 13)

B B 66

“Allah seni bildiği gibi yapsın.” (K 13)

B B 67

“Allah gidişin olsun da dönüşün olmasın.” (K 13)

B B 68

“Allahından bulasın.” (K 55)

B B 69

“Allah ters dönesin.” (K 108)

B B 70

“Allah arabaların altında kalasın.” (K 108)

B B 71

“Allah binbir türlü belanı versin.” (K 108)

B B 72

“Muradın gözünde kalasica.” (K 120)

B B 73

“Ağ duvaklı gelin olmayasın.” (K 121)

B B 74

“Allah inim inim inleyesin.” (K 108)

B B 75

“Allah sana yidirmesin.” (K 108)

B B 76

“Bedenine top değsin.” (K 113)

B B 77

“Gara yerin dibine gidesin.” (K 113)

B B 78

“Yerken yıkılasın.” (K 113)

B B 79

“Anamın babamın derdini yiyesin.” (K 113)

B B 80

“Yeri yurdu kalmayasica.” (K 105).

B B 81

“Yurdu yuvası dağılasica.” (K 105).

B B 82

“Dert tutsun seni.” (K 113)

B B 83

“Canından ciğerinden bulasın.” (K 113)

B B 84

“Tekerin ter döne.” (K 114)

B B 85

“Duvar diplerinde çürüyesin.” (K 114)

Ölümlle ilgili (ecel, kefen, cenaze, tenesir...) söylenen kargışlar**B B 86**

“Allah ölesin de kokun mahalleyi ala.” (K 106)

B B 87

“Ağzından dilinden haber alınmasın.” (K 13)

B B 88

“Allah seni getirmesin de ganlı salacan gelsin.”

B B 89

“Gözünü toprak doyursun.” (K 108)

B B 90

“Kabir kabir dolaşasın.” (K 113)

B B 91

“Ganlı ganlı tabutlarda gelesin.” (K 113)

B B 92

“Sırtından vurulasın.” (K 120)

B B 93

“Yağlı kurşunlardan gidesin.” (K 120)

B B 94

“Tiftik tiftik olasın.” (K 120)

B B 95

“Çagalarken çatlayasın.” (K 121)

B B 96

“Alın yeşilin üstünge atıla.” (K 121)

B B 97

“Sesi mezardan gelesice.” (K 105).

B B 98

“Mezarında yatmayasica.” (K 105).

B B 99

“Küller başına konasica.” (K 105).

2.2.5.1.Değerlendirme

Barak Türkmenlerinde sözlü kaynaklardan derlediğimiz dua ve bedduaların bir kısmı Anadolu'nun diğer bölgelerinde de kullanılmaktadır. Söz konusu dua ve bedduaların bir kısmı da yöreye özgü nitelik taşımaktadır. Bunları şu şekilde sınıflandırdık:

Anadolu'nun başka yerlerinde de söylenen dualar: B D 1, B D 2, B D 4, B D 7, B D 8, B D 11, B D 14, B D 15, B D 16, B D 17, B D 18, B D 19, B D 20, B D 21, B D 22, B D 23, B D 24, B D 25, B D 26, B D 29, B D 32, B D 34, B D 36, B D 37, B D 38, B D 41, B D 42, B D 44, B D 45, B D 48, B D 49, B D 50, B D 51, B D 52, B D 53, B D 54, B D 55, B D 56, B D 57, B D 58, B D 59, B D 60, B D 61, B D 62, B D 63, B D 64, B D 65, B D 66, B D 67, B D 68, B D 69, B D 70, B D 71, B D 72, B D 73.

Yöreye özgü olan dualar: B D 3, B D 5, B D 6, B D 9, B D 10, B D 12, B D 13, B D 27, B D 28, B D 30, B D 31, B D 33, B D 35, B D 39, B D 40, B D 43, B D 46, B D 47

Anadolu'nun başka yerlerinde de söylenen beddualar: B B 3, B B 9, B B 15, B B 25, B B 27, B B 30, B B 31, B B 32, B B 42, B B 43, B B 47, B B 48, B B 49, B B 50, B B 51, B B 52, B B 59, B B 60, B B 61, B B 65, B B 66, B B 67, B B 68, B B 69, B B 70, B B 75, B B 76, B B 77, B B 79, B B 80, B B 81, B B 82, B B 83, B B 84, B B 89

Yöreye özgü olan beddualar: B B 1, B B 2, B B 4, B B 5, B B 6, B B 7, B B 8, B B 9, B B 10, B B 11, B B 12, B B 13, B B 14, B B 16, B B 17, B B 18, B B 19, B B 20, B B 21, B B 22, B B 23, B B 24, B B 26, B B 28, B B 29, B B 33, B B 34, B B 35, B B 36, B B 37, B B 38, B B 39, B B 40, B B 41, B B 44, B B 45, B B 46, B B 53, B B 54, B B 55, B B 56, B B 57, B B 58, B B 62, B B 63, B B 64, B B 71, B B 72, B B 73, B B 74, B B 78, B B 85, B B 86, B B 87, B B 88, B B 90, B B 91, B B 92, B B 93, B B 94, B B 95, B B 96, B B 97, B B 98, B B 99.

Barak Türkmen kültüründeki dua ve beddualar Barak Türkmenlerinin yaşam tarzlarını da yansıtmaktadır. Kullanılan kelime ve kavramların bir kısmı yöreye özgü olup Barakların yaşam tarzıyla ve anlam dünyalarıyla ilgilidir. Derlediğimiz ve burada sınıflandırdığımız duaların çoğunluğu Anadolu'nun diğer bölgelerinde de kullanılmaktadır; ancak bu durum beddualarda farklıdır. Barakların kullandığı bedduaların çoğunluğu yöreye özgüdür. Baraklar arasında anne beddua etse de yürekten etmeyeceği için bedduanın geçmeyeceği inancı vardır; babanın çocuğuna ettiği bedduanın ise geçeceği inandırılır.

2.2.6. Tekerleme

Daha çok başka türler içerisinde var olan tekerlemeleri Şükrü Elçin ve Ali Duymaz, şekil, konu, içerik ve işlevleri yönüyle sınırları tam olarak çizilememiş halk edebiyatı ürünleri olarak betimlemiştir. Bunda tekerlemelerin bilmece, âşık şiiri,

masal, ninni, oyun, halk hikâyesi, halk tiyatrosu gibi pek çok halk edebiyatı ve folklor ürünlerinin içinde yer alması etkindir. Ayrıca diğer türlerden bağımsız tekerlemeler de vardır. Ancak kimi âşık edebiyatı ürünlerinde ve masallarda bulunan ve tekerleme olarak adlandırılan mizahî manzum söyleyişler büyüklere özgü özellikler gösterir. Özellikle anlatıma dayalı türlerde konuya girmeden önce dinleyicinin dikkatini bir noktaya toplamak için tekerlemeden faydalanılmaktadır (Elçin, 1981, s. 650-651; Duymaz, 2002, s.9).

Ali Duymaz “İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler” adlı çalışmasında tekerlemelerin, “şekil, konu, muhteva ve işlevleri” yönünden sınırları tam olarak çizilemeyen bir halk edebiyatı türü olduğunu ifade etmiştir. Bunun sebebi ise tekerlemelerin daha çok diğer anlatı türleri içerisinde var olmasıyla ilgilidir. Tekerlemelerin daha çok başka türler içerisinde kullanılıyor olmasını da Duymaz, tekerlemelerin asıl ortam ve fonksiyonundan uzaklaşmış olmasına bağlamaktadır (Duymaz, 2002, s. 9, 13).

Doğan Kaya da tekerlemelerin müstakil bir tür olmadığına dikkat çekmiş ve ağıt, mani, ninni gibi türlerden farkına işaret etmiştir. Kaya tekerlemelerin, “çeşitli vesilelerle bir araya gelindiğinde, oyunlar sırasında, bir dilek-dua sırasında ve daha birçok ortamlarda kendilerine kullanım alanı” bulduğunu ifade etmiştir. Tekerlemelerin belli bir konusu olmadığı gibi, yapı olarak olarak manzum özellik gösterdiğinden anonim şiir çerçevesinde ele almak doğru olacaktır (Kaya, 2004, s. 547).

Tekerleme söyleyicisi, vezin, kafiye, aliterasyon ve seci’den faydalanarak hisleri, fikirleri, hayalleri tezada, mübalağaya, güldürmeye, tuhaflığa, şaşırtmaya dayalı birtakım söz kalıpları içinde, ard arda, ister açık ister kapalı şekilde ustalıkla sıralar ve yuvarlar. Dinleyici bu renkli prolog veya tasvirin kapısından asıl konuya girmiş olur (Elçin, 2005, s. 589).

Pertev Naili Boratav da tekerlemelerin tanımlanmasının zorluğundan bahsetmiş ve diğer türlerle olan ilişkisini vurgulamıştır. “Tekerlemelerin diğer halk edebiyatı ürünleriyle; türküyle, âşık şiiriyle, masalla, oyunla, hikâyeyle, Karagöz ve orta oyunu gibi seyirlik oyunlarla yakın ilgisi vardır.” (Boratav, 1992, s. 134).

Boratav, “Tekerleme” adlı çalışmasında tekerlemenin sözlü Türk edebiyatında birbirinden oldukça farklı biçim ve türleri ifade ettiğini söylemiştir. Boratav ayrıca tekerleme için “halk anlatı türünde farklı biçimlere en uygulanan biçimsel süs” tanımlamasında bulunmuştur (Boratav, 2000, s. 9).

Ali Duymaz tekerlemenin kaynağı ile ilgili görüşleri değerlendirdikten sonra başlıklar halinde ayrıntılı olarak değerlendirme yapmıştır. Buna göre tekerlemelerin kaynaklarını ana başlıklarıyla şu şekilde sıralayabiliriz: çocuk zihninin serbestliği, hayal ve düşler, içki, esrar vb. içme, Şamanlık esrimesi, tasavvufi aşkınlık, yalan, olağanüstülük ve abartma ve mizah (Duymaz, 2002, s. 15-20).

Boratav tekerlemelerle ilgili dördü bir tasnif yaparken, Doğan Kaya daha ayrıntılı bir tasnife gitmiştir (Kaya, 2004, s. 575, 576). Burada Boratav'ın tekerlemelerle ilgili tasnifini alacağız:

- 1.Masal tekerlemeleri
- 2.Oyun tekerlemeleri
- 3.Tören tekerlemeleri
4. Bağımsız söz cambazlığı değerinde tekerlemeler (Boratav, 1992, s. 135)..

Türk Dünyasında Tekerleme

Tekerleme, çeşitli Türk boylarında şu adlarla bilinir: Azerbaycan Türkleri âşık edebiyatında, “tekerleme”, çocuk folklorunda, “sanama”; Dobruca Tatarları masallarında “tekerleme”; Gagavuzlarda "tekerleme", “sayılmak”, “badaşmak”; Kazaklarda ölen” (hayvan tekerlemeleri için), “tekerleme”; Kırgızlarda “canılmaç”; Kıbrıs ve Makedonya Türklerinde “tekerleme”; Özbeklerde "bala koşukları”, “sanaş”, “sanak”, çocuk folklorunda; “sayılmak” ve Türkmenistan'da “sanavaç” (Kaya, 2004, s. 548).

Anadolu Türk Halk Kültüründe Tekerleme

Tekerlemeler Anadolu Türk halk kültüründe özellikle çocukların dünyasında yaygındır. Geleneksel çocuk oyunlarından başlamak üzere pek çok tür içerisinde görülebilen tekerlemeler, masallar vasıtasıyla büyüklerin dünyasında da kendisine yer bulmuştur. Tekerlemelerin daha çok çocuk geleneklerinde yeri olan bir tür olduğunu ifade eden Boratav, tekerlemelerin âşıklık geleneği, masal gibi yapılar içerisinde büyükler tarafından da kullanıldığını söylemektedir (Boratav, 1992, s. 134).

Masal tekerlemesi

Masal masal maliki

Yolda saydım on iki
 On ikinin yarısı
 Tilki çakal karısı

Masal masal mastladı
 İki fare atladı
 Kurbağa kanatlandı
 Tos vurdu bardağa
 Gelin çıktı çardağa

Masal masal maliki
 Kuyruğu var on iki
 Kuyruğunda beni var
 Kulağında çanı var
 Masal masal mat atar
 Dil okur damak tadar (Boratav, 1982:83).

Oyun tekerlemesi

Dede gönlün nerde?
 Aladağ'da
 Ne eker?
 Çimen eker
 Ne biçer?
 Kar biçer (Boratav, 1988:140).

Ritüel tekerlemesi

Çömçeli Gelin çöm ister
 Bi kaşıcık yağ ister
 Yağ verenin oğlu olsun
 Bulgur verenin kızı olsun
 Ver Allah'ım ver
 Sulu sulu yağmur
 Başım yağmur ister
 Ayağım çamur ister (Artun, 2000, s. 48).

Barak Türkmenlerinde Tekelerme

Derlediğimiz tekerlemeler daha çok yaşlı kaynak kişilerden ve hatıra şeklinde olmuştur (K 69, K 80).

Tekerleme örnekleri:

B T 1

İndim kuyu dibine

Sildim

Süpürdüm

Silkindim

Çıktım (K.4)

B T 2

Çatalcada topal çoban

Yapar satar çatal sapan

Çatalcada topal çoban olmasa

Kim yapar satar çatal sapan(K 69)

B T 3

Şu derenin ağı var

Uzun uzun çağı var

Ala öküze yem ver

Ben veremem sen ver

Ben ağama gidicem

Altmış devem güdücem

Altmışı da arvana

Bindim gittim kervana

Kervan oduna gitmiş

Eline kıykın batmış

Kıykın beni kavıştır

On parmağı gümüştür

On parmağı oyula

Çayır imen oyna
 ık çıkalım ardağa
 Ok atalım ördeğe
 Ördek boynunu kaldırmış
 Al gagasını aldır mış
 Al gaga kimin elinde
 algıcının elinde
 alma kuşak belinde
 Helil yağı elinde (K 103)

B T 4

Develer tellal iken,
 Pireler berber iken,
 Ben anamın beşiğini,
 Tıngır mıngır salları iken (K 82)

B T 5

Bahar geldi,
 Yaz geldi,
 Bahçeye kiraz geldi (K 82)

B T 6

Onun adı oya,
 Oya gitti maa,
 Ma bileti kaa (K 81)

B T 7

İp İp ilmeden
 Derme süyük sürmeden
 İçinde tilki gezer
 Tilki beni korkuttu
 Kuyruğunu sarkıttı
 ek ayak çember dayak (K 22)

B T 8

Az gittim, uz gittim, dere tepe, düz gittim (K 81)

B T 9

Sıra sıra odalar
 Abdi safyayı kovalar.
 Çevlikte nane
 Halil'den hösne
 Elimde değnek
 Şevket'ten Zeynep
 Kapıda makine
 Mamed'den Zekiye
 Pinde yumurta
 Hacı'den zılha
 Kapıda süllüm
 Misey'den hellim
 Yarımtepe Düztepe
 Şih Mamet Güllü'yü öpe.

B T 10

Bu yoğurdu samırsaklasak da mı saklasak,
 Yoksa samırsaklamasak da mı saklasak (K 69).

B T 11

Ağ inek alnını yalar,
 Anam evde yamalık yamar (K 69).

B T 12

Karga kalkar dal sarkar,
 Dal sarkar karga kalkar (K 69).

B T 13

Bir berber bir berbere gel beraber bir berber dükkânı açalım demiş (K 69).

B T 14

Uyuz uyuz ulağı,
 Bunlar eşek kulağı,
 Uyuz biber ekerler,
 Biberi yüzüne sürterler (K 69).

B T 15

Az gitmişim,
 Uz gitmişim,
 Dere depe düz gitmişim.
 Altı ay bir güz gitmişim.
 Öndüç alınmış un gibi,
 Toza toza gitmişim.
 Gemigi gaşşık etmişim.
 Muradı şorba etmişim.
 İçmiş içmiş doymamışım. (K 137)

B T 16

Hengilgoz
 Biri sıçan biri goz
 İndim bozun üstüne
 Gettim helep yoluna
 Helep yolu daşlıca
 Armağanı dadlıca
 Armağanı etekledim
 Turuncu kötekledim
 Gemigi gaşşık ettim
 Miradı şorba eddim
 Öndüç almış un gibi
 Toza toza gittim (K 137)

2.2.6.1.Değerlendirme

Barak Türkmenlerinden derlemiş olduğumuz tekerlemelerin çoğunluğu manzumdur. Ancak bu tekerlemeler düzenli bir nazım biçimine sahip değildir. Tekerlemelerdeki ahenk ses tekrarları vasıtasıyla sağlanmıştır.

Dörtlük halinde söylenenler: B T 2, B T 4, B T 14

Kafiye düzeni (aaba) şeklinde olanlar: B T 2, B T 4

Kafiye düzeni (aabb) şeklinde olanlar: B T 14

Barak Türkmenlerinden derlemiş olduğumuz tekerlemeler daha çok çocuk oyunu tekerlemeleridir. Geleneksel yapı içerisinde tekerlemelerin çocukların hem dil gelişimi hem de hayal dünyalarının zenginleşmesi bakımından önemlidir. Ancak günümüzde ülke genelinde olduğu gibi Barak Türkmen kültürü üzerinde de teknolojik kültür ortamının olumsuz etkisinin artması tekerlemelerin unutulmasına neden olmaktadır. Tekerlemelerin çocuğun dünyasındaki yerini televizyon ve bilgisayar oyunları işgal etmektedir. Gaziantep Barak halk kültüründe tekerlemelerin, diğer sözlü gelenek ürünleri gibi teknolojiye yenik düştüğünü görmekteyiz. Masal gibi içerisinde tekerleme barındıran türlerin doğal icra ortamlarının yerini televizyonun alması ve çocuk oyunlarının da aynı akıbete uğraması, tekerlemelerin yok olmasına neden olmaktadır. Tespit ettiğimiz tekerlemelerden bir kısmı masal bir kısmı da oyun tekerlemeleri içerisinde değerlendirilebilir.

2.3. Anonim Halk Edebiyatı Mensur Ürünler (Anlatma Esası Üzerine Kurulanlar)

2.3.1.Efsane

Geçmişin insanı çevresinde olup biten doğa olayları başta olmak üzere pek çok şeye bir anlam veremiyor ve sebebini bilemiyordu. Bütün bu olup bitene olağanüstü anlamlar veren insanın hayal dünyası bugün bizim içerisinde olağanüstülüklerin bulunduğu edebi türleri doğurmuştur. Bu türlerde birisi olan efsane de aynı şekilde erken dönem insanın doğa olaylarına ve karmaşık sosyal olaylara kendi duygu ve düşünce dünyasında verdiği tepkiler şeklinde gelişmiştir. Olan biteni anlamlandırmak için insan, kendi hayal gücüyle olağanüstülüklerle bezenmiş metinleri yaratmıştır. Bu bakımdan efsaneler tanımlanırken efsaneleri şekil yapı, içerik, işlev ve yaratım özellikleri dikkate alınmalıdır (Elçin, 1981, s. 312; Oğuz vd. 2013, s. 145).

Efsane kelimesi Türkçeye Farsça “fesane” kelimesinden geçmiştir. Türkiye Türkçesinde efsane kelimesinin yerine “söylence” kelimesi de kullanılmaktadır (Alptekin, 2012, s. 117).

Saim Sakaoğlu'nun ifadesiyle efsane terimi, dilimize Farsçadan girmiştir. Batı dillerinde Lâtince “legendus” kökünden çıkan “legenda, legend, leggenda, leyenda” vb. kelimeler, efsane kavramının karşılığı olarak kullanılmaktadır (Sakaoğlu, 1980:4). Bununla birlikte Almanca “sage”, Yunanca “mythe/mythos”, Arapça “ustûre, esâtir” ve Rusça “predaniya, skaz” terimlerini de belirtmek gerekir (Ergun, 1997, s. 1). Anadolu Türkleri arasında efsane, menkabe, esatir ve mitoloji terimleri yaygınlık kazanmıştır. Anadolu dışında yaşayan Türklerden Azerilerde esâtir, mit, efsane; Türkmenlerde epsana, rovayat; Özbeklerde efsane, rivayat vb. terimler efsane karşılığı olarak kullanılmaktadır (Ergun, 1997, s. 1-2).

Grimm Kardeşlerden hareketle efsaneyi, “gerçek veya hayali, muayyen şahıs, hadise veya yer hakkında anlatılan bir hikâye” şeklinde tanımlayan Saim Sakaoğlu (Sakaoğlu, 2009, s. 19), efsanelerle ilgili yapılan tanımlardan hareketle efsanelerin özelliklerini şu şekilde sıralamıştır:

“Şahıs, yer ve hadiseler hakkında anlatılırlar.

Anlatılanların inandırıcılık vasfı vardır.

Umumiyetle şahıs ve hadiselerin olağanüstü olma vasfı görülür. Belirli bir şekilleri yoktur. Kısa ve konuşma diline yer veren anlatmalardır (Sakaoğlu, 2009, s. 20-21).

Efsanelerin nasıl oluştuğu sorusuna bugüne kadar değişik şekillerde cevap verilmeye çalışılmıştır. Zaman zaman masal, mit ve efsanenin oluşumu için ayrı teoriler ileri sürülmüştür. Efsanelerin oluşumu hakkında ileri sürülen görüşleri incelediğimizde, efsanenin kökenlerini tarih öncesi devirler ve bu devirlerde yaşayan insanların ruhsal durumlarında arama eğiliminin birçok araştırmacıda yaygın olduğunu görürüz. İnsanoğlu özellikle rasyonel düşünme olanağına sahip olmayan toplumlarda kendisini tabiata karşı daha güçlü hissedebilmek için kahramanlar yaratma yoluna gitmiş veya bir kişinin yaptığını çok fazla büyüterek ondan güç ve cesaret kazanma ihtiyacını sembolleştirmiştir (Artun, 2013, s. 105).

Pertev Naili Boratav efsaneleri konuları bakımından dört başlıkta sınıflandırmıştır (Boratav, 1995, s. 100). Bu sınıflandırma şu şekildedir:

1. Yaratılış efsaneleri.

- 2.Tarihlik efsaneler.
- 3.Olağanüstü kişiler, varlıklar ve güçler üzerine efsaneler.
- 4.Dinlik efsaneler.

Türk Dünyasında Efsane

Efsane türü Türk dünyasında yaygın bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye Türkçesinde efsane olarak kullanılan kelimenin Türk dünyası kültür coğrafyasında farklı kullanımları da vardır. Metin Ergun efsane kelimesinin Türk dünyasındaki kullanımlarını şu şekilde sıralamıştır:

”Anadolu dışında yaşayan Türklere Azerbaycan’da esatir, mif, efsane.; Türkmenlerde epsana, rovayat; Özbeklerde efsane rivayet; Karakalpaklarda epsane, legenda anız, anız-engime; Kazaklarda anız, anız-engime, epsane, hikayet; Başkurlarda rivayat, legenda; Kırım Tatarlarında efsane, Kazan Tatarlarında rivayat, legenda, ekiyet, beyt; Altay Türklere kuuçın, kep-kuuçın, mif-kuuçın, legenda-kuuçın, Hakaslarda kip-çoooh, legenda, çoooh-çaah, az da olsa nımah; Tuva Türklere tool-çurgu çugaa, töögü çugaa, genel ad olarak toolçurgu bolğaş töögü çugaalar; Şorlarda purungu çook, kep çook, erbek; Karaçaylarda aytıv, tavruh, Uygurlarda rivayet, epsene; Yakutlarda kepsen, sehen, kepsel, bıırgı; Dolganlarda çukçah; Tofalarda uleger; Çuvaşlarda halap, mif, legenda az da olsa yumah; Kırgızlarda ulamış, mif, ılap, comok vb. terimleri efsane karşılığı olarak kullanılmaktadır (Ergun, 1997, s. 1-2).

Anadolu Türk Halk Kültüründe Efsane

Efsane türü Anadolu Türk halk kültüründe yaygın bir tür olarak varlığını sürdürmektedir. Sözlü gelenekte efsaneler işlevsel özelliklerini yitirse de varlığını koruyan bir türdür. Bu durum efsanelerin yapısındaki olağanüstülükler ve tema zenginliğiyle ilişkisi olduğunu söyleyebiliriz.

Barak Türkmenlerinde Efsane

Gaziantep Barakları sözlü geleneği içerisinde en az örnek metin bulduğumuz türlerden birisi efsane olmuştur. Barak halk kültüründe “mesel” veya “haket” adı altında anlatılan türler büyük oranda masal ve fıkra türüne girmektedir. Barak Türkmenlerine ait olan buraya örnek olarak aldığımız 11 efsaneyi, tarihi efsaneler, olağanüstü kişiler, varlıklar, kişiler hakkında anlatılan efsaneler ve dini efsaneler şeklinde tasnif ettik.

Efsane Örnekleri:

Tarihi efsaneler

B E 1

BARAK ADI 1

Barak bir kuş adıdır. Çok eskilerde akbabaya benzer bir kuş yaşamış. Bu kuş yaşlanınca, son olarak iki yumurta yumurtlamış. Kuluçka döneminden sonra bu yumurtaların birinden Barak adlı bir kuş çıkarmış. Çevik ve güçlü bir kuşmuş. Denir ki; Baraklar da bu kuş kadar güçlü ve çevikmiş (Karataştan akt. Başarkanoğlu, 2010, s. 71).

B E 2

BARAK ADI 2

Çok tüylü bir köpektir. Türklerin inancına göre, herkes kuşu kocayınca iki yumurta yumurtlar ve bunların üzerine oturur imiş. Bu yumurtalardan birinden Barak adlı bir köpek çıkarmış. Barak, köpekler içinde en iyi koşan ve en iyi de av avlayan bir cins imiş. Öbür yumurtadan da başka bir yavru çıkarmış. Bu yumurtada artık o kuşun son yavrusu olurmuş (Ögel, 1989, s. 191).

Olağanüstü kişiler, varlıklar ve güçler hakkında anlatılan efsaneler

B E 3

SU KIZI 1

Dedem rahmatli anlatırdı. Dedem eskiden kuzu yyardı. Yedigöz var. Orada kuzu yyardı. Birgün sabah erkenden gitmiş. Çimenlerde kuzuları yayıyormuş. Bakmış ki, iki tane su kızı oturmuş, ikisi birbirinin saçını tarıyorlarmış. Yedigöz'ün kenarında ayaklarını üst üste atarak çıplak bir şekilde suyun kenarında oturuyorlarmış. Bir anda dönüp dedemi gördüklerinde kendilerini suya atmışlar. Suyun içerisinde kaybolup gitmişler (K 70).

B E 4

SU KIZI 2

Eskiden Gubün Köyünde bir göl varmış, göl çok büyükmüş. Oruç kadın bir gün gölün kenarına gitmiş. Bakmış ki, iki tane su kızı görmüş. Su kızları yıkanyormuş.

İkisinin de üzerine birer aba atmış ve kızları yakalamış. Oruç kadın, kızların üzerine birer iğne saplamış ve demiş:

-Sizi eve götüreceğim.

Kızlar:

-Aman etme bizi götürme.

Demişler ama, Oruç kadın ikisini de almış eve götürmüş. Kızlar eve gelince eviin içindeki her şeye ellerini sürmüşler. Bereketli olsun diye. Ellerini her şeye sürdükten sonra demişler:

-Bizi bırakın gidelim. Bizi bırakmazsanız bir saate kadar, bizi öldürürler. Bizi götürün.

Oruç kadın, su kızlarını epey zaman evde bekletip konuşturduktan sonra, tekrar göle götürmüş. Göle götürdükten sonra kızlar diyor ki:

-Siz bakın, Bizi suyun içerisine bıraktıktan sonra, bakın. Suyun yüzü kıpkırmızı kan olur. Çünkü bizi kabul etmezler öldürürler.

Oruç kadın ve yanındakiler iki su kızını suyun içerisine bırakıyor ve kenarına oturuyorlar. Su kızları suyun içine girer girmez. Su kızıl kana bulanıyor. Su kızları suyun içerisine girer girmez, diğerleri onları kesmişler.

Bugün hala, Oruç kadının kızı Fatma'nın eli, korkanlar için ya da luğusa kadınları al basmaması için şifalıdır. Elini sürer, saçından biraz keser verir ya da bir çaput verir. Loğusa kadınları böylece al basmaz (K 70).

B E 5

KAMBUR

Kamburun biri hamama gitmiş. Bütün şeytanlar halay çekiyorlarmış. Kambura demişler ki:

-Gel sen de halaya çek.

Şeytanlar çok sıçrayarak halay çekiyormuş, kambur sıçrayamıyormuş kamburu olduğu için. Demişler ki, onun kamburunu alın, o da bizimle sıçrasın. Kaburunu alıp bir taşın üstüne koymuşlar. O da şeytanlardan daha yükseğe sıçramaya başlamış. Gidince arkadaşları demiş:

-Senin kamburuna ne oldu?

-Vallaha bilmiyom şenlikli bir hamama gittim, herkes sekiyordu (sıçrıyordu). Ben de sektim sıçradım onlardan daha çok. Kamburumun üstüne bir kambur daha koydular (K 64).

B E 6**AL KARISI 1**

Doğum yapmış bir nefse uyuyormuş. gelmiş al basmış, ciğerine almış gidiyormuş. Elinde ciğeri götürünce, bunu nereye götürüyorsun demiş. götürüp onu suya çaldığım an nefse ölmüş. Yakalamışlar. Beni bırakın ciğeri yerine koyacağım, demiş. Bırakmışlar, al, çaput ve baş küfü verirmiş bunlara. Al:

Artık 7 sülalene gelmem, demiş. Doğum yapmazdan evvel getirir onu yastığın altına bırakırlarmış al basmasın diye .

B E 7**AL KARISI 3**

Kaynak kişilerimizden Meryem Çalışkan, kendi başından geçen al basmasını şu şekilde anlatmıştır:

Ben albastı. Parçamın arasını pislik geldi. Kalktım, biri beni sürükledi tepeye kadar. Tepede baktım beni kaçırın kız oldu. Rüyamda bana kedi gibi gözükte. Bağırıp çaiğirdim kimse gelmedi (K 64).

B E 8**AL KIZI 2**

Al kızı dedikleri bir çeşit cinmiş, yeni doğum yapan kadınların ciğerini almış. Şayet kadının ciğerini suya basarsa kadın ölmüş, basamadan yakalanırsa kadın kurtulmuş. Yakalayan kişinin yedi sülalesine dokunmazmış ve onların bulunduğu yerden kaçarmış. Bizim köyde komşunun hanımı yeni doğum yapmışmış. Böyle al gelmiş kadının ciğerini kapmış, bizim sülaleden Şih Halil yakalamış al kızını. O yüzden bu köyde kimi al basarsa, bizim aileden biri ona mendil, yağlık ya da yemeni götürür, hasta şifa bulsun diye (Başarkanoğlu, 2010, s. 81).

B E 9**AL KARISI 4**

Al karıları adamın birini almışlar, dağa götürmüşler. Dağa gidince adam bakmış ki düğün yapıyorlarmış. Adam bakmış ki, köydeki onun elbisesi, bunun elbisesi onların sırtında. Adam, söylesem kimse bana inanmaz, demiş. Adamın elbisenin ucuna iğne batırmışlar, getirmiş koymuşlar adamı geri (K 64).

B E 10**MUNZUR DAĞI**

Fırat suyu Munzur'dan kaynıyormuş. Munzur isimli bir adamın ağası Hacca gitmiş. Aradan zaman geçmiş, evin hanımı bir gün içli köfte yapmış. Munzur evin hanımına ağam bu yemeği severdi, ver de götüreyim demiş. Hanım da herhalde bu doymuyor, ondan yemek istiyor düşüncesiyle ona yemeği vermiş. O da almış yemeği sıcağı sıcağına Mekke'de ağasının önüne indirmiş. Yemek yendikten sonra da geri dönmüş. Eskiden hacılar yayan gider gelirlermiş. Ağa Hac'dan gelirken, köylü karşılamaya çıkmış, ağa da “beni karşılamayın Munzur'u karşılayın” demiş. Halk Munzur'a doğru dönünce Munzur kaçmaya başlamış. Munzur'un da elinde bir külek süt varmış, külek çalkalanınca, Munzur sütü döke saça kaçmış. Fırat suyunun kaynadığı yerler, Munzur'un sütleri döktüğü yerlermiş. Dağa adını da Munzur vermiş (Başarkanoğlu, 2010, s. 83-84).

Dini efsaneler**B E 11****Abdullah Baba**

Abdullah, Sultanoğlu'nun hizmetkârıdır, Sultanoğlu'nun Hatice isimindeki kızına da âşıktır. Kızı ister bey kızı vermez. O da işini gücünü bırakarak orayı terk eder. Kervanlarla ticaret yapmaya başlar, ama bir gün Kilis'in yakınından geçerken hırsızlar bütün mallarını alıp kaçmışlar. Çaresiz kalan Abdullah, Abdülsamed Efendi dergâhına kapılır. Yıllarca buraya hizmet eder, edeb ve erkan öğrenir ama Hatice aklından çıkmaz. Köyüne döner çiftçilikle uğraşmaya başlar. Bir gün namaz kılarken Hatice'nin sesini duyar, namazı yarıda kesip onunla evlenmek istediğini söyler. Hatice senden de benden de geçti diyerek onu tersler. Abdullah, o gece rüyasında şihini görür. Şeytani mi rahmani mi karar veremez. Ertesi gün yine aynı rüyayı görür. Üçüncü gün de aynı rüyayı görünce ürker ve şihinin yanına gider. Şihî, demek namazı bitirmeden, yarıda kestin, sabredemedin Abdullah der. Kırk gün çileye gireceksin, tövbekâr olacaksın, Allah'a niyaz edeceksin seni Allah affetsin der. Abdullah kırk gün çilehanede kalır ve ruh olgunluğuna erişir. Hayatının geri kalan kısmını Allah'ı tesbih ederek geçirir. Bir gün bir bezirgan darda kalmış, Abdülkadir Geylani hazretlerinden yardım istemiş, Geylani gelmiş “bak şurda Abdullah Baba var, beni ta Bağdat'tan buraya kadar getirdin” demiş (Başarkanoğlu, 2010, s. 46).

2.3.1.1.Değerlendirme

Saha çalışmamız sırasında Gaziantep Barak Türkmenlerinden çok fazla efsane örneği bulamadık. Tespit ettiğimiz 11 efsaneyi üç başlıkta sınıflandırdık. Bu efsaneler, Barak kelimesinin kökeniyle ilgili iki tarihi efsane (B E 1, B E 2), olağanüstü kişiler, varlıklar ve güçler hakkında anlatılan efsaneler (B E 3, B E 4, B E 5, B E 6, B E 7, B E 8, B E 9, B E 10) ve bir tane dini efsane (B E 11) şeklinde sıraladık.

2.3.2.Masal

Masalları, “nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törenlerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı” diye tanımlayan Pertev Naili Boratav, bu tanımdaki hayal ürünü ifadesinin yalnızca olağanüstülük olarak algılanmaması gerektiğini vurgulamıştır (Boratav, 1995,s. 75).

Şükrü Elçin masalların yapılan değişik tanımlarında vurgulanan yönlerinden hareketle masalları ”bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait hadiselerin macerası, hikâyesi” şeklinde tanımlamıştır. Yine Elçin’in ifadesiyle, sözlü edebiyat ürünü olan masallardaki zaman bilinmeyen bir zamandır. Genellikle kadınlar tarafından anlatılan masalda, mekân da yine belirsizdir (Elçin,1981, s. 386-387).m

Masallar kendilerine özgü bir gelenek içinde anlatılırlar. Diğer halk kültürü ürünleri gibi toplumun temel taşlarından olan değerleri oluşturmakta önemli rol oynarlar. Masallar; anlatıldıkları yörelerin insanların dünyaya bakış açısını, inanışlarını ve hayallerini yansıtır (Artun 2013: 121).

Saim Sakaoğlu masallarla ilgili yapılan tanımlamalarda yalnızca çocuklara yönelik vurgunun yapılmasına karşı çıkmış ve bir kısım masalların iç içe geçmiş zengin dünyasının çocuklar tarafından anlaşılmasının mümkün olmadığını ifade etmiştir. Sakaoğlu masalı, “kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiat üstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsukü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türü” olarak tanımlamıştır (Sakaoğlu, 1999, s. 2).

Gümüşhane ve Bayburt Masalları adlı çalışmasında Saim Sakaoplu ayrıca masalların halk kültürü bakımından pozitif bir değer oluşturması üzerinde de durmuştur. Masalları, çocuklar için, zevk için ve kültür malzemesi olarak masal şeklinde üç alt başlıkta değerlendiren Sakaoğlu, masalların yalnızca eğlence maksadı taşımadığını ifade etmiş ve örtük işlevlerine dikkat çekmiştir (Sakaoğlu, 2002, s. 11-15).66

Öte yandan her masalın kendi içerisinde bir mantığı vardır. Masalarda imkansılık yoktur; masal içerisinde her olay ve durum karşımıza çıkabilir. Masal kahramanı olağanüstü yetenekler de sergileyebilir, bir masalda hayvanlar veya cansız varlıklar da konuşabilir. Bütün bu olabirlikler içerisinde masalların konusu, genellikle iyi ile kötünün mücadelesidir (Oğuz vd. 2013, s. 153).

Boratav “Zaman Zaman İçinde” adlı çalışmasında masallardaki kişilerle ilgili “yersiz ve adsız kişiler” ifadesini kullanmıştır. Boratav masalarda genellikle genel bir tip üzerinden kurgunun yapıldığını, kişi adları geçenlerde ise yalnızca anlatımın kolaylaşması amacı taşındığını ifade etmiştir. Boratav masalların konularındaki bütün zamanlara ve coğrafyalara hitap eden yapıyı tartıştıktan sonra “ulusal masal olmaz” şeklinde bir çıkarımda bulunmuştur. Masallar işlev olarak kişiyi kendi toplumunun doğal bir üyesi yapma noktasında da çok önemli işlevleri olup, birey öteki toplumlardan kendisini ayıran dilini sözlü gelenekte ilk önce masallar üzerinden öğrenmiştir. (Boratav, 2007a, s. 15-16-17).

“Az Gittik Uz Gittik” (Boratav, 2007b) adlı çalışmasında Boratav, Türk masallarının konusu, icra biçimleri ve icra ortamlarıyla icracıları, Türk kültürü içerisindeki yeri ve işlevleri başta olmak üzere ilgili geniş değerlendirmede bulunmuştur (Boratav, 2007, s. 341-367).

Boratav masaları Milletlerarası masal kataloğuna dayanarak şu şekilde sınıflandırmıştır (Boratav, 1995, s. 78-79):

- 1- Hayvan Masalları
- 2- Asıl Masallar: Olağanüstü, gerçek masallar
- 3- Güldürücü Hikâyeler
- 4- Zincirlemeli Masallar

Masal konusunda yapılan tanımlamalardan ve değerlendirmelerden de anlaşılacağı üzere masal, Türk kültüründe sözlü gelenek içerisinde kendisine en çok yer bulan türlerden birisidir. Özellikle elektronik ve öncesinde de yazılı kültür ortamının olmadığı dönemde sözlü gelenek ürünleri canlı bir şekilde ve pek işlevi de yerine getirerek var olagelmişlerdir. Masal, bugün dahi Türk Dünyasının pek çok bölgesinde sözlü gelenekte de varlığını korumaktadır.

Türk Dünyasında Masal

Masal kelimesinin Türk kültür coğrafyasının Anadolu dışındaki bölgelerindeki karşılıklarını Doğan Kaya şu şekilde sıralamıştır: “Altaylar çörçök, Azerbaycan Türkleri nağıl, Başkurtlar akiyat, Çuvaşlar halep, yumah, Hakaslar çinnimah, nimah; Karaçaylar comak; Özbekler ertak; Sagaylar imak; Şorlar nımak veya şörçök, Tatarlar ekiyat, Teleütler çorçok; Türkmenler erketek; Uygurlar çöçek adını vermektedir (Kaya, 2014, s. 530). Masala Türk dünyasının diğer bölgelerinde “nağıl, ertegi, ertek, ekiyet, çörçök, şörçek, çöçek, nimah, tool, metel, ” gibi adlar verilmektedir. Türkçeye masal kelimesi Arapça “mesel” kelimesinden girmiştir (Oğuz vd, 2013, s. 150; Gültekin, 2013, 41-42).

Anadolu Türk Halk Kültüründe Masal

Masal kelimesi Anadolu'nun çeşitli yerlerinde farklı isimlerle de anılmaktadır. Doğan Kaya'nın ifadesiyle masal kelimesi, mesel, mesele, matal, metel, hikâye, heka, hike, heket, sanak, sanaka, oranlama, horonlama kelimeleriyle karşılanabilmektedir (Kaya, 2014, s. 529).

Masal anlatma geleneği Anadolu Türk halk kültüründe oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Masallar anlatıldıkları bölge insanının hayal dünyasının zenginliğini gösterir. Genellikle uzun kış gecelerinde kadınlar tarafından anlatılan masallar, elektronik kültür ortamının hâkimiyet sahasının genişlemesiyle birlikte eski yaygınlığını kaybetmiştir.

Barak Türkmenlerinde Masal

Masal Örnekleri:

Hayvan Masalları

B M 1

TOMMUZLAN BÖCÜĞÜ

Bir tommuzlan böcüğü varmış. Tek başına oturmuş. Bir gün demiş ki:
-Tek başıma ne oturim, gidim de bir gişi (erkek) bulim da varim, demiş. Kalkmış, gişi gezmeye çıkmış. Gezmiş, gezmiş... Bakmış ki bir çiftçi, “nereye gidiyn tommuzlan?” demiş. “nereye gidicim, gişi gezmeye gidiym” demiş. “gel bana var” demiş çiftçi. “sana variym amma beni döversen neyden döversin” demiş tommuzlan. “neyden dövecem, şu

mesesimden (inek ve öküzleri dürtmek için kullanılan ucu sivri demirli deynek) döverim” demiş çiftçi. Evvel çiftçilerin mesesi olurmuş. “sana da sığıym, mesesine de sığıym” demiş tommuzlan. Öte gitmiş, bakmış ki bir çoban, “nereye gidiyn tommuzlan?” demiş. “nereye gidicim, gişi gezmeye gidiym” demiş. “gel bana var” demiş çoban. “variym ama sen beni döversen neyden döversin?” demiş. “neyden dövecem, değneğimden döverim” demiş. “sana da sığıym, değneğine de sığıym” demiş tommuzlan.

Oradan çıkmış, öte gitmiş. Bakmış ki orada bir tene fare, delikten deliğe çıkıp giriy. Durmuş seyretmiş. “Nereye gidiyn tommuzlan?” demiş fare. “Nereye gidicim, gişi gezmeye gidiym” demiş. “Gel bana var” demiş fare. “Variym amma beni döversen neyden dövecen?” demiş tommuzlan. “Niye döviym seni tommuzlan, kuyruğumdan gözüne sürme çekerim” demiş. “Ey o zaman ben de sana varırım” demiş tommuzlan. Kalkmış fareye varmış. Bir gün kalkmış suya gitmiş. Fındık kabuğundan suya gitmiş, suya düşmüş su alırken. Bakmış ki oradan çıkamıy, oradan da atlılar geçiymiş. “Atlılar, atlılar! Tıkırtısız atlılar! Bizim eve varasınız, peynir ekmek yiyesiniz, Saçı Uzun Selvi Hatun suya düştü diyесiniz” demiş. Atlılar bakmışlar bir şey görünmüy, çekmiş gitmişler. Eve varmışlar, “yolda bize böyle böyle birileri bir şey söyledi” demişler. Oradan fare duymuş, kaçça kaçça gitmiş. Fare:

Ver elini Beserek, demiş.

Hıh, ben sana küserek, demiş tommuzlan.

Ver elini beserek, demiş tekrar fare.

Hıh, ben sana küserek, demiş geç kaldın diyerekten.

Ben de sana basarak! Demiş fare. Basmış tommuzlanı suyun içine. Tommuzlan boğulmuş. Bu da böyle bitmiş. Yedik, içtik, muraddan geçtik. (K 132).

B M 2

AÇ KURT

Bir gün bir kurt varmış. Kurt aç kalmış, köye yaklaşmış. Köyün kenarında bir koyun yayılıymış. Koyunun yanına yaklaşmış, yaklaşmış. Koyun:

Kurt arkadaş, uzak durma yanaş, bilirim ne diyeceksin, açsın beni yiyeceksin. Sana yapayım bir oyun, ondan sonra beni ye, demiş.

Bir o yana hoplamış, bir bu yana zıplamış. Oyun oynayayım derken kaçmış gitmiş. Kurt kalmış. Biraz sonra gitmiş bir katırın yanına yaklaşmış, yaklaşmış. Katır:

Kurt arkadaş, uzak durma yanaş, bilirim ne diyeceksin, açsın beni yiyeceksin. Benim etlerim çok sert, getireyim sana bir satır, etlerimi kır öyle ye, demiş.

Yavaş yavaş uzaklaşmış, katır da kaçmış. Kala kala bir at kalmış. Kurt atın yanına gitmiş. Atın yanına yaklaşmış, yaklaşmış. At:

-Kurt arkadaş, uzak durma yanaş, bilirim ne diyeceksin, açsın beni yiyeceksin. Ayağımın altında bir ayet var, onu oku da öyle ye beni, demiş.

Kurt yanaşmış atın ayağına. At ayağını kaldırmış, okuyacağı yerde kurdun ağzının üstüne çekmiş. Kurt çenlemiş (bağırılmış). Gitmiş öte.

Baktın gördün bir koyun, ne edecektin oyun moyun? Baktın gördün bir katır, ye de sırt üstü yatır. Ne edecektin satır matır? Kasap mı olacaktın bre sersem! Baktın gördün bir at, ne edecektin ayat mayat? Ye de yan üstü yat, olduğun yerde geber yat, demiş. Ölmüş, gebermiş, gitmiş (K 132).

B M 3

KURT İLE İNEK

Bir gariyle goca (karı koca) varmış. Köyün bir tarafında, ayrı otururlarmış. Bir tane de inekleri varmış. Onun sütünü sağarlarmış, yayılır gelirmiş inek. Sütünü sağar, satar, ondan maaş ederlermiş. Bir gün bu ineğe bir kurt dadanmış, her gün gelirmiş. Kapılarını tırmalarmış. “kapıyı kırayım mı, içeriye gireyim mi, gariden gocayı yiyeyim mi?” dermiş kurt. İnek demiş ki, “git, git! Kuyruğumdan seni çarparım, tepdiğimden seni teperim, sütümü yüzüne serperim, git” der. Kurt gene durmaz. İki üç günde bir, iki üç günde bir gelir. Gari bunları duyar. Garinin akli bir tevelmiş (eksikmiş). Gari, gocaya “koca, bize bir misafir geliy, bu inek koymuy, gel biz bu ineği kesek” der. “etme, tutma” dese de kalkıp ineği keser. İneği kesiyler, etini kavuruylar, akşam oluy, içeri girip kapıyı kilitliyeler. Akşam olunca kurt gene gelir. “kapıyı kırayım mı?”, ses yok. “içeriye gireyim mi?”, gene ses yok. “gariden gocayı yiyeyim mi?” gene ses yok. Gari seleşin altına giriy, goca çuvalın içine, saklanırlar. Kurt kapıyı kırıp içeri giriy, gariyi de parçalıy, gocayı da parçalıy. Etlerini yiyip, içip, çıkıp gider. Bunların bir de kızları varmış. Kız bakmış ki anasından babasının ışığı yanmıy. “aman, bunların ışığı niye yanmıy, kalkıp gideyim, bakayım” demiş. Bakmış ki kurt gelmiş, bunları parçalamış, evlerini dökmüş saçmış, gitmiş. Kız ağlayıp sızlar. Ondan sonra evin eşyalarını alıp gider (K 132).

B M 4**KARGA İLE TİLKI**

Ne varmış ne yokmuş, Allah'ın kulu çokmuş. Bir tilkiden karga varmış. Bunlar arkadaş olmuşlar. demiş ki tilki bir gün:

-Arkadaş seni yemeğe davet edeyim, demiş.

-Tamam, demiş karga.

Tilki gitmiş, bir tabak bulamaç yaptırmış. Getirmiş, kayanın üstüne dökmüş. "Gel yiyek arkadaş" demiş. Karga, gagasından yemeye çalışmış. Tık etmiş, gagası ağrımış, tık etmiş gagası ağrımış.

-Al senin olsun yemeğin, ben yemem, demiş. Tilki de lıp lıp lıp yemiş yemeğini.

Karga:

-Ben bunu senden çıkarırım, demiş.

Bir gün tilki de kargaya yemeğe gitmiş. Karga mısır patlatmış, gelmiş, dikenlerin arasına saçmış. Aynı tilkinin yaptığı gibi:

-Gel ye tilki arkadaş, demiş.

Tilki gelmiş, dilini çıkarmış, diken batmış. Dilini çıkarmış, diken batmış. Karga da gıg gıg gıg diye yemiş yemeğini. Tilkinin yaptığına karşı ödeşmiş olmuşlar (K 132).

B M 5**KARABÖCÜK**

Ezeli kastala giderlerdi. Kastala suya gittiklerinde karaböcüğe kirpit çöpünden çatı etmişler. Koz kabuğundan külek etmişler. Baraböcük gitmiş kastaldasuya eğilmiş küreği alamamış, suyun içine düşmüş. Çekmiş çekmiş çıkamamış.

- Uzat elini." demiş.

-Ver elini ellez ben sana küsellez, ver elini ellez ben sana küsellez." demiş.

-Ben de sana basallaz." demiş üzerine basmış geçmiş.(K.3)

B M 6**TİLKI**

Bir kadının tek kızı varmış. Kadın, sahibinin yanında bıncıkta oturmuş. Köyün hayır hasenat sahipleri kadına bakıyorlarmış. Kadın bir gün tilkinin çok kurnaz olduğunu söylemiş. Tilkiye bir olaydan beri kurnaz dediklerini belirtmiş:

Tilki, kadının tavuğunun yanına gelirmiş; tilki ne zaman gelse, bu kadın o vakit tavuğunu, yavrusunu alamazmış. Tilki, kadına kinliymiş. Kadın bir gün tilkiye "Ben kızımın yanına kızımı görmeye gidiyorum." diyerek köyün kendisine verdiği pekmezleri getirmiş. Bunları yeşil bir küpe aktarıp, yağlarını da ayrı bir küpe koymuş. İki küpü doldurmuş, küpleri eline alıp yola koyulmuş. Kızımın yanına kızımı görmeye gideyim, bunu da kızıma hediye götüreyim derken tilki yoluna çıkmış. Tilki bakmış ki kadın geliyormuş. Tilki demiş:

"Kadın, nereye gidiyorsun? Senin hâlin var mı, bunu kaldırmaya indirmeye? Ben senin gibi sana kıyamam; gel, ben senin yerine kaldırayım."

Kadın:

"Yok, tilki oğlum sen benim nefesimi kesiyorsun, sen tavuklarım için her gün geliyorsun."

Tilki:

"Yok, ben değilim o, o benim amcamın oğludur. Ben çok kere kadınlara, ihtiyaçlara acıyan bir adamım. Sen beni onlara tay etme (karıltırma) gel, senin yerine kaldırayım."

Böylelikle küpleri kaldırıyormuş; "kaç kaç kadın" diyerek. Kadın ise "oğlum yavaş yavaş gidelim tepenin arkasına" demiş. Böylelikle gidiyorlarmış. Tilki kayanın üstüne yağı döküyor, yalıyor, pekmezi döküyor, birine işiyor, birine ise sıcıyormuş. Tilki için içinden sıyrılmak için şöyle demiş:

"Nine buraya kadar ben geldim, ama insanoğlu benim düşmanımdır. Köy beni görürse öldürür."

Kadın ise:

"Sağol tilki oğlum, sağol. Allah razı olsun. Yine de beni yanına getirdin, (kadın, eline alıp) çok hafiflemiş oğlum, nasıl hafifleşmiş."

Tilki bunun üzerine:

"Kolların soluk aldı ya, onun için sana hafif geliyor." demiş. Kadın gitmiş, torunlar bakmışlar ki kadın geliyor, kaçarak "Anne! nenem geliyor, aney nenem geliyor, eci geliyor, ecim geliyor" deyip, kadını karşılamışlar. Kadın:

"Bir küp pekmez, bir küp de yağ getirdim. Köylüler bana verdiler, boğazımdan geçmedi." Demiş. Torunlar, ninelerinin zanmet ettiğini söylemişler. Kadın, sevinip bunları arkaya götürüp, ağzını açmış ve bakmış ki; birinde iki damla işek, birinde iki damla pislik varmış.

Torunlar:

“Aney, bizim köyümüzde boktan, sidikten yok muydu? Sen köyden köye küpe koydun, bunu bize getirdin.” demişler. Kadın:

“Yavrum, (aboo) bu durum tilkinin oyunudur, işte tilki bu sefer beni yaktı.” Diye feryat etmiş. Kadın ağlaya ağlaya eve gitmiş. Eve gelmiş ki, tilki evin karşısından geliyor. Tilki kadına şöyle seslenmiş:

“Yağı yedim, pekmezi içtim; birine işedim, birine sıçtım.”

Kadın bakıyor ki, tilki her gün gelip aynı şeyi söylüyor, kayalık yere geliyor, oturuyormuş. Her seferinde kadın hiç seslenmeden tilki gidiyormuş. Kadın, bir gün biraz zift götürüp, o kayaya zifti çalıp, sonra da üzerine kayanın renginde iki pençe beyaz toprak atmış. Tilki yine aynı yere hoplayarak, aynı sözleri tekrarlayarak gelmiş. Kadın, “ben şimdi sana gösteririm” diyerek değneği alıp tilkiyi vurmaya koyulmuş. Tilki kalkıyorken kuyruğu kayaya yapışmış, kadın tilkiye yaklaşmış, tilki kendi kendini çekerek kurtulmaya çalışmış, ama kuyruğu yerinde kalmış. Tilki arkadaşlarının içine kuyuksuz gitmiş. Bu durumdan rahatsız olan tilki, kadının yanına gelip:

“Hülkuttuk mülkuttuk, pöçöğü kuttuk, hülkuttuk mülkuttuk. Nine, benim adımlı hülkuttuk mülkuttuk koydular. Gel, benim kuyruğumu bana ver.” diye durumunu izah etmiş.

Kadın hışımla:

“Oğlum ben senin kuyruğunu vermem.”

Tilki:

Niye vermiyorsun nine? Ben hastayım.

Kadın:

Kara koyunun sütünden bir bardak getirmelisin. O benim ilacımdır. Falan yerde bir kara koyun var. Eğer onu bana getirirsen ben senin kuyruğunu veririm.” demiş. Bunun kuyruğunu getirip boyalı, temiz, boncuklu, püsküllü yani; süslü bir biçimde gösterip tilkiye de dik dik bakarak, “Ne kadar güzel oldu şingır şingır ediyor.” demiş. Tilki ben nasıl edeceğim diye söylenip gitmiş.

Tilki, kara koyun sahibinin yanına gitmiş. Burada karşısına birkaç adam çıkmış. Durumunu izah edip, bundan ötürü insan içine çıkamadığını, şerefiyle oynandığını söylemiş. Sütten bir bardak istemiş. Adamlar da tilkiden bu isteği için yüz yumurta getirmelerini iletmiş. Tilki, ne yapacağını bilmez bir halde o yana, bu yana koşuşturmuş. Bakıyor ki bir tane genç çift sürüyor, tilki kurnazlığıyla o gencin yanına gitmiş ve gence:

“Kaç genç, çifti bırak, kaç!” demiş. Genç hasılatını evvel çuvallara koyarmış, Bir tüm, bir yarım yarım lağı varmış, onu sırtlarına alıp, tarlaya gider, serpeler çiftten sürerlermiş. (böyle biçer, motor yokmuş) Tilki bir yandan “genç, büyük küçük dağ yıkıldı, kıyamet kopuyor, ben kaçıyorum, dağa gidiyorum sen de kaç” deyip ortalığı velveleye veriyormuş. Adam da cahilmiş, bideri terk etmiş, öküzleri önüne katıp, köye gitmeye koyulmuş. Oğlan gittikten sonra tilki istenenleri omzuna alıp tavuklara getirmiş. Kadına “İşte, ben tavuklarına yem getirdim” demiş. Kadın böylelikle tilkiye yüz yumurta vermiş. O yumurtaları götürüp kara koyundan bir bardak süt getirmiş, kadına vermiş. Kadın kuyruğunu nihayetinde teslim etmiş.

Diğer tilkiler bakıyorlar, kuyruğu süslü bu tilkinin etrafında yığılıyorlarmış. Tilki, kendini diğer tilkilerin ağası olarak ilan etmiş. Arkadaşlarına kuyruğunun bir ara olmamasının sebebinini süslemeye gitmiş olması diye göstermiş. Kuyruğundaki süslemelerin altından, cevahirden olduğunu belirtmiş. Diğer tilkiler onların da süsleyebileceğini söylemiş. Tilki ise onların gidemeyeceğini dile getirmiş. Tilkiler ısrarla gitmek istemişler. Bunun üzerine tilki onların suya atlaması gerektiğini söyleyip, tamircinin, dükkânın suyun içinde olduğunu belirtmiş. Tilkilerin kökü, hepsi gidip, kendilerini suya atmışlar. Bu nedenle o zamandan beri tilkilerin kralı o olmuş. (K 129).

B M 7

KEÇİ VE YAVRULARI

Evvel zaman içinde bir keçi varmış. Keçi hamileymiş. Bu keçinin iki tana yavrusu olmuş. Birinin adı Ayşe birinin adını birinin adını Fatma koymuş. Yavrularını çok severmiş. Hep dışarıya giderken kapıyı üstlerine örtermiş. Onları tembihlermiş: Ben gelene kadar kimseye kapıyı açmayın dermiş. Kendisi gider yayılırmış. Boynuzunda ot getirirmiş memelerinde süt getirirmiş. Ayşe Fatma yavrum kapıyı açın memelerimde süt getirdim boynuzumda ot getirdim dermiş. Onlarda annelerini sesini bilir kapıyı açarlarmış. Sütü emerlermiş otları da yerlermiş. Biraz dinlendikten sonra tekrar gidermiş yavrularının karnını doyurmak için. Bunu bir gün hain kurt duymuş. Gelmiş annelerinin sesini taklit ederek eve gelmiş. Sesini inceltmiş. Ayşe Fatma memelerimde süt getirdim boynuzumda ot getirdim diye çağırılmış. Kapının üzerinden bakmışlar: -sen bizim annemiz değilsin bizim annemiz daha beyazdı diye söylemişler. Tabii ki üzerine biraz un dökmüş, sesini inceltmiş tekrar gelmiş. Annesi geldi diye açınca Ayşe yi de yemiş Fatma yı da yemiş. Keçi tekrar eve döndüğünde bakmış ki yavruları yoktur. Kapı açık yavruları yoktur. Bunu hain kurdun yaptığını bilmiş. Hain kurda bir tuzak

düşünmüş. Bir kuyu eşmiş gel demiş seni bugün ben davet edeyim demiş. Kurt kardeş demiş. Kurt da kabul etmiş. Bir kuyu eşmiş, kuyunun üzerine minder sermiş gel gel sen buraya otur demiş. Mindere oturunca kuyuya inivermiş kurt. Üzerine yağ döküp yakı vermiş (K 131).

B M 8

İTLE HOROZ

Bir itle horoz varmış. Bunlar beraber yatıp beraber kalkıyorlarmış. Bir gün şafak sökerken horoz damın başına çıkmış. Horoz damın başına çıkınca tilki de bunu görüp takip etmiş. Tilki yavaş yavaş gelip horozun arkasından tutup horuzu yakalayınca horoz hiç bağırmadan tilkiye demiş: Vay! Tilki kardeş senin deden, babaannen Billahsız, Bismillahsız horuz mu yerlerdi, ekmek mi yerlerdi, yal mı yerlerdi? Sen niye Bismillahsız beni yakaladın?

Tilki böylelikle ağzını açıp “Ya Bismillahirrahmanirrahim” diyerek karşılık vermiş. ağzını açıp yumarak dua ederken horoz birden aşağı harabeye inmiş, it de aşağıda yatıyormuş. Horoz aşağı uçunca tilki de arkasından harabeye inmiş. İt bakmış ki, tilki yanında. Hemen, it tilkiyi öldürmüş. Horoz bu sefer tilkinin üstüne çıkıp, ötmüş: “Seni Bismillahsız horoz yemeyen tilki diye.” (K 19).

B M 9

KURDUN KUYRUĞU

Bir Fatma kız varmış. Evlerinin kapısında bir taş varmış, kaya varmış. Oraya bir kurt dadanmış, her gün gelir, oraya oturmuş. Fatma dışarı çıktığında korkarmış. Her gün gelir oraya oturmuş. Bir gün Fatma, “şuraya yapışkan döküm de gelsin, yapışsın kalsın, ben de kendini öldürüm” demiş. Fatma getirmiş oraya yapışkan dökmüş, kurt gene gelmiş, oraya oturmuş. Fatma dışarı çıkıp “hey!” dediğinden kurt silkinip kaçmış, kuyruğu taşın üstünde kalmış. Kurt kaçmış gitmiş. Fatma da bunun kuyruğunu süslemiş püslemiş, boyalamış, duvara asmış. Ondan sonra kurdun arkadaşları arçan (artık) bunu “kuyruğu gudduk (kısa), kuyruğu gudduk” diye huylandırırlarmış. Kurt gitmiş Fatma’ya, “Fatma, Fatma! Kurbanım Fatma, ne var kuyruğumu geri ver” demiş, kurt dile gelmiş orada. Fatma demiş “git bana bir satıl yoğurt getir, kuyruğunu verim” demiş. Kurt gitmiş keçilerin yanına, “keçiler, keçiler! Kurban olam keçiler, acı bana süt verin, sütü çalıp yoğurt yapıp Fatma’ya verim, Fatma da kuyruğumu versin” demiş. Keçiler demiş, “sen git şu ağaca söyle yaprağını döksün, biz onları yiyen, sütümüz olsun, ben de

yoğurt çalıym, götüriyim, Fatma'ya verip kuyruğumu alim” demiş. Ağaç demiş “git çocukları çağır, altımda zıplasınlar, oynasınlar, ben de yaprağımı döküym” demiş. Kurt gitmiş çocukları toplamış, gelmiş. Çocuklar, “bize birer pabuç al, hopliyak, zıpliyak” demişler. Kurt gitmiş köşgelin (eskiden ayakkabı dikenlere verilen ad) yanına, “ köşgel, köşgel kurban olam köşgel bana pabuç ver, çocuklar oynasınlar, dut yaprağımı döksün, keçiler yesin, süt olsun, ben de yoğurt çalıp Fatma'ya veriyim” demiş. Köşgel birer çift terlik vermiş, çocuklar giymiş, ağacın altında hoplayıp zıplamışlar. Ağaç hış hış hış yaprağını dökmüş keçiler gelmiş yemişler, memekleri (memeleri) süt dolmuş. Kurt bir kadın bulmuş, kadın keçiyi sağmış, yoğurt çalmış, yoğurdu götürüp Fatma'ya vermiş. Fatma da süslü püslü kuyruğu geri yerine yapıştırmış. Kurt arçan (artık) gitmiş, arkadaşlarına hava atmış, kuyruğunu sağa sola atmış, benim kuyruğum diye gezmiş.

Öbür kurtların yanında kuyruğuyla hava atarak gezmiş. Kurtlar:

-Nereden aldın bu kuyruğu, nereden aldın?

Kurt,

-Nereden alacağım, gölün içine yattım, sabahtan kalktım ki kuyruğum böyle olmuş” demiş.

Kurtların akli eksik olurmuş. Soruyu soran kurt gitmiş göle yatmış. Sabah uyanmış ki her yeri buz tutmuş, kellesi dışarı da kalmış bir tek. Köyün uşakları görünce kovalamışlar, taşlamışlar. Kurt yara bere olmuş, dağa çıkmış. Demiş “sen yavaş, seni bulursam ben sana söylerim.” Sonra dağın başında kuyruğu süslü kurdu görmüş, “ seni gidi, buldum seni” demiş. Kuyruğu süslü kurt , “ ben kimim ki, ben değirmenci oğlu değirmenciyim, değirmen yaparık, avratlara satarık, tavuk alır yerik, ben öyle şey bilmem” demiş. Diğer kurt “öyleyse bana da öğret” demiş. Kuyruğu süslü kurt, “ gel öğreteyim, sen dilini değirmene koy, ben dönderim, o zaman öğrenirsin” demiş. Kurt getirmiş dilini, değirmenin üstüne koymuş. Kuyruğu süslü değirmeni dönderdiğinden öbürünün dili sıkışmış, çenlemeye (bağırmaya) başlamış. Kuyruğu süslü kurt o sırada hemen oradan kaçmış. Oradan kaçmış öteki dağın başına gitmiş, sepet örmeye başlamış. Öbür kurt yine onu bulmuş. “ işte buldum seni!” demiş. Kuyruğu süslü kurt , “ arkadaş biz sepet öreriik, kadınlara satarık, tavuk alır yerik, ben altı üstü sepetçi oğlu sepetçiyim” demiş. Öbür kurt, “ bana da öğret öyleyse” demiş. Kuyruğu süslü kurt “ sen sepetin içine gir, ben etrafını öreyim, sende öğrenmiş olursun” demiş. Kurt sepetin içine girmiş, kuyruğu süslüde etrafını örmüş, örmüş, ağzını kapatmış, dağın başından bir tepik vurmuş, tuvarlamış (yuvarlamış).

Başlamış bağırmaya, “çobanlar, çobanlar! Koyunlarınız yiyen kurt geldi” demiş. Çobanlar değnekten vura vura öldürmüşler. Kuyruğu süslü de, öbür kurt da kurtulmuşlar. Yedik, içtik, muraddan geçtik. (K 132).

Asıl Masallar: Olağanüstü, gerçek masallar

B M 10

ÜÇ KIZLAR

Üç kız varmış, üç bacı. Bunların kimseleri yokmuş. İplik bükereklermiş, giderlermiş haftada bir sefer pazara, iplikleri satar, onu maaş ederlermiş. Bir gün büyük kız ciğer almaya gitmiş, önüne kedi çıkmış. Kedi, ciğeri almış kaçmış. Kedi gitmiş bir eve girmiş. Kız da arkasından gitmiş, kapıyı çalmış. Bir kadın kapıyı açmış:

Ne var kızım?

Kedi ciğerimi aldı.

Gel kızım ciğerin de burada, sen de buradasın. Benim misafirim ol, demiş.

Almış kızı, koymuş içeri.

Benim bir oğlum var, gece gelecek. Eğer senden konuşursa otur kal, gelinim ol.

Konuşmazsa sabahtan geri gidersin, demiş.

Kızı almış içeri koymuş. Gece yarısı bir tene oğlan gelmiş, girmiş öte başa. Kürkünü başına bürümüş yatmış, hiç seslenmemiş kıza. Kız sabah namazında kalkmış, gitmiş. Oğlan kürkünü hiç çıkarmazmış, çünkü sevdiği bir peri kızı varmış, o kürkü ona o hediye etmiş. Onun için kimseyle konuşmazmış. Kadın, kıza ne olduğunu sormuş. “bana hiç seslenmedi, konuşmadı” demiş kız. Kadın, kıza ciğerini de vermiş yollamış evine. Kız, ciğerini almış eve gitmiş. İplik büküğü yerde, “ah dünkü!” demiş. Ortanca kız, “dünkünde ne var, bu sefer de ben giderim” demiş. Devrisi hafta ortanca kız gitmiş iplik satmaya. İplikleri satmış, ciğer almış, gene kedi yoluna çıkmış, ciğeri alıp kaçmış. Kedi gitmiş, kız gitmiş. Kedi girmiş aynı eve. Kız da arkasında. Kapıyı vurmuş, aynı kadın açmış.

Ne var kızım?

Kedi ciğerimi aldı.

Gel kızım, ciğerin de burada sen de buradasın. Benim misafirim ol, demiş.

Almış kızı, koymuş içeri. Kadın gene anlatmış. Böyle böyle bir oğlum var, hiç seslenmez. Eğer oğlum sana seslenirse gelinim ol kal, ev de senin mal da senin, demiş. Oturmuş kız, içerde kalmış. Gece oğlan gelmiş, kürkünü başına çekmiş yatmış. Hiç

seslenmemiş. Sabah olmuş, kadın gelmiş. “ ne oldu kızım?” demiş. Kız, “ valla bana seslenmedi hiç” demiş. “Al kızım ciğerini, git” demiş kadın. Kız da gitmiş. Gene iplik büktükleri yerde ortanca kız, “ah dünkü!” demiş. Küçük kız, “ah dünkü, ah dünkü! Ne var bu dünkünde? Bu sefer ben giderim” demiş. Bu sefer küçük kız haftaya ipi satmış, ciğer almış, gene kedi yoluna çıkmış. Ciğeri de almış kaçmış. Kız arkasından gelmiş, gelmiş. Gene o eve girmiş kedi.

Kadın kapıyı açmış:

Gel kızım, demiş.

Kedi ciğerimi aldı.

Gel kızım, ciğerin de burada sen de buradasın. Gel bugün misafirim ol, demiş kadın.

Gene aynı şeyleri anlatmış.

Böyle böyle bir oğlum var, hiç seslenmez. Eğer sana seslenirse ev de senin mal da senin. Gelinim ol, kal, demiş.

İçeri koymuş kızını. Oğlan gene gelmiş, hiç seslenmemiş. Sabah ezanında kalkmış, gitmiş. Kadın sabah gelmiş:

Ne oldu kızım, sana bir şey dedi mi seslendi mi?

Seslenmez olur mu, demiş kız.

Küçük kız ustaymış. Kadın:

Ey kızım, ev de senin bark da senin. Gitme, gelinim ol, demiş.

Kız kalmış orada. İki gün, üç gün, beş gün... Bir gün kalkmış, su almaya gitmiş. Oğlanın emmisi kızları, kızını görünce “aman, oğlan evlenmiy evlenmiy dediler, aha oğlan evlenmiş” demişler. Kızın biri, “hele durun, ben yüzüğümü satıyım, alırsa bilin ki evlenmiş” demiş. Kıza, “yüzüğümü satıyım, alır mısınız?” demiş. “emminiz oğluna söyliyim, para verirse alırım” demiş kız. Akşam olmuş, oğlan gelmiş. Odada çıra yanarmış. Kız, “çıra çıraya söylesin, çıra da ağasına söylesin. Emminin kızını yüzük satıy, alıyım mı?” demiş. Oğlan çıkarmış parayı, atmış. Gene seslenmemiş. Kız parayı almış, sabahtan gitmiş. Sevine sevine yüzüğü almış. “aman bu oğlan evlendi öyleyse” demişler. Devrisi gün olmuş, öteki kız, “ben de küpemi satıyım hele” demiş. “emminizin oğluna söyliyim, para verirse alırım” demiş kız gene. Gene oğlan gece gelmiş, seslenmeden bir köşeye oturmuş. Kız, “çıra çıraya söylesin, çıra da ağasına söylesin. Emminin kızını küpe satıy, alıyım mı?” demiş. Oğlan gene parayı çıkarmış atmış, seslenmemiş. Kız gitmiş, küpeyi de almış. Devrisi gün kızlar, “bu sahiden evlendi öyleyse” demişler. Bir gün, beş gün... Kız orada kalmış, gitmemiş. Bir gün oğlan

yatarken kürkünü almış, yakmış. Oğlan da ondan sonra kızı sevmeye başlamış. Yedik, içtik, muraddan geçtik(K 132).

B M 11

SÜPÜRGEÇİ GOCA

Bir tane süpürgeci goca varmış. Tek başına oturmuş, gidermiş dağlardan süpürge toplar getirirmiş. Baltasından kırar, pazarda satarmış. Onu kendine maaş edermiş. Bir gün dağdayken dağın bir kocası çıkmış. Süpürgeci gocaya, “her gün tak tak tak başımı beynimi yedin, al şu sofrayı da yemeğini yerken açıl sofram açıl, türlü taham (yemek) saçıl dersin, yemeğini yersin. Toplan sofram toplan dersin sofram toplanır” demiş. Süpürgeci goca, yalan mı sah (sahi) mi deyip sofrayı almış, gelmiş eve. “açıl sofram açıl, türlü taham saçıl” demiş. Sofra açılmış, türlü taham saçılmış. Süpürgeci yemiş, içmiş, ondan sonra “toplan sofram toplan” demiş ve sofram toplanmış. Artık konu komşu toplanmış, “bu koca süpürge toplamaya niye gitmez?” diye merak etmişler. “bu koca ne yiyi, ne içiyi?” demişler. Gitmişler süpürgecinin penceresinden bakmışlar, sofrayı görmüşler. Hemen gidip padişaha anlatmışlar. Demişler, “böyle böyle bir sofram var, açıl sofram açıl, türlü taham saçıl deyince türlü taham saçılıy” demişler. Padişah adamlarını salmış, süpürgeciye sofrayı almışlar. O zaman süpürgeci ne yapsın, padişaha karşı mı çıksın? Tekrar ipini eline almış, baltasını almış, dağa çıkmış. Dağa gitmiş, küt küt küt odunu kırmaya başlamış. Dağın kocası, “ben sana sofram verdim, gene mi geldin?” demiş. “sofrayı elimden padişah aldı ne yapayım?” demiş süpürgeci koca. Dağın kocası süpürgeciye, “al şu tokmağı padişahın sarayının yanına var. At tokmağım, tut tokmağım, kaldır kaldır vur tokmağım de, padişahın sarayını harabe eder” demiş. Süpürgeci almış tokmağı, padişahın sarayının yanına gitmiş. “at tokmağım, tut tokmağım, kaldır kaldır vur tokmağım” demiş. Tokmağı kaldırıp kaldırıp vurmuş. Padişahın her tarafını haş etmiş. (haşat etmiş) “aman aman ne oluy?” demişler. “süpürgeci goca geldi” demişler padişaha. Padişah, “amanın bu niye geldi?” deyince “sofrasını almaya geldi” demişler. “aman verin gocaya sofrasını, gitsin” demiş padişah. Süpürgeciye sofrasını vermişler, almış sofrasını, gelmiş evine. Ondan sonra padişah sofrasını bir daha elinden almamış. Süpürgeci de yemiş durmuş o sofrada. Bir daha da dağa çıkmamış. Yedik, içtik, muraddan geçtik. (K 132).

B M 12**TEMBEL AHMET**

Tembel Ahmet gece gündüz yatarmış evde. Padişahın kızının gönlü Tembel Ahmet'e düşmüş. Gitmiş padişahın kızını istemiş. Padişahın kızı babasına, "beni bu Tembel Ahmet'e vereceksin" demiş. Padişah kızını Tembel Ahmet'e vermiş. Toyduğun yapıp Tembel Ahmet'e padişahın kızını veriyorlar. Padişahın kızı Tembel Ahmet'in evine gidiyor anca, evde bir minderden başka bir şey yoktur. Padişahın kızı her gün Tembel Ahmet'i zorla kaldırıyor ve çöp toplamaya, teneke toplamaya gönderiyor. Topladıklarını da götürüp pazarda satmasını istiyor. Tembel Ahmet götürüp satıyor topladıklarını. Böyle çalışarak Tembel Ahmet tam adam oluyor. Padişahın kızı babasının karşısına bir ev yaptırıyor. Evin üzerine altın kubbeler koyuyor. Tembel Ahmet o zaman padişahın daha yüksek oluyor (K 70).

B M 13**DELİ AVRAT**

Bir gariden goca (karı koca) varmış. Avrat biraz deliymiş. Bir gün adam kadını dövmüş, kadın gitmiş, kadın gitmiş damın arkasına oturmuş, küsmüş. Bir tane kedi, "mav, mav" diye ses çıkarıp gitmiş, kadın seslenmemiş. Biraz sonra bir köpek gelmiş, havlaya havlaya geçmiş, kadın yine seslenmemiş. Biraz sonra padişahın devesi boşanmış (kaçmış), gelmiş. Kadın, "mav mav bacıyı saldı gelmedim, hav hav bacıyı saldı gelmedim, Başbüyük Cember Ağa'yı saldı, kalkıp gideyim bari" demiş. Kadın, devenin yularından tutmuş, cangır cangır herifinin yanına gelmiş. "O ne kız?" demiş adam. Kadın, "mav mav bacıyı saldın gelmedim, hav hav bacıyı saldın gelmedim, Başbüyük Cember Ağa'yı salmışsın, ben de geldim" demiş. Devenin üstü yüklü... Adam hemen, "gel gel" deyip deveyi içeri almış, deveyi kesmiş, kavurmuş, çevirmiş, saklamış. Bir kenara da minder açmış, kadını oturtmuş. "sen bugün gelin oldun, otur, ekşili köfte yağacak biraz sonra çörtenden (evin kenarındaki saçaklık) akacak, leğen tut da yiyek, yemeğimizi kim yapacak?" demiş. Adam gitmiş bir leğen ekşili köfte yapmış, damın başına çıkmış. Çörtenden akıtmış, avrat kalkmış, altına leğeni tutmuş, ekşili köfteyi doldurmuş. Oturup yemeklerini yemişler. Ondan sonra gidip yatmışlar. Sabah olmuş, herkes padişahın devesi kayboldu diye gezmeye başlamış. Kadın, "deveyi benim herif aldı, kesti" demiş. Padişahın adamları deveyi tuttu diye adamı almış götürmüşler. Adam, "deveyi aldım diye söyledin beni, kapıya bacaya mukayyet ol" demiş. "Ey (tamam)" demiş kadın. Padişah almış gitmiş adamı. Kadın bakmış, bir beklemiş, iki

beklemiş, adam yok. Kalkmış, bacayı boynuna takmış, kapıyı da sırtına almış, cangır cangır padişahın sarayının kapısına gitmiş. Padişahın adamları içeri koymamışlar, çığırık bağırik, har güür... Padişah, “bu kapıdaki ses ne?” demiş. “bir kadın bacayı boynuna, kapıyı sırtına takmış. Benim kocam burada bırakın kocamı diye” demişler. Padişah,” hele gelsin içeri gelsin” demiş. Kadın içeri girmiş. Padişah sormuş, “kocan ne vakit kesti deveyi?” demiş. Kadın, ne vakit olacak, ekşili köfte yağdığında, ben gelin olduğumda kesti” demiş. Adam, “gördünüz mü işte, bu ne zaman gelin oldu, ekşili köfte ne zaman yağdı? Siz bu delinin sözüne mi inandınız?” demiş. Orada kocasını kurtarmış, almış gelmiş eve deli kadın. Yedik, içtik, muraddan düştük(K 132).

B M 14

MASAL

Zaman zaman içinde halbur saman içinde deve dellellik ederken, eşek hammallık ederken koca horoz baş çekerdi. Biz beş altı arkadaşlık. Çıktık bir yola başımıza geldi bin türlü bela. Kırk sekiz tarla firik buğday yedik karnımız doymadı. Dediler ki: “Alhoş ederseniz karnınız doyar.” Bir çakar patlamaz tüfek aldık, ava çıktık. Arkadaşlarımız biri topal, biri kör biri cılbak. Biri benlik biri senlik. Giderken baktık ki bitmedik yavşağın dibinde doğmadık tavşan yatıyor. Benli gitti vuramadı, senli gitti vuramadı. Keçebeşoğlu kelpoğlu kelpeç yanına yaklaştıramadı. Kör dedi ki: “Verin şu tüfeği” dedi. Nasıl çektiyse tavşan debelenmeye başladı. Kaçtık tavşanı tutmaya. Kovaladık tutamadık. Topal aldı cıblak aldı koynuna koydu. Geldik bir suyu akmaz pınarın başına. Kazan kazan benlikte yok senlikte yok keçebeşoğlu kelpoğlu kelpte hiç yok. Hiç yok kazana tavşanı koyduk kaydattık yedik içtik. Elimizi yüzümüzü o suyu akmaz pınarda yuduk (yıkadık). Beş numunelik bir telise (çuval) doldurduk. Telisi bir sineğe yükledik, beş altı arkadaş üstüne bindik. Taşbaş dağından geçerken sinek tökezledi, ayağı kırıldı. Çektik sineği boğazladık. Kafası tokmak, derisi ip, derisi çadır. Gözünün yağını süzdük, ikinci kolorduya gönderdik.(K 11).

B M 15

DELİ ÇOBAN

Zamanın birinde çobanlık yapan birisi her gün bir keçinin sürüden ayrılıp gittiğini görmüş. Keçinin memeleri süt dolu gidiyor boşalmış bir şekilde geliyor. Allah Allah bir gün keçiyi takip etmeye başlamış. Keçi gidiyor arkasından kendisi de gidiyor. Mağaranın birisine keçi girmiş bir bakmış ki mağarada kör bir kurt yatıyor. Keçide

geliyor memesini veriyor bu sütü emiyor keçi dönüp geri geliyor. Çoban bunu görünce gelmiş köye köy meclisinde ahali ben çobanlığı bıraktım demiş. Niye deli çoban niye bırakıyorsun? Kör kurdun rızkını gönderen Allah benim de rızkımı gönderir demiş. Gülmüş köylü. O çobanlığı bırakmış. Köyde bir gün otururken köy meydanında sormuşlar deli çobana demişler: Hani rızkın ne oldu? Rüyamda gördüm falan yerdeki ağacın altında bir küp altın var git al dediler ben gidip almadım. Niye almıyorsun? O benim rızkımsa benim ayağıma gelir demiş. Köylüler gülmeye başlamışlar. İçlerinden bir tanesi demiş ki ya doğru söylüyorsa demiş. Gitmiş ağacın altını kazmış açmış bakmış içi kızıl kızıl arı dolu. Ulan deli çoban benimle dalga geçtin beni arıya sokturacaktın ben seni arıya sokturayım da gör demiş. Küpün ağzını kapatmış getirmiş çobanın evinin önüne. Küpü üstünden boşluğundan getirmiş dökmüş. Küpten şıkır şıkır altınlar düşmüş. Arı değil altınmış arı gözükmüş gözüne. Demiş ki deli çoban: Ben size demedim mi? Bu benim rızkımsa ayağıma gelir diye demiş. (K 74).

B M 16

İP

Bir varmış bir yokmuş evvel saman içinde kalbur saman içinde pireler berber iken ben anamın beşiğini tıngır mıngır salları iken; bir kadın kocasını aldatmış. Bir gün o oynaşını gelecek diye beklerken kocası evden gitmek bilmemiş. Kocasına: “Biraz çit toplayalım, elimiz çok dar, git çit topla” demiş. Gideceği köyün adı Tırpazar Köyü’ymüş. Birazı çit, birazı ak ip, birazı kara ip toplarmış. Adam ak ipler ellişer, kara ipler kırk beşer deyip söylene söylene gitmiş. Gittiği yerde karşısına bir çerçi çıkmış. Arabanın üzerine eşyaları doldurmuş vaziyette bunları köye satmaya geliyormuş.

Çerçi demiş:

“Ne var kardeş ne satıyorsun?”

Adam:

“İp satıyorum.”

Çerçi tekrar demiş:

“Kardeş, ipi kim alır? Dön, evine dön. Yüzde yüz senin karının gözü dışarıda senin karının oynaşı var, hanım seni baştan atmış.”

Adam ipleri orada atmış. Adam tekrar demiş:

“Ben eşime güveniyorum.”

Çerçi arabanın içine binip, evin kapısının önüne gelmiş. Kadın da oynaşıyla damın başında, suyunda geziniyormuş. “Evet, Tırpazar’a giden kişi, göl başına bela

kişi” diye mırıldanmış. Çerçi, “eşin nerde bacım senin” diye seslenmiş kadına. Kadın, “ip satmaya gitti” demiş. Oradan oynaşına “ekmek elden, su gölden Tırpazar’a gönderdik, ekme, erzak almaya gitti.” Avrat yine oynaşına bir şeyler söylüyormuş. “Tırpazar’agiden kişi...” böyle kendi kendine bir şeyler söylüyormuş. “Tırpazar’a giden kişi göl gözüne bela kişi, deyip de vur karına bela işle” diyormuş. (K 80).

B M 17

GURBET KIZI

Zamanın birinde bir gurbet kızı varmış. Birde bey oğlu varmış. Bu kız pınarda yıkanırken bey oğlu ava çıkmış. Bey oğlu beğenmiş kızı. Bakıyor ki Allahım bir güzel bir güzel kız ki şavkısı suya düşüyor. Çok güzel bir kız yıkanıyor. Görünce âşık olmuş. Kız yıkanıp üzerini giyince ben bey oğluyum demiş. Sana tutuldum benimle gelirmisin? Demiş. Olmaz demiş kız ben seninle gelemem demiş. Ben bir gurbet kızıyım sen beysin seninle ben yapamayız diyor. Kızın haline koymuyor kıza diyor ben seni çok sevdim diyor. Bey oğlu atının terkesine atıp bey oğlu konağına götürüyor. Beyin oğlu buna kır gün kırk gece düğün yapıyor.kırk gün kırk gece eğlence oluyor. Fakirler yiyip içip eğleniyorlar, oynuyorlar. Ondan sonra bey oğlu evlenip gurbet kızını alıyor. Gurbet kızı ama mutlu olamıyor. Bey oğlu aman yapma etme niye keyfin yok? Neyin eksik? der. Bey oğlunun evinde kuşun sütüne kadar olurmuş sofrasında. Ama kendisi dilenmezse karnı doymazmış.artık bey oğlu dilenmeyi yasak koymuş. İçeride bir odaya (eskiden odalarda taga (bölüm) oludu) ekmeği oraya koyup kuruturmuş. Kele bacım hayrınıza bana bir ekme verirsiniz? Diye kapıya değnekle vurur ondan sonra oturur içerde onu yermiş. Ondan sonra keyfi yerine gelirmiş. Bey oğlu artık içerde kendisine izin vermiş bu yaptığını içerde yap kimse görmesin gene ben seni seviyorum dermiş. Bey oğlunun sofrasında yoldaki yolcular doymuş herkesin fakirlerin karnı doymuş bir kuşun sütü bile noksansızmış ama gurbet kızı memnun olmazmış. Bunu yaparmış böylece karnını doyurmuş (K 74).

B M 18

ÇİVİ

Bir padişah varmış bir de azabı varmış padişah azabın avradına göz gomuş. Demiş ki ben bunu nasıl etsem alsam çok güzelmiş avradı da nasıl etsem alsam. Padişah azabı çağırmış, bir gece içinde demiş, bana bin ton şeyin tozu lazım demiş. Adam eve gelmiş ağlayarak. Ben nasıl edeyim demiş, ya seni alacak ya bu tozu bulacağım.

NERden bulayım demiş. Bulamamış yatmış. Avrat ağlamış ağlamış yatmış gece yarı olmuş. Bakmış kapı çalıyor. Kim o, kim o demiş. Adam da kakıyo beni öldürmeye geliyolar, diyo. Çünkü tozu bulmazsan seni öldürecek öldürüp avradını alacak demişler. Kim o kim o demiş, avrat ayağa kalkmış. Gelenler demiş, padişah öldü tabutunu çivi istiyoruz. Avrat kalkmış padişahın tabutuna çivi vermiş. Yemiş içmiş muradına geçmiş (K 99).

B M 19

YEDİ KIZ

Şu derenin ağı var
 Uzun uzun çağı var
 Ala öküze yem ver
 Ben veremem sen ver
 Ben ağama gidicem
 Altmış devem güdücem
 Altmışı da arvana
 Bindim gittim kervana
 Kervan oduna gitmiş
 Eline kıykın batmış
 Kıykın beni kavıştır
 On parmağı gümüştür
 On parmağı oyula
 Çayır çimen oyna
 Çık çikalım çardağa
 Ok atalım ördeğe
 Ördek boynunu kaldırmış
 Al gagasını aldırmiş
 Al gaga kimin elinde
 Çalgıcının elinde
 Çalma kuşak belinde
 Helil yağı elinde
 İki gardaş varmış. İki gardaşın çocuğu yedi tane kız olmuştur. Birinin de yedi tane oğlu olmuştur.

Her gün bu oğlanın anası denk geldimi ona yedi gancık anası demiş. Oğlanın babası her gün bu oğlan gıcık olurmuş eve gelmiş düşünmüş. Büyük kız demiş baba niye düşünüyon. Demiş baksana her gün odaya gidim demiş. Bana evimize geli merhaba yedi tene gancık babası, ben demiş seslenmiyom demiş. Demiş sen de desene demiş merhaba yedi köpek babası. Şimdi senin oğlanları çalışmıyosa kim kazanıyosa o alsın demiş. Seninki mi gancık benimki mi gancık söyle demiş. Şimdi odaya gele gele gene vardı mı, merhaba gancık babası demiş. Merhaba yedi köpek babası demiş. Demiş neden öyle diyon demiş. Demiş sen de işe sal ben de işe salayım. Salak demiş. Şimdi büyük oğlanla büyük kız işe çıkmışlar.

Şimdi, konaraktan göçerekten, lale sümbül biçerekten acı kahve içerekten, bunlar gelmiş bir köye. Oğlan ayrılmış bir tarafa kız gitmiş hizmetçi olmuş bir şey olmuş. Başka yoldan bir çobana rastlamış çobandan bir davar almış boğazlamış karnı. Almış kelliği başına geçirmiş olmuş bir keloğlan gelmişler kız hizmetçi olmuş bu evinde yeniçeri bir oğlu varmış her gün bunlar işe giderlermiş. Bu oğlan kızdan huylanmış. Ana demiş valla bizim kız hori (huri) kız, bizi yaktı yandırdı bizi kolları bilezik yeri parmağı yüzük yeri valla ana alak kızı demiş. Anası oğlum deli misin hori gızı bura gelir mi, demiş. Nasıl çimmeye gideceğiz. Ha nasıl olur. Biliriz demiş kızla beraber çimmeye gitmişler. Allah tarafından bir salt gelmiş kız çimmiş çıkmış. Gene bir şey görememiş. Genel gelmiş demiş ana alı alıp al bizi yaktı yandırdı bizi koları bilezik yeri parmağı yüzük yeri valla ana hori kızı demiş. Oğlum hori kızı buraya gelmez demiş. He bi şu eşige çöğdirin kızsa işer altına gider demiş. Gene o zaman kızın bir halakçısı varmış gızın. Gelmiş demiş. Bak seni böyle şey edecekler bi gamış vermiş. Gamiş böyle goy çek sidik demiş akar gider. Gene gitmiş gız gene halt etmiş oğlanı buluyo. Oğlan gene gelmiş. Ana alı bağlı kız bizi yaktı yandırdı bizi kolları bilezik yeri parmağı yüzük yeri demiş ne edim oğlum demiş. Mercan dağına gitmiş eğer oğlansa demiş bi tanecikten fazla kızsa demiş doldurur yanını yönünü demiş. ele demişler gitmişler mercan dağına. Kızın halayığı yetiştiri ya kız ordan bi tek almış bi tene almış inciden almış dişine takmış. Alı yani bu kız. Nese bu oğlan senesini bitirmiş ağını almış buğdaylarını yedi sekiz çuval eşeğe yüklemiş biri de tosba toplamış çuvala gomuş gelmiş. Bunların gelmişle bakmışla ki dökmüşle oğlanın yedi tane tosba kızın buğdaya bu adam mecbur olmuş. Köpek babası demeye adam seslenmemiş. Oğlan duramıyo kız havas oldu neyse inci mercanı doldurmuş. Memleketine kızın satmaya gelmiş. Gelmiş şeye çıkıyo. Şimdi inci satım mercan satım demiş. Başına bürüşmüşler, bürüşün kızlar bürüşün demiş. altını bölüşün diyo. İnciyi mercanı bölüşün diyo. Gülüşün kızlar

gülüşün, diyo. İnciyi mercanı bölüşün diyo. Kız gülüyo dişi ortaya çıkıyo tamam. Kızla oğlanla buluşuyolar. Bundan sonra düğün ediyolar. (K 103).

B M 20

BAŞI KÜLLÜ KIZ

Bir varmış bir yokmuş. Eski zaman içinde kalbur saman içinde bir adam, bir kadın varmış. Dokuz tane oğlu varmış. Kızı da varmış. Kızlar evcilik oynarlarmış. (Önce biz de oynardık, gelin olurduk, ekmek yapardık, küçük saç ekmek yapardık, evciliğimiz olurdu yani; hep köyde öyle olurdu, ama şimdi oynamak yok) Bunlar kıza daima demişler ki, “sapsız, sapsız.” Kız gelmiş, ağlamış. Annesine demiş:

“Anne, niye bana bir kardeş yapmadın? Bana sapsız diyorlar, anam var, babam var kardeşim yok.” Annesi:

“Olur mu? Dokuz tane kardeşin var. Yedisi sağ, gerisi öldü.”

Kız:

“Hani neredeler?” diye feryat etmiş. Annesi demiş:

“Sen, onların yerini bilemezsin. Onlar demiş yayladalar. (kız onların yanına gitmek istiyormuş) Biz gidemeyiz, onlar çok uzaktalar. Ben sana külden bir at yaparım, o ata binersin ne öksürürsün, ne aksırırsın. Çünkü öksürür, aksırırsan at bozulur, tılsımlıdır. Onun üstüne binersin, direkt onların kapısına gidersin.”

Birlikte dağa çıkmışlar, bu külden bir at yapmış, kızını bindirmiş. Kızım, “aksırma, tılsımlıdır” deyivermiş. Kız buradan gitmek istemiş. Tılsımlı atla gitmiş, ama öksürmüş, at yerinden dağılmış. Ağlaya ağlaya annesinin yanına gelmiş. Annesi tekrar gidemeyeceğini söylemiş. Annesi kalkmış, ertesi gün yine gitmiş, bunun duası mı varmış neyi varmış, yine o atı yapmış. Kızım, “dedigimi yap, yoksa dağ başında kalırsın bu at elinden giderse seni canavarlar yer” diye telkinlerde bulunmuş. Kız, “Yok, anne bu sefer direkt gideceğim” demiş. Gitmiş, bakmış ki, bir mağara, bir yeşillik, bir ova. Sadece bir mağara var. Mağaranın kapısına gitmiş ve inmiş ki, annesinin söylediği gibi kardeşlerinin evi var ve kardeşleri orada yaşıyormuş. Kardeşleri oraların kralıymış. O muhit hep onlara bağlıymış. Kardeşleri burada yemek yemişler, bulaşıklar yerde. Onlar ise yatmışlar, yatakları yerdeymiş. Yatakları toplayıp, bulaşıkları yıkamış, bir de bunlara yemek pişirmiş. Kardeşleri gelmiş bakmışlar ki, ev tertemiz olmuş. Düşünmüşler, demişler ki, “Bu evde bir insanoğlu var ve bu evimizi temizlemiş, yemeğimizi yapmış, bulaşığımızı yıkamış. Bunu kim yapmış diye düşünmüşler. Beklemişler kimse yok. Yükün arkasına saklanmıştı deyip beklemişler. Ertesi gün yine

ortaya çıkmamış. Bu sefer kardeşleri içeride gizli konuşmuşlar, dışarıda bekleyelim bakalım diye düşünüp bir iki gün denemişler. Sonunda kızı bulmuş, tutmuşlar. Kız, “ben sizin bacınızım, falanın kızıyım” demiş. Oğlanlar da demiş ki:

“Bacım, sen bacımızsın. Yanımıza geldin hoş geldin, sefa geldin, ama kapıyı kimseye açma. Evi de süpürdüğünde ne bulursan, bir nar habbesi mi bulursun bir boncuk mu bir fıstık mı, onu cebine koyma. O yiyeceği ağzına alma. Şu pisik (kedi) seni izliyor, o gider ateşi söndürür. Buralarda ateş yok.”

Bir, iki, üç gün bu böyle devam etmiş. Kardeşleri akşam geldiğinde kapıyı açıp içeride geziyor, işlerini tutuyormuş. Bir gün evi süpürdüğü yerde bir nar habbesi bulmuş. Durumu unutmuş, kendi kendine ağzına atmış. Bu sırada kedi karşıdan dövüşmeye gelmiş. Kendi kediye bakmış. Sanki dili var benimle dövüşüyor diye söylenmiş. Kedi gitmiş, ateşe işemiş ve ateş sönmüş. Akşam olmuş, yemek yapacakken ateş yokmuş. Mağaranın başına bakmış; uzaktan bir dumanın kalktığını görmüş. Kardeşlerim gelmeden oradan bir ateş alayım diye düşünmüş. Onlar gelirse aç susuz kalacaklar. Ben unuttum, kedi ateşi söndürdü diye içinden geçirmiş. Kalkmış, o dumana gitmiş. Gide gide orada bir dev karısının iki memesini birbirine bağlamış biçimde, boynunun arkasına atmış, oturmuş vaziyette el değirmeninden şeker çektiğini görmüş. Baktı ki bir dev karısı. Kız korkmuş. Annesinin “kızım senin gittiğin bölgede sadece kardeşlerin yaşar, orada bir dev gölgeleri, bir dev bulursan erkek olursa kaç, dişi olursa memelerine atıl” sözleri aklına düşmüş. Kadının değirmeni çektiği yerde kız arkadan kaçmış, memesini ağzına almış. Kadın dönmüş bakmış ki böyle yapıyor, “seni insanoğlu, seni bir çiğnemlik et ederdim, ama senin kafan iyi çalıştı” demiş. Sonunda ateşi kendine vermiş. Bir yerde hedik olduğunu söyleyip o hedikten bir tavaya doldurup, eteğine koyup gitmesini istemiş. Bu kadının oğulları gelmiş. Annelerinde insanoğlunun kokusunun bulunduğunu söylemişler. Annesi bu durumu yalanlamış. Bir yere gitmediğini hep evde olduğunu, ihtiyar olduğundan ayağının, kanadının olmadığını dillendirmiş. Oğulları tekrar koklamışlar, aynı kokunun geldiğini söylemişler. Oğullar aynı kokuyu koklaya koklaya izi sürüp taşa gelmişler. Taşa çarptıklarından parmakları kanamış. Biraz hedik, biraz kan koklaya koklaya mağaranın kapısına gelmişler. Kapıyı çalmışlar, kız bakmış ki, büyük gözleri lamba kadar olan bir dev kafası... Dev, kapıyı kırar içeri girerim diye seslenmiş. Kız, “ben bunların bacılarıyım, ateşime kedi işedi, geldim, ateş aldım” demiş. Dev kızdan başparmağını kapıdan çıkarmasını istemiş. Kızın parmağını somurmuş. Her gün geleceğim, parmağını çıkarmazsan kapıyı kırar, seni bir çiğnemlik et ederim diyerek kanını somurmuş, gitmişler.

Kızın kardeşleri bakıyorlar ki, kız sallanıyor, yıkılıp kalıyor, kan vücudunda kalmıyor. Ne oluyor diye düşünmüşler. Bir gün bekleyip bakmaya karar vermişler. Sıra sıra yapmışlar bunu. Büyük kardeşe demişler sıra sende diye. İki habbe yığın altına bir yuva yapıp saklanırlarmış. Büyük kardeş bakar ki büyük bir dev gelir, sesini çıkaramamış, oturduğu yerde kalakalmış. Kızın başparmağını çıkardığını, devin ise ineğin memesini somurur gibi parmağını somurup gittiğini görmüş. Ertesi gün bu kardeş bir şey görmediğini söylüyormuş. Öteki kardeş yine aynı şeyi yapmış. Aynı vaziyet bu kardeşler arasında sürüp gitmiş. En son Muhammed Şah'a sıra gelmiş. Büyüğü onun çocuk olduğu için dayanamayacağını, beklememesi gerektiğini söylemiş. Küçük kardeş bacım öldü ölecek ben de beklemeliyim, benim gözüm sizinkilerden daha keskin diye yanıt vermiş. Ertesi gün beklemiş. Bir devin geldiğini görmüş. Devin iki tarafına, iki tay değirmen bağlamış. Zincirden geçirmiş, yanlarına, başına bir değirmen taşı koyuvermiş. Kıza parmağını çıkar demesiyle kız çıkarmış, dev parmağını somurmuş. Küçük oğlan, arkadan gelmiş. "Ya Allah, Ya Muhammed" diyerek bir tane boynuna gürzden atmış. Bu çok ağırmış. Dev, "ey insanoğlu sen beni hamladın" demiş. O gürzü kaldırıp, sallıyormuş. Nasıl sallıyorsa buna atıyor. Nasıl atıyorsa, gürzü attığı yerde sporcu gibi görölüyormuş. Gürzü üç kerelik atış sonunda boynuna deşdirmiş. Bacısına dönüp kurtulduğunu müjdelemiş.

Kardeşler gelmişler ki, değirmen taşını kafasına geçirmiş vaziyette devin iki tarafı da zincirden bağlıymış. Kardeşler bunun üzerine "ben gördüm, ben gördüm" diyerek itirafta bulunmuşlar. Küçük kardeş gördüyseniz, bacımızın her gün dev tarafından kanının emildiğini de görmüşsünüzdür diye sitemde bulunmuş. Sonra bu "Küllü Kız", "Başı Küllü Kız" kurtulmuş, oradan anne ve babalarının yanlarına dönmüşler. Kızı davullu, zurnalı; şan ve şerefle gelin yapmışlar.(K 129).

B M 21

DUVAR

Bir yerde bir toplum otururkene bakmışlar ki duvarda bir uzama var. Tabi şu eski evler kerpiç evler. Bakmışlar ki duvar uzuyor. Allah Allah demiş duvar uzuyor demiş bir tanesi. Duvara demiş ki:

-Duvar niye uzuyorsun, demiş.

Duvar dile gelmiş. Demiş ki:

-Sıçan beni deliyor, demiş.

Sıçana demiş:

-Sıçan niye deliyorsun, demiş.

Sıçan dile gelmiş:

-Değnek beni çarpıyor, demiş.

Değnek dile gelmiş:

-Bıçak beni kesiyor, demiş.

Bıçağa demiş:

-Niye kesiyorsun, diye.

-Çarkçı beni çarklıyor diye.

Çarkçıya demiş:

-Niye çarklıyorsun diye.

-Para beni haklıyor, demiş.

-Paraya demiş:

-Niye haklıyorsun.

-Kese beni saklıyor, demiş.

Keseye demiş:

-Kese niye saklıyorsun?

-İğne beni dikeyor, demiş (K 80)

B M 22

ZEYNO

Evvel zaman içinde bir zeyno varmış. Zeyno çok mutluymuş. Üç tane çocuğu varmış. Bu zeyno fedakâr bir anneymiş. Bir kış gününde bir ayı köye inmiş. Zeyno'yu görmüş omzuna atmış çok yüksek bir dağa götürmüş. Bu dağdan zeyno inemezmiş aşağıya. Ağlarmış çocuklarının adını söylemiş. Orda ağlayıp çağırırmiş hep. Ayı gidermiş kendi karnını doyurmuş Zeyno'ya da getirirmiş. Zeyno bırakıp gider diye her gün ayağının altını yalarmış. Ayağının altını yaladığı için ayaklarının altı bezermiş (yara olmuş). Oturduğu yerde iplerden yün yaparmış. Zeyno bir yumak ip etmiş. Ama ayı onu çok sevdiği için bırakmak istemiyormuş. Bu ipi bir yumak ettikten sonra bakmış ki bir çoban. Çobana demiş ki şu ipi tut ben aşağıya ineyim. Çoban ipi tutmuş Zeyno o yüksek yerden aşağıya inmeyi başarmış. Çobana demiş ben yürüyemiyorum ayaklarımın altından dolayı. Beni filanca köye götürür müsün çocuklarıma götürür müsün? Demiş. Çoban çocuklarının yanına götürmüş. Ayı gelmiş bakmış Zeyno yoktur. Zeyno Zeyno kirrik bacı Zeyno. Zeyno Zeyno kirrik bacı Zeyno diye çağırmaya

başlamış ama bulamamış zeynoyu. Zeyno tekrar köyüne, çocuklarına, evine kavuşmuş (K 131).

B M 23

YEDİ KARDEŞLER

Evvel zaman içinde yedi kardeş varmış. Yedi kardeş birbirini çok severmiş ama bir de kız kardeşleri olsun itselelmiş. Annelerine derlermiş ki hep bizim bacımız olsun derlermiş. Bu kardeşler ava gitmeyi çok severlermiş avcılarımız. Zaman içinde annelerinin hamile olduğunu duymuşlar. Anne demişler oğlan olursa siyah bayrak dik kız olursa beyaz bayrak dik ona göre geliriz. Kız olursa geliriz oğlan olursa ava devam edicez. Ola ola bir kız kardeşleri oluyor. Ama komşularının bir tanesi onları hiç sevmemiş. Beyaz bayrağı alıp siyah bayrağı yerine diyor. Kardeşler gelip bakıyorlar annemizin gene oğlu olmuş avımıza geri dönelim deyip terk edip gidiyorlar. Zaman içinde bu kız büyüyor. Anne benim hiç kardeşim yok mu? Diyor. Kızım senin yedi tane kardeşin var diyor. O zaman neredeler? Diyor. Ağabeylerin avcı ava gitmeyi çok severler diyor. Bacımız olsun dediler olursa geliriz olmazsa gelmeyiz dediler. Kız: o zaman anne gidip kardeşlerimi bulmam gerek diyor. Tamam, sen bilirsin diyor. Bu kız kardeşlerini aramaya çıkıyor. Kardeşlerinin mağarasını buluyor bakıyor ki kardeşlerinin kıyafetleri yerde. Mağara ev gibi bir yermiş. Orda barınırmış kardeşleri. Mağarayı temizliyor, yemeklerini yapıyor. Tavşan avı indirmişler tavşanı pişiriyor, pilav yapıp pilava kaşığı diyor. Sonra kardeşleri geliyor. Bu mağarada bir şeyler var buraya bir insanoğlu gelmiş diye birbirleriyle konuşuyorlar. İn misin cin misin? Çık meydana diyorlar. Tabii ki kız kardeşleri çıkmıyor kendi kendini gizliyor. Devlisi günü (bir gün sonra) gene kardeşleri çıkıp gittikten sonra çıkıyor yemek yapıyor gerekeni yapıyor. Akşamleyin ağabeyleri geldiğinde sofraya hazır pilav pişmiş kaşık dikilmiş oluyor. Söylüyorlar hoşlarına gidiyor ama bunu kim yapıyor, bize yapan kim acaba diye. Büyük kardeşi hep söz ondan bitirmiş demiş ki küçük kardeşine her gün birimiz nöbetçi kalıcaz bu kim yapıyor onu bulalım diye gizlice konuşuyorlar. Tabii ki o zaman gitti biliyor kız ama küçük kardeşi gizleniyor bakıyor ki bir tane kız yine içerisi temizleniyor, yemek yapılıyor, pilav yapıp kaşığı diyor. Tutuyor kolundan sen diyor sen kimsin burada ne geziyorsun? Kız der sen bir dur bir sakın ol der. Siz yedi kardeşler değimlisiniz? Diyor. Sen nerden biliyorsun diyor. Ben sizin bacınızım diyor. Bizim bacımız yok ki diyor. Kız der sizin bacınız var sizin haberiniz yok bayrağı komşu değiştirmiş diyor. Annem böyle söyledi diyor. Öbür kardeşlerde avdan geliyor bunlar birbirine sarılıyorlar durumu

anlatıyorlar. Kız hepsiyle ayrı ayrı hasret gideriyor. Büyük kardeş sana kıyamayız bacım seni köye geri gönderelim diyor. Kız yok ben sızız köyü istemem ben sizinle kalmak istiyorum diyor. Tamam diyorlar. Eskiden ateş söndüğü zaman tekrar yakmak için zorlanılırmış. Ateş sönmüş. Bakıyor ki uzak ılgımda sılğımda bir ateş gözükyor. O ateşin yanına doğru yürüyüp gidiyor kız. Oraya gitmeye kimse cesaret edemezmiş. Devın yeriymiş orası hedik (buğday) kaynatırmış. Kız devı bilmediğı için cesaret edip gitmiş. Devden ateş istemiş dev demiş ki gel sana hem ateş veririm hem de hedik veririm demiş. Verirken de eteğini kesmiş kızın. Oradan oraya kadar kız koşarak gelirken o deve bir yol olmuş. Kızı bulması için bir iz bırakmış. Kız eve geliyor dev peşinden geliyor kızı sıkıştırıyor. Kız korkudan mağaranın ağzına kaya dayıyor. Tabii ki dev daha güçlü olduğu için kayayı deviriyor. Kız çok güzel olduğu için yemeye kıyamıyor ama ben bunu götüreyim diyor. Orada kız korkudan bayılıyor. Terk edip gitmesin diye dişini çıkarıp gömüyor oraya dişini. Kız aydıktan sonra basınca devenin dişi kızın ayağına batıyor. Kardeşleri geldiğinde devde o sırada gitmiş oluyor. Gelip bakıyorlar ki bacıları ölmüş. Bunlar ağlıyorlar. Anneme götürelim köyümüze geri götürelim diyorlar. Götürüyorlar orda köyde tam yıkama esnasında yıkanırken ayağının altında yıkayanın eline bir şey deyor o zaman bir irkilme oluyor. Diyor bunun ayağının altına bir şey batmış ölü değil. Devın dişini çıkarınca kız geri diriliyor. Kırk gün kırk gece sevinçlerinden düğün yapıyorlar kutlamalar oluyor bacılarını ölmediğine seviniyorlar. Yedi kardeşler mutluca annesiyle bacısıyla yaşıyorlar. (K 131).

B M 24

ÖKSÜZ OĞLAN CÜDO İLE YENGESİ

İki tane kardeş varmış. Birinin kardeşi ölmüş. Eskiden sel, yağmur, kar çok olurmuş. Kışın günü yine bir sel olmuş. Sabahleyin kardaşı kalkmış bakmış, ev çökmüş. Ev çökmüş diye bağııp çağırıp köyü toplamış. Malları hep telef olmuş. Evdekiler ölmüşler. Bakmış ki, çocuk Cüdo beşigin içinde ve ölmemiş. Çocuğun sesi geliyormuş. Beşik köşedeymiş. Allah tarafından direkler devrilirken, beşiğe zarar gelmemiş. Çocuğun amcası çocuğu besleyebileceğini söylemiş. Annesi, babası ölmüş. Amcası kimi var ki, hem ben baba yarısıyım, öksüzümü beslerim diye düşünmüş. Amcasının çocuğu yokmuş. Bu kör ocakta bize bir evlat olur, bundan daha iyi bir evlat olamaz diye aklından geçirmiş. Allah'ın yanında iyiliğe geçer diye de düşünmüş. Hanımına öksüzü beslemenin iyi olduğunu ifade etmiş. Böylelikle Cüdo'yu beslemişler. Cüdo kemikliymiş. Cüdo büyümüş, altı, yedi yaşlarına gelmiş. Amcası Cebir'e gidermiş.

Evvel Cebir'e tuz buradan gelirmiş. Deve katırı ile kırk ila elli gün arasında gidip gelirlermiş. Cüdo bakmış ki, bir adam amcası gittiğinde amcasının evine geliyor, evden çıkmıyor, kadın pişiriyor, dışarıda yiyip, içip, şakalaşp, gülüşüyorlar. Cüdo şüphelenmiş. Yengesine bu adam bize geliyor, sağlam ayak değil gibi demiş. Yengesi ise bu adamın amcasının dostu, onların dert ortağı, adamın çok iyi bir insan olduğunu belirtmiş. Yengesi ziyarete gidip, orada şu Cüdo'ya gözlerinin kör olması yönünde beddua edeyim diye aklından geçirmiş. (evvel ziyaretler çok olurmuş) Cüdo böyle devam ederse ilişkinin patlak vereceğini düşünmüş. Cüdo ona demiştir, ben bu adamdan huylanıyorum diye benim koca bunu duyarsa kellemi keser diye tereddütte kalmış. Daha sonra Cüdo'ya kapıda oturup hiçbir yere gitmemesini, amcasının daha dönmediğini, kendisinin yemek yapıp ziyarete gidip geleceğini ifade etmiş. Cüdo bunun çok iyi olacağını, öylesi yere körlerin, ayaksızların gidip düzeldiklerini, orada ne dua edilirse kabul olunduğunu dile getirmiş. Yengesi kabul olur mu diye ikilemde kalmış. Cüdo, "culluğu kes, üstüne sarı yağdan koy, ziyarete götür. Eğer o et yenilirse senin duan kabul olunur" demiş ve devam etmiş, "eğer aş, et yenilmezse demek ki o ocakta adam kalmamış, o zaman eve getir, sen ve ben yeriz" şeklinde konuşmuş.

Cüdo, getirip culluğu kesmiş. Ciğeri Cüdo'ya pişirtirmiş. Kimsenin elini vurmamasını söylemiş. Bir sarı yağdan firik pilavı yapılmış, culluk (hindi) da olduğu gibi üstüne konulmuş. Kadın sevine sevine ziyarete gitmiş, yemeği koyup uzakta oturmuş ve bir saat kadar beklemiş. "Ayağına geldim, inşallah bu yemeği bitirip, duamı kabul edersin" demiş. Cüdo, arkadan kaçmış. (O mezarlarda bir taş yaparlar, üstünde bir dam olur) Cüdo bir tarafa geçmiş, kadına görünmeden saklanmış. Kadın dua ettikçe "inşallah kabul olur" demiş. Kadın ise oğlum sesine kurban, zat benimle konuştu diye sevinmiş. Cüdo, yine arkadan "çok iyi bir kadınsın, duan, bedduan kabul olacaktır" demiş. Kadın iyice sevinmiş. Kurban olurum o Cüdo'ya, iyi ki bana bu yolu gösterdi diye düşünmüş. Cüdo, kadın gittikten sonra oturup aş, tavuğun yarısını yemiş. Kadın gelmiş ki, yemeği de yemiş, aş da yemiş. Ocağına kurban diyerek derdini belirtmeye koyulmuş: Bizde bir Cüdo var, o öksüzdü, evleri çöktü, öksüz kaldı. Cüdo'yu besledim, ona gözüm gibi baktım. Fakat benim bir sevgilim var. Cüdo beni takip ediyor. Ben bu adamdan gıcık alıyorum. Bu adam iyi, dürüst bir adam değil diyor. Bu yüzden Cüdo'nun gözlerini kör et" demiş. Cüdo, arkadan istersen öldüreyim telkininde bulunmuş. Kadın, "hayır, sadece iki gözü görmesin, yeter. Ben tek başıma korkarım. Cüdo bana yoldaştır. Kocam, altı ay gidiyor, dönmüyor. Hem hemen kör olabilir mi?" diye söylemiş. Cüdo, hemen kör olamayacağını, yalnız kırk güne kadar bunun bir şartla

gerçekleşebileceğini belirtmiş. Bu şart kara dananın kesilmesiymiş. Bu etten ise sadece Cüdo'nun yemesi gerekmiş. Son topaça kadar Cüdo'ya bu etten yedirmeliymiş. Böylelikle Cüdo'nun iki gözünün de kapanacağını söylemiş.

Cüdo, yengesinden önce arkadan dolaşıp kapının önüne gelmiş. Tavuğu yediğinden karnı da iyice şişkin haldeymiş. Yengesi Cüdo'nun aç olduğunu söylemiş. Cüdo ise tavuğun ciğerini yediğini, aç olmadığını açıklamış. Hoş geldin, hoş buldum diye konuşmuşlar. Yengesi Cüdo'nun kafasından öpmüş. Cüdo daha sonra yatmış. Yenge, komşuları çağırıp, danayı kestirip, dananın derisini yüzdürmüştü. Büyük kazanlarla etini pişirmiş, topaç yapmış. Cüdo yengesine, “bizim danamızı nasıl kestir, danamıza nasıl kıydın diye feryat figan etmiş. Yengesi, “sen bilmezsin, kan tutmuş boğuluyordu” demiş. Yengesine beraber yiyebileceklerini belirtmiş. Yengesi ise bu duruma hiç seslenmemiş.

Cüdo, yengesine başının ağrıdığını, gözlerinin karardığını söylemiş. Yengesi ise işin hemen etki gösterdiğini düşünmüş. Hemen iki, üç yumurta ile bir topacı kavurup Cüdo'nun önüne koymuş. Cüdo'ya günde üç öğün, üç topaç bitirtmeye çalışmış. Cüdo, topaçlar yarılırken yengesine gözlerinin zorla gördüğünü söylemiş. Yengesi arkasından gülmüş ve sevinmiş. Cüdo ise bu sırada iyice güçlenmiş. Daha sonra da gözünün görmediğini söylemiş. Yengesi komşularına Cüdo'nun gözlerinin kör olduğunu belirtmiş. Cüdo, seslerden komşuların geldiğini anlamış. Komşular, onda şans olsa öksüz kalır mıydı diye söylenti içine girmişler. Cüdo'nun gözlerine kara indi demişler. Oysa ki, Cüdo'nun gözleri ise herkesten iyi görmekteymiş.

Cüdo bakar ki, o adam eve serbestçe gidip gelmeye başlamış. Gözü görmemiş olduğu için bu duruma seslenememiş. Bir gün Cüdo kalkmış, gece yarısı bakmış ki yine bu adam gelmiş. Çay pişirilmiş, közün üstüne yemek için tava konulmuş (köz evvel közde olurdu) Közün üstüne tavayı koymuş. Cüdo yemek hazırlanırken acele kalkıp gelmiş. Adam ise yatıyormuş. Cüdo, yumurtadan o yağı kaldırmış, adamın ağzının içine aktarmış. Adam ise oracıkta ölmüş. Cüdo, keşke gitmeseydim, bir sürü yağ ile yumurta gitti diye söylenip duruyormuş. Hemen yumurta ve yağı tekrar koyup gelmiş. Cüdo kendi kendini uykuya vurmuş, yemeğini yemiş. Öncesinde adamın ayağından tutmuş ve adamı dış kapının önüne atmış. Yengesi gelip başına, “Cüdo kalk oğlum, namussuzu öldürmüşler, bizim kapıya atmışlar, seni hapishaneye götürürler, bu işin bir çaresine bakalım” demiş. Cüdo, adamı omzuna almış, adamın evinin damından onu aşağı itmeyi düşünmüş. Yengesi Cüdo'nun omzuna adamı koymuş. Cüdo bir dananın topaçlarını yediğinden güçlüymiş. İki adamı da taşıyabilir haldeymiş. Cüdoya, “süllümü

(merdiven) getir de dayıyalım yukarı çık” demiş. Cüdo yukarı çıkmış. Yengesi Cüdo düşer diye endişe içindeymiş. Cüdo durumu fark ettirmemek için yengesine kendisini süllümün yanına taşımasını istemiş. Süllüme çık demiş. Saliken bıçağı çıkarmış. Bunun bir parçasını kesip cebine atmış. Kadın gelmiş, ama haberi yok vaziyette adamın kolundan tutup “güm” diye onu yukarıdan aşağıya atmış. Cüdo fırtına gibi kaçmış. Evdekiler bakmışlar ki, bir patırtı gelmiş, adamı kapının önünde yığılmış halde bulmuşlar. Bağırılmış, çağırılmışlar. Cüdo ise yorganın altından bakıyor, ağlıyor, kendi kendine vuruyor, saçını yoluyor, hiç seslenmiyormuş. Yengesi ona, “ben de gidim mi bu cenaazeye, ne de olsa komşuyuz demiş. Cüdo ise, “komşumuzdur” deyip onay vermiş, öldüren kişinin Allah belasını versin diye de ah etmiş. Yengesi de onu desteklemiş. (Önceleri saç bağı olurdu, saç bağı saçları belige koyardı. Saç bağını belikle beraber örerlerdi. Ona “rakt” derlerdi. Bu, kuluncun arkasında dururdu, birbirine çitilenirdi. Böyle ipektendi. O, Suriye’den gelirmiş. “Püskül”, “kara” bu saç bağına denirmiş. Bu, kızlar ve kadınlarda da olurdu) Cüdo, yengesine yanına gelmesi konusunda seslenmiş:

“Yenge, canım yenge ben patlıyacağım sıkıntımdan. Sen gidecek misin?”

Yengesi olumlu yanıt vermiş. Yengesini hele gel, senin saç bağlarını düzelteyim, seni biraz seveyim diyerek yanına çağırılmış. Oynaşı ölen yenge, kendinden geçmiş. Saç bağının düzeltildiği anda adamın piposunfan aldığını, bir ip geçirerek yengesinin arkasından saç bağını çeke çeke bağlamış.

Bu kadın gitmiş, oturmuş, ağlamış. Kendi kendine türkü söylemiş, ağıt yakmış. Cenaze götürülüyormuş. Yıkanılırken bakılmış ki, bu adamın hayası kesilmiş. Öldüren kim diye düşünülmüşler. Kadınlar otururken biri bakmış ki, Cüdo’nun yengesinin arkasında sallanan bir şey var. Öldürenin o olduğunu düşünülmüşler. Kadın bana iftira atıyorsunuz diye söylenivermiş. Kadını ortaya almışlar, vura vura kadını öldürmüşler. Cüdo yalnız kalmış. Bir zaman sonra beklediği amcası çıkagelmiş. Cüdo olup biteni amcasına anlatmış:

“Amca, benim gözüüm kör değildir. Yengemin dostu vardı. Seni aldatıyordu. Ben ziyarete gittim. Rol yaptım, gözlerimi kör ettim, onu öldürdüm. Onun piposunu kestim, onu yengemin saç bağına bağladım. Yengemi de vurdu, öldürdüler. İşte, sen de kurtuldun; ben de kurtuldum. Amcası Cüdo’nun yüzünden, gözünden öpmüş ve şu sözleri söylemiş:

“Oğlum, sen elli tane oğlana, kardeşe değersin. Benim servetim, malım hepsi senindir.” (K 129).

B M 25**PİNCEY**

Ne varmış, ne yokmuş. Allah'ın kulu çokmuş; o zaman bir Pincey varmış o da öksüz bir kızmış. Kızlarla dağa, oduna giderlermiş. Kendisinin odunu az olurmuş; kızlarınki ise çok. Kızlar hedik eder, götürür, yerlermiş. Bir gün de Pincey hedik yapıp götürmüş. Kızlar, Pincey'e odununu kaldırıp götürmesini söylemişler. Pincey, hedik yenildiğine göre odunları da onların taşıması gerektiğini söylemiş. Kızları bu şekilde yollamışlar. Ertesi günü yine dağa odun için gitmişler. Bakmışlar ki uzaktan bir ışık yanıyor. O ışığa doğru ilerlemişler.

(Sen anlat; boşver, Adem'i teyze)

Gidiyorlar ki, bir dev karısı bulgur kaynatıyor (o zaman bulguru kaynatırlar) (Adem çıkar, gidersin ancak. Adem Bayındırlı "torunu" odayı terk eder) Birer yudum sütünden emiyorlar; yani, bizi yemesin diye bunu yapıyorlarmış. Dev karısı, "sizi burada yok edebilirdim, ama misafirim olun" deyivermiş. Kızlar, misafiri olmuş. Fakat gece dev kendilerini yemeye niyetlenmiş. Dev'in karısı Pincey'e bu durumu söylemeye çalışmış. Oysa ki Pincey uyuduktan sonra kızlar kaçmış. Yalnız, Pincey'i kaldırmamışlar. Dev kızı görüp kendisine, "seni çiğ mi, pişmiş mi yiyeyim" demiş. Kızlara kendisi haber veren Pincey, uyandırılmamış. Pincey deve odun toplayalım da beni öyle ye demiş. Daha sonra oduna çıkmışlar. Kendini yiyeceğini bilen kız, kaçmaya niyetlenmiş. Bir pençe vurup, kaçmış. Bakmış ki uzaktan bir buzağı geliyor. Kız bu sırada odun topladığı yerde ağlıyormuş. Buzağı niye ağladığını sormuş. Kız, ben ağlamayayım da, kimler ağlasın; beni bu topladığım odundan yiyecekler diye sezlenişte bulunmuş. Buzağı, kıza sırtına binmesini söylemiş. Evden bir aynı (ayna), biraz su, bir de iğne getirmesini istemiş. Kız, suyu getirmiş, atmış, yok. Aynayı getirmiş. Ayna kırılmış, cıncık olmuş. İğne ayağına batmış, ulaşamamış. Ne kadar uğraştıysa ulaşamamış. Neyse adaya geçip, gitmiş. Buzağı kendine varamıyormuş. Diğer adaya geçmiş. Pincey'e burada rastlamış. Pincey'nin neden oraya geçtiğini sormuş. Orada delikli bir taş varmış. Onu boynuna takıp geçtiğini söylemiş. Fakat boynuna ağır geliyor, batıyormuş. Orada buzağı, "derimi çadır et, kellemi yastık et, yatak et sana yeter işte. Burada yaşa" demiş, murat katarak kendini alıp götürmüş. (K 133).

B M 26**ÜÇ KARDEŞ**

Bir zamanlar üç kardeş varmış. Üç kardeşin bahçesi varmış. Bahçelerinde de üç gülleri varmış. Sabahtan giderlermiş. Baharda her gün oradalarmış. Koparılmış bir gülün koparanını bulamazlarmış. Bir gün büyük kardeşi ben gidip bekliyeyim deyivermiş. Gidip bekçiliğini yapmış, gece yarıdan sonra bakmış ki, gülün üzerine havadan şahin ya da bulut gibi bir şey gelmiş. Gülleri koparmış. Yedi başlı dev de bunu alıp götürmüş. Çocuk korkusundan altını pislemiş, bir şey yapamamış, olanları diyememiş. Ortanca çocuk demiş, “ sefer ben gideyim” diye, ertesi gün o da gitmiş. Aynı vaziyette o da öyle olmuş. Üçüncüsü, en küçükleri Mahmud isminde bir genç imiş bu sefer de o, devi öldüreceğine inanarak gitmek istemiş. Parmağını da kesmiş. Parmağına biraz tuz basmış. Bunları yapmasının sebebi ağrısından uyumamak içinmiş. Uyumamış, gitmiş, ağacın dibinde beklemiş. Gece yarısından sonra bakmış ki gökyüzünden gürleyerek yere sağılan bir belirmiş. Bu yedi başlı dev gülleri bir bir koparmaya başlamış. Bu sırada çocuk kılıcını çekip devenin boynundan birini koparmış. Deve bu esnada kaçmış. Çocuk, sabah olana kadar bu devin peşine düşmüş. Çocuğun kardeşleri gelmiş. Onu görememiş. Çocuk daha sonra çıkagelmiş. Abilerine onu vurduğunu, kafasından birinin koptuğunu söylemiş. Bu sefer hep beraber yedi başlı devin peşine düşmüşler. Biraz ilerleyince devi bir kuyuya inerken görmüşler. Büyük kardeş, beni aşağıya sarkıtın, ben büyüğüm, ben öldürürüm diyerek kuyuya inmek istemiş. Böylelikle onun beline ip bağlamışlar. Yarıya kadar indikten sonra devin nefesinden sıcaklığı gelmiş, bu yüzden, “yandım anam çekin beni” demiş, oradan ayrılmak istemiş. Onu, çekmiş, çıkarmışlar. Bu sefer ortanca kardeş inmek istemiş, o da aynı şekilde çıkmak istemiş. Onu da çıkarmışlar. Sıra küçüğe gelmiş. Küçük “yandım dedikçe beni aşağıya sarkıtın” demiş. Küçük öyle dedikçe ağabeyleri onu aşağıya sallandırmışlar. Böylelikle çocuk, kırk arşın kuyuya inmiş. İndikten sonra bakmış ki, bir tanesi mağara gibi bir yerin kapısında oturmuş, saçından çekip çekip işleme yapıyormuş. Altın gibi sarı saç varmış. Çocuk, burada eksik bir şey var diyormuş. Karşısındaki kensinie sormamasını söylemiş. Esasında ise hepsini biliyormuş. Benim büyük bir bacım var ondan sor deyip başından atmış. Çocuk bu sefer onun yanına gitmiş. Zamanında o kızları da kendisi getirmiş. O dev, “ortanca bacımın yanına git, o bilir” demiş. Ortancanın yanına gittiğinde o da, “büyüğümün yanına git esas o bilir” demiş. Bu sefer de onun yanına gitmiş. Yanına gittiği kişi, “Büyük insanoğlu sen buralarda niye geziniyorsun” demiş. Yedi başlı devin yattığını, kalkarsa onu

öldüreceğini, kendisini de bir çiğnemelik sakız edeceğini söylemiş. Çocuk, ona kendisini kurtaracağını, devı öldürmek istediğini belirtmiş. Çocuğa mağaranın içinde yattığını, dudağının pofurtusundan ortalığı deli ettiğini açıklamış. Çocuk, kılıcını çıkartıp, Peygambere salavat getirip bir darbe indirmiş deve. Kendi de, dev de sendelemiş. Ondan sonra oradaki kişi, “insanoğlu bir tane daha at” demiş. Hamleyi birden fazla yapmazsa devin ayağa kalkacağını söylemiş. İşi başarmış. Sonra kızları kuyunun ağzına getirtmiş ve ağabeylerine ipi sarkıtın diye seslenmiş. Önce büyüğü bağlamışlar. İpi yukarı sallarlarken “kardeşim, bu gelen büyük senin” demiş. En güzeli de küçüğüymüş. Böylelikle onları yukarı göndermişler. Ortanca kız giderken ortanca kardeşine de aynı şeyi demiş. Sıra küçüğe gelmiş. Küçük kızı görünce diğerlerinden daha güzel olduğunu görmüşler ve ağabeyler hasıtlık yapmışlar. En son küçük erkek kardeşlerini çekmeye geldiğinde ipi bıçaklamışlar, onu orada bırakmışlar. Oğlan kaderine razı olarak eziyet içinde kuyuda kalakalmış. Bir gün kuyunun içinde mağaralarda gezdiği yerde bir ışık görmüş. Yanında bıçak varmış. O bıçakla uğraşarak onu genişletiyormuş. Bakmış ki, bir güzel ağaç var. Bahar günü burada bir uyku çekmiş. Bu sırada bir ses işitmiş. Hayvanlar ötüşüyor, kuşlar “Allah Allah” diyormuş. Kalkmış bakmış ki, bir ejderha ağaca o kuşları yemek için tırmanıyormuş. Kılıcından ona vurup, onu kesmiş, ikiye bölmüş. Kuş yavru doğuruyormuş. Her sene yılan gelip o yavruları yermiş. O hayvan (angut) zümrü kuşunu öldürmüş. Anneleri benim yavrularımı yiyen bu ağacın altında yatandır diye düşünmüş. Bir dağın başından bir büyük hampara kaldırmış. Adamın büyük gövdesinden üç, dört kere tepesine bırakmış. O esnada Allah tarafından bir nida gelmiş. O yavrular dillenmişler. “Anne, bizi o değil, şu ejderha yiyordu” demişler. Böylelikle anne kaldırdığı taşı ejderhanın üzerine bırakmış. Sonra adam daha yatıyorken, kuş yavrularına yardımcı oldu diye adama kanadından güneş geldikçe gölgelik ediyormuş. Adam bu esnada uyanmış. Kuş adama, “benden ne istersen iste, senin için her şeyi yaparım” demiş. Adam, başından geçepleri anlatmış. Öbür dünyadan geldiğini başına türlü türlü işler geldiğini söylemiş. Kuş, bunun üzerine onu dünyasına götüreceğini, fakat kendisine çok et ve su lazım olduğunu ifade etmiş. “şurada bir köy var, verirlerse bana kırk tane davarın eti lazım, kırk tuluk da su lazım” demiş. Su tuluklarından su doldurması, davarın yüzülen derisine de su doldurması gerekmiş. Bir kanadına derisini, diğerine etini doldurmalıymış. Ortasına ise adamın binmesi lazımmış. Böylelikle adam köye gitmiş. Gittiği yerde bir kızın ağlaya ağlaya su götürdüğünü görmüş. Kızın niye ağladığını sormuş. Kız, suyun başında bir ejderhanın olduğunu, günde bir testi su dahi alamadan kızları yiyerek gönderdiğini

söylemiş. Bu gün de sıra padişahın kızındaymış. Meğer suyun başına çöken yılan kimseye su vermiyormuş. Bir kızı yiyene kadar herkes ancak suyunu öyle alabiliyormuş. Adam, o yılan, ejderhayla ancak kendisinin başa çıkabileceğini söyleyerek, sulamayı yemiş, kılıcını almış. Adam, kıza evine gitmesi gerektiğini belirtmiş. Herkesin bu durumdan huylanabileceğini, bütün kızlar yendi, padişahın kızına bir şey olmadı diye söylenivermelerini düşünmüş.

Adam bakmış ki bir ejderha ağzını açmış, suyun başında duruyor. Kılıcını çekmiş, boynunu koparmış. Su kanlanmış. Halk da kanlı kanlı bu sudan alıyormuş. Evvelinde ise bu adam bir kadının evine gitmiş, ona susadığını belirtmiş. Nine suyun olmadığını söylemiş. Yine de diğer odada ufak su kaçırıp onu getirmiş. Bakıyor ki su tuzlu tuzlu. Nineye demiş, “neden bu su tuzlu?” Nine ise “oğlum, senden yüzü kara bir ejderha var. Bizim suyun başında kimseye su vermiyor. Ben susuzluktan bu tasa işedim, getirdim” demiş. İşte giderken kızı görmüş. Daha sonra ejderhayı öldürmüştü. Padişah, bir gencin ejderhayı öldürdüğünü haber almış. Onu müfakatlandırmak istemiş. Hatta kızıyla da o genci nikâhlamayı düşünmüş. O esnada herkes kendisinin öldürdüğünü söylemiş. Padişah bunun böyle olmayacağını biliyormuş. Kız hepsinin sıradan geçmesini, oğlanın kafasına bir elma atacağını, bu şekilde onu tanıyacağını bildirmiş.

Kızı bir kap çatmanın altından geçirmişler. Birçok kişi geçmiş, ama kız elmayı atmamış. “Falan evde, falan kadının yanında bir misafir var, o da gelsin” demişler. Orta yere onu getirip koymuşlar, Giderken ise kız o oğlanın kafasına elmayı atmış. Üç sefer oğlanı geçirmişler. Üçünde de elmayı ona atmış. Babası böylelikle oğlana kızıyla evlenmesini söylemiş. Oğlan ise başka bir dünyalı olduğunu, oraya gitmesi gerektiğini açıklamış. Kırk koyun isteyip, içinin su ile doldurulmasını, etlerin temizlenmesini, derinin yüzülmesini, falan yere de götürmesini istemiş. Angut Zümrüt kuşu çok büyükmüş ve gelmiş. Sonra denilenler yapılmış. Hayvanlara doldurmuşlar, suyun başına götürmüşler (o zaman vasita yok) Angut Zümrüt kuşu yere inerek kanadının üstüne getirilenlerin düzülmesini söylemiş. Oğlan da orta yerine bindirilmiş. Kuş, oğlana “hık” dedikçe, et; “tık” dedikçe de su vermesi gerektiğini ifade etmiş. O küçük kız kendi saçından bir tel verip, bu telin yakıldığında bir Arap atının geleceğini bildirmiş. Bu atın zor zamanda yardım etme gibi bir özelliği varmış. Oğlan, söylenildiği gibi “hık” dedikçe, et; “tık” dedikçe de su vermiş. Kuyunun ağzına yaklaşınca bu sefer “tık” deyince et gelmemiş. Bacağından bir parça et kesip hayvana vermiş. Kuş bakıyor ki, tuzlu insan eti yemiyormuş. Kuyunun ağzına geldiklerinde kuş, insanoğluna artık geldiğini haber vermiş. Kuş bakmış ki, adamın bacağından et kopmuş. Adam, sonra bu

durumu kuşa izah etmiş. Kuş, bu eti yutmadığını söylemiş ve dilinin altından çıkarmış. Allah tarafından adamın orasına et yapıştırılmış. Daha sonra yurdunda görmüş ki, kardeşine toy ediyorlarmış. O küçük kıza kara giydirmişler. Kız, çift, saban sürüyormuş. Kız hususi, kara giyinmiş, yasa girmiş. Büyük kardeşe varmış ve kırk gün bunun yasını çekiyormuş. Düğün de oluyormuş, ama kız bu günlerde bir yerlere misafir oluyormuş. Tam bunlar evlenecekleri zaman oğlan, saç telini unutmamış, kibriti yakmış. Kızın yüzüğünü çıkarmış ve suya koymuş, kıza göndermiş. O yüzüğü getirene kurban olacağını söylemiş. Kendi kendine verdiği yüzüğü böylelikle almak istemiş. Düğün sırasında o saç teli de yakılmış. Yel atlı hayvan gelmiş, fakat kardeşlerine görünmemiş. Görünmez bir hayvanmış. O at, kardeşinin kafasını koparmış. O ölünce diğer kardeşe kızı nikâhlamak istemişler. Yine her yer donatılmış. Hayvan aynı vaziyette onu da öldürmüş. Diğer kardeşi öldürmemiş, ama onu düğün zamanına kadar yitirmiş, bir yerde tutmuş. Bir gün o yas tutulan oğlan benim deyip çıkıp gelmiş. Kardeşlerinin kendisine kötülük ettiklerini söylemiş. Sonra kendisini donatmışlar, giydirmişler, kızla nikâhlanmışlar. (K 129).

B M 27

KIÇ

Zamanında bir varmış bir yokmuş. Bir garı ile bir goca varmış. goca hiç hayır sevmezmiş. Bir gün kelle getirmiş. Kadının komşusu da hamileymiş. Kellenin kokusunu duymuş demiş ki: komşu demiş bana o kellenin bir kıcını verir misin? Demiş. Kocam beni öldürür kıcı veremem demiş. Ne var demiş yalvarmış çok gönlüm istiyor demiş. Çok güzel koktu demiş. Gocaya kedi yedi de demiş. Sevinerek almış gitmiş. Sonra goca eve gelmiş. Kadın getirip yemeği indiriyor. Hani kıç nice olmuş? Diyor. Kıç kedi yedi diyor. Goca gider ölürüm diyor. Aman yaman der karısı. Git komşulara söyle mezarımı eşsinler ben öldüm der. Gidip kadın komşulara söyler. Niye öldü biraz önce kocan geliyordu nasıl öldü? Gelirler ki adam ölmüş. Ondan sonra adamı kabre koyuyorlar. Topu çeken gelmiş. Kendisine vuruyorlar. Vurdukça kıç gelip karşısına duruyor. Mezardan çığlıklar geliyor. Gelin şu mezarı açın diyorlar. Geri dönüp mezarı açmışlar. Açmışlar ki simsiyah yanmış. Demişler ne oldu sana? Yemeyin içmeyin hayır yapın o kıç olmasaydı beni öldüreceklerdi, artık ben bitmiştim o kıç geldi beni dövmedi demiş (K 131).

B M 28**GELİN KAYNANA**

Bir gelin bir kaynana varmış. Bu gelinle kaynana birbirlerini hiç sevmezlermiş. Arkadaşına bir gün gelin demiş ki: Bu kaynanama hiç katlanamıyorum hiç sevmiyorum demiş. Arkadaşı demiş kolayı var. Seni onun elinden kurtarabilirim demiş. Nasıl? Demiş. Sana bir zehir veririm bir şişe zehir veririm günde bir damla yemeğine kat demiş. Kırk gün sonra ölür kurtulursun demiş. Her gün yemeğine katarmış. Birkaç gün kattıktan sonra kaynanam nasıl olsa ölecek diye bu sefer acımaya başlamış. Anne ne istersin? Anne yemeğini getireyim mi? diye iyilikle davranmaya başlamış. Kaynana bakmış ki gelin iyi davranıyor. Allah Allah ben gelinim hakkında kötü düşünüyorum demiş iyi oldu demiş. Getir kızım yemeğimi dermiş. Gelinim hakkında kötü düşünmüşüm demiş. Bunlar iyi anlaşmaya başlamışlar. Kırk günün sonunda gelin demiş Allah Allah ben neden katil olayım? Kaynanam bu kadar da kötü bir insan değil demiş. Vicdan azabı çekmeye başlamış. Niye katil olayım kaynanam kötü bir insanda değil. İyi anlaşmaya başlamışlar. Kaynana da demiş gelinim iyiymiş keşke önceden kötü davranmasaydım demiş. Bundan sonra öldürmekten vazgeçmiş ikisi de barışmışlar. Arkadaşına demiş ben vazgeçtim yemeğine artık zehir katmayayım demiş. Arkadaşı gülmüş demiş zaten o zehir değildi ki demiş. Sen iyi bir insansın kaynananı seveceğini bildiğim için normal su verdim demiş (K 74).

B M 29**GARI İLE TILKI**

Evvel zamanda bir garı ile bir kızı varmış. Zaman gelmiş kızı evlenmiş. Uzak bir köye gelin gitmiş. Garı da bunu çok özlermiş dayanamazmış, ayda bir sefer görmeye gidermiş. Kızına hediyeler koymuş. Tereyağ koymuş götürüyormuş. Yolda bir dinleneyim demiş. Bir tilki görmüş yolda dinlenirken yağın hepsini yiyivermiş. Garı bakmış ki yağ bitmiş. Yağın hepsini yemiş. Bu sefer tilkiye demiş: Sen benim kızıma götürdüğüm yağı yemişsin demiş. Gel kuyruğunu kınalıycam boncukluycam seni sevicem hadi yanıma gel demiş. Tilki yaklaşıncı garı kuyruğunu kesmiş almış tilki kuyruksuz kalmış. Tilki ateşinden geliyormuş. Garı ana garı ana nolusun kuyruğumu geri ver garı ana diyormuş .Garı ana da kuyruğu gerçekten kınalamış süslemiş.Kuyruğu geri vermem demiş artık ben onu süsledim demiş.Garı ana sana horoz getiririm tavuk getiririm sen sadece kuyruğu bana geri ver demiş.Tamam demiş sen tavuk horoz getir kuyruğunu geri veririm demiş.Köylerin gitmiş pininden tilki, horoz tavuk ne bulursa

garı anaya almış getirmiş.Garı memnun olmuş,sözünde de durmuş.Getirmiş kuyruğunu geri vermiş tilkiye.Kuyruğunu takmış .Tilki bunu görünce çok sevinmiş kınalı boncuklu çok hoşuna gitmiş.Bir sağa hopluyormuş bir sola hopluyormuş.Bunu gören tilkiler hepsi toplanmışlar senin bu kuyruğun nerde nasıl oldu?Orda da bir göl varmış.Tilkinin bir kurnazlık gelmiş aklına.Ben bu kuyruğu şu göle atladım orda yüzdüm çıktım ki kuyruğum böyle oldu demiş.Sizde göle atlayın sizinki de böyle olsun demiş.Tilkiler birbirlerine acaba doğrumu? Denemezsek bilemeyiz demişler. Öyle bir şey yoksa geri çıkarız demişler.Tilki siz atlayın demiş.Atlayanlardan gog gog gog diye sesler gelmeye başlamış.Ne diyor demişler tilkiye.benimki oldu sizde gelin diyorlar demiş.Böylelikle arkadaşlarının hepsi suya düşmüş boğularak ölmüşler.Kendi tabî ki bu arada arkadaşlarına bakarak atlayıp zıplamaya devam etmiş.En güzel kuyruk benim kuyruğum kınalı kuyruğum,boncuklu kuyruğum diye sevinmesine devam etmiş. (K 74).

Güldürücü Hikâyeler

B M 30

HEDİK İLE BÜDÜK

Hedik'den Būdük varmış karı koca. Bunların dağ başında bir evleri varmış, orada otururlarmış. Bir de güzel kızları varmış. Bir gün de padişahın oğlu oradan geçerken kızı görmüş, beğenmiş. Kızı istemiş anasından babasından. Kızı almış, gitmiş sarayına. Kız gelin gittikten sonra anası babası:

-Hedik!

-Ne diyn Būdük?

-Kalk kızımızı görmeye gidek, demiş.

Kalkmış kızlarını görmeye gitmişler. Yanlarına hediye iki metre çit (kumaş), bir çift terlik almışlar, çıkmışlar yola. Yolda bir ağaç “uğğ, uğğ” diye rüzgâr estikçe ses çıkarıymış. “Hedik, bu ağaç üşüy, gel şu çiti ağaca sarak, kızımız zengin ne edecek çiti?” demiş, çiti ağaca sarmış, yollarına devam etmişler. Oradan devam etmişler, yolun üstünde bir karga geziy, “hedik, ayakları yalınayak, gel terlikleri buna vererek” demişler. Terliği oraya indirmişler. Gelmişler kızlarının yanına. Kızları onları yol yordam karşılamış, yedirmiş, içirmiş, alt katta bir oda vermiş, yatmışlar.

Gece Būdük kalkmış bakmış ki bahçede sürü sürü kazlar yatıy, kazlar kaşınıyorlarmış.

- Hedik!

- Ne diyn Būdük?

- Bu kazlar kaşınıyor, bizim kızın bunları yıkamaya eli deymiy. Gel bunları biz yıkayak, demiş. Ocağın üstüne bir kazan su koyup kızdırmışlar. Kazları bastırıp bastırıp çıkarmışlar, bir kenara dizmişler. Kazların hepsi suyun sıcağından ölmüşler. Būdük, Hedik'e:

- Bak gördün mü mışıl mışıl ne güzel uyudular, demiş.

Sabah kız gelmiş bakmış ki kazların hepsi ölmüş. Hemen adamını çağırmiş, "götür şu kazları at, yerlerine yenisini getir" demiş. Kızın adamın yerlerine getirmiş yenilerini koymuş.

Devrisi (ertesi) gün kız, yerlerini dama açmış. Būdük gene gece uyanmış, bakmış ki orada köşede bir sürü keçi yatıy.

-Hedik!

-Ne diyin Būdük?

-Bu keçilerin kafasında ağaç çıkmış, dövüşüyle birbirinden, gel biz bunları kırak, demiş. Gitmiş birer et satırı bulmuş gelmişler. Keçilerin kafasına vurmuş vurmuş keçileri öldürmüşler. Boynuzlarını kırak derken kafalarını kırmışlar keçilerin. Sabahtan kız gelmiş bakmış ki keçilerin hepsi ölmüş. Hemen adamını çağırmiş, adam gitmiş, keçileri kör kuyuya atmış, yerlerine yenilerini getirmiş.

Devrisi gün kız, zahire damına yerlerini açmış, yatırmış. Bu sefer kalkmış gezmişler, bir şey bulamamışlar. Bakmışlar ki bir kenarda arpa yığılı, bir kenarda buğday yığılı, bir kenarda başka bir şey yığılı.

-Hedik!

-Ne diyn Būdük?

-Bizim kız bunları ayrı ayrı koymuş, eli değmemiş bunları katmaya, gel bunları birbirine biz katak, demişler. Kalkmışlar, arpayı buğdayı hepsini birbirine katmışlar. Kız sabahtan gelmiş, bakmış ortalık öyle.

Bu sefer de kenleri (onları) katran damına yatırmış. Orada yatmışlar. Gece gene būdük kalkmış gezmiş, bakmış ki orada katran var.

-Hedik!

-Ne diyn Būdük?

-Mis mis, gel üstümüze çalak, demiş. Üstlerine çalmışlar, çalmışlar. Ondan sonra yatmışlar, birbirlerine yapışmışlar. Kız sabahtan gelmiş bakmış ki... Hemen bir kazan su koymuş, yıkamış. Temizlemiş kendilerini. Bir pençe de altın vermiş, "yeri

artık gidin” demiş. Ondan sonra da yola düşmüş gelmişler. Gitmişler, gitmişler, yolda bir çobana rast gelmişler. Çobana bir altın vermişler, “bize iyisinden bir koç, koyun getir” demişler. Çoban gitmiş, güzel bir koç getirmiş. “bu ne? Yağı burnundan akan getir bize” demişler. Çoban bakmış ki bunların kafasında var, gitmiş bir tane sümüklü koyun getirmiş. “hah, işte bu iyi” demişler. Koyunu almış, gitmişler. Kesmişler, etini almış ocağa koymuşlar. Odunları bitmiş, “kalk gidek, odun toplayak” deyip kapıyı kilitlemiş, anahtarı taşın altına koymuşlar. Odun toplamaya çıkmışlar. Bakmışlar ki yolda iki üç tane atlı gidiy. “atlılar, atlılar! Tıkırtısız atlılar! Bizim eve varmayasınız, taşın altında anahtar var onu almayasınız, ocakta et var, onu yemeyesiniz, içine de pislemeyesiniz” demişler. Atlılar demişler “bunlar ne söylüy?” eve gelmişler, anahtarı almış, eti yemişler, içine de pislemişler. Hedik’den Būdük odunları alıp gelmişler.

-Hedik!

-Ne diyn Būdük?

-Bak et erimiş erimiş, demiş.

Oturmuş pisliği de yemişler. Yedik içtik, muraddan geçtik. (K 132).

B M 31

KISMET

Şimdi vakti zamanında üç arkadaş üç ayrı şehirden bir araya gelmişler ve uzak bir yerde bir Allah dostunu ziyaret etmeye karar vermişler. Haftalarca yolculuktan sonra Allah dostunun evine varmışlar. Allah dostu evliyanın hiç çorba yapmadığı halde çorba yapası gelmiş. Çorbayı yapmış tam taslara koyarken misafirler içeriye girmiş. Tabî ki hemen ikram etmiş misafirlerine. Misafirler çorbayı içtikten sonra içlerinden bir tanesi somurmuş. Hocam demiş: Kısmet kısmet kısmet nedir demiş. Bize anlatırmısın? Demiş. Hoca gülümseyerek demiş ki: Şimdi siz üç ayrı şehirden buluşarak günlerce yolculuktan sonra geldiniz değil mi? Evet demişler. İşte siz buraya gelmeseydiniz ben bu çorbayı yine yapacaktım, sizleri evinizde bulacaktım, ağzınıza zorla aktaracaktım demiş. (K 131).

B M 32

KILLI KEÇİ İLE PAŞANIN OĞLU

Ne varmış ne yokmuş eski zaman içinde kalbur saman içinde bir haketim, bir paşa varmış. Paşanın yedi tane oğlu varmış. Paşa bu oğullarını tek tek çekmiş,

oğullarıyla konuşmuş, görüşmüş. Ben ölürsem tahtıma en küçük oğlum oturacak, benim atıma en küçük oğlum binecek diye emir buyurmuş.

Bir gün bu adam, kardeşlerinin kendisine çok soğuk durduklarını fark etmiş. Bu oğlan adamları, paşanın kızirlerini, kızirlerin birkaç adamlarını yanına almış, ava çıkmış. Birkaç gün bu avcılık sürmüştü. Murat kıyısına, ava gitmiş ve gezmişler.

Bir padişahın da çok güzel bir kızı varmış. Paşa, annesi kızına, yazlık eve gittiğinde saçını taradığında, başını yıkadığında saçlarını suya atmaması gerektiğini söylemişler. Kızın saçları altının küçüğü gibiymiş. Dökülen saçlarını ya eve getir ya bir yere göm, ya da yakarsın diye telkinde bulunmuşlar. Sonra padişahın kızı, arkadaşlarıyla, kızirlerin kızıyla bahçeye gitmiş. Orada çimmişler. Padişahın kızı saçını taramış, ama söylenenleri unutmuş. Dökülen saçlarını tarağın ağzından suya girmiş. Diğer erkekler av sırasında bu saçı görmüşler. Bir tanesi diğerine adamın saçı böyle olur mu diyerek şaşkınlığını belirtmiş. Saçı, paşanın oğlunun eline vermişler. Paşanın oğlu da saçın peşine düşüp, saçın sahibini bulmaya karar vermiş. Hatta onunla evlenmeyi istiyormuş. Buna da inancı varmış. Bu suyun nereden aktığını bulmaya çalışmış. Atın ağzına vurarak bir hayli gitmiş ve o yazlığa ulaşmışlar. Bakmışlar ki, bir bina, bir bahçe, bir açık alan ve genişçe bir yer görünmüş. Hatta Antep ile Maraş, Adana kadarmış.

Kaç gün yol gelmişler. Bu saçı önlerine çıkanlara göstermişler. Birisi saçın sahibinin paşanın kızı olduğunu, onun yanına kimsenin gidemediğini söyleyivermiş. Onunla beraber kızirin kızı, eşi de oturmuş. Sarayın etrafı, kapılar koruyucularla çevriliymiş. İçeri kim girerse fotoğrafını verirmiş. Oğlan ise falan paşanın oğlu olduğunu belirtmiş. Oğlan, bu saça bakarak bu kızın kendisinin layığı bulunduğunu düşünmüş. Memlekette ne kadar kız varsa hiçbirisini beğenmediğini, kardeşlerinin hep evli olduğunu buyurmuş. Kendisinin evlenmesi için 7 seneden beri kız gezildiğini, ancak bu kızları beğenip de alamadığını dile getirmiş. Babası bu oğlanı akrabalarıyla da evlendirmek istemiş. Özellikle kardeşinin kızıyla evlenmesini münasip bulmuş.

Oğlan padişahın kızıyla nasıl evlenebileceğini düşünmüş. Bunu Çimçimi yapar, Çimçimi yapmazsa, Çimkırım yapar diye aklından geçirmiş. Çimçimi cadı, Çimkırım ise büyük cadıymış. Çimçimi'nin yanına gitmiş ve ona sen bu kızı benim için kurtarırsan, sana beş yüz altın veririm demiş. Çimçimi kellesini kesseler dahi bu işi yapamayacağını bildirmiş. Böylelikle Çimkırım'ın yanına gitmek için onu sorup soruşturmuşlar. Çimkırım'ın falan yerde bir cindarda olduğunu, burada şıhın bulunduğunu söylemiş. Bunların bu cadılara gittiğini belirtmişler. Sonunda ona ulaşmış ve Çimkırım bu işi yapabileceğini haber almışlar. Yalnız, bunun altın karşılığında

olacağını duymuşlar. Oğlan ise “canın sağolsun” sözüyle bunu karşılayabileceğini söylemiş. Paşanın oğlu olduğunu belirterek kendini tanıtmış. Cadı oğlandan büyük bir küp, küpün içinde tüm güzel şeylerin olması, boyun bağı, bir de bileklik ve yüzükler talep etmiş. Bunlar eline ulaşmış. Cadı hepsini bir kasa getirerek o küpün içindekileri yapıştırmış. Bu küpün içine eğilince küp sihir çekmiş, ejderha gelmiş, cadı ona vurmuş ve birlikte gitmişler. Ejderhanın kadının elinde güvercin olduğu bile görülmüş.

Küple o yazlık bahçeye gidilmiş. Paşanın kızı sadece haftada bir kere o yazlığa gidermiş. Başka bir yere gittiği de görünmezmiş. Cadı oraya gidip deniz kenarına o küpü saklamış. Cadı, yeşil bir pabuç giymiş, başına yeşil bir yağlık takmış, sırtına yeşil bir cübbe geçirmiş. Topallayarak bir oturuyormuş, bir yürüyormüş. Kızı görünce, “kızım hacdan geldim, aç ve susuzum. Üstelik yolda kaldım, kayboldum, nereye gittiğimi bilmiyorum” demiş. Seksen yaşında olduğunu belirtmiş. Kendisini gölgeye almasını, bir damla su ile bir parça ekmek vermesini istemiş. Kızlar yaşlı kadının bu durumunu paşanın kızına anlatmışlar. (evvel hacca yaya gidilirmiş, 3 ay gidiş, 3 ay geliş sürermiş) Paşanın kızı kadının yazlığa getirilmesini, yazlıkta etli künefeden yedirilmesini, ayrandan içirilmesini söylemiş. Bunun üzerine kadın, “ben hacdan geldim, Allah seni muradını versin” diye dualar etmiş. Dileğinin gerçekleşmesini istemiş. Kız, benim dileğinin olmayacağını söyleyerek, ümitsizliğini dile getirmiş. Kadın, elinde bir kuru çöp dahi olsa bunun bir gül gibi açılabilceği müjdesini vermiş. Bunu da elinde göstererek kanıtlamış. Yaşlı kadın düşünde falan kralın oğluyla kaderinin olduğunu söylemiş. Kız ise kralın oğlu ile buluşmasının imkânsızlığını belirtmiş. Yaşlı kadın kıza dua yapacağını tekrar haber etmiş. Kadın yemeğini yemiş. Kız hizmetçilerine kadının her işinin yapılmasını emretmiş. Yaşlı kadın kıza onu çok sevdiğini, haftaya da gelmek istediğini açıklamış. Kız, yaşlı kadını atıyla dilediği yere götürmek istemiş. Kadın kızın yanında namazlar kılıp, dualar etmiş. Yaşlı kadın kıza, “gideceğim son kez beraber bahçeye çıkalım, biraz açılalım” demiş. Kız ninesinin kolundan tutmuş, konuşarak bahçeye çıkmışlar. O esnada kızı küpe götürmüş. Kıza, “sen buraya ne koydun, burada bir şey var” demiş. Bunun hazine olabileceğini söylemiş. Kız içine eğilip bakmış. İçinin al, yeşil yandığını görmüş. Yaşlı kadın, nasıl ettiyse, kızın ayağından tutmuş, kızı tepesi üstü içine koymuş. Sihirini yapmış, ejderha çıkagelmiş. Buradan suyun içine oradan oğlanın konağına varmışlar. Oğlanı çağirtirmiş. Oğlan gidiyor ki, küpün içinde altın saçlı kız var. Oğlan bu esnada yaşlı kadına dönerek ne isterse vereceğini söylemiş. Ona ne istediye alıvermiş. Kadın yine sihir çekip kızı evine götürmüş. Bu olaydan sonra herkes oğlana düşman olmuş. Babası

oğlanı döverek, “ben sana amcanın kızını alacaktım, o senin beşik kertmendi” demiş. Oğlana, “bu kız aldığın yere bırak” demişler. Oğlan gelip bakıyor ki kız gitmiş.

Kız bir çobandan altın karşılığında bir keçi kesip, derisini yüzmesini istemiş. Çoban tekelerin en büyüğünü, kulağı uzununu getirmiş. Kız o teke postuna girmiş, böylelikle öldürmek isteyenler onu bulamayacakmış.

Kızın adını “kıllı keçi” koymuşlar. (tekelerin kılı yere dökülür) Bu kıllı keçiyi davara götürmüşler. Kıllı keçi oradan kaçmış. Herkes, “kıllı keçi eve geliyor” demiş. Ahali bu keçiyi bela olarak görürmüş.

Paşanın oğlu ava gitmeye karar vermiş. Annesine kırk gün, kırk gece gelmeyeceğini söylemiş. Annesi buna karşı çıkmış. Oğlan, annesine artık başını alıp gitmek istediğini belirtmiş. Annesi kaygı içinde, oğlanın vurulacağını düşünüyormuş. Birkaç arkadaşıyla oğlan gitmiş. Bu arkadaşlarının kimi evli, kimi iş güçteymiş. Onlardan katmer yapmasını, yumurta kaynatmasını istemiş. Yanlarına yiyecek almalarını söylemiş. Bunlar getirip keçiden katmer yapmışlar. Adamlar hayretle keçinin de katmer yapmak istediğini görmüşler. Oğlan, “yapsın hele bir” demiş. Adamlar böyle bir hayvan görmediklerini belirtmişler. Kıllı keçi yüzüğünü de bu katmerin içine koyuvermiş. Daha sonra buradan ayrılmış.

Oğlan ve arkadaşları bir ağacın altına oturmuş, yemeklerini yemişler, gülüşmüş, konuşmuşlar. Oğlan, “siz gelmeyin, benim kanım dökülsün” demiş. Arkadaşları, “hepimizin dökülsün, sen bizim öz kardeşimizden, babamızdan, bizden iyisin” demişler. Ölümümüz beraber olsun diye birleşmişler. Oğlan, lokmayı bu katmeri kıllı keçi yaptı diye söylenerek ağzına almış. Bu sırada ağzına yüzük gelmiş. Çıkarıp bakmış ki, bu kendinin yüzüğüymüş. Oğlan artık durumu anlamış. Kıllı keçinin kendisinin nişanlısı olduğunu düşünmüş. Bu sebepten yurduna geri dönmüş. Annesine, paşasına haber verilmiş. Paşa oğlunun gelmesiyle davul düğün, gurrum edilmesini istemiş.

Oğlanın annesi kıllı keçiye rastlamış. Ona, “taplama yaptın, yüzük içinden çıktı” demiş. Kıza keçi, in, cin, canavar, gaipten bir şey, hayvan ne olduğunu sormuş. Oğlan gelip kıllı keçiye bir iki kere vurmuş. Böylelikle kızın tüyü üstünden kalkıp, altın saçları görünürmüş. Bu onun nişanlısıymış. Kız daha sonra başından geçenleri anlatmış:

“Ben kaç gündür eridim. Beni öldüreceklerdi. Kaçtım, geldim. Çobandan seni istedim. Seni düşümde gördüm. Bir keçi kılığına girdim. Sanki Allah tarafından sen benim yemeğimi kıllı keçi yapsın dedin. Ben yüzüğümü ekmeğe koydum. O zaman anlayacağımı düşündüm”.

O günden sonra yedi gün, yedi gece, yedi davul, yedi dernekkurulmuş. Davullar çalınmış, aşiretler yığılmış. Oğlan bu kıllı keçiyile evlenmiş. (K 129).

Zincirlemeli Masallar

B M 33

HOROZ İLE ÇOBAN

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde yaşlı bir kadın varmış. Bir de horoz varmış. Yaşlı kadın bir gün ekmek yapıyormuş. Horoz gelmiş: "Nine, nine ayağımdaki şu dikenini çıkar, ama geri bana ver, demiş. Yaşlı kadın horozun ayağındaki dikenini çıkarmış, almış ve dikenini ateşe atmış. Sonra horoz bağırmaya başlamış, "Nine dikenim nerede?" Yaşlı kadın: "Dikenini ateşe attım." demiş. Horoz: "O zaman bana bir ekmek verirsin." demiş.

Horoz ekmeği aldıktan sonra gitmiş. Yolda önüne bir çoban çıkmış. Çoban: "Horoz kardeş (acı) ekmeği bana versene." Horoz ekmeği çobana vermiş ve sonra çobana, "Ya ekmeğimi verirsin ya da bana bir koyun verirsin." demiş. Çoban da koyunu horoza vermiş, sonra gitmiş. Çoban horozdan ayrıldıktan sonra gide gide bir dağın başına gelmiş. Bakmış ki davullar vuruluyormuş. Çobanın önüne düğünden birileri çıkmış ve çobana "Şu koyunu bize ver de keselim, yemek yapalım." Çoban koyunu vermiş. Sonra koyunu kesmişler, yemişler. O zaman çoban demiş ki: "Ya koyunumu bana verirsiniz ya da gelini verirsiniz." Çoban gelini almış, gitmiş ve muradına ermiş. (K 92).

B M 34

DELİ OĞLAN

Bir Deli Oğlan varmış, bir de Akıllı Oğlan varmış. Bu ikisi kardeşlermiş. Bunların bir inekleri varmış, bunun sütünü sağar, satarlarmış, ondan geçim yaparlarmış. Bir gün Deli Oğlan, "ben bu ineği satacağım" demiş. Akıllı Oğlan, "aman etme, tutma" demiş ama Deli Oğlan gene de satarım diye tutturmuş. İneği önüne katmış, gitmiş, gitmiş, gitmiş. Bakmış ki yolun üstünde bir kaya kertişi (kertenkele) duruy. Deli Oğlan, "ne bakiyn ulen?" demiş, kaya kertişi kafasını kekmiş. Deli Oğlan, "ne bakiyn, ineği alacan mı?" demiş, kaya kertişi gene kafasını kekmiş. Deli Oğlan, "al ulen, sabahtan gelir parasını alırım" demiş, ineği bırakmış gitmiş oraya. Sabahtan oraya gitmiş, ineği kurtlar yemiş, kaya kertişi gene kayanın üstünde duruymuş. "Ne ettin ulen ineği, hanı

parası?” demiş, kaya kertişi gene kafasını kekmiş. Deli Oğlan’ın bir tene demir topuzu varmış. “Sen beni mi oynatın?” demiş, topuzundan kaldırmış, kaya kertişinin başına çekmiş. Kaya kertişi hemen kayanın altına kaçmış. Deli Oğlan, “dur ben senin evini başına yikiyim” demiş. Kayayı kaldırmış kötelemiş (itelemiş). Kayanın altını eşmiş eşmiş (kazmış), oradan bir küp altın çıkmış. Deli Oğlan, “başını meretini yesin, ne edecem ben bu kadarı, ben beş tenesini alıp giderim” demiş, ineği beş altına sattığı için. Onları almış gitmiş evine. Karadaşı bakmış ki bu altınlar ne zamanın altını, “aman abi, bunları nereden aldın?” demiş. “Nereden alacam, ineği sattım, adam da parasını vermedi, ben de evini başına yıktım, bir küp altını vardı, içinden beş tenesini aldım, geldim” demiş. Abisi, “aman ağası, ne var bana göster bunların yerini” demiş. Deli Oğlan, “gel gösterim” demiş. Gitmiş, yerini göstermiş. Ağası da bir küp altını almış, gelmiş. Oradan gelmişler, oturmuşlar caminin duvarının önüne, altını sayıp pölüşüylemiş (bölüşmüşler). Oradan hoca gelmiş, pencereden bakmış:

-Teşt altında köfte var, oradan bana hisse var, diye bağırmış.

Deli Oğlan, “anasını bacısını! Daha bir de buradan hisse mi istiyn sen?” deyip topuzunu hocanın başına kötelemiş. Hoca düşmüş, ölmüş. Akıllı Oğlan,” ne edek, nere gidek?” derken, “şurada bir kör kuyu var, getir oraya atak” demiş. Hocayı almış, kör kuyuya atmışlar. Akıllı Oğlan bir de keçi öldürmüş atmış kuyuya, “bunu hayla (nasıl) olsa inip çıkarırlar” demiş. Ondan sonra sabah olmuş, “hoca yok, hoca yok” diye gezmeye başlamışlar. Deli Oğlan, “hocayı ben öldürdüm!” demiş. “Ne ettin hocaya?” demişler, “kuyuya attım” demiş Deli Oğlan. “in de çıkar öyleyse” demiş, Deli Oğlan’ı kuyuya salmışlar ipten. Deli Oğlan elinden sağa sola dokunmuş. Eline iki boynuz gelmiş. Deli Oğlan, “hoca boynuzlu muydu, boynuzsuz muydu?” demiş. “Ne boynuzu hocanın boynuzu mu olur?” demişler. Deli Oğlan gene elini sağa sola çalmış, “hoca kıllı mıydı, kılsız mıydı?” demiş. “Ne kılı hocanın kılı mı vardı, neyse sen bağla da gelsin” demişler. İpi bağlamış, çıkarmışlar ki bir keçi! Akıllı Oğlan, “aha işte bu deli, keçiye öldürmüş, hocayı öldürdüm sanıy” demiş. Kimse onlara inanmamış gene de. Akıllı Oğlan, “yürü kalk gidek, yer kalmadı burada bize, artık bizi burada durdurmazlar” demiş. Evden gerekli eşyalarını almışlar, yola çıkarken Deli Oğlan tutturmuş ben kapıyı da alacam diye. Evin kapısını çıkarmış sırtına almış. Yola düşmüşler, gitmişler, gitmişler. Bir eve misafir olmuşlar. O evde kadın bir ilen (leğen) çorba pişirmiş. Deli Oğlan ayakkabısını çıkarmış, kötelemiş çorbanın içine atmış. Kadın gelmiş, bakmış Deli Oğlan ayakkabısını atmış çorbanın içine. “yemeyin, siz de yemeyin ben de yemiym” demiş. Kadın kendi yerini yukarı sekiye açmış, onların yerini de bir tarafa açmış. Deli

Oğlan gece yatmış, yatmış, sonra acıkmış. Kalkmış, çorbayı içmiş içmiş, bir kepçe de Akıllı Oğlan'a diye almış. Akıllı Oğlan'a götüreceği yerde karanlıkta kadının yanına gitmiş. Kadının da uyuduğu yerde götü açılmış, kepçeyi uzatmış Deli Oğlan. Kadın "pısss" demiş. "iç, iç soğuk" demiş Deli Oğlan. Kadın bir daha pısss deyince Deli Oğlan sinirlenmiş, "ben sana soğuk demedim mi?" deyip kepçeyi kadına geçirmiş. Avrat, "babeey!" deyip uyanmış. Hemen oradan da kalkmış, kaçmışlar. Gelmişler, gelmişler. Bir ağacın dibine oturmuşlar, biraz oturduktan sonra orada yemeklerini yiyip ağaca çıkmışlar. Deli Oğlan ağaca da çıkarmış kapıyı. Biraz sonra oradan bir bezirgân geçiymiş. At, katır hepsi cıncık (cam) yüklüymüş. Gelmiş, oraya konmuşlar, yemeklerini yemişler. Deli Oğlan biraz sonra adamların başına çişini yapmış. Adamlar yağmur yağıy diye umursamamışlar. Biraz sonra tutturmuş "ben kapıyı aşığı atacam" diye. Akıllı Oğlan, "etme, tutma, bizi öldürürler" demiş. Gene de kapıyı tutmuş cangır diye aşığı atmış. "Amanın göğ yırtıldı!" deyip kaçmışlar adamlar. Onlar kaçınca Deli Oğlan'dan Akıllı Oğlan da onların ganimetlerini toplayıp öteberilerini almışlar. Gelmişler, bir eve yerleşmiş, yaşayıp gitmişler. Yedik içtik muraddan geçtik (K 132).

2.3.2.1.Değerlendirme

Gaziantep Barak Türkmenlerinde masal anlatma geleneğinin yakın döneme kadar oldukça yaygın olduğunu söyleyebiliriz. Orta yaş ve üzeri kaynak kişilerin hafızalarında çeşitli masal metinleri bulunmaktadır. Biz derlemiş olduğumuz masallardan buraya otuz dört tanesini örnek olarak aldık. Bu masalları da hayvan masalları, asıl masallar, güldürücü hikâyeler ve zincirleme masallar şeklinde sınıflandırdık.

Masal anlatma geleneğinin yaygınlığını hem kaynak kişilerden dinlediğimiz hatıralardan hem yazılı kaynaklardan ve hem de derlediğimiz masallardan tespit etmekteyiz. Masalların, yazılı ve elektronik kültür ortamının yaygınlaşmadığı dönemde bir romanın veya bir televizyonun işlevlerini yerine getiren getinlerden olduğunu söyleyebiliriz. Bu anlamda Baraklarda özellikle uzun gecelerde, kadınlar tarafından çocuklara anlatılan bir tür olduğunu görmekteyiz. (K 70, K 76, K 80, K 107, K 133).

Gaziantep Baraklarında masalların erkekler tarafından da anlatıldığını görmekteyiz. Bunu hem örnek metin derlediğimiz kaynak kişilerden hem de bazı kaynak kişilerimizin hatıralarından anlamaktayız. Masal metni derlediğimiz kaynak kişilerimizden 1940 doğumlu Emine Şahin, "Biz çocukken babam anlatırdı, çok güzel

masal anlatırdı babam. Başına toplanırdık, masal anlatırdı, hikâye anlatırdı. Zaten televizyon yok bir şey yok. Otururduk anlatırlardı. Halam anlatırdı, babam anlatırdı. Masal otururken, akşamları anlatılırdı. Akşam bizi oyalamak için babamız, dedemiz, halamız hikâye anlatırlardı, masal anlatırlardı. Öylece uyur kalırdık biz de.” İfadelerini kullanmıştır (K 132).

Şimdi özellikle televizyonun olması masal anlatma geleneğinin devam etmesini engellemektedir. (K 132).

Baraklarda masalı, “büyükler küçüklere anlatırlardı, oyalanmak için. Dedemiz, babamız, halamız gibi.” (K 132).

Masal metni örneği derlediğimiz kaynak kişilerimizden Mehmet Bayındırlı ise, “Bizim gibi çocukları köy odasına korlar mıydı? Oda yoktu zaten ya bir köyde ya bir iki oda gençler yaşlılar oturur, bizler çocuklar on, on iki, on üç yaşında ahırın ortasına ağzı açık bir teneke yakardık. Etrafına düzülürdük orada “haket” söylerdik.” İfadelerini kullanmıştır (K 134). Çocukların büyüklerinde öğrendikleri masalları kendi aralarındaki toplantılarda da söylediği anlaşılmaktadır.

2.3.3. Fıkra

Sözlü kültür çağında yaşayan insanın çeşitli bakımlardan zekâsını gösteren fıkrayı Şükrü Elçin, genellikle gerçek hayat hadiselerinden hareketle “hisse” kapmayı hedef alan ve temelinde bir şekilde nükteler, mizah, tenkit, ve hiciv unsuru bulunan sözlü, kısa mensur hikâyeler şeklinde tanımlamıştır (Elçin, 1981, s. 623)..

Fıkrayı müstakil edebi bir tür olarak niteleyen Dursun Yıldırım şu şekilde tanımlamıştır:

“Fıkra, hikâye çekirdeğini hayattan alınmış bir vaka, veya tam bir fikrin teşkil ettiği kısa ve yoğun anlatımlı, beşeri kusurlarla, içtimei ve gündelik hayatta ortaya çıkan kötü ve gülünç hadiseleri, çarpıklıkları, ziddiyetleri, eski ve yeni arasındaki çatışmaları sağduyuya bağlı ince bir mizah, hikmetli bir söz, keskin bir istihza yoluyla yansıtan; umumiyetle bir fıkra tipine bağlı olarak nesir diliyle yaratılmış sözlü edebiyatın müstakil şekillerinden ibaret epik-dram türündeki realist hikâyelerden her birine verilen isimdir.” (Yıldırım, 1999, s. 3)

Fıkraların konuları, cemiyet hayatında ortaya çıkan ziddiyetler, düşünce ve davranış farklarından doğan çatışmalardır (Yıldırım, 1999, s. 5). Yıldırım, fıkraların tasnifiyle ilgili zorluklardan bahsederek Türk fıkralarının tasnifiyle ilgili geniş

değerlendirme yapmıştır (Yıldırım, 1999, s. 18-32). Ayrıca bu konuda iki önemli noktaya dikkat çekmiştir:

1. Bütün fıkraların temsil ettiği zihniyet ve davranışları tek tespit ettikten sonra ana gruplara ayırmak,

2. Fıkraları tiplerine göre ayırmak (Yıldırım, 1999, s. 17).

Türk Fıkra tiplerinden en dikkat çekçisi ve yaygın olanı Nasrettin Hoca'dır. Türk Dünyasının bütün sahalarında varlığı bilinen Nasrettin Hoca ile ilgili Saim Sakaoğlu ve Ali Berat Alptekin'in "Nasreddin Hoca" adlı çalışması konuyla ilgili ayrıntılı inceleme içermektedir (Sakaoğlu, Alptekin, 2009).

:"Fıkra" kelimesini "gülen bir kelime" olarak niteleyen Saim Sakaoğlu, fıkranın nükte yanına vurgu yapmıştır. Sakaoğlu bir taraftan da "fıkraların arkasında duran somurtkan gerçeğin" uyarıcı yönüne dikkat çekmiştir. Fıkraları idrak edebilmek için zengin bir hayal gücüne ihtiyaç vardır (Sakaoğlu, 1992, s. 5).

Fıkranın işlevine dikkat çeken Pertev Naili Boratav, fıkranın "herhangi bir düşünceyi örnek vererek güçlendirmek, karşısındakini inandırmak ya da direnişinde yanıldığına tanık göstermek veya herhangi bir durumu açıklamak maksadıyla anlatılan bir tür" olduğuna dikkat çekmiştir (Boratav, 1995, s. 85).

"Kaşgarlı Mahmut'un "küg" deyimini ile karşıladığı fıkra, Batı Türkçesinde "hikâye, masal, kıssa, nükte, mizah, latife" gibi adlarla anılmaktadır." Elçin, 1981, s. 623).

Fıkrayla ilgili yapılan tanımlamalarda "güldürme", "eleştiri", "çarpıklıkları ortaya koyma", "alay" gibi, fıkranın işlevlerini ortaya koyan özellikler ön plana çıkmıştır (Oğuz vd. 2013, s. 201).

Türk Dünyasında Fıkra

Fıkranın Türk kültürünün ortak değerleri içerisinde önemli bir yeri olduğunu ifade eden Fikret Türkme, özellikle fıkra tiplerinden Nasrettin Hoca'ya dikkat çekmiştir. Türkmen Nasrettin Hoca'yı "Türk kültürünün temel direklerinden birisi" olarak tarif etmiş ve onun Türk Dünyasının bütün bölgelerinde bilinen bir müşterek olduğunu vurgulamıştır (Türkmen, 2013, s. 11).

Fıkra Türkiye sahası dışındaki Türk kültür coğrafyasında farklı adlarla da anılmaktadır. Azerbaycan Türkçesinde "latifa", Başkurt Türkçesinde "kolamas, maraka", Kazak Türkçesinde "küldürgi", Kırgız Türkçesinde "anekdot", Özbek

Türkçesinde "latifa", Tatar Türkçesinde "mazak, kızıklı (kökili), hal", Türkmen Türkçesinde "anekdot, yomak, deyişme, şorta söz" ve Uygur Türkçesinde ise "latipa, anekdot" adları verilmektedir (Albayrak, 2004, s. 173).

Anadolu Türk Halk Kültüründe Fıkra

Fıkra türü Anadolu Türk halk kültüründe yaygın edebiyat ürünlerinden birisidir. Fıkra anlatma geleneği bugün de canlılığını muhafaza etmektedir. Halkın olay ve durumlar karşısındaki keskin zekâsıyla verdiği tepkilerin bir anlamda ifade biçimlerinden olan fıkralar, güldürme amacının ötesinde işlevler taşımaktadır. Türk halkının tarihinden derinliklerinden gelen mizah anlayışını sergileyen fıkralar, kolektif mizah, eleştiri ve hikmetli tutumunu da yansıtır.

Türk halkının fıkra anlatmak geleneğinde Nasrettin Hoca, Bekri Mustafa ve İncili Çavuş tiplerini ön plana çıkarmıştır. Ayrıca yerel fıkra tipleri de mevcuttur (bkz. Boratav, 1997, s. 87-88; Artun, 2012, s. 175-178). Fıkra anlatma geleneği günümüzde yalnızca kırsal kesimde varlığını koruyan bir gelenek değildir. Türk insanının mizah, eleştiri, hikmetli tavır arayışı şehirleşme ve elektronik kültür çağında da fıkraların varlığını korumasını sağlamıştır. Ayrıca geleneksel fıkraların yanı sıra modern fıkralar da oluşmuştur (bkz. Sakaoğlu, 2003, s 70-75). .

Barak Türkmenlerinde Fıkra

Kişileri belli halk tipleri olan fıkralar:

B F 1

BEHLÜL DANA 1

Behlül Dana hazretleri Harun Reşit'in kardeşi. Harun Reşit'in iki karısı varmış. Birisinin inancı biraz zayıf, diğer inançlı biriymiş. Behlül Dana çocuklar gibi taşlardan küçük evcikler yapıyormuş. Bunlardan birisi cennet, birisi cehennemmiş. Harun Reşit'in inancı sağlam olan karısı gelmiş:

-Behlül bunlar ne, demiş.

Behlül Dana hazretleri:

-Bunlar evcik demiş.

Kadın:

-Sana beş para vereyim bunu bana ver, demiş.

Behlül Dana birisi vermiş ve verdiği cennet olduğunu söylemiş. O gün Harun Reşit'in inancı zayıf olan karısı, kumasını rüyasında görmüş. Kumasını rüyasında zevki sefa içerisinde, köşklere gören kadın, sabah hemen kumasına sörmüş:

-Seni rüyamda gördün ve zevki sefa içerisindeydin. Ne yaptın ki, böyle oldu, demiş. Kadın:

-Bizim Behlül evcik yapıyordu, ondan birisini istedim. Abla sana bunu vereyim bu cennet dei, demiş.

-İnanıcı zayıf olan kadın, hemen Behlül Dana hazretlerinin yanına gitmiş:

Behlül ne yapıyorsun, demiş.

Behlül: Cennet cehennem yapıyorum, demiş.

Kadın: Hangisi cennet, hangisi cehennem, demiş.

Kadın: Gel şu cenneti bana sat, sana beş vereyim, şu cenneti bana ver, demiş.

Behlül Dana vermemiş. Kadın, daha fazla para vereceğini söylemesine rağmen Behlül evciği vermemiş. Kadın sebebini sorduğunda ise:

-Ey seni melun, o bilmeyerekten cenneti aldı. Sen bilere cenneti satın almak istiyorsun. Cennet parayla satılır mı? Diyor (K 69).

B F 2

BEHLÜL DANA 2

Harun Reşit kış günü birgün adamın birisine diyor ki:

-Bu gece damın üzerine çıkacaksın zemherinin günü. Sabaha kadar çıplak durursan, sana şu kadar altın vereceğim.

Adam kabul ediyor ve bütün gece damda çıplak duruyor soğukta. Sabah donmadan Harun Reşit'in yanına geliyor. Harun Reşit:

-Ne gördün o soğukta, diyor.

Adam: Çok uzakta bir ışık vardı başka bir şey görmedim, diyor.

Harun Reşit: Olmaz altın falan vermem, sen o ışıkta ısınmışsın diyor.

Bu durum Behlül Dana Hazretlerine ayan oluyor. Behlül Dana hazretleri Harun Reşit'le bir arkadaşını eve yemeğe çağırıyor. Kabul ediyorlar. Bunları arkasına alıp, koltuğunun altına bir kazanla biraz da et alıp gidiyor. Yolda gittiği yerde yerden çaput çubuk topluyor. Bismillah deyip kazanı kavağın üzerinde yakmaya başlıyor. Aradan biraz zaman geçtikten sonra:

-Ne yapıyorsun Behlül, diyorlar.

-Size yemek yapıyorum, diyor.

-Burdaki ateş kavağın üzerinde ne yapar ki, diyorlar.

Behlül Dana hazretleri, Harun Reşit'e diyor:

-Sus. Zemherinin ayazında, uzaklıktaki ışık, o adamı nasıl ısıtıysa; bu kazan da burda böyle pişecek, diyor (K 69).

B F 3

BEHLÜL DANA 3

Behlül Dana Hazretlerine Harun Reşit et veriyor.

-Götür oğlum bunu eve ver, diyor.

-Eve mi, misafirhaneye mi, diyor.

-Eve oğlum eve diyor.

-Tamam diyor,

Behlül Dana götürüyor eti mezarlığa indirip geliyor. Akşam Harun Reşit eve geliyor:

-Hani yemek, diyor.

-Ne yemeği, diyor hanım.

-Ben Behlül'le sana et gönderdim, diyor. Hanımı:

-Yok getirmedi, diyor.

Harun Reşit Behlül'ü çağırıyor:

-Hani ben seninle eve et saldım, eve ver dedim, diyor.

Behlül Dana Hazretleri: Ben sana sordum, eve mi, misafirhaneye mi götüreyim diye. Sen de dedin eve ver. Ben de götürdüm evine verdim. Senin evin mezar. En sonunda evin orası. Burası misafirhane, gelip geçicisin sen burada, diyor (K 69).

B F 15

BEHLÜL DANA 4

Behlül, deli zavallı manasına gelir. Behlül, Harun Reşid'in kardeşiymiş. Çocuklarla oynarmış. Bir gün Harun Reşid'in hanımı Behlül'e para vermiş. Öbür hanım Behlül'e para veren kumasını rüyasında görmüş. Kuması cennette imiş. Kumasına sormuş:

“Bir şey mi yaptın, seni üç defadır rüyamda görüyorum.” diye. O da:

“Behlül'ü çağırdım, para verdim.” demiş. Bunun ardından kuma Behlül'ü çağırılmış, demetle para vermiş. Behlül:

-Gördün gözünle onun için verirsin, daha önce neden vermedin, demiş (K12)

B F 5

HER KOYUN KENDİ BACAĞINDAN ASILIR

Behlül Dana alim bir kişiymiş. Yani haram yemeyen, yalan söylemeyen a lim kişi. Bir de kardeşi varmış zalim. Behlül Dana'nın yüzünün güldüğünü hiç kimse görmemiş. Bir gün Behlül Dana kasaba gitmiş. Kasaba giderken gelmiş görmüş. Yanında halk, arkadaşlar, çevre. Demişler:

-Sen hiç gülmezdin niye gülüyorsun şimdi. Demiş:

-Kardeşim zalim ben kardeşimin ettiğinden sorumluyum sanıyordum. Bugün kasaba gittim. Gittim ki ak koyun ak ayağından asılmış, kara koyun kara ayağından asılmış. Ben anladım ki kardeşimin ettiğinden ben sorumlu değilim. O yüzden gülüyorum.

Yani herkesin yaptığı kendi kendine. Kimsenin ettiğinden kimseye zarar gelmez. Herkes cezasını kendi çeker (K 80).

B F 6

İNCİLİ ÇAVUŞ 1

İncili Çavuş birgün bahçeye inmiş. Bakmış ki, padişah sultanla zevki sefada. Padişah İncili Çavuşu' u görünce toparlanıp onu yanına çağırıyor. Padişah İncili Çavuş'a diyor ki:

-Sana para vereyim de git ablana bir ayakkabı alıp getir.

İncili Çavuş parayı alıyor. Gidip kağıttan bir ayakkabı yaptırıp getiriyor. Padişah:

-Sen benimle dalga mı geçiyorsun, kağıt dayanır mı? Diyor. İncili Çavuş: Vallaha padişahım benim gördüğüm ayaklar havadaydı. Havadaki ayaklara kağıt ayakkabı elli sene yine dayanır, diyor (K 69).

B F 7

İNCİLİ ÇAVUŞ 2

Padişah İncili Çavuş'a birgün diyor ki:

-Yahu ben fazla zevk almıyorum, diyor. İncili Çavuş da padişaha:

-Padişahım sen de yerini değiştir biraz diyor.

Akşam olunca padişah yerini değiştirirken hanımı silkinip kalkıyor.

-Bu nerden çıktı, diyor. Padişahı sıkıştırıyor.

-Sana bunu kim söyledi, doğru söyle, diyor. Padişah söylüyor İncili Çavuş'un söylediğini.

Bunun üzerine İncili Çavuş kovulacak, saraydan atılacak. Saray halkı toplanmış İncili Çavuş'un gidişini izliyor. İncili Çavuş çıplak eşeğin üzerine bir heybe atmış. Heybenin bir tarafına ağır bir taş koymuş, bir tarafı boş. Heybe eşeğin üzerinde bire türlü durmuyor. Heybenin bir tarafı dolu, bir tarafı boş çünkü. Sürekli kayıp düşüyor. Bir kadın dayanamayıp:

-İncili Çavuş, İncili Çavuş, sen bir tarafı doldurmuşsun, bir taraf boş durur mu? Diyor.

İncili Çavuş: Abla dur, benim başıma da ne geldiyse ondan gelmedi mi, Ben de dedim biraz da şu gözden al da şu göze koy dedim. Başıma bu geldi zaten, diyor (K 69).

B F 8

URFALI NABİ

Urfalı Nabi padişahla birlikte fayton arabanın üzerinde giderken padişah ayağını uzatmış. Padişah Nabi'yi denemek maksadıyla ayağını kibleye uzatıyor. Nabi padişaha ayağını kibleye uzatma diyemiyor. Ama bir beyit okuyor:

.....
.....

Padişah hemen toplanıyor, diyor ki:

-İzzatım hakkı için, bu şiiri bir başkasından duyarsam senin kelleni vurdururum.

Sabah bakıyorlar ki, caminin minarelerinin hepsinde bu şiir okunuyor. Padişah Nabi'yi çağırıyor:

-Ben sana demedim mi, bu şiiri başkasından duyarsam kelleni vurdururum, diye.

Nabi diyor: Vallahi ben söylemedim.

Padişah vezirleri çağırır, sorar: Bu şiiri nerden öğrendi herkes, diye.

Hepsi de der ki: Biz bu şiiri rüyamızda gördük, dediler ki bu şiiri okuyacaksınız (K 69).

B F 9

İNCİLİ ÇAVUŞ 3

İncili Çavuş padişahın yanında eğlenirmiş. Hazırcevap birisiymiş. Bir gün Rus kralı padişahı ziyarete gelmiş. Eski krallar birbirlerine giderken muamma götürürmüş.

Altın saban, altın öküz. Manası bilinmeyen hediye. İncili Çavuş ayağını ayağının üstüne koyup yatarmış. Bir gün padişah görmüş kızmış ve kovmuş.

“Nereye gideyim?” demiş.

“Ne yerde dur, ne gökte.” demiş. İncili ormana gitmiş, ağaçtan ağaca salıncak kurmuş, sallanıyor.

Padişah Rus kralının getirdiği muammanın manasını çözememiş. İncili'ye ihtiyaç duymuşlar.

“Ancak o bilir.” demişler. İncili'yi ormanda bulmuşlar. Saban ile öküzü koymuşlar önüne. Demiş ki:

“Martla Nisan yağmuru yağarsa buna kıymet biçilmez, Martla Nisan yağmuru yağmazsa kırsın kırsın bilmem neresine soksun.” demiş. Ekin ne kadar güzel olursa olsun bu bölgede o aylarda yağmur olmazsa o ekin kurur. Bu öküz ile saban o manaya geliyormuş.(K.12)

B F 10

GÖL

Nasrettin Hoca bir gün göle gitmiş yoğurt çalmış. Gölde yoğurt tutar mı? tutmaz. Görenler Hocaya gülmüşler demişler:

-Hocam ne yapıyorsun burada?

Nasrettin Hoca: Göle maya çalıyorum.

-Hocam hiç göl maya tutar mı?

Nasrettin Hoca: Ya tutarsa, demiş (K 80)

B F 11

PARA

Nasrettin Hoca birgün para saklamak istemiş. Evin her yüzüne bakmış saklayacak bir yer bulamamış. Dağın başında bir tel durağı varmış. Tel bağlanırmış. Gitmiş parayı onun üzerine atmış (K 80).

B F 12

ALMA

Nasrettin Hoca birgün pazarda ayva satıyormuş. Bağırıyormuş: alma, alma, alma, Yanına gitmişler, demişler:

-Hoca sen bunu satıyorsun. Niye al demiyorsun da alma diyorsun? Demiş:

-Siz almalar sürmüşsünüz, ben de o yüzden alma diye bağıryorum (K 80).

B F 13

ALTI KÂĞIT

Nasrettin Hoca birgünyine pazarda ayakkabı satıyormuş. Ayakkabı satarken bağıryormuş:

-Altı kağıt, altı kağıt, altı kağıt.

Müşteriler gelip soruyormuş:

-Hocam altı milyon mu?

Şimdi bir milyona kağıt denir. Barak'da hala devam etmekte.

-Nasrettin Hoca: Altı kâğıt olduğu için, altının kâğıt olduğunu söylediğinde kimse almadı çünkü altı çürük (K 80).

B F 14

BEKİR MUSTAFA (MUHTAR)

Bekir Mustafa'nın bacısı gelin olmuş. Bir başka köye gelin gitmiş evlenmiş. Oraya da bir çerçi gitmiş. Çerçi şimdi köylerde at arkasından getirirler ona çerçi denir. E şimdi Antep'te el arabası, şehirlerde el arabası denir. Köylerde çerçi denir. Hala da çerçi denir. Çerçi gitmiş bir bakmış ki çerçi, kendinin köylüsü. Bekir Mustafa'nın bacısı. Neyse sonra hoşbeş. Şimdi bir tanıdık bulursan sevinirsin. Demiş:

-Bizim köyde ne var? Ne yok?

-Valla iyilik, güzellik, demiş. Kardeşin de bizim köye muhtar oldu demiş.

Bekir Mustafa'nın kardeşi o anda ağlayıp eline saçını atmış bağırmış.

Çerçi: Bacım ben sana kötü bir şey söylemedim. İyi söyledim yani dedim kardeşin köye muhtar oldu. Ağlayıp, saçını yolup bağıryorsun, demiş.

Kadın: Sen desene bizim köyde, bizim memlekette, adam kalmamış ki kardeşim köye muhtar oldu (K 80).

B F 15

BARAKLI NABİ

Nabi âlim bir kişi. Tabi genç. Antep'ten çıkıyor, Çiftlik Köyünden çıkıyor, istanbul'a doğru gidiyor. Nabi de biraz çirkin. Karaymış, çirkinmiş. Güzel değilmiş. Gide gide istanbul'a ulaşmış. İstanbul'un girişinde bakmış ki padişahla vezir geliyorlar. Tabi kendi biliyor. Kendi âlim kişi. Yanlarına doğru gidiyor.

-Selamın aleyküm diyor. Diyorlar:

-Aleyküm selam.

Selamlaşıyorlar. Ondan sonra Padişah diyor ki:

-Her kişiye güzellik dağıtılırken sen nerdeydin, diyor Nabi'ye.

Nabi çirkin ya. Nabi diyor:

-Bende baht var, yani bir şey olduğunda bahtın güzel olsun derler ya.

-Bahtının güzel olduğunu nerden biliyorsun diyor padişah. Diyor:

-Bahtım güzel olmasa İstanbul'un girişinde padişah ile vezirle karşılaşmazdım.

Padişah hemen anlıyor bunu. Biliyor ki bu bir âlim kişi. Diyor:

-Yanımda kalmaz mısınız? Yani benle çalışmaz mısınız? Nerden geliyorsun? nereye gidiyorsun?

Nabi: Antep'in Çiftlik Köyünden geliyorum. Çalışırım niye çalışmayayım, diyor. Zaten ben de ta Antep'ten geliyorum iş bulmak için geldim. Tamam diyor, kabul ediyor.

Neyse Padişahla vezir alıyorlar yanına götürüyorlar evlerine. Nabi işe başlıyor. İşte işe başlıyor, çalışıyor. Bir gün de Nabi'nin babası diyor ki, hele bu oğlanın hali ne oldu diyor. Hele bir gideyim diyor. Şuna bir göreyim geleyim diyor. E tabi salıgını alıyor o zaman. Sonra da çok kalmış ki. Salıgını alıp gidiyor. Oğlunun yanına, Nabi'nin yanına gidiyor. Nabi'nin yanına gidiyor ki, Padişah diyor ki Nabi'nin babası gelmiş. Tabi Padişah Nabi'yi sevdi, huyunu beğendi. Âlim adamı kim sevmez? Padişah Nabi'nin babasını karşılıyor. Nabi'nin babasına Padişah bir elma veriyor. Adam hemen hard ısıyor onu. Yiyor yani padişahın yanında yiyor. Nabi diyor ki, öbür tarafa çekip

-Baba, diyor. Bu böyle olur mu, diyor. Padişah sana bunu hediye hadi etti. Onu diyor koklarsın, cebine koyarsın, sonra yersin.

Şimdi ki gibi sahanları hamadanları doldurup getirmiyorlar. Bir tane getiriyorlarmış. Neyse akşam oluyor. Nabi babasını tembih etmiş.

Padişah hanıma Nabi'nin babası gelmiş diyor hanımına. Tavuk kesin diyor, yemek yapın. Değer verin yani. Hoş karşılayın neyse. Padişah bir tavuk kestiriyor. Getiriyorlar sebili kuruyorlar. Nabi'nin babasını yemeğe davet ediyorlar buyur diyorlar. E buyur derken şey Nabi'nin babası. Padişah alıyor, hepten işte artık budunu mu, kanadını mı, herhalde kanadı olması gerek. Alıyor Nabi'nin babasının önüne indiriyor. Nabi'nin babası, Nabi öyle babasını tenbih etti ya. Nabi'nin babası kokluyor eti cebine koyuyor. Nabi bundan utanıyor. Orda Padişah anlıyor Nabi'nin utandığını biliyor. Diyor:

Nabi'yi Nabi eden nazar,
Görmeyende marifet ne gezer.

Yani Nabi'nin utanıldığını biliyor. Şimdi o elmadan utanıp da Nabi'nin babasına söylediğini biliyor. Padişah biliyor. Çünkü ilkin 'hard' ısırdı ya tabi Padişah beğenmedi. E bir sefer Nabi tembih etti. Dedi bu sefer eti cebine koydu. İşte Nabiye'de böyle söylüyor Padişah (K 80).

B F 16

ALTI KAĞIT 2

Nasreddin hoca birgün altı kağıt, altı kağıt diye terlik satıyormuş. Adamın biri gelmiş:

-Al altı kağıd ver bana bir terlik, demiş.

Adam geymiş camiye gitmiş. Abdast almış, kâğıt suya değmiş koparak düşmüş. Pabucunu lattanak düşiren adam, gelmiş:

-Hoca hoca, demiş, yaşlı başlı adamsın, demiş. Utanmin demi, demiş, bana altı kâğıt şeyi veriyorsun, demiş.

Nasrettin Hoca: Ben demiş, sabahtan beri ne bağıryorum, demiş. Altı kağıt, altı kağıt demiyor muyum, demiş (K 99).

Belli bir toplumsal tip, ünlü bir kişi söz konusu olmaksızın, orta tabakadan insanların güldürücü maceralarını konu edinen fıkralar:

B F 17

DELİ 1

Delinin birisi akıl hastanesinde sürekli kapının deliğinden dışarı bakıp duruyormuş. Bir gün doktor gelmiş:

-Orada ne var, çekil ben de bakayım. demiş.

Doktor da eğilip delikten dışarıya bakmış ama hiçbir şey görememiş. Hastaya demiş:

-Hani burada hiçbir şey görünmüyor, demiş. Deli De doktora:

-Sen delimizin nesin. Ben on yedi yıldır bakıyorum bir şey göremedim bu delikten. Sen bir bakışta ne göreceksin, DEMİŞ. (K 69)

B F 18**DELİ 2**

Delinin birisi bir başka delinin kafasına çivi çakıyormuş. Alttaki deli bir an bakmış, sarsılmış. Çivi çakan deli demiş:

-Ne oldu yoksa korkuyor musun, demiş.

Alttaki deli:

-Yok, çekiş kayar kafama değer diye çekiniyorum, demiş (K69).

B F 19**DELİ 3**

Delinin birisi tımarhanede duvarın üzerine çıkmış aşağıya bakmış ki, akıllının birisi arabanın biconlarını sökmüş, onları da rogarın ızgarasının üzerine düzmüş. Biconlardan ikisi içine düşmüş. Adam söylenmeye başlamış. Deli ordan seslenmiş:

-Ne yapıyorsun, demiş.

Adam: -Git Allah'ın delisi, sana ne, demiş.

-Yav söyle ne yapıyorsun, demiş.

-Ne yapacaksın derdimi çare olacak mısın. Biconları rögara düşürdüm, demiş.

Deli demiş: -Sen deli misin, duran arabaların her tekerinden birer tane söküp devam etsene demiş (K 69).

B F 20**AHLAKSIZ ÖKÜZ**

Adamın birisi gitmiş pazarda öküz almış. Eve getirmiş. Ertesi gün öküzün yaralından tutup geri adama götürmüş. Demiş:

-Aha kardeş öküzünü geri getirdim.

Adam:

-Niye, demiş.

-Götürdüm benim evde altı tane öküzüm vardı, içlerine bıraktım. Hepsiyle koklaştı, gitti en tembel ahlaksız olanla arkadaş oldu. Senin öküzün de tembel ahlaksız. Onun için geri getirdim, demiş (K 69).

B F 21**CAN KORKUSU**

Tazıyı tavşana bırakmışlar, kovalamış kovalamış tutamamış Epey koşmuş. Tavşan ormana kaçmış. Ertesi gün tazıyla tavşan tesadüfen buluşmuşlar. Tazı demiş:

-Dün sen ne kadar koştun tavşan kardeş, koştum tutamadım seni.

Tavşan:

-Allah'ın zalimi, sen el için kaçıyordun, ben can için kaçıyordum, demiş (K 69).

B F 22**KRALLIKTAN İSTİFA EDEN ASLAN**

Aslanın ayağına gamga batmış. İltahaplanmış, aslan bağırmaya başlamış. Oradan tilkinin birisi geçerken:

-Ne oldu kralım, neden bağırıyorsun, demiş.

Aslan: -Görmüyor musun, ayağıma gamga battı, iltahaplandı, üzerine basamıyorum, demiş.

Tilki: -Ben çıkarırım, demiş.

Aslan: -Gel çıkar, demiş.

Tilki: -Ben senin heybetinden korkuyorum, yanına yaklaşamam, demiş.

Aslan: -Vallahi bir şey yapmam, demiş.

Tilki: -Yok, demiş.

Aslan: NE olacak peki, demiş.

Tilki: Ben seni şu ağaca bağlayayım.

Aslan: Tamam, demiş.

Tilki hemen gitmiş bir şeyler getirmiş aslanı bağlamış. Bağladıktan sonra gitmiş, ağacın altına yatmış, kuyruğunu da bırakmış.

Aslan: Gelip çıkarsana, demiş.

Tilki: Niye çıkarayım, gün bugünkü gün, demiş.

Aslan yine bağırmaya başlamış. Oradan bakmış ki, bir çakal geçiyor. Çakalı çağırılmış, çakal gelmiş.

Çakal: Ne oldu kralım niye bağırıyorsun, demiş.

Aslan: Ayağıma gamga battı, bu tilki de beni kandırdı ağaca bağladı. Orda yatıyor, demiş.

Çakal: Ben çıkarayım, demiş.

Aslan: Çıkar, demiş.

Çakal gelmiş, dişiyle gamgayı çekmiş çıkarmış. Aslan biraz rahatladıktan sonra yine bağırmaya başlamış. Bütün hayvanlar gelmiş.

Çakal: Ne oldu kralım, demiş.

Aslan: Ben krallıktan istifa ediyorum, demiş.

Çakal: Niye kralım ne oldu, demiş.

Aslan: Tilki beni bağlarsa, çakal da gelir çözerse ben bu krallığı ne yapayım, demiş (K 69).

B F 23

KÖR AT

Adamın birisi pazardan bir at almış. Eve gelmiş bakmış ki, atın bir gözü kör.

Adam: Verdiğimiz para sahte olmasaydı, adam bizi iyi kazıklamış ha, demiş (K 69).

B M 24

İLMİ SİYASET

Zamanın birinde Anadolu da yaşayan bir genç İstanbul'a ilim irfan öğrenmek için gitmiş. Altı yıl medrese eğitimi gördükten sonra hocasının karşısına çıkmış hocam demiş ben artık köyüme dönmek, imamlık yapmak istiyorum demiş. Hoca demiş ki bir ilmin daha var onu da öğren öyle git. Bir ilmin daha var ilmi siyaset öğreneceksin demiş. Hocam benim siyasetle ne işim var müsaade et köyüme dönüp imamlık yapayım. Uzun bir yolculuk geçiriyor. Köyüne giderken Anadolu da bir gün ezan okunuyor. Abdest alıyorlar kendiside abdest alıp camiye girmiş. Cuma hutbesinde hoca hep yanlış şeyler söylüyor, kuranı yanlış okuyor. Hoca bunları bildiği için öksürmeye başlamış öksürünce hoca uyanık, cami imamı: ey cemaatim demiş. Aramızda bir zındık var bu zındık şu diye işaret edince adamı epey hırpalamışlar. Adam yara bere içinde yaralarını sarmış, tekrar geldiği yere İstanbul'a gitmeye çalışmış. İstanbul'a hocasının yanına gitmiş. Hocam demiş ben eğitimime kaldığım yerden devam etmek istiyorum ilmi siyaseti de öğrenmek istiyorum demiş. Hocası olur demiş. Bir yıl eğitimini tamamlamış tekrar Anadolu ya köyüne giderken öyle ayarlamış ki Cuma namazına aynı camiye gitmeyi ayarlamış. Bakmış ki camide aynı imam eski düzen hoca hala yalan yanlış şeyleri anlatıyor. Kuranı yanlış okuyor, yalan yanlış yorumlarda bulunuyor. Arada kalkmış demiş ki: ey cemaat bu hoca öyle muhterem bir hoca ki bunun vücudundan bir kıl kopartan cennete gider demiş. Bunun üzerine cemaat ayaklanmış hocanın saçındaki

bütün kılları tek tek yolmuşlar. Tavuk yolar gibi yolmuşlar. ilmi siyasette böyle bir şey işte... (K 130).

B M 25

İLMİN BAŞI SABIRDIR

Zamanın birinde genç bir adam hayvancılıkla uğraşmış. Yeni evliymiş. demiş ki bu işin sonu yok. Ben demiş gidicem Arabistanda ilim irfan öğrenicem demiş. Bırakmış işi gücü hanımıyla vedalaşmış Arabistan eğitime gitmiş. Yıllarca orada eğitim görmüş. Tekrar dönmüş Anadoluya. Köyüne gelip imamlık yapmayı düşünmüş. Edindiği bilgileri halkla paylaşmayı istiyor. Gelirken yolda bir yerde bir cuma namazı bir abdest alacak yerde adam gelmiş. Yolcusun galiba nerden geldin nereye gidiyorsun? Diye sorar. Arabistanda yirmi sene kadar eğitim gördüm köyüme gidiyorum öğrendiklerimi halka anlatacağım der. Yaşlı adam sormuş: evladım ilmin başı nedir? Bizimki cevap verememiş. Oğlum bak aklında bulunsun ilmin başı sabırdır demiş. Adam namazını kılmış yoluna devam etmiş. Gelmiş bir gece vakti köyünde olmuş. Köye gelmiş kapıyı açmış bakmış ki evde iki tane yatak var. Birisinde hanımı yatıyor diğesinde genç bir adam yatıyor. Hiddetlenmiş ben bunların ikisini de öldüreyim demiş. Sonra o arada yolda karşılaştığı yaşlı adamın söylediği ilmin başı sabırdır kelimesi aklına gelince beklemeye başlamış. Sabah ezanı okunurken tabii ki kendisi dışarıda uyuya kalmış kenarda. Sabah ezanı okunurken uyanmış. Sabah ezanı kulağına o kadar güzel gelmiş ki şaşmış kalmış. Gideyim bu imamın arkasında namaz kılayım demiş. Camiye gitmiş. Bakmış ki imam dünkü yatakta gördüğü genç. Adam hayretler ve kızgınlıklar içerisinde camiden çıkarken bekliyor ki imamı vuracak. Sormuş oradaki yaşlı adama demiş ki amca bu imam kim? Sorma olgum demiş. Bizim köyde hayvancılık yapan bir imam vardı. Bıraktı bu işi Arabistana ilim öğrenmeye gidiyorum dedi gidiş o gidiş. Eee demiş adam. Giderken hanımı söylememiş hamileymiş ilimden geri kalır gitmez diye söylememiş. Bu kadar uzun kalacağını da düşünmemiş. Doğdu oğlu oldu. Babası arabistana ilim öğrenmeye gitti bende oğlumu okutacağım dedi. Okuttu imam oldu caminin imamı odur. Yolda karşılaştığı yaşlı adama binlerce dua etmiş. Hem hanımının hem de oğlunun katili olmaktan kurtulmuş. Sabır acıdır ama meyvesi tatlıdır (K 130).

2.3.3.1.Değerlendirme

Gaziantep Barak Türkmenlerine ait buraya almış olduğumuz yirmibeş fıkra örneğini konuları bakımından iki başlıkta sınıflandırdık. Pertev Naili Boratav'ın Kişileri belli halk tipleri olan fıkralar ve belli bir topluluk tip, ünlü bir kişi söz konusu olmaksızın, ortadan insanların güldürücü maceralarını anlatan fıkralar (Boratav, 1997, s. 86-87) şeklindeki tasnifini kullandık. Buna göre:

Kişileri belli halk tipleri olan fıkralar: B F 1, B F 2, B F 3, B F 4, B F 5, B F 6, B F 7, B F 8, B F 9, B F 10, B F 11, B F 12, B F 13, B F 14, B F 15, B F 16.

Belli bir topluluk tip, ünlü bir kişi söz konusu olmaksızın, ortadan insanların güldürücü maceralarını anlatan fıkralar: B F 17, B F 18, B F 19, B F 20, B F 21, B F 22, B F 23, B F 24, B F 25.

Baraklı Nabi (B F 15) başlıklı fıkroda, ünlü fıkra tipi Urfalı Nabi'nin yerleştiğini görmekteyiz. Coğrafi yakınlıktan dolayı bu yerleşmenin olduğunu söyleyebiliriz. Nabi bu fıkroda Gaziantep'in Oğuzeli ilçesine bağlı Çiftlik Köyden çıkıp İstanbul'a gitmiş bir kişi olarak anlatılmaktadır. Barak Türkmenleri arasında anlatılan fıkralarda Nasrettin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa, Urfalı Nabi ve Behlül gibi belirli fıkra tipleri ekseninde anlatılan fıkralar mevcuttur. Bunların dışında kalan fıkralar belirli bir tipe bağlı kalamadan anlatılan fıkralardır.

Gaziantep Barak halk kültüründe fıkra anlatma geleneğinin diğer sözlü anlatı türleri gibi eskiden çok yaygın olduğunu görüyoruz. "Mesel" adı altında, bazen eğlence amaçlı bazen de bir konuyla ilgili örnek durumdan hareketle ders verme amaçlı fıkralar anlatılmaktadır. Hem görüştüğümüz kaynak kişilerin hatıra olarak anlattıklarında hem de derlediğimiz örnek fıkra metinlerinden bu sonucu çıkartabiliriz.

Sözlü gelenek içerisinde büyüklerden dinlenilerek öğrenilen ve öncelikle kendi akran grupları arasında anlatılan fıkra, Barak köy odalarında, aile ve arkadaş toplantılarında anlatılmaktadır (K 69, K 80, K 105, K 107, K 115).

Barak halk kültüründe Nasrettin Hoca, Behlül, İncili Çavuş, Urfalı Nabi, Deli, fıkraları anlatılmaktadır. Ayrıca fıkra tiplerinden öte, günlük hayattaki olaylarla ilgili de fıkraların anlatıldığı tespit edilmiştir.

Kaynak kişilerimizden Mekke Ataş, Urfalı Nabi ile ilgili bir fıkrayı anlatırken, sözlü anlatılarda yerleşme örneği sergilemiş ve Urfalı Nabi'yi, kendi köyünden, Baraklı Çiftlik Köylü Nabi olarak anlatmıştır (K 80: B F 22).

Mekke Ataş adlı kaynak kişi, Bekri Mustafa'nın bir fıkrasını anlatırken de Bekri Mustafa'yı Bekir Mustafa şeklinde yerelleştirerek anlatmıştır (K 80: B F 21).

Özelliklere köye elektriğin gelmesiyle birlikte, radyonun, televizyonun ve daha sonra da internetin yaygınlık kazanması, diğer sözlü anlatı türleri gibi, fıkra türünün de geri plana düşmesine neden olmuştur. Fıkranın Barak halk kültürü içerisinde yerine getirdiği işlevleri, elektronik kültür ortamı yerine getirmeye başlamıştır. Bu durum da fıkranın doğal icra ortamının yok olmasına veya önemli ölçüde daralmasına yol açmıştır. Saha da yaptığımız görüşmelerde de kaynak kişilerimiz özellikle yaşlı olanlar bu vurgulamaları yapmışlardır (K 80, K 69, K 75, K 123, K 132).

2.3.4.Lakap

Sözlü kültür ortamı içerisinde yaşayan insan aynı zamanda sözlü zihin yapısına sahiptir. Yazı öncesi dönem olarak sözlü kültür çağı içerisinde insanlar çevrelerini daha somut kavramlarla algıladıklarını ve çevrelerini tanımlarlarken de aynı yolu izlediklerini söyleyebiliriz (bkz. Ong, 2012). Bu bağlamda insanlar birbirlerini tanımlarken de somut algılayarak çeşitli sıfatlar kullanmışlardır. Bunlar kişilerin fiziksel özelliklerine göre, huylarına göre, günlük hayatta olaylara verdikleri ilginç tepkilere göre olabilmektedir. Bu adlandırmalar bazen de insanların nereli oldukları ya da nereden geldikleriyle ilişkili olabilmektedir.

Gelenek içerisinde toplumsal iletişim biçimi, kişileri ve aileleri yukarıda ifade ettiğimiz biçimde tanımlamış ve bu tanımlamalar nesiller boyu devam etmiştir. Ancak Cumhuriyet dönemiyle birlikte soyadı kanununun gelmesi ve soyadlarının ilk verildiği dönemlerde özellikle aile lakaplarının bir kısmının gelişigüzel değiştirilmesi önemli kesintilere ve kopuşlara neden olmuştur. Bazı “memurların bir kısmının işgüzarlıkla o kimselerin eski lakaplarını kullanmak yerine kafalarından uydurup aynı aileden olanlara bile farklı soyadları verdikleri olmuştur. Bu da tabii sonraki dönemlerde kişilerin soy bağlarını neredeyse tamamen kopardı. Hatta aynı ailenin içerisinde bile kopmalar meydana geldi. İşte bundan dolayı da gerçekten bir kimlik bunalımı ortaya çıktı.” (Halaçoğlu, 2010, s. 85).

Türk Dünyasında Lakap

Lakap takma geleneği Türk kültür coğrafyasının her bölgesinde var olduğu görülmektedir. Bu durum eski Türklerden bu yana devam etmektedir.

“Eski Türkler çocuğa iki ad verirlerdi. Bunlardan biri bugün "göbek adı" denilen adın yerine geçerdi ve bu ad törenle verilirdi. Doğumdan kısa bir süre sonra çocuğun doğduğu evde toplanılır, yeni-ler, içilir; ardından da baba, ebe veya ora-da bulunan en yaşlı kişi çocuğa ilk adını koyardı. Orada bulunanlar ebeye çeşitli hediyeler verirlerdi. Çocuğa asıl adı ise ok-yay kullanmaya başlayıp herhangi bir kahramanlık gösterdikten sonra veri-lirdi: Dede Korkut Kitabında yer alan "Dirse Han Oğlu Bugaç Han Boyunu Be-yan Eder Hanım Hey" hikâyesinde Dirse Han'ın oğlunun bir boğayı yenip "Bu-ğaç" adını alması anlatılmaktadır. Halk yararına bir iş yapamayan veya herkes tarafından nefret edilecek davranışlarda bulunanlara ise herhangi bir ad verilmez ve bunlara "adsız" denirdi. Altay destanlarındaki kahramanlar, gösterdikleri kahramanlıklardan dolayı, adlarını Tanrı'dan, ruhlardan veya kutlu varlıklardan alırlardı.” (Çobanoğlu, 2009:C.3: s. 1079-1080).

Anadolu Türk Halk Kültüründe Lakap

Kişilerin lakaplarıyla anılmaları bugün de Anadolu Türk halk kültüründe yaygın olarak devam etmektedir. Özellikle kırsal kesimde kişilere verilen lakapların gerçek adlarının önüne geçtiği olur. Bu durum, halk düşüncesinin olayları ve kişileri somut algılamasıyla ilgilidir. Dolayısıyla kişilerin fiziksel özellikleri ya da gözlemlenebilen tutum ve davranışları lakap olarak o kişiye verilebilmektedir. Bazen de ailenin lakabı kişide de kullanılabilir. Pertev Naili Boratav da bu konuya dikkat çekerek köylerde ve kasabalarda eski Türk geleneği devam etmektedir. Eski “er-at”ın (erkek adı, çocuğun delikanlılık çağında, önemli bir iş başardığında, başardığı işi hatırlatan ya da bir dilek anlamı taşıyan ad) yerini lakapların aldığını aktarmıştır. Soyadı yasasından önce herkesin bir lakabı vardır. Lakap, aynı er-at gibi onu taşıyan atalarının birinin zenaatını, başardığı bir işi ya da vücut yapısı niteliğini gösterir. Demirci, Kalın Boyun, Altı Parmak, Kozanoğulları, Kazan vb. Kızlara verilen Döne, Yeter, Kafiye adları, adlardan büyüklük güç beklendiğinin örneklerindedir. Üst üste kız doğuran kadınlar, son doğana Döne adını vererek ondan sonra gelecek çocuğun oğlan olmasını isterler. Yeter, Yetişir, Kafiye adları, artık çocuk istemeyen ana-babaların Tanrı'ya seslenişidir (Boratav, 1997, s. 88-90).

Barak Türkmenlerinde Lakap

Fiziksel özelliklere göre verilen lakaplar:

B L 1

“Şetil Emine”

Nedeni: Zayıf uzun boylu olduğu için (K 74, K 105).

B L 2

“Kuş Hasan”

Nedeni: Ufak tefek olduğu için (K 74, K 105).

B L 3

“Tillov Ayşe”

Nedeni: Şişman olduğu için (K 74, K 105)

B L 3

“Kıllı Senem”

Nedeni: Yüzünde kıl olduğu için (K 74, K 105).

B L 4

“Bicibici Hüseyin”

Nedeni: Konuştuğu zaman kelimeleri tam anlaşılmadığı için (K 74, K 105).

B L 5

“Yallı Memet”

Nedeni: İri yarı ve çirkin olduğu için (K74, K 105).

B L 6

“Tintini Oruç”

Nedeni: Çok ufak tefek olduğu için (K74, K105).

B L 7

“Hıra Ömer”

Nedeni: Çok zayıf ve halsiz olduğu için (K74, K105)..

B L 8

“Kirpi Mukim”

Nedeni: Saçları dik dik olduğu için (K74, 105)..

B L 9

“Bocu Hamis”

Nedeni: Kısa boylu olduğu için (K74, K105).

B L 10

“Biricik Sami”

Nedeni: Çok kısa olduğu için (74, K105).

B L 11

“Boncuk Ali”

Nedeni: Gözleri boncuk gibi olduğu için.

B L 12

“Tuzsuz Kazım”

Nedeni: Bebekken tuzlanmadığı için (K 74, K 105)

B L 13

“Balık Ali”

Nedeni: Kıvrak bir insan olması (K 21).

B L 14

“Kara Hacı”

Nedeni: Çok esmer birisi olması (K 21).

B L 15

“Guru Zilha(Zeliha)”

Nedeni: Çok zayıf birisi olması (K 21).

B L 16

“Armut Halil”

Nedeni: Armuta benzetilmesi (K 21).

B L 17

“Dudak Fikret”

Nedeni: Dudağının çok büyük olması (K 21).

B L 18

“Ayı Müslüm”

Nedeni: Çok iri bir insan olması (K 21).

B L 19

“Kel Bekir”

Nedeni: Kel olduğu için(K 21).

B L 20

“Davşan Karaca”

Nedeni: Dişleri tavşan gibi olduğu için (K 21).

B L 21

“Hurda Ahmet”

Nedeni: Dayanıksız bir insan olduğu için (K 21).

B L 22

“Kör Ali”

Nedeni: Gözlerinin iyi görmemesi (K 69)

B L 23

Yanıç Yaşar

Nedeni: Bir ayağının topal olması (K 69)

B L 24

“Gözübüyük Reşit”

Nedeni: Gözlerinin büyük olması (K 64)

B L 25

“Kırmızı Hüseyin”

Nedeni: Yüzünün çabuk kızarması (K 69)

Karakter özelliklerine göre verilen lakaplar:**B L 26**

“Tilki Hamo”

Nedeni: Kurnaz olduğu için)K 74, K 105).

B L 27

“Pabuçcu Ayşe”

Nedeni: Devamlı terlik giyip gezdiği için (K74, K 105).

B L 28

“Saddam Dilber”

Nedeni: Asık suratlı çok sert olduğu için (K74, K105).

B L 29

“Yalancı Cessim”

Nedeni: Yalan söyleyen birisi olması (K 21).

B L 30

“Çamur Şevket”

Nedeni: Kavgacı birisi olması (K 21).

B L 31

“Boyalı Zeynep”

Nedeni: Süslü birisi olması (K 21).

B L 32

“Alo Mamet”

Nedeni: Sürekli telefonla konuşması (K 21).

B L 33

“Kötü Kemal”

Nedeni: cimri olduğu için (K74, K105).

B L 34

“Taşgala Mамет”

Nedeni: Her şeye telaşlandığı için (K 74, K 105)

B L 35

“İtçi Memet”

Nedeni: Her zaman köpekle gezdiği için (K 74, K 105).

B L 36

“Cumulu Selvi”

Nedeni: Her düğünde cumulu şarkısını söylediği için (K 74, 105)..

B L 37

“Burnu Kötü Bekir”

Nedeni: Her zaman burnunu çektiği için (K 74, K 105).

B L 38

“Cullukçu Bekir”

Nedeni: Hindi etini çok sevdiği için

B L 39

“Tohum Hüseyin”

Nedeni: Kendisini çok beğendiği için. (Barakta çok kibirli olana tohumluk musun? Derler. Çünkü tahılın en iyisi tohum olarak kullanılır.) (K 74, K 105).

B L 40

“Delihov Güllü”

Nedeni: Deli dolu olduğu için (K74, K 105).

B L 41

“Mazzak Zöhre”

Nedeni: Devamlı her şeye ağladığı için (K 74, K 105).

B L 42

“Metelik Mehmet”

Nedeni: Sürekli parasız olduğu için (K 21).

Mesleklere göre verilen lakaplar:**B L 43**

“Palta Ahmet”

Nedeni: Odun kesmesi (K 21).

B L 44

“Budamcı Halil”

Nedeni, Bağ ve fıstık budam işi yaptığı için (K 69)

B L 45

Berber Halil

Nedeni: BERber olduğu için (K 69)

B L 46

“Köşger Mehmet”

Nedeni: Köşgerlik yaptığı için (K 69)

Buldukları yere göre verilen lakaplar:**B L 47**

“Alman Hasan”

Nedeni: Almanya’da çalıştığı için (K 74, K 105).

B L 48

Antepli Cemal

Nedeni: Evinin Gaziantep'te olması (K 69).

Anlamı bilinmeyen lakaplar/sülale lakapları:

B L 49

“Hössün Mustafa” (K 21).

B L 50

“Kerim Halil” (K 69)

B L 51

“Kaval Mamet” (K 69)

B L 52

“Kuş Halil” (K 69)

B L 53

“Karga Hasan” (K 69)

B L 54

“Giley Cevdet” (K 69)

B L 55

“Guyruk Musa” (K 69)

B L 56

“Mığırđış Mehmet” (K 69)

2.3.4.1.Değerlendirme

Gaziantep Barak Türkmenlerinde kullanılan ve buraya örnek olarak aldığımız lakapları şu şekilde sınıflandırdık:

Fiziksel özelliklere göre verilen lakaplar,

Karakter özelliklerine göre verilen lakaplar,

Mesleklere göre verilen lakaplar,
 Buldukları yere göre verilen lakaplar,
 Anlamı bilinmeyen lakaplar/sülale lakapları.

Bunların dışında argo ve müstehcen lakaplar da saha çalışmamız sırasında tespit ettik, ancak buraya örnek olarak almadık.

Gaziantep Barkaları nüfus olarak önemli ölçüde Gaziantep'in Nizip Oğuzeli ve Karkamış ilçeleri üçgeninde yaşamaktadır. Kırsal kesim olan bu çevrede geleneksel yapı korunmaktadır diyebiliriz. Baraklarda özellikle köylerde lakapların çok yaygın olarak kullanıldığını görmekteyiz. Barak Türkmenlerinde verilen lakaplar daha çok insanların fiziksel özelliklerine ve karakter özelliklerine göre olduğu anlaşılmaktadır.

Sözlü gelenek içerisinde verilen bu lakapların şahısların gerçek isimlerinin önüne geçtiğini hatta gerçek isimlerinden daha önemli olduğunu söyleyebiliriz. Gaziantep Baraklarında bu konuda kullanılan “Yiğit lakabıyla anılır.” (K 55, K69, K 72, K 74, K 105, K 107) ifadesi, lakapların gelenek içerisindeki yerine de işaret etmektedir.

2.4. Anonim Halk Edebiyatı Türk Seyirlik Oyunları

2.4.1.Köy Seyirlik Oyunları

Dünya üzerindeki her yaşam biçimi kendi kültürel yaratmalarını da ortaya çıkarmıştır. Göçebe, yarı göçebe, toprağa bağlı köy ve sonrasında da kentli yaşam biçimi, insanların estetik ihtiyaçlarını karşılayacak sanat-edebiyat ürünlerini var etmiştir. Bu süreçte oyunlar söz konusu yaşam biçimlerinin en önemli unsurlarından olmuştur. İnsan kendi duygu, düşünce ve tavırlarını bireysel veya kolektif oyunlar vasıtasıyla yansıtmıştır. Köy seyirlik oyunlarına bu bağlamda bakıldığında Türk kültürünün geleneksel unsurlarını günümüze kadar taşıyan en önemli unsurlardan birisi olduğunu söyleyebiliriz. Sözlü kültürü ortamı içerisinde insan kendisini geleneksel kültür öğeleri içerisinde var etmiştir (bkz. Ong, 2012).

Metin And oyunların Anadolu'da “oyun çıkarma” genel başlığında(And, 1985, s. 11) ifade edildiğini söylemiştir. And'ın köy tiyatrosu olarak ifade ettiği oyunlar “kırsal bölgelerde, köylerde görülen, daha çok tarih öncesine uzanan bolluk (tarım ve çobanlık), erişirme, canlandırıcılık, atalara tapınım gibi işlevsel kuttöenlere bağlı bir tiyatro geleneğidir.” (And, 1985, s. 43).

Barak Türkmenlerinde Köy Seyirlik Oyunları

B K 1

ARAP OYUNU

Arap Oyunu, temsille ilgili bir oyundur; bu oyun düğünlerde heyecanla seyredilir. Delikanlılardan bir kısmı Arap kıyafetine girer, diğer bir kısmı da Türk kıyafetinde bulunur. Davul alabildiğine çalar. Araplar ateşin çevresinde oynarlar, Türkler gelince kaçarlar. Araplar kaçınca meydanı Türkler sarar. Bu sefer Araplar saldırır, oyun böyle saldırma ve kaçma hareketleriyle kızıdır. Sonunda Türklerden birisi havaya bir silah boşaltır. Araplar o sırada birbirlerine düşerek dövüşmeye başlarlar; ağlaşırlar ve birbirlerinin yüzüne tükürerek Arap taklidiyle mersiye okurlar. Bu heyecanlı anlarında Türkler saldırarak hepsini bağlarlar. Ceza olarak istedikleri şeyi bunlara yaptırmak üzere söz alırlar (Yalman, 1977, s. 78).

B K 2

TERŞİ

Günlük yaşamdan en fazla etkilenen oyunlardan biridir. Ama günlük yaşam esprili bir biçimde yansıtılmaktadır. Hamur yoğurmak, çamaşır yıkamak, ekmek yapmak, çocuk emzirmek, terşi ile yün eğirmek vb. işleri, bir ya da iki erkek oyuncu pek de kendilerine yakıştırmadan yaparlar. Kadınlar, onların haline bakıp gülüşürler. Oyunun esprisi buradadır. Bunun yanı sıra erkekler tohum serpmek, ekin biçme, bıyık bakma vb. türden günlük işlerini de taklit etmektedirler. Bir anlamda köy seyirlik ögesi fazla olan halk oyunudur. Bu arada bir bacağı kopacakmış gibi sürüklenmesi figürünü de terşi oyununda rastlanır (Çavaz, 1983b, s. 60).

2.4.1.1.Değerlendirme

Yaptığımız saha araştırmalarında Gaziantep Baraklarında köy seyirlik oyunlarıyla ilgili malzeme bulunamamıştır. Kaynak kişilerin hatıralarında köy seyirlik oyunlarını andıran bazı eğlence törenlerinin olduğunu gördük. Ancak kaynak kişilerden herhangi bir tam metin örneği alamadık.

Ali Rıza Yalman “Cenupta Türkmen Oymakları” (Yalman, 1977) adlı çalışmasında Barak Türkmenleri arasında da tespit ettiği ve düğünlerde oynanan “Arap Oyunu” adlı seyirlik oyunu anlatmıştır.

Gaziantep Barakları halk kültürüyle ilgili derleme çalışmaları yapan Ali Çavaz'ın "Gaziantep Folkloru" (Çavaz, 1983) adlı çalışmasında, eskiden düğünlerde oynanan "Terşi" oyununu buraya almayı uygun bulduk. "Terşi oyunu" köy seyirlik oyunları içerisinde değerlendirilebilir. Bizim kendi yaptığımız görüşmelerde de bu oyunun adı zikredilmiştir; fakat nasıl oynandığı ile ilgili tam bir metin derleyemedik (K 21, K 27, K 69, K 74, K 75, K 104, K 132).

BÖLÜM III

GAZİANTEP BARAKLARI HALK KÜLTÜRÜ

3.1. Geçiş Dönemleri

Doğum, düğün ve ölüm insan hayatının yalnızca fiziksel anlamda dönüm noktaları değil; aynı zamanda kültürül uygulamaların da en yoğun olarak yaşandığı, uygulandığı dönemlerdir. Hayatın geçiş dönemleri ekseninde ortaya çıkmış olan bu inanış ve uygulamalar, eski kültür izlerinden önemli ölçüde izler taşır. Türk kültürünün İslâm öncesi inanç sisteminden pek çok unsuru geçiş dönemleriyle ilgili inanış ve uygulamalarda bulmak mümkündür.

Sedat Veyis Örnek geçiş dönemlerinin önemini şu şekilde vurgular:

“İnsan hayatının başlıca üç önemli geçiş dönemi vardır. Bunlar; doğum, evlenme ve ölümdür. Her biri kendi bünyesi içerisinde birtakım alt bölümlere ve basamaklara ayrılır. Bu üç önemli aşamanın çevresinde birçok inanç, âdet, töre, tören, âyin, dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenerek söz konusu geçişleri bağlı buldukları kültürlerin beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönetmektedir. Bunların hepsinin amacı da kişinin bu geçiş dönemindeki yeni durumunu belirlemek, kutsamak, aynı zamanda da kişiyi bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumaktır.” (Örnek, 2000, s. 131).

Geçiş dönemlerinde kümelenen âdetler, gelenekler, töreler ve törenlerle bunların içerisinde yer alan işlemler ve uygulamalar bir ülkenin ya da belirli bir yörenin geleneksel kültürünün ana bölümlerinden birini oluşturur (Örnek, 2000, s. 131).

Halk kültüründe geçiş dönemleriyle ilgili inanç, âdet ve pratiklerin eski Türk kültürüyle bağları vardır. Araştırmacılar Orta Asya Türklerinin Animizm (ruhçuluk), Türk doğacılığı olarak da adlandırılan Şamanizm, Budizm, Maniheizm inanç sistemlerine dahil olduklarında birleşiyorlar (Turan, 1990, s. 85-105; İnan, 1976, s. 11; Turan, 1953:531). Geniş bir coğrafya ve kültür yelpazesi içindeki Türkler İslâmî kültür dairesine girince kültür Anadolu'da yeniden şekillenmiştir.

Geçiş dönemleri içerisinde bir milletin kültür kodlarının izlerini sürmek mümkündür. Geçiş dönemlerinde düzenlenen “halk eğlenceleri sayesinde birey, kendi sözlü edebiyat ürünlerini, inanç unsurlarını, yemek geleneğini, iletişim biçimlerini tanıma, benimseme ve icra etme imkânı bulur” (Özdemir, 2005, s. 339). Geçiş dönemi uygulamalarıyla birey değişen toplumsal statüsünü topluma duyurur ve toplumla bu

durumu paylaşır. Böylece bireyin içinde yaşadığı toplumla bütünleşmesi sağlanmış olur (Sümbül, 1997 s, 126).

3.1.1. Doğum

Doğum, hemen her zaman mutlu bir olay olarak kabul edilmiştir. Doğum, toplumda ana ve babaya duyulan saygıyı artırır. Dünyaya gelen her çocuk sadece ana babasını değil, aynı zamanda akrabaları, komşuları, soyu sopyu da sevindirmiştir. Çünkü her doğum ailenin, akrabaların sayısını arttırmaktadır. Özellikle küçük topluluklarda aileler nüfuslarının çokluğuyla kendilerini güçlü ve dayanıklı hissetmektedirler. “Çocuk ocağı tütürür.” sözü de toplumun bu konudaki değer yargısını bize açıkça göstermektedir (Santur, 2000s, s. 1).

Çağlar boyu doğuma ve onun kendi bünyesi içindeki evrelerine bir takım geçiş töreleri ve törenleri eşlik etmektedir. Doğumun çevresinin yüzlerce âdet, inanç, dinsel ve büyüsel özlü işleme örülü olduğunu görmekteyiz (Örnek, 1995, s. 132).

Doğumla ilgili inanış ve uygulamalar bir yandan insan ve toplum hayatındaki geleneksel boyutunu kururken, bir yandan da modern tıp uygulamalarıyla eş zamanlı varlık gösterdiği görülmektedir.

3.1.1.1. Doğum Öncesi

Bu dönem, çocuk sahibi olmaya karar verilmesinden başlayarak, doğum olayının başladığı döneme kadar olan bölümü içermektedir.

Yaşamın birinci evresi olan doğum, dünyadaki bütün topluluklarda mutlu bir olay olarak kabul edilmiştir. Evli kadının doğurması ilgiyle ve heyecanla karşılanmaktadır (Güvenç, 1999s. 243). Yaşamın başlangıç noktası olan doğum, yüzlerce âdetin, inanmanın uygulandığı bir dönemdir. Bu âdet ve inanmalar kadını gebe kalma isteğinden başlayarak etkisi altına alır. Gebe kadının gebeliğinin başlangıcından doğuma kadar geçen sürede pek çok âdete, inanmaya, geleneğe, göreneğe, uyması beklenir.

Her toplumda evliliğin doğal bir sonucu olarak çocuk istenir. Annelik ve kadınlık bu temel üzerine kazanılır. Her evli kadından bu rolün yerine getirilmesi beklenir. Kadınlar arzu ettikleri konuma bu yolla ulaşırlar. Uyum sürecinin bir sonucu olarak gelişen aile ve akrabalık yapısı çocuk doğurmayı özendirir veya sınırlandırır önemli bir etkidir. Sosyal bir varlık olarak ailenin devamı, mirasın devri, ekonomik

faaliyetlerde insan gücüne olan ihtiyaç, akraba grubunun kişi sayısına göre artan gücü, bu gücün sağladığı birtakım olanaklar (sosyal, maddî ve manevî sahalarda grup içi ve dışı yardımlar vb.) kırsal bölgelerde çocuğa duyulan ihtiyacı arttırmaktadır (Elmacı, 2002, s. 334). Hamile kalmak isteyen kadına bir takım uygulamalar yapılmaktadır.

3.1.1.1.1. Kısırlığı Giderme

Toplumumuzun kırsal kesimlerinde kadının saygınlık kazanabilmesi için mutlaka çocuk doğurması gerekir. Çocuğu olmayan kadın, kısır kadın kabul edilmekte, hor görülmekte ve kınanmaktadır. Kadının gebe kalamamasındaki kusur yalnız onda aranır. Bu baskıdan kurtulmak için kadın gebe kalmak ister. Kadın, çocuk sahibi olarak değerini kazanamazsa toplumda; kısır, zürriyetsiz, kör ocak, sonsuz, meyvesiz ağaç, eremlik, tutuk muamelesi görmektedir (Acıpayamlı, 1974, s. 13).

Türk kültüründe çocuk sahibi olmak isteyenler, Tanrı'nın rızasını kazanmak için açları doyurur, çıplakları giydirir ve ağzı kutlu kişilerin alkışını/duasını dilerlerdi. Dede Korkut boylarında da bu inancın örnekleri vardır. O zamanda, Oğuz beyleri, göğe el açıp yüz tutarak alkış tuttuklarında, Tanrı, dileklerini geri çevirmezmiş ve çocuğu olmayanların bu şekilde dilekleri yerine gelirmiş. Yine bu boyda çocuk sahibi olmak isteyen anaların saçları olarak, (kuru çaylara) su saldığını görmekteyiz. Kimi destanlarımızda, çocuk sahibi olmak isteyenlerin elmalı yerlerde, kutlu pınar başlarında, ata mezarlarında yatması gerektiği vurgulanmıştır (Kalafat, 1995, 84).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

“Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu” hikâyesinde çocuğu olmayanları Tanrı'nın lanetlediği ifade edilmektedir. Dirse Han ve eşi, çocuk sahibi olabilmek için Tanrı'yı hoşnut edecek ziyafet düzenleme, aç doyurma, çıplağı giydirmeye gibi faaliyetler içerisine girerler. Tanrı onların bu iyiliklerini ve yalvarmalarını karşılıksız bırakmaz ve onlara bir oğlan çocuğu verir (Binyazar, 2002, s. 119-122).

Manas Destanı'nda Yakup Han, hatununun kısırlığından şikayet ederek “Bu hatun mezarlı yerleri ziyaret etmiyor, elmalı yerlerde yuvarlanmıyor, kutlu pınarlar yanında gecelemiyor.” diyerek eski Türklerin kısırlığı giderme ve gebe kalma pratikleri ile ilgili ipuçları vermektedir. Kırgız-Kazaklarda kısır kadınların, sahrada tek başına biten bir ağaç ya da pınar başında koyun keserek geceyi orada geçirdiklerini, Yakutlarda

çocuk isteyen bir kadının kutsal bir ağacın yanında ağlayıp sızlayarak dua ettiğini yazılı kaynaklarda görmek mümkündür (İnan, 1995, s. 167-168).

Elma halk kültüründe, üremenin, çoğalmanın, yayılarak büyümenin simgesidir. Elmalı yer, döl tutmaya müsait, hikmetli yerdir. Bu tür kut bulmuş yerlerde Tanrı'ya çocuk sahibi olmak için yakarılır ve buralarda yatılır. Elma, çoğalmadaki bereketi anlatır (Kalafat, 1990, s. 122).

Ağaçlara bez bağlama eski bir Türk inancıdır. Ağaçlarda kutsallık ve uğur vardır. Bugün bu âdet bir tür dilek duasına dönüşmüştür. Türbe ziyaretlerinde çocuk dileme, eski Türk inanışlarından “atalardan medet umma, atalar kültü” ile ilgilidir. İslâmî renge bürünmüş eski inanç kalıntısıdır (Artun, 1998, s. 4-28).

Evlendikten sonra bir süre geçmişse ve çocuk olmuyorsa birtakım yollara başvurulur. Genellikle problemin kadından kaynaklandığı düşünülür. Modern tıp yöntemlerine başvurmazlar.

Barak Türkmenlerinde

- Çocuğu olmayan kadına da erkeğe de kısır denir. Erkek çocuğu olmayan aileye “kör ocak” denir (K 1, K 7, K 13, K 25, K 26, K 78).
- Köyde bir kadına gidilir, o kadın çocuğu olmayan kadına em yapar. Ot, kara üzüm, yumurta ile em yapar. Çocuğu olmayan kadın bu emin buğusuna oturur. Bu uygulamadan sonra çocuk olmazsa, kadının üzerine kuma gelir (K1,K3,K5,K10).
- Hamile kalmak isteyen kadın dermen edilir. Soğan ateşe konularak bekletilir. Gömüldükten sonra iyice dövülerek kirli yüne (davar, koyun yünü) sarılır, zeytinyağına batırılır ve kadının od yerine konulur. Oldukça yaygın bir uygulamadır (K 1, K 5, K 6, K 8, K 17, K 28).
- Adet sancısını kesmek için suyun içine çamur konulur ve kaynatılır. İçine tuz atılır ve buğusuna oturulur. Sancı kesilir ve içerisi temizlenir. İçerisi temizlikten sonra da çocuk olacağı düşünülür (K 1, K 5, K 6, K 8, K 17, K 28, K 26, K 49).
- Düşük tehlikesi geçiren kadın hocaya giderek mutlak ettirilir. Hocaya kâğıt yazdırılır (K 49, K 52, K 54, K 55, K 64, K 67, K 80).
- Cuma akşamı yatılmaması gerektiği söylenir. Çocuk özürsüz, ateşsiz olsun diye pazar ertesi eşle beraber olunur (K 49, K 52, K 54, K 55, K 64, K 67, K 74, K 80).

- Cuma sebep derler ve çocuk sahibi olmak isteyenler cuma gecesi yatar (K 1, K 3, K 5, K 10, K 17).
- Çeşitli koca kadın ilaçları yapılır. Hamile kalmak isteyen kadın sıcak toprağa oturtulur. İlaç yapılan otlara ‘eğnik’ ismi verilir (K 78, K 80, K 106).
- Bu kadınların ‘tabe’ denilen birtakım korkuları vardır. Bu kadınlara yumurta ve bazı hayvanların sakatatları gibi bazı yiyecekler yedirilmez. Korkmasın diye yataklarının altına iğne, makas veya bazı âlimlerin sarıklarından bir parça veya mendilleri konulur (K 78, K 80, K 82, K 92, K 93).
- Doktora gidilir, tedavi uygulanır (K 21, K 32, K 37, K 40).
- Hocaya gidilir (K 53).
- Köydeki yaşlı kadınların tavsiyesine uyulur, bitkisel tedavi uygulanır (K 23).
- Çocuğu olmayan kadın veya koca Allah’a dua eder çocuğu olacağı takdirde kurban adayacağını ya da yetimlere yardım edeceğini diler (K 23, K 25, K 37, K 69, K 80).
- Çocuğu olmayan kişiye gençken kısır, yaşlandığı zaman kör ocak denir (K 80).
- Ebeye gider “em” yapılır. Kirli yünden. Yumurtayı kavurur, kirli yünle arasına sararlar, gök iplikle bağlarlar. Yani mavi iplik. İplikle bağlarlar em ederler. Onu bir kaç defa bağlarlar. En az 3 tane birer hafta arayla bunu yaparlar (K 80).
- Beyaz soğanı gömerler, ateşte közledikten sonra yine onu da yüne sarıp kullanırlardı (K 55).
- Okumaya giderler yani dua amaçlı bir hocaya giderler, sıvazlanırlar (K 80).
- Eskiden Çiftlik Köyde bir mezar vardı. Giderler o mezara taş yaptırılırdı. Çocuğu olmayan kadın derdi, çocuğum olacak mı? Olmayacak mı? Olacaksa yapışsın olmayacaksa yapışmasın (K 80).
- Ziyaret amaçlı bir ağaca çaput bağlarlar. Bu benim dileğim olabilir. Böyle yapar yani çocuğu olmayan kadın (K 80).
- Eskiden ebeye götürülürdü, şimdi önce doktora götürülüyor (K 55).
- Zencefil kökünden em yaparlardı. Bunu zeytinyağıyla kirli iğne koyunların üstündeki kirli yünle sararlardı (K 55).
- Tilsevet Köyünde Tır Safiye’nin 8 sene çocuğu olmadı. Bir derdi küçük tavuk yumurtası friğin yumurtası küçük olur. Bu friğin yumurtasından iki avucundan kırdı, göğ evveli mavi olur. O mavi ipliği yumurtayı sardılar. Kendine götürdü. 5-6 gün kaldı. Sonra çocuğu oldu. (K 55).

- Çocuğu olmayan kadınlara mezeki sakızı vururlar. çocuğu olmayanlara da vurulur, çocuğu düşene de vurulur (K 80).
- Mezeki sakızı, kara sakız, ak sakız. Onu alırsın getirirsin vurulur çavuşa. Çavuşun üstüne indirilir. Kaşıқта ısıtılır. Kendi topak halinde olur. Kaşığı kızdırırsın onun üstüne indirirsin. İyice çavuşda toparlanır. Kalın bir kumaşla çocuğu olmayan kadına, düşük yapan kadının beline vurulur ve yapışır kalır. Kendi kendine kapana kadar kalır (K 80).
- Hamile kalamayan kadını ara ebelere götürürlerdi. Em ederlerdi. Şiha götürürlerdi. Emi de yumurtayla, otlarla yaparlardı Apdallar, gurbetler gelirlerdi, özel ilaç yaparlardı; ama bunu hiç kimseye demezlerdi, parayla satarlardı. Ara ebeleri kirli koyun yününü tülbente sarıp rahim ağzına yerleştirirlerdi. Rahmi sarkık olan kadına 15 tane nohutu tülbente sarıp rahim ağzına yerleştirirlerdi. Nohut şiştikçe rahim açılırdı ve çocuk olurdu. Bamyanın tohumunu kavurup içine bal katıp sabah aç karnına kadına yedirirlerdi, çocuğu olsun diye (Ay, 2006, s. 9-10).
- Bir kişinin hamile olup olmadığı kadının karnından anlaşılırdı. Ara ebe kişinin kasıklarına sert bir şekilde bastırır, bunun sonucunda kadının bu bölgesinde ağrı varsa o kişinin hamile olduğu tesbit edilirdi. Ara ebelere giderlerdi, günü geçince gebe olduğu bilinirdi (Ay, 2006, s. 9).
- Evliliğin üzerinden aylar geçtiği halde müjdeli haberi alamayan kaynananın telaşına bir süre sonra gelinin annesi de ortak olur. Çünkü bir çiftin çocuğu olmuyorsa hatanın mutlaka kadında olduğuna inanılır. Erkek her zaman “Aslan” gibidir. Bir iki sene geçtiği halde çocuğu olmayan kadın “kısır eti bağlamış” ya da “kuru değnek”tir. Çiftin mutlu olup olmamasının hiçbir önemi yoktur. Bu durumda kaynana kocasıyla konuşur ve oğlunun fikrini almaya gerek duymadan derhal uygun başka bir kız aramaya başlar. Kız anasıda kızının derdine çare aramaya başlar (Ay, 2006, s. 10).
- Çocuğu olmayan genç kadın önce Taşbaş dağına çıkarılarak Bilal-i Habeşi'nin makamı olduğuna inanılan yeri ziyaret eder. Kesilen kurbanın kanı da makamın yakınında bulunan Hz. Ali'nin atının ayak izinin olduğuna inanılan çukura akıtılır. Sonra yakınlardaki meşe ağacına sembolik bir salıncak yapılarak içine bezden yapılmış küçük bir bebek koyulur. Sıra yerdeki taşların altından bir böcek bulmaya gelir. Oradaki taşların altında kimi siyah kimi de yeşil renkli sert

kabuklu böcekler vardır. Yeşil kabuklu böceklerin kız, siyah kabukluların erkek olduğuna inanılır. Çocuğu olmayan ya da oğlu olmayan kadın bu böceklerden birini yada birkaçını canlı olarak yutar ve adakta bulunur. Böceklerin hemen orda hiç kımıldamadan yutulması gerektiğine, birkaç adım atılsa bile adağın kabul olmayacağına inanılır (Ay, 2006, s. 11).

- Taşbaş ziyareti sonrasında doğacak oğlana Bilal Habeş ismin verilmesi ve oğlan yedi yaşına gelince yeniden oraya gidip şükür kurbanı kesilmesi gerektiğine inanılır. Bu ziyaretten sonra da çocuğu olmayan kadın bu kez Urfa'da İbrahim Peygamber'in doğduğuna inanılan mağaranın ve Balıklı Göl'ün civarında gezdirilir. Bu ziyaretten sonra doğacak çocuklara kız olursa Zeliha, erkek olursa Halil İbrahim adı verilir. Urfa ziyareti de sonuç vermezse Şih Müslüm'e gidilir. Çocuğu olmayan kadın oradaki pınardan su içip o suyla yıkanmalıdır. Bu ziyaretten sonra doğacak çocuk kız olursa İslim erkek olursa Müslüm ismi verilir (Ay, 2006, s. 11).

3.1.1.1.2. Gebelikten Korunma

Her toplumda gebe kalmak, çocuk doğurmak için çaba harcayan kadınlar olduğu gibi; gebelikten korunmak, istediği zaman çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar da vardır. Bunlar kimi zaman ekonomik, kimi zaman da sosyal ve psikolojik nedenlerle gebe kalmak istemezler. Gebe kalmış ise bu çocuğu doğurmak istemez ve bunun için de çeşitli yollara başvurur. Ülkemizde bu amaçla son yıllarda uygulanan doğum kontrol yöntemleri ilgi görmektedir. Ancak, bununla birlikte istenmeyen gebeliği önlemede ya da oluşmuş gebeliği sonlandırmada geleneksel yöntemler geçerliliğini sürdürmektedir (Başçetinçelik, 2009, s. 49-51).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Toplumumuzda çocuk, hele de erkek çocuk çok önemszenmesine rağmen, aileler son dönemlerde bakabilecekleri kadar çocuk sahibi olmayı tercih etmekte, aksi durumda da tıbbî yöntemlerin yanında doğum kontrolünü sağlamak, istenmeyen gebeliği sonlandırmak için birtakım geleneksel pratiklere başvurmaktadır. Örneğin, Safranbolu'da rahme sabun, kil, ebegümeci otu, yanmamış kibrit çöpü konulur; şiş rahmin içinde dolandırılarak bebek düşürülür. Ağır kaldırıp, yüksek yerden atlamak da gebeliği sonlandırmak için başvurulan bir çaredir (Akbulut, 2002, s. 4).

Adana'da mahalle ebelerine kasık çektirilir. Hazneye tavuk tüyü sokulur (Başçetinçelik,1998, s. 33). Eskişehir'de rahime sabun koyulur. Ebegümecei otuyla zeytinyağı karıştırılarak hazırlanan macun rahme koyulur (Biçer, 1991, s. 3).

Barak Türkmenlerinde

- Çocuk düşürmek isteyenler sabah aç karna gripin ilacı alınır. Bu ilaca düşürme sakızı da denir (K1,K3,K10,K17).
- Çocuk düşürmek isteyenler kınayı işleyip suyunu içerler (K 1, K 3, K 17, K 43, K 55).
- Eskiden ilaç yapılırmış. Nar çiçeği ve sedef çiçeğinin kökünü kadın kendi kendine uygularlarmış ve bebek düşürmüş (K 1, K 55, K 64, K 74, K 80, K 105)
- Kimisi mercimek samanı, tavuk pisliğini kaynatıp boğuna oturlardı çocuğun düşmesi için (K 55, K 57, K 65).
- Çocuk düşürmek isteyenler soğan kabuğu ile eski samanı kaynatırlar ve buğusuna oturlar (K1, K3, K10, K17).
- Hamile kadın çocuğun doğmasını istemiyorsa kendini yorarak zor işler yaparak çocuğun düşmesini sağlar (K 23, K 27, K 35, K 36, K 55).
- Bebek düşün diye yüksek bir yerden atlanırdı (K 1, K 10, K 17, K 55, K 80).
- Çocuk istemeyen kadın narın çiçeğini yemiş çocuğu olmazmış, varsada karnından gidermiş (K 55, K 64).
- Bugün artık doktora da gidilmektedir (K 1, K 3, K 44, K 53, K 55, K 64).
- Çocuk sahibi olmak istemeyenler için eskiden bilinen bir korunma yöntemi yoktur. 50 yaşındaki kadınların bile kucağında çocuk olur (K 1, K 3, K 10, K 17).
- Barak yöresinde kadınlar hamile kalmamak için hap atar, çok olmamakla birlikte iğne de yaptırılırdı. Hamile kaldıktan sonra çocuğu düşürmek için hamile kadının yüksek bir yerden atlar, hap içermiş. Bütün işleri ara ebe denilen kadınlar yaparlarmış ve bu kişilere oldukça güvenilirmiş. Ebeler baharda şifalı bitkilerden ilaç yaparlardı. Hap içerdik, kına suyu içerlerdi, sabun fitil ederlerdi. Rahme örgü şişi tıklarlardı. Günü geçince günü geçince soğan kabuğunu kaynatıp içerlerdi. Samanla kavrulmuş tavuk pisliğini karıştırıp üstüne oturlardı. Buğ yapar üstüne oturlardı, onuda samanla maydanozdan ederlerdi. Kadının karnına sıcak kiremit bağlarlardı (Ay, 2006, s. 9).

3.1.1.1.3. Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşaması

Eski Türklerden günümüze kadar gerek Şamanist Türklerde, gerekse Müslüman Türklerde çocuğun sağlıklı doğması ve yaşaması için çeşitli pratikler uygulanmıştır. Bunlardan bazıları şöyledir: Yakutlar, aileye musallat olan ölüm ruhunu aldatmak için çocuğu komşulardan birine satarlar. Urenhalar, çocuğu doğduğu gibi kazanın altına saklarlar. Müslüman Başkurtlarda çocuk doğduktan sonra, ebe çocuğu eline alır, dışarı çıkar, birkaç ev gezdikten sonra babasının evine geri getirir. Ebe kadın, “Yabancı ülkeden bir çocuk getirdim, satın alan var mı?” der. Pazarlık başlar. Çocuğu ağırlığı kadar demir karşılığında satın alırlar. Çocuğa Demir yahut Satıpdı, Satılmış gibi bir ad verirler. Çocuğun yaşaması için Dursun, Yaşar, Ölmezbay, Taştan, Kurç gibi adlar verildiği gibi kimi zaman kötü adlar da verilir. Böylece adı kötü olduğu için ölüm meleğinin gelmeyeceğine inanırlar. Kırgızlar’da İtalmas, Çoçkabay (Domuzbay), Kabanbay (yabanî domuz) bu inanca göre verilmiş adlardır (İnan, 1995, s. 124).

Uzun bir beklemeden ve belki de çabalardan sonra gebe kalan kadın bu kez de gebeliğinin devamı için çeşitli önlemler alır. Daha önceki gebelikleri düşükle sonuçlanmışsa, gebeliğinin başlangıcından itibaren kendini fazla yormamaya çalışır. Zaten, toplumumuzda gebe kadına özen gösterilir, gebeler korunur, kollanır. Ondan fazla iş yapmaması beklenir. Eğer, kadının daha önce doğan çocuğu veya çocukları yaşamamışsa bu kez, hamileliğinin başlangıcı ile birlikte bir takım dinsel-büyüsel uygulamalara başvurur. Doğacak çocuğu sağlıklı olsun, yaşasın diye türbelere, yatırlara ve hocalara gider, dileklerde bulunur, muskalar yazdırır, adaklar adar (Başçetinçelik, 2009, s. 49-51).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Anadolu’da çocuğun yaşaması için yapılan işlemler Orta Asya’daki Türk toplumlarının uyguladığı işlemlerdir. Doğumdan sonra çocuk sokağa, çok defa cami önüne bırakılır. Oradan geçen birisi alır gider. Ana baba onu yalancıkta satın alır. Böylece çocuk geçici olarak ana baba değiştirmiş olur. Erkek ise adı Satılmış, kız ise Satı olur. Yatıra adanmış adak sonunda doğan çocuğa yaşaması için yatırım adı verilir. Çocuğun yaşaması için adların büyük işlevi olduğuna inanılır. Dursun, Durmuş, Durdu, Duran, Yaşar vd. gibi adlar yanında, peygamber adları ve sıfatlarına bağlanan ya da Tanrı’nın adı ve sıfatlarına bağlanan Abdullah, Abdurrahman, Mehmet, Ahmet,

Mahmut gibi adlar ile kadın–erkek Müslüman ulularının Ömer, Hamza, Hasan, Hüseyin, Fatma, Zehra, Zeynep gibi adları verilir (Boratav, 1974, s. 89).

Barak Türkmenlerinde

- Doğacak çocuğun gözü renkli olsun diye yeşillik yenir. Cacık gibi yiyecekler tüketilir (K 1, K 3, K 4, K 6, K 8, K 27, K 33).
- Ona benzesin diye güzel çocuğa bakılır (K 1, K 3, K 8, K 10, K 12, K 16, K 54, K 72, K 74).
- Doğacak çocuğun huyu güzel olsun diye, huyu beğenilen çocuğun ağzına tükürülür (K 78, K 80, K 82).
- Hamile kadınlar doğacak çocuk geveze olmasın diye sakız çiğnemez (K 1, K 3, K 4, K 6, K 8, K 27, K 33, K 54, K 74, K 81, K 82)
- Acı, ekşi yenilirse çocuk yaralı olur (K 55, K 74, K 75, K 80).
- Doğacak çocuğun genellikle erkek olması istenir. Erkek çocuğun doğması düşmanın kilididir. Erkek çocuk devlete hayırlı olur, askere giderler. (K 1, K 3, K 5, K 10, K 17).
- Hamilelik aşamasında çocuğun kime bakarsan ona benzeyeceği düşüncesi olduğundan hamile kadınlar güzel çocuklara bol bol bakarlar (K 1, K 3, K 5, K 10, K 17).
- Adak adanmış ise kurban kesilir (K 40, K 47, K 48).
- Çocuk geç doğmuş ise veya önceki çocuk ölümle sonuçlanmış ise bebeğe eski elbiseler giydirilir (K 40, K 47, K 48).
- Kadının karnında çocuk durmuyorsa doktora gidilir. Şimdi doktorda tedavi oluyor (K 1, K 3, K 47, K 48, K 80, K 105).
- Eskiden karnında çocuk durmayan kadın önce yatardı. Bu kadına emzikten düşmüş denirdi. Çünkü çocuk aşağıya düşüyor. Düşer korkusundan. Ayağını yukarı verir, bir ebeye giderdi. Ebe kendi başını aşağı verir ayağını yukarı kaldırır, silkeler çocuk yerine gelir ondan sonra yatardı. Yani çocuğu düşen kadınlar böyle yaparlar. Beline kalın bir kuşak bağlar yani beli mazbut olması için (K 55, K 74, K 80).
- Hamile kadının ağır kaldırması istenmez. Ağır kaldırırca karnındaki bebeğin düşeceği söylenir (K 49, K 50, K 55, K 63).

- Hamile kadının gece korkmaması için yastığının altına bir parça buğday ekmeği çaputa sarılarak konulur. “Onun yedi kitaptan üstün.” olduğu söylenir (K 55, K 80).
- Doğacak çocuğun güzel olması için güzele bakılır. Güzel elma, yenedünya, nar gibi meyveler yedirilir. Doğacak çocuğun fiziki görünümünde bozukluk olmasın diye bazı hayvanlara bakmaktan çekinirlermiş. Yılan, ayı, maymun, tavşan. Doğacak çocuğun huyunun güzel olması için haram yememeye ve kimse hakkında kötü konuşulmamaya dikkat edilir. Gebe kadının kimseyi kınamaması istenir. Kınarsa doğacak olan çocuk da kınadığı kişi gibi olur (Ay, 2006, s. 12).

3.1.1.1.4. Aşerme

Hamile olan kadının canı vakitli vakitsiz yiyecek şeyler ister, buna aşerme dönemi denmektedir. Kadın, halk deyimiyle aşerme aşamasına gelince bazı şeyleri yapmaktan, özellikle belirli yiyecekleri yemekten kaçınır ya da tersine belirli yiyecekleri yemeye özen gösterir (Örnek, 2000, s. 134).

Halk arasında aşerme adıyla bilinen sözcüğün aslı “aş yeme” şeklinde olup, yiyecek şeylerden tiksirmek demektir. Aşerme, gebeliğin belirli dönemlerinde gebe kadında görülen bir durumdur. Beğenmemek, kötölemek anlamlarındaki aş yemek giderek halk arasında anlam değiştirmiş, hamile kadının canının bazı yiyecekleri çekmesi, onları tatmaktan kendini alamaması anlamına gelmiştir. Bu dönemde gebe kadının istediği her şey verilmeye çalışılır (Boratav, 1999, 146). Ülkemizin çeşitli yerlerinde aşerme durumunu niteleyen ad, deyim ve yakıştırmalardan bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz: Aşeriyor, aşeriyor, aşeren, aşveren, aşyeren, aş çalıyor, yerikliyor, yerüklü, yergin, yerikleme, başı kel, başı döngün, başı bozuk, başı bulanık, göğnü kötü (Örnek, 2000, 134).

Aşeren kadının toprak, kil gibi maddeleri yemeye yönelmesi daha çok kırsal kesimde görülen bir davranıştır. Fizyolojik olarak yeni bir döneme girmiş olan hamile kadın, vücudunun ihtiyaç duyduğu birtakım minerallerin karşılanamamasından dolayı bu tür maddeleri yemeye yönelmektedir. Halk arasında böyle davranışlar normal kabul edilmektedir. Çünkü toplumdaki yaygın inanca göre, aşeren kadın olmayacak şeyleri isteyen ya da yiyen bir kadındır. Kadının aşermesi ile ilgili farklı birçok âdet ve inanma oluşmuştur. Adana’da, aşeren kadının istediği verilmezse günah olacağına veya çocuğun şaşı olacağına inanılır. Kadın istediğini yiyemezse çocuğun vücudunda kadının

istediği yiyeceğin lekesi olur. İstedğini yiyen kadının çocuğu akıllı olur; aşeren kadın böğürtlen yerse çocukta bir ben; dalak yerse leke olur (Başçetinçelik, 1998, s. 38-39).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Samsun yöresinde de hamile kadın aşerdiği dönemlerde ciğer, çilek, zeytin, salça ve nar gibi yiyeceklerden yedikten sonra ellerini yıkamadan yüzüne ya da vücudunun herhangi bir yerine değdirirse, doğacak çocuğunun da vücudunun aynı yerinde yediği yiyeceğin rengine benzer bir iz oluşacağına inanılır. Yine kadın aşerdiği dönemlerde kime zıt olursa çocuğun ona benzeyeceğine inanılır (Şişman, 2002, s. 446).

Erzurum'da aşerme, "yerikleme" olarak ifade edilmektedir ve orada da aşerme ile ilgili inançlar oluşmuştur. Örneğin; aşerme döneminde muşmula yiyen kadının çocuğunun kıllı olacağına inanılır. Ayva yiyenin çocuğunun güzel; nar yiyenin çocuğunu yanaklarının kırmızı; ekşi pestil yiyenin ise çocuğunun esmer olacağına inanılır. Aşeren kadın tatlı yerse çocuğunun gürbüz, ekşi yerse çocuğunun zayıf ve çirkin olacağı; aşeren kadın, keklik eti yerse çocuğun dilli; balık yerse çocuğun balık ağızlı; paça yerse çocuğun sümüklü olacağı inancı yaygındır (Taş, 1996, s. 190).

Adana/Aladağ'da aşeren kadının canının istediği şey kadının ya da yakınındaki kadınların kendi imkânlarıyla bulunmaya çalışılır. Erkeklerle veya büyüklere böyle şeyler söylenmesi ayıp sayılır. Aşeren kadın istediğini yiyemezse çocuğu zayıf olur. Aşeren kadın ayva yerse çocuğu gamzeli olur (Yılmaz, 2006, s. 27-28).

Eskişehir'de aşerme döneminden doğuma kadar bazı şeyleri yemenin doğru olmadığına inanılır: Tavşan eti, balık, hayvan dili, kelle, tuz, baharat, kuru fasulye ve gaz yapan yiyecekler gibi. Bunun yanında çocuğun iyi beslenip gelişmesi için hamile kadının beslenmesine önem verilir. Özellikle etli yemekler, süt, yoğurt, yumurta, sebze, meyve, tatlı, istediği her şey yedirilir (Biçer, 1991, s. 3-4).

Mersin Silifke'de aşeren kadının sahibinden izinsiz ya da haram yiyecekleri asla yememesi gerektiği; aksi halde doğacak çocuğun hayırsız olacağına inanılır. Ayrıca hamilelik döneminde yenilen meyve ve sebzelerle, doğacak olan çocuğun fizikî ve kişilik özellikleri arasında yakın ilişki olduğuna dair pek çok inanç vardır (Ağcalar, 2009, s. 28).

Osmaniye bölgesinde hamile kadın balık yerse çocuğun güzel olacağına, yumurta yerse çocuğun kafasının sivri olacağına inanılır. Hamile kadın etli yemek isterse, doğacak çocuğun oturaklı, büyük adam olacağına inanılır (Kılıç, 2010, s. 20).

Barak Türkmenlerinde

- Gaziantep Baraklarında aşerme için, “ağzı tatsız” ifadesi daha çok kullanılmaktadır (K 1, K 3, K 12, K 15, K 17, K 23, K 26, K 29, K 34, K 37, K 49, K 55, K 63, K 74, K 80, K 78, K 80, K 82, K 83, K 96, K 99, K 102, K 105, K 108).
- Acı, ekşi dışında gönlü ne istiyorsa hamile kadın onu yer (K 1, K 3, K 17, K 26, K 37, K 74)
- Bebek annenin koynuna düştükten sonra anne hasta oluyor, halsizlik oluyor, kusma oluyor. Bu 2-3 aylık sürece “aş yerimek” denir (K 54, K 55, K 80).
- Aşeren kadının gönlü ne isterse yemelidir. Nar, elma, ekşi gibi (K 17, K 49, K 55, K 63).
- Aşeren kadına “elma ye de çocuğun güzel olsun” denir (K 54, K 55, K 80, K 99, K 102).
- Hamile kadının canı ne isterse alınmalıdır aksi takdirde bebeğe bir zarar gelebilir (K 5, K 17, K 22, K 39, K 44).
- Kadın kendini halsiz hissediyorsa ve midesi bulanıp başı dönüyorsa buna aşerme denir (K 26, K 39, K 44)
- Hamile kadının aşerdiği şeyler limon, sumak, turşu ve tatlı şeylerdir (K 17, K 29, K 44, K 49).
- Aşerme hamileliğin ilk üç ayında hamile kadının canının bazı yiyecek içecekleri fazla istemesidir. Aşerme döneminde hamile kadının çirkin şeylere bakması istenmez. Bunlar çirkin insanlar ve bazı çirkin hayvanlar olabilir (K 74, K 80).
- Aşerme süresi değişebilir kimisinininki 4 ay sürer, kimisinin 2 bazen de 3 ay ay sürer bünyeye bağlı olarak değişir. Bazı kadınlarda çocuk doğana kadar sürer. Dokuz aya kadar mide bulantısı olur kusar (K 80).
- Hamile kadının istekleri bu dönemde kaynanası tarafından bile yerine getirilir. Bütün yemek ve meyve çeşitlerini isteyebilir (K 80, K 99, K 102).
- Hamile kadın ilk aşerdiğinde karnındaki oğlansa tatlıyı, şekeri çeker, kızsaa ekşiyi çeker (K 80, K 99, K 102, K 105).
- Aşeren kadın ciğer yerse bebekte leke olur (K 54, K 55, K 80, K 99, K 102).
- Hamilelikte kadının gönlü ciğer ister kebab isterse, bünyesinin zayıf olduğunu gösterir. Çoğunlukla da et ister (K 55, K 74, K 80).

- Kaynak kişilerimizden Mekke Ataş ciğerle ilgili bu yaygın inanışın bizzat kendisinin başından geçtiğini ifade etmiştir. “Ciğeri dedim ki acaba gerçek mi yalan mı? Ciğeri kavurdum, doğradım, ocağa koydum pişirdim. Hemen yedim daha kavrulurken yedim. Yediğim yerde dedim, acaba gerçek mi yalan mı? Karnıma beş kaşığı indirdim. Bebek doğdu ki beş beni var. Aynen beş tane parmak indirdiğim yere tam benim elimi indirdiğim yere çocuğunda orasında çıktı (K 80).
- Kadının “ağzı tatsız tuzsuz” olduktan sonra aşerme başlar ve bu durum bebek büyüdükçe sonra geçer (K 80).
- Yeni evlenen çift çeyiz indirip normal yaşama başlar başlamaz, kaynana gebe olduğu netleşinceye kadar kaynana gelinini adeta göz hapsine alır. Ağır bir şey kaldırmasına izin vermez, sürekli olarak ne yemek istediğini sorar, fazla hareket etmesine engel olur. Sabahları gelinin bulantısı oluyorsa “bizim gelin aş yiyor” diye sevinir; ama açıkça soru sormaz. Birkaç ay aş yeriminin belirtilerini bekler. Belli bir süre geçince kaynana gelinine “kızım nasılsın?” gibi anlamlı sorular yöneltmeye başlar. Durumu kavrayan gelin sıkılarak da olsa müjdeli bir haber verirse kaynana durumu hemen herkese haber verir (Ay, 2006, s. 10).
- Hamile kalan kadın, hamile kaldığını önce kocasına daha sonra yakınına söylerdi. Bunun üzerine kadının hamile kaldığı duyuruldu ve hamile kalan kadına “gebe, yüklü, guzlaçı” denir (Ay, 2006, s. 12).
- Aşermeye Barak yöresinde “aşyerimi, ağız datsızlığı, aşyürüy” denilmektedir. Aşeren kadın canının istediğini yer. Komşular gebenin canının istediğini yaparlar. Aşeren kadının canı yemek isteyip yiyemezse, canı yemeği isterken haberi olmadan elini gövdesinin bir yerine vurursa o yiyeceğin izinin çıkacağına inanılmaktadır (Ay, 2006, s. 16).

3.1.1.1.5. Doğacak Çocuğun Cinsiyetini Belirleme

Gebelik sırasında, doğacak çocuğun cinsiyeti önemli bir noktadır. Kadının hamileliği ile birlikte ana-baba ve çevre çocuğun cinsiyetini öğrenmek ister. Geleneksel kültürümüzde erkek çocuk beklentisi daha fazla olduğundan özellikle doğacak çocuğun erkek olması için birtakım pratikler uygulanır (Başçetinçelik, 1998, s. 40).

Kazak Türklerinde erkek çocuk istenmekte “Erkek çocuk aileyi idame ettirir, ailenin çatısıdır.” denilmektedir (Kalafat, 1999, s. 66). Erkek çocuğun kültürümüzdeki yeri o kadar önemlidir ki, yeni gelinin kucağına oğlan evine indiğinde erkek çocuk verilir. Bu uygulama Afganistan’daki Hazara Türklerinde ilk çocuğun erkek olması

dileğiyle gelinin kucağına erkek çocuk oturtmak şeklinde yaşamaktadır (Çelik, 2001, s. 10). Türkmen aşireti olan Elbeyli’de erkek çocuğu olan baba köye mutlaka davul getirmekte, üç-beş gün köylüsüyle eğlenmektedir. Kız çocuğu ise bu saygıyı görememektedir (Yalman, 2000, s. 27).

Doğum öncesi çocuğun cinsiyetini tayin etmede rüyaların rolü olduğuna inanılır: Erzurum’da rüyasında armut gören kadının erkek, elma gören kadının kız çocuğu olacağına; Kars yöresinde, rüyasında kama, bıçak veya kılıç gören baba veya annenin erkek çocuk, gül görenlerin ise kız çocuğu olacağına inanılır. Hamile kadına haber vermeden, oturacağı yerlerden birine makas, diğerine bıçak konulur. Anne adayının oturduğu yere göre çocuğun cinsiyetinin oradaki nesneyle alakalı olacağı düşünülür. Kılıç, kama ve bıçak gibi aletler demirden imal edilir. Demir madeni, kam tarafından büyü ve tedavi usullerinde, yemin merasimlerinde kullanılmaktadır. Türkler demir dağı eriterek yeryüzüne çıkmışlar ve dünyaya yayılmışlardır. Bu inanç ve demirden yapılan araçlara atfedilen kutsiyet, yöre insanları arasında hâlâ devam etmektedir (Kalafat, 1995:87). Erzurum’da haşlanmış yumurta soyulur, anne adayından alınan bir saç teli ile ortasından ikiye ayrılır. Anne adayının tuttuğu taraf çukur olursa kız, çıkıntılı olursa erkek çocuk olacağına inanılır. Anne adayı, yolda anahtar veya çivi bulursa doğacak çocuğun oğlan; boncuk veya firkete (çengelli iğne) bulursa doğacak çocuğun kız olacağına yorumlanır. (Taş, 1996, s. 195).

Türk Halk Kültüründe

Tekirdağ’da bebeğin cinsiyetini tahmin etmek için ateşe tavuk ödü atılır. Öd patlarsa oğlan, patlamazsa kız olacağına inanılır. Bebek annesinin karnına çok tekme atarsa bebeğin erkek olacağına inanılır. Yine bir bardak suya biraz süt damlatılır, süt dibe çökerse oğlan, üstte kalırsa kız olacağına inanılır (Artun, 1998, s. 4-28).

Samsun’da hamile kadın güzelleşirse kız çocuğu; yüzünü sis basar, çirkinleşirse erkek çocuğu dünyaya getireceğine inanılır. Ana karnındaki çocuk üç buçuk ayda çabalarsa (canlanırsa, hareket ederse) erkek olduğuna, dört buçuk ayda çabalarsa kız olduğuna inanılır. Yine bebek hamile kadının sağ tarafında çabalarsa oğlan olduğuna, sol tarafında çabalarsa kız olduğuna işarettir (Şişman, 2002, s. 447).

Zile’de kadın hamile kaldığında, kocası kadının karnına elini koyarak üç kez özel duasını okursa çocuğun altı aylık kız olsa da oğlana dönüşeceğine inanılır. Yedi ve

sekizinci ayında gebenin göbek üstündeki çizgisi sağa meyilli ise oğlu, sola meyilli ise kızı olur (Öztelli, 1952, s. 478).

Eskişehir’de çocuğun cinsiyeti konusunda bazı verilere göre tahminlerde bulunmaktadır: Hamile kadına konuşması sırasında fark ettirmeden “elini uzat” denir; kadın avucunu açarsa kızı, elinin üstünü gösterirse oğlu olacağına inanılır. Annenin göbeği yukarıya bakarsa erkek olur. Doğum ağrısı kasıktan tutarsa kız olur. Hamile kadının sık sık uykusu gelirse kızı olacağına yorulur (Biçer, 1991, s. 3-4).

Adana’da doğacak çocuğun kız veya erkek olduğunu öğrenebilmek için çeşitli uygulamalar yapılmakta ve inanmalar görülmektedir. Bunların başlıcasını, gebe kadının yüzünde ve vücudunda olan değişikliklere göre yoruma gitmek oluşturur. Kadının yüzü güzelleşmişse, göğüsleri pembeleşmişse ve karnı sivriyse oğlu olacağına; yüzü lekelenmişse, kalçası genişlemişse kızı olacağına inanılır. Kadın istediği cinsiyette bebeğe sahip olabilmek için, hocaya veya ocaklara gitmekte, muskalar yazdırmaktadır. Kadının kocası da istenilen cinsiyette çocuğa sahip olabilmek için bazı davranışlarda bulunmaktadır. Kadının bir önceki doğumundaki çocuğun eşi (plesenta-son) üzerinde de uygulamalara gidilmekte, ters çevirme işi yapılmaktadır. Doğacak çocuk oğlansa annede aşırma olmaz, uyku olmaz. Ayrıca hamilenin haberi yokken başına bir tutam tuz dökülür ve izlenir. Burnunu ellerse oğlu, ağzını ellerse kızı olur. Bacağını kaşırsa oğlan, başını kaşırsa kızı olur. Kadının beli inceyse ve hamileliği belli değilse oğlu, kalçası genişse kızı olur. Erkek çocuk kalçaya, kız göğüslere vurur, tekmeler. Kadın, gökteki ay parlak olduğunda hamile kalırsa oğlu olur. Hamile kadın oğlu olsun diye tuzlu yer, içer. Bir evde erkek çocuk doğduğunda, o ev komşular tarafından taşlanır. “Evini taşılayın, oğlu oldu” denir. Çocuğu olan aile “cezamız neyse çekelim” der. Taşlayan komşulara çerez, bisküvi, tatlı dağıtılır. Çocuğun kız olması için şeker yenir, ekşi yenir. Çocuğun erkek olması için hamile kadın erkek hayvana bakar (Başçetinçelik, 1998, s. 41-43).

Barak Türkmenlerinde

- Hamilelik boyunca doğacak olan çocuğun cinsiyetine olan merak, pek çok inanın ve uygulamanın da ortaya çıkmasını sağlamıştır. Gaziantep Baraklarında doğacak olan çocuğun öncelikle sağlıklı olması istenirken, erkek çocuğun daha makbul olduğu anlayışı da vardır. Bu durum yaşam biçimiyle doğrudan ilişkilidir. Erkek çocuğun hem iş gücünden faydalanma hem de erkek çocuğun baba ocağını devam ettireceği inancı erkek çocuk isteğinin fazla

olmasının nedenlerindedir. “Kapımız kilitli kalmasın” ve “düşman kilidi” ifadeleri Baraklarda erkek çocuk için kullanılan yaygın bir ifadedir. (K 80, K 99, K 102).

- Doğacak çocuğun cinsiyetini anlamak için çeşitli yollara başvurulur. Hamile kadın tatlı yerse erkek, ekşi yerse kız doğuracağına inanılır. “Ye tatlıyı, getir atlıyı, ye ekşiyi getir Ayşe’yi.” ifadesi bu konuda söylenen yaygın bir deyimdir (K 1, K 3, K 4, K 17, K 27, K 29, K 37, K 38).
- Hamile kadın minderlerin altına konan makasa oturursa kız, bıçağa oturursa erkek doğurur (K 38, K 55, K 74, K 80).
- Doğacak çocuğun cinsiyetini ebe kadın söyler. Ayakları yukarı kaldırarak karna dokunur ve cinsiyeti tahmin eder. Göbek dikse arkası, yukarı bakıyorsa doğacak çocuktan sonra doğacak çocuk erkek, aşağı doğru ise arkası kız olur (K 5, K 38, K 39, K 49, K 52, K 59).
- Doğan çocuğun kaş arasında yeşil damar olursa arkası oğlan olur (K 55, K 74, K 75, K 80).
- Aşeren kadın bol bol tatlı yerse doğacak çocuğun kız olacağına, acı, ekşi, turşu gibi yiyecekleri bol yerse doğacak çocuğun erkek olacağına inanılır (K 77, K 78, K 80).
- Hamile kadının karnı görkemli bir şekilde (yüreğinin başında) olursa oğlan, çocuk aşağıda yani kadının karnı pusuksa kız olacağına inanılır (K 77, K 78).
- Hamile kadının karnındaki kız bebek ise yavaş oynar; erkek bebek ise karnında yılan gibi oynar (K 64).
- Çocukta olduğu gibi eşte çiçek çıkar. Bu düğüm düğüm olur. Ebe o düğümleri sayar ve kaç düğüm varsa kadının o kadar çocuğu olacağına inanılır. Mesela kaç taneyse 6 taneyse 6 tane 10 taneyse 10 tane çocuğu olacak şeklinde yorumlanır (K 80).
- Erkeğin düğümü beyaz böyle nokta nokta, kızın ki kırmızı olur. Düğümlerden kaç beyaz kaç kırmızıysa kadının o kadar erkek ya da kız çocuğu olacağı söylenir (K 80, K 98, K 99, K 102).
- Kadının hamilelik döneminde karnı yukarı doğru olursa çocuk erkek olur. Erkek annesinin arkası düz önü kalkık olur. Hamile kadının kalçası belirgin ise bebek kız olacak demektir (K 80, K 99, K 102).

- Doğacak çocuğun cinsiyetini belirlemek için ise annenin kendi yaptığı, annenin haberi olmadan yakınlarının yaptıkları pratiklerle, annenin fiziki görüntüsü, çocuğun hareketleri önemlidir. Kadının kalçası büyük olursa kız, karnı sivri olunca erkek doğurur. Oğlan anası güzel, kız anası çirkin olur. Erkek çocuk anne karnında ağır olur, kız çocuk daha çok hareket eder (Ay, 2006, s. 14).
- Baraklarda, oğlan çocuğu yani erkek çocuk, kız çocuğuna nazaran, daha muteber daha kıymetlidir. Kız çocuğu doğduğunda ana ve baba müteessir olurlar, erkek çocuk doğduğunda çok sevinirler. Hatta bir ailenin oğlan çocuğu olmayıp da sadece kız çocukları varsa, o zaman kadın, kocasına ikinci defa evlenmek müsaadesi verir. Belki ikinci karıdan erkek çocuğu doğar düşüncesiyle hareket edilir (Şahin, 1962, s. 77).
- Erkek çocuğu olmayan aileye “kör ocak” denilir. Bir ailede ne kadar oğlan çocuğu varsa, o derece makbul ve muteberdir. Oğlan çocuğu çok olan bir babanın muhitte rağbeti fazladır (Şahin, 1962, s. 77).
- Bir minderin altına bıçak, diğerinin altına makas konulur. Gebe kadın haberi olmadan gelip bıçak olana oturursa oğlu, makas olana oturursa kızı olacağına inanılır (Ay, 2006, s. 14).
- Hamile elbisesi biçilirken içeriye erkek çocuk girerse oğlu, kız çocuk girerse kızı olacağı söylenir (Ay, 2006, s. 14).
- Gebe kadının üzerine tuz serpilir. Gebe kadın kuşaktan aşağısını kaşırsa oğlu, kuşaktan yukarısını kaşırsa kızı olacağı söylenir (Ay, 2006, s. 14).
- Dikiş yüzüğünün içine annenin sütü konurdu. Üstüne su konurdu, süt dibe çökerse kızı olur, üste kalırsa oğlu olur (Ay, 2006, s. 14).
- Gebe kadın oğlan isterse sağa, kız isterse sola yatar (Ay, 2006, s. 14).
- Hamile kadının karnı sivri ağzına yakınsa oğlu, yuvarlak olursa kızı olur (Ay, 2006, s. 15).
- Gebe kadının karnındaki ikizse yükü ağır olur. Sırt üstü yatınca her çocuk bir tarafa düşer (Ay, 2006, s. 15).
- Gebe kadının yüzü güzel olursa, yüzü güleç olursa oğlu; annenin yüzü ters olursa, sivilceli olursa kızı olur. Kızı olacak anne hırçın olur (Ay, 2006, s. 15).
- Evde kız çocuğu babaya bakar diye istenirdi, ayrıca başlık parası için, annesine eve işlerinde yardımcı olsun diye istenir (Ay, 2006, s. 15).

- Erkek çocuğu da anneye bakar diye istenirdi. Ama hayırlı kız çocuğunun, hayırsız erkek çocuğundan daha iyi olacağı düşünülürdü (Ay, 2006, s. 15).
- Babasının evi daim açık kalsın, çırası daim yansın diye erkek çocuk istenir (Ay, 2006, s. 15).
- Kız çocuğunu isteyenler pembe, yeşil, sarı renkleri tercih eder, erkek çocuğu içinse mavi renk tercih edilir (Ay, 2006, s. 16).
- Oğlan isteyen anneler oğlan elbise hazırlarlar. Köynek, dışbezi, içbezi, kolbezi, küf, battaniye, kundak ve kundak bağı hazırlar (Ay, 2006, s. 16).
- Doğacak çocuğun kırıklığı kız tarafına değil erkek tarafına aittir (Ay, 2006, s. 16).
- Üretimde erkeğin önemli rol oynaması ve aşirette erkek sayısının artması fiziksel güç sağladığından erkek çocuğun önemi artmıştır. Erkek çocuğu olmayan ailelere «Kör Ocak» derler. Erkek çocuğun doğumu törenlerle kutlanır. Bu törenlerde kurban kesilip doğum yemeği verilir. Yöre kahramanları ile ilgili ağıtlar, maniler söylenir. Ve elbette bol bol halaylar oynanır. Kız çocuklar için bu tören geçerli değildir. Çocuğun olmaması kadının «kısırlığına» bağlanır. Bu işte erkeğin hiç kusuru olamaz gibi yanlış bir yargı vardır. Bu düşünce çok eşliliğin nedenlerinden biridir (Çavaz, 1983a, s. 38).

3.1.1.1.6. Gebe Kadının Kaçınmaları/Uygulamaları

Çocuk ana karnında iken, gebe kadının kimi davranışlarının doğacak çocuğu olumlu ya da olumsuz etkileyeceğine inanılır. Çocuğun çirkin, hayırsız, huysuz ya da sakat olmaması için gebe kadının kimi davranışlardan kaçınması istenirken, çocuğun güzel huylara ve güzel fiziğe sahip olması için de gebenin bazı yiyecekleri yemesi veya yememesi, bazı uygulamaları yapması veya yapmaması istenir (Başçetinçelik, 2009, s. 61).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Tekirdağ'da, doğum yapacak kadın doğum anında en son neye bakarsa bebeğin ona benzeyeceğine inanılır. Bu yüzden çirkin kişilere bakmaktan kaçınılır. Tavşana, maymuna, ayıya bakılmaz. Gizli bir şey alınıp yenmez. Aksi halde yenen şeyin vücutta iz olarak kalacağına inanılır. Yine gebe kadın ölü evine gitmez, doğacak çocuğun

hastalıklı olacağına inanılır. Doğacak çocuk güzel olsun diye de yumurta üstüne oturulur, güzel kimselere bakılır, gül koklanır (Artun, 1998, s. 4-28).

Adana'da çocuğun bir yerinde leke olmasın diye ciğerden uzak durulur. Çocuk güzel olsun diye kiraz, şeftali; gözleri güzel olsun diye kömür yenir (Başçetinçelik, 1998, s. 44-46).

Samsun yöresinde hamile kadın elma yerse doğacak çocuğun güzel olacağına; ayva yerse çocuğun benzinin sarı olacağına inanılır. Yine iğne hamile kadına elden verilmez, yere konularak verilir. Eğer elden verilirse çocuğun çok zayıf doğacağına inanılır (Şişman, 2002, s. 446).

Kandıra Türkmenlerinde çocuğun güzel olması için bozgunluk (aşerme) döneminde güzele bakılır. Gözleri mavi olsun diye denize bakılır. Çocuk kara gözlü olsun diye zeytin yenir. Çocuğun çirkin olmaması için gebe kadın ayıya, maymuna, deveye baktırılmaz. Çocuğun benzi sarı olur diye cenazeye bakılmaz (Altun, 2004, s. 115).

Anadolu'nun pek çok yöresinde gebe kadının kaçınması ya da uygulaması gereken pratikler olduğunu yazılı kaynaklardan öğreniyoruz. Zile'de gebe kadının karnındaki çocuk ilk oynadığında gebe kadın tutulmuş ay ya da güneş görürse çocuğun günlerinin sisli geçeceğine, kuş eti yerse çocuğun uykusunun hafif olacağına, kaymak yerse çocuğun beyaz olacağına (Öztelli, 1953, s. 438).

Barak Halk Kültüründe

- Hamile kadın doğacak olan çocuğun güzel olması için aynaya bakar. Ayna parlak olduğu için çocuk da güzel olur (K 1, K 3, K 8, K 7, K 17).
- Doğacak olan çocuk güzel olsun diye güzel çocuklara bakılır (K 3, K 17, K 34, K 49, K 77, K 78, K 80).
- Doğacak çocuğun benzi güzel olsun, yüzünde iz olmasın diye hamile kadın ayva ve elma yer. Güzele bakılır (K 3, K 17, K 34, K 49, K 77, K 78, K 80, K 99, K 102).
- Huyu güzel olsun diye ozaman hamile kadın haram yememeli huyunun güzel olması için. Kadın haram yerse, harama bakarsa çocuğu düzgün olmaz. Çocuğun ahlakı bozuk olurmuş (K 54, K 55, K 78, K 80).
- Hamile kadın başkasının çocuğunu kınamamalı. Kınarsa kendi çocuğunun davranışı da ona benzer (K 77, K 78, K 80, K 99).

3.1.1.2. Doğum Sırası

Doğumun kolay geçmesi için eski Türk topluluklarında da birtakım pratikler uygulanmaktadır. Altay Türklerinde ve Kırgızlarda tecrübeli bir kadın ebenin (ineci) ve oymaktan diğer kadınların doğuma yardım ettiğini görmekteyiz. Altaylarda doğumun kolay olması için çadırın tam ortasına bir direk yerleştirilir. Direğe bir urgan bağlanır. Urganın bir ucu duvara bağlanır. Bu urgan lohusanın koltukları arasından geçirilir. Böylece kadına musallat olan kötü ruhlardan korunulacağına inanılır (İnan,1986, s. 169).

Adana ve çevresinde hayatın başlangıcı olan doğumun sağlıklı gerçekleşebilmesi için çeşitli uygulamalar yapılır. Evde gerçekleştirilen doğumlar ebe yardımıyla olmaktadır. Kadının doğum yapacağı oda ise adeta kutsal bir yer olarak düşünülmektedir ve bu odaya her isteyen kişi alınmamaktadır. Odada başlangıçta yapılan hazırlıklar, araç ve gereçler doğuma yardımcı olacak niteliktedir. Bunlar, sıcak su, havlu, jilet, pamuk ve alkol olmaktadır. Eskiden, kadının rahat doğum yapabilmesi için odada gezinmesi istenirken, bugün bunun için kadına iğne yapılmaktadır. Değişen ve gelişen kültürde tıbbî olanaklar ile geleneksel davranışlar iç içe geçmiş durumdadır. Tıbbî olanaklardan yararlanmanın yanı sıra eskiden beri uygulanan âdet ve inanmalardan da kaçınılmamaktadır. Bunlar içinde odaya çocuğu ölmüş kadının alınmaması, kilitli yerlerin açılması, Meryem Ana otunun ıslatılması, okunmuş su veya sıcak şeyler içirilmesi gibi pratikler başta gelmektedir (Başçetinçelik, 1998, s. 50)

Erzurum'da doğumun nerde ve nasıl yapılacağı iki ay öncesinden kararlaştırılır. Köylerde veya merkeze uzak yerleşim yerlerinde doğum köy ebesi veya sağlık ocağının ebesine yaptırılır. Günümüzde ise köyde olsun merkezde olsun doğumların çoğu hastanelerde doktor gözetiminde yapılmaktadır. Doğum yapacak kadına, eritilmiş tereyağın içine konan bal veya şekerle hazırlanan içecek içirilir. Doğum geç veya güç olursa; gebe kadın bir arabaya bindirilerek taşlı ve engebeli yollardan geçirilir. Oturup kalkma ve bacak hareketleri yaptırılır. Gebenin kulağına ezan okunur. Gebe kadın, buğuya, sıcak suya tutulur. Eğer çocuk ters gelirse; gebe kadın bir kilim veya battaniye arasına konarak sallanır (Taş, 1996, s. 197).

Tekirdağ'da doğum sırasında, çocuk çabuk doğsun diye teneke çalınır. Doğum zamanı doğuma yardımcıların dışında kimseye haber verilmez; aksi halde annenin çok acı duyacağına inanılır. Doğum sırasında çamaşırlar ters ise yüzü çevrilir. Elbiselerin

düğmeleri açılır. Doğum sırasında doğum kolay geçsin diye örgülü saçlar çözülür. Aynı günde doğan çocuklar birbirine gösterilmez (Artun,1998, s. 4-28).

Osmaniye bölgesinde eskiden doğum kışa denk gelecekse yaz aylarında toprak ayarlanır, elenen toprak çuvallara konup evin bir köşesinde bekletilirdi. Elenen toprak ısıtılarak doğum yapan kadının dindirilmesinde ve yeni doğan çocuğun altına serilmesinde kullanılırdı (Doğaner, 2006:67). Yine Osmaniye Düziçi'nde hamile kadına hacdan getirilen tasla su içirilirse doğumun kolay olacağına inanılır. Bir kabın içerisine su konular, ağzı kapatılır, üzerine Mushaf konular ve yarım saat bekletilir. Bu suyu içen kadının kolay doğum yapacağına inanılır (Kılıç, 2010, s. 34).

3.1.1.2.1. Doğum Hazırlıkları ve Doğum

Doğacak olan bebek ailenin ilk bebeği ise, daha ayrıntılı hazırlıklar yapılmaktadır. Annenin hamile olduğu anlaşıldıktan sonra hem anneyle ilgili hem de bebekle çeşitli eşyalar ve oda hazırlanır. Bu hazırlıklar bebeğin kız ya da erkek olmasının anlaşılmasına göre değişiklikler de gösterebilir.

“İlk doğum, eski Türk topluluklarından günümüze kadar aile için büyük önem taşımaktadır. Yakutlar’ da doğum günü yaklaşınca erkek ormana gider ve bir kayın ağacını keserek bundan üç kazık hazırlar.” (İnan, 2006, s. 168).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Adana ve çevresinde; ülkenin pek çok yerinde olduğu gibi, çocuğun giysileri, yatağı, aynı bir kız çeyizi gibi doğumdan önce renk renk hazırlanır. Eğer doğacak çocuk ilk çocuksa, bu hazırlıkların büyük bir kısmını kızın annesi yapar. Yatacağı beşiği veya karyolası yatak, yorgan ve çarşaflarla hazır bir duruma getirilir. Aileye gelecek yeni konuk için artık bütün hazırlıklar tamamlanmıştır (Başçetinçelik, 2009, s. 65).

Barak Halk Kültüründe

- Gaziantep Baraklarında doğacak olan bebekle ilgili çiftlerin her iki ailesi de önemli hazırlıklar yapmaktadırlar. Özellikle hamile kadının annesi bebeğe eşyalar hazırlamakta, bebeğin cinsiyeti bilinmediğinde bu hazırlıklar hem kız hem de erkek çocuğa göre hazırlanmaktadır (K 1, K 3, K 17, K 22, K 25, K 39, K

44, K 49, K 54, K 55, K 64, K 74, K 77, K 78, K 80, K 81, K 82, K 98, K 99, K 102, K 132).

- Erkek ve kız bebeğin eşyalarının renkleri de farklı olmaktadır(K 1, K 3, K 17, K 22, K 25, K 39, K 44, K 49, K 54, K 55, K 64, K 74, K 77, K 78, K 80).
- Bebeğin özel eşyalarının yanı sıra annenin ve anneye bebeğin kalacağı odanın da özel eşyaları hazırlanır (K 1, K 17, K 22, K 25, K 39, K 44, K 49, K 54, K 55, K 64, K 74, K 77, K 78, K 82, K 99).
- Bebek için en önemli hazırlıklardan birisi beşiktir. Beşik eskiden tahtadan yapılırdı. Daha sonra demirden yapılmaya başlandı (K 54, K 55, K 64, K 77) .
- Tavanı direk olan evlerde bebek için salıncak şeklinde beşiğin yapıldığı da olurdu (K 64, K 77, K 78, K 80).
- Bebeğin beşiği boş iken sallanırsa bebeğin başının ağrıyacağı söylenir (K 1, K 17, K 22, K 25, K 39, K 44, K 49, K 54, K 55, K 64, K 74, K 77, K 78, K 82, K 99).
- Anneye yatak açılır, çocuk da yedi gün boyunca annenin yanında yatar (K 17, K 22, K 25, K 39, K 44, K 49, K 54, K 55, K 64, K 74, K 77, K 78, K 82, K 99).
- 7 gün sonunda bebek beşiğine konulur (K 1, K 5, K 17, K 22)
- Annenin yatağı höllük toprağıdır.(K 1, K 5, K 22, K 35).
- Doğum sırasında bir ön ebe olur birde arka ebe olur. Ön ebe bekler, arka ebe doğum yapan kadını tutar (K 80, K 82, K 99).
- Esas ebe önde durur; ön ebe, çocuğu alır(K 80, K 82, K 99).
- Bebek doğduktan sonra evin önünde duran bir çocuk koşarak babasının kulağına söyler. Buna kulak almak da denir. Kulağın elimde denir. Haberi veren çocuğa para verilir (K 80, K 81, K 82).
- Eskiden doğum odası ocaklıktı. Ocaklık evin dışında bulunan, ekmek yapılan yerdir. Ocaklığa kilim serilir ve doğum kilim üzerinde gerçekleşir (K 54, K 55, K 64, K 80).
- Kışın evlerde soba olmazdı, ocaklıkta ateş yakılırdı. Hamile kadın bu sıcakta tutulurdu duğurması için (K 54, K 55).
- Doğum hamile kadının kendi yatak odasında yaptırılır. Odun ateşinde ısıtılmış sıcak su, makas ve çeşitli temiz bez parçaları bulundurulur (K 77, K 78, K 80).
- Doğum yaptıranlar ara ebesi, ön ebesi ve arka ebesidir (K 1, K 17, K 35, K 34, K 38, K 49).

- Doğumu gerçekleşen kadın dizlerinin üzerinde durur. Önde ön ebesi, arkada arka ebesi durur. Arka ebesi bebeği arkadan alır (K 64, K 77, K 78, K 80).
- Doğum odasına kayınvalide veya görümce alınır. Doğum yapan kadının annesi alınmaz. Bunun sebebi ise doğum yapan kişinin annesinden çekinebileceği ihtimalidir (K 64, K 77, K 78).
- Doğum sırasında kullanılan malzemeler kilim, gaz ocağı ve jilettir (K 1, K 34, K 38, K 49, K 64, K 80, K 99).
- Bebeğin kordunu göbekte kordun arası 3-4 parmak ayarlanarak, yanan gaz ocağının içinde ispirtonun içine atılıp ısıtılan jilette kesilir(K 1, K 34, K 38, K 49, K 64, K 80, K 99)..
- Mikrop kapalı çocuk 6-7 günlük bebek ağlar ağlar ve ölür. O bebeğe “yoldaşı tuttu” derler (K 54, K 55, K 64).
- Doğum odasına sadece ebeler ve el altı dedikleri küçük işleri yapacak olan birisi alınır (K 80, K 99).
- Doğum sırasında bebek geldikten sonra bebeğin eşi gelir (K 1, K 3, K 17, K 25, K 49, K 54, K 55, K 64, K 77, K 78, K 80, K 81, K 82).
- Eşin gelmesi güçleşirse karnına bastırılıp düşmesi sağlanır (K 64, K 80, K 99).
- Eskiden bebeğin eşi alınarak bir yere gömülürdü. Şimdi ise hastanelerde atılıyor (K1, K 15, K 32, K 54, K 55, K 64, K 77).
- Bebeğin kordon bağı kesilir ve bağlanır(K1, K 15, K 32, K 54, K 55, K 64, K 77).
- Kesilen kısım okula, ya da camiye atılır (K1, K 15, K 32, K 54, K 55, K 64, K 77, K 80, K 99, K 102, K 105).
- Çocuk doğduktan sonra eşin düşmesi 10 dakika sürer. Eş düştükten sonra hastanın kolundan tutar yerine getirirler. Yerine yatırılırlar. Sacda biraz toprak kavururlar, getirirler. Hastanın çatının arasına koyarlar. Onun buğusu vurur. Hasta böylece rahatlar (K 54, K 55, K 64, K 77, K 78, K 80, K 82, K 99, K 102).
- Önceden evde doğum yapılırdı şimdi ise daha çok hastanede yapılıyor (K1, K 3, K 17, K 22, K 49, K 55).
- Doğum sonrası doğan tahta ya da demir beşiğe yatırılırken anne höllük adı verilen özel bir yatağa, yatırılmaktadır (Ay, 2006, s. 16)..
- Doğumu, arka ebe ve ön ebesi yaptırır. Ön ebe kadının ön tarafında durarak sancısı geldiğinde onun el ve ayaklarını kontrol için durur, arka ebe de doğumu

yaptırır. Ara ebe de aynıdır, yani doğumu gerçekleştirir. Barak yöresinde genellikle ara ebelere güvenilmektedir. Doğumda ebenin kendine ait bir doğum bıçağı vardır. Bunun yanı sıra sıcak su, makas, temiz bez de kullanılan aletler arasındandır (Ay, 2006, s. 17).

- Doğumu yaptıran ebeye çeşitli hediyeler verilmektedir (Ay, 2006, s. 19).
- Doğum yaptıran ebeye elbiselik kumaş, bir kalıp Arap sabunu, bulgur, para havlu vb. verilir (Ay, 2006, s. 19).
- Doğum odası, genellikle evin arka odalarından biridir. Doğum yapacak kadın ekme tahtasının üzerine yatırılır, omuz kısmına bir minder yerleştirilir, başının altına da bir yastık yerleştirilirdi. Ekme tahtasının alt ucuna da bir leğen yerleştirilirdi ve doğum anında bebek oradan alınırdı (Ay, 2006, s. 19).
- Doğum odasına annenin kardeşi, annesi ve ebe girebilirdi. Oraya herkes giremezdi. Kaynana doğum odasına giremezdi; çünkü anne kaynanasından utanır bundan dolayı bebek yukarı çıkar ve çocuk doğmazdı. Doğum oturarak daha kolay olur, yatarak zor olurdu. Doğumun zorluğu ise kişinin yapısına göre değişirdi (Ay, 2006, s. 19).
- Hava soğuk olursa sancı kesilir çocuk doğmaz. Kadının çatısı darsa ana korkarsa doğum zor olur. Doğum zor olduysa çocuğu yıkamazlar, hemen temizleyip kundağa; normal olduysa da sıcak suyla yıkayıp giydirebilirlerdi. Daha sonra anneyi temizlerler (Ay, 2006, s. 19).
- Göbek kordonu kesilirken de kordondan dört parmak kalınlığı ölçerler sonra kesip düğüm atarlardı. Düğüm daha sağlam, temiz ve sağlıklı olsun diye atılırdı. Düğümün atıldığı kordon payı ise zamanla kendiliğinden düşerdi (Ay, 2006, s. 19).
- Göbeğin daha tez iyileşmesi için üstüne ağırlık dökerler.
- Göbeğin iyileşmesi için kordona bir tutam kahve ya da kazan karası sürülürdü ve bunun içine tuz da katılarak kordonun çabuk düşmesi sağlanırdı (Ay, 2006, s. 19).
- Doğum anında ölen çocuk ağlamadığı için yıkanmaz; kefenlenir ve gömülür. O çocuk günahsız olduğu için melek olduğuna ve direkt cennetlik olduğuna inanılır (Ay, 2006, s. 26).

- Doğan çocuk ağlarsa ve sonra ölürse yıkanır, kefenlenir ve namazı kılınarak gömülür. Eğer anne doğum sırasında ölürse annenin günahsız olduğuna inanılır. Gömülürken eline kına konulur ve şehit olmuş sayılır (Ay, 2006, s. 26).

3.1.1.2.2. Göbek Kesme/Tuzlama/Yıkama

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Kars ve çevresinde çocuğun göbeği küçük çakı ile kesilir. Çakı yıkanmadan doğum yapan kadının yastığının içine konur. Çocuğun göbeği kurduğunda çakı yastıktan çıkarılarak yıkanır. Bu inancın temelinde koruyucu ruhu memnun etme yatmaktadır. Çakı, çocuk ve annenin alkarısından korunması içindir. Kötü ruhun etkisinden korunmak için çakı yastık altına konmaktadır (Kalafat, 1995, s. 92).

Adana ve çevresinde göbek kordonu kesildikten sonraki işlem çocuğu yıkama ve tuzlamadır. Çocukta pişiğin olmaması, ileride terinin kokmaması amacıyla yapılan tuzlama işlemi kimi zaman çocuk doğar doğmaz yapılırken kimi zaman yıkamadan sonra yapılmaktadır. Her durumda, çocuğun bedeni doğduktan sonra tuza maruz kalmaktadır; ancak tuzlu kalınmamakta; çocuğun tatlı dilli olması, hayatının tatlı geçmesi amacıyla da vücuduna bal sürülmekte ya da tuzlama suyuna şeker veya bal katılmaktadır (Başçetinçelik, 1998, s. 54).

Doğum yapan kadın akrabaları, komşuları ve yakınları tarafından ziyaret edilir. Bu ziyaret hem soya ve sülâleye yeni bir üye kazandıran annenin hem de ileride toplum içersinde yerini alacak olan çocuğun kutlanması amacıyla yapılır. "Göz aydınına" veya "çocuk görmeye gitme"nin yaygın ve geçerli kuralı yeni doğan çocuğa bir armağan götürmektir. Çocuk görme ziyareti esnasında anneye ve çocuğa birtakım kalıp sözler de söylenir. Bu sözler, anneyi ve çocuğu kutlayan ve kutsayan nitelikteki dileklerdir. Bu tür sözlere, "uzun ömürlü olsun, hayırlı uğurlu olsun, Analı babalı büyüsün, Allah nazardan saklasın, başı devletli olsun, vatana millete hayırlı olsun" gibi örnekler verilebilir (Çobanoğlu, 2009:2009, C.3: 1079-1084)

Samsun'da bebekler dünyaya geldikten sonra göbeği tek birle kesilir. Kesilme işleri erkek bebeklerde göbek bağı bebeğin sağ memesine kadar ölçülerek, kız bebeklerde ise sol memesine kadar ölçülerek yapılmaktadır. Erkek bebeğin kesilen göbeği malcı olması için ahıra, kızınki ise mutfakçı olması için mutfığa atılır (Şişman, 2002:449).

Mersin civarında yeni doğan bebeğin göbeğinin, sosyal olsun diye kalabalık yerlerde toprağa gömülmesi; gözü dışarıda olmasın, evine bağlı olsun diye evde saklanması; bahtı açık olsun, işleri su gibi aksın diye suya atılması gibi uygulamalar görülür (Ağcalar, 2009:34).

Tekirdağ'da ise bebek doğunca yıkanır, teri kokmasın diye tuzlanır. Ebenin bebeği yıkadığı suya para atılır. Ebe bebeğin damağını üç kez kaldırır. Çocuk yıkanırken nazar değmesin diye bütün komşular sırayla su dökerler. Çocuk doğunca göbeğine bir miktar kahve ve çörek otu konur; çocuğun göbeği okul veya cami damına atılır (Artun,1998, s. 4-28).

Barak Halk Kültüründe

- Gaziantep Baraklarında, Türk kültür coğrafyasının diğer bölgelerinde olduğu gibi bebeğinn dünyaya gelmesinden itibaren eski kültür izlerini de taşıyan bir takım inanış ve uygulamalar görülmektedir. Bebeğin göbeğinin göbeğinin kesilmesi ve özel bir yere atılması, tuzlanması ve yıkanmasıyla inanış ve uygulamalar bu uygulamalar içerisinde (K 1, K 3, K 7, K 18, K 22, K 44, K 49, K 54, K 55, K 64, K 80, K 81, K 82, K 99, K 102).
- Çocuğun kulağı ağrımasın diye eşinin kanını çocuğun kulağına damlatırlar (K 64, K 77, K 78).
- Bıçak ağzı aşağıya vurulmaz. Ağzı aşağı vurulursa çocuk kusar. Yani rahatsız olur. Bunlar doğmadan önce hazırlanır. Bıçak, bez, çıkırık (K1, K 3, K 17, K 22, K 32, K 44).
- Eşi kadından düşürülür ve göbeğini kesilir (K 54, K 55, K 64). .
- Bebek doğara doğma bir beze sararlar, göbeğini keserler (K 54, K 64, K 80).
- Bir hafta, üç gün, beş gün sonra bebeğin göbeği düşer. Onu da “kız olursa gezginci olmasın” diye gömerler, erkek bebek olunca da damın başına atarlardı (K 80, K 81, K 82).
- Bazen de göbek düştü mü, çocuk koşmasın akıllı olsun diye, çok yatsın diye onu bir çaputla leğene vururlar (K 80, K 81, K 82)..
- Bebeğin kordonu bazen makasla kesilir. Fakat taşla kesildiği de olur. Dağda çalışırken ani doğum olduğunda taşla kesildiği de olur (K 77, K 78).

- Bebek 15 günlükken ve 40 günlük olduğu zaman tuzlanır. Çocuğun koltuğunun altına, damak altına tuz sürülür. Nefesi kokmasın diye ağzına, ayağı kokmasın diye ayağına sürülür (K 77, K 78).
- Yedi günlük bebek tuzlanır ve annesiyle beraber yıkanır. Yirmisinde ve kırkında bebek tekrar tuzlama işleminden geçirilir (K 22, K 33, K 49, K 53, K 54, K 55)..
- Biraz tuzlu su hazırlar ılık suyla bebeğin ağzı kokmasın diye ağzına çalınır (K 64).
- Tuzlanmayan bebek pişik çok olur. Koltuğunun altında, paçalarının arasında, kulaklarının arkasında pişikler çok olur. Pişik olmasın diye ağzına çalmalarını nedeni de ağzı kokmasın diye. Ağzına çalarlar ondan sonra tuzlarlar (K 22, K 54, K 55, K 64, K 77, K 78, K 80).
- Bebek tuzlu suda yıkanır ve sonra yağlanır. Yağlanmazsa tuz onu kavurur öldürür. Yağlarsın geri beler yatırılır. Sonradan da bu yedi günlükken yapılır. Yirmi günlükken de tuzlanır ve nar kabuğuna çekilir (K 22, K 54, K 55, K 64, K 77, K 78, K 80, K 82)..
- Nar kabuğu kaynatılır. İçine un ve tere yağı ile tuz atılır. Bir beze sıvanır ve bebek içine yatırılır. Bebeğin gövdesi, derisi sertleşsin diye. 1-2 saat sonra bebek terler. Gövdesinin pişliğini sıyırlar. Bir iki saat yaptıktan sonra iki temiz pamukla bebek ağladıkça orasını yaşartır pamukla, çay kaşığıyla su verilir. Terlemiş bebek kabukta çıkarılır. Ilık suyla yıkanır. Ondan sonra bebek bir uykuya düşer ve sarhoş gibi uyur. Bunu bir yirmisinde bir de kırkı çıkınca yaparlar (K 64, K 80).
- Bebek kırk günlük olduğu zaman yine tuzlu su hazırlanır. Bebek yıkanır. Bir eleğin üstünden su aktarılır. Kırklı olduğu için elekten su aktarılarak yıkanır (K64, K 80).
- Tuzlu sudan bebeğin az damağına, kulakların ardına ve koltukların arasına çalınır, bebek kokmasın diye (K 54, K 55, K 64, K 80, K 81, K 82, K 99, K 102).
- Göbek kesildikten sonra çocuk yıkanır ve sömek ederler. Doğan çocuk yedi gün sonra tuzlanır. Çocuk yirmisinde bir de kırkında yeniden tuzlanır (Ay, 2006, s. 19).

3.1.1.2.3. Plasenta İle İlgili İnanışlar ve Uygulamalar

Çocuktan sonra ve doğal hallerde daha kısa doğum sancılarıyla gelen plasentaya kimi yerlerde eş, kimi yerlerde son, kimi yerlerde de etene, eten denmektedir. Gebelik süresince dölyatağında ananın, kendi kanı ile çocuğunu beslemesini sağlayan bu organa halk geleneği büyük önem vermiştir ve kimi hastalıkları sağaltmada da kendisinden yararlanılmıştır. Son saklanmakta, gömülmekte, suya atılmakta ya da yakılmaktadır. Çocuğun sonuna eski Türk geleneğinde döl sağlayıcı ve çocuk koruyucu bir “ana tanrıça” niteliklerine sahip Umay ile aynı adın verilmektedir ve çocuğun sonuna gereken saygıyı gösteren, onu kutlu sayan insanların çocuğunun olacağı düşüncesi bulunmaktadır. Umay Tanrıçanın gücü, yeteneği bebeğin eşinde yer almaktadır (Boratav, 1999, s. 149-151).

Kazaklar ve Kırgızlarda çocuk dünyaya geldikten sonra toplanarak ziyafet verilir ve bu ziyafet sırasında ebenin buğday unu ile yaptığı yemekten alınan bir parça ve çocuğun eşi birlikte bir kaşıkla toprağa gömülmektedir ve böylece Umay’a kurban sunulmaktadır (İnan, 2006, s. 174).

Türkmenlerde doğan çocuk bir zar içinde sarılı doğarsa buna “gömlekli uşak” denir ki, bu çocuğun öksüz kalacağına inanılır (Yalman, 1977, s. 66).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Zar içinde doğan bebeklere “duvaklı bebek” denmektedir. Bu bebeklerin şanslı olacağına, rızklarının bol olacağına, darlık yüzü görmeyeceklerine inanılmaktadır. Bu zar daha sonra kurutularak şans getirmesi için saklanmaktadır. Zar çok ayakaltı olmayan temiz bir toprağa gömülür. Eşin düşmemesi durumunda ebe kadın annenin karnına sıcak havlu koyar ve bastırır (Kurt, 2012, s. 55).

Kadın kendi başına doğurmuşsa karnının üzerine bir taş koyup üzerine çökerek eşi düşürür. Gömleğin içinde doğan çocuk nasipli olur. Yalnız, gömleği alıp kurutup saklamak gerekir. Doğan kız çocuğunun gömleği, eteni, sonu döndürüldüğünde arkasından doğan oğlana döner. Çevrilen gömlek kara çadırın üzerine atılır, bir gün orada bekler (Doğaner, 2013, s. 165).

Barak Halk Kültüründe

Gaziantep Barakları büyük ölçüde bugün de kırsal kesimde yaşamaktadır. Dolayısıyla kapalı toplum yapısı hakimdir. Bu sebeple yapmış olduğumuz derleme çalışmalarında özellikle kadınlarla ilgili konularda halk kültürü malzemesi almakta zorlandık. Doğum sırasında ve sonrasındaki çocuk ve kadın sağlığı ile ilgili konularda kadın kaynak kişilerden belirli ölçülerde bilgi alabildik.

- Bebek doğar, yere düşer, bağırir bebekler cansız düşer. Bebeğe can gelsin diye bağını sıkırlar. Ona eş denir. Onu üç parmak koyarak, ipe sıkıca bağlanır. Üç parmak yukardan konularak kesilir (K 49, K 54, K 64, K 77).
- Eşin düşmesi için kadının karnına basılır. Eşi düşmeyenine eline şişe verilir di üfürsün diye. Daha sonra da Allah' a tevekkül olurdu (K54, K 64, K 77).
- Eşi kadının bağı olur. O düşürülür. Bir yere gömülür (K54, K 64, K 77).
- Bebeğin eşi bebek doğduktan sonra gelir (K 1, K 3, K 7, K 17, K 22).
- Eşi götürüp bir gece gömerler. Ortada bırakılmaz (K 1, K 3, K 7, K 17, K 22, K 64, K 80).
- Bebek doğduktan sonra eğer eşi düşmezse kadını zehirler ve öldürür. Eskiden eşi düşmeyen kadına biraz ateşte kükürt yakarlardı.Eşi yani bağı kordon bağı yakarlardı o düşürürdü (K 1, K 3, K 7, K 17, K 22, K 64, K 80).
- Bu işlemi ebe ya da ebe yoksa bilen tecrübeli bir kadın yapar (K 49, K 54, K 55, K 64, K 77, K 78).
- Ebe doğum sırasında hem bebeğe hem de anneye mukayyet olur. İçi dışına çıkmasın diye ebeye büyük iş düşer.. Kadın çömeldiği yerde doğurur oturduğu yerde doğuramaz (K 64, K 77, K 78, K 80, K 82, K 99).
- Ebe bebek doğduktan sonra yere koyar severek, der ki; hayırlı olsun, hastaya der, geçmiş olsun, hayırlı olsun, Allah analı babalı büyütsün, rızkı bol olsun, Allah güzel ahlak versin, güzel ahlakla büyötmeyi nasip etsin, Allah yaşını uzun etsin der (K 64, K 77, K 78, K 80, K 81, K 82).
- Eskiden hem bebek ölümleri hem de doğum yapan kadın ölümleri çok olurdu artık azaldı (K 80, K 81, K 82).

3.1.1.3. Doğum Sonrası

Doğum sonrası anne ve bebekle ilgili inanış ve uygulamalar bir anlamda hem kadının anne olarak toplum içerisinde kutsanması hem de bebeğin toplumun yeni üyesi olarak kutsanması anlamına gelmektedir. Hayatın geçiş dönemlerinden ilki olan doğum sürecinde insan, içinde doğduğu toplumun gelenek, inanış ve uygulamalarına dünyaya geldiği ilk andan itibaren maruz kalmaya başlar.

Annenin ve bebeğin doğum sonrasında içinde buldukları toplumun kültür ve inanç kodlarına göre maruz kaldıkları uygulamalar, hem annenin hem de bebeğin gelecekteki sağlığı için de önem taşımaktadır. Geleneksel yapısını koruyan toplumlarda bu inanış ve uygulamalar daha yoğun bir şekilde yaşanmaktadır. Gaziantep Baraklarında da bu inanış ve uygulamaların henüz annenin aşırma döneminden itibaren yoğunluk kazandığını görüyoruz.

- Gaziantep Baraklarında yeni doğum yapmış kadına nefse/nefese adı verilir (K 1, K 3, K 7, K 13, K 17. K 22, K 44, K 47, K 49, K 54, K 55, K 58, K 64, K 77, K 78, K 80, K 99, K 102, K 105)
- Ağrısı ve kanaması olan kadın höllük toprağına yatırılır. (K 1, K 3, K 7, K 13, K 17. K 22, K 44, K 47, K 49, K 54, K 55, K 58, K 64, K 77, K 78, K 80, K 99, K 102, K 105)
- Çocuğun doğumu babaya ve aileye komşu veya yakın bir çocuk tarafından müjdelelenir. Müjdeleyen kişiye kulak altı adı verilir (K 1, K 3, K 7, K 13, K 17. K 22, K 44, K 47, K 49, K 54, K 55, K 58, K 64, K 77, K 78).
- Çocuğu kucağına ilk defa alan kişi besmele çeker (K 17. K 22, K 44, K 47, K 49, K 54, K 55, K 58, K 64, K 77, K 78, K 80, K 99, K 102, K 105)
- Yeni doğan çocuğa 3.gün süt verilir. İlk iki gün şeker şerbeti verilir (K 1, K 3, K 47, K 49, K 54, K 55, K 58, K 64, K 77, K 78, K 80, K 99, K 102, K 105).
- Çocuğu yaşamayanlar doğan bebeğin yaşaması için bebeğe İbrahim, Halil, Muhammed, Hasan, Hüseyin gibi mübarek zatların ismi verilir(K 1, K 3, K 7, K 13, K 17. K 22, K 44, K 47, K 49, K 54, K 55, K 58, K 64, K 77, K 78, K 80, K 99, K 102, K 105).
- Bir daha çocuk sahibi olmak istemeyenler doğan çocuğa Dursun, Yeter gibi isimler verilir (K 1, K 3, K 7, K 13, K 17. K 22, K 44, K 47, K 49, K 54, K 55, K 58, K 64, K 77, K 78, K 80, K 99, K 102, K 105).

- Erkek çocuktan sonra yeni doğan kız çocuğuna Döndü ismini verilir (K 1, K 3, K 7, K 13, K 17. K 22, K 44, K 47, K 49, K 54, K 55, K 58, K 64, K 77, K 78, K 80, K 99, K 102, K 105).
- Çocuğun bezleri dışarıya bırakılmaz. Bunun kötü olduğuna inanılır (K 1, K 3, K 7, K 13, K 17. K 22, K 44)..
- Erken doğan çocuğun bezleri 1 yaşına kadar evin içinde kurutulur (K 1, K 3, K 7, K 13, K 17. K 22, K 44).
- Doğduktan çok kısa bir zaman sonra ölen çocuğa yoldaşı tuttu derler (K 64, K 78, K 80, K 82).
- Doğum yaparken ölen kadına ise al bastı derler (K64, K 78, K 80, K 82).
- Uzun zamandan beri çocuğu olmayan bir ailenin çocuğu olduğu zaman kurban kesilir (K 64, K 78, K 80, K 82)..
- Çocuk görmeye gelenlere oğlan doğmuşsa şeker, çikolata dağıtılır. Kız doğmuşsa özel bir şey dağıtılmaz normal ikramlar yapılır (K 1, K 3, K 5, K 10, K 17).
- Çocuk görmeye gelenler zıbın, kap kaçak gibi hediyeler getirir. (K 1, K 3, K 5, K 10, K 17).
- Bebeğin bir yaşına kadar tırnağı kesilmez (K 1, K 3, K 5, K 10, K 17, K 25).
- Bebeğin bir yaşına kadar saçları kesilmez eger kesilir ise saçının ağırlığı kadar altın dağıtılır (K 1, K 3, K 5, K 10, K 17, K 22, K 25).
- Bebeğin üzerinden atlanmaz geçen kişinin günahının çocuğa geçeceğine inanılır (K 1, K 3, K 5, K 10, K 17, K 22, K 25).
- Bebeğin burnu küçük olsun diye burnu sıkılır (K 1, K 3, K 5, K 10, K 17, K 22, K 25).
- Boş beşiğin sallanmasının iyi olmayacağına inanılır (K 1, K 3, K 5, K 10, K 17, K 22, K 25).
- Bebeğe nazar değmemesi boncuk örülür, omzuna hurma çekirdeği takılır, çocuğun omzuna yılan kemiği takılır (K 1, K 3, K 5, K 10, K 17, K 22, K 25).
- Çocuğun sürekli ağlaması kötü bir durum olarak görülür. Uğursuz sayılır (K 1, K 3, K 5, K 10, K 17, K 22, K 25).
- Bacağının arası pişen çocuğa tandırın toprağı sürülür, nar kabuğu kızdırılarak dövülür ve sürülür (K 1, K 3, K 5, K 10, K 17, K 22, K 25).

- Doğum bitince anne de silinir, temizlenir, giydirilir ve yatağına yatırılır. Bu yatak höllük adı verilen yataktır. Höllük topraklı yatakta anne iki gün yatırılır. Özellikle anne sancılanıyorsa bu tercih edilir (Ay, 2006, s. 19).
- Doğum yapan kadının altına toprak kor, üstüne yorgan örterler. Yumurta yedirirler, yumurtanın içine karabiber korlar. Guymak çalarlar. Nefseye “elini yorgandan çıkarma başını bağla” derler (Ay, 2006, s. 19).
- Yeni doğan çocuğa hemen süt verilmez, üç ezan sesi duyulduktan sonra süt verilir. Bu arada çocuğa şekerli su verilir (Ay, 2006, s. 20).
- Erkek çocuğunun doğumu büyük bir sevinçle kutlanır. Şeker, çikolata dağıtılır, kurban kesilir, mevlit okutulur (Ay, 2006, s. 21).
- Eğer anne ikiz erkek doğurursa değeri artar babanın şanı, şerefi ve köydeki itibari artar. Herkes tarafından da kutlanır. Ev sahibinin kapısı taşlanır ve hediyeler istenir. Uzun Zaman sonra doğan çocuğun doğumu mevlitlerle kutlanır (Ay, 2006, s. 21).
- XX. yüzyılın ortalarına kadar Barak’ın bazı oymaklarında yeni doğan erkek çocukların sırtları ve vücutlarının çeşitli yerleri bıçakla çizilerek kanatılırdı. Bu eylemin yapılmasındaki amaç ise çocuğu acıya, zorluğa alıştırmaktı. Bu eski âdetin hemen hemen aynısına ta Hunlar döneminde de rastlanmaktadır (Yıldırım, 2011, s. 69).

3.1.1.3.1. Loğusa Bakımı/Loğusa Ziyareti/Loğusa Şerbeti

Yeni doğurmuş kadına loğusa adı verilir. Loğusanın olumsuzluklardan etkilenmemesi, kutlanması ile ilgili birçok inanç ve pratik vardır. Lohusalık dönemi, doğumdan sonraki kırk günü kapsar. Bu dönemde kadın her türlü dış etkiye açık olduğundan dolayı bu dönem kaçınmalar önemlidir. “Lohusanın mezarı kırk gün açıktır.” ifadesiyle kadının bu dönemde her türlü hastalığa açık olduğu anlatılmaktadır (Santur, 2004 a: 11).

Doğumdan sonra lohusanın yatakta kalması, dinlenmesi istenir. Bu süre üç gün veya bir hafta olabileceği gibi kimi yerlerde yirmi gün de olabilir. Doğum zor olmuşsa veya lohusaya bakacak yakınları varsa bu süre uzun olur. Doğum yapan kadına ailesi ve çevresi saygı gösterir ve dinlenmesi için yardımcı olurlar. Lohusaya yatakta kaldığı süre içinde özel bakım uygulanır. Yemesine, içmesine, sağlığına, çevreden gelebilecek

zararlardan korunmasına dikkat edilir. Sütünün bir an önce gelmesi ve bol olması için özel şerbetler hazırlanır (Başçetinçelik, 1998, s. 59).

Anadolu Türk Halk Kültürü

Tekirdağ'da lohusa kadına bir hastalık gelmemesi için herhangi bir yerine kırmızı kurdele takılır. Çocuk doğunca lohusa kadına çorba içirilir. Lohusa kadın kırk gün dışarıya çıkarılmaz. Lohusa kadın yalnız bırakılmaz. Lohusa kadını ziyarete gelenler süt, sütlü yiyecekler ve çorba götürürler. Ziyarete gelenlere kırmızı renkli lohusa şerbeti ikram edilir (Artun, 1998, s. 4-28).

Gaziantep'te lohusaya "kuymak" adı verilen un, şeker ve yağ ile yapılmış bir tür bulamaç yedirilir. Bu işle ilgili olarak *-Oğlan doğurana oğlak, kız doğurana kuymak-* sözü ünlüdür. Kuymak yerine şekerli yağ, şeker veya pekmez şerbeti de içirilebilir. Bu yiyecek ve içeceklerin lohusanın sağlığına yararlı olacağı inancı vardır. Yine lohusaya ekşi bir yiyecek verilmez. Buna uyulmazsa çocuğun büzmecik denen ve ölüme dahi yol açabilen bir hastalığa tutulacağı inancı vardır. Doğum olayı duyulunca yakın akraba ve komşular, doğum yapılan evin kapısına taşla vururlar. Buna kapı taşlama denir. Bu olay üzerine evin bir büyüğü dışarı çıkar ve kapıdakiler çocuksa bunlara para ve şeker dağıtır; büyükse bir ziyafet sözü verir (Güzelbey, 1982, s. 23).

Samsun yöresinde lohusa kadın düğüne gitmez. Düğüne gittiğinde sütünün kesileceğine ya da çocuğunun geç yürüyeceğine inanılır. Lohusa kadının dışarı çıkması gerektiğinde yanına bir parça ekmek, bir parça kömür alması ve bunları çocuğun korunması için kundağa koyması gerekir (Şişman, 2002, s. 448, 450).

Loğusa görmesine Erzurum'da "lohusa yoklaması" denir. Lohusa yoklaması genel olarak doğumun ilk haftası içerisinde yapılır. Lohusa yoklamasında lohusanın evine kızın ve oğlanın ailesi, yakın dost ve arkadaşları tarafından kete, çörek, börek, baklava, helva, pasta gibi yiyecekler gönderilir. Yedikleme veya beşik töreninden sonra lohusa görmesi başlar. Çocuğun beşiği ve beşik takımı özellikle ilk doğumlarda kızın ailesi tarafından gönderilir. Lohusa görmesinde çocuğa, elbise, nazarlık, tam veya çeyrek altın, çocuk kız ise küpe, kolye gibi hediyeler götürülür. Ailenin yakınları getirdikleri hediyeler dışında bir de "göbek parası" adı ile bahşiş bırakırlar. Lohusa görmeye gelenlere lohusa şerbeti, kete, çörek, çay ikram edilir (Taş, 1996, s. 204, 205).

Barak Türkmenlerinde

- Loğusa kadın yalnız bırakılmak istendiğinde başucuna süpürge, bebeğin yastığının altına da Kur'an ya da ekmek konulur (K 1, K 3, K 4, K 5, K 6, K 15, K 17, K 21, K 22, K 27, K 32, K 34, K 49, K 54).
- Loğusa kadının sütü olmazsa komşu kadınlardan süt vermeye uygun olan bir kadın süt verir. Sütü olmayan kadın için korkmuş derler(K 1, K 3, K 4, K 5, K 6, K 15, K 17, K 21, K 22, K 27, K 32, K 34, K 49, K 54).
- Höllük Toprağı: Kadının yatağı için alta muşamba serilir. Muşambanın üzerine saca koyarak kızdırdıkları toprağı serperler üzerine su vururlar ve onun üzerine bez koyarlar. Kadın bu höllük toprağın üzerinde yatar. Kanamasının durması, temizlenmesi için yapılan bir uygulamadır. (K 1, K 3, K 5, K 10, K 17, K 22, K 27, K 35, K 44).
- Doğum yapan kadına su verilmez. Yüzü gözü şişer (K 1, K 3, K 5, K 10, K 17, K 22, K 27, K 35, K 44).
- Loğusa kadına önce bir kaygana yapılır. Yumurta kayganası, yağlı. Onu kaşıkla ekmeksiz yer (K 1, K 3, K 5, K 10, K 17, K 22, K 27, K 35, K 44). .
- Toprak kavurur altına konulur. O toprak buğulu buğulu yatağın üstünde terler (K 1, K 3, K 5, K 10, K 17, K 22, K 27, K 35, K 44). .
- Kuymak yapılır. Çocuğun renginin yerinde olması ve anne sütünün yetmesi için kuymak yapılır. Kuymak yiyen akıllı olur (K 1, K 3, K 5, K 10, K 17, K 22, K 27, K 35, K 44, K 54, K 55, K 64, K 69). .
- Çorba yapılır simit çorbası, pirinç çorbası (K 22, K 44, K 69).
- Altı gün yatar, yedinci gün loğusa kadın kalkar ve yatağını silkeler toplar (K 1, K 3, K 5, K 10, K 17, K 22, K 27, K 35, K 44).
- Doğum yapan loğusa kadın 10 gün sonra yıkanır (K 1, K 3, K 5).
- Nefese kadın ısıtılmış toprağa yatırılır. Belini ince bir şeyle örterek yatırıp üzerine yorgan örtülür. Kadın o sıcaklığın boğuşunda terler. Kadına su verilmez (K 80, K 81, K 82).
- Nefese kadın bir iki saat sonra kaldırılır ve yerini siler süpürülür. Kadın yıkanır ılık suyla ve asbabını giyer. Yatağına geçer ve beleğe sarılmış bebeği yanına yatırılır (K 80, K 81, K 82).
- Nefese kadın yedi gün sonra yatağını toplar. Kalkıp çalışsa da yatağı açık kalır (K 80, K 81, K 82).

- Nefise terler, çorba pişirilir. Doğurur doğurmaz yumurta kavurulur. Bu yumurtanın içine eskiden iğne de atılırdı. Nefese kadına yediği yerde al dokunmasın diye iğne atılırdı. Yumurtayı yedikten sonra beş on gün çorba pişer, pirinç çorbası, simit çorbası (K 54, K 55, K 64, K 80, K 81, K 82).
- Nefese kadına sarı yağ ve pekmezle ‘guymak’ denilen bir yiyecek yapılır. Kadının içi yumuşasın diye yedirilir (K 80).
- Loğusa ziyaretine gelenlere kömbe, şeker, üzüm, ceviz, fındık, bastık çıkartılır. Misafir öğlen gelmişse köfte yapılır (Ay, 2006, s. 22)..

3.1.1.3.2. Loğusa Sütü/İlk Meme/İlk Giydirme

Doğum sonrası annenin sütünün gelmesi ve sürekli olarak bebeğe yetmesi için annenin iyi beslenmesi gerekmektedir. Annenin yakınları bu nedenle annenin beslenmesine dikkat eder. Türk Dünyasının bir parçası olarak Anadolu’nun her bölgesinde doğum sonrası anne ve bebeğin beslenmesiyle ilgili çeşitli inanış ve uygulamalar vardır.

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Balıkesir’de lohusanın sütünün kesilmemesi için lohusa kadını görmeye gelenler, ayrılıp giderlerken lohusanın onlara “güle güle” dememesi gerekir, aksi halde annenin sütü gezmeye çıkabilir. Eskişehir’de de lohusanın sütünün kaçması durumunda adı Mehmet olan birinin yaşadığı yedi evden toplanan unla yapılmış olan pide ile bir soğan çobana verilir, çoban bunları dağarcığında gezdirdikten sonra, akşam “size süt getirdim. “ diyerek lohusaya verir (Boratav, 1999, s. 153-154).

Loğusa sütüyle ilgili Gaziantep’te yer alan bir inanç da annenin bebeğini emzirirken gözüne sütünü sağması durumunda bebeğin gözlerinin yeşile döneceğidir (Yüksel, 2007, s. 149). Erzurum’da ise sütü olmayan ya da sütü çocuğuna yetmeyen annelere dut hoşafı içirilir, hedik yedirilir, siyah bir horoz kesilerek tamamı anneye yedirilir. Sütü bol olan annelerin sütü bir kaba sağılır ve ayak değmeyen bir yere dökülür (Taş, 1996, s. 199).

Barak Halk Kültürü

- Eskiden bebek yeni doğduğunda anne kendini toparlayana kadar süt vermezlerdi. Şeker şerbeti verilirdi. Ama şimdi doktorda 40 dakika sonra veriliyor (K 80, K 82, K 99, K 102, K 105).
- İlk süt verilirken çok yiyen birisinin adı kullanılırdı. Mesela; “Ahmet hocanın boğazından” denirdi. Sütü çok ve erken emmesi için böyle denirdi (K 80)
- Nefese kadının sütünün yumuşak olması için yediklerine dikkat edilir (K 80, K 81, K 82)..
- Nefese kadın sert bir şeyler yerse sütü de sert olur ve bebeğe dokunur. Bebek hastalanı ve hatta ölür. Bebeğin yüreğine çöker. Bu yüzden ılık çorba içirilir (K 80, K 81, K 82).
- Yanlış beslenmeden dolayı eskiden bebek ölümü çok olurdu (K, 64, K 69, K 80, K 81, K 82)..
- Bebek annesini çok emerse yüreğine çöker, “yoldaşı tutu” denir ve bebek ölür (K 80, K 81, K 82).
- Doğum yapan kadına her zaman giydiği köylü zıbını giydirilir, özel bir kıyafet verilmez (K 80, K 81, K 82).
- Çocuğun yirmisi geldiğinde çocuk yıkanır. Isıtılan suya bir tutam şeker, bir tutam tuz atılır. O suyla çocuk yıkanır. Çok eskiden yirmisi çıkınca yıkanan bebek ilerleyen zamanlarda doğduğu anda ebe tarafından yıkanır.40ı çıktığı zaman elekten su geçirilerek bebek tekrar yıkanır(K 4, K 5, K 17, K 80, K 81, K 82, K 99, K 127).
- Loğusa kadının sütünün gelmesi ve çok olması için kuru şeyler yemesi istenmez (K 64, K 69, K 80, K 82).
- Yeni doğan bebeğe fazla sütü olan herhangi bir kadın da süt verebilir.Loğusa kadının korkması sonucu aileden birinin ölmesi ve üzüntü sebebiyle kadının sütü kesilebilir (K 54, K 55, K 64).
- Nefesinin sütü olmazsa doğum yapmış bir yakını bebeği emzirebilir. Yoksa tanıdık bir başkası emzirebilir (Ay, 2006, s. 24).
- Süt veren kişinin kökünün temiz olmasına dikkat edilir. Kadının; hırsız, yalancı, kötü huylu olmamasına özen gösterilir (Ay, 2006, s. 24).

- Sütü olmayan nefesinin boynuna beyaz süt taşı takılır bir pınara götürülür. Bunlara rağmen annenin sütü gelmezse anneye çiy köfte, şirin şeyler, çorba ot, maydanoz yedirirler (Ay, 2006, s. 24).

3.1.1.3.3. Albasması

Türk folklorunda, Al, Albastı, Alkarısı, Alanası, Alkızı, Alki, Albız, Almıs gibi tabirlerle: doğum esnasında ve sonrasında lohusa kadınlara ve çocuklara, nadir olarak da gebe, gelin, güvey, erkek, yolcu ve atlara musallat olan bir ruh veya hastalık ifade edilmektedir. Bu inanç, Çin Seddi'nden Balkanlar'a, Buz Denizi'nden Hindistan'a kadar yayılmış olan bütün Türk topluluklarının folklorunda yaşamaktadır. Bu ruhun lohusa kadınlara musallat olma şekli, Kırgız, Kazak, Özbek, Türkmen, Azeri, Kerkük, Balkan, Kıbrıs ve Anadolu Türklerinde bütün tefarruatı ile aynı şekilde, aynı motif ve özelliklere sahiptir (Turan, 1992:77).

“Al” kelimesi, uğursuz, olumsuz, istenilmeyen, basarak zarar veren anlamına gelir. Aladağ Yörüklerinde “albasması” inancı vardır. Aynı zamanda “bırobro” diye bilinen ve korku veren bir canlının varlığına da inanılır. Bırobro seslendiği insanı kandırabilirse onu ikiye böleceği inancı vardır. Bir kuş gibidir. Lohusaya zarar vereceği düşünüldüğünden uğursuz sayılır (Kalafat, 1994:153-175).

Halk kültüründe birtakım olağanüstü halleriyle insanların yaşamında etkileri olduğu düşünülen esrarengiz yaratıkların varlığına inanılır. Olağan dışı kimi şartlar altında onları gördüklerini öne sürenler vardır. Ancak, onlar hiçbir zaman iki kişi bir arada iken görünmemişlerdir. *Cin, peri, mekir* gibi adlarla anılan bu varlıkların bütün işlerini gece yaptıklarına; horoz sesi ya da sabah ezanı duyulur duyulmaz dağılıp konaklarına çekildiklerine; yaşadıkları yerlerin değirmenler, hamamlar, terk edilmiş tekin olmayan yerler, örenler, mezarlıklar, hanlar olduğuna inanılır (Boratav, 1984:74-75).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Tarsus'ta lohusanın üstünden cenaze alayı geçerse lohusayı ve çocuğunu al basar inancının temelinde de cenazenin arkasından iyi ruhlara geçer, lohusa da cünup olduğu için bu ruhlara lohusayı çarpar düşüncesi yatmaktadır. Gelinin ve cenazenin kırkının bebeği ve lohusayı çarpacağı inancında cünüplük kavramıyla karşılaşırız. Dolayısıyla âdet ve İslâmî kuralların iç içe geçtiğini söyleyebiliriz (Dalgıntekin, 1995).

Lohusa kadını alkarısının basmasından korumak için hem albasmadan önce hem albastıktan sonra bazı önlemler alınabilir: Lohusaya doğumdan sonra hazırlanan ilk yemeğin ilk lokması ebe tarafından yedirilmez. Çünkü alkarısının bir kıl şeklinde bunun içine yerleştiğine inanılır. Lohusa bilhassa geceleri hiç yalnız bırakılmaz. Mutlaka yanında bir erkek, genel olarak kocası bulunur. Hastanın başına bir al (kırmızı) ipek başörtüsü bağlanır. Alkarısı kırmızı renkten hoşlanmadığı için lohusaya yaklaşamaz. Gündüz zorunlu olarak yalnız kalacak olursa lohusaya sakız çiğnetilir ki uyumasın. Dualar okunarak lohusanın yatağının etrafına bir urgan sarılır. Lohusanın başucuna tüfek, kılıç, kazma, kürek, çapa, süpürge gibi şeyler konur. Loğusanın yastığının altına En'am-ı Şerif veya bıçak konur, yastığına al bir örtü örtülür veya iğne saplanır. Lohusanın başucuna içinde soğan, yumurta, üzerlik gibi şeylerden biri bulunan bir torba asılır. Lohusayı al basınca, yani lohusa fenalık geçirince yanında bulunanlar "Hay havar!" ederler, bağırıp çağırarak alkarısını korkutup, ciğeri, böbrek ve yüreği suya basmadan önce kaçmasını sağlarlar. Silah atılır, eğer ilk kurşun patlamazsa, hasta ölecek demektir. Ayrıca lohusanın yattığı odaya kır donlu (beyaz renkli) bir erkek at çekilir, hastanın yorgani üzerine arpa dökülür; eğer at bu arpayı keserse (yerse) hasta kurtulacak demektir. Şayet at ürker ve arpayı yemezse hastanın öleceğine inanılır (Albayrak, 2004:11-12).

Barak Halk Kültüründe

Albasması ile ilgili inanış ve uygulamalar Türk halk kültürünün genelinde olduğu gibi Gaziantep Barak halk kültüründe de yaygındır. Doğum sonrası annenin ve bebeğin hem fiziksel hem de ruhsal sağlığının korunması için pek çok uygulama yapılmaktadır.

- Gaziantep Baraklarında “albastı” tabiri kullanılmakta ve doğum sonrası “alkarısına” karşı önlemler alınmaktadır (K 1, K 3, K 5, K 6, K 16, K 17, K 22, K 26, K 33, K 44, K 49, K 52, K 54, K 55, K 59, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 81, K 82, K 88, K 99, K 102, K 105, K 112, K 120).
- Geçmişte ailesinden alkarısı tutmuş kişiye “al boğan” denir. Alboşandan alınacak bir çaput ve ya su loğusa kadının yatağının yanına konur ve su içirilir. Böylece kadın hem daha iyi olur hem de albasmaz (K 80, K 81, K 82, K 99).

- Nefese kadın yalnız bırakılmaz, yalnız kalırsa albasar (K 49, K 52, K 54, K 55, K 59, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80).
- Nefese kadının yatağının başına albasmasını diye ekmek konulur (K 49, K 52, K 54, K 55, K 59, K 64, K 69, K 77, K 78).
- Nefese kadının yatağının baş tarafına Kur'an-ı Kerim konulur (K 1, K 7, K 17, K 49, K 52, K 54, K 55, K 59, K 64, K 69, K 77, K 78)
- Albasmasını diye nefesinin yastığının altına makas ya da bıçak konulur (K 1, K 7, K 17, K 49, K 52, K 54, K 55, K 59, K 64, K 69, K 77, K 78).
- Nefesinin vücudunun kuruması nefese hastalığına sebep olur ve albasar (K 64, K 80, K 82).
- Nefese kadının yastığına "gıyık" saplanır. Böylece albasmaz (K22, K 49, K 64, K 80).
- Alkasının demire gelmeyeceği inancı vardır (K 1, K 7, K 17, K 49, K 52, K 54, K 55, K 59, K 64, K 69, K 77, K 78, K 79, K 80, K 82, K 99, K 102).
- Albasması yalnızca yeni doğum yapmış kadına değil; yalnız kalan erkeğe de olabilir (K 64) (Bu konuda kaynak kişimiz Meryem Çalışkan efsane örneği anlatmıştır. Örnek efsane bölümüne eklenmiştir.)
- Albasmasından kurtulmak için daha önce ailesinde alkarısı yakalamış birisinin bir eşyası nefese kadının yatağının yanına konur veya nefese kadına verilir. Böylece alkarısı gelmez (K 1, K 7, K 17, K 49, K 52, K 54, K 55, K 59, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82, K 99, K 102, K 106, K 132).
- Loğusaya al basmasını diye kırk gün evde yalnız bırakılmaz. Loğusanın bir yakını hocaya gidip muska yazdırır (K 48, K49, K 52, K 58).
- Yeni doğum yapmış anne ve bebeği yalnız bırakılmaz. Yalnız bırakılacaksa da yatağının başucuna bir yüzük takılır, çiçek konur veya Kur'an- Kerim konulur. Bazen de ekmek konulur. Böylece albasmaz (K 80, K 82, K 83, K 99).
- Loğusa kadının kapısından kötü bir şey girmesin diye kapıya demir orak takarlar (K 80, K 81, K 82).
- Loğusa kadının yatağının yanına kırık bir silah varsa konur böylece albasması engellenir (K 80, K 82, K 83).
- Nefese kırkı çıkana kadar yalnız bırakılmaz. Eğer nefese yalnız bırakılmak zorunda kalırsa uyumasına kesinlikle izin verilmez (Ay, 2006, s. 24).

- Loğusayı al basmasın diye loğusanın üstüne kırmızı yorgan örtülmez, yalnız bırakılmaz. Loğusaya yumurta ciğer ve kelle yedirilmez. Loğusa yalnız kaldığı zaman tuvalette ve banyoda al basar (Ay, 2006, s. 24).
- Al karısının saçı uzun olurmuş, tırnağı uzun olurmuş, burnu sivri olurmuş. Al karısı nefesinin yanına sevdiğinin donunda gelirmiş (Ay, 2006, s. 24).
- Al basınca nefese korkar. Eğer çocuğu al basarsa çocuk ağlar, morarır ve hemen ölür,
- Nefeseyi ataş basar, titreme gelir ve ağlar. Bas bas bağıırır (Ay, 2006, s. 24).
- Nefeseyi de al basar çocuğu da. Al basan nefese okutulur, üflenir, başının altına hameyil konur üzerine muska takılır, Al basan nefseyi hocalar efsunlarlar (Ay, 2006, s. 24).

3.1.1.3.4. Kırk Basması

Lohusa kadınla çocuğun kırk gün içinde hastalanmasına kırk basması adı verilir. Bunlardan kaçınmak için veya şifa için bazı inanma ve pratikler uygulanır. Bu kırk gün içerisinde anne ve çocuğu hastalıklardan, nazardan, kötü etkilerden korumak için çeşitli önlemler alınır. Bunun için, kırk gün anne de çocuk da ziyarete gelenlerden korunur. Bu süre içerisinde anne ve çocuğun dışarı çıkmasına izin verilmez. Kendileri gibi kırklı kadınlarla ve kırklı çocuklarla karşılaşmaları önlenir (Başçetinçelik, 1998, s. 73-74).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Tekirdağ'da kırk basmaması için çocuğun kırk gün dışarı çıkarılmaması, lohusa kadınların yeni gelinleri ziyaret etmemesi, lohusaların karşılaşmaması, karşılaştıkları takdirde iğne değiştirmeleri gerekir. Bunun yanında lohusanın yastığının altına soğan, bıçak, makas; bebeğin yanına ayna ve süpürge konur (Artun, 1998:10). Nevşehir'de kırk basmasının belirtileri, çocuğun zayıf, cansız olması, renginin sararması, emdiğini sarı renkte kusmasıdır (Sevindik, 1996, s. 237).

Çocuğun kırk gün dolduktan sonra yıkanmasına kırklama adı verilir. Bu uygulama bölgelere göre değişiklikler gösterir. Buna kırk hamamı da denmektedir. Kırklama, lohusa ile çocuğu, gebeliğin ve lohusalığın kirlerinden arıtma özelliği olan bir pratiktir (Acıpayamlı, 1974, s. 77). Doğum yapan kadının kirli ve cünüp olduğu için kötülükleri davet edeceğine inanılmaktadır (Sevindik, 1996:237). Kırklama âdeti suyun

kutsiyetinden yararlanıp, manevî pisliklerden arınmadır (Kalafat, 1998:105). Anadolu'nun hemen her yöresinde görülen 40. gün uygulamalarında; anne ve çocuğun yıkanacağı suya kırk taş atılır, anne kırk tas suyla abdest alır, çocuk ise kırk karışmadık birisi tarafından yıkanır (Başçetinçelik, 1998, s. 81).

Türkmen aşiretlerinde lohusanın kırk çıktığında anne ve çocuk yıkanmaktadır. Çocuk yıkandıktan sonra, eşek veya tazı çuluyula sarılır. Eşek çuluna sarılan çocukların uysal olacağına inanıldığı için kız çocukları eşek çuluna; tazı çuluna sarılan çocukların yaman olacağına inanıldığı için erkek çocukları da tazı çuluna sarılır (Yalman, 2000, s. 28).

İstanbul'da ve Kilis'te, kırk hamamında çocuk, son tas suyuna bir altın ya da anahtar kırk defa suya batırılarak yıkanır (Boratav, 1999, s. 154).

Barak Halk Kültüründe

- Nefese kadının ve bebeğin kırk çıkana kadar bir hastalığa yakalanırsa kırkbasması oldu denilir (K 54, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 81, K 88, K 95, K 99, K 102).
- Aynı dönemde doğum yapmış ve kırk çıkmamış iki kadın karşılaştığında kırkbasmaması için birbirine iğne vermek zorundadır (K 64, K 69, K 80, K 81, K 82, K 83, K 99, K 102, K 105).
- Kırk çıkmamış iki kadın karşılaştığında biri diğerinin eline akendi göğsünden süt sağıp böylece kırkbasması önlenmiş olur (K 64, K 80, K 82).
- Kırkbasması olan çocuk gelişmez. Gelişmeyen çocuk zayıf kalır ve iştahsız olur. Kırk çıkana kadar çocuğu hergün tartıp lilosunu ölçerler (K 80, K 82).
- Bebeğin başının yanına süpürge konulur (Ay, 2006, s. 22).
- Kırk basması, bir nefese bir nefesinin evine giderse, yeni evlenen gelin nefesinin evine giderse olur (Ay, 2006, s. 23).
- Gece çocuğun bezi dışarıda bırakılmaz. Bırakılırsa çocuk sürekli ağlar, huzursuz olur; ayrıca kırk basacağına inanılır, Çocuğun kıyafetlerinin yıkandığı su her yere dökülmez, kerize dökülür, keriz olmayan yerde zibilin üstüne dökülür (Ay, 2006, s. 25).

3.1.1.3.5. Kırklama ve Kırk Gün İçinde Yapılan İşlemler

Türkmen aşiretlerinde loğusanın kırkı çıkarılırken anne ve çocuk yıkanmaktadır. Çocuk yıkandıktan sonra, eşek veya tazi çuluyula sarılır. Eşek çuluna sarılan çocuk uysal olur inancıyla kız çocukları eşek çuluna sarılırken, tazi çuluna sarılan çocuk yaman olur inancı ile erkek çocukları da tazi çuluna sarılmaktadır (Yalman, 2000, s. 28). Tekirdağ'da kırkıncı gün, bebek elden ele dolaştırılır, dereden toplanan kırk küçük taş, yıkama suyuna atılır. Bebek yıkanınca, taşlar, suyla beraber d ışıarı atılmaktadır (Artun, 1998, s. 10). Kastamonu'da kırkı çıkan çocuğa yedi çeşmeden alınan su, gümüş bir kapla azar azar dökülür. Böylece çocuk kırklanmış olur (Abdulkadiroğlu, 1987b, s. 162). Samsun'da yöresinde kırklama yapılırken önce bir kaba kırk adet küçük taş ve kırk kaşık su konulur. Suyun içine atılan taşlar çocuğun ve annenin taş gibi sağlam olmalarını simgeleştirir. Bu suya üç İhlas, bir Fatiha suresi okunup, üflenir. Çocuk yıkandıktan sonra bu su içinde tesbih ve yüzük bulunan bir ilitirin (süzgeç) yardımıyla çocuğun başından aşağıya dökülür. Kabın içinde kalan az miktarda su ise evin içine serpilir. Böylece çocuk kırklanır ve aynı şekilde annenin kırklanmasına geçilir (Şişman, 2002, s. 451). Adana yöresinde kırkıncı gün çocuk ve anne için kırklama suyu yapılmamaktadır. Bunun yerine kırkıncı gün anne yıkanır, gusül abdesti alır. Evdeki bütün yatak, yorgan, çarşaf, yastık yüzleri kirli-temiz olmalarına bakılmaksızın yıkanır. Ayrıca evde bulunan tencere, tabak, çatal, bardak, vs. yıkanır. Sonra kadın yeniden banyo yapar, böylece lohusa kadının kırkı çıkmış olur (Çağınlar, 1995, s. 62).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Gaziantep'te hamamda yıkanmanın son bölümü kırklama dır. Kırklama için ebenin getirdiği "kurt başı" kurnanın içine konur. Musluk açılır ve su akmaya başlayınca bir elin parmakları içine batırılır, çıkarılırken birden kırka kadar sayılır. Ardından bebek annenin kurt başı da bebeğin başı üzerinde tutularak kurnadaki su ile ikisi de yıkanır. Burada kurt başının kullanılması oldukça ilginçtir, bu Eski Türk topluluklarının kiminde kurdu tanrı olarak görüşün değişik bir uygulamasıdır (Güzelbey, 1982, s. 26).

Barak Türkmenlerinde

- Çocuğun kırkı çıktığı zaman kırklama yapılır. Suyun içerisine bir tutam şeker bir tutam tuz koyulur karıştırılır. Çocuk iyice yıkanır, tuzlanır. Un eleği çocuğun

başına tutularak su dökülür ve kırkı çıkmış olur. Bu işlemi ya ebe yapar ya da ailenin büyük hanımlarından birisi yapar (K 1, K 3, K 22).

- Kırklamada bir leğen içine 40 tane taş, gül yaprakları ve su konur. Kırk defa çocuğun başından aşağı su dökülür (K 22, K 24, K 25, K 49, K 53, K 54, K 55).
- Bebeğin kırkı çıktığı gün üç tane taş bebeğin beşiğinin üstüne konulur (K 80).
- Kırklamada, suya gül yaprağı koymanın amacı çocuğun güzel kokulu olmasını sağlamaktır (K 23, K 24, K 44, K 49).
- Kırklamada suya taş koymanın amacı çocuğun “taş gibi sağlam” olmasını sağlamaktır (K 23, K 24, K 44, K 49).
- Bebek doğduktan sonra üç defa tuzlanır. Üçüncüsü bebeğin ve annenin kırkının çıkmasıdır. İlk tuzlama haftasında, ikincisi yirmisinde diğeri de kırkıdadır. Bilen biri çağrılır tuzlanır. Ondan sonra kırkı çıksın derler. Kırkı çıkarken kırklamada bir tasa su konulur. Biraz biber ve tuzeklenir. Dua okunur. Ondan sonra da o suyu bebeğin başına dökerler (K 80, K 81, K 82).
- Kırklama sırasında devamlı Besmele çekilir (K 23, K 24, K 44, K 49).
- Kırklama işlemi bebek doğduktan kırk gün sonra yapılır. Doğan bebek iki defa kırklanır: Birincisi, çocuk yirmi günlükken; ikincisi kırk günlükken. Yörede bu olaya "gırklama " adı verilir. Kırklamanın yapılmasının sebebi ise evdeki kötülüklerin uzaklaşması ve "al basma" olayının olmaması içindir (Ay, 2006, s. 22).
- Kırklama işleminde bir tas veya derin bir kap ile bir kaşık kullanılır (Ay, 2006, s. 22).
- Tuz, az şeker kalbur tutulur ve “derdin belan hepsi bu sulara gitsin” denir. Kırk kaşık su dökülür. Nefese de yıkanır, bebek de yıkanır. Suyu dökerler gider (Ay, 2006, s. 22).
- Kırklama işlemi önce çocuğa sonra anneye yapılır. Kırklamayı evin yaşlısı veya ebe yapar. Bu işlem evin banyosunda da, odasında da yapılır (Ay, 2006, s. 22).
- Kırk kaşık su bir tasın içine konur. Sona bu tastaki su nefesinin başına konan süzgecin üstüne akıtılır. Nefesinin başından akar gider (Ay, 2006, s. 22).
- Kadına kırklama yapılmazsa kadın korkar. Kırklama yapılmayan kadını al basacağına inanırlar. Al karısının, bebeği kaçıracağına ve anneyi boğacağına inanılır. Kadının kırk gün sonunda kırkı gitsin diye kadın ve çocuk kadının babasının evine gider. Ve herhangi bir yerde davul çalınırsa kadın bundan

korunur, çocuğu ise davulun yanına götürürler ve davulun üstüne tutarlar. Aynı olay “un” içinde geçerlidir. Eve un geleceği zaman anne ve bebek göz önünde olmaz. Bunlar uygulanmazsa al basma olacağına inanılır ve annenin bir daha çocuğunun olmayacağına inanılır (Ay, 2006, s. 22).

- Susuz kırklama da yapılmaktadır. Anne çocuğunu kucağına alır ve annenin üzerinde bir tasın içerisine süzgecin üzerinden kırk kaşık su akıtılır. Tasın içerisine akıtılan su evin kırk yerine dökülür ve kötülüklerden bu şekilde de kurtulacağına inanılır (Ay, 2006, s. 22).

3.1.1.3.6. Ad Koyma

Yeni doğan çocuğa ad verme Türklere pek çok önemli inanış ve uygulamayı içermektedir. Ad verme hem ailenin devamlılığını hem de çocuğun karakterini yansıtacağı için önem taşımaktadır.

Köylerde ve kasabalarda eski Türk geleneği devam etmektedir. Eski “er-at”ın (erkek adı, çocuğun delikanlılık çağında, önemli bir iş başardığında, başardığı işi hatırlatan ya da bir dilek anlamı taşıyan ad) yerini lakap almıştır. Soyadı yarasından önce herkesin bir lakabı vardır. Lakap, aynı er-at gibi onu taşıyan atalarının birinin zenaatını, başardığı bir işi ya da vücut yapısı niteliğini gösterir. Demirci, Kalın Boyun, Altı Parmak, Kozanoğulları, Kazan vb. Kızlara verilen Döne, Yeter, Kafiye adları, adlardan büyüklük güç beklendiğinin örneklerindedir. Üst üste kız doğuran kadınlar, son doğana Döne adını vererek ondan sonra gelecek çocuğun oğlan olmasını isterler. Yeter, Yetişir, Kafiye adları, artık çocuk istemeyen ana-babaların Tanrı’ya seslenişidir (Boratav, 1984, s. 88-90).

Doğumdan sonra çocuğun gelişimi sırasında, onun ana-babayla, ailenin öteki bireyleriyle ve toplumsal çevresiyle ilişkilerini düzenleyen bir dizi kural, âdet, tören, işlem ve pratik vardır. Bunlardan biri de çocuğa ad konulmasıdır. Yeni doğan çocuğa gelişigüzel bir ad konmaz. Çocuğa konacak adın; kişiliğini, geleceğini, toplum içindeki yerini ve başarısını damgalayacak, biçimlendirecek simgesel bir öz taşımasına özen gösterilir. Ad, bir bakıma ruhsal varlığı da simgeler. Adın sözcük anlamının, o adı taşıyan kişiye geçtiğine inanılır. Bir çocuğa Demir adı verilirken, o çocuğun demir gibi sağlam ve dayanıklı olması beklenir (Başçetinçelik, 2009, s. 116).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Anadolu'nun pek çok yöresinde çocuk doğduktan sonra göbeği kesilirken göbek adı, birkaç gün sonra da asıl adı verilir. Samsun'da asıl ad, göbek adı verildikten üç gün sonra törensiz verilir. Çocuğu yaşamayan, yeni doğan çocuğuna Temel, Yaşar gibi adları verir (Tahsin, 1969: 2213). Bafra'da yeni doğan çocuklara salı ve cumartesi günleri dışında ad verilir. Bu günler uğursuz sayılır (Arıcan, 1960, s. 2265). Havza ve çevresinde de, çocuk doğduktan üç gün sonra pazartesi, perşembe ve cuma günleri ezan okunurken ad verilir (Nami, 1960: 2221). Tokat'ta, çocuk okusun, âlim olsun diye ad verilirken Kur'an bulundurulur. Eskiden cesur, işgüzar olsun diye kılıç bulundurulmuş. İstanbul'da evin yaşlısı kibleye döner ve çocuğun kulağına ezan okuyarak adını söyler (İlgaz, 1956, s. 1481-1483). Zile'de ad koyma günü cumadır. Sela ile cuma namazı arası, davet edilen hoca çocuğun kulağına adını söyler. Ezan okunmadan adı konan çocuğun kabirde sorulan sorulara cevap veremeyeceğine inanılır (Öztelli, 1953: 663-664). Türkmenlerde ise çocuğa ad konduğu gün kuzu kesilir, davet verilir. Erkek çocukların adını yaşlı erkekler, kızların adını ise kocakarılar koyar (Yalgın, 1993, s. 27-28).

Eski Türkler çocuğa iki ad verirlerdi. Bunlardan biri bugün "göbek adı" denilen adın yerine geçirdi ve bu ad törenle verilirdi. Doğumdan kısa bir süre sonra çocuğun doğduğu evde toplanılır, yenilir, içilir; ardından da baba, ebe veya orada bulunan en yaşlı kişi çocuğa ilk adını koyardı. Orada bulunanlar ebeye çeşitli hediyeler verirlerdi. Çocuğa asıl adı ise ok-yay kullanmaya başlayıp herhangi bir kahramanlık gösterdikten sonra verilirdi: Dede Korkut Kitabında yer alan "Dirse Han Oğlu Bugaç Han Boyunu Beyan Eder Hanım Hey" hikâyesinde Dirse Han'ın oğlunun bir boğayı yenip "Bu-ğaç" adını alması anlatılmaktadır. Halk yararına bir iş yapamayan veya herkes tarafından nefret edilecek davranışlarda bulunanlara ise herhangi bir ad verilmez ve bunlara "adsız" denirdi. Altay destanlarındaki kahramanlar, gösterdikleri kahramanlıklardan dolayı, adlarını Tanrı'dan, ruhlardan veya kutlu varlıklardan alırlardı (Çobanoğlu, 2009:C.3:1079-1080).

Yeni doğan çocuğa verilen isim çocuğun davranışları üzerinde etkili olur. "Ali'ler akıllı olur.", Mehmet'ler aksi olur.", Zeynep'ler güzel olur." gibi genellemeler bu anlayışın ifadesidir (Doğaner, 2006, s. 85).

Barak Türkmenlerinde

Gaziantep Baraklarında ad verme geleneğinin iki önemli boyutunun olduğunu görüyoruz. Özellikle kırsal kesimde yeni doğan bebeğe adı, genellikle aile büyüğü tarafından verilmektedir. Anne baba çocuğa ad verdiğinde de aile büyüklerinin adı çocuğa verilmektedir. Öte yandan Baraklarda kişiye verilen adın yanı sıra lakapların da çok önemli olduğunu görüyoruz. Bu konuyu lakaplar bölümünde geniş olarak ele aldık ve örneklendirdik. Barak Türkmenlerinde “yiğit lakabıyla anılır” ifadesi yaygın olarak kullanılmaktadır. Bazen kişinin lakabı, adının önene geçebilmekte hatta adını unutturabilmektedir.

- Eskiden daha çok doğan çocuğun ismini kaynana ve kayınbaba belirlerdi. Anne babanın çocuğun adını belirlemesi ayıplanırdı (K 1, K 2, K 8, K 10, K 11, K 18, K 17, K 23, K 28, K 30, K 35, K 49, K 54, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 81, K 88, K 95, K 99, K 102, K 104, K 106).
- “Ad sahibine çeksın” diye çocuklara eski isimler konulurdu. Bu isimler olumlu imajı olan kişilerden seçilirdi (K 55, K 69, K 72, K 99, K 105, K 1011).
- Çocuk kendi kendine “32 milletim olsa adı olana çekerim.” Dermiş (K 80).
- Çocuğa dedenin, büyüklerin isimleri verilir (K 80).
- Çocuğa dedenin ve ninenin adları saygıdan verilir. Onların adı yaşasın istenir (K 75, K 77, K 78).
- Ad verme işlemi sırasında hoca gelir kulağına ezan okuyarak çocuğun ismini kulağına üç defa fısıldar. Önce sağ sonra sol kulağına okunur (K 52, K 54, K 55, K 69).
- Ad verilirken üç defa kamet getirilir (K 54, K 55, K 64).
- Çocuğu yaşamayanlar doğan bebeğin yaşaması için bebeğe İbrahim, Halil, Muhammed, Hasan, Hüseyin gibi mübarek zatların ismi verilir (K 22, K 44, K 47, K 49, K 55, K 69, K 78, K 80).
- Bir daha çocuk sahibi olmak istemeyenler doğan çocuğa Dursun, Yeter gibi isimler verilir (K 1, K 3, K 22, K 44, K 47, K 49, K 55, K 69, K 78, K 80)..
- Erkek çocuktan sonra yeni doğan kız çocuğuna Döndü ismini verilir (K 64, K 69, K 70, K 77).

- Muhammet, Ali, Ömer, Osman, Hüseyin gibi din büyüklerinin adları da verilmektedir (K 1, K 22, K 44, K 47, K 49, K 55, K 69, K 78, K 80, K 82, K 83, K 99, K 101, K 105).
- Bugün artık televizyondan duyulan isimler de çocuklara verilmektedir (K 80, K 99, K 105, K 130, K 132).
- Çocuğa ad verilirken Kur'an-ı Kerim açılır ve oradan çıka ismin verildiği de olur (K 54, K 55, K 59, K 64, K 69).
- Çocuğun adı konurken kulağına ezan okuyan kişiye para verilmez ancak hediye verilir. Havlu veya çorap gibi şeyler verilir. Elbiselik kumaş da verilebilir verilmektedir (K 1, K 22, K 44, K 47, K 49, K 55, K 69, K 78, K 80, K 82, K 83, K 99, K 101, K 105).
- Ad koyma işlemi, ailenin hazırlığı varsa hemen gerçekleştirilir. Yoksa üç ya da yedi gün sonra çocuğa ada konur (Ay, 2006, s. 21).
- Çocuğun adını genellikle dede, babaanne, baba çok yaygın olmamakla birlikte anne seçer. Çocuğa daha çok babaanne ve dedenin adları konur (Ay, 2006, s. 21).
- Çocuğa erkek olduğunda Ali, Mustafa, Ahmed, Hesan, Süleymen; kız olursa Hadice Ezo, Fatma Aliye, Hösne, Esmе isimleri konur (Ay, 2006, s. 21).
- Ad koyma işlemi hoca (camihocası) bebeğin babası ya da dedesi gerçekleştirir. Çocuğun kulağına üç defa konulacak isim söylenir ve ezan okunur. Çocuğu fazla yaşamayanlar ise daha öncesinden bir hocaya, şıha bağlanırlar ve o zatların ya da peygamberlerin isimlerini koyarlar (Ay, 2006, s. 21).
- Doğup da yaşamayan çocukların yaşaması için şıha giderler (Ay, 2006, s. 21).

3.1.1.3.7. İlk Gezme

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Anadolu'nun her yerinde, kırk uçurmak için anne ve çocuğun evden çıkması, bir başka eve ziyarete gitmesi, ziyaret edilen evden çocuğa bir hediye verilmesi ortak bir pratiktir. Bunların temelinde ilk gezmeyle, topluma ilk kez çıkan çocuğun uzun ömürlü, insanlarla iç içe, uyumlu ve sağlıklı, şanslı ve kismetli olması, iyi dilek ve temennileri yatmaktadır (Altun, 2004, s. 194).

Tekirdağ'da yeni doğan bebek kırk gün dışarıya çıkarılmaz. Kırk günden önce dışarıya çıkarılan çocukları perilerin değiştirdiğine inanılır. Kırk birinci gün "kırk uçurmaya" gidilir. Bu ziyaret zengin bir eve yapılırsa çocuğun zengin olacağına inanılır. Kırk uçurmak için gidilen komşular, bebeğe yumurta ve şeker verirler. Bebek, kırk uçurmak için uzak bir yere götürülürse sesinin güzel olacağına inanılır (Artun, 1998, s. 6).

Barak Türkmenlerinde

- Eskiden annenin ve bebeğin kırkı çıkmadan evden çıkılmazdı (K 64, K 66, K 77, K 78, K 80, K 82, K 102).
- Nefese kadın dışarı çıktığında başka bir nefese kadınla karşılaşmamaya dikkat eder (K 80, K 82)..
- Bebek ve anne ilk dışarı çıktığında kayınvalidesine veya yakın bir akrabasına gider (K 1, K 3, K 5, K 9, K 17, K 49, K 54, K 55).
- Loğusa olan kadın ilk defa kırkı çıkınca sokağa çıkabilir. İlk olarak nefese kendi babasıgile ya da kayınbabasıgile gidebilir. Bu sokağa çıkma "kırk gitmesi" diye adlandırılır. Gidilen yerde başka bir kırklı varsa giden nefesenin ağırlığı evdeki nefeseyi basmasını diye kapı önünde iğne değişme olur (Ay, 2006, s. 23).

3.1.1.3.8. Yürüyemeyen Çocuk/Konuşamayan Çocuk

Yürüyemeyen, yürürken ayakları dolaşıp düşen çocuğun kösteği kırılır. Büyüklük bir işlem olarak köstek kırmada, çocuğun yürümesini engelleyen bağ kesilmeye çalışılarak taklit büyüğü yapılmaktadır. Bunun için çocuğun bacaklarına şeker sucuğu, ip, şeker torbası bağlanır ya da ayakları arasına simit konur. Köstek, ya bir çocuk, ya yaşlı bir kadın tarafından kesilir, ya da köpeğe ekmek vererek çocuğun kösteğinin kırılması istenir. Başka bir çocuğun eline sucuk verilerek yürüyemeyen çocuğun o sucuğu almak için yürüyeceğine inanılır ya da bacağına takılan simidi bir çocuğun kapmasıyla çocuğun yürüyeceğine inanılır. Çocuk yürürken köstekleniyorsa kösteği, üç salı makasla boş bir şekilde kesilir (Başçetinçelik, 1998, s. 67).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Adana/Feke'de "Köstek kesme" uygulamasında çocuğun yürüyememe durumunu ortadan kaldırmak için de taklit büyüğü şeklinde bir işlem görüyoruz.

Çocuğun ayaklarına bağlı olan ip kesilerek ayaklarının açılması ve yürümesi sağlanmaya çalışılmaktadır (Karakaş, 2005, s. 76).

Barak Türkmenlerinde

- Erkek çocuk ilk yürümeye başladığında birkaç adım atar ve düşer. O zaman kösteği kırılır. Yeni yürümeye başlayıp ayakta duramayan ya da yürümesi geciktiyse kösteği kırılır (K 1, K 2, K 6, K 9, K 12, K 17, K 22, K 24, K 26, K 35, K 44, K 28, K 49, K 50, K 52, K 53, K 54, K 69, K 70, K 77, K 78, K 80, K 82, K 88, K 95, K 99, K 102, K 105, K 112, K 132).
- Kız çocukların kösteği kırılmaz, yalnızca erkek çocukların kösteği kırılır (K 69, K 70, K 77, K 78, K 80, K 82, K 88, K 95)
- Kızın kösteği kaçır diye kırılmaz (K 69, K 70, K 77, K 78, K 80, K 82, K 88, K 95).
- Köstek kırmada erkek çocuk oturtulur ve iki ayak başparmağına iplik bağlanır. Çocuğun koçağına şeker konulur. İki çocuğa da koşup gelecekleri bir yer gösterilir ve erken gelip oturan çocuğun parmaklarındaki ipi kopartırsa kucağındaki şekerleri o alır. Böylece yürüyemeyen çocuğun kösteği kırılır (K 1, K 2, K 6, K 9, K 12, K 17, K 22, K 24, K 26, K 35, K 44, K 28, K 49, K 50, K 52, K 53, K 54, K 69, K 70, K 77, K 78, K 80, K 82, K 88, K 95, K 99, K 102, K 105, K 112, K 132).
- Yeni adım atmaya başlayan çocuğa dürüm yapar dışarıya bırakırlar. Parmağına dikiş ipliği bağlanır, onu kırarlar. Ayak parmaklarına birer ip bağlanır. Başka bir çocuk koşarak gelir o ipi kırar ve çocuğun elindeki dürümü veya şekerini alır kaçır. Böylece köstek kırılmış olur (K 80, K 81, K 82).
- Çocuk yürümeye başlayıp düştüğünde “bunun kösteğini kırın” derler (K 1, K 2, K 9, K 12, K 17, K 26, K 35, K 44, K 28, K 49, K 50, K 52, K 53, K 54, K 69, K 70, K 77, K 78).
- Köstek kıran çocuklardan biri kız biri erkek de olur. Çocuklar birbirinden hızlı koşmasın diye yaşları aynı veya yakın olanlar seçilir (K64, K 69, K 77, K 78, K 81, K 82).
- Konuşamayan çocuğu eskiden ziyarete götürürlerdi. Şıh olan yerlere götürürlerdi(K 1, K 2, K 6, K 9, K 12, K 17, K 22, K 24, K 26, K 35, K 44, K

28, K 49, K 50, K 52, K 53, K 54, K 69, K 70, K 77, K 78, K 80, K 82, K 88, K 95, K 99, K 102, K 105, K 112, K 132)..

- Konuşması geciken çocuk için cuma günü hoca camiye gitmeden caminin anahtarı alınır, anahtar çocuğun ağzında üç defa çevrilir. Bu yapıldığı zaman çocuğun konuşacağına inanılır. Kekeme çocuğa da bu yapılır (K 1, K 3, K 5, K 8, K 10, K 13)
- Konuşamayan çocuk hocaya götürülür ve okutulur (K 22, K 27, K 29, K 32, K 48, K 49, K 55).
- Konuşamayan çocuğa bıldırcın yumurtası yedirirler, dili çözülsün diye (K54, K 55, K 64, K 69).

3.1.1.3.9. Sütten Kesme

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Bebeğin dünyaya geldiği andan itibaren her anlamda annesiyle arasında yakın bir ilişki vardır. Bu yakın ilişkinin zemininde annelik içgüdüsünün gereği olarak annenin çocuğuyla kurduğu duygusal ve fiziksel bağ vardır. Bu fiziksel bağ, anne sütüyle başlar ve bebek annesine bu sayede alışır, bağlanır. Bu fiziksel bağlılık/bağımlılık annenin çocuğa kültürel anlamda olumlu aktarım yapmasını kolaylaştırır. Anne sütünden kaynaklanan söz konusu bu fiziksel bağlılıktan dolayı, annenin bebeğini sütten kesmesi özellikle bebek için zorlaşır. Bebeğin ilerleyen yaşlarda hem fiziksel hem de psikolojik sağlığı için bu dönemi düzenli geçirmesi gerekmektedir (bkz. Sanders, 1999).

Barak Türkmenlerinde

- Eskiden Baraklarda çocuk 4-5 yaşlarına kadar annesi tarafından emzirilirdi (K 3, K 5, K 17, K 22, K 53, K 54, K 65, K77, K 78).
- Sütten kesilmek istenen çocuğa plastik meme verilir ve çocuk onu sevsin diye memenin üzerine lokum sürülür (K 3, K 5, K 17, K 22, K 53, K 54, K 65, K77, K 78, K 80, K 89).
- Annenin göğsüne çocuğu annenin göğsünden uzaklaştıracak şeyler sürülür (K 3, K 5, K 17, K 22, K 53, K 54, K 65, K77, K 78).
- Anne çocuktan uzak durmaya çalışır (K 22, K 49, K 54).

- Çocuğu tok tutacak besleyici şeyler yedirilir (K 53, K 64, K 67, K 77).

3.1.1.3.10. İlk Diş/Saç Kesme/İlk Tırnak

Hayatın geçiş dönmleri eksenindeki inanış ve uygulamalar içerisinde ilkler ayrı bir öneme sahiptir. Bebeğin dünyaya geldiği andan itibaren yaşadığı ilkler arasında ilk diş, ilk saç ve ilk tırnak bebeğin hem kendi ailesi ve akrabaları hem de diğer tanıdıklar tarafından bir anlamda kutsanmaktadır.

İlkler, insan hayatında hep önemlidir. İlklerde, genellikle bir tören yapılır. Her şeyin ilkinde, bir merak, bir beklenti, bir kutlama yatar. İlk diş çıkarma, ilk yürüme, ilk konuşma, ilk tırnağın, saçın kesilmesi, birtakım âdet ve inanmaları beraberinde getirir ve bir kutlamayı gerektirir (Altun, 2004, s. 203).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Yörükler- Türkmenler diş çıkaran çocuk için süt dağıtırlar. Türkmenlerde ilk diş çıkınca çocuğun anası bir çakıl taşıyla çocuğun dişine üç defa dokunur, üç defa “taştan diş” duası okur (Artun, 2009, s. 163).

Gazipaşa’da bebeğin ilk dişinin çıkmasıyla birlikte “dişleme” adı verilen yemek pişirilir. Bakla, nohut, buğday, m ı sır karıştırılarak büyükçe bir kazanda pişirilir ve komşulara dağıtılır. Komşular da dişlemenin götürüldüğü kaba çeşitli hediyeler koyarak bebeği ziyarete gelirler ve bebeğin dişlerinin sağlıklı olması için dua ederler. Bu geleneğe bölgede dişleme veya dirice pişirme geleneği denir. Bazı bölgelerde de gölleme pişirme adı verilir. (Uysal, 2009, s. 211).

Mersin’de çocuklar ilk diş çıkartmaya başladıklarında dişleri kolay ve sağlam çıksın diye buğday, nohut ve darının haşlanmasıyla hazırlanan yiyeceğe “diş börtmesi” denir. Pişirildikten sonra önceden davet edilmiş misafirlere ikram edilir, gelemeyenlerin ise evlerine gönderilir. Diş börtmesine, bazen diş bulguru ya da diş hediği adı da verilir (Çıblak, 2003, s. 17).

Barak Türkmenlerinde

- Barak Türkmenlerinde ilk diş çıktığında diş hediği yapılır. Diş hediği buğday ve nohuttan yapılır. Yakındaki komşulara tabaklarla dağıtılır. Tabakların üzerine şeker de konur. Daha sonra komşular ve yakın akrabalar tabakların içine para ya da başka hediye koyarak getirirler (K 1, K 2, K 3, K 7, K 17, K 22, K 26, K 32,

K 35, K 40, K 44, K 49, K 52, K 53, K 54, K 55, K 64, K 69, K 77, K 80, K 88, K 99, K 100, K 102, K 109, K 132), .

- Çocuğun ilk dişi düştüğünde ilk göre alır kırar ve bir çocuğa vererek atmasını söylerler. Çocuk o dişi alır atar ve atarken de”al sana it dişi, ver bana kuzu dişi” der. Bu yerine çıkan dişin güzel ve düzgün olması için söylenir (K 17, K 22, K 26, K 32, K 35, K 40, K 44, K 49, K 52, K 53, K 54, K 55, K 64, K 80)
- Dişi düşen çocuğun dişi dama atılır (K 17, K 22, K 26, K 32, K 35, K 40, K 44, K 49, K 52, K 53, K 54, K 55, K 64).
- Çocuğun dişinin çıktığını ilk gören kişi, çocuğa hediye almak zorundadır (K 53, K 54, K 55).
- Çocuğun tırnağının gece kesilmeyeceğine inanılır (K 17, K 22, K 26, K 32, K 35, K 40, K 44, K 49, K 52, K 53, K 54, K 55, K 64, K 80, K 82).
- Çocuğun tırnağının komşu evinde kesilmesinin günah olduğuna inanılır (K 17, K 22, K 26, K 32, K 35, K 40, K 44, K 49, K 52, K 53, K 54, K 55, K 64, K 80, K 82)..
- Kız çocuklarının saçları gece örülmez. Kaderinin bağlanacağı düşünülür (K1, K 7, K 16, K 17, K 22, k 47, K 49, K 85, K 89, K 99, K 102).
- Kız çocuğunu saçları kesilmez (K1, K 7, K 16, K 17, K 22, k 47, K 49, K 85, K 89, K 99, K 102).
- Erkek çocuğunun saçları uzadığı bir zamanda kesilir (K 25, K 69, K 72, K 76, K 77, K 78). .
- Çocuğun tırnağını eskiden kesmezlerdi, şimdi bir aylıkken keserler K 80, K 82, K 83).
- Bebeği babasının yanına oturturlar. Bebeğin elini babasının cebine sokarlar. Babasının cebinde para alabilecek mi diye. Çocuk o parayı alabilirse kendisinin olur ve o zaman tırnağı kesilir (K 23, K 24, K 25, K 27, K 28, K 29, K 32, K 53, K 54, K 55)..
- Bebek babasının cebinden para alamadan tırnağı kesildiğinde hırsız olur derler (K 23, K 24, K 25, K 27, K 28, K 29, K 32, K 53, K 54, K 55).
- Kız çocuğunun saçları büyüyene kadar kesilmez (K 23, K 24, K 25, K 27, K 28, K 29, K 32, K 53, K 54, K 55)..
- Eskiden erkek çocuğunun saçları büyüyene kadar kesilmez. Daha sonra bir berberi çağırırlar, berber gelir, çocuğun saçını keser. O berbere hediye verirlerdi, havlu,

koku, çorap mendil gibi hediyeler verilirdi. Ailenin maddi durumuna göre para da verilirdi. Kesilen saç saklarıydı (K 23, K 24, K 25, K 27, K 28, K 29, K 32, K 53, K 54, K 55).

- Geç çocuğu olan ya da erkek çocuğu geç olan şükür kurbanı keserdi. Çocuğu berbere götürür saç kesilirdi. O saçları terazinin bir tarafına koyar, diğer tarafa da para koyarlardı. O parayı da çocuklara dağıtırlar (K 23, K 24, K 25, K 27, K 28, K 29, K 32, K 53, K 54, K 55).
- İlk tırnak kesmede, çocuğun eli dayısının cebine sokulur. Para çıkarırsa tırnağı kesilir (K 23, K 24, K 25, K 27, K 28, K 29, K 32).
- Erkek çocukların saçları, gelişmeleri çabuk olsun inancıyla sürekli kısa tutulurdu. Ayrıca eşiklik diye tabir olunan odaların kapıya yakın bölümünde çocuklar yatırılmaz veya dövülmezdi (Yıldırım, 2011, s. 69).

3.1.1.3.11. Kız Çocuklarında Kulak Delme

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Ülkemizde, kız çocukları doğduktan sonra kulakları delinir. Eski toplumlardan günümüze kadar, insanlar, süslenme ihtiyacı duymuşlardır. Bu amaçla, burunlarına, kulaklarına, boyunlarına, el ve ayakları ile parmaklarına çeşitli süs eşyaları, takılar takmışlardır. İlkel insan, taktığı bu amulet ve uğurlukların, kendisini tehlikelerden koruyamayacağına inanmıştır. Kimi zaman süs eşyası, kimi zaman da dışarıdan gelebilecek etkilere karşı takılan bu nesnelere, günümüz toplumlarında da görülmektedir (Başçetinçelik, 2009, s. 139).

Barak Türkmenlerinde

- Gaziantep Baraklarında doğan bebeğin cinsiyetine göre ailenin yakınları tarafından hediyeler getirilir. Bu hediyeler arasında kız çocuklara aile büyükleri küpe ve bilezik gibi altın hediyeler de getirirler (K 1, K 5, K 12, K 17, K 22, K 36, K 49, K 53, K 54, K 55, K 64, K 80, K 81, K 82, K 89, K 99).
- Kız çocukları yürümeye başladıktan sonra kulakları delinir (K 1, K 5, K 12, K 17, K 22, K 36, K 64, K 80).

- Eskiden çocuğun kulağı ailede yaşlı bir kadın tarafından delinirdi. Şimdi bazen kuyumcuda da kız çocuklarının kulakları delinebiliyor (K 1, K 5, K 12, K 22, K 36, K 49, K 53, K 54, K 55, K 64, K 80).
- Kulak delindikten sonra delikten ip geçirilir ve kulağın yarası kuruyana kadar durur. O ip kendiliğinden düşer (K 1, K 5, K 12, K 17, K 22, K 36, K 49, K 53, K 54, K 55, K 64, K 80).

3.1.1.3.12. Değerlendirme

Gaziantep Barak Türkmen halk kültüründe hayatın geçiş dönemlerinden ilki olan doğum eksenindeki inanış ve uygulamaların büyük oranda geleneksel yapısını koruduğunu söyleyebiliriz. Çağın ulaşım ve iletişim şartlarının gereği olarak elbette insanlar bugün daha fazla modern tıbbın imkânlarını kullanmaktadır. Bununla birlikte kırsal kesimde bu modern tıp uygulamalarının yanı sıra geleneksel uygulamalar da varlığını sürdürmektedir.

Barak halk hayatında doğum ana başlığı adı altında sıraladığımız geleneksel unsurların ve halk inanışı uygulamalarının bir kısmı insanların hafızalarında bugün artık hatıra olarak korunmaktadır. Biz bunları büyük ölçüde “eskiden” ifadesini kullanarak vermeye çalıştık. Konargöçer yaşam tarzından yerleşik yaşama geçen Gaziantep Baraklarında çocuk sahibi olmanın yanı sıra ve erkek çocukla birlikte çocuk sayısının da fazla olması önem taşımaktadır. Bu durum kanaatimizce bugün büyük oranda köy çevresinde yaşayan Barakların tarım ve hayvancılıkla uğraşmasının ve geleneksel yaşam biçiminin sonucudur. Dolayısıyla çocuk sahibi olmak ve kadınların doğurganlığı toplum tarafından onaylanmanın en önemli ölçütlerinden birisi haline gelmiştir. Bu sebeple doğum öncesi uygulamalardan başlamak üzere adeta hamile kalan kadının ve daha sonra da bebeğinin kutsandığını söyleyebiliriz. Toplum içerisinde evlilik sonrası yeni çiftlerin çocuk yapmak için teşvik edildiği hatta baskı yapıldığını söyleyebiliriz.

Çoğu geleneksel yapıda olduğu gibi Baraklarda da çocuk sahibi olamayan çiftlerde öncelikle kadına yönelik birtakım uygulamalara gidilmektedir. Geleneksel toplumlarda kısırlığın öncelikle kadından kaynaklandığı düşüncesi yaygındır. Kısırlığı giderme başlığı altında sıraladığımız bu uygulamaların, erken dönem insanının modern tıp öncesi halk hekimliği deneyimlerinin bir uzantısı olarak niteleyebiliriz. Bu uygulamalar esnasında daha çok bitkilerden faydalanılmaktadır. Aynı şekilde gebelikten korunmak için de yine çeşitli bitkilerden faydalanılmaktadır. Kadının henüz hamilelik

döneminde aşermeye başlamasıyla birlikte hem fiziksel hem de psikolojik olarak koruma altına alındığı görülmektedir. Anneyle bebeğin sağlık olması için annenin istekleri yerine getirilir ve bir takım sakınmalarda bulunulur. Bu sakınmaları içeren uygulamaların örtük olarak kötü ruhlardan korunma amacı taşıdığını söylenilebilir.

Bugün hala önemli ölçüde kırsal kesimde yaşayan Baraklarda doğum, yakın zamanlara kadar köyde ebe veya tecrübeli başka bir kadın tarafından yaptırılmaktaydı. Bu doğum sürecinde çocuğun cinsiyetinin tahmin edilmesinden doğum şekline kadar pek çok konuda ebenin deneyimlerinden faydalanılmaktaydı.. Bugün de doğumların büyük oranda modern hastanelerde yaptırılmasına rağmen, doğum öncesi ve sonrası süreçte bu tecrübeli insanların pek çok konuda görüş ve tavsiyeleri alınmaktadır.

Toplumun yeni üyesi olarak bebek dünyaya geldikten sonra, kırklanmasından ilk saç kesimine kadar pek çok uygulamada birtakım ritüellerle Barak Türkmen kültürünün bir parçası yapılmaktadır. Erkek ve kız çocukları için bazı uygulamalar farklılık gösterse de bebeğin kötü ruhlardan ve nazardan korunması, beslenmesi, ilk gezme, ilk diş, ilk tırnak gibi uygulamaların çoğu aynı niteliktedir. Toprağa bağlı yaşam biçiminin doğal bir sonucu olarak Baraklarda erkek çocuk daha çok istenmekte ve erkek çocuk olana kadar çocuk yapılmaya devam edilmektedir.

Netice itibariyle, Gaziantep Baraklarında doğum eksenini etrafında var olan inanış ve uygulamaların modern tıpla eş zamanlı olarak büyük oranda yaşadığını söyleyebiliriz. Bu inanış ve uygulamalar, yüzyılların getirdiği birikimi ya da başka bir ifadeyle kalıntısı olduğunu söyleyebiliriz. Başta kötü ruhlarla ilgili anlatılan efsane olmak üzere pek çok unsur İslâm öncesi inanç sisteminin ve yaşam biçiminin izlerini taşımaktadır.

3.1.2. Evlenme

Evlenme, kadınla erkeğin aile kurmak için yasaca birleşmeleridir. Kızın ve erkeğin sosyalleşme sürecinin önemli bir aşamasıdır. Aileler arasında dayanışmayı, toplumsal ve ekonomik ilişkiyi belirler, düzenler. Evlenme törenleri bağlı bulunulan kültür tipinin öngördüğü belirli kurallara ve kalıplara uyarlanarak gerçekleştirilir. Evlenme, tören, töre, âdet, gelenek, görenek ve inanma bakımından zengin bir tablo çizer (Örnek, 2000, s.185).

Bireyin yaşamındaki geçiş dönemlerinden biri olan evlenme; kız ve erkeğin bir aile olarak sosyal yaşama katılma sürecinin başladığı önemli bir dönemdir. Ailenin,

toplumsal yapının temelini oluşturması, bu birliği sağlayan evlenme olayına evrensel bir değer kazandırmıştır. Her toplumda evlenme, bağlı bulunulan kültür tipinin belirli kurallarına uyularak gerçekleştirilir. Bu nedenle, evlenmede uygulanan töre, âdet gelenek ve görenek o toplumun evlenme kültürünü oluşturur (Başçetinçelik, 2009, s. 149).

Millet olarak her türlü madd manev problemin çözülmesinde, milli felsefenin müsbet yönde gelişmesinde; sosyal bir varlık olan insanı, dolayısıyla toplumu ayakta tutan değer yargılarının gelecek kuşaklara aktarılmasında, manev anlamda birlik ve bütünlüğü sağlayan düğünler, tartışılmaz kültürel fonksiyonlara sahiptir. Din, mill, hukuk ve kültürel değerlerle mahremiyete dayalı sorumluluk duygusuna, sosyal hayatın özelliklerine göre biçim ve içerik kazanarak gelişen aile yapısı, evlenme ile teşkil edilir. İnsanın yaratılışında var olan karşı cinsle fizyolojik ve psikolojik bütünlük sağlama, ocuk sahibi olma isteği, sosyal, kültürel ve ekonomik bir birliktelik olan evlilik kurumunun değmasını sağlamıştır. İnsanları bir araya getiren, bireyler arasındaki sosyal bağları gclendiren, ortaklığı pekiştiren; kişilerin birbirlerine ve topluma karşı nasıl hareket etmeleri gerektiğini gösteren; insanları sahi oldukları mirasın bilincine vardırarak, gelenek göreneklerini inançlarını değer yargılarını, törelerini canlandırarak; eğlendiren mutluluk veren fonksiyonları ile “düğün”, Türk kültürünün en önemli ve temel unsurlarından birisidir (Eker, 2000, s. 92).

3.1.2.1. Evlendirme Biçimleri

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Evlilik, iki gencin hayatını birleştirmesiyle oluşan önemli geçiş dönemlerinden biridir. Evlilik ile ailenin temeli atılmaktadır. Evlilik kurumu daha önce gençlerin anne ve babalarının verdiği kararla kurulurdu ve bu karara karşı gelindiğinde gençler kaçarak evlenirdi. Günümüzde gençlerin kararlarına anne ve baba onay vermektedir. Bundan dolayı kaçarak evlenme eskiye göre azalmıştır. Her ne kadar anne ve baba gencin düşüncelerini dinleyerek, onun evlilik kararına destek verse de yaşadığı toplumun gelenek, görenek, töre ve yasalarına uymak zorundadır (Altun, 2004, s. 226).

Toplumların tarihsel boyutları, ekonomik yapıları, yerleşim düzenleri, üretim ilişkileri, gelenekleri, kısaca kültürleri evlenme biçimlerini de belirlemektedir. Her toplum ya da grup, kendi yapısına uygun evlenme biçimlerini tercih ederken, yapısına

aykırı düşecek olanları da önlemeye çalışmaktadır. Ülkemizde, kültürel değişmelerin daha etkin görüldüğü büyük kentlerde doğrudan tanışıp, anlaşarak evlenmeler giderek yaygınlığını arttırırken, gelenekselliğin ağır bastığı yerlerde "görücülük" başta olmak üzere, "beşik kertmesi", "kız kaçırma", "başörtüsü (destmal) kaçırma", "oturakalma" (erkek kaçırma) ve "berdel" (karşılıklı kız değişimi) gibi (Örnek 1977, s. 185-188) geleneksel evlenme biçimleri sürdürülmektedir (Çobanoğlu, 2009, C. 3, s. 1074-1084).

Türkiye’de farklı biçimlerde evlenmelerle karşılaşmaktayız. Türkiye’de kültürel değişmelerin etkili olduğu büyük kentlerde doğrudan tanışıp evlenme artarken gelenekselliğin ağır bastığı yerlerde görücülük hala en etkili evlenme biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır (Örnek, 1995, s. 185).

Barak Türkmenlerinde

- Gaziantep Barak Türkmenleri göçerevli hayat tarzından yerleşik hayata geçmiş bir topluluk olarak Anadolu’ya geliş süreçlerinde pek çok farklı toplulukla temasta bulunmuştur. Bu durum Barak halk kültürünün de zenginleşmesine katkı sağlamıştır. Bir topluluğun kültürel hayatını elbette yaşanılan coğrafya ve hayat şartları da bir toplumun kültürel hayatını etkileyen önemli unsurlardandır. Bu çerçevede Gaziantep Baraklarında evlilik âdetlerine bakıldığında bugün çoğunluğu insanları hatıralarında kalmış olan farklı evlenme biçimlerinin olduğunu görmekteyiz. Barak Türkmenlerinin hayatında ekonomik şartların da zor olması evlilik biçimlerini çeşitlendirmiştir. Bugün artık büyük oranda eski usulle yapılan evlilik türleri ortadan kalkmıştır.
- Barak Türkmenlerinde yakın zamana kadar değişik usulü evlilik sık görülen bir evlilik türüdür. Bugün kırsal kesimde pek çok ailede bu usulle evlilik yapanlara rastlamak mümkündür. Bunun sebebi yine yakın zamana kadar “kalın” adı altında başlık parası geleneğinin devam etmesiyle ilgilidir (K 1, K 3, K 5, K 6, K 17, K 22, K 25, K 32, K 36, K 39, K 42, K 45, 48, K 49, K 52, K 53, K 54, K 55, K 59, K 64, K 69, K 72, K 77, K 78, K 80, K 82, K 83, K 88, K 89, K 92, K 98, K 102, K 105, K 108, K 112, K 127, K 132, K 136).
- Eskiden Barak Türkmenlerinde üç çeşit değişik usulü evlilik görülmekteydi. Bunlar kaynak kişilerimiz tarafından “yaban değişigi”, “gece değişigi” ve “normal değişik” şeklinde adlandırılmıştır. Yaban değişigi, iki erkeğin kız kardeşlerini dağda veya tarlada bir araya gelerek değiştirmesi yoluyla yapılan

evliliğdir. Gece değişiği, yine iki erkeğin gece bir araya gelerek kız kardeşlerini değiştirmesi şeklinde yapılan evliliğdir. Diğer bir değişik usulünde ise, aileler karşılıklı anlaşarak birbirlerine kızlarını verirler ve dđđün yaparlar (K 1, K 2, K 5, K 6, K 53, K 54, K 55, K 59, K 64, K 69, K 72, K 77, K 78, K 80, K 82, K 83, K 88, K 89, K 92, K 98, K 102, K 105, K 108, K 112, K 127, K 132, K 133, K 136).

- Değişik usulü evlilikte evlilik sonrası taraflardan birisi anlaşamadığında ayrıldığında veya herhangi bir sebeple öldüğünde, diğer taraf da baba evine geri dönmek zorundadır. Barak yöresinde bu şekilde pek çok acı olay yaşanmıştır. Ezo Gelin hikâyesi de böyle bir olayın ürünüdür (K16, K 23, K 27, K 35, K 38, K 44, K 47, K 53, K 54, K 55, K 64).
- Barak Türkmenlerinde evlenmek işi çok güç ve kız kalını yüksektir. Men'i israfat kanunu tatbik edilmemektedir. Bir kız kalını beş yüz liradan bin beş yüz lira ya kadar çıkar. Parasız olan gençlerden 30-35 yaşlarına kadar bekâr kalanlar pek çoktur (Özbaş, 1958, s. 44).
- Kız kardeşi olan bir delikanlı evlenmek dđřüncesinden biraz kurtulmuş sayılır. Ya onu satar evlenir, yahut da kendisi gibi bir kız kardeşi olan birisi ile uyuşarak değişik bazan dđđün ve derneklerle olur. Fakat değişik usulüne evde baba ve ana rıza göstermez de bunu evlenecek delikanlılar muvafık görürlerse âilelerine duyurmadan herkes kendi kız kardeşinin elinden tutarak köyden çıkarılır, birbirlerine teslim etmek şartı ile kolayca evlenmiş olurlar. Bunun öyle dđđün, dernek ve başka türlü mesarif gibi merasimi yoktur. Aynı zamanda zifafın hemen orada yapılması da usuldandır (Özbaş, 1958, s. 44).
- Aileler anlaştıktan sonra «Değişik» yapılacak yer tes-ıpit edilir. Gelinleri amcaları veya erkek kardeşleri ata bindirir. Aileler tarafından önceden tespit edilen yere giderler. Gelinler ana evin-den çıkarken çeşitli şenlikler düzenlenir. Atın özenğileri yanında ve arkasında gelinin yakınlarından üç kişi olur. Arkadaki atın kuyruğunu tutan kimseyi oraya yaklaştırmaz. Bunun nedeni sorulduğunda, "Atın kuyruğundan bir kıl çekilirse kızın kızlığı erkeğin de er-keklığı bağlanır, bu büyüye mani olmak için" diye cevaplandırırılar (Çavaz, 1983a, s. 46).
- Değişik usulde evlenenlerden birinin bacısı ölürse, diğer i terse bacısını 3-4 çocuğu olsa bile çekip alabilir istemezse almaz. Almak isteyip de karşi taraf vermezse başlık parası vermek zorunda kalır (Çavaz, 1983a, s. 46).

- Barak Türkmenlerinde kız kaçırarak evlenme yok denecek seviyededir. Kaçan kız hem ailesi tarafından dışlanır hem de aile toplum içerisinde itibar kaybına uğrar. Bu yüzden kız kaçırma konusunda sosyal baskı da çok fazladır. Hatta kaçan kızla ilgili farklı uygulamalar da gidildiği olur (K 5, K 6, K 17, K 22, K 25, K 32, K 36, K 39, K 42, K 45, 48, K 49, K 52, K 53, K 54, K 55, K 59, K 64, K 69, K 72, K 77, K 78, K 80, K 82, K 83, K 88, K 89, K 92, K 98, K 102, K 105, K 108, K 112, K 127, K 132, K 136).
- Barak Türkmenlerinde “beşik kertmesi” usulüyle evlenme vardır. Özellikle yakın akrabalar veya bazen komşular arasında henüz bebekli döneminde aileler tarafından yapılan sözleşmeyle bu şekilde evlilik, yakın döneme kadar sıklıkla görülmekteydi (K 1, K 3, K 17, K 21, K 22, K 36, K 49, K 50, K 62, K 64, K 66, K 77, K 78, K 79, K 80, K 82, K 84).
- Gaziantep Baraklarında özellikle kırsal kesimde bugün de varlığını sürdüren diğer bir evlilik türü “görücü usulü” evliliğidir. Görücü usulü evlilik eskiden daha katı şekilde uygulanmakta ve evlenen çiftler düğüne kadar birbirlerini görememekteydi (K 17, K 18, K 25, K 28, K 36, K 38, K 44, K 49, K 56, K 63, K 64, K 66, K 70, K 76).
- Barak Türkmenlerinde içgüveyisi alma yoluyla evlilik yoktur (K 16, K 22, K 25, K 32, K 49, K 54, K 66).
- Baraklarda eskiden ölen kardeşin eşini alma şeklinde evlilik görülmekteydi. Bunun sebebi hem çocukların arada kalmamasını önlemek hem de toprakların bölünerek yabancıya gitmesine engel olmaktı. Bu tür evlilikler daha çok aile baskısıyla yapılmaktaydı. (K 99, K 100, K 101, K 102).
- Barak Türkmenlerinde eskiden çok iki eşlilik de görülmekteydi. Bugün artık iyice azalmıştır (K 99, K 100, K 101, K 102).
- Barak Türkmenlerinde akraba evliliği de yaygın olarak görülmektedir. Bu konuda eskiden kalma “emmi oğlu attan indirir” tabiri yaygın olarak kullanılmaktadır. Bugün içi böyle bir zorlayıcı kural yoktur (K 80, K 81, K 82, K 88, K 89, K 99, K 100, K 101, K 102).
- Baraklarda sütkardeşliği de vardır. Sütkardeşlerin evlenmesi hoş karşılanmaz (K 25, K 32, K 39, K 44, K 49, K 52, K 60, K 64, K 69).
- Kirvenin çocukları evlenemez (K 25, K 32, K 39, K 44, K 49, K 52, K 60, K 64, K 69).

- Barak Türkmenlerinde özellikle şehirleşmeyle birlikte gençlerin kendi aralarında anlaşması ve ailelerin buna razı olması şeklinde yapılan evlilikler de artmaktadır. Ayrıca okuma yazma oranının artması ve üniversite okumak için şehir dışına giden gençlerde de tanışıp anlaşarak evlenme oranları artmaktadır (K 1, K 3, K 17, K 21, K 22, K 36, K 49, K 50, K 62, K 64, K 66, K 77, K 78, K 79, K 80, K 82, K 84, K 88, K 99, K 100, K 101, K 102, K 105, K 112, K 132, K 133).
- Evlenme birisi de değişik usulüdür. Bu usule göre, bir bekar erkek kendi kız kardeşini, bir diğer erkeğin kız kardeşiyle değişik eder. Yani kendi kız kardeşini, diğer bir erkeğe verir, o erkeğin kız kardeşini de kendisi alır. Her iki gelin de bir günde çıkar. Bir tarafın düğün alayı ile diğer tarafın düğün alayı; önceden tanıştıkları bir yerde buluşurlar her iki düğün alayı kendi kızlarını beraber getirirler, bir anda iki taraf getirdikleri kızları değiştirirler ve geri dönerler (Şahin, 1962, s. 77).
- Geçmişten günümüze, Baraklarda evlenme, buldukları yerin ya-sal biçiminden bağımsız, kendi kültürlerine özgü olmuştur. Baraklar'da ekonomik güce sahip olanlar birden fazla kadınla evlenebilir (Çavaz, 1983a, s. 39).
- Başlık parası bugün de varlığını devam ettirmektedir. Kız kaçırma olayları yıllar süren kan davalarına neden olmuştur. Kızı çok olan babaya zengin gözü ile bakılmaktadır (Çavaz, 1983a, s. 39).
- Barak'ta eskiden dul kalmış kadınlara genelde düğün yapılmazdı. Ancak bu âdete göre dul bir kadına düğün yapılmış ise evine getirildiği zaman attan inerken gelinin veya geline bakmaya gelen genç kızların başı üzerinde ince çöpler kırılırdı. Bu şekilde aynı durumun diğer genç kızların başına gelmeyeceğine inanılırdı (Yıldırım, 2011, s. 69).
- Barak Türkmenlerinde kız kaçırma yoluyla evlilik yoktur. Bu konuda eskiden çok katı bir tutum söz konusuydu. Kaçıranın hapis yatması kâfi değildir. Zorla kız kaçıran hapisten çıktıkta sonra dahi kızın akrabaları tarafından öldürülür. Şayet bir baba kaçan kızını öldüremezse, cemiyet içinde gezemez olur. Kimsenin yüzüne bakamaz, daima mahcup ve kederlidir. Kaçan kız öldürülmediği takdirde, ömrünün sonuna kadar anasını, babasını ve kardeşlerini göremez, konuşamaz, evlatlıktan reddedilir. Aşireti içine dahi giremez. İşte bunun içindir ki, Türkmen muhitlerinde kız kaçırma, ender rastlanan vak'alardır (Şahin, 1962, s. 77).

3.1.2.2. Evlilik Çağı//Evlenme İsteğini Belli Etme

Her toplum kendi neslinin devamlılığı için evlilik kurumunu önemser ve evlilik çağına gelenlerin yeni bir aile kurmasını ister. Türk kültüründe aile kurumunun önemi oldukça büyüktür. Bu çerçevede hem evlilik çağına gelen gençler gelenek çevrelerinde bir şekilde evlilik isteklerini belirtirler hem de aileler bir önce çocuklarının evlilik kurumuna dâhil olmasını ister.

Cinsel değişme ve gelişmenin olduğu buluş dönemi (kızlar için 11-13, erkekler için 13-15 yaş) kırsal kesimde kız ve erkek için evlenme yaşı olarak görülmektedir. Yasalarımıza göre evlenme yaşı 18 olmakla beraber 14 yaşını doldurmuş kızla 15 yaşını doldurmuş erkek olağanüstü bir durumun varlığı halinde yargıç kararı ile evlenebilir (Örnek, 1995, s. 190).

Çocukluktan çıkıp ergenliğe girmiş kızın davranışları, bağımsızlığı sınırlandırılır. Kızın herkese itaat etmesi, az konuşması, utangaç olması beklenir. Kız bu dönemde dışarıya gönderilmemeye başlanır; çarşıya veya pazara annesine yardımcı olmak amacıyla gönderilir. Ergenlik döneminde ise erkekler asabileşir. Büyüklere kafa tutup, saldırgan tavırlar takınırlar. Çocuk olmadıklarını her fırsatta belirtirler. Gencin ahlâkının bozulmaması isteği erkenden evlendirilmesine yol açar (Tezcan, 1998: 64-65).

Kızlar 17-18, erkekler askerlik dönüşü 22-23 yaşında evlenme çağına gelmiş kabul edilirler. Evlenme yaşına gelen gençler evlenme isteklerini evin büyüklerine söyleyemezler. Çeşitli yollara başvurarak bu dileklerini belli ederler. Birkaçını şöylece sıralayabiliriz: Ayakkabıları ters çevirme, devamlı of çekme, süpürgenin üstüne oturma vb. (Artun, 1998, s. 4-28).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Adana ve çevresinde evlenme çağına gelen gençler birtakım davranışlarla ailelerine bu isteklerini belli ederler. Kızlar asabileşir, sorulan sorulara bağırıp çağırır, söz tutmaz olur. Bulaşıkları yıkarken kapları birbirine vurur, ev işleri yaparken –ölsem de kurtulsam-gibi sözler eder, yaşı geçmişse içi geçmiş karpuzu annesine gönderir. Erkekler de kızlar gibi huysuzlaşır, yalnızlıktan, soğuktan şikâyet eder. Alıp başını gideceğini, evden ayrılmak istediğini söyler. Sofrada pilava kaşık batırır, ah çeker. Çankırı'da evlenmek isteyen delikanlı eve geç gelir, sabah geç kalkar, yemek beğenmez, her şeye kusur bulur. Daha olmazsa annesinin ayakkabısını nal çivisiyle eşiğe çıkarır. Sinop'ta ise erkekler babalarının ayakkabılarını ters çevirerek, iki

ayakkabıyı birbirine sürterek; kızlar yemek yemeyerek, kimseyle konuşmayarak, somurtarak evlenme isteklerini belli ederler (Başçetinçelik, 1998, s. 120).

Barak Türkmenlerinde

Gaziantep Barak Türkmenlerinde bugün de nüfusun önemli bir kısmı köy ve köy çevresinde yaşamaktadır. Evlilik çağına gelen gençler gelenek çevrelerinde evliliğe teşvik edilirler (K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 94, K 102, K 125).

- Baraklarda eskiden kız ve erkek de erken yaşta evlilik daha çok görülmekteydi. Kızlarda on altı ve üzeri, erkeklerde on sekiz yaş ve üzeri evlilik çağı olarak görülüyordu (K, 1, K 2, K 4, K 7, K 12, K 17, K 22).
- Erkeğin askerlik sonrası evlenmesi için ailesi tarafından baskı yapılır (K, 1, K 2, K 4, K 7, K 12, K 17, K 22).
- Okuma yazma oranı arttıkça, özellikle üniversitede, evlilik yaşı da yükselmektedir. Evlilik erkeklerde 25-30, kızlarda 20-25 yaşını bulmaktadır (K, 1, K 2, K 4, K 7, K 12, K 17, K 22).
- Eskiden evlilik çağı gelen ve evlenmek isteyen genç pilava kaşık dikerdi (K, 1, K 2, K 4, K 7, K 12, K 17, K 22).
- Evlilik çağı gelen ancak evlenmek istediğini dillendiremeyen genç, evde huzursuzluk çıkartır. Sürekli kavga eder (K, 1, K 2, K 4, K 7, K 12, K 17, K 22).
- Eskiden genç kızın evlenmek istediğini ifade etmesi mümkün değildi. Bugün bile kız evlenmek istediğini çok rahat bir şekilde ifade edemez (K, 1, K 2, K 4, K 7, K 12, K 17, K 22)..
- Eskiden evlilik konusunda genç kızın fikri alınmaz, buna aile büyükleri karar verdi (K, 1, K 2, K 4, K 7, K 12, K 17, K 22).
- Evlenmek isteyen kız veya erkek bu isteklerini babalarından ziyade annelerine yansıtırlardı (K, 1, K 2, K 4, K 7, K 12, K 69, K 80).
- Evlilik çağı gelen genç kız veya delikanlıyla ilgili ailenin yakınları da bir an önce uygun eş bulmaya çalışırlar (K, 1, K 2, K 4, K 7, K 12, K 17, K 22).
- Eskiden kızın ve erkeğin seçilecek eş hakkında görüşleri alınmazdı (K, 1, K 2, K 4, K 7, K 12, K 17, K 22).

3.1.2.3. Evlilik Öncesi

Türkiye, şehirleşme oranının gittikçe yükselmesine rağmen büyük oranda geleneksel yapısını korumaktadır. Hayatın geçiş dönemlerinden evlilik sürecinde de bu geleneksel dokunun varlığını koruduğunu söyleyebiliriz. Evlilik çağına gelmiş gençle ilgili uygulamalardan başlayarak, gelin ya da güvey seçimi, görücülük, kız isteme, söz kesimi, nişan, düğün aşamalarında geleneksel inanış ve uygulamaları görmek mümkündür.

3.1.2.3.1. Gelin-Güvey Seçimi

Oğluna kız arayan anne, gelin adayında bazı özellikler arar. Gelin hanım ev işlerinde becerikli olmalı, temizlik ve düzene dikkat etmeli, güler yüzlü olmalı, gelen misafirleri güler yüzle karşılamalı ve en iyi şekilde ağırlamalıdır. Bunların yanı sıra gelin adayının dini bütün ve güzel olmasına da dikkat edilir. Büyüklerine karşı saygılı olmayı bilen, hoşgörülü, kibar, nazik, kültürlü, dedikodu yapmayan, marifetli, yaptığı yenilip içilen, temiz, namuslu olması gibi özellikler aranmaktadır. Gelin adayını ararken de bu özellikleri aracı kişilere belirtirler. Ayrıca çiftçilikle geçinen aileler farklı olarak; çiftçiliği bilen, ahır tanıyan, hayvanlara nasıl bakılacağından, sütün sağımından anlayan genç kızları tercih ederler. Damat adayında aranan özellikler ise evini geçindirecek ve kimseye muhtaç olmayacak bir işinin olması, kötü alışkanlıklarının bulunmaması ve geçmişinin temiz olmasıdır (Eroğlu, 2003, s. 94).

Evlenme çağına gelen oğullarına ailesi önce beğendiği bir kız olup olmadığını sorar. Eğer oğlan kız beğenmeyi ailesine bırakırsa, aile önce çevreden soruşturarak kız arar. Kız ararken kızda ve ailesinde ahlâkî yapı, maddî durum, fizikî güzellik vb. özellikleri arar. Oğlanın beğendiği bir kız varsa aynı özellikler soruşturularak araştırılır. Çevredeki evlenme törenleri, kızlarla erkeklerin birbirlerini görüp tanışma ortamlarıdır. Eğer bir kıza karar verilirse kız evine görücü gönderilir. Görücüler oğlanın annesi, teyzesi, halası, yengesi ve komşu kadınlardır. Kız evi bu ziyaretin nedenini sezer. Gelin adayı kız, gelenleri güler yüzle karşılar. Teker teker ellerini öper. El öpme sırasında ve ziyaret boyunca kız belli edilmeden incelenir. Vücutça bir kusuru olup olmadığına dikkat edilir. Yürüyüşü, oturması, kalkması, davranışları gözlenir. Evin temizlik ve düzenine bakılır. Kız beğenilmişse, görücülerden yaşlı bir hanım kızı beğendiklerini, uygun görürlerse kararlaştırılacak bir günde erkeklerin kızı istemeye gelip gelemeyeceklerini sorar. Kızın annesi ya da yakınlarından biri bu tekliften memnun

kalmışsa "Madem ki siz münasip gördünüz, kısmetse olur. Ama bir kere de erkeklere danışalım." der. Görücü misafirler uğurlanır (Artun, 1998, s. 4-28).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Kayseri’de gelin seçiminde hamamlar önemli bir yer tutar. Orada kızın vücudu, huyu, bohçasının içindekilerden marifetleri araştırılır. Damat adayının seçiminde ise damat olacak erkeğin çirkin, hasta ve işe yaramaz olmaması yeterli olup, diğer olumlu özellikleri de soruşturulur (Türkten, 1996, s. 227-233).

Artvin’de ise evlenmeye hazır kızlar; “ağzı var dili yok, çok hamarat, gölete uçan kuşun örneğini çıkarır“, sözleriyle övülür (Özdemir, 1985: 26). Düz tabanlı kızın uğursuzluk getireceğine inanılır. Çatık kaşlı kızların ise bahtlarının açık, ömürlerinin uzun olacağı düşünülür (Tacemen, 1995, s. 40).

Bartın’da kız seçimi yapılırken boy güzelliğine değil huy güzelliğine bakılır. Bunu ifade etmek için de “Yüzü güzelden kırk günde bıkılır; ama huyu güzelden ömür boyu bıkılmazmış” denilir (Abdülkadiroğlu, 1987, s. 2-11).

Barak Türkmenlerinde

- Barak Türkmenlerinde özellikle görücü usulü evliliklerde erkeğin işinin olması na bakılır (K 1, K 62, K 63, K 64, K 66, K 71, K 77, K 78, K 80, K 82, K 83, K 88, K 89, K 90, K 99, K 102, K 105).
- Erkeğin ahlaklı olmasına ve içki, kumar gibikötü alışkanlıklarının olmamasına bakılır (K 4, K 5, K 8, K 17, K 21, K 25, K 32, K 38, K 44, K 49, K 52, K 53, K 54, K 59).
- Hem kız hem de erkek tarafı ailenin temiz ve soylu olmasına dikkat eder (K 25, K 32, K 38, K 44, K 49, K 52, K 53, K 54, K 59, K 62, K 63, K 64, K 66, K 71, K 77, K 78, K 80, K 82, K 83, K 88, K 89, K 90, K 99, K 102, K 105).
- Erkeğin şehirdeyse mesleği, köydeyse malı mülkü olmasına bakılır (K 1, K 4, K 5, K 8, K 11, K 17, K 21, K 25, K 32, K 38, K 44, K 49, K 52, K 53, K 54, K 59, K 62, K 117, K 125, K 132).
- Eskiden gelin alınırken, kızda daha çok ev ve dağ işi yapabiliyor mu diye bakılırdı (K 49, K 52, K 53, K 54, K 90, K 99, K 102, K 105).

- Kızın annesinin nasıl birisi olduğuna bakılır, becerikli birisi olmasına dikkat edilirdi (K 49, K 52, K 53, K 54, K 59, K 62, K 63, K 64, K 66, K 71, K 77, K 78, K 80, K 82, K 83, K 88, K 89, K 90, K 99, K 102, K 105).
- Gelin ya da güveyi olacak kişinin fiziksel özelliklerine de dikkat edilir (K 49, K 64, K 66, K 71, K 77, K 78, K 80, K 82, K 83, K 88, K 89, K 90, K 99, K 102, K 105).
- Erkeğin askerliğini yapmış olmasına dikkat edilir (K 49, K 52, K 53, K 54, K 59, K 62, K 63, K 64, K 66, K 71, K 77, K 78, K 80, K 82K 105).
- Kızın aile terbiyesi almış olmasına bakılır ve ailesine karşı tutum ve davranışlarında saygılı olmasına dikkat edilir (K 49, K 52, K 53, K 54, K 59, K 62, K 63, K 64, K 66, K 71, K 77, K 78K 105).

3.1.2.3.2. Kısmet Açma

Özellikle kırsal kesimde evlilik çağına gelen ancak evlenemeyen gençlerle ilgili inanış ve uygulamalar yoğun olarak bugün de varlığını korumaktadır. Bu durumdaki gençlerin kısmetinin-bahtının bağlı olduğuna inanılır ve bu durumu düzeltmek için bir takım uygulamalara gidilir. Bu uygulamalar Türklerin İslâm öncesi inanç sistemlerinden izler de taşır.

“Gelinlerin uğurundan istifade etme alanlarından birisi de kısmet açılmasıdır. Genç kızlar gelinin kutundan pay alabilmek böylece bahtlarının açılabilmesi için birçok uygulamaya başvururlar. Gelenekli olmak bir servettir, geleneği olmayanın geleceği de olmaz denir. Bunlar arasında gelin telinden alıp saklamak, gelinin basına yapılan saçından bozuk para edinip saklamak, gelinin pabucunun altına kısmet bekleyen genç kızların ismini yazmak, gelinin arkası sıra atacağı çiçeğini kapmak, gelinin döktüğü piriç tanelerini toplayıp saklamak gibi olanlar sayılabilir. Bunlardan birisi de gelinin kınasından k 1 nalanmaktır. Bu k 1 nadan sürünenlerin bilhassa bekârların muradının olacağına inanılır. Gelin teli, gelin çiçeği, gelin pabucu, gelin atı, gelin kınası, gelin saçında kut olduğu inancı vardır.” (Kalafat, 2010, s. 291).

Kısmetlerini etkilemek ve kapalı olan kısmetlerini açmak için evlenmemiş kızlar bazı davranış kalıplarını uygularlar. Bunlardan bazıları şöyledir: Artvin, Posof, Ardahan, Oltu, Narman, Tortum ve İspir’de gençlerin kısmeti açılsın diye, tuzlu ekmek veya tuzlu peynir yemeleri, rüyaya yatmaları, niyet namazı kılmaları istenir (Dede, 1996, s. 124).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Kısmet açmayla ilgili uygulamalar Anadolu'nun her bölgesinde görülmektedir. Bu uygulamalardan bir kısmı ortaklık ve benzerlikler gösterirken bir kısmı yörenin fiziki, coğrafi ve sosyo-ekonomik yapısına göre çeşitlenmektedir.

Kısmetlerini etkilemek ve kapalı olan kısmetlerini açmak için evlenmemiş kızlar bazı davranış kalıplarını uygularlar. Bunlardan bazıları şöyledir: Artvin, Posof, Ardahan, Oltu, Narman, Tortum ve İspir'de gençlerin kısmeti açılsın diye, tuzlu ekmeğe veya tuzlu peynir yemeleri, rüyaya yatmaları, niyet namazı kılmaları istenir (Dede, 1996, s. 124).

Adana ve çevresindeki kısmet açma pratiklerinin bir bölümünde de; hocanın üstüne dualar yazdığı yedi tane taşın, genç kız tarafından dualarla akarsuya atılması, yeni alınmış bir süpürge, cuma günü okunmuş suyla yıkanıldıktan sonra, bu süpürgeyle evin önünün süpürülmesi, ardından süpürge bir camiye verilmesi pratiklerini görürüz. Bu pratiklerde de suyun temizleyici, arındırıcı gücünden, süpürge de temizleme özelliğinden yararlanılarak büyüsel obje olarak kullanıldığı görülür. Çevrede, kapalı olan kısmetin açılmasının, var olan büyü bozulmasına bağlı olduğuna inanan gençlerin ve yakınlarının uyguladığı pratikler arasında; içinde kutsal bir gölün suyu ile kutsal yer topraklarının bulunduğu söylenen altı şişenin bir hoca tarafından kısmeti bağlı genç kıza verilerek bu şişelerin bir dizi uygulamaya tabi tutulmasını da görüyoruz. Genç kız verilen şişelerden birini, dört yol ağzında kırar, ikinci şişeyi inşaat temeline gömer, üçüncü şişeyi akarsuya atılır, dördüncü şişeyi, bir erkek mezarına gömer, beşinci şişedeki sudan biraz içtikten sonra kalan su eve serpererek, altıncı şişenin suyu ile de banyo yapmaktadır (Başçetinçelik, 1999, s. 3-4). Elazığ'da 25 yaşını geçmiş kızlar ile 30 yaşını geçmiş erkeklere, "dımına kalmış" yani "evde kalmış" denmektedir. Yaşı geçkinler, kısmetlerinin açılması için, cuma günleri, yatırları ziyaret ederler, kurban keserler, cuma günü selâ verilirken, hocalara kilit açtırırlar ve "şirinlik muskası" yaptırırılar. Bu muskayı üstlerinde taşırlar veya suda ezip suyunu içerler (Eroğlu, 1988, s. 137).

Muş'ta, evlenme çağı geçen kız, kısmetin bağlı olduğuna inanır. Eğer bu kız, arka arkaya üç çarşamba, bir oklava alıp, oklavayı ata biner gibi iki bacağı arasına alarak minareye çıkar ve orada şerefeden, üç kere "Kırnayınız ve âdetiniz batsın, it babaliler!" diye devir yaparsa, o kızın kısmeti hemen açılır ve istemeye gelirler, diye inanılır. Bu pratikte genç kızların oklavaya atıldığı gibi binmeleri kamların ayin sırasında kullandıkları sembolik tahta ata benzemektedir. Her iki harekette de göğün doğru bir

çıkış olması da dikkati çekicidir. Kars'ta ise yedi ayrı çeşmeden su toplayıp, sabah ezanından sonra, bu su ile banyo yapan genç kızın kısmetinin açılacağına inanılır. (Kalafat, 2010, s. 170-294).

Barak Türkmenlerinde

Bugün özellikle kırsal kesimde yaşayan Barak Türkmenlerinde kısmet açmayla ilgili uygulamalar, Anadolu Türk halk kültüründeki inanış ve uygulamalarla paralellik göstermektedir. Bir kısım uygulamaların şehirleşen Barak Türkmen toplumunda da devam ettiğini söyleyebiliriz.

- Evlenemeyen kız ve erkeklerin bahtını açmak için hocaya gidilir, muska yazdırılır (K 12, K 13, K 15, K 19, K 21, K 23, K 27, K 35, K 39, K 41, K 45, K 47, K 49, K 52, K 54, K 57, K 61, K 66, K 75, K 79, K 81, K 83, K 84, K 88, K 89, K 91, K 99, K 101, K 102, K 110).
- Kısmet açmak içi cuma günü kız için de erkek için de hocaya caminin anahtarı üç defa çevirtirilir (K 15, K 19, K 21 K 27, K 35, K 39, K 41, K 45, K 47, K 49, K 52, K K 61, K 66, K 75, K 79, K 81, K 83, K 84, K 88, K 89, K 91, K 99, K 101, K 102, K 110).
- Kızlar istedikleri kişiyle evlenebilmek için ve kısmetlerini açmak için ağaca bez bağlarlar (K 12, K 13, K 15, K 19, K 21, K 23, K 27, K 35, K 41, K 45, K 47, K 54, K 57, K 61, K 66, K 75, K 79, K 81, K 83, K 84, K 88, K 89, K 91).
- Çiftlik Köyde bir kayaya kızlar kısmetlerini açmak için taş yapıştırırlar (K80, K 81, K 82, K 83, K 90).
- Bahtı kapalı olduğuna inanılan genç kızın bahtını açmak için falcıya gidilir. Kızın bahtının nasıl açılacağı öğrenilmeye çalışılır (K 12, K 13, K 15, K 19, K 21, K 23, K 27, K 35, K 39, K 41, K 45, K 47, K 49, K 52, K 54, K 57, K 61, K 66, K 75, K 79, K 81, K 83, K 84).
- Bir eve misafir geldiğinde çay tepsisi ve çaydanlık kalkmadan misafir kalkarsa, evin kızının kısmetinin kapanacağına inanılır (19, K 21, K 23, K 27, K 35, K 39, K 41, K 45, K 47, K 49, K 52, K 54, K 57, K 61, K 66, K 75, K 79, K 81, K 83, K 84, K 88, K 89, K 91, K 99, K 101).

- Nişan töreninde yüzüklerin bağlı olduğu kurdeleden bekar gençlere verilir. Bu kurdelenin kısmeti açacağına inanılır (K 12, K 13, K 15, K 19, K 21, K 23, K 27, K 35, K 39, K 41).
- Gelinin başına atılan yiyecekleri alıp yiyen kişinin kısmetinin açılacağı söylenir (K 12, K 13, K 15, K 19, K 21, K 23, K 27, K 35, K 39, K 41).
- Kısmeti kapalı olan kızın bahtını açmak için kör bir kuyuya bıçak atılır.
- Kısmet açmak için adak adanır K 80, K 81, K 82).
- Kısmet açmak için yapılan uygulamalar gizli olur ve sadece genç kızın veya erkeğin en yakınları bilir (K12, K 13, K 15, K 19, K 21, K 23, K 27, K 35, K 39, K 41, K 55, K 64, K 69, K 72, K 78, K 80, K 82).

3.1.2.3.3. Görücülük/Kız İsteme

Türk halk kültüründe geleneksel yaşam tarzı içerisinde en yaygın evlilik biçimi görücü usulü evliliğdir. Görücü usulü evlilik sürecinde görücülük, evlenecek delikanlının yakınları tarafından yapılmaktadır. Sosyo-ekonomik şartların değişmesi, şehirleşme ve okuma yazma oranının artmasıyla birlikte görücülükle ilgili gelenekte var olan birtakım katı kuralların da esnediğini söyleyebiliriz.

Toplumumuzda, gelin olarak seçilecek kızın huyunun bilinmesi çok önemsenen bir konudur. Bu nedenle bazen çok yakın çevreden, yakın akrabadan ya da komşudan bir kızın gelin olarak tercih edildiği bilinmektedir. Erkeğe ise evlilikte düşen en büyük sorumluluk, ekonomik alandadır. Aileyi zor duruma düşürmeden, sıkıntısız bir şekilde geçindirmek erkeğin görevidir (Er Uğuzman, 2000, s. 269- 270).

Oğluna kız arayan anne, gelin adayında bazı özellikler arar. Gelin hanım ev işlerinde becerikli olmalı, temizlik ve düzene dikkat etmeli, güler yüzlü olmalı, gelen misafirleri güler yüzle karşılamalı ve en iyi şekilde ağırlamalıdır. Bunların yanı sıra gelin adayının dini bütün ve güzel olmasına da dikkat edilir. Büyüklerine karşı saygılı olmayı bilen, hoşgörülü, kibar, nazik, kültürlü, dedikodu yapmayan, marifetli, yaptığı yenilip içilen, temiz, namuslu olması gibi özellikler aranmaktadır. Gelin adayını ararken de bu özellikleri aracı kişilere belirtirler. Ayrıca çiftçilikle geçinen aileler farklı olarak; çiftçiliği bilen, ahır tanıyan, hayvanlara nasıl bakılacağından, sütün sağımından anlayan genç kızları tercih ederler. Damat adayında aranan özellikler ise evini geçindirecek ve kimseye muhtaç olmayacak bir işinin olması, kötü alışkanlıklarının bulunmaması ve geçmişinin temiz olmasıdır (Eroğlu, 2003, s. 94).

Evlenme çağına gelen oğullarına ailesi önce beğendiği bir kız olup olmadığını sorar. Eğer oğlan kız beğenmeyi ailesine bırakırsa, aile önce çevreden soruşturarak kız arar. Kız ararken kızda ve ailesinde ahlâkî yapı, maddî durum, fizikî güzellik vb. özellikleri arar. Oğlanın beğendiği bir kız varsa aynı özellikler soruşturularak araştırılır. Çevredeki evlenme törenleri, kızlarla erkeklerin birbirlerini görüp tanışma ortamlarıdır. Eğer bir kıza karar verilirse kız evine görücü gönderilir. Görücüler oğlanın annesi, teyzesi, halası, yengesi ve komşu kadınlardır. Kız evi bu ziyaretin nedenini sezer. Gelin adayı kız, gelenleri güler yüzle karşılar. Teker teker ellerini öper. El öpme sırasında ve ziyaret boyunca kız belli edilmeden incelenir. Vücutça bir kusuru olup olmadığına dikkat edilir. Yürüyüşü, oturması, kalkması, davranışları gözlenir. Evin temizlik ve düzenine bakılır. Kız beğenilmişse, görücülerden yaşlı bir hanım kızını beğendiklerini, uygun görürlerse kararlaştırılacak bir günde erkeklerin kızını istemeye gelip gelemeyeceklerini sorar. Kızın annesi ya da yakınlarından biri bu tekliften memnun kalmışsa "Madem ki siz münasip gördünüz, kısmetse olur. Ama bir kere de erkeklere danışalım." der. Görücü misafirler uğurlanır (Artun, 1998, s. 4-28).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Kayseri’de gelin seçiminde hamamlar önemli bir yer tutar. Orada kızın vücudu, huyu, bohçasının içindekilerden marifetleri araştırılır. Damat adayının seçiminde ise damat olacak erkeğin çirkin, hasta ve işe yaramaz olmaması yeterli olup, diğer olumlu özellikleri de soruşturulur (Türkten, 1996, s. 227-233).

Artvin’de ise evlenmeye hazır kızlar; “ağzı var dili yok, çok hamarat, gölete uçan kuşun örneğini çıkarır“, sözleriyle övülür (Özdemir, 1985: 26). Düz tabanlı kızın uğursuzluk getireceğine inanılır. Çatık kaşlı kızların ise bahtlarının açık, ömürlerinin uzun olacağı düşünülür (Tacemen, 1995, s. 40).

Barak Türkmenlerinde

- Kız istemeye gitmeye “dügürçü gitme”, “dügürçü gelme” ifadeleri kullanılır (K 3, K 5, K 6, K 11, K 12, K 14, K 16, K 20, K 23, K 30, K 38, K 47, K 48, K 53, K 54, K 55, K 58, K 62, K 64, K 64, K 68, K 69, K 70, K 74, K 77, K 80, K 81, K 82, K 88, K 90, K 91, K 96, K 97, K 99, K 100, K 101, K 113, K 125, K 132, K 134).

- Eskiden kız görmeye evlenecek olan genç gitmezdi (K 64, K 68, K 69, K 70, K 74, K 77).
- Kız komşu ya da akraba evindeyken erkek tarafı kadınları kızını görmeye giderdi (K 1, K 3, K 64, K 80).
- Kız görmeye oğlanın annesi ve babası gider, oğlan gitmez gitmezdi (K 64, K 68, K 69, K 70, K 74, K 77).
- Eskiden oğlan, dışarda suya yollanan kızını uzaktan görebilirdi (K 77, K 80, K 81, K 82, K 88).
- Erkek tarafı kız tarafına ne diyorsunuz diye haber salar işlerine gelmişse tamam derler, gelmemişse everecek kızımız yok derler (K 1, K 3, K 5, K 6, K 11, K 12, K 14, K 16, K 20, K 22, K 23).
- Kız istemeye oğlanın anne babası ve köyün ileri gelenleri gider (K 70, K 74, K 77, K 80, K 81, K 82, K 88, K 90, K 91, K 96, K 97, K 99, K 100).
- Kız istemeye aile büyükleri gider. Evlenecek gencin, dedesi, amcası, dayısı, halası, teyzesi gibi aile büyükleri evlenecek gencin ailesine eşlik eder (K 70, K 74, K 77, K 80, K 81, K 82, K 88, K 90, K 91, K 96, K 97, K 99, K 100, 102).
- Taraflar daha önceden aracılar vasıtasıyla haberleştiği için ona göre hazırlık yapılır (K 70, K 74, K 77, K 80, K 81, K 82, K 88, K 90, K 91, K 96, K 97, K 99, K 100, K 102).
- Kız tarafı kızını vermeye gönüllü değilse erkek tarafının gelmesini baştan kabul etmeyebilir (K 62, K 64, K 64, K 68, K 69, K 70, K 74, K 77, K 80, K 81, K 82, K 88, K 90, K 91).
- Kız istemeye gidilirken, şeker, çukolata, çiçek gibi hediyelerle gidilir (K 62, K 64, K 64, K 68, K 69, K 70, K 74, K 77, K 80, K 81, K 82, K 88, K 90, K 91, K 100).
- “Kız evi naz evi” tabiri Baraklarda bilinen bir ifadedir ve ilk isteyişte kız verilmez. Karşı taraftan zaman istenir. Bu süreçte de kız tarafı hem aileyi ve gencin nasıl birisi olduğunu araştırır. Hem de kendi aile büyüklerinin görüşlerini alır (K 54, K 55, K 58, K 62, K 64, K 64, K 68, K 69, K 70, K 74, K 77, K 80, K 81, K 82, K 88, K 90, K 91, K 96, K 97, K 99, K 100, K 101, K 113, K 125, K 132).
- Genellikle evlenecek olan gencin dedesi, o yoksa başka bir aile büyüğü kızını ister. Allah’ın emri peygamberin kavliyle kız istenir (K 23, K, 30, K 38, K 58, K

62, K 64, K 64, K 68, K 69, K 70, K 74, K 77, K 80, K 81, K 82, K 88, K 100, K 101, K 113, K 125, K 132).

- Kız gelen görüçülere kahve pişirir getirir. Damat adayına şekersiz kehve verilir ve ne tepki vereğine bakılır (K 53, K 54, K 55, K 58, K 62, K 64, K 64, K 68, K 69, K 70, K 74, K 77, K 80, K 81, K 82, K 88, K 90). Evlenme oldukça uzun bir işleme tabidir. Evlenecek olan çiftler birbirlerini görerek evlenirler. Yalnız ağa kızları görülmeden de istenebilir. Önce, babalar yoksa ailenin büyükleri kendi aralarında görüşürler, durum olumlu ise oğlan tarafı kızı istemeye gider. Oğlan tarafı: “Allahın emriyle sizden kavumluk umuyoruz”. Kız tarafı: “Tepiğime dayanabilersen (He diyorum)”. Oğlan tarafı: “Yükümüzü eteğimize koyup götürebilir miyiz?” Kız tarafı: “He” (Peki anlamında.). Bu konuşmalardan sonra oğlan tarafı bir çıkın (bez paket) içim de bir miktar parayı ortaya koyar. Bu para harcanmaz; bir anlaşmazlık çıkarsa tekrar geri verilir. Bu paraya dokunmak ayıptır. Çünkü bu para başlığın bir kısmı ve avanstır. Paranın geri kalan kısmı at, koyun ve bunun gibi olarak da istenebilir (Çavaz, 1983a, s. 39).
- Bir kız istendiğinde kız babası, yakın akrabalarını Danışık adı altında toplar, onların görüşünü alırdı. Herhangi bir kız istenmeden önce varsa ilk önce amcasından izin alınırdı. İstenecek kızın arkasının kuvvetli olması gözetilir tarlayı taşı, kızı kardeşli yerden al atasözüne uygun hareket edilirdi (Yıldırım, 2011, s. 71).

3.1.2.3.4. Söz Kesme/Tatlı Yeme/Başlık

Erkek tarafının gelin adayını beğenmesinden sonar, erkek tarafı aile büyükleriyle, yakınlarıyla kız istemeye gider. Bu ziyarette kızın akrabalarından, ortak komşularından da yanlarına aldıkları insanlar olmaktadır. Kız arama, bulma, beğenmede kadınlar ön plândayken dünür gitmede erkekler ön plândadır. Kız evindeyken oturulur oturulmaz kız istenmez; kızı dünürçülerin en yaşlı ve itibarlı olanı -Allah’ın emri, peygamberin kavliyle kızımız Fatma’yı oğlumuz Mehmet’e istiyoruz- diyerek kız tarafından ister (Nahya, 1987, s. 258).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Yörük törelerine göre kız istemeye Yörük beyleri giderler. Evlenme görücü usulüyle olur. Aile reisinin verip vermemesiyle sonuca bağlanır. Anadolu’da ve kırsal

kesimde evlilik önemli olaydır. Yörüklerde kız on yedisinde, erkek yirmi ikisinde evlendirilmelidir. Kız isteme, oğlanın askerden gelmesiyle yerine getirilmesi gereken bir borç olarak nitelenir. Oğlanın yakınları beğendikleri kıza bir akranını göndererek gönlü olup olmadığını araştırır. Olumlu bir haber alırlarsa büyükler devreye girer. Oğlan evinden seçilen uygun kişiler kızın evine gider. Kız isteme olayına “*Allah’ın Emrini Anma*” da denir. Bu ziyaret sırasında kızın davranışları dikkatle izlenir. Kızın davranışları olumluysa oğlan tarafı düşüncelerini açar. Kız tarafı düşünmek için zaman ister. Teklif kabul edilmezse uygun bir dille oğlan tarafına bildirilir. Olumlu cevap verilirse birkaç gün sonra oğlan evi kız tarafını yeniden ziyaret eder. Kız verildikten sonra aile arasında tatlı yenilerek ağızlar tatlanır. Tatlı sonrası su ve ikram edilen şerbetler içilir. Kız, büyüklerin ellerini öper. Oğlan evi ile kız evi nişan ve düğün şeklini, tarihlerini, neler yapacaklarını belirler (Artun, 1996, s. 25).

Kız evindeki erkekler, istemeye cevap vermeden önce, oğlanın mesleğini, iyi ve kötü alışkanlıklarını belli etmeden araştırırlar. İyi olduğuna kanaat getirilirse oğlan evine bir gün verirler. Kız istemek için oğlanın ailesinden, akrabalarından, iş arkadaşlarından çevrede saygınlığıyla tanınan kişilerden oluşan bir grup, kız evine gider. Gelinlik kız her birinin elini öperek "hoş geldiniz" der. Kadınlar bir daha da erkek misafirlerin yanına çıkmazlar. Yalnız kız arada bir şeker, kolonya, çay, kahve vb. ikram etmek üzere odaya girip çıkar. Gelinlik kızın üzerinde en güzel elbisesi vardır. Erkekler selamlaşıp, hatır sorduktan sonra tanışır, sohbet ederler. Bir süre sonra sedirde oturan erkek evinden bir kişi ayağa kalkarak "Haydin başlayalım" diyerek odanın ortasına gelir. Bunun üzerine kız evinden bir kişi kalkarak karşısına geçer. Bunlar kız ve erkek evinin en yakın akrabalarıdır. Önceden seçilirler. Bunlar nişan, takı, karşılıklı hediyeler, eşyalar ve baba hakkı (başlık parası) konusunda konuşup anlaşır. Baba hakkı son yıllarda çok azalmıştır. Baba hakkının temelinde ekonomi ve evlilik kurumuna saygı yatmaktadır. Baba hakkıyla kızın ailesine düğün masraflarında katkı, evlenme yoluyla evden ayrılan iş gücünü ve ekonomik güçlüğü karşılamak amaçlanmaktadır. Kız istemede, dünürcülük yoluyla anlaşan ailelerin, bu anlaşmalarını daha geniş bir topluluk huzurunda sözle iyice pekiştirmelerine “söz kesimi” ya da “söz kesme” denmektedir (Artun, 1996, s. 25).

Barak Türkmenlerinde

- Baraklarda söz kesimi sonrası tatlı yemek için “şirincelik yemek” ifadesi kullanılır (K 1, K 2, K 4, K 10, K 12, K 17, K 21, K 22, K 24, K 32, K 35, K 41, K 44, K 49, K 51, K 52, K 53, K 58, K 63, K 64, K 66, K 69, K 70, K 72, K 77, K 78, K 79, K 80, K 82, K 88, K 90, K 96, K 100, K 101, K 112, K 122, K 132i, k 136).
- Kız tarafı kızı vermeye razı olduktan sonra erkek tarafına haber gönderilir ve erkek tarafı hazırlıklı giderek kızı ister (K 51, K 52, K 53, K 58, K 63, K 64, K 66, K 69, K 70, K 72, K 77, K 78, K 79, K 80, K 82, K 88, K 90, K 96, K 100, K 101, K 112, K 122, K 132i, k 136).
- Erkek tarafı hazırlıklı olduğu için hediyeleri, tatlıyı ve takıları beraberinde götürür (K 51, K 52, K 53, K 58, K 63, K 64, K 66, K 69, K 70, K 72, K 77, K 78, K 79, K 80, K 82, K 88, K 90, K 96, K 100, K 101, K 112, K 122, K 132i, k 136).
- Barak Türkmenlerinde başlık parası geleneği eskiden katı bir şekilde uygulanmaktaydı ve buna “kalın” denilmektedir (K 1, K 2, K 4, K 10, K 12, K 17, K 21, K 22, K 24, K 32, K 35, K 41, K 44, K 49, K 51, K 52, K 53, K 58, K 63, K 64, K 66, K 69, K 70, K 72, K 77, K 78, K 79, K 80, K 82, K 88, K 90, K 96, K 100, K 101, K 112, K 122, K 132, K 136).
- Eskide ekonomik şartlar gereği başlık parası verilemeyen durumlarda “değişik” usulü evlilik yoluna gidilmekteydi (K 53, K 58, K 63, K 64, K 66, K 69, K 70, K 72, K 77, K 78, K 79, K 80, K 82, K 88, K 90, K 96, K 99).
- Bugün başlık parası geleneği kalkmıştır (K 1, K 2, K 4, K 10, K 12, K 17, K 21, K 22, K 24, K 32, K 35, K 41, K 44, K 49, K 51, K 52, K 53, K 58, K 63, K 64, K 66, K 69, K 70, K 72, K 77, K 78, K 79, K 80, K 82, K 88, K 90, K 96, K 100, K 101, K 112, K 122, K 132i, k 136).
- Söz kesmede aileler kalının ne kadar olacağını konuşur ve kimin ne alacağına karar verir (K 12, K 17, K 21, K 22, K 24, K 32, K 35, K 41, K 44, K 49, K 51, K 58, K 63, K 64, K 66, K 69, K 70, K 72, K 77, K 78, K 79, K 80, K 82).
- Söz kesmede söz yüzüğü de takılır (K 51, K 52, K 53, K 58, K 63, K 64, K 66, K 69, K 70, K 72, K 77, K 78, K 79, K 80).
- Aile içi söz kesilirse kimse davet edilmez sadece aile büyükleri çağırılır (K 63, K 64, K 66, K 69, K 70, K 72, K 77, K 78, K 79, K 80, K 82, K 88, K 90)

- Söz kesmede kıza alınacak olan altın takı miktarı ile eşyalar da konuşulup kararlaştırılır (K 1, K 2, K 4, K 10, K 63, K 64, K 66, K 69, K 70, K 72, K 77, K 78, K 79, K 80).
- Söz kesmede genellikle tatlı olarak erkek tarafı baklava götürür. Baklava hem misafirlere hem de ertesi gün komşulara dağıtılır (K 1, K 2, K 4, K 35, K 41, K 44, K 49, K 51, K 52, K 53, K 58, K 63, K 64, K 66, K 69, K 70).
- Söz kesildikten sonra söz yüzüğünü sevilen ve her iki ailenin de tanıdığı itibarlı birisi takar. Gençlere iyi niyetli dileklerde bulunur (K 22, K 24, K 32, K 35, K 41, K 44, K 49, K 51, K 52, K 53, K 58, K 63, K 64, K 66, K 69, K 78, K 79, K 80, K 82, K 88, K 90, K 96, K 100, K 101, K 112, K 122, K 132)
- Söz kesme, küçük nişana da dönüşebilir. Bu durumda yalnızca ailenin en yakınları bulunur (K 1, K 2, K 22, K 24, K 32, K 35, K 41, K 44, K 49, K 51, K 52, K 53, K 58, K 63, K 64).
- Türkmenlerde başlık usulü mevcuttur. Başlık, kızların kocaya verilmesi esnasında, koca tarafından- kız tarafına verilen bir miktar paradır. Buna kalın da denir. Kalının veya başlığın miktarını kız tarafı ile oğlan tarafı tâyin ve tesbit ederler. İçtimai durumlarına göre, bu miktar az veya çok olabilir. Başlık almanın asıl gayesi; kıza cehiz hazırlamak içindir. Kıza yapılacak olan elbise vesairenin karşılığıdır. Bir kız gelin giderken elbetteki elbisesiz ve cehizsiz gitmeyecektir. Aşiret usulüne ve mali vaziyetine göre; en az, eşyalarını koymak için bir tahta sandık, bir boy aynası, birkaç kat elbise, gittiği yerin sakinlerine ve güveğinin yakınlarına verilmek üzere mendil çorap gibi bazı hediyeler lazımdır. İşte bu eşyalar Başlık parası ile alınır (Şahin, 1962, s. 73).
- Başlıktan sonra "yolların" listesi istenir. Bu liste genellikle sıra ile aşağıdakilerden oluşur: Emmi yolu (Amca yolu), Kardeş yolu (Ede yolu da denir.), Dayı yolu, Hala yolu (Bibi yolu da denir.) Pazarlık sonucu yol meselesi hemen, ödenerek halledilir. Bu işlemden sonra kız ve erkek tarafı birlikte pazarlığa giderek gerekli eşya-ları alırlar. Bu pazara çıkış, genellikle giyecek, kız ve oğlanın takılan içindir (Çavaz, 1983a, 40).
- Kıza verilecek düğün hediyelerine yörede "Beylik Karaltısı" denir (Çavaz, 1983a, 40).
- Oğlan evi tarafından kıza verilecek olan başlığa yörede "kalın" denir. Kız ve oğlan taraflarının ileri gelenleri ile, yörede etkili kişilerin araya girmesi ile

pazarlık sonucu tespit edilir. Söz kesildikten, sonra yarısı peşin alınır. Anlaşma bozulursa geri verilir (Çavaz, 1983a, 40).

- Kız verildikten sonra söz kesilir, amca ve dayı yolu (bir miktar para) tespit edilir, düğün zamanı ödenirdi (Yıldırım, 2011, s. 71).
- Başlık veya kalından maada,” **YOL**” ismi verilen bir miktar para veya hediyeler de alınır. Gelin olacak kızın en büyük erkek kardeşi ve en büyük kız kardeşi, amcası, dayısı, kızın bulunduğu köyün muhtarı ve ergen gençleri Yol alırlar. Erkek kardeşe, umumiyetle bir tabanca, kız kardeşe ise, bir top kumaş verilir (Şahin, 1962, s. 73).
- Ayrıca köy yolu namı altında kurbanlık davarlar, şeker ve kahveler de gönderilir. Köy yolu, ergenler yolu, muhtar yolu ve kardeşler yolu, gelin götürüleceği sırada verilir. Amca ve dayı yolu daha evvelden sağlanır. Başlık tamamen ödendikten sonra, kız tarafı düğün yapılmasına müsaade eder (Şahin, 1962, s. 73).

3.1.2.3.5. Nişan-Nişanlılık

Nişan, söz kesiminden sonraki aşamadır. Nişana genellikle kız tarafının düğün töreni diye bakılsa da nişan masraflarını kız veya erkek tarafının karşılaması yöreden yöreye değişmektedir. Günümüzde nişan evde aile arasında ya da salon tutularak geniş bir tanıdık gurubuyla yapılmaktadır. Salon nişanlarında saz ekibi olmaktadır. Köy meydanlarında, harmanlarda yapılan nişan eğlencelerinde ise kız tarafı tüm davetlilere yemek vermektedir (Altun, 2004, s. 257-261).

Nişanlılık dönemi dinsel bayramlardan birine rastlarsa, örneğin; Kurban Bayramı’nda kıza kurbanlık koç gönderilir. Ramazan Bayramı’nda ise kız ve oğlan evi karşılıklı olarak birbirlerini iftara çağırırlar ya da yiyecek-içeceklerle donatılmış iftar sinisi yollarlar (Örnek, 2000, s. 194).

Nişana çok önem verilir. Nişanlı oğlan kız evine giremez. Önce kızın gönlü alınarak nişan hazırlıklarına başlanır. Dünürler gelenek gereği nişanı kararlaştırdıktan sonra oğlan tarafında davar kesilir, pilav dökülür. Çalgı eşliğinde kızın obasına evine yemek gönderilir. Yemekler kız evinde neşayle yenir. Nişanda bazen âdet olmamakla beraber yüzük, altın gibi takılar gönderilir (Baykurt, 1993, s. 473-476).

Nişanda kıza, oğlan ve kız tarafından yakınları çeşitli ziynet eşyaları ve para takarlar. Verilen bu armağanlara “taki” denir. Bu törenlere nişan töreni, misafirlerin

çağrılması, davet edilmesine de “okuntu” veya “okuyuntu” denir. Bundan sonra çiftler “nişanlılık” aşamasına girmiş olur (Coşkun, 1983, s. 19-21).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Tekirdağ’da nişan evliliğe atılan ilk adımdır. Bu törenle kız ve oğlanın evlenme istekleri çevreye duyurulmuş olur. Nişan kız evinde yapılır. Nişan günü kız evi, oğlan evi tarafından istenen bohçaların yanında bir tepsi de nişan tatlısını oğlan evine gönderir. Oğlan evi nişan tatlısını nişan alameti olarak konu komşu, akrabaya dağıtır. Kız ve oğlan tarafı ile köy halkının hazır bulunduğu bir bahçede nişan töreni yapılır. Yüzükler bu törende takılarak gençlerin nişanları ilan edilir. Köy halkı bu tür törenlere büyük ilgi gösterir. Daha sonra düğün günü kararlaştırılır (Artun, 1998, s. 4-28).

Barak Türkmenlerinde

- Nişan büyük nişan ve küçük nişan diye ikiye ayrılır. Küçük nişan söz kesmeye gidildiğinde yapılır. Büyük nişan ise daha belirlenen bir tarihte gerçekleşir (K 1, K 3, K 5, K 6, K 11, K 17, K 18, K 22, K 24, K 32, K 36, K 39, K 41, K 44, K 48, K 49, K 51, K 53, K 54, K 56, K 60, K 63, K 64, K 77, K 79, K 80, K 82, K 86, K 88, K 90, K 92, K 99, K 100, K 101, K 102, K 109, K 112, K 128).
- Söz kesmeden sonra nişan yapılır. Nişan genellikle kız tarafının isteği üzerine yapılır (K 1, K 3, K 5, K 6, K 11, K 17, K 18, K 36, K 39, K 41, K 51, K 53, K 54, K 56, K 60, K 63, K 64, K 77, K 79, K 80, K 82, K 86, K 88, K 99, K 100, K 101, K 102, K 109, K 112, K 128).
- Küçük nişan söz kesme sırasında olduğu içi yakın akrabalar vardır. Büyük nişanda ise düğün gibi davetiye dağıtılır ve bütün eş dost çağrılır (K 1, K 3, K 5, K 6, K 24, K 32, K 36, K 39, K 41, K 44, K 48, K 54, K 56, K 60, K 63, K 80, K 82, K 86, K 88, K 90, K 92, K 99, K 100).
- Nişan masraflarını erkek tarafı karşılar (K 17, K 18, K 22, K 24, K 32, K 36, K 39, K 41, K 44, K 48, K 49, K 51, K 53).
- Nişan alışverişine gidilir ve kızın birinci derece yakınlarına da hediye alınır. Nişan alışverişinde kızın nişanda giyeceği kıyafet de alınır. Bu kıyafet bazen de kiralanır (K 53, K 54, K 56, K 60, K 63, K 64, K 77, K 79, K 80, K 82, K 86, K 88, K 90, K 92, K 99, K 100, K 101).

- Erkek tarafı kıza, kız tarafıysa erkeğe nişan hediyeleri alır. Bunlar genellikle kıyafet türü eşyalardır (K 22, K 24, K 32, K 36, K 39, K 41, K 44, K 48, K 56, K 60, K 63, K 64, K 77, K 88, K 90).
- Nişan eskiden köyde köy meydanında yapılırken günümüzde şehirde sokakta ya da düğün salonlarında da yapılabilmektedir (K 77, K 79, K 80, K 82, K 86, K 88, K 90, K 92, K 99).
- Köyde yapılan nişan yemekli olabilir. Şehirde evde yapılan nişanda da yine yemek ve tatlı ikram edilebilir. Düğün salonlarında ise misafirlere tatlı, pasta ve içecek ikram edilmektedir (K 51, K 53, K 54, K 56, K 82, K 86, K 88, K 90, K 92, K 99, K 100, K 101, K 102, K 109, K 112, K 128).
- Eskiden köylerde sadece davul-zurnayla nişan yapılırdı. Bugün hem köyde hem de şehirde nişan ve düğün, davul-surnanın yanı sıra orkestra da bulunmaktadır (K 17, K 18, K 41, K 44, K 54, K 56, K 60, K 63, K 64, K 77, K 79, K 80, K 82, K 86, K 88, K 90, K 92).
- Eskiden nişanlılık döneminde kızla erkek görüşemezdi. Bugün yine kızla erkeğin nişanlılık döneminde çok sık görüşmesi hoş karşılanmaz (K 24, K 32, K 36, K 39, K 41, K 44, K 48, K 49, K 51, K 53, K 54, K 56, K 60).
- Nişanlılık döneminde erkek tarafı bayramlarda kız tarafına hediyeler götürür. Bu hediyelere “bayramcalık” denir (K 1, K 3, K 5, K 6, K 11, K 17, K 18, K 22, K 24, K 32, K 36, K 39, K 41, K 44, K 48, K 49, K 51, K 53, K 54, K 56, K 60, K 63, K 64, K 77, K 79, K 80, K 82, K 86, K 88, K 90, K 92, K 99, K 100, K 101, K 102, K 109, K 112, K 128)..
- Nişanlılık süresinin uzun olması hoş karşılanmaz ve bir an önce düğün yapılması için erkek tarafı kız tarafına baskı yapar (K 5, K 6, K 11, K 17, K 18, K 22, K 24, K 32, K 36, K 39, K 41, K 44, K 48).
- Nişan evde yapılacaksa kız evinde yapılır (K 49, K 52, 79, K 80, K 82, K 86).
- Söz yüzüğünden sonra nişan töreninde erkeğe ve kıza nişan yüzüğü takılır. Yüzükler bir tepsi içerisinde getirilir ve her iki ailenin de itibar gösterdiği bir büyük tarafından takılır (K 22, K 24, K 32, K 36, K 39, K 41, K 44, K 48, K 54, K 56, K 60, K 63, K 64, K 77, K 79, K 80, K 82).
- Nişanın herhangi bir sebeple bozulmaması için nişan ve düğün arası kısa tutulur. Nişanı bozan taraf kız tarafı olursa alınan eşyalar ve altınlar geri verilir. Erkek tarafı nişanı bozduğunda verilmez. (K 63, K 64, K 67, K 72, K 80).

- Nişanlılık süreci aynı zamanda hem ailelerin hem de evlenecek olan gençlerin birbirini tanıma sürecidir (K 22, K 32, K 38, K 44, K 49).
- Nişanlı kız, eskisi gibi rahat hareket edemez, istediği yere annesiyle birlikte gider (K 25, K 32, K 44, K 53).
- Nişanlılık süreci aynı zamanda düğün hazırlıklarının da yapıldığı bir dönemdir. Gençlerin nerede yaşayacakları belirlenir ve eşyalar alınmaya başlanır (K 12, K 36, K 49, K 63, K 69).

3.1.2.3.6. Davet/Okuntu

Düğünün önemli adımlarından birisi davetiye ve okuntu ile akrabaların ve tanıdıkların düğüne çağırılmasıdır. Davetiye ve okuntu geleneği, büyük nişan yapılmışsa orada da görülür. Düğünle aynı şekilde akrabalar ve tanıdıklar nişana çağırılır.

“İnsanları düğüne davet etmek için gönderilen armağan Adana ağızlarında okuntu olarak adlandırılır. Bu sözcüğün kökenini de Türk yazı dilinin derinliklerinde buluruz. Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerinde okımak şeklindeki bu sözcük ‘çağırarak, yüksek sesle çağırarak’ anlamındadır. Davetiye işlevindeki bu armağan, insanları düğüne çağırarak işlevini görmektedir.” (Akalin, 2000, s. 1).

Anadolu’da okuntu; düğüne çağırarak için verilen hediye; çağrı kâğıdı, çağrılık, davetiye; izin kâğıdı, pusula vs. gibi anlamlara gelmektedir (Şimşek, 2003, s. 19).

Düğüne çağrı, Anadolu’nun birçok yerlerinde okuntu, okuma deyimleri ile gösterilir; kimi yerlerde bu maksatla gönderilen hediyelere yolluk derler; Toroslar bölgesinde düğüne çağrı, yol dağıtma diye adlandırılır. Bu işi çokluk kadınlar görür; kimi yerlerde, erkeklere erkek, kadınlara kadın okuyucular gönderilir; Eskişehir’de, okuyucuların, düğün sahibinin evinden ayrılması sırasında defçilerle uğurlanması, olaya, düğünün başlangıcı anlamında özel bir önem verildiğini gösterir. Okuyucular, ya sabun, şeker, mum gibi birer simge değerinde şeyler ya da kumaş gibi hediyeler götürürler, düğüne çağrılan kimselere; gelin hamamı, kına, duvak gibi düğün kesimlerinin günlerini, yerlerini haber verirler; bahşiş alırlar. Mudurnu köylerinde çağrılanlara ayrı ayrı mum gönderildiği gibi, muhtara bir tek mum yollandığı da olur; muhtar bunu camiye diker ve böylece bütün köylüyü düğüne davet eder (Boratav, 1999, s. 177).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Gaziantep'in İslahiye ilçesinin Kırıkçalı Köyü'nde düğüne davet, özel olarak pişirilen düğün ekmeğinin dilimlerinin her birinin bir eve gönderilmesiyle yapılmaktadır. Yine erkek tarafı mumla, kibritle eşi dostu düğüne davet edebilmektedir. Günümüzde çağrı daha çok, davetiyeyle yapılmaktadır (Ekici, 1996, s. 66).

Barak Türkmenlerinde

- Barak Türkmenlerinde davetiye ve okuntuyla ilgili gelenekler geçmişten günümüze kısmen de olsa değişiklik göstermektedir (K 1, K 7, K 22, K 32, K 49, K 52, K 53, K 64, K 69, K 77, K 80, K 82, K 99, K 102, L 132).
- Eskiden küçük de olsa bir hediyeyle akrabalar ve tanıdıklar düğüne çağrılır, buna okuntu denirdi (K 1, K 7, K 22, K 32, K 49, K 52, K 53, K 64, K 69, K 77, K 80, K 82, K 99, K 102, L 132).
- Zaman içerisinde zaman içerisinde okuntunun yerini davetiye almıştır. Bugün yakın akrabalara okuntu götürülmekte, onun dışında davetiye dağıtılmaktadır.
- Eskiden çorap, mendil, tülbent gibi şeyler okuntu olarak dağıtılmaktaydı. Yakın akrabalara gömlek, elbiselik kumaş götürülürdü (K 1, K 7, K 22, K 32, K 49, K 52, K 53, K 64, K 69, K 77, K 80, K 82, K 99, K 102, L 132)..
- Düğün daveti yakın akrabalara hediye sunarak yapılır. Bu da yalnızca erkek tarafına yapılır. Erkek evlendiren aile kendi akrabalarına hediye verir. Davetiye yerine top kumaşlar hediye edilir. (K 1, K 3, K 5, K 8, K 9, K 13, K 16, K 17, K 25, K 32).
- Erkek tarafı anne yolu, bacı yolu, bibi yolu adı verilen akrabalara hediye verilir (K 1, K 3, K 5, K 8, K 9, K 13, K 16, K 17, K 25, K 32).
- Eskiden davulla da düğüne davet edildiği olurdu. Bugün özellikle köy düğünlerinde düğün günü sabah misafir alan evlere davulcularla bir düğün sahibi giderek o evde kalanları düğüne fasıl eşliğinde çağırır (K 1, K 7, K 22, K 32, K 49, K 52, K 53, K 64, K 69, K 77, K 80, K 82, K 99, K 102, L 132).
- Davetiye dağıtmaya kart dağıtma da denmektedir. Aileler bir araya gelir kaç tane davetiye bastırılacağına karar verir. Davetiye erkek tarafı bastırır (K 1, K 7, K 22, K 32, K 49, K 52, K 53, K 64, K 69, K 77, K 80, K 82, K 99, K 102, L 132).

- Damat adayı arkadaşlarını sigara ikram ederek özellikle çeyiz ve kınaya davet eder (K 1, K 7, K 22, K 32, K 49, K 52, K 53, K 64, K 69, K 77, K 80, K 82, K 99, K 102, L 132).
- Davetiye düğünden bir hafta önceden dağıtılmış olur. Davetiyede düğün tarihi yazılır. Şehirde yapılan düğünde düğün ve kına tarihi yazılır. Davetiye dağıtan kişi, sözlü olarak da çeyiz, kına ve düğün tarihlerini söyler (K 32, K 49, K 52, K 53, K 64, K 69, K 77, K 80, K 82, K 99, K 102, L 132).
- Davetiye ya da okuntu almayan kişi düğüne gitmez. Özellikle yakın akrabalar okuntu bekler. Okuntunun niteliğinde karşılıklılık önemlidir (K 22, K 32, K 49, K 52, K 53, K 64, K 69, K 77, K 80, K 82, K 99, K 102, L 132).
- Bugün hem davetiyenin davetiyenin hem de okuntuunun yerini, uzaktaki akraba veya tanıdıkları çağırmak için cep telefonlarının aldığı durumlar da vardır (K 22, K 32, K 49, K 52, K 53, K 64, K 69, K 77, K 80, K 82, K 99, K 102, L 132).
- Düğüne müsaade edildiğinde, oğlan yani güveyi tarafı düğün tarafı yapar, köylere, hısımlar ve akrabalarına davetiyeler gönderilir. Düğüne davet iki şekilde olur: ya alelade davet veyahut da okuntulu davet, alelade davet bir mektupla olur. Okuntulu davet ise, hediyeli olur. Tanınmış ailelere okuntu gönderilir. Hediye olarak top top kumaşlar verilir. Nihayet düğün başlar, buna düğün kurulması derler (Şahin, 1962, s. 73).
- Okuntulu davete gelenler, düğün masraflarına iştirak üzere düğün sahibine keseler dolusu paralar verirler. Düğünde Türkmen ağaları sıra ile otururlar, kahveler dağıldıktan sonra, abtallar tarafından şabaş çağrılır. Şabaşın manası şudur ki, her ağa isim ve şöhreti ile anılır. Bu Şabaşta her ağa, kendi şan ve şöhretine göre para verir. Toplanan paralar orta yerde bir kilim üzerine yığılır ve külliyyetli bir yekûn tutar. Bu paraların hepsi düğün sahibinindir. Bütün masrafları bu paradan çıktıktan sonra bir hayli miktarda kendisine kâr kalır. Fakat bu okuntulu davet usulü mahzurlu görüldüğünden yavaş yavaş terk edilmektedir. Çünkü bu usulde Türkmen ağaları para vermekte adeta yarış yaparlardı, kim daha çok para verirse onun itibarı yükselirdi. Neticede bu yüzden ağalar mağdur olurlardı (Şahin, 1962, s. 73).
- Okuntu için eşya alınır. Alınan, eşyalar oğlan evinde köy-lülere sergilenir. Düğüne davet okuntu gönderilerek yapılır. Okuntu ile birlikte düğün tarihini bildirir, ya da yazılı bir kâğıt konur. Ya da okuntuyu götüren sözlü davet yapar.

Düğüne gelemeyecek olanlar okuntuyu kabul ederek parasını öderler. Düğün kurulmadan Önce oğlan tarafı komşularını ve akrabalarını toplayarak gelecek konukları onların isteğine göre dağıtır (Çavaz, 1983a, s. 41).

3.1.2.4. Düğün

Geçiş dönemi olarak evlilik içerisindeki en önemli aşama olan düğün, bir anlamda evlenecek olan çiftlerin içindeki yaşadıkları toplumda birlikteliklerine meşruiyet kazandırma vasıtasıdır. Düğün sayesinde çiftlerin evliliği hem topluma ilan edilir hem de toplumun onayı alınmış olur. Bu anlamda düğün, yalnızca kırsal kesimde değil, şehirlerde, okuma yazma oranının yüksek olduğu toplumsal yapılarda ve bütün ekonomik gelir gruplarında varlığını devam ettiren bir gelenektir. Şekli değişse de düğün, toplumsal yapının önemli bir unsurudur.

Düğün, evlenme denilen geçiş döneminin en belirgin özelliğidir. Düğünün geleneklere en uygun biçimde uygulanması için çaba sarf edilir. Medenî nikahtan sonra yapılan düğünle, gelinle güveyin evliliği yasa, din ve bağlı bulunduğu topluluğun üyelerinin onayıyla geçerli sayılır. Düğündeki amaç kadın ve erkeğin evliliğini ilan etmek, toplumun gözünde geçerli kılmak, kutlamak ve kutsamaktır (Örnek, 1995, s. 93).

Düğünün ne zaman olacağı iki tarafın ailelerinin anlaşması ile kararlaştırılır. Bu süre çok kısa olabileceği gibi yıllarca da uzayabilir. Düğün, oğlanın askerliği, oğlan tarafının ağırlığı sağlayamaması veya çeyizi tamamlayamaması gibi nedenlerle gecikebilir. Anadolu'da düğünler genellikle sonbaharda olur. Sonbahar, harman işlerinin sona ermesi, kış hazırlıklarının tamamlanması, yayladan dönülmüş olması ve düğün masraflarını karşılayabilme bakımından en elverişli zamandır (Boratav, 1984, s. 176).

3.1.2.4.1. Düğün Hazırlıkları

Düğüne hazırlık süreci kızın verilmesiyle başlar diyebiliriz. Söz kesildikten sonra hem nişan ve düğün tarihi konuşulup kararlaştırılır hem de yeni kurulacak olan evle ilgili hazırlıklara başlanılır. Düğün davetiyelerinin dağıtılmasıyla birlikte resmi olarak da düğün sürecine girilmiş olur.

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Tekirdağ'da düğünler bazen salı günü başlayıp pazar günü sona erer. Bu düğünler "perşembe düğünü" ve "pazar düğünü" olarak adlandırılır. Köylerde daha çok "pazar düğünü" yapılmaktadır. Düğüne cuma gecesi kız evinde, cumartesi günü oğlan evinde başlanır. Düğüne komşular, akrabalar ve köylüler katılır. Erkekler oğlan evine yakın bir yere, komşu evine veya bir kahve ocağına giderek düğünü kutlarlar; çay, kahve içerler. Kadınlar hediyeleriyle birlikte düğün evine giderler; kız evinde ve erkek evinde cümbüş vardır. Kızlar rengarenk elbiseleri, pırıl pırıl parlayan oyalı grepleriyle maniler, türküler söyleyip oynarlar. Köyde delikanlılar, oynayan kızları 30-40 metre uzaktan seyrederek. Kızlara yaklaşıp laf atmak hoş karşılanmaz. Eğlenceler kızlarla delikanlıların karşılıklı bakışmaları, imalı maniler söylemeleriyle sürer (Artun, 1998, s. 4-28).

Gaziantep'in İslahiye ilçesinin Kırıkçalı Köyü'nde düğüne davet, özel olarak pişirilen düğün ekmeğinin dilimlerinin her birinin bir eve gönderilmesiyle yapılmaktadır. Yine erkek tarafı mumla, kibritle eşi dostu düğüne davet edebilmektedir. Günümüzde çağrı daha çok, davetiyeye yapılmaktadır (Ekici, 1996, s. 66).

Yörük düğünlerinde çarşamba günü davetliler düğüne gelir. Düğüne davetli olanların kısır keçi getirmeleri âdettir. Fakat düğünde hediye getirmek şart değildir. Düğün çeşitli eğlencelerle devam ederken aynı günün akşamında gelinin kınası yakılır. Kına gecesinde çeşitli eğlenceler yapılır. Kadınlar ve erkekler birlikte eğlenebilir. Türküler söylenir. Perşembe günü öğlene doğru kız kınalı ve duvaklı olarak çadırdan çıkar. Ata biner, kendisine, güvey tarafından seçilmiş iki yenge eşlik eder. Gelin evden ayrılırken yanık türküler söylenir (Baykurt, 1993, s. 473-476).

Barak Türkmenlerinde

- Gaziantep Baraklarında düğünlerin bir kısmı köyde köy meydanında yapılırken bir kısmı ilçe merkezlerinde ve şehirde düğün salonlarında yapılmaktadır. Köyde yapılan düğünlerde düğün hazırlıkları ve düğün geleneksel yapısını korumaktadır (K 91).
- Düğün eskiden harman sonrası yapılırdı. O zaman herkesin elinde para olurdu (K 3, K 25, K 32, K 45, K 53, K 54, K 64, K 69, K 70, K 72, K 77, K 78, K 80, K 88, K 89, K 90, K 99).

- Düğün, fıstık çok olduğu yıl, fıstık sonrası bir tarihte de yapılır. Ailenin yıllık geliri genellikle fıstıktandır (K1, K 12, K 25, K 32, K 45, K 53, K 54, K 64, K 69, K 70, K 72, K 77, K 78, K 80, K 88, K 89, K 90, K 99)..
- Düğün tarihi kız eviyle de konuşularak kararlaştırılır. Öncelikle kız evinin durumunun uygun olması beklenir(K 53, K 54, K 64, K 69, K 70, K 72, K 77, K 78, K 80).
- Kızın abisi ya da erkek kardeşi askerdeyse düğün için onun gelmesi beklenir (K 52, K 53, K 54, K 64).
- Düğün daha çok yazın ve bahar aylarında yapılır (K 52, K 53, K 54, K 64)..
- Düğün öncesi “pazarlık” denilen alışverişe gidilir. Kıza ve erkeğe hediyeler alınır. Daha çok kıza giyecek, takı gibi şeyler alınır. Erkeğe kız tarafı takım elbise alır. Pazarlığa iki ailenin yanı sıra teyzeler ve halalar da gider (K 3, K 25, K 32, K 45, K 53, K 54, K 64, K 69, K 70, K 72, K 77, K 78, K 80, K 88, K 89, K 90, K 99, K 101).
- Pazarlık da kızın aile fertlerine de hediyeler alınır (K 3, K 25, K 32, K 45, K 53, K 54, K 64, K 69, K 70, K 72, K 77, K 78, K 80, K 88, K 89, K 90, K 99).
- Pazarlık da özellikle kız tarafının yakınlarına okuntu olarak götürülecek kumaş ya da diğer hediyeler de alınır (K 3, K 25, K 32, K 45, K 53, K 54, K 64, K 69, K 70, K 72, K 77, K 78, K 80, K 88, K 89, K 90, K 99)..
- Kızın kınada ve düğünde giyeceği kıyafetler düğünden önce alınır. Gelinlik bazen kiralanır (K 49, K 53, K 54, K 64, K 80).
- Köyde yapılan düğünlerde, komşular da düğün hazırlıklarına yardım eder (K 22, K 35, K 64, K 69, K 77, K 79).
- Düğünden önce komşularla birlikte düğün ekmeği yapılır (K 22, K 35, K 64, K 69, K 77, K 79).
- Köy düğünlerinde eskiden ulaşım zor olduğu için gelen misafir yatılı olurdu. Bu yüzden gelen misafiri komşular arasında paylaşırlardı. Her ev kendi durumuna göre bir küçükbaş hayvan keserdi (K 1, K 3, K 5, K 8, K 9, K 13, K 16, K 17, K 22, K 35, K 49, K 64, K 80, K 89).
- Oğlan evinde düğün yemekleri pişirilir ancak kız tarafına gönderilmez. Erkeğin ailesinin ekonomik durumuna göre oğlan evi koyun, keçi, bazen de büyükbaş hayvan keser, düğün yemeği yapılır. Kesilen hayvan çoksa misafir alan

komşulara da dağıtılır (K 1, K 3, K 5, K 8, K 9, K 13, K 16, K 17, K 22, K 35, K 49, K 64, K 80, K 89).

- Dışarıdan gelen misafirler cuma günü gelir. Yakın komşulara ve akrabalara dağıtılarak yatırılır, pazar günü tekrar dönerler (K 1, K 3, K 5, K 8, K 9, K 13, K 16, K 17, K 22, K 35, K 49, K 64, K 80, K 89).
- Özellikle köy düğünleri davullu olur. Düğünde kaç davulun olacağı, o ailenin ekonomik durumuna göre değişir. Davul sayısı aynı zamanda itibar göstergesi gibi algılanır (K 1, K 3, K 5, K 8, K 9, K 13, K 16, K 17, K 22, K 35, K 49, K 64, K 80, K 89, K 90, K 112, K 125).
- Köy düğünleri üç gün sürer. Cuma günü bayrak dikmeyle başlar. Pazar günü gelin getirilir ve düğün biter (K 1, K 3, K 5, K 8, K 9, K 13, K 16, K 17, K 22, K 35, K 49, K 64, K 80, K 89, K 90, K 112, K 125).
- Düğünde gençler akşamları kendi aralarında eğlenceler de yaparlar (K 1, K 3, K 5, K 8, K 9, K 13, K 16, K 17, K 22, K 35, K 49, K 64, K 80, K 89, K 90, K 112, K 125).
- Düğünde gece halayın ortasına ateş yakıldığı da olur (K 1, K 3, K 5, K 8, K 9, K 13, K 16, K 17, K 22, K 35, K 49, K 64, K 80, K 89, K 90, K 112, K 125).
- Damadın arkadaşları damadı alır, köyde toplanılır zılgıt ve halayla damat tıraşı yapılır (K 13, K 16, K 17, K 22, K 35, K 49, K 64, K 69).
- Barak köy odalarında düğünlerde birkaç farklı odada toplanılır ve davul zurna, bağlama eşliğinde türküler söylenilir. İçkili de olan bu toplantılarda iskân türkülerinin ayrı bir yeri vardır (K 19, K 69, K 91).
- Kız tarafı düğün müsaadesi vermezse, oğlan tarafı düğün yapamaz. Faraza kız tarafı yaşlı ise, oğlan tarafı düğün yapamaz (Şahin, 1962, s. 73).
- Eskiden gelin düğün için hazırlanırken başlarına kalak bağlayıp duvak atarlardı. Kalağın etrafına çiçeklerden çıtkı yapıp ve çiçeklerin arasına çeşitli renklere boyanan tozzaklar (tavuk, horoz ya da hindinin tüyü) konulurdu. Daha sonra geline bu kalak gelinin başına konurdu. Geline iki zubun, iki köynek, iki tuman giydirebilirler ve önüne yastık koyarlardı. Gelinin arkasına bir erkek çocuğu oturturlardı, ilk çocuğu erkek olsun diye. Sonra geçlerden birisi (damadın arkadaşı) gelir ve gelinin önündeki yastığı kaçıtır. Damattan bahşiş almak için yastığı damada götürür (K 93).

- Oğlan tarafından yakın 4 kadın kız evine giderek yorgan, döşek, yastık, seferiye minderi, jüdele vb. gibi ev eşyalarının kesimini yaparlar. Bu işleme yörede “Yatak Biçme” denir. Evlenmeden kısa bir süre önce yapılır (Çavaz, 1983a, s. 40).
- Düğün başlamazdan önce köyün genç yetişkin kızları odun getirmeğe çağırılırlar. Her kız odun getireceği ipi alarak düğün evine toplandıktan sonra hep birlikte odun düşürmeğe giderler. Gelirken sıraya dizilerek köye birlikte gelirler. Hangi kızın şeleği daha büyükse onun üzerine bayrak dikilir. Odun şelekleri oyunlarla ve gülüşerek eve getirilir. Oduna giden genç kızlara düğün sahibi o gün oldukça iyi bir ziyafet verir (Özbaş, 1958, s. 44).
- Düğünden en az bir hafta önce köyün genç kızları şellek denilen odun yükünü düğün evine taşırlar, iki üç gün ekmek yapılırdı. Düğünden önce akşamları çalgısız ve el ele tutuşularak bir kişinin mani söyleyip diğerlerinin tekrarladığı “leylim sekme” denilen oyunlar oynanırdı (Yıldırım, 2011, s. 71).
- Düğün günü köyün dışında karşılanan davul ve zurna gençlerin katılımıyla ev ev dolaşarak oyunlar oynanır, ayrıca düğün sahibi tarafından muhtara hediyeler verilirdi. Düğün bir hafta sürer, her gün gün doğmadan önce yüksek bir yerde fasıl adı altında uzun havalar çalınırdı. Bunun amacı düğünü etrafa duyurmaktı (Yıldırım, 2011, s. 72).
- Düğünün müddeti düğün yapanın mali vaziyetine ve içtimai mevkiine bağlıdır. 3 gün 5 gün bir hafta veya 10 gün devam edebilir. Türkmen ve Barak düğünleri çok cazip ve manzaralıdır (Şahin, 1962, s. 73).

3.1.2.4.2. Bayrak Dikme/Sağdıç

Bayrak asma düğünün başladığının ilanıdır. Geleneksel düğünlerin tamamında bayrak asma âdeti devam etmektedir. Özellikle geleneksel düğünlerde bugün de devam eden diğer bir gelenek sağdıçlık geleneğidir. Düğünlerde hem gelinin hem de damadın sağdıçları olur. Sağdıçlık en eski Türk geleneklerinden birisidir.

“Bayrak, düğün evinin (oğlan evinin) bir işaretidir, sembolüdür. Bu sebeple, çeşitli şekillerde süslenen bayrağın düğün evine dikilmesine sadece Anadolu’da değil bütün Türk dünyasında rastlanır.” (Şimşek, 2003, s. 143).

Düğün bayrağı mutluluğun da süngeri olup damadın damına dikilmektedir. Düğün bayrağındaki elmayı nisan alıp başarılı olan damattan ödül alır. Bey Dalı'ndan çalınmış elmayı bey çalandan satın alır. (Kalafat, 2010, s. 244-457).

Düğün günü âdet olarak evin önüne, düğün evini belirtmek için Türk bayrağı asılır ve bayraktar seçilir. Genelde bu görev muhtara veya birinci azaya verilir. Bu kişiler düğünü yönetirler, misafirleri karşılarlar ve insanları rahatsız edecek olayların çıkmasını engellerler. Köyün bir grup delikanlısı bir sopanın ucuna Türk bayrağını bağlayarak kız evine giderler. Kız evinden aldıkları bir havluyu da sopanın ucuna bağlayarak damadın evine gidip sopayı evin önüne dikerler (Eroğlu, 2003, s. 105).

Türk kültüründe bayrak dikmenin ayrı bir yeri vardır. Uzun bir sırığa bağlanan bayrak evin önünde uygun bir yere dikilir. Bayrak dikilirken şöyle bir uygulama yapılır: Bayrak bir hocanın duaları eşliğinde yerden yavaş yavaş kaldırılır. Duaların bitmesi ve mahallelilerin âmin demesiyle birlikte bayrak kaldırma bitirilir. Bu aşamadan sonra davul-zurna çalmaya başlar ve mahallenin gençleri bayrağı alarak evin en yüksek yerine dikerler (Uysal, 2009, s. 219).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Sivas Türkmenlerinde, bayrak donatılır. Ucuna üç çeşit tülek dikilir. Topluluğa getirilir. Hoca dua eder ve iyi dileklerde bulunarak bayrağı bir gence verir. Genç, diğer gençlerle mezarlığa giderek üç kez dolaşırlar, dua ederler, sonra da silah atarak geri dönerler. Bayrağı gelinin geleceği evin kapısına dikerler. Bir bayrak da sağdıç kapısına dikilir (Bozyiğit, 1995, s. 263).

Çukurova Yörük ve Türkmenlerinde düğünde düğün evine bayrak asarlar. Düğüne konuk olarak gelen obalar bayraklarıyla gelirler. Gelin alayı mezarlık çevresinde döndürülür (Artun, 2009, s. 194).

Tekirdağ'da damat sağdıçlığı geleneği günümüzde de sürmektedir. Sağdıç damadın evli, yakın bir arkadaşından seçilir. Sağdıçlar damadı gerdek konusunda bilgilendirirler. Rakipten ve kaba şakalardan korurlar. Eskiden damadı gerdeğe sokarken yumruklamanın dışında iğne ve çuvaldız da batırırlarmış. Günümüzde bu âdet çok azalmıştır (Artun, 1988, s. 102).

Tekirdağ'da damat sağdıçlığı geleneği günümüzde de sürmektedir. Sağdıç damadın evli, yakın bir arkadaşından seçilir. Sağdıçlar damadı gerdek konusunda bilgilendirirler. Rakipten ve kaba şakalardan korurlar. Eskiden damadı gerdeğe

sokarken yumruklamanın dışında iğne ve çuvaldız da batırılmış. Günümüzde bu âdet çok azalmıştır (Artun, 1988, s. 102).

Güneydeki Türkmenlerin eski düğünlerini anlatan kimi araştırmalara göre, düğüne özgü beyaz ve kırmızı renkteki bayrak oğlan evinin kapısının üstüne asılmaktadır. Kırmızının tam ortasına beyaz bir nal şekli çizilmiştir. Ayrıca kırmızı ve beyazın üzerine el şeklinde oyulmuş bir bez dikilir (Yalman, 2000, C. I, s. 79).

Barak Türkmenlerinde

- Bayrak düğünden bir gün önce düğün evine dikilir. Düğünün başladığını gösterir (K 22, K 24, K 29, k 35, K 44, K 53, K 54, K 63, K 64, K 69, K 77, K 80, K 82, K 83).
- Bayrak dikmeye daha çok yakın akrabalar ve damadın arkadaşları gelir (K 22, K 24, K 29, k 35, K 44, K 53, K 54, K 63, K 64, K 69, K 77, K 80, K 82, K 83).
- Bayrak bir deriğin ucuna dalgalanacak şekilde bağlanır ve süslenir (K 22, K 69, K 101, K 102).
- Bayrak süslenerek evin damına dikilir. Süs olarak bayrağın yanına çeçekler, zeytin dalı, ayna, balon gibi şeyler eklenir (K 22, K 24, K 29, k 35, K 44, K 53, K 54, K 63, K 64, K 69, K 77, K 80, K 82, K 83, K 88, K 91, K 99).
- Dikilen bayrak düğün sonuna kadar kalır (K 22, K 24, K 29, k 35, K 44, K 53, K 54, K 63, K 64, K 69, K 77, K 80, K 82, K 83)..
- Eskiden düğünlerde bayraktarlar vardı. Düğün alayında en önde alinde bayrakla giderdi (K 22, K 24, K 29, k 35, K 44, K 53, K 54, K 63, K 64, K 69, K 77, K 80, K 82, K 83)..
- Köylerdeki düğünlerde bayrak dikilirken silah sıkıldığı da olur (K 22, K 35, K 64, K 69).
- Sağdıçların bekâr olması gerekir. Gelinin ve damadın arkadaşlarından seçilir. Erkek sağdıçın görevi geline ve damada yiyecek hazırlamaktır (K 22, K 24, K 29, k 35, K 44, K 53, K 54, K 63, K 64, K 69, K 77, K 80, K 82, K 83).
- Erkeğin sadıcı, düğün boyunca damada yardımcı olur ve bahşişleri dağıtır (K 22, K 24, K 29, k 35, K 44, K 53, K 54, K 63).
- Erkeğin sadıcının koluna kırmızı kurdale bağlanır (K 22, K 24, K 29, k 35, K 44, K 53, K 54, K 63, K 64, K 69, K 77, K 80, K 82, K 83, K 90).

- Düğünün sahibi olan eve yaklaşık bir hafta önceden çiçeklerle süslenmiş, bayraklı uzun bir direk dikilirdi. Direğin üzerine de yine çoğalmayı ve bereketi simgeleyen nar veya darı söbeleği (mısır koçanı) konurdu. Bu âdete birçok Türkmen yerleşiminde de rastlamak mümkündür (Yıldırım, 2011, s. 71).

3.1.2.4.3. Çeyiz

Arapça “cihaz” sözünden gelen çeyiz; gelin için hazırlanan sandık eşyası, kızın baba evinden götürdüğü mal ve mülktür. Geleneksel kültürümüzde kız çocukları ergenlik çağına gelmeden çeyiz hazırlıklarına başlanır. Çeyiz olarak ilk önce yatak çarşafı, yastık kılıfı, yorgan yüzü, mendil, örtü vb. eşyalar hazırlanır. Hazırlanan bez eşyaların tümü işlemelidir. Çevreler, yağlıklar, kenarları oyalanmış yazmalar, el örgüsü çoraplar çeyizin tamamlayıcı öğeleridir. Ailenin ekonomik durumuna göre birkaç yatak ve yorgan, iç çamaşırları, giysiler, kilim, halı, bakır kap kacak kıza verilen çeyiz eşyaları arasındadır. Kızın ailesinin ekonomik gücü ve günümüzün yaşam koşulları kızın çeyizini de etkilemektedir. Bugün yukarıda bahsettiğimiz eşyaların dışında ailenin ekonomik gücünün yettiği ölçüde kızların çeyizinde elektrikli ev aletleri de yer almaktadır (Başçetinçelik, 1998, s. 167-173).

Kız evinin, düğün tarihinden önce çeyiz adı verilen birtakım eşyaları hazırlayıp alması âdettir. Düğünden bir müddet önce damat ve gelin kendi yakınlarından birkaç kişiyle giyecek ve ev eşyası almak için alışverişe çıkarlar. Buna çeyiz düzme denir. Kızın çeyizi tamamlanınca konu komşuya gösterilir. Çeyiz oğlan evinde duvarlara asılır, masalar üzerinde sergilenir. Çeyiz düğüne bir hafta kala ve alay önünde damat evine davul zurna eşliğinde bayrakla götürülür (Artun, 1998, s. 12).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Yörüklerde bir eve gerekli olan bütün eşyayı kız evinin getirmesi âdettir. Mutfak eşyaları güvey tarafından sağlanır. Oğlan evinden kalın (ağırlık) istemek âdet değilse de çok zaman evlenecek oğlan nişanlısına yardım parası gönderir. Çok çeyiz getiren kızın ünü obalarda anılır. Gelin, evinden göçmeden iki gün önce oğlan evine götüreceği çeyizleri ortaya serer. Obadakiler çeyizi gezerler. Dua ederler. Bu dua genellikle şöyledir: “*Tatlı geçim, hayırlı zürriyet, Allah güvendirsın.*” Çeyiz görülürken kızın ana babası da kutlanır. Çeyiz göstermeye “*sergi*” de denir (Yalman, 1977, s. 258-268).

Tekirdağ'da kız evinin, düğün tarihinden önce çeyiz adı verilen birtakım eşyaları hazırlayıp alması âdettir. Düğünden bir müddet önce damat ve gelin kendi yakınlarından birkaç kişiyle giyecek ve ev eşyası almak için alışverişe çıkarlar. Buna "*çeyiz düzme*" denir. Çeyiz damat evine davul zurna eşliğinde bayrakla götürülür. Çeyiz taşınırken sandığın üzerine oturma âdeti vardır. Bahşış alınmadan kalkılmaz. Bu arada gelinlik alınır veya diktirilir. Kızın çeyizi tamamlanınca konu komşuya gösterilir. Çeyiz düğüne bir hafta kala ve alay gününde oğlan evine gönderilir. Çeyiz oğlan evinde duvarlara asılır, masalar üzerinde sergilenir (Artun,1998, s. 4-28).

Bu hazırlık tamamlanınca düğüne birkaç gün kala veya birkaç gün önce "okuyucu" ,"fike" veya "yiğitbaşı" adı verilen, genellikle fakir ve dul bir kadın, komşuları, hısım akrabayı ve diğer köylüleri tek tek gelin hamamı, hamam gecesi, ana kınası ve kız kınası için çağırır. Okuyucu kadının sepetinde yaşlılar için kına ve gençler için kırmızı kurdeleyle bağlı tel bulunur. Köyün yaşlı kadınlarına birer fincan kına verir. Genç kızları kız kınası için yapılacak olan peksimet yapımı için kız evine çağırır. Okuyucu kadına çağırıldığı evlerden mendil, havlu, kumaş, para ve yiyecek gibi şeyler verilir. Köy kâhyası da muhtelif yerlerde bağırarak düğünü ilan eder (Artun, 1998, s. 4-28).

Barak Türkmenlerinde

Kıza hazırlanan çeyizle ilgili gelenekler Barak Türkmenlerinden geçmişten günümüze değişiklik göstermektedir. Ancak bu geleneklerin önemli bir kısmı bugün köy ve köy çevresinde devam etmektedir. Eskiden kıza çeyiz olarak hazırlanan eşyalar köy evinde geleneksel yaşam tarzına cevap verecek mahiyetteyken, bu durum şehirleşmeyle birlikte dönüşmeye başlamıştır. Yaşam biçiminin değişmesi doğal olarak geleneklere de etki etmektedir.

- Kızın annesi kızın çeyizini daha küçük yaşlarda hazırlamaya başlar. Bunların bir kısmı uzun zaman diliminde yapılacak olan dikiş-nakiş türü işlemlerdir. Yatak örtüleri, oda takımları, mutfak takımları, yastık ve yorgan kılıfları vb. bunların içerisinde (K 1, K 2, K 4, K 13, K 15, K 22, K 26, K 49, K 52, K 53, K 54, K 64, K 69, K 77, K 78, K 79, K 80, K 82, K 83, K 90, K 92, K 99, K 100, K 102)..

- Eskiden kız tarafı çeyiz olarak nakış, elbise, yastık, ayna ve sandık hazırlanırdı. Günümüzde ise çeyiz daha fazladır (K 1, K 3, K 5, K 8, K 9, K 13, K 16, K 17, K 22, K 36, K 49).
- Çeyizin içerisinde kız tarafının aldığı mutfak eşyaları da vardır (K 5, K 12, K 25, K 36, K 49, K 53, K 54)..
- Çeyiz düzmeye kız evi gitmez. Kız evi çeyizi yığar erkek tarafı düzer ederler (K 1, K 3, K 5, K 8, K 9, K 13, K 16, K 17).
- Ekiden çeyiz gideceği zaman kızın eşyaları bir ipin üzerine atılarak sergilenir, çeyiz serilir ederler (K 1, K 3, K 5, K 8, K 9, K 13, K 16, K 17, K 25, K 44, K 48).
- Çeyizden önce kızın akrabaları da kızın çeyizine katkı olarak eksik olan eşyalardan alır ve bunlar kızın çeyizine eklenir (53, K 64, K 80, K 82).
- Çeyiz düğünde bir hafta önce davul zurna eşliğinde kız evinden alınarak gelinle damadın yeni evine götürülür. Kız evinden eşyalar alınırken kızın annesinin mutfağından veya kız evinden bir şeyler çalınır (K 22, K 25, K 47, K 64, K 80, K 82).
- Çeyiz taşınırken bir kız çeyiz sandığının üzeriene oturur ve para almadan kalkmaz. Damadın babası ya da annesi sandığın üzerinde oturan kişiye onu razı edecek şekilde para verir (K 69, K 77, K 81, K 87, K 99).
- Çeyize gelenlere hem kız tarafında hem de erkek tarafında çeşitli ikramlarda bulunulur. Çay, kola, şerbet vb. ikram edilebilir. Damadın çeyize gelen arkadaşlarına çorap, mendil gibi hediyeler verilir (K 22, K 26, K 50, K 52, K 53, K 64).
- Çeyizde çeyiz defteri tutulur, kim ne hediye getirdiyse kaydedilir (K 22, K 26, K 50, K 52, K 53, K 64).
- Eşyaların konacağı ev önceden temizlenmiş olur. Çeyiz günü eşyalar eve bırakılır. Ertesi gün “ev dizmek” için kız ve erkek tarafından kadınlar bir araya gelir. Ev dizilir (K 22, K 26, K 50, K 52, K 53, K 64).
- Oğlan evi taraftarları davul, zuma eşliğinde kız evine giderler. Kız evinden gelen misafirlere ikramlarda bulunulur.(Sigara tutma, kolonya, şerbet vb.) Daha sonra gelinin eşyaları oğlanın bilhassa bekar arkadaşları tarafından taşınır. Bu olaya «Çehiz Götürme» denir.Kız evinde ne bulunursa taşınır, bu bilindiğinden çehiz bulunan evde çehizden başka tüm araç ve gereçler saklanır. Damadın genç

arka-daşları çehiz dışı saklanan bu eşyaları bulur götürürlerse bu eşya ne olursa olsun bir daha geri verilmez (Çavaz, 1983a, s. 42).

3.1.2.4.4. Kına

Kına âdeti ülkemizde çok yaygındır. Türk inançlarında seçilmiş, adak edilmiş olanı gösterme inancına göre kına işaretini taşıyan canlı ve cansız tüm varlıkların kutsallığına inanılır, onlara dokunulmaz. Bunlara dokunana uğursuzluk geleceği inancı yaygındır. Bunlar adanmışlar, bir tür koruma altına alınmışlardır (Kalafat, 1990, s. 51).

Kına yakılırken gelinin ve güveyin avucuna konan para kısmet içindir. Onları ömür boyu kötülüklerden koruyacağına inanılır. Bir tür saçıdır. Geline kına yakılırken başına al örtülmesi, al basmasından korunmak içindir. Kötülük ve nazardan korunmak için gelinin yüzü örtülür. Bazı köylerde kına öncesi gelin ve güveyin iki rekat namaz kılması eski Türk inançlarıyla İslamiyet'in nasıl iç içe yaşadığının göstergesidir (Artun, 1998, s. 4-28).

Geline kınayı kocası ölmemiş ya da kocasından ayrılmamış bir kadın yakar. Kınada ağıt yakmak, gelini ağlatmak Anadolu'nun birçok yerinde görülen bir gelenektir. Düğünde kızın bir daha dönmemesi üzerine ağıt söylenir. Ağıt söylenirken kızın annesi, babası, yengesi ve kardeşleri de kızla yas ona edip sarılarak ağlaşırlar. Kına gecesinde ağlamayan kız ayıplanır; çünkü kızın ağlamaması kızın anne ve babasını unutacağı olarak yorumlanır ve bu tavır saygıyı aşan bir tutum olarak görülür (Altun, 2004, s. 265-268).

Anadolu Halk Kültüründe

Anadolu'da bazı yörelerinde kına gecesinde kısmetli olsun diye gelinin eline kınayı kaynanası yakar, kınada eline konan parayı ya da altını bereket artsın diye damadın kesesine koyar. Muş'ta kız evinde kınanın işi bitince, artan kına oğlan evine gönderilir (Kalafat, 2006, s. 167).

Tekirdağ'da oğlan evi cumartesi günü sabahtan kız evini kadın berberine götürür. Kız tarafındaki bütün genç kızlarının saçları yapılır. Akşam için ince çalgı tutulur. Gelin o gece gelinlik giyer. Öğleye kadar iş biter, kızlar düğün evine dönerler. Bu sırada gelin salınması için davetliler toplanmıştır. Ağır bir müzik çalar. Bu müzik daha çok "Kırmızı Gül" türküsüdür. Ortaya bir sandık, sandığın üzerine içine bozuk paraların konduğu su dolu bir tas konur. Önde başında yeşil bir başörtü bulunan gelin ve

kollarında iki yenge, arkada ikişer ikişer grup olmuş kızlar tasın etrafında üç defa dönerler. Gelin üçüncü turun sonunda sandığa bir tekme vurur. Tas devrilir, bozuk paralar etrafa saçılır. Çocuklar bu paraları kapışırlar. Gelin önce yengelerin, sonra davetlilerin ellerini öper. Cumartesi günü öğleden sonra oğlan tarafı kız evine gider. İki tarafın davetlileri bir araya gelir. Davetlilere akşam kız evinde yemek verilir. Köy halkı ve davetliler oyun alanında toplanırlar. Bu arada gelin, davetliler gelene kadar kız tarafının bulunduğu bölümde oturur. Kızlarla oynar. Sonra gelin annesinin elini öper. Biri anne biri baba tarafından iki yenge kollarından tutarak gelini annesine getirir. Anne kızına takısını takar, yenge kadınların boynuna ikişer metre basma asar. Ayrıca mumlu tası taşıyan fike kadına (düğün çağrısı yapan kişi) da iki metre basma asar (Artun, 1998, s. 4-28).

Kültürel değerlerimizin en önemli bölümlerini oluşturan, halk kültürümüzün birçok unsurunun bir araya getirildiği düğün törenleri, insan yaşamının dönüm noktası olan sosyal olayların başında gelir. Bu törenlerin içindeki gelenek ve görenekler yörelere göre farklılık göstermektedir. Gelinin baba evinde kalacağı son gece, ağıtlarla birlikte yapılan “kına gecesi” dir. Bu geceyi önemli kılan, gelini ağlatmak için yoğun duygularla söylenen “Kına Ağıtları”dır (Yaldızkaya, 2006, s. 493).

Barak Türkmenlerinde

- Kınayla ilgili gelenler diğer düğün geleneklerine nazaran daha az değişime uğramıştır. Özellikle köylerde kız kınasında eskiden beri devam eden uygulamalar çoğunlukla devam etmektedir (K 1, K 3, K 7, K 11, K 17, K 22, K 25, K 32, K 36, K 41, K 44, K 49, K 52, K 53, K 64, K 69, K 72, K 77, K 78, K 79, K 80).
- Köyde kına günü erkek tarafı kız evine “kına davarı”, bulgur götürür. Yemek yenir uzak köydeyse akşam orada yatılır (K 11, K 17, K 22, K 25, K 32, K 36, K 52, K 53, K 64, K 69, K 80).
- Kınayı erkek tarafı alır. Erkeğe de erkek evinde arkadaşları arasında kına yakılır. İlk önce öksüz birisine kına yakılır daha sonra damada yakılır (K 1, K 3, K 7, K 11, K 17, K 22, K 25, K 32, K 36, K 41, K 44, K 49, K 52, K 53, K 64, K 69, K 72, K 77, K 78, K 79, K 80, K 82, K 90, K 99, K 102, K 112).
- İkinci gün akşam kız kınası yapılır (K 64, K 69, K 80).

- Gelinin arkadaşını evinde toplanılır, gelinin yakın arkadaşlarından birisi gelinin başını yıkar (K 64, K 69, K 80, K 82, K 84).
- Gelinin kına gecesi ikinci gün yapılır, erkek tarafındaki bayanlar ve gelinin köyündeki bayanlar katılır. Erkekler damlara çıkıp bakmasın diye yakın evlerin kapılarına nöbetçi koyarlar (K 1, K 3, K 6, K 22, K 64, K 69, K 80).
- Gelin iki tane tuman onun üzerine iki tane köynek ve zıbın giyer. Başına çıtkı yapılır. Diğer kişiler için özel günler için ayrılan kıyafetler giyilir (K 1, K 3, K 6, K 22, K 64, K 69, K 80).
- İlçe merkezlerinde veya şehirde düğün salonunda yapılan kınalarda gelin “kına elbisesi” giyer. Bu elbise satın alınır veya kiralanır. Eskiden Barak Türkmenlerinde Türkmen kıyafeti giyilirdi (K 1, K 3, K 6, K 22, K 64, K 69, K 80).
- Kına özellikle kız açısından önemlidir. Kına türküleri genellikle gelin olacak kız üzerine söylenmiştir (K 1, K 3, K 6, K 22, K 64, K 69, K 80).
- Kız kınası köyde kız evinin önünde olur ve genellikle hem kız hem de oğlan evinden kadınlar katılır (K 1, K 3, K 6, K 22, K 64, K 69, K 80, K 82, K 83, K 99).
- Kına oğlan evi tarafından alınır ve gündüzden yoğrulup hazırlanır. Kına tepsisi hazırlanır. Kınayı oğlanın annesi ya da başka eli uğurlu bir kadın tarafından yoğrulur. Kına misafirlere dağıtılacak şekilde küçük peşetlere konulur (K 1, K 3, K 6, K 22, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82).
- Kadınlar kendi arasında eğlenir, hem gelini hem de kız anasını ağlatacak şekilde türküler söylenir. Bu türkülerin bir kısmı ağıttır (K 1, K 6, K 22, K 64, K 69, K 80).
- Kınayı kızın eline çocuğu olan bir kadın yakar. Çocuğu olmayan ya da dul birisi kızın aline kına yakmaz. Uğursuzluk getireceği düşünülür (K 1, K 3, K 6, K 22, K 64, K 69, K 80, K 81, K 82, K 87, K 90, K 93, K 99, K 100, K 102, K 107).
- Kız kına yakılırken avucunu açmaz. Kaynananın kızın avucuna altın koymasını beklenir. Kaynana bir altın verdikten sonra kız avucunu açar ve kına yakılır (K 1, K 3, K 6, K 22, K 64, K 69, K 80, K 81, K 82, K 87, K 90, K 93, K 99, K 100, K 102, K 107).

- Erkekler kendi aralarında eğlendikten sonra, hazırlanmış olan kına tepsisini kız evine almaya gider (K 22, K 64, K 69, K 80, K 81, K 82, K 87, K 90, K 93, K 99, K 100, K 109, K 112, K 122).
- Erkek kınası da erkekler arasında yine eğlence düzenlenerek yakılır. Erkek kınasında davul zurna eşliğinde halay çekilir ve yöreye özgü oyunlar oynanır (K 22, K 64, K 69, K 80, K 81, K 82, K 87, K 90, K 93, K 99, K 100, K 109, K 112, K 122, K 130, K 132).
- Erkek kınasında eğlenceler sabaha kadar sürebilir. Eğlenceler hem köy odalarında hem de dışarda devam eder. Köy düğünlerinde silah sıkmak bir gelenek halini almıştır. Erkek kınasında sıkılan silahın çokluğu itibar göstergesidir (K 16, K 22, K 64, K 69, K 80, K 81, K 82, K 87, K 90, K 93, K 99, K 100, K 109, K 112, K 122, K 130, K 132).
- Erkek kınasında da erkeğin parmağına kına yakılırken parmak parayla sarılır (K 35, K 69, K 99).
- Zifaf gecesinden evvelki geceye (kına gecesi)denir. Güveğinin kınasını gençler ve gelinin kınasını yetişkin kızlar yakarlar. Kına erkeğin yalnız sağ eline gelinin elleri ile beraber ayaklarına da yakılır (Özbaş, 1958, s. 47).
- Kınası yakılacak yere güveği götürülürken mânilerle götürülür. Kına yakılmadan önce güveği ilk evliler yanlarında tutarlar. Ergenlerin güveği olarak kınasını yakabilmeleri için evlilerin isteklerinin yerlerine getirilmesi ve arzularının tatmin edilmesi usuldandır (Özbaş, 1958, s. 47).
- Oğlan evinde kına damadın arkadaşları tarafından çeşitli eğlen-celerle yakılır. Damadın arkadaşları kız aynı köyde değilse kınayı is-temeye giderler. Çeşitli espriler yaparlar. Türküler söylerler (Çavaz, 1983a, s. 41).
- Barak düğünlerinde güveği tarafı, akrabaları, köylüleri sevinç ve neşe içinde bulunurken kız tarafı adeta matem içindedir. Kızın yakın akrabaları, anası, babası, kardeşleri düğüne iştirak etmezler. Keder sessizlik içinde bulunurlar. Kızın, ana babasının veya kardeşlerinin, düğünlerde oynaması, neşelenmesi ayıp sayılır. Çünkü bir kız gelin gidince; aile efradından bir kişi yuvayı terk ediyor, ana, babanın yetiştirdiği sevgili evlâdı, eloğluna teslim ediliyor demektir. Bu bakımdan aile kederlidir. Kına gecesi kız ağlar, ana ve kardeşleri de ağlar (Şahin, 1962, s. 75).

3.1.2.4.5. Gelin Alma/Gelin İndirme

Geleneksel kültürde kına gecesinin ertesi günü gelin alma günüdür. Gelin alma günü, düğün başladıktan sonraki üçüncü veya dördüncü güne rastlar. Bu gün genellikle pazar günüdür. Pazar sabahı erkenden, kız evinde gelin çıkarma, oğlan evinde gelin alma hazırlıklarına başlanır. Kız evi, kızını yeni yuvasına uğurlayacağı için hüzünlü, oğlan evi ise, aileye katılacak yeni birey için heyecanlı ve mutludur. Kız evinde sessizlik, oğlan evinde eğlence hakimdir. Oğlan evinden konvoy olarak hareket eden gelin alıcılar, öğle olmadan eğlence ve oyunlarla, davul zurna ile kız evine gelirler. Erkek tarafı evin önünde oynayıp halaylar çekerken kız evinden kimse oyunlara katılmaz. Pek çok yörede kız evine yaklaşan gelin alıcılara, kız tarafı çeşitli oyunlar yapar, zorluklar çıkarır. Gelin alıcılar geldikten sonra gelin hazırlanır, ailesiyle vedalaşır ve ana-baba evinden koca evine uğurlanır. Gelin, evinden uğurlanırken, bahtının açık olması, yeni evine bağlanması, evliliğin uğur ve bereket getirmesi amacıyla annesi ve yakınları tarafından geline çeşitli pratikler uygulanır. Gelin alıcılar, gelini aldıktan sonra konvoy halinde davul zurnalarla mahalleyi, köyü veya şehri dolaşırlar; gelini yeni evine türkülerle, oyunlarla, eğlencelerle getirirler (Başçetinçelik, 1998, s. 199).

Köylerde gelin almak, kız ve erkek tarafının birbirlerini türkü ve manilerle bastırmaya çalıştıkları bir yarışa dönüşür. Kız evi, erkek tarafını bastırmak için daha coşkulu türküler söyler, maniler atar. Kız evine karşılık erkek tarafı ayakta dikilir, “Altımıza yatak istiyoruz.” der. Oyunlar oynanır, karşılıklı atışmalar yapılır (Altun, 2004, s. 293).

Anadolu Halk Kültüründe

Artvin’de gelin ata bindirildikten sonra sağdıç orada bulunanların üzerine şeker saçar. Gelin alayı oğlan evine giderken müjdeyi damada ilk götüren “papağı” alır (Özdemir, 1985, s. 26-34).

Yörüklerde *gelin göçürme âdetlerini* A.R. Yalman şöyle anlatılıyor: Gelinin kapısının önüne ay yıldızlı bir bayrak veya al bir bez asılır. Gelin ata bindirilir. Güveyin evine gelir. Sık sık çocuklar ya da gençler ip çekerek yolu keserler. Hediyeler verilerek yol açılır. Gelini güveyin evinin önünde yengeler indirir. Gelin attan inmeden önce güveyin yakın akrabalarından biri gelinin başına üzüm, şeker, arpa vb. serper. Kayınbaba çağrılır. Geline attan inip oğlanın evine gitmek için ne hediye istediğini sorar. Kız ne kadar utansa da bir hediye ister. Bunlar at, tarla, ziynet vb. olabilir.

Oğlanın annesi gelince istediği hediye ne karşılığı alacağını sorar. Kız bir fiyat vererek hediye şahitler önünde satın alır. Gelin attan inip güveyin evine ve gelin odasına girer. Düğün boyunca gelin ve güveyin evleri önünde bir bayrak asılı durur. Gelin attan inip eve girdikten sonra çeyiz içinden ayrılmış eşyalardan bazılarını hediye olarak davetlilere dağıtır. Orada yemek yenir. Gelinin indiği ata, çocuklardan birisi hızla atlar ve önceden takılmış olan bir heybe ile iki çevrenin sahibi olur (Yalman, 1977, s. 207-211, 363-364).

Tekirdağ'da pazar sabahı gelini almaya gidecek olan alay arabalarını oğlan tarafı hazırlar. Kız tarafı da kızın eşyalarını gönderme hazırlıkları yapar. Alay arabalarının üstleri renk renk kilimlerle sarılır. Arabalar kapalı hale getirilir. Arabaların sayısı 6-15 arası değişir. Gelinin bindiği araba en yakın komşusunun arabasıdır. Son zamanlarda bu arabaların yerini özel taksi, minibüs ve traktörler almıştır. Gelin arabasına güveyin komşuları ile hala, teyze ve yenge gibi yakın akrabaları binerler. Çalgılar öndedir, bunların ardında gelin arabası ve diğer arabalar güle oynaya kız evine doğru yola çıkarlar. Alayda gençler içki içerler. Gençlerin başı alay bayrağını taşır. Bayrağa oğlan tarafından elbiselik kumaş asılır. Kızın evine gelince çalgılar bir yanda durarak çalmaya devam eder, kızın babası, yakınları ve komşuları arabaları karşılar, önde bulunan gelin arabasını içeri alırlar. Gelini arabaya bindirmek için akrabalar, komşular ve köylüler evin avlusunu ve dışını doldurmuşlardır (Artun,1998, s. 4-28).

Tekirdağ'da alay, koşudan sonra yavaş yavaş köy içine girmeye başlar. Alayın köye dönüşü ağır yapılır ve nihayet oğlan evine gelinir . Gelin arabası avluya çekilir. Diğer arabalardakiler, davetliler daha önceden yerlerini almışlardır. Oğlan damat tarafından sonra odasında damatlık elbiselerini giymiş hazır beklemektedir. Gelin arabadan indirilir. Baş al bir greple örtülüdür. Damat, önde sağdıç olmak üzere gelin arabasına gider. Bu sırada sağdıç tasın içinde bulunan şeker, fındık ve ufak paraları etrafa saçar. Bu âdet yeni kurulan yuvanın, düğün günündeki gibi her zaman bolluk içinde yaşaması için yapılır. Damat gelinin önüne gelir, elini sıkar, önceden hazırladığı hediyesini, -bu genellikle altın ya da kağıt paradır- gelinin göğsüne iğneler. Bundan sonra yengesinin kolunda bulunan gelinin sağ koluna girer. Bu üçlü grup kapıya kadar alkışlar arasında ilerler. Kapıdan içeri yalnız gelin ve damat girer. Güveyin arkadaşları kapıda bekler. Çalgılar bu arada "hoş geldin evimize" türküsünü çalarlar. Damat içeride bir süre eğlenir, sonra kapıda görünür. Elinde gelinin tutuşturduğu damatlık sigarası, ceket cebinde de dışarıdan ucu görünen bir çevre vardır. Sağdıç güveyin koluna girer, birlikte evin önünde bekleyen arkadaşlarının ve delikanlıların arasına katılırlar. Damat

tebrik edilir. Düğünün şerefine halay çekilir. Davetliler kahve ocağına veya bir kahvehaneye giderler. Bu arada açığöz bir delikanlı damadın cebindeki çevreyi kapar. Topluluğa damadın şekeri ve sigarası dağıtılır. Damadın çeyiz odasını terketmesinden sonra gelin içeriden çıkartılır. Bir sandalye üzerine çıkarılarak hazır bulunanlara gösterilir (Artun, 1998, s. 4-28).

Mersin Silifke’de damada düğün sürecinde her konuda yardımcı olacak kişiye “sağdıç” adı verilirken, gelinin sağdıçına ise, “hacı ana” adı verilmektedir. Bu kişilerin yakın akrabalar arasından seçilip çok güvenilir ve akıllı olmasına özen gösterilir (Ağcalar, 2009, s. 67).

Saçı âdeti pek çok Türk grubunda görülür. Bu âdet Türk kültürü içinde, başlangıç devirlerinde kansız kurban olarak yer almış; fakat daha sonraki dönemlerde muhtevasını genişleterek hâkimiyet, düğünlerde olduğu gibi sevinç sembolü olarak uygulanmıştır (Gönüllü, 1986, s. 11). Kozan Dağı çevresinde yaşayan Türkmenlerde de güveyinin yakın akrabalarından biri gelinin başına üzüm, şeker, arpa, buğday, para gibi şeyler serper (Yalman, 2000, C. II, s. 215). Saçı âdeti Şamanist Türklerin evlenme törenlerinde de görülmekteydi. Saçı, başka soya mensup olan bir kızı kocasının soyu, ataları ve koruyucu ruhları tarafından kabul edilmesi için yapılan bir kurban ayininin kalıntısıdır. Saçı her kavmin kendi emeğiyle kazandığı en kıymetli ve kutsal saydığı nimetlerden biri olurdu. Göçebe kavimlerde süt, kıymız, yağ; çiftçi kavimlerde buğday, darı, şarap; tüccar kavimlerde para saçığı olarak kullanılırdı (İnan, 2000, s. 100, 167). “Saçıyı saçanlar, kazayı-belayı defettiklerine inandıkları gibi, saçından nasibini alanlar da bunun kendilerine uğur ve bereket getireceği inancıyla onu uzun süre saklarlar.” (Köksal, 1996, s. 179).

Barak Türkmenlerinde

Barak Türkmenlerinde diğer geleneklerde olduğu gibi gelin alma adetlerinde de değişmeler olmuştur.

- Eskiden gelin atla getirilirdi. Oğlan evinden kız evine düğün alayı gider, gelini ata bindirerek getirirlerdi. Bu gelenek bugün artık ortadan kalkmıştır (K 9, K 10, K 12, K 22, K 49, K 63, K 64, K 72, K 80, K 99, K 102).

- Gelin düğünün son günü getirilir. Eskiden bu gün değişirken, artık pazar günü düğünün son günü olmuştur (K 9, K 10, K 12, K 22, K 49, K 63, K 64, K 72, K 80, K 99, K 102).
- Pazar günü “şaba” yapıp herkes takısını taktıktan sonra yemek yeni ve gelin alınmaya gidilir (K 15, K 22, K 46, K 49, K 52, K 53, K 66, K 69, K 77, K 78, K 80, K 112, k 135).
- Kız evine düğün alayı şeklinde gidilir ve kız evinin önünde bir süre davul zurna eşliğinde oynanır (K 9, K 10, K 12, K 22, K 49, K 63, K 64, K 72, K 80, K 99, K 102).
- Kızı babası ve erkek kardeşleri teslim eder. Onlar yoksa yakın erkek akrabaları teslim eder (K 9, K 10, K 12, K 22, K 49, K 63, K 64, K 72, K 80, K 99, K 102).
- Kız evden çıkmadan önce kızın abisi veya erkek kardeşi kızın beline kuşak bağlar. Bu kuşak üç defa söülerek tekrar bağlanır. Bu gelenek bugün düğün salonlarında yapılan düğünlerde salonda uygulanmaktadır (K 1, K 9, K 10, K 12, K 22, K 49, K 63, K 64, K 72, K 80, K 99, K 102, K 122, K 132).
- Gelin oğlan evine giderken attan indirilirken kurban kesilir, erkeğin sözü geçsin diye bardak kırılır, evleri bereketli ve çocuğu çok olsun diye gelinin başına bulgur ve nar serpiştirilir (K 22, K 26, K 50, K 52, K 53, K 64).
- Gelinin bulunduğu evin kapısı kilitlenir ve kayınbabadan para alınmadan açılmaz. Bunu bir bekar kız yapar (K 22, K 26, K 50, K 52, K 53, K 64, K 80, K 82, K 90).
- Gelin kız evinden alınıp arabayla oğlan evine getirilir. Ancak gelin kayınbabasından bir hediye almadan arabadan inmez. Bu hediye köylerde bir hayvan veya tarla olurken, şehirde altın takı olabilmektedir (K 22, K 26, K 50, K 52, K 53, K 64, K 80, K 82).
- Gelin arabadan indirilirken başına şeker, buğday gibi şeyler saçılır. Eve girerken gelinin ayağının altına bardak konarak kırması istenir (K 22, K 26, K 50, K 52, K 53, K 64, K 80, K 82).
- Gelin indirilirken yine davul zurna eşliğinde bir süre evin önünde oynanır (K 22, K 26, K 50, K 52, K 53, K 64, K 80, K 82).
- Gelin inince bayrak bir süre durduktan sonra indirilir (K 69, K 77, K 78).

- Gelinle damada ayrı ev de açılmış olsa, önce damadın babasının evine gelin indirilir (K 12, K 33, K 44, K 49, K 52, K 53, K 54, K 66, K 69, K 78, K 80, K 82, K 93, K 102).
- Gelin başı çeşitli doğal çiçeklerle ve tozakla süslenip bir örtü ile örtülmüştür. Gelinin kuşağını, eğer varsa erkek kardeşi bağlar ve onu ata bindirir (Çavaz, 1983a, s. 43).
- Gelin alayı, eğer köyde veya yakında bir türbe varsa onun etrafında, yoksa mezarlığın etrafında dolandırılıp oğlan evine öyle gidilir (Çavaz, 1983a, s. 43).
- Eskiden gelin ata bindirilir, önüne bir yastık verilirdi. Terkisine bir oğlan çocuğu alınır. Atın başını bir adam çeker, atın kuyruğundan da bir adam tutar. Bu şekilde alehey, zılgıt, yah yah sesleri arasında köyün etrafında dönülür, gezilir. Evvelâ gelin yakın akrabalarından birisinin evine misafir edilir. Gelinin önündeki yastığı alan bir diğeri, yastığı götürüp güveğinin başına vurur, güveği yastığı getirene bahşış verir. Gelinin terkisine bir oğlan çocuğu bindirmekten maksat, gelinin ilk doğacak çocuğunun da erkek olması temennisinden ibarettir (Şahin, 1962, s. 76).
- Eskiden atın üzengilerinden birer kız tutardı, başından ve kuyruğundan ayrı ayrı adamlar tutarlar. Atın kuyruğundan bir tel çekilir, yularından ve üzengilerin aralarından birer taş geçilirse gûya güveği bağlanırmış (Özbaş, 1958, s. 44).
- Gelin, bir köyden başka köye gidiyorsa yolda rastladığı kişiler gelin alayının önünü keserek hediye isterler. Gelin bunlara karşı hazırlıklıdır. Genellikle kendi işlediği mendili hediye olarak verir (Çavaz, 1983a, s. 43).
- Gelin getirilerek güveğinin evine indirildikten sonra güveğinin donanması işine gelinir ki bu da yüzde yüz öğleden sonra yapılır. İlk davul çalınarak ve mâniler çağrılarak güveği tıraş edilir. Tıraş olduktan sonra güveği ata bindirilerek köyün ortasındaki meydanlığa gene mâni ve hayhuylarla götürülür. Güveğinin elbisesini kız kardeşi yoksa annesi bir tepsi üzerinde götürür. Eğer annesi de yoksa kendisine en yakın akrabasından bir kadın taşır. Güveği götürülürken birkaç adım da mâni çağrılır (Özbaş, 1958, s. 46).
- Damat, gelini yüksekte bir yerde bekler, oradan gelinin başına para, şeker, üzüm, vb. şeyler atar. Bunu köy çocukları toplarlar. Oğlanın babası bir hediye vermeden gelin attan inmez. (İnek bağışlama vb. gibi büyük hediyeler) (Çavaz, 1983a, s. 43).

- Güveğinin eski elbisesi Abdala verilir.Yeni elbisesi giydirilirken hep bir ağızdan "kutlu olsun,kutlu olsun"sesleri yükselir.Elbise tamamen giydirildikten sonra güveğinin en yakın akrabalarına bazı işkenceler yapılır. Onların yüzlerine kül,un,beyaz toprak ve boya gibi şeyler sürülerek gülüşülür.Güveği eve götürülürken tekrar ata bindirilir.Gene mâniler söylenilerek hayhuylarla eve getirilir (Özbaş, 1958, s. 47).
- Gelinin attan, doğuracağı ilk çocuk erkek olsun diye, bir erkek çocuk indirir. Oğlan anası kızın ayağının dibinde bir tahta kaşık kırar. Köylü kadınlar geline bakıp «Emeğimize değmiş» derler (Çavaz, 1983a, s. 43).
- Gelin köy aşırı başka bir yere gidiyorsa yol uğrağı köylerde ki kadınlar toplanarak gelinin geçeceği yol üzerinde durur ve yüzünü açarak bakarlar. Geline baktırmamak çok ayıp sayılır. Yollarda çiftçi, çoban rastlarsa çiftçi çiftini; çoban sürüyü çekerek gelinin yolunu bağlar ve bahşiş isterler. Bunlara verilecek bahşişleri gelin kendisi verir. Bu bahşişler mendil, kese, terlik gibi küçük şeylerdir (Özbaş, 1958, s. 45).
- Gelin geldikten sonra tüm konuklar için bir sofraya kurulur, hep birlikte «Düğün Yemeği» yenir. Bu yemek oğlan babası tarafından verilir. Düğün yemeğinden sonra “Şabaş” toplama törenine geçilir (Çavaz, 1983a, s. 43).
- “Şabaş” düğün sahibine ve çalgıcılara yardım için törenle toplanan paraya denir (Çavaz, 1983a, s. 43).
- Halay tutulan yerin ortasına bir örtü serilip buraya genellikle üç kişi oturur. Bunlardan biri, damadın babasıdır. Biri yazıcı, biri de parayı toplayıcı (Çavaz, 1983a, s. 43).
- Şabaşta herkesin ne kadar miktar Şabaş verdiği yazılı liste düğün sahibine verilir. Bu liste büyük bir titizlikle korunur. Çünkü düğün sahibi Şabaş verenlerin düğününde, kendine verilenden az vermemekle yükümlüdür. Eğer yapmazsa, ayıplanır, aşirette itibarını yitirir (Çavaz, 1983a, s. 43).

3.1.2.4.6. Nikâh/Gerdek

Medenî veya dinî nikâhtan sonra gelinle güveyin bir araya gelmelerine gerdek denir. Böylece gelinin ve güveyin evliliği yasa, din ve bağlı buldukları toplum üyelerinin onayı ile geçerli sayılmış olur. Nikahtan sonra çiftin kalacağı yere “gerdek evi”, “gerdek damı”, “gerdek odası” gibi adlar verilmektedir. Güvey, gerdek odasına

sağdııcı ve arkadaşları tarafından şamatayla ve yumruklanarak sokulur. Geleneğin ve dindarlığın ağır bastığı yerlerde güvey namaz kıldıktan sonra gerdek odasına girer. Gelinle güveyin karı koca oldukları geceye “gerdek gecesi” ya da “zifaf gecesi” denir. Kentlerde, maddî olanakları el veren çiftler, gerdek gecesini bir otelde veya başka bir kentte geçirmektedirler ki buna “balayına çıkma” denmektedir (Örnek, 2000, s. 197-198).

Düğünden sonra gençlerin bir araya gelmelerine gerdek; bir araya geleceklere yere gerdek evi, gerdek odası, gerdek damı; bir araya geleceklere geceye ise gerdek gecesi, zifaf gecesi gibi adlar verilir. Gerdek, medenî ve dinsel nikâhtan sonra gerçekleşir. Böylece gelin ve güveyin evliliği yasa, din ve toplum üyelerinin onayı ile geçerli sayılmış olur. Yasalarımız, ancak devletin bu iş ile görevlendirdiği yetkili memurun huzurunda ve usulüne uygun olarak kıyılan nikâhı, evlilik için gerekli saymaktadır. Yasalara göre geçersiz olmasına rağmen, imam nikâhı denilen dini nikâh, yaygınlığını sürdürmektedir. Kimi aileler, medeni nikâhın yanı sıra bir de dini nikâh yaptırarak, evlilik birliğini kutsamış olurlar (Örnek, 2000, s. 197-198).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Tekirdağ’da törenden sonra yalnız kalan damat sağdııcıyla çıkar, gezer dolaşır, akşam yemeğini düğün evine en yakın komşu evinde sağdıçla yer. Oğlan evinde düğün için gelen erkeklerle yemekli bir mevlit okutulmaktadır. Mevlit yatsıdan önce biter. Damat, cemaatle birlikte yatsı namazına götürülür. Sonra caminin imamı da dahil olmak üzere cemaatin bir kısmı düğün evine döner. İmam bir dua okur. Damat ve sağdııcı orada bulunanların ellerini öperler. Damat yumruklanarak gerdeğe sokulur ve topluluk dağılır. Düğün sona erer (Artun, 1998, s. 4-28).

Barak Türkmenlerinde

- Barak Türkmenlerinde hem dini nikâh hem de “izinnama” denilen resmi nikah uygulaması vardır (K 12, K 18, K 22, K 33, K 44, K 49, K 52, K 53, k 60, K 64, K 69, K 70, k 71, K 79, K 80, K 82, K 90, K 92, K 100, K 102, K 109, K 122, K 132).
- Eskiden sadece dini nikâh yapılırdı. Resmi nikah çocuklar büyüüp okula başlayacakken ya da resmi bir ihtiyaç olduğunda yapılırdı (K 12, K 18, K 22, K

33, K 44, K 49, K 52, K 53, k 60, K 64, K 69, K 70, k 71, K 79, K 80, K 82, K 90, K 92, K 100, K 102, K 109, K 122, K 132).

- Bugün resmi nikah düğündükten önce yapılıyor (K 12, K 18, K 22, K 33, K 44, K 49, K 52, K 53, k 60, K 64, K 69, K 70, k 71, K 79, K 80, K 82, K 90, K 92, K 100, K 102, K 109, K 122, K 132).
- Dini nikâha imam nikahı denilmektedir. İmam nikâhı gerdekten önce kıyılır (K 18, K 22, K 64, K 69, K 70, k 71, K 79, K 80, K 82, K 90, K 92, K 100).
- Nikâhta gelin, damat, hoca ve şahitler bulunur (K 12, K 18, K 22, K 33, K 44, K 49, K 52, K 53, k 60, K 64, K 69, K 70, k 71, K 79, K 80, K 82, K 90, K 92, K 100, K 102, K 109, K 122, K 132).
- Eskiden gerdek cuma gecesi olsun diye gelin perşembe günü götürülürdü (K 1, K 3, K 5, K 8, K 9, K 13, K 16, K 17, K 35, K 69).
- Eskiden gerdek odası cuma akşamı hazırlanır. Erkeğin annesi, bacısı ve halası hazırlardı (K 1, K 3, K 5, K 8, K 9, K 13, K 16, K 17, K 35, K 69).
- Kızın bekâreti her iki aile için de çok önemlidir. Kız bakire çıkmadığında farklı uygulamalara gidilebilmektedir (K 1, K 3, K 5, K 8, K 9, K 13, K 16, K 17, K 25).
- Barak Türkmenlerinde eskiden yengelik vardı. Bugün de kıza yardımcı olan bir yakını düğün günü kızla birlikte oğlan evine gelir (K 1, K 3, K 5, K 8, K 9, K 13, K 16, K 17), K 25, K 44).
- Damadın sadıçı gerdek öncesi damadı bilgilendirir (K 69, K 70, k 71, K 79, K 80, K 82, K 90, K 92, K 100, K 102, K 109, K 122, K 132).
- Eskiden gerdek sabahı köyün bütün kadınları çağrılır çarşaf gösterilir. Gelenler çarşafa para atarlardı (K 53, K 54, K 64K 69, K 70, k 71, K 79, K 80, K 82, K 90, K 92, K 100, K 102, K 109, K 122, K 132).
- Gelen misafirlere yemek hazırlanırdı (K 53, K 54, K 64K 69, K 70, k 71, K 79, K 80, K 82, K 90, K 92, K 100, K 102, K 109, K 122, K 132).
- Kızın annesi kızın annesine daha önceden kumaş, mendil çorap gibi şeyler alır kor. Gerdek sabahı gelenlere bunlar hediye olarak verilir (K 53, K 54, K 64K 69, K 70, k 71, K 79, K 80, K 82, K 90, K 92, K 100, K 102, K 109, K 122, K 132).
- Çocuk olanlara seyirlik, genç kız olanlara çeyizlik, oğlu olanlara çorap mendil vs verilir (K 53, K 54, K 64K 69, K 70, k 71, K 79, K 80, K 82, K 90, K 92, K 100, K 102, K 109, K 122, K 132).

- Bu esnada gelin süslenip oturtulur. Ahmediye giydirilir. Gelin bir şey sorulursa konuşur yoksa kendisi konuşmaz. Konuşması ayıplanır (K 53, K 54, K 64K 69, K 70, k 71, K 79, K 132).
- Zıfaf gecesinin sabahı köyün kadınları bulunduğu eve yani güveğinin evine toplanır, yemek yaparlar. Bu yemeği köyün gençleri de yemek isterler ve kadınlara yedirmeye çalışırlar. Kadınlara bütün serbestlik ve salâhiyet verilmiştir. Ellerinde büyük sopalarla rast geldikleri erkekleri döğler. Eğer erkekler zorlayarak güveği içeri gelinin yanına sokabilirlerse muvaffak olunmuş, dava bitmiş sayılır. Bu sırada kadınlar güveğiye de amansızca vururlar. Ancak güveği gelinin yanına vararak arkasına dolanır da ve gelinin de ellerini açarak güveğiye korumaya çalışırsa gürültüler diner ve ses kesilir. Gene bu sıralarda erkekler kadınların küçük çocuklarını kaçırmak için kendilerinden bahşiş isterler. Bahşişler: tavuk, hindi, tatlı gibi yiyecek şeylerdir (Özbaş, 1958, s. 49).
- Gelin üç gün yıkanmaz, hiçbir işle uğraşmaz ve konuşmaz. Kayınbabasından gelinlik hediyesi aldıktan sonra yavaş yavaş ev işlerine koyulur. Buna “Gelinlik taslama” denilmektedir (Çavaz, 1983a, s. 45).
- Gazintep’in Nizip çevresinde Barak, Savak ve Savcı gibi Türkmen aşiretlerinde, erkek bağlanmış ise, gelin, kocası çözülene kadar, güveyin ve akrabaların adını söylemez ve kaynanası ile doğrudan konuşmaz. Konuşur ve ad söylerse, bağlanma, düğümlemeye dönüşür ve iş karışır. O zaman, gelinin dişilik organına kımız sürülür bulunabilme gücüne eriştirilir. Akkışla’da zıfaftaki gençlerin bağlanmalarını önlemek için kız ve oğlan tarafı kurşun yontma denilen bir önlem alırlar. Kurşun yontularak erkeğin cinsel gücü büyüden korunulmuş olunur (Kalafat, 2010, s. 316-317).

3.1.2.5. Düğün Sonrası

Türk halk kültüründe evlilikle inanış ve uygulamaların düğün sonrasında da devam etmektedir. Gerdek sabahından başlayarak gelinin ilk gezmesinden gelin görme ve misafirlik gibi her aşamada geleneksel uygulamaları görmek mümkündür.

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Tekirdağ’da da düğünden bir hafta sonra kız evi baklava, revâni vs. tatlılar yapar. Gelinle damat çağrılır. Bunların yanı sıra kız ve oğlan evinden davetliler çağrılır.

Yemekten sonra gençler bir odada, yaşlılar bir odada toplanır, kendi aralarında eğlenirler (Artun, 1998, s. 17).

Samsun'da düğünden sonra gelinin babasının evine geriliğe gidilir. Dönüşte gelin baba evindeki eski elbise ve ayakkabılarını da alır, koca evine götürür. Böylece baba evinde gözü kalmamış, tamamen koca evine bağlanmış olur. Yeni geline düğünden sonraki ilk üç gün ev süpürtülmez, dikiş diktirilmez, yemek yaptırılmaz, aksi halde gelin ömür boyu ev işlerini bitiremez (Şişman, 2002, s. 459).

Barak Türkmenlerinde

- Eskiden gerdek gecesi ve ertesindeki uygulamalar daha katı şekilde uygulanmaktaydı. Kızın kanlı çarşafı evde sergilenirdi (K 1, K 3, K 5, K 8, K 9, K 13, K 16, K 17, K 22, K 35, K 44, K 49, K 53, K 64, K 69, K 80, K 88, K 90, K 99, K 100, K 102, K 112, K 130).
- Yengelik vardır. Gece kızın durumunu öğrenmek için kız evinden birisi gelir bakar ve gider (K 44, K 49, K 53, K 64, K 69, K 80).
- Düğünden sonra gelin görmeye gidilir, eşyalara bakılır. Gelin kolonya ve şeker tutar. Damat orada bulunmaz (K 1, K 3, K 5, K 8, K 9, K 13, K 16, K 17, K 22, K 35, K 44, K 49).
- Damat kız tarafına 7 gün sonra el öpmeye gider. Kız ise yaklaşık bir ay sonra gider (K 1, K 3, K 35, K 44, K 49, K 53, K 64, K 69, K 80, K 88, K 90, K 99, K 100, K 102, K 112).
- Gelin evin içinde herkesle konuşamaz. Kayınbaba ve kaynana yanında yemek yiyemez (K 53, K 64, K 69, K 80, K 88, K 90, K 99, K 100, K 102, K 112).
- Kaynana ve kayınbaba geline karşı sert bir tutum sergiler (K 35, K 44, K 49, K 53, K 64, K 69, K 80, K 88, K 90, K 99, K 100, K 102, K 112).
- Gelin kaynana ve kayınbabasına saygılıdır (K 1, K 3, K 5, K 8, K 9, K 13, K 16, K 17, K 22, K 35, K 44, K 90, K 99, K 100, K 102, K 112).
- Damat ve gelin aile içinde birbirlerine çok samimi davranamazlar. Yan yana oturmaları ayıptır (K 1, K 3, K 5, K 8, K 9, K 13, K 16, K 17, K 22, K 35, K 44, K 49, K 53, K 64, K 69, K 80, K 88, K 90, K 99, K 100, K 102, K 112).
- Gelenekte pek çok değişimler olmuştur. Artık kaynana ve kayınbaba ile oturmalar azalmıştır (K 1, K 3, K 5, K 8, K 9, K 13, K 16, K 17, K 22, K 35, K 44, K 49, K 53, K 64, K 69, K 80, K 88, K 90, K 99, K 100, K 102, K 112).

- Düğünün ertesi günü sadece kadınlar arasında süpha denilen hediye töreni yapılırdı. Gelin, gelinliğini giyerek oturur, hediyeler gerilen bir ipin üzerine atılır kadınlar zılgıt çalarak oynarlardı (Yıldırım, 2011, s. 72).
- Düğünün son günü gelin ata bindirilir, atın yularını kayınbabası çekerdi. At üzerindeki gelinin önüne kına gecesi üzerinde oturduğu yastık konulur, arkasına ise bir erkek çocuk oturtulurdu. Bu şekilde köyün etrafı dolaşılırdı. Gelin alayı, köye veya güveğinin evine yaklaştığında önceleri hazırlıklı olan atlı gençlerden güveğinin yakın arkadaşı gelinin önünde duran yastığı alır kaçırdı. Yastığı kapmak için gençler arasında oldukça yoğun bir uğraş başlardı. Bu mücadele neticesinde sonra yastığı güveğiye getiren genç, düğün sahibi tarafından hediye ile şereflendirilirdi (Yıldırım, 2011, s. 72).

3.1.2.5.1. Sabahlık, Duvak, Ayakdönümü, Gelinlik Etme, Gelin Yirmisi

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Anadolu'nun her bölgesinde gelin geldikten sonra yapılan geleneksel uygulamalar gelinin, damadın ve yeni oluşan evliliği kutsayıcı, meşrulaştırıcı mahiyettedir. Bu uygulamalar hem gelinin yeni eve yeni çevreye uyum göstermesini, hem de söz konusu sosyal çevrenin gelini kabullenmesini sağlayacak niteliktedir. Gerdek sabahından itibaren bu aşamalar Anadolu'nun farklı bölgelerinde. sabahlık, duvak, ayakdönümü, gelinlik etme, gelin yirmisi gibi adlarla anılmaktadır.

Barak Türkmenlerinde

Barak Türkmenlerinde düğün sonrası uygulamalara sabahlık, duvak kaldırma, ayak dönümü, gelinlik etme, gelin yirmisi adlarının doğrudan verildiğine rastlanmamıştır. Ancak bu kapsamda değerlendirilecek düğün sonrası âdetler tespit edilmiştir. Dolayısıyla hem gelinle damadın hem de akraba ve tanıdıklarının tutum ve davranışları pek çok geleneksel uygulamayı içermektedir. Bu uygulamaların bir kısmı geçmişten bu yana değişiklikler göstermiştir.

- Düğün sonrası gelin, ev içerisinde kaynana, kayınbaba ve kayınlarına karşı saygılı davranır (K 1, K 2, K 6, K 12, K 13, K 25, K 36, K 44, K 49, K 53, K 59, K 64, K 66, K 69, K 77, K 78, K 90, K 99, K 102, K 112, K 122, K 135).

- Gelin eskiden kayınbabasının yanında belli bir zaman geçene kadar oturup yemek yiyemezdi (K 1, K 2, K 6, K 12, K 13, K 25, K 36, K 44, K 49, K 53, K 59, K 64, K 66, K 69, K 77, K 78, K 90, K 99, K 102, K 112, K 122, K 135).
- Gelinin eskiden on onbeş gün boyunca yabana (dışarıya) çıkması ayıplanırdı (K 64, K 66, K 69, K 77, K 78, K 80).
- Daha sonra kaynanası veya görünmesiyle köyün kuyusuna su getirmeye giderdi. Yine süslenir boynuna çatıyı takar giderdi. Herkes gelini ilk kez dışarda o zaman görürdü (K 53, K 55, K 64, K 66, K 69, K 77, K 78, K 80).
- Düğünden bir hafta sonra damat yanına bir iki arkadaşını da alıp el öpmeye kızın ailesine gider (K 53, K 55, K 64, K 66, K 69, K 77, K 78, K 80, K 88, K 89).
- Damadın gitmesinden bir hafta sonra da gelinin annesi yanına bir iki kadını daha alarak kızını görmeye gelir. Ancak hediye getirmez, hediyeyi daha sonra ev görmeye geldiğinde getirir (K 53, K 55, K 64, K 66, K 69, K 77, K 78, K 80, K 88, K 89, K 99).
- Gelinin annesinin gelip gitmesinden sonra da gelinle damadı gelinin annesi eve yemeğe çağırır (K 53, K 55, K 64, K 66, K 69, K 77, K 78, K 80, K 88, K 89).
- Gelinle damada gelinin ailesinin ekonomik durumuna göre hediye verilir. Bir kuzu, ev eşyası, altın gibi şeyler olabilir getirir (K 53, K 55, K 64, K 66, K 69, K 77, K 78, K 80, K 88, K 89, K 99).
- Eskiden evde birkaç gelin olduğunda büyük ve küçük gelinler arasında iş bölümü yapılırdı. Genellikle küçük gelin ekmek yapar, büyük gelin yemek pişirirdi (K 55, K 64, K 80).
- Gelinle damadı akrabalar ve eş-dost yemeğe çağırır hediyeler verir (K 55, K 64, K 80).
- Akrabalar ve komşular gelin görmeye gelir. Gelenler hediyeler getirir ve gelenlerde ikramlarda bulunulur (K 55, K 64, K 80, K 82).

3.1.2.5.6. Değerlendirme

İnsan hayatının geçiş dönemlerinden ikincisi olan evlenmeyle ilgili her toplumda pek çok inanış ve uygulama vardır. Bu inanış ve uygulamalar, geleneksel yapısını koruyan toplumlarda daha yoğun olarak bulunmaktadır. Bu anlamda Gaziantep Barak Türkmenlerinin evlenme âdetleriyle ilgili halk kültürü unsurlarına hem saha çalışmalarından elde ettiğimiz malzemeler hem de yazılı kaynaklar ışığında bakmaya

çalıştık. Gaziantep Baraklarında evlilik âdetleriyle ilgili inanış ve uygulamalar büyük oranda geleneksel yapısını korumaktadır. Bu âdetlerin bir kısmı köy ve köy çevresinde yaşayan Barak toplumu ile şehirde yaşayan toplum arasında değişiklikler göstermektedir. Okuma yazma oranının yükselmesi ve sosyo-ekonomik şartlardaki iyileşmeler de geneksel kültür unsurlarını değiştirmekte, çeşitlendirmekte veya bazen de tamamen yok etmektedir.

Gaziantep Barak halk kültüründe, Türk kültür sahasında görülen evlilik biçimlerinden değişik usulüyle evlilik, görücü usulü evlilik ve anlaşarak evlenme biçimleri geçmişten günümüze var olmuştur. Barak Türkmenleri arasında başlık parasının “kalın” adı altında yakın döneme kadar mevcut olduğu tespit edilmiştir. Ekonomik koşulların zorluğu dolayısıyla başlık parası veremeyen aileler, değişik usulü evlilik yoluna gitmiştir. Değişik usulü evlilik Barak Türkmenlerinde, gece değişliği, yaban değişliği ve normal değişik olarak üç şekilde uygulanmıştır. Bazen evlenecek olan erkeklerin, ailelerinin haberi olmadan kendi aralarında kız kardeşlerini değiştirdikleri de olmuştur. Bugün dahi değişik usulü evlenmiş olanlar veya onların çocukları mevcuttur. Bu durum sosyo-ekonomik koşulların doğal bir sonucu şeklinde yorumlanabilir.

Barak Türkmenleri dini anlamda mutaassıp bir toplum olmamakla birlikte, geleneksel Türk aile biçiminde olduğu gibi, kapalı bir yapı da söz konusudur. Eskiden daha yoğun olan bu kapalılıktan dolayı, evlilik çağına gelmiş gençler evlilik isteklerini rahatça dile getirememişlerdir. Kızlarda bu durum daha katıdır. Bir kızın evlenme isteğini belirtmesi veya evleneceği kişi konusunda tercihte bulunması pek mümkün değildir. Bu konular daha çok aile içerisinde anneye konuşulurdu.

Özellikle köy eksenin evlilikle ilgili süreçler adeta bir otokontrol mekanizması gibi yakın aile çevresi tarafından takip edilmektedir. Evlilik çağı gelen erkek veya kızla ilgili, evliliğin gecikmemesi için çeşitli inanış ve uygulamalar mevcuttur. Özellikle kızların kısmetinin kapalı olduğuna inanıldığı durumlarda, çeşitli dini ve büyüsel uygulamalara gidilmektedir. Bu uygulamalar, İslam önce Türk inanç sistemlerinden izler taşımaktadır. Muska yaptırmak, ağaca bez bağlamak, adak adamak gibi uygulamalar bunlardan bir kaçıdır.

Baraklarda görücü usulü yapılan evlilikler bugün de devam etmektedir. Okuma yazma oranının artmasıyla birlikte anlaşarak evlilikler olmasına rağmen, gelenek çevresinde ailelerin isteği ve tavsiyesiyle yapılan evlilikler de mevcuttur. Bu durumlarda süreç daha çok ailelerin inisiyatifindedir. Görücülük, kız isteme, söz kesme,

tatlı yeme gibi ilk aşamalar birtakım örtük kurallara bağlanmıştır. Kızla erkeğin evlilik öncesi ilişkisi bu şekilde meşrulaştırılır.

Aileler evlilik öncesinde hem kızda hem de erkek de birtakım vasıflar ararlar. Erkeğin kötü alışkanlıklarının olmaması ve bir işinin olması kız tarafının aradığı özelliklerdendir. Erkek tarafı da kızın güzel, köy çevresindeyse iş yapabilen ve saygılı biri olması gibi özellikler aranır. Gelenek çevresinin dar olduğu bölgelerde hem kızın hem de damat olacak gencin seçiminde aile ve akrabalar otokontrol mekanizması gibi her iki tarafı da süzgeçten geçirerek verilecek olan kararı etkiler.

Barak Türkmenlerinde nişana ve düğüne davet şekli olarak okuntu geleneği kısmen de olsa devam etmektedir. Eskiden bütün akrabalar ve tanıdıkları okuntuyla düğünü çağrılırken bu durum bugün için yakın akrabalarla sınırlanmıştır. Nişan ve düğün öncesi davetiye bastırılıp dağıtılması yaygınlaşmıştır. Teknolojik imkânların yaygınlık kazanmasıyla birlikte uzakta yaşayanlar için telefon da bir davetiye aracına dönüşmüştür.

Yaşanılan çevre ve sosyo-ekonomik yapı değişse de evlilik en önemli aşaması olan düğün, mutlaka yapılmaktadır. Düğün bayrağın oğlan evine dikilmesiyle başlamaktadır. Düğün sonuna kadar bayrak dikildiği yerden indirilmez. Bu anlamda bayrak düğünün hem ilanı hem de sembolü durumundadır. Barak Türkmenlerinde köy ve köy çevresinde yaşayanlar geleneksel düğün şeklini muhafaza ederek “ev düğünü” yaparken, düğünler ilçe veya şehir merkezlerinde düğün salonlarında da yapılabilmektedir. Düğün salonlarındaki düğünlerde belirli saat sınırlaması vardır. Bu durum da birtakım geleneksel uygulamalar yok olmakta veya değişmektedir. Hem ev düğününde hem de düğün salonunda yapılan düğünde kına mutlaka yapılmaktadır. Kız kınası düğünlerde ayrı bir yere sahiptir.

Barak Türkmenlerinde evlilik sonrası yeni çiftle ilgili uygulamalar geleneksel yapısını korumaktadır. Diğer inanış ve uygulamalarda olduğu gibi, söz konusu geleneklerin bir kısmı yok olmuş veya dönüşmüştür. Bu gelenekler köylerde geniş aile şeklinde yaşayan ailelerde daha yoğun olarak devam etmektedir. Yeni gelinin hem aile içi ilişkilerde hem de yakın çevreyle ilişkilerde bir alışma süreci söz konusudur. Gelinin ilk kez evden çıkmasından başlayan bu süreç, gelin görme, yemek davetleri ve ev ziyaretleriyle devam eder.

Barak Türkmen halk kültüründe evlilik süreciyle ilgili yazılı ve sözlü kaynaklardan derlediğimiz malzemelerin bir kısmı artık hatıra niteliğindedir. Sosyo-

ekonomik yapının değişmesi, okuma yazma oranının artması, göç gibi etmenler, Barak halk kültüründe değişim ve dönüşmelere neden olmaktadır.

3.1.3. Ölüm

Sedat Veyis Örnek'in de ifadesiyle, Türk halk kültüründe doğum ve evlenme gibi geçiş dönemlerinde olduğu gibi, ölüm çevresinde de pek çok inanma, âdet, töre, tören, ayin, kalıp davranış gibi işlem kümelenmiştir. Bu inanma ve uygulamaları üç grupta toplamak mümkündür. Birincisi, ölenin öte dünyaya gidişini kolaylaştırmaktır. İkinci grupta ise ölenin geri dönüşünü önlemek için yapılan uygulamalar vardır. Üçüncü grupta toplananlarsa, geride kalanların bozulan ruhsal durumlarını düzeltmek, toplumsal ilişkilerini yendiden toparlamak için yapılan uygulamalar vardır (Örnek 2000, s. 207).

İnsanoğlu var olduğu günden beri yaşam ve ölüm sırlarını öğrenmeye ve anlamaya çalışmıştır. Eski Türkler can ve ruh kavramı karşılığında tın (nefes) sözcüğünü kullanmışlardır. Yakutlar ruh-can kavramını tın, kut ve sür şeklinde, Altaylılar tın, süne ve kut sözcükleri ile ifade etmişlerdir. Tın kelimesi aynı zamanda esinti, rüzgar, nefes anlamlarına da gelmektedir. Tın bütün canlılarda bulunur, ancak süne yalnızca insanlara özgüdür. Altaylılara göre insanın yula adı verilen bir de eşi vardır. İnanca göre, insan uyurken yulası her yerde dolaşabilir. Düş, yulanın gördüğü şeylerden ibarettir. Ölülerin serseri dolaşan ruhlarına Altaylılar üzüt demişlerdir (İnan, 2006, s. 176-177).

Anadolu Türklerinde ölüm ile ilgili inanç ve uygulamalar, doğal olarak, değişen coğrafya ve ortamdan etkilenmiş, ancak birtakım noktalarda, kendisini koruyacak ortamları da bulmuştur. Anadolu inanç coğrafyası ve ortamının ağırlığını, şüphesiz İslâm dini oluşturmaktadır. Bu durumda, ilgili geleneksel Türk inanç ve uygulamalarının, İslâm'ın vermiş olduğu ruhsatlar sayesinde, kendine bir yer bulabildiğini söyleyebiliriz. Ölüm ile ilgili deyim ve kavramlar İslâmîleştirilmiştir. Ruh, ecel, vade, ahiret, cennet, cehennem, defin, sırat köprüsü, Azrail, Münker-Nekir vb. ad ve kavramlar bunlardandır. Geleneksel Türk inancı Anadolu İslâm coğrafyası ve çevresinde kendini korumuştur. Bunun en belirgin örneği olan ölüm fenomeni yaşamın her adımında çok açık bir şekilde görülür (Ersoy, 2002, s. 86-101).

Hayatın geçiş dönemlerinden sonuncusu olan ölüm, bir son gibi görünse de gerek eski Türk dinlerinde, gerekse Türlerin mensubu buldukları İslâm dininde bir yok oluş olarak algılanmamış, ölümle her şeyin bitmediğine, sadece bu dünyadan

geçildiğine inanılmıştır (Çıblak, 2002, s. 474). Türk kültüründe insan ölürken canının bir kuş gibi uçup gittiği var sayılır. Orhun Abidelerinde ölmek, “uçmak”, “uçup gitmek” olarak anlatılmıştır. Herhangi birinin ölümünden söz ederken ölmek kelimesi yerine “kuşu uçtu” ifadesi kullanılmıştır (Şener, 2003, s. 61).

“Her devirde ve her millete ölüm ve ölüm sonrasında uygulanan pratikler vardır. Bu pratiklerin şekillenmesinde milletin uygarlık seviyesi, gelenekleri ve dini inançları belirleyici unsur olmaktadır. Ölüm sonrasında uygulanan pratikler ölüye karşı saygıyı, yaşanan üzüntüyü, ölüme karşı duyulan saygıyı yansıtmaktadır.” (Çağınlar, 2010, s. 29).

3.1.3.1. Ölüm Öncesi

Hayatın son durağı olan ölüm, insanı korkutan, çaresiz kılan ve sırrına erişilemeyen bir geçiş dönemidir. Ölüm insanı o kadar çaresiz kılar ve korkutur ki insanlar çevresinde olup biten olayları, eşyanın şu ya da bu şekilde duruşunu ölümün ön belirtisi saymıştır. İnsan bunun için kendine ölümü sezdirenen olaylardan ve nesnelere uzak durmuştur (Örnek, 2000, s. 208).

Cenaze törenlerinin ölünün gelecekteki kaderini yönlendirmesi açısından bir önemi bulunmaktadır (Roux, 1999, s. 169). Eski Türklerde cenaze törenlerinin tamamına “yog” ismi verilmekteydi. Cenaze törenini gerçekleştirenlere ise “yogci” denilmekteydi. Ölünün gömülmesinden sonra üçüncü ya da yedinci günde yenilen yemeğe de yog denilmekteydi (Roux, 1999, s. 262).

3.1.3.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler

Birtakım davranışlar, olaylar, sesler, rüyalar, alışılmamış durumlar ölüm işareti, ölümün ön belirtisi olarak yorumlanır.

Halk inanmalarında ölümü önceden haber veren belirtiler arasında hayvanlarla ilgili olanlar büyük bir yer tutar. Evcil ve yabanî hayvanların ötüşleri, ulumaları, kişnemeleri, böğürmeleri, belli hareketleri, uçuş yönleri, alışılmamış dışındaki davranışları, yaklaşan bir ölümün ön belirtisi olarak yorumlanmaktadır. Ev, ev eşyası, araç-gereç ve yiyecekler çevresinde de ölümle ilgili birtakım inanmalar kümelenebilir. Hayvanların insanlarda bulunmayan bazı yetenekleri, sezışleri, biçimsel özellikleri, uğurlu ya da uğursuz sayılmaları bu türden inanmaların oluşmasında rol oynar. Bu türden hayvanlar içerisinde, özellikle köpek ve baykuşla ilgili inanmalar yaygındır.

Köpeğin uluması dışında uluma biçimi, zamanı ve yönü ile de yaklaşan ölümü haber verdiği inandırılır. Baykuşun yıkık, terk edilmiş yerlerde yuva yapması “ölüm kuşu” olarak bilinmesine neden olmuştur ve tıpkı köpek gibi ölüm habercisi olarak görülür. Ayrıca evcil hayvanlardan kedi, at, koyun, keçi, inek ve öküz; yabanî hayvanlardan tilki, kurt, çakal, yaras, yılan; kümes hayvanlarından tavuk, kaz ile yabanî kuşlardan yaras, karga ve leylek kimi davranışları ve bağırmalarıyla ölüm habercisi olarak kabul edilirler. Birtakım rüyalar da ölüm ya da felaket haberi olarak yorumlanır. Ayrıca hastada görülen psikolojik ve fizyolojik değişiklikler dikkatle gözlenir. Buna göre hastanın davranışlarına ya da isteklerine göre sonunun yaklaştığı düşünülür ve hazırlıklara girilir (Örnek, 2000, s. 208-211).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Türkiye genelindeki inanca göre damda baykuşun ötmesi o evden ölü çıkacağı habercisidir. Bu inancı Hazar Türklerinde, Çepnilerde, Uygur ve Kazaklarda da görmekteyiz. Trabzon’da gece köpek uluması, dişi çakalın bağırması birinin öleceğine, sabahleyin karganın bağırması, birinin başında ötmesi hayrın olmayacağına delalettir. Bulgaristan’ın Kocabalkan köylerinde de karganın ötmesi ölüm haberi sayılır (Altun, 2004, s. 315-316).

Tekirdağ’da bir kimse rüyasında canlı bir yılanı ayaklarının altında görürse o insanın en çok bir yıl yaşayacağına; çıplak birini görürse de o insanın öleceğine inanılır (Artun, 1998, s. 237).

Adana’da rüyada yatak, ev yıkımı görülürse birinin öleceğine inanılır. Rüyada önden diş çıktığında acırsa yakın birinin, acımazsa uzaktan birinin öleceğine inanılır. Rüyada ateşte kazan ve çokça odun görmek ölüm olacağına yorumlanır. Yine ayakkabının ters düşmesi iyiye yorumlanmaz (Başçetinçelik, 1998, s. 245).

Osmaniye yöresindeki inanca göre kişinin bahçesinde diktiği, yetiştirdiği ağaçlar da ne zaman öleceğinin habercisi olabilir. Söğüt ağacının dalları yere değdiğinde, ceviz ağacının kalınlığı boyun kalınlığını geçtiğinde o ağacı diken kişinin öleceğine inanılır. Bu durumdaki kişiler ceviz ağacı dikmez veya bahçesinde kendiliğinde yetişmişse onu keser. Yine söğüt ağacının dalları yere değdiğinde ise kurban kesmek gerektiğine inanılır (Doğaner, 2006: 228). Osmaniye bölgesinde dirinin üzerinde dikiş dikilmez. Üzerinde dikiş dikilen kişiye kefen dikileceğine inanılır. Rüyada azı dişi çıkarsa uzaktan birinin, önden bir diş çıkarsa yakın akrabalarından birinin öleceğine inanılır. Rüyada kız

çocuğu, kır at ya da tren görülürse bir ölümün olacağına inanılır. Yine mezarlıkta açık mezar bekletilirse yakın zamanda bir ölümün olacağına inanılır (Kılıç, 2010, s. 99).

Mersin’de bir kişinin rüyasında iki ayakkabısını da kaybetmesi halinde öleceğine inanılır. Rüyada birisi rüya sahibini döverse, döven kişinin öleceğine inanılır. Sakin havada ılık bir rüzgar eserse bu rüzgara ölü rüzgarı denir. Bu rüzgarın birinin öldüğünü haber verdiğiğine inanılır (Can, 2010, s. 229).

Rüyada kefen görmek, vakitsizce (yazın) kar yağdığını görmek, rüyada çıplak insan görmek, zamansız gelinlik giymek, çiğ hamur görmek ölümü düşündüren belirtiler arasındadır. Ayrıca ölmüş bir kimse birinin peşinden koşar, ona el atar ve onu tutarsa o kişinin öleceğine inanılır (Altun, 2006, s. 318).

Barak Türkmenlerinde

- Bir evin damına baykuş konduğu zaman “ölüm geldi” ifadesi kullanılır. Baykuş ölüme işaret ettiği için uğursuz sayılır (K 2, K 5, K 12, K 18, K 25, K 35, K 55, K 64, K 66, K 69, K75, K 80, K 82, K 90, 92, K 99, K 100, K 102, K 115, K 125).
- Dam, bahçe gibi yerlere baykuş konduğu zaman o evden ölü çıkacağına inanılır, baykuş taşlanır (K 2, K 5, K 12, K 18, K 25, K 35, K 55, K 64, K 66, K 69, K75, K 80, K 82, K 90, 92, K 99, K 100, K 102, K 115, K 125).
- Bir kimsenin ayakkabısının sürekli ters dönmesi öleceğine işerettir (K 55, K 64, K 66, K 69, K75, K 80, K 82)
- Bir kişinin rüyasında dışının düştüğünü görmesi evden bir ölünün çıkacağına işerettir (K 35, K 55, K 64, K 66, K 69, K75, K 80, K 82, K 90, 92, K 99)
- Rüyada evinin yandığını görmek ölüme işerettir (K 35, K 55, K 64, K 66, K 69, K75, K 80)
- Uzun uzun havlayan köpek hayırlı sayılmaz birinin öleceği düşünülür (K 2, K 5, K 12, K 18, K 25, K 35, K 55, K 64, K 66, K 69, K75, K 80, K 82, K 90, 92, K 99, k 100, K 102, K 115, K 125).
- Cam kırıldığı zaman, gaz lambası kötü kötü yandığı zaman ölümden korkulur (K 18, K 25, K 35, K 55).
- Kıyafette sökükle varsa ve bu sökükle kişinin üzerindeyken dikmeye çalışılırsa ölü çıkacağı düşünülür (K 64, K 82, K 90, 92, K 99)

- Yatan bir hastanın burnunun iyice dikilmesi, ernginin sapsarı olması o kişinin ölçeğine işarettir (K 2, K 5, K 12, K 18, K 25, K 35, K 55, K 64, K 66, K 69, K75, K 80, K 82, K 90, 92, K 99, k 100, K 102, K 115, K 125).
- Hastanın ayaklarının buz gibi olması ve renginin koyulaşması öleceğine işarettir (K 66, K 69, K75, K 80, K 82, K 90, 92, K 99, K 100)
- Hasta olan kişi bazen istese de konuşamaz sessizce boş gözlerle sağa sola bakar. Bu durumda hastanın ölüm vaktinin yaklaştığı söylenir (K 2, K 5, K 12, K 18, K 25, K 35, K 55, K 64, K 66, K 69, K75, K 80, K 82, K 90, 92, K 99, k 100, K 102, K 115, K 125).
- Rüyada ölmüş bir aile büyüğü görüldüğü zaman kendisinin rüyayı gören kişiyi yanına çağırdığı düşünülür. Bir fakire sadaka verilir (K 2, K 5, K 12, K 18, K 25, K 35, K 55, K 64, K 66, K 69, K75, K 80, K 82, K 90, 92, K 99, k 100, K 102, K 115, K 125).
- Kötü rüya görüldükten sonra sadaka dağıtılarak kötü düşüncelerden sıyrılmaya çalışılır. (K2, K7, K 15, K 22).
- Evin bahçesinde tavşan görülmesi ölümü düşündüren belirtilerdir. Gece saç kesilmesi kardeşin ölümüne sebebiyet verirdi. Bir kişinin birdenbire iyilik yapması kişinin yakın zamanda öleceğine dalalettir. Rüya da tabut görmek, kazma, kürek, kazan ve ceset görülmesi ölümle ilgili belirtilerdir (Ay, 2006, s. 26).

3.1.3.1.2. Kaçınmalar

Ölümü hatırlatan, ölüme ön belirti sayılan, yerine getirilmediğinde ölüm getireceğine inanılan birtakım işlemler ve davranışlar vardır. Bunların nedeni ölenle ilgili araç-gerecin, davranışın ve durumun ölüm getireceğine duyulan korkudur. Bu korkudan kurtulmak, ölümü uzaklaştırmak, saptırmak, etkisiz kılmak için kimi pratikler uygulanır. Yıldızeli, Zara, Boğazlıyan, Reşadiye, Siverek, Kastamonu, Zile, Durağan, Çubuk ve Nallıhan'da bir mahallede ölen olduğunda, mahalledeki su dolu kaplar boşaltılır. Yaygın olarak görülen pratiklerden bazıları da; cenazede su ısıtılan kazanın ters çevrilmesi, ölü yıkanırken uyuyanların uyandırılması, mezar dönüşü eve gelirken ölenin yakınlarının ardına bakmadan yürümeleridir (Örnek, 2000, s. 212).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Anadolu'nun pek çok yerinde “iyi değildir” diye yapılmasından kaçınılan davranışlar vardır. Yapılmaması gereken bu davranışlar yapıldığında, bir felaket veya ölüm olayının gerçekleşeceğine inanılır. Reşadiye’de akşamdan sonra komşuya ağartı (ayran, süt ve ateş) verilmez. Ağartı verilirken içine kömür atılır. Geceleyin tırnak kesilmez. Ölü çıkan evdeki bütün sular dökülür (Bolulu, 1956:1397-1398). Kütahya’da sirke (Aydın, 1952:597), Diyarbakır’da ayna, tuz, bıçak, biber, kömür, ateş, siyah renkli eşya akşam olduktan sonra dışarıya verilmez (Beysanoğlu, 1974:7180-7181). Sındırgı’da yatak süpürge ile süpürülürse içinde yatan kişinin öleceğine inanılır. Makasın ağzı açık bırakılmaz. Açık bırakılan makas “kefen biçeceğim” dermiş (Artan, 1968:4712). Mesudiye’de, fırında pişirilen ilk ekmeği yiyenin karısının ya da kocasının öleceğine inanılır (Gürsoy, 1970:5713-5714). Mersin’de, cenaze evden çıktıktan sonra arkasından su dökülür, 5-6 adım yürünür (Yardımcı, 1993:549-559). Denizli/Çal’da, cenaze evden çıkarılmadan önce bulunduğu odanın kapı eşiğinde “günlük” yakılır (Tuğrul,1973:6756-6758). Adana’da cenazenin yıkandığı yere bir ibrik, içine de bir oklava konur. Kişinin öldüğü yere iki büyük taş konur (Başçetinçelik, 1998:250).

Kazak ve Özbeklerde kırık ayna veya cam uğursuzlukları ve ölümü düşündürür. Kazaklarda mezarlıktan ağaç kesilmez. Kesenlerin çarpılacağına inanılır (Çevik, 2001: 10-11).

Tekirdağ’da ölü evindeki yemekler, su dolu kaplar boşaltılır, ölü suyunu ısıtan ateş, su dökülerek söndürülmez, ölü suyu ısıtılan kazan ters çevrilir, mezarlık dönüşü geriye bakılmaz, bir evden arka arkaya iki ölü çıkarsa üçüncü ölüm olmasın veya ölüm cumartesi olmuşsa bir yıla kadar bir ölüm olmasın diye kurban kesilir (Artun, 1998, s. 24). Osmaniye’de ölümden kaçınmak için cenazenin kalktığı yere taş konulur (Kılıç, 2010, s. 100).

Kandıra Türkmenlerinde ölümden kaçınmak için korkulduğu halde yılan öldürülmez. Canlı hayvan öldürmek ölümü düşündüğü için, kedi, köpek, tavşan, tilki gibi hayvanların öldürülmesinden uzak durulur. Cam bir eşyanın, bardağın, aynanın kırılması her türlü felaketi uzaklaştırdığı gibi, ölümü de uzaklaştırdığına inanılır. Mezarlıklarda ağaçların kesilmesinden ve çiçeklerin kopartılmasından kaçınılır (Altun, 2004, s. 320).

Barak Türkmenlerinde

- Köpek evin önünde uzun uzun havladığında susturulur. Uğursuzluk getiriceği, ölümü çağrıştırdığı söylenir (K 2, K 22, K 35, K 49, K 53, K 54, K 63, K 64, K 69, K 80).
- Kötü bir rüya görülürse uğursuzluk getirmesin diye sadaka verilir (K 2, K 22, K 35, K 49, K 53, K 54, K 63, K 64, K 69, K 80).
- Geceleri dışarıya sıcak su serpilmez. Uğursuzluk getireceğine inanılır (K 2, K 22, K 35, K 49, K 53, K 54, K 63, K 64, K 69, K 80).
- Evin önünde ayakkabısı ters duran kişinin ölçeği düşünülür ve düzeltilir (K 2, K 22, K 35, K 49, K 53, K 54, K 63).
- Makasla oynanmamasının uğursuzluk getireceği düşünülür. Kefen biçme hatırlanır (K 64, K 69, K 77, K 78).
- Ölen kişinin kıyafetleri ihtiyacı olanlara dağıtılır (K 64, K 69, K 77, K 78).
- Ölümden kaçınmak için tarhana yapmazlar, dut ağacı dikmezler, karatavuk beslemezler, garip çiçeği yetiştirmezler (Ay, 2006, s. 26).

3.1.3.2.Ölüm Sırası ve Defin İşlemleri

Eski Türklerde ölüm halinde ruhun kuş şekline girerek uçup gittiğine inanılırdı; eski metinlerdeki “sungur oldu” (şahin oldu) sözünün bunu gösterdiği düşünülmektedir. Eski Türklerde defin merasimi için yaprak dökümü veya ağaçların yapraklanması beklenirdi. Büyüklerin mezarına toprak yığarak kurgan (tepe) yaparlardı. Çin sınırlarından Macaristan’a kadar uzanan bozkır yolu boyunca bu kurganlar yer alır. Eski Türklerdeki cenaze merasimine (yoğ) Çinliler “kubbeli otağ altındaki tabut” adını verirlerdi; çünkü Türk geleneğinde ölen kimsenin cesedi kubbeli otağ altına konarak otağın etrafında at koşturulurdu. Otağın kapısına gelince matem tutanlar gözlerini ve kulaklarını bıçaklardı. Matem işareti olarak saç kesilir, tütsü kullanılır, tüsülü matem meşalesi (yug yıpar) yakılırdı (Kocasavaş, 2002, s. 67).

Altay Türkleri’ne göre, insanın bir tını vardır. Bu tın/ruh, ölüm sırasında ağızdan çıkıp gider. Kimi zaman tının, insan vücudundan, bedeni yırtarak çıkıp gittiğine ve bunu yaparken çıkardığı seslerin işitildiğine inanılır (Kalafat, 2010, s. 209).

3.1.3.2.1. Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler

Eski Türklerde ölüm halinde ruhun kuş şekline girerek uçup gittiğine inanılırdı; eski metinlerdeki “sungur oldu” (şahin oldu) sözünün bunu gösterdiği düşünülmektedir. Eski Türklerde defin merasimi için yaprak dökümü veya ağaçların yapraklanması beklenirdi. Büyüklerin mezarına toprak yığarak kurgan (tepe) yaparlardı. Çin sınırlarından Macaristan’a kadar uzanan bozkır yolu boyunca bu kurganlar yer alır. Eski Türklerdeki cenaze merasimine (yoğ) Çinliler “kubbeli otağ altındaki tabut” adını verirlerdi; çünkü Türk geleneğinde ölen kimsenin cesedi kubbeli otağ altına konarak otağın etrafında at koşturulurdu. Otağın kapısına gelince matem tutanlar gözlerini ve kulaklarını bıçaklardı. Matem işareti olarak saç kesilir, tütsü kullanılır, tütsülü matem meşalesi (yug yıpar) yakılırdı (Kocasavaş, 2002, s. 67).

Bir kişinin öleceği anlaşıldığı zaman kişi sağ tarafa çevrilir. Başında Kur’an okunur. Hastaya tövbe ettirilir, tekbir alınır, ezan okunur. Ağzına sık sık pamukla Zemzem suyu verilir. Hasta ölünce, çenesi çekilir, tülbentle sıkılır. Elbiseleri çıkartılıp yere temiz bir yatağa yatırılır. Göz kapakları kapatılır. Üzerine temiz bir örtü örtülür. Baş kible yönüne çevrilir. Eller göbek üstüne konur. Ölünün karnının üstüne, içine şeytan girmesin, ardından birini götürmesin, şişmesin diye bıçak, demir, makas vb. konur. Ölünün ruhu ve Azrail çıksın, melekler girsin diye pencereler açılır. Ayak başparmakları birbirine bağlanır. Takma dişleri varsa alınır. Ölüm anında ayak ucunda ezan okunur (Artun, 1998, s. 4-28).

“Hasta son nefesini verince evde ağıt ve figanlar yükselir. Ölenin yanında bulunan kişilerden tecrübeli ve yaşı yetik kişi ve kişiler ölenin giysilerini ön taraftan elleriyle yırtarlar. Kollarını yanlarına yatırır. Bacaklarını birleştirip uzatırlar. Ayak baş parmaklarını birleştirip bir bez parçasıyla bağlarlar. Ağzı kapalı vaziyette bir bezle, alt çenesinden başına doğru bağlarlar. Cenazenin üzerine ince beyaz bir çarşaf örterler ve başında beklerler.” (Çabuk, 2008, s. 108).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Karakeçili Türkmenlerinde “elden ayaktan düşmüşler” için “Allah kurtardı” denilir. Bu kişiler için fazla acı duyulmaz. Ölünün çıktığı evdeki bütün sular dökülür. Ağır hastanın öleceği anlaşılırsa, evin eşğine Azrail’in kılıcını yıkaması için su konur (Kalafat, 1999, s. 35).

Kandıra Türkmenlerinde hastanın öleceği anlaşılınca hasta yalnız bırakılmaz, başında Kur'an okunur. Öleceği anlaşılana kişiye "Kelime-i Şahadet" getirilir. Öleceği anlaşılana kişiye su verilir, su içirtilemezse kuruyan dudakları pamukla ıslatılır (Altun, 2004, s. 322).

Barak Türkmenlerinde

- Ölecek olan hasta yatağa düşer, sürekli hayal kurar ve yakınlarını yanına çağırır (K 1, K 2, K 5, K 11, K 12, K 19, K 25, K 32, K 36, K 44, K 49, K 52, K 53, K 54, K 59, K 63, K 64, K 69, K 70, K 71, K 77, K 78, K 80, K 81, K 82, K 85, K 90, K 92, K 99, K 100, K 102, K 109, K 112, K 132).
- Hasta yatağında yatarken başında Kur'an okutulur, Yasin suresi okutulur (K 1, K 2, K 5, K 11, K 12, K 19, K 25, K 32, K 36, K 44, K 49, K 52, K 53, K 54, K 59, K 63, K 64, K 69, K 70, K 71, K 77, K 78, K 80, K 81, K 82, K 85, K 90, K 92, K 99, K 100, K 102, K 109, K 112, K 132).
- Ölecek olan kişiye sürekli su içirilir. Su içemediği durumlarda ağzına pamukla su damlatılır. Şahadet getirmesi sağlanır (K 59, K 63, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 81, K 82, K 85, K 90, K 92, K 99, K 100, K 132).
- Ölecek olan kişiye son dilekleri sorulur. Yanında mutlaka birileri durur, yalnız bırakılmaz (K 1, K 2, K 5, K 11, K 12, K 19, K 25, K 32, K 36, K 44, K 49, K 52, K 53, K 54, K 59, K 63, K 64, K 69, K 70).
- Ölüm sırasında hastadan helallik istenir. Hasta da yakınlarıyla helalleşmek ister (K 1, K 2, K 5, K 11, K 12, K 19, K 25, K 32, K 36, K 44, K 49, K 52, K 53, K 54, K 59, K 63, K 64, K 69, K 70, K 71, K 77, K 78, K 80, K 81, K 82, K 85, K 90, K 92, K 99, K 100, K 102, K 109, K 112, K 132).
- Hastaya komşuları "tuz ekmek yedik" hakkını helal et denir (K 53, K 54, K 59, K 63, K 64, K 69, K 70, K 71, K 77, K 78, K 80).
- Hastaya vasiyeti olup olmadığı sorulur (K 53, K 54, K 59, K 63, K 64, K 69, K 70, K 71, K 77, K 78, K 80).
- Eskiden ölen kişi kadınsa, öleceği anlaşıldığında avuçlarına kına yakılırdı /K 55, K 64).
- Kına yakılmadığında ölen kadının avucunun içine kuru kına konurdu (K 55, K 64).

- Bir hastanın öleceği anlaşıldığı zaman yanında insanlar beklerler. Din görevlisi çağrılır, kuran okutulur. susuz ölmesin diye zezem suyu verilir. Ölecek kişinin vasiyeti öğrenilir (Ay, 2006, s. 26).
- Hastanın son nefesi verip vermediğini anlamak için şah damarına bakılır ya da ağzına ayna tutulur (Ay, 2006, s. 26).
- Azrail evvel ayaktan başlarmış, en son göğsüne gelince ölmüş. Ölecek olan kişinin önce ayakları soğur (Ay, 2006, s. 26).

3.1.3.2.2. Ölüm Olayından Sonra Yapılan İşlemler

Ölümden hemen sonra yapılan işlemlerin bir bölümü doğrudan doğruya cesetle ilgiliyken, bir bölümü de ceset çevresinde toplanmaktadır. Ölünün öte dünyaya gönderilişine ön hazırlık niteliğindeki bu işlemlerin bazılarının temelinde ölene canlı gözüyle bakmanın ve ondan korkmamanın tipik belirtileri yatarken, kimlerinde de sıhhi endişeler ve dini gelenekler rol oynamaktadırlar (Örnek, 2000, s. 214). İnsan öldükten sonra da defin yapıncaya kadar bulunduğu yerde yalnız bırakılmaz, yalnız kalması halinde kapısının kapatılmış olmasına özen gösterilir (Kalafat, 2010, s. 373).

Samsun Demircisu Köyünde de ölüyü en az iki kişi bekler, ölünün beklenmediği takdirde defin işleminden sonra mezarda hortlayacağına inanılmaktadır (Şişman, 2002, s. 463).

Tekirdağ'da ölenin ruhu ve Azrail çıksın, melekler girsin diye pencereler açılır. Takma dişleri varsa alınır. Ölüm anında ayakucunda ezan okunur (Artun, 1998, s. 21).

Tarsus'ta ölünün döşeginin olduğu yere bir daha ölen olmasın diye çivi çakılır. Yine geridekiler taş gibi kalsın diye kişinin öldüğü odaya taş getirilmektedir (Çağlayan, 1998, s. 87).

Adana'da ölünün ağzına dünyadan doyumlu gitmesi için toprak konur. Tahtacılar arasında ise "Gözünü toprak doyursun." Denilerek ölünün gözüne bir miktar toprak atılır. Bu yolla ölünün gözünün geride kalması engellenmiş olur (Çıblak, 2002, s. 4).

- Ölen kişinin gözleri açık gitmişse dünyadaki bir arzusunun, dileğinin gerçekleşmemiş olduğu düşünülür ve gözleri kapatılır. Gözleri kapalı gittiye dileklerinin gerçekleşmiş olduğu gözünün arkada kalmadığı düşünülür (K 53, K 54, K 59, K 63, K 64, K 69, K 70, K 71, K 77, K 78, K 80, K 82, K 83).

- Ölü'nün çenesi düşmesin diye yazmayla ya da bir bez parçası ile bağlanır, başı kibleye çevrilir (K 53, K 54, K 59, K 63, K 64, K 69, K 70, K 71, K 77, K 78, K 80, K 82, K 83).
- Ölüm akşam gerçekleşti ise kıyafetleri çıkarılmaz, sabah beklenir. Sabah, öğle ya da ikinci öldüyse kıyafetleri yıkanma sırasında çıkarılır (K 53, K 54, K 59, K 63, K 64, K 69, K 70, K 71, K 77, K 78, K 80, K 82, K 83).
- Ölü şişmesin diye üzeri örtüldükten sonra üzerine makas, bıçak gibi ağır demir cisimler konulur (K 53, K 54, K 59, K 63, K 64, K 69, K 70, K 71, K 77, K 78, K 80, K 82, K 83, K 88, K 90, K 109, K 112, K 132, K 135).
- Ölü öldüğü yatakta kalır. Evin ışıkları sabaha kadar açık kalır. (K 2, K 7, K 8, K 13, K 53, K 54, K 59, K 63, K 64, K 69, K 70, K 71, K 77, K 78, K 80, K 82, K 83).
- Ölü'nün olduğu odaya çocuklar sokulmaz (K 2, K 7, K 8, K 13, K 53, K 54, K 59, K 63, K 64, K 69, K 70, K 71, K 77, K 78, K 80).
- Hastanın son nefesini verip vermediğini anlamak için ağız ve burun kısmına ayna tutulur. Eğer ayna buğulanmıyorsa hasta son nefesini vermiş demektir (K 2, K 7, K 8, K 13, K 53, K 54, K 59, K 63, K 64, K 69, K 70, K 71, K 77, K 78, K 80, K 82, K 83, K 85, K 92).
- Hoca çağrılır, hoca yoksa dini bilgisi olan birileri ölü'nün başında dini kuralları yerine getirir (K 1, K 2, K 7, K 8, K 13, K 53, K 54, K 59, K 63, K 64, K 69, K 70, K 71, K 77, K 78, K 80, K 82, K 83, K 90, K 100).
- Ölen kişinin gözlerini sıkıp çenesini bağlama işini cesareti olan büyük birisi yapar (K 1, K 2, K 7, K 8, K 13, K 53, K 54, K 59, K 63, K 64, K 69, K 70, K 71, K 77, K 78, K 80, K 82, K 83, K 90, K 100).
- Eskiden morg olmadığı için ölü evde olurdu. Akşam ölen kişi odanın ortasına alınır ve sabaha kadar ışıklar açık olarak bekletilirdi (K69, K 77, K 78, K 80).
- Gözü açık giden ölü'nün arkasında çocuk kalmış derler (Ay, 2006, s. 27).
- Ölen bir kişi kibleye doğu sağ yanı üzerine çevrilir. Ayakları kibleye doğru olarak ve başı biraz yükseltilecek şekilde arkası üstüne de yatırılır. Bu halde, baş biraz yukarı kaldırılır ki yüzü kibleye yönelmiş olur. Bunu yapmadaki amaç kiblenin Kâbe olması. Kabe'nin de mübarek yer sayılmasıdır (Ay, 2006, s. 27).
- Ölü'nün üstündeki elbiseler ölü yıkanırken çıkartılır. Yıkanması için hazırlanan bir yer üzerine konulur ve üstüne örtü çekilir (Ay, 2006, s. 27).

- Don kazanı adı verilen kazanda su ısıtılır. Ölünün yıkandığı su ne çok soğuk ne de çok sıcak olmalıdır, normal derecede suyla ölü yıkanır. Ölünün şişmesine engel olmak için karnının üzerine bıçak gibi bir demir parçası konulur. Elleri yanlarına uzatılır. Kolları göğsünün üstüne konulmaz. Bir kişinin öldüğü oda temizlenir, ölen kişinin yatağı değiştirilir (Ay, 2006, s. 27).
- Sabaha kadar öldüğü odanın ışıkları kapatılmaz. Ölen kimse yıkanmamışsa başında değil başka bir odada Kur'an okunur (Ay, 2006, s. 27).

3.1.3.2.2.1. Ölümün Duyurulması

Ölüm olayı çevreye sela yoluyla duyurulur. Bir evde ağır hasta varsa zaten herkesin kulağı orada olur. Ölüm gerçeği ile karşılaşan ölü yakınları evden eve bağırıp çığırılırlar ve komşular ölüm haberini duymuş olurlar. Uzak akrabalara ölüm telefonla haber verilir. Kaza, kalp krizi gibi ani bir ölümden, ölüm haberi alıştırma alıştırma söylenir. Hatta “öldü” demek yerine “hastalandı” demek tercih edilir (Altun, 2004, s. 34).

Ölüm duyulunca komşular ölü evinde toplanarak ölenin yakınlarının acılarını paylaşırlar. Ölüm uzaktaki akraba ve yakınlarla duyurulur. Son yıllarda belediye hoparlörüyle duyurulmaktadır. Camide selâsı verilir. Eskiden ölümü duyurmak için tellal bağırılmış. Ölüm sonrası ölünün ayakkabıları sokak kapısının önüne konur. Bunu görenler evde ölü olduğunu anlar. Ayakkabılar biri alıncaya kadar durur (Artun, 1998, s. 4-28).

İtibarlı kişilerin ölümü, belediye hoparlörleri aracılığıyla yapılır, ölenin kimliği halka duyurulur. Gazetelere ilan verme yoluyla duyurma, daha çok büyük kentlerde görülür. Son zamanlarda, ölenin yakınları ya da çalıştığı veya bağlı bulunduğu kurum tarafından gazeteye verilen ilanla, ölümü duyurma yaygın hale gelmiştir (Başçetinçelik, 2009, s. 342).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Malatya Doğanşehirde ölüm haberi camide okunan saladan sonra hoca tarafından duyurulur. Hoca “Falancanın kızı /oğlu vefat etmiştir, Allah rahmet eylesin.” der. Gurbette yaşayanların yakınları da ölüm haberini bildirir ve salasını köyün camisinden okutur. Ölüm haberi belediye hoparlöründen duyurulur. Hastanın öleceği zaten anlaşılmıştır, her gün gidip yoklanır, uzaktakilere telefon edilir. Ölüm haberi hemen söylenmez, “Ağır hasta, gelin görün.” denir (Kurt, 2012, s 177-178).

Barak Türkmenlerinde

- Ölen kişinin haberi camide ladan sonra verilir. Ölen kişinin kim olduğu duyurulur (K 1, K 25, K 36, K 44, K 49, K 55, K 64, K 69, K 72, k 77, K 78, K 80, K 82, K 83, K 90).
- Hastalıktan ölen kişinin ölçeği tahmin edildiğinden önceden akrabalara haber gönderilir (K 1, K 25, K 36, K 44, K 49, K 55, K 64, K 69, K 72, k 77, K 78, K 80, K 82, K 83, K 90).
- Ölen kişinin haberini ölü sahibi değil, yakınları verir (K 1, K 25, K 36, K 44, K 49, K 55, K 64, K 69).
- Başka köylerde oturanlar için eskiden ata-beygire binen birisiyle haberci gönderilirdi (K 69, K 72, k 77, K 78, K 80, K 82, K 83, K 90).
- İlçe merkezlerinde ölen kişinin haberi duyurulur. Kimin kızı, oğlu veya annesi, babası olduğu söylenir (K 1, K 25, K 36, K 44, K 49, K 55, K 64, K 69, K 72, k 77, K 78, K 80, K 82, K 83, K 90).
- Eskiden telefon olmadığı için uzaktakilere haber vermek zor oluyordu (K 69, K 80).
- Teknoloji ve haberleşmenin gelişmesi ve yaygınlık kazanmasıyla birlikte ölüm haberini uzaktaki akrabalara, tanıdıklara daha hızlı duyurmak da mümkün oldu (K 69, K 90).
- Barak'ta cenaze törenine "kara düğün" tabiri kullanılmaktadır. Cenaze töreninin normal bir düğün kadar gösterişli olması beklenir. Ağıcı kadın "hor etmeyin" ifadesini kullanır ve daha çok ağıt yakılmasını ister (K 105).

3.1.3.2.2.2. Ölünün Bekletilmesi

Ölü elden geldiğince çabuk gömülmelidir. Ancak ikindiden sonra ölenler ertesi güne kadar bekletilir (Boratav, 1999, s. 195).

Türk halkının inançlarına göre; ölüyü acele gömmekte, misafirlere yemek yetiştirmekte ve alınan borcu ödemekte acele etmekte hayır vardır. Sakıncalı bir durum yoksa güneş battıktan sonra ölü gömülmez, ertesi sabaha bırakılır (Turan, 1982, s. 546).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Dadalı Türkmenlerinde güneşten sonra, kuşların yuvaya dönüş vakti geçtikten sonra defin yapılmaz ertesi güne bırakılır definin yapılmaması gerektiği inancı vardır. Böylece ruhunu teslim etmiş beden bu dünyadan ayrılıp öteki dünyaya dâhil olma döneminde yeni âlemine geçme sürecinde refakatçisiz ve ışısız bırakılmayarak korunmaya alınır (Kalafat, 2010, s. 133-406).

Samsun ve yöresinde defin işi için Salı ve Cuma günleri makbuldür (Şişman, 2002, s. 463). Tahtacılar'da ikindi namazından sonra defnedilmesi cihetine gidilmez. Ertesi güne bırakılır. Buna “ölünün gecelemesi” denir. Böyle hallerde zâkirler sabaha kadar saz çalarlar, beyit okurlar. Akşam güneş batmaya yüz tutunca, Anadolu halk inançlarında d ışarda yapılacak birçok i ş lemden vazgeçilir. Yer mühürlendi, yer bağlandı, yer morardı denilir. Defin yapılmadığı gibi fidan da dikilmez. Bu inancın derinliklerinde güneş ve su kültlerinin izleri vardır (Kalafat, 1998, s. 248).

Malatya Doğanşehir'de ölünün bir an önce gömülmesi gerekir, ne kadar çok beklerse ölü o kadar çok korkar ve azap çeker. Ölen kişinin uzaktan gelecek yakını yok ise sabah öldüyse öğlen namazından, öğlen öldüyse ikindi namazından sonra gömülür, ancak akşam öldüyse ertesi sabaha kadar bekletilir. Gün battıktan sonra ölü gömülmez, ölü gece korkar. Akşam vakti gömülmez, yer mühürlüdür, bu sebeple gömme işlemi bekletilir. Akşam vakti toprak kabul etmez düşüncesiyle cenaze defnedilmez. Ölen kişinin uzaktan gelecek yakınları var ise son bir kez görsünler, elini öpüp helallik alsınlar diye gelmeleri beklenir. Mevsim yaz ise ceset kokmasın diye bekletilmez, gelenleri olacaksa soğuk bir odaya ya da morga konur (Kurt, 2012, s. 179).

Barak Türkmenlerinde

- Cenazenin bekletilmesi iyi sayılmaz. Ölen kişinin bir an önce toprağa verilmesi için acele edilir (K 12, K 18, K 22, K 35, K 64, K 77, K 78, K 80, K 88, K 92).
- Defin işlemi öğlen ve ikindi namazını takiben yapılır. Akşam ölen kişi ertesi gün gömülme için bekletilir (K 12, K 18, K 22, K 35, K 64, K 77, K 78, K 80, K 88, K 92).
- Ölen kişinin uzaktan gelen oğlu kızı varsa onun gelmesi beklenir (K 12, K 18, K 22, K 35, K 64, K 77, K 78, K 80, K 88, K 92).

3.1.3.2.2.3. Ölünün Gömülmeye Hazırlanması

Ölümlle ilgili Türk inançları oldukça zengindir. Özellikle ölünün gömülmesiyle ilgili pek çok âdet, inanma vardır ve geçmişten gelerek günümüzde hâlâ yaşamaktadır. Eski Şamanist Türkler ve diğer Orta Asya ulularının defin törenleri hakkında Çin kaynaklarından geniş bilgiler ediniriz (Artun, 2011, s. 204).

Göktürklerin defin töreninde ölü çadıra konur; oğulları, torunları, erkek-kadın başka akrabası, atlar ve koyunlar keserek çadırın önüne koyarlardı. Ölünün bulunduğu çadır etrafında atla yedi defa dolaşırlardı. Yüzlerini bıçakla kesip ağlarlar ve bu töreni yedi kere tekrar ederlerdi. Sonra belirlenen bir günde ölünün eşyalarını, atını ve ölüyü yakarak külünü belirlenen başka bir günde gömerlerdi (İnan, 1986, s. 177-178).

Ülkemizde ölünün defni İslâmî geleneklere göre ölünün gasli, kefenlenmesi, tabuta konması ve cenaze namazının ardından mezara konması şeklinde gerçekleştirilir. Gasil ve kefenleme sürecinde bölgelere göre birtakım mahallî uygulamalar görülür. Bunlar bazı kokulu bitkilerin cennet kokusu inancıyla gasil suyuna konulması, kefene ayet ya da dua yazma biçiminde gözlemlenir (Ersoy, 2002, s. 86-101).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Barak Türkmenlerinde, ölü suyunu genç kızlar getirir. Ölü için hazırlanan suya el sürülmez, ölünün yıkanmasından artan suyla ilgili çeşitli pratikler görülür. Zara, Erzurum, Durağan, Eskişehir, Kastamonu, Nallıhan, Ayaş, Ankara, Çubuk, Kırşehir'de ölü yıkama suyundan artan su dökülür. Boğazlıyan'da, ölünün ardından çok üzülmemek için, Afyon'da öte dünyada ölüyle buluşmak için, Çorum'da acı soğusun diye, ev halkı artan su ile elini yüzünü yıkar. Uşak, Çankırı, Aksaray, Kayseri, Konya, Boğazlıyan'da artan su ile ölenin çamaşırları yıkanır. Uşak'ta hak hukuk varsa üzerinden sıyrılsın diye artan su ölüye dökülür. Ölünün yıkanışı ve kefenlenişi sırasında değişik kokulu maddeler yakılıp tütürülür, cesede ve kefene çeşitli kokular, yağlar, kutsal sular dökülür. Yakılarak koku çıkarılan maddelerin başında buhur, günlük, kâfur ve ödağacı gelmektedir. Kırşehir, Uşak, Erzurum, Çorum, Sivas'ta kokuya şeytan gelmez diye; Afyonkarahisar, Boğazlıyan'da, gökten kokuya melekler iner diye; Konya ve Merzifon'da ölü kokusu yok olsun diye; Hopa ve Rize'de mezarda, cesede yılan, çıyan yavaşmasın diye bu kokulu maddeler yakılarak tütsü yapılmaktadır. Cesede ve kefene dökülen ve sürülen, kokusu sindirilen maddeler gül suyu, gül hatmi, gül yağı, gül kurusu, kadınlar için kına, hacı yağı, hacı sürmesi, esans, kolonya, zemzem suyu, kâfur,

çörek otu, misk, karanfil tozu, kokulu çiçekler ve kokulu yapraklardan oluşmaktadır (Örnek, 1979, s. 49-52).

Mersin Silifke’de ölü yıkanırken tütsü kokutulur, erkekler iki kat, kadınlar üç kat kefene sarılır ve kefene çörek otu, zenzem suyu dökülür (Ağcalar, 2009, s. 81).

Malatya Doğanşehir’de bazı kişiler, özellikle de çoğu yaşlı, kendi cenazesinde kullanılmak üzere kefen, sabun, lif, havlu gibi malzemeleri önceden hazırlar ve bir yerde saklar. Bunu yakınlarına da önceden haber verir. Eğer bu malzemeler hazırda yoksa temin edilir. Ölü yıkandıktan sonra güzel koksun diye dökmek için gül suyu alınır. Ölü yıkamak için kara kazan kurulur, tas, kova hazırlanır. Ölü evinde bunlar yapılırken, konu-komşu, akraba-hısım da cenaze evi ve dışarıdan gelenler için yemek hazırlıkları yapar. Ölen kişinin yakınları köy mezarlığına gider ve mezarını kazdırır (Kurt, 2012, s. 180,181).

Barak Halk Kültüründe

- Ölen kişinin nereye gömüleceği bazen önceden bellidir. Özellikle yaşlı kişiler nereye gömülmek istediklerini vasiyet gibi yakınlarına söylerler (K 1, K 2, K 10, K 11, K 17, K 22, K 23, K 33, K 44, K 52, K 53, K 54, K 64, K 69, K 72, K 77, K 78, K 80, K 82, K 83, K 90, K 95, K 99, K 101, K 102, K 113, K 122).
- Ölen kişi öğlen ya da ikindi namazından sonra gömülür. Akşam ölen kişi sonraki gün gömülmek için bekletilir (K 54, K 64, K 69, K 72, K 77, K 78, K 80, K 82, K 83, K 90, K 95, K 99, K 101, K 102, K 113, K 122).
- Yaşlı kişiler kendi cenazelerinde kullanılmak üzere önceden bir miktar parayı “kefen parası” olarak ayırırlar. Yine kendi cenazelerini yıkanmasında kullanılacak olan eşyaları önceden hazırlarlar (K 52, K 54, K 64, K 69, K 72, K 77, K 78, K 80, K 82, K 83, K 90, K 95, K 99, K 101, K 102).
- Kimsesiz kişiler kefen parasını kendisi saklar (K 77, K 78, K 80).
- Ölen kişi köyde gömülecekse yakınları erkenden gidip mezarı eşer (K 77, K 78, K 80).
- Şehirde yaşayan aileler eğer aile mezarlığı almışlarsa, mezarlığa haber verilir ve cenaze gitmeden mezar kazılmış olur (K 77, K 78, K 80, K 82, K 83).
- Şehirde de olsa, ölen kişinin köyde yakınlarının yanına gömülmek veya kendi tarlasının içine gömülmek gibi vasiyeti varsa cenaze köye götürülür ve orada gömülür (K 77, K 78, K 80, K 82, K 83, K 90).

- Kefen önceden alınır. Hacca gidenler kefenliklerini oradan alırlar. Bazı yaşlı kimseler öldükten sonra altın yüzüklerinin bozdurulup kefen parası yapılmasını vasiyet ederler (K 77, K 78, K 80).

3.1.3.2.2.4. Yıkama ve Kefenleme

Ölünün son banyosunu “ölü yuyucular/yıkayıcılar” yaparlar. Çok kere gusülhanelerde yapılan yıkama işleminde erkekler ve kadınlar eşcinsleri olan yıkayıcılar tarafından yıkanılır. Sair banyolar yapılırken kişi, ayağının altına sabun sürmez, inancı vardır. İnanca göre ölünün ayağının altına sabun sürüldüğü için diri kimseninkine sürülmesinin doğru olmadığı ifade edilir ve tersi yapılır. Teneşirde ayakları kibleye gelecek şekilde ilkin sol tarafından başlanılarak üç baş yıkanılan ölünün temizlenmemiş yeri bırakılmaz. Sağların abdesti sağdan başlatılırken ölü abdesti dirilerinkinin tersine soldan başlatılır. Sonra kefenden alınmış bir parça ile ölüye altından tarat verdirilir. Daha sonra Kelime-i Şehadet getirerek ölüye abdest aldırılır. Yıkanılan ölünün yanında mum yakılması “yıkandığı yeri bulması inancı” ile ilişkilendirilmiştir. Ölünün yıkanmadan evvel ve sonra yanında ışık yakılması gerektiği inancı çok yaygındır. Bazı yörelerde ölünün defin için kaldırıldığı yere bir tas konur. Bununla yerinde ağır olsun mesajı verildiğine inanılır. Böylece hortlamayacağına inanılır (Kalafat, 2010, s. 382-383).

Anadolu Türk Kültüründe

Gasil ve kefenleme sürecinde bölgelere göre birtakım mahalli uygulamalar görülür (Ersoy, 2002, s. 97).

Tekirdağ’da ölü yıkaması rasında değişik âdetler uygulanır. Ölü yıkanırken ayakucuna bir fincan tuz, bir tas un konulur. Eğer ölü yaralanarak öldüyse yıkandıktan sonra yanına 40 adet çörekotu konur. Gözlerine ve parmak aralarına pamuk, buhur konulur. Kefen bıçakla biçilir. Ölünün yıkandığı yere ışık ve ibrik konur. Bazı köylerde ölen kişi erkekse şapkası, kadınsa eşarbi ocakta yakılır, bunun külü yıkama suyuna atılır. Tütsü yakılır (Artun, 1998, s. 21).

Samsun yöresinde cenazenin yıkandığı yerde ruhun ziyarete geleceği düşüncesiyle üç ya da kırk gün ışık yakılır. Cenaze yıkanırken ceset titremeden öylece durursa yakında başka biri ölmeyecek demektir. Titrediği takdirde ise peşinden bir cenaze daha kalkacak demektir (Şişman, 2002, s. 463). Amasya’da yıkama işlemi

bittikten sonra yakınları cenazenin üzerine birer tas su dökerler. Bu yörede ayrıca su selası da verilir. Su selası uygulaması Afyon, Saraykent, Çekerek ve Aydın'da da vardır. Ayrıca Kocaeli'de cenazenin yıkanma suyundan içen alkoliğin tedavi olacağına inanılır (Kalafat, 1998, s. 251).

Malatya Doğanşehir'de cenaze evin avlusunda ya da ahırında yıkanır. Evin önünde çarşaf lar gerilir ve ölü burada yıkanır. Ölünün vücudunda tüy varsa onlar alınır, "Doğduğu gibi gitsin." Denir. Ölen kişinin saçının arkasına ve ellerine ve ayaklarına kına yakılır. Cenaze yıkamak çok sevaptır. Ölünün ayağını yıkayan çok sevap kazanır. Ölüyü yıkamak için su pınardan getirilir. Ölü yıkama suyuna el batırılmaz, batırılırsa su kirlenir. Ölen kişi kadınsa bir kadın, erkekse bir erkek tarafından yıkanır. Ölüyü imam ya da köylerde gönüllü olan kişiler vardır, onlar yıkar (Kurt, 2012, s. 184-185).

Barak Türkmenlerinde

- Yıkama işlemi mezarlığın yanında uygun bir yer varsa orada yapılır (K 4, K 9, K 12, K 15, K 21, K 22, K 25, K 30, K 32, K 35, K 44, K 49, K 50, K 53, K 54, K 58, K 62, K 64, K 69, K 70, K 77, K 78, K 80, K 81, K 83, K 88, K 90, K 92, K 99, K 100, K 101, K 102, K 110, K 130).
- Erkek ölüyü imam, kadın ölüyü yaşlı bilen bir kadın yıkar (K 1, K 4, K 9, K 12, K 15, K 21, K 22, K 25, K 30, K 32, K 35, K 44, K 49, K 50, K 53, K 54, K 58, K 62, K 64, K 69, K 70, K 77, K 78, K 80, K 81, K 83, K 88, K 90, K 92, K 99, K 100, K 101, K 102, K 110, K 130).
- Kadının başına çıtkı yapılır. Çıtkının yanlarına sedef çiçeği takılır (K 4, K 9, K 53, K 54, K 58, K 62, K 64, K 69, K 70, K 77, K 78, K 80, K 81, K 83).
- Ölünün bedenine lavanta çiçeği, sedef çiçeği sürülür (K 53, K 54, K 58, K 62, K 64, K 69, K 70, K 77, K 78, K 80, K 81).
- Kadının kefenlenmesi göğüs kısmından başlanır. Kolları, bacakları sarılır. Bacaklarının arasından geçirilerek tekrar bağlanır. Son olarak başı bağlanır (K 44, K 49, K 50, K 53, K 54, K 58, K 62, K 64)..
- Ölülerin saçlarına kına dökülür (K 44, K 49, K 50, K 53, K 54, K 58, K 62, K 64).
- Ölen kişi yaşlı ise ölmeden önce kefen ve ölüm parasını hazırlar (K 44, K 49, K 50, K 53, K 54, K 58, K 62, K 64, K 69, K 77, K 78).

- Ölen kişi kadınsa tabutuna yazması örtülür. Genç kız ise gelinliği, gelinliğin bir parçası, duvağı örtülür.(K 5, K 7, K 8, K 44, K 49, K 50, K 53, K 54, K 58, K 62, K 64).
- Sedef çiçeği kefenin üstüne konulur (K 35, K 44, K 49, K 50, K 53, K 54, K 58, K 62, K 64).
- Ölen kişi kadınsa tabutun üzerine başörtüsü konulur (53, K 54, K 58, K 62, K 64, K 77, K 80).
- Ölüyü yıkayacak hoca yoksa bilen ve cesareti olan büyükler yıkar. Ölünün yakınlarından birisi de yanlarında olur (K 44, K 49, K 50, K 53, K 54, K 58, K 62, K 64, K 82, K 83, K 90, K 100, K 102).
- Ölen kişinin yaşı önemli değildir. Mutlaka kadını kadın, erkeği erkek yıkar (K 44, K 49, K 50, K 53, K 54, K 58, K 62, K 64, K 82, K 83, K 90, K 100, K 102).
- Ölen kişi kendi evinin bahçesinde ya da başka تنها bir yerde yıkanır. Bir tahtanın üzerine yatırılır. Tahta yoksa kapı sükülür onun üzerine su dökülür yıkanır (K53, K54, K 55, K 80).
- Ölünün yıkanacağı suyun yanından veya o suyun döküldüğü yerden hamile kadın geçemez. Geçerse çocuğun özürlü olacağına inanılır (K 64, K 80).
- Hem kadının hem de erkeğin kefeni kadın tarafından hazırlanır. Metreyle alınır evde dikilir (K 64, K 80)..
- Kefenlerken ölünün eline koku dökülür (K 64, K 80, K 88, K 90).
- Ölen kişi kadınsa başına çiçek konulur. Sedef çiçeğini çiçekler aşağı gelecek şekilde kadının başına takarlar (K 44, K 49, K 50, K 53, K 54, K 58, K 62, K 64, K 82, K 83, K 90, K 100, K 102).
- Sedef cennetin çiçeği olduğu için ölen kadının başına sedef çiçeği takılır (K 44, K 49, K 50, K 53, K 54, K 58, K 62, K 64, K 82, K 83, K 90, K 100, K 102).
- Ölen kadının başına çiçek taktıktan sonra başına tülbent bağlarlar (K 53, K 54, K 58, K 62, K 64, K 82).
- Ölen kadının ellerine kına yakılır (K 53, K 54, K 58, K 62, K 64, K 82).
- Ölen kişiye hacdan gelen koku ve zezem suyu dökülür öyle kefenlenir (K 53, K 54, K 58, K 62, K 64, K 82).
- Kadının yakasına oya geçirirler (K 54, K 58, K 62, K 64).
- Kadını sarmadan önce yedi kat çaput yapar parçasının arasına koyar öyle sararlar (K 53, K 54, K 58, K 62, K 64, K 82).

- Kadına pijama diker giydirir, abdest çaputunu kor öyle sararlar (K 53, K 54, K 58, K 62, K 64, K 82).
- Kefenin arasına gül konur (K 77, K 78).
- Eskiden ölünün yıkandığı yerde kırk gün ateş yakılırdı (K 55).
- Barak yöresinde eskiden ölü kendi evinde yıkanır. Ölüyü yıkayan kişiye ölünün hayrına hediyeler verilirdi (Ay, 2006, s. 29).
- Ölü yıkamak için eskiden, su dereden getirilirken da kuyudan çekilirken; daha sonra musluk suyuyla yıkanmaya başlanmıştır (Ay, 2006, s. 29).
- Ölen kişi kefen adı verilen beyaz bir beze sarılır. Bu bezin cinsi "hasa" adı verilen bir kumaştır (Ay, 2006, s. 31).
- Erkeklerin kefeni Kamis, izar ve lifafeden ibaret olmak üzere üç kattır. Kadın ise bu üç parça ile beraber bir başörtüsü ve bir göğüs örtüsü vardır. Bunların tamamının yöredeki adı "hafıt" tır (Ay, 2006, s. 31).
- Ölü kadın olunca kefenlenirken saçları ikiye ayrılarak kefen gömleği üzerinden göğüs üzerine konur. Bunun üzerine yüzünü de örtecek şekilde başörtüsü konur. Sonra üzerine, izar sarılır. İzarın üzerinden de göğüs örtüsü bağlanır. Daha sonra lifafe sarılır. Göğüs örtüsü lifafeden sonra da bağlanabilir (Ay, 2006, s. 31).

3.1.3.2.2.5. Cenazenin Taşınması

Ölünün kefenlendikten sonra içine konularak taşındığı sandığa tabut denir. Tabut en çok çam ve kavaktan yapılır. Seyrek olarak meşe, gürgen, çınar, ceviz ve ardıçtan da yapıldığı olur. Kimi özel durumlarda ağaç yerine maden kullanıldığı ya da tenekeyle kaplandığı da görülmektedir. Bazı köylerde ölü, tabut yerine sedyeye benzer bir gereçle, mezarlığa taşınır. Tabutun üzerine örtülen örtü varsa ölü evinden, komşulardan, yoksa camilerden alınır. Bu amaçla Hacdan da getirilmiş örtüler de vardır. Genellikle yeşil renkli olan ve üzerinde Arapça yazılı dualarla kutsal kişilerin adları bulunan bu örtülere tabut örtüsü, Kâbe örtüsü, cenaze örtüsü, sal örtüsü denmektedir. Bu örtülerin yerine tabut üstüne halı, kilim, battaniye, kumaş vb. örtüldüğü de olur. Ölen kişi, sağlığında vasiyet etmişse bunlar sonradan camilere hediye edilir (Örnek, 2000, s. 218).

Cenaze tabut ile taşınır. Tabut yapımında kullanılan malzeme tahtadır. Camilerde hazır bir tabut bulunur ve herkes defin sırasında bu tabutu kullanır. Cenaze namazına ise ölü yakınları ve dileyen herkes katılabilir. Cenaze namazını erkekler kılar, kadınlar cenazeyi mezarlığa yakın bir yerden izlerler (Altun, 2004, s. 331-332).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Göklen Türkmenlerinde ölünün tabutu götürülürken tabutun altına girmede veya cemaatin önünde en büyük erkek evlada, erkek evladı bunlar yoksa yakınlarına öncelik tanınır (Kalafat, 2010, s. 385).

Kırşehir’de cenazenin ruhu için kesilen kurban, cenazenin ç 1 kacağı kapının eşiğinin önünde kesilir. Cenaze kanın üzerinden geçirilir. Böylece günahlarının azalacağına inanılır (Kalafat, 1998, s. 252).

Kahramanmaraş’ta başka bir ölüm olayı yaşanmasın diye cenaze evden teneşir ile çıkarılmaktadır. Muğla’da ise damat evinde ölen kayınpeder veya kayınvalide evin kapısından değil de penceresinden çıkarılır. Cenazenin kapıdan değil de pencereden dışarıya çıkarılarak götürülmesi ile ilgili uygulamalar, ölünün ruhunun geriye dönüp ev halkını rahatsız etmesini önleme inancı ile ilgilidir. (Kalafat, 1998, s. 248-249).

Barak Türkmenlerinde

- Ölüyü bekletmek iyi değildir. Yıkanır yıkanmaz gömülmek üzere mezarlığa götürülür (K 35, K 69, K 72, K 77, K 78).
- Cenazeyi erkekler taşır (K1, K 2, K 9, K 12, K 27, K 36, K 49, K 52, k 64, K 69, K 75, K 78, K 80, K 90. K 93, K 102, K 112).
- Cenaze bebek ya da küçük çocuk ise, battaniyenin arasında bir yakınının kucağında mezarlığa götürülür (K 49, K 52, K 64, K 69, K 75, K 78, K 80. K 81, K 83).
- Ölen kişi genç kız veya erkekse tabutun üzerine ona göre bir şeyler örtülür (K 78, K 80. K 81, K 83).
- Yeni gelin veya nişanlı genç kız ölmüşse tabutun üzerine gelinlik örtülür (K 49, K 52, K 64, K 69).
- Cenaze taşınırken ölenin yakınları önce omuzlar (K 49, K 52, K 64, K 69).
- Tabut taşınırken bir üsre taşıyan kişi yerini başkasına bırakır. Tabut taşımanın sevap olduğuna inanılır (K 69, K 75, K 78, K 80).
- Tabut taşımak için başkasının yerini alan kişi “peygambere selavat” diyerek diğerinin yerine geçer (K 53, K 64, K 69)
- Tabutun üzerine Kur’an-ı Kerim yazılı yeşil örtü örtülür. Şehit veya bir devlet görevlisinin cenazesiyse tabutun üzerine Türk bayrağı örtülür (K 49, K 52, K 64, K 69, K 75, K 78, K 80. K 81, K 83).

- Ölüünün konulacağı tabut tahtadan yapılırdı. Bu tahta ceviz ağacından elde edilirdi. Yörede eskiden tabut olmadığından ağaçtan yapılmış süllüm üstüne konularak ölü mezara götürülürdü. Tabutta taşıma âdeti başlamasına rağmen eskiden tabut arabaya konmaz; camiye oradan da mezarlığa kadar omuzlarda taşınırdı. Yedi adımda bir "peygamber salavatı" narası ile tabutun altındaki kişiler yer değiştirirdi. Tabutu taşımak isteyenler tabutun altına ayak ucundan girip baş ucundan çıkmaya özen gösterilerdi (Ay, 2006, s. 31).
- Ölüünün kadın ya da erkek olduğu anlaşılınsın diye kadının tabutunun üzerine eşarp konur (Ay, 2006, s. 31).

3.1.3.2.2.6. Cenaze Namazı

Cenaze namazı farz-ı kifayedir. Yani bazı Müslümanların eda etmesiyle bu görev diğerlerinin üzerinden düşer. Bunun için cemaat şart değildir. Ancak cemaatin çok olması iyidir. Cenaze dolayısıyla kibleye karşı saf bağlanır. İmam tekbir alarak ellerini bağlar. İmam ve cemaat gizlice ve celle senaüke ilavesiyle Subhâneke duasını okur. Bitince yine imam açıktan “Allahuekber” diyerek tekbir alır. Ancak cenaze namazında eller kulak hizasına gitmez; bağlı vaziyette durur. Bu tekbirden sonra imam ve cemaat gizlice Allahümme Salli-Barik dualarını okurlar. İmam aynı şekilde bir tekbir daha alır. Burada cenazeye ve diğer müminlere dua edilir. Bilenler kadın, erkek ve çocuk için ayrı ayrı olan duaları okurlar. (Akbulut, 1999, s. 160-161).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Malatya Doğanşehir’de tabut camide musalla taşına indirilir ve kibleye doğru konur. Cenaze namazı, genellikle cemaat kalabalık olsun diye namaza müteakiben kılınır. Cenaze namazını imam kıldırır. İmam cenaze namazını kıldırmadan “Rahmetlinin borcunu üzerine alan var mı?” diye sorar, yakınlarından biri de borçları üzerine aldığını, alacaklı var ise kendisine gelmesini söyler ve imam da namaza başlar. Cenaze namazını erkekler kılar. En az yedi saf olacak şekilde nizama uygun bir şekilde saf tutulur. Tanıyan tanımayan herkes cenaze namazına katılmak ister, cenaze namazı kılmanın sevabı çoktur. Ölen kişiyle arasında husumet olan da küs olan da cenaze namazına gider, son kez helallik almak ister. İmam “Merhumu ya da merhumeyi nasıl bilirdiniz?” ve “Hakkınızı helal ediyor musunuz?” diye sorar, cemaatteki aralarında husumet olanlar da dahil herkes de bu sorulara karşılık “İyi bilirdik!” ve “Helal olsun!”

diye cevap verir. Böylece kimsenin ölen kişide hakkı kalmamış olur ve öteki tarafa borçsuz gider. Cenaze namazında kadınlar bulunmaz. Cenaze namazı bittikten sonra cenaze omuza alınarak mezarlığa doğru gidilir (Kurt, 2012, s. 189-190).

Konargöçerler içinde hocalık yapabilecek, namaz kıldırarak kişiler olur. Böyle kişiler yoksa olan obalardan, köylerden hocalık yapabilecek kişiler namazı kıldırır. Cenaze namazı, herkesin toplandığı mezarlıkta kılınır. Cami yakındaysa camide kılarlar (Doğaner, 2013, s. 221).

Barak Türkmenlerinde

- Cenaze namazı genellikle öğlen ya da ikindi vakit namazlarından sonra kılınır (K 1, K 2, K 7, K 10, K 12, K 22, K 25, K 32, K 37, K 40, K 49, K 66, K 77, K 78, K 80, K 82, K 83, K 88, K 92, K 95, K 100, K 102, K 112, K 127, K 132).
- Cenaze namazında sadece erkekler saf tutar. Kadınlar caminin dışında bekler veya hiç gelmez (K 1, K 2, K 7, K 10, K 12, K 22, K 25, K 32, K 37, K 40, K 49, K 66, K 77, K 78, K 80, K 82, K 83, K 88, K 92, K 95, K 100).
- Camide musalla taşına konan cenazenin karşısında saf tutulur. Ölenin en yakınları en önde saf tutar (K 1, K 2, K 7, K 10, K 12, K 22, K 25, K 32, K 37, K 40, K 49, K 66, K 77, K 78, K 80, K 82, K 83, K 88, K 92, K 95, K 100, K 102, K 112, K 127, K 132, K 135).
- Cenaze namazını imam kıldırır. İmam yoksa köyün bu konuda tecrübeli bir büyük de kıldırabilir (K 1, K 2, K 7, K 10, K 12, K 22, K 25, K 32, K 37, K 40, K 49, K 66, K 77, K 78, K 80, K 82, K 83, K 88, K 92, K 95, K 100, K 102, K 112, K 127, K 132).
- Cenaze namazında cemaatte ölen kişiyi nasıl bildikleri sorulur ve helallik istenir (K 1, K 2, K 7, K 10, K 12, K 22, K 25, K 32, K 37, K 40, K 49, K 66, K 77, K 78, K 80, K 82, K 83, K 88, K 92, K 95, K 100, K 102, K 112, K 127, K 132).

3.1.3.2.2.7. Defin ve Mezarlıkta Yapılan İşlemler

Mezarlıklar, gerek köy gerekse kasaba ve şehirlerde oturma yerlerinin hemen dışında yer alır. Genellikle yol kenarlarına kurulmuştur. Ülkemizde mezarlıkların çoğu terk edilmiş bir görüntü çizer. Bir kısmı ise derli toplu, çiçekli ve süslü bir parkın özenli görünüşündedir. Köy ve kent mezarlıklarının genel görünüşü arasındaki fark, mezarların tipleri, yapımı, taşları ve süslemesi ile kendini gösterir. Büyük kentlerde kubbeli, pahalı,

taşlı, mimar elinden çıkma mezarlıklara rastlanır. Mezarların süslenmesi için ağaç, çiçek ve belli otlar kullanılır. Mezarların başına ağaç dikmek, üzerlerine çiçek dikmek, bakımlı otlar yetiştirmek daha çok ilçe ve kentlerde görülür (Örnek, 1979, s. 65).

Günümüzde ölü gömme gelenekleri, İslâmî esaslara bağlı bir şekilde yerine getirilmektedir. Buna göre cenaze namazının kılınmasından sonra ölü, mezarının başına getirilir. Mezar, ölenin yakınları ve orada bulunanlar tarafından önceden kazılmış olur. Mezarın güney tarafının alt kısmı, mevtanın yönünün kibleye doğru durmasını sağlamak amacıyla, biraz içeri doğru oyulur. Ölü; başı batıya, ayakları doğuya doğru gelecek şekilde sağ yanı üzerine yatırılıp yönü kibleye çevrilerek mezara yerleştirilir. Kefenin baş ve ayakucundaki bağlar çözülüp alınır, ardından ölünün üst kısmı, aynı boyda olan düzgün tahta veya yassı taşlar dayamak suretiyle kapatılır. Burada kullanılan tahta ya da taşlara sapıtma adı verilir. Bunun da üzerine ot, çam, ardıç veya herhangi ağaç dalları yerleştirilir. Böylelikle cenazenin toprak altında sıkışması engellenmiş olur. Daha sonra mezar toprakla doldurulur, yerinin belli olması için üzeri tümsek yapılır. Baş ve ayakucuna birer taş dikilir. Gömme işi tamamlanınca imam dua okur. Duanın ardından herkes mezarlıktan ayrılır. Mezarın başında sadece imam kalır ve talkın verir. Talkın, o akşam mezara gelerek bazı sorular soracağına inanılan sorgucu meleklerine verilecek cevapları ölüye hatırlatmak amacıyla yerine getirilmesi gereken dinî bir görevdir (Çıblak, 2002, s. 3).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Kandıra Türkmenlerinde, mezarın boyu ayva dalıyla ölçülmektedir. Ölçü için kullanılan ayva dalı mezarın başına dikilmektedir. Ayrıca kefen bağlarından birisi çözülerek ayva dalına bağlanır (Altun, 2004, s. 339).

Yörüklerde göç esnasında, yaylakta, kışlakta ölen kişi, nerede ölmüşse oraya en yakın mezarlığa defnedilir. Yakınlarda köy varsa cenaze oraya götürülür ve defnedilir. Yerleşim yerlerine uzak yaylalarda bulunan eski mezarlıklar da kullanılmaktadır. Göç esnasında ölüm gerçekleşmişse defin işleminden sonra göçe devam edilir ya da köy muhtarından izin alınarak birkaç gün kalınır, taziyeye gelenler karşılanırdı. Böylece göç yollarında, yaylak ve kışlaklarda Yörüklere ait mezarlar vardır. Mezar yerlerinden yola çıkarak yaylakları, kışlakları ve göç yollarını tespit etmek mümkündür.

Adana ve çevresinde, ölü mezara konduktan sonra, cenazenin gözüne toprak atarak, gözünün dünyada kalmayacağına, ağzına toprak doldurularak, dünya

nimetlerinden doyumlu gideceğine inanılır. Benzetme büyüsunün işletildiği bu davranışların temelinde, ölünün geri gelerek, yakınlarını rahatsız etmesinden duyulan korkunun egemen olduğu görülür (Başçetinçelik, 2009, s. 366).

Malatya Doğanşehir’de ölen kişinin kabir komşusu önemlidir, imanı-ibadeti çok olan birinin yanına gömülür. Kabir komşusunun ölen kişiyi defnedildiği gece misafir ettiğine inanılır, bu sebeple insanlar anne-babalarının, yakınlarının yanına gömülmek isterler. Ölen kişi günahkâr birinin yanına gömülürse büyük azap çeker (Kurt, 2012, s. 192).

Barak Türkmenlerinde

- Ölüyü mezara en yakını indirir. Ölünün oğlu ya da kardeşi mezara indirir. Onlar yoksa başka bir yakını bunu yapar (K 7, K 15, K 17, K 25, K 32, K 40, K 49, K 54, K 55, K 63, K 64, K 70, K 77, K 78, K 80, K 82, K 90, K 95, K 100).
- Eskiden mezarın iki ucuna taş dikilirdi. O taşların üzerine bir şey yazılmazdı (K 54, K 55, K 63, K 64, K 70).
- Ölünün mezarının başına dikilen taşta adı soyadı, doğum ve ölüm tarihi yazılır. Neden öldüğünü belirten bir şey olmaz (K 25, K 32, K 40, K 49, K 54, K 55, K 63, K 64, K 70, K 77, K 78, K 80, K 82, K 90, K 95, K 100, K 102, K 112).
- Mezarın üzerine çam, servi gibi ağaçlar dikilir (K 32, K 40, K 49, K 54, K 55, K 63, K 64, K 70).
- Mezarda ölünün kefen bağları çözülür (K 69, K 70, K 77, K 78, K 80).
- Sabahleyen ölen bir kimse öğlen namazından sonra, öğlen ölen bir kimse ikindi namazından sonra, akşam ölen bir kimse ise ertesi gün gömülür (K 7, K 15, K 17, K 25, K 32, K 40, K 49, K 54, K 55, K 63, K 64, K 70, K 77, K 78, K 80, K 82, K 90, K 95, K 100, K 115, K 120).
- Ölü mezarlığa taşınırken herkes eli değişin ister. Tabutu taşımak sevaptır (K 7, K 15, K 17, K 25, K 32).
- Eskiden ölü gömme sırasında üçgen şeklinde tahta parçası koyulup üzerine hızlıca toprak serpilir. Bugün artık taş konulmakta (K 17, K 25, K 32, K 40, K 49, K 54, K 55, K 63, K 64, K 69, K 70, K 77).
- Ölen kimse mümkünse ailesinin yanına gömülür. Karı kocanın yan yana gömülmesine özen gösterilir (K 7, K 15, K 17, K 25, K 32, K 40, K 49, K 54, K 55, K 63, K 64, K 70, K 77, K 78, K 80, K 82, K 90, K 95, K 100).

- Mezar toprakla kapandıktan sonra herkes oturur. Ayakta kimse kalmaz ve imam dua okur (K 7, K 15, K 17, K 25, K 32, K 40, K 49, K 54, K 55, K 63, K 64, K 70, K 77, K 78, K 80, K 82, K 90, K 95, K 100).
- Kadınların mezarlığa gelmez. Gelse de mezarlığın dışında bekler ve herkes gittikten sonra mezarın başına gelirler (K 55, K 63, K 64, K 70, K 77, K 78, K 80, K 82, K 90).
- Toprak kapatıldıktan sonra üzerine su dökülür. Toprağın tamamen basması için su dökülerek mezar düzeltilir (K 49, K 54, K 55, K 63, K 64, K 70, K 77, K 78, K 80, K 82, K 90, K 132).
- Gene bu ölü genç ve belli bir adam ise mezara silah atılarak ve kılıç oyunları oynayarak götürülür (Özbaş, 1958, s. 52).
- Erkeklerin ölüm olayı kargısındaki tavırları daha katı oluyor. Ölünün çok yakınları çok az ağlıyorlar, ağlayanlar da hemen sus-turulmaya çalışılıyor (Çavaz, 1983b, s. 42).
- Ölü gömüldükten sonra hayatı boyunca yaptığı önemli ve yararlı işler destansı bir biçimde anlatılıp, ona övgüler düzülüyor (Çavaz, 1983b, s. 42).

3.1.3.3. Ölüm Sonrası

Defin sonrası inanış ve uygulamalar, cenaze toprağa verildikten hemen sonra mezarlıkta başlar. Defin sonrası uygulamalar, hem ölünün ruhunun rahat etmesini hem de geride kalanların acısının paylaşılarak hafifletilmesini sağlar. Defin sonrası inanış ve uygulamalar, cenaze evi, belirli günlerde ölünün arkasından yapılanlar, yas tutma, ölünün eşyalarıyla ilgili uygulamalar ve mezarlık ziyaretleri olarak gerçekleşmektedir. Ölüm âdetleri, İslâm önce Türk inanç sistemlerinden en fazla iz taşıyan âdetlerdir denilebilir.

3.1.3.3.1. Cenaze Evi

Cenaze evine gidip ölen kişinin yakınlarına “baş sağlığı dileme” için “taziyeye gitmek”, “baş sağlığına gitmek” gibi ifadeler kullanılır. “Baş sağlığı dileme, sözün etkileyici ve sağaltıcı gücünden yararlanarak hem acıyı, hem de yası azaltmaya yönelik bir âdettir.” (Örnek, 2000a, s. 226). Baş sağlığı dilemek toplumsal bir görev, bir âdettir. Bu davranışın temelinde de sosyal ilişkiler ve dayanışma ruhu yatmaktadır. Anadolu’nun her yerinde baş sağlığı, sabır dileme; taziyede bulunma oldukça yaygındır. Çünkü ölü yakınlarının yalnız

bırakılmadığı, acısının paylaşıldığı, toplumsal birlik ruhunun devam ettiği mesajı verilmektedir (Altun, 2004, s. 357).

Ölümlle ilgili bir inanışa göre, Azrail can alacağı zaman evde bulunur. Ölen kişi kötüyse Azrail can alırken balta, bıçak gibi kesici aletler kullanır. Bu esnada, kanlar etrafa sıçrar. İşte bu sebeple cenaze kaldırılınca evin sergisi de kaldırılır ve iyice yıkanır. Altay Türklerinde de ölüm olayından dolayı kirlendiği kabul edilen ev, özel olarak davet edilen kamlara temizletilirdi (Dalgıntekin, 1995, s. 124).

Cenaze evinde ölünün yakınları, çeşitli uygulamalar yaparlar. Kötü ruhları evden uzaklaştırmak için tütsü yakılması, ölü evinin kapısının yedi gün hiç kapatılmaması, kişinin öldüğü odada yedi gün ışık yakılması bu uygulamalar arasındadır (Şenesen, 2011, s. 120).

Anadolu Türk Kültüründe

Sinop'ta cemaat cenazeden gelince, evdekiler ayağa kalkarlar. Ayrıca cenaze çıkan evdeki beşikler yukarı kaldırılır (Kalafat, 2010, s. 132).

Trabzon'da, cenazeyi definden dönen cemaat, evlerine, mezarlığa gittikleri yoldan değil, başka yollar takip ederek dönerler. Sarıkamış'ta ise, cenaze defninden dönen kimse evine girmeden ellerine muhakkak su döker (Kalafat, 2010, s. 216).

Malatya doğanşehir'de cenaze ç ı ktıktan sonra ev temizlenir, süpürülür, kap-kacak boşaltılır, sular dökülür. Cenaze defnedildikten sonra taziye evine gidilir ve başsağlığı dilenir, buna “teze verme, tezeye gitme” denmektedir. Gelen misafirlere konu-komşu, akraba hizmet eder, bu kişiler gece de cenaze evinde kalarak cenaze sahiplerine yardım ederler. Ölünün yakınlarına iş yaptırılmaz. Cenaze sahipleri ve gelenler allı, yeşilli giyinmez, siyah ya da koyu renk kıyafetler giyerler, makyajsız ve sade olunur. Cenaze evine gelenler çoğu zaman “Allah rahmet eylesin, başınız sağolsun.” ifadelerini kullanmazlar (Kurt 2013, 195-196).

Yörüklerde ölenin yakınlarına baş sağlığı dilemeye gelmek dostluk göstergesi, dostluğun gereği olarak görülür. Gelenler “başın sağ olsun”, “Hüküm Allah'ın emri. Geçenlerimize Allah rahmet eylesin.” gibi kalıplaşmış ifadeler kullanırlar. Bir hayvanı, öküzü ölenlere “Geçmiş olsun. Başın sağ olsun.” derlerdi (Doğaner, 2013, s. 223).

Barak Türkmenlerinde

- Barak Türkmenlerinde cenaze evi köydeyse kadınlar evin içerisinde erkekler dışarda oturur. Ölen kişinin “odası” varsa erkekler odaya da otururlar (K 1, K 2, K 5, K 12, K 17, K 20, K 22, K 44, K 49, K 52, K 53, K 54, K 69, K 78, K 80, K 95, K 102, K 112, K 127).
- Cenaze evinde kadınlar ağlaşır ve yas tutulur (K 1, K 2, K 5, K 12, K 17, K 20, K 22, K 44, K 49, K 52, K 53, K 54, K 69, K 78, K 80, K 95, K 102, K 112, K 127).
- Eskiden cenaze yerine ağıtçı kadınlar gelirdi (K 52, K 53, K 54, K 69, K 78)
- Cenaze evinde yemek yapılmaz. Yemek komşulardan ve akrabalardan gelir (K 1, K 2, K 5, K 12, K 17, K 20, K 22, K 44, K 49, K 52, K 53, K 54, K 69, K 78, K 80, K 95, K 102, K 112, K 127).
- Cenaze evinde ışıklar açık kalır ve televizyon ya da radyo açılmaz (K 1, K 2, K 5, K 12, K 17, K 20, K 22, K 44, K 49, K 52, K 53, K 54, K 69, K 78, K 80, K 95, K 102, K 112).
- Kur'an okunur, ilk gün akşam ve ertesi sabah hatim indirilir (K 49, K 52, K 53, K 54, K 69, K 78).
- Cenaze yerine gelen yemek ve tatlılar fazla geldiğinde fakirlere dağıtılır (K 49, K 52, K 53, K 54, K 69, K 78).
- Ölen kişinin yaşına ve ailenin ekonomik durumuna göre yapılan uygulamalar değişiklik gösterebilmektedir. Ekonomik durumu uygun olan cenaze sahibi, hayvan keserek cenazeye özellikle dışardan gelenlere yemek verir (K 49, K 52, K 53, K 54, K 69, K 78, K 80, K 90).
- Köyde mezar kazan ve mezar işleriyle uğraşan kişiler için ayrıca yemek verilir (K 49, K 52, K 53, K 54, K 69).
- Ölü sahipleri cenaze kalktıktan sonra eve gelirler ve telaşlı olurlar. Kadınlar sürekli ağlar (K 49, K 52, K 53, K 54, K 69, K 78).
- Ölü evinde 3 gün yemek pişmez. Bu surenin çok uzadığı da görülür. Ölü evine komşular yemek yapar getirirler (K 49, K 52, K 53, K 54, K 69, K 78, K 80, K 82).
- Ölünün yaşarken yerine getiremediği dini görevlerinin karşılığını verme geleneği vardır (K 52, K 53).

- Ölünün giydiği şeyler fakirlere dağıtılır. Evde kalırsa uğursuzluk olacağına inanılır. Ayrıca en yakınlarının görmesi istenmez (K 49, K 52, K 53, K 54, K 69, K 78, K 90, K 102).
- Başsağlığı ziyaretlerine gelindiğinde sessizce içeriye girilir, başsağlığı çıkarken dilenir (K 22, K 49, K 52, K 53, K 54, K 69, K 78).
- Ölünün çıktığı ev temizlenerek süpürülür (K 55).
- Genel olarak ölü evinde üç güne kadar ocak yanmaz, yemek pişirilmez. Üç gündən sonra yas yerine gelenlere yemek çıkarılır. Ancak çıkarılan yemek tek çeşittir. Yemek çeşidi fazla olduğu takdirde bu görgüsüzlük, gösteriş ve ölen kişiye saygısızlık olarak addedilir. Çünkü yemeği çeşitlendirmek düğün ya da özel davetlere özgüdür. Yas yerleri kalabalık olduğundan başsağlığı ziyaretleri ise şöyle gerçekleşir; gelen kişi selam verir, üzüntüsünü dile getirir çok oturmadan kimseyle tokalaşmadan, kalanların başı sağ olsun diyerek kalkar. Zira herkesle tokalaşmak zaten üzgün olan cenaze sahibine eziyet sayılır. Ancak bu adet de diğerleri gibi son bulmaktadır (Yıldırım, 2011, s. 70).
- Ölü görmeğe giden kadınlar, ölü gömülmezden önce yetişememişlerse kendilerine ölünün elbisesi çıkarılarak gösterilir, ona âdeta bir adam gibi şekil verilerek duvara dayarlar. Ve bu elbiseyi yeni gelenler karşlarına alarak ağlaşırlar. Ölü zengin ise öldüğü gün bir davar kesilerek yemek yapılır, bu yemeğe kazma tahırtısı denir. Hem zengin hem ünlü bir adamsa bu yemek yapmak usulu başka köylerden gelenler için günlerce devam eder (Özbaş, 1958, s. 52).

3.1.3.3.2. Belirli Günler/Ölü Yemeği

Ölüyü anma ile ilgili inanç ve uygulamalar İslâmî kültür çerçevesinde daha belirgin bir hal almıştır. Ülkemizde ölüyü anma günleri değişik adlar almakta olup, İslâmî geleneğe göre gerçekleştirilmektedir (Ersoy, 2002, S. 54:86-101).

Bütün Türkiye'de ölüm öncesinden başlayıp ölüm sonrasına kadar uzayan aşamalar içerisinde uygulanan dinsel, ritüel ve büyüsel içerikli birçok âdet, işlem ve pratik vardır. Örneğin; ölenin eşyaları yıkanıp temizlendikten sonra fakirlere dağıtılır. Birçok yerde “*soyka*” denilen ölünün giysileri, çamaşırları, yatak çarşafı gibi eşyalar bağışlanmadan önce arınma işleminden geçirilir (Boratav, 1984, s. 200).

Ölünün arkasından kırkıncı gün yemek yapılır, elli ikinci gün lokma dökülür. Tarsus'ta yas törenlerinin başında ölünün ruhu için verilen yemekler gelir. Ölünün 7-40 ve 52. günlerinde tanıdıklara yemek verilir ya da ölünün ruhuna Kur'an-ı Kerim okutulur. Eski Türklerde de cenaze törenlerinde at yarışları düzenlenir, ölü aşı denen ziyafetler verilirdi. Ölünün 7-40 ve 52. günlerinde yapılan yemekler aslında İslâmî kurallardan değildir. İslâmiyet'e göre bu yemekleri yapma zorunluluğu yoktur; ama 7-40 ve 52 gibi formülistik sayılar zamanla İslâmiyet'e girerek İslâmî renge bürünmüş, halk tarafından kabul görmüştür. Böylece İslâmiyet'in aslında olmayan bir pratik İslâmî nitelik kazanmıştır (Dalgıntekin, 1995, s. 55).

Anadolu Türk Halk kültüründe

İstanbul'da cenaze akşamı, devir hatiminden sonra ev sahibi, hafızlara irmik helvası pişirip yedirir. Ölünün kırkıncı gününde, lokma dökülüp komşulara dağıtılır ve mevlit okutulur. İstanbul inanışında kırkıncı gün ölünün burnunun düştüğü gün diye bilinir. İzmir çevresindeki alevi köylerinde ölünün ruhuna pişirilen yemekler nevrüz günü mezarlıkta tolu olarak yenir ve bu tören sırasında rakı içmek de töredendir (Boratav, 1999, s. 200-201).

Anadolu'nun kimi yerlerinde ziyaret günlerinde mezarlığa çeşitli yiyecekler de götürülmektedir. Artvin'in Şavşat ve Ardanuç ilçelerinde ölü defnedildikten sonra ikinci akşamı mezara yemek ve meyve götürülür. Bunları koymak için mezarlarda küçük bir dolap gözüne benzer yerler de yapılmıştır. Daha sonra da mezara haftada bir ya da iki kez yemek götürmek gelenektir. Bu yemekleri ölen kişinin ruhu için isteyen alıp yiyebilir. Adana'da ölünün gömülmesinden bir hafta sonra mezarlığa gidildiğinde mezarın üstüne şeker atılır, bunları çocuklar toplayıp yer. Mersin'de şeker, bisküvi vb. yiyecekler mezarlığa gidenlere dağıtılır (Çıblak, 2002, s. 9). Adana ve çevresinde eski Türklerden günümüzde kadar gelen ölünün gömüldüğü gün mezardan dönenlere verilen ölü yemeği pratiğine rastlıyoruz. Cenaze evinde ölü gömüldükten sonra ölünün ruhu için verilen ziyafete "kazma kürek takırtısı" denir. (Artun, 2009, s. 212).

Barak Türkmenlerinde

- Ölü toprağa verildikten sonra yemek hazırlanır ve cenazeye gelenlere yemek verilir. Pilav ve et pişirilir (K 1, K 22, K 53, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82, K 83, K 90, K 92, K 100, K 101, K 102).

- Eskiden “kazma takırtısı” yapılırdı. Bir davar kesilir ölü yemeği verilirdi. Ölünün mezarını kazanlar bu yemekte özellikle olurdu (K 1, K 22, K 53, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82, K 83, K 90, K 92, K 100, K 101, K 102).
- Mezarın üzerine kırk gün sonra kırk tesbihat çekilerek nohut ekilir (K 1, K 22, K 53, K 55, K 64, K 69).
- Mezarın üzerine ağaç, nohut, susam çiçeği ve gül dikilir teşbih çekilir (K 1, K 22, K 53, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82, K 83, K 90, K 92, K 100, K 101, K 102).
- Ölünün kırkında mevlit okutulur (K 1, K 22, K 53, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82, K 83, K 90, K 92, K 100, K 101, K 102).
- Ölünün “üçgünlüğü” yapılır. Mevlit okutulur, yemek yapılır (K 53, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80).
- Ölünün toprağa verildiği elli ikinci gün eti kemiğinden ayrılır. Kurban kesilir ve yemek verilir. Mevlit okutulur. Ölünün canı acımasın bununla meşgul olsun denir (K 53, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82).
- Mezara üçüncü gün nohut ekildiği de olur. Bu nohutların yeşerdikçe ölünün şefaatine yardımcı olacağına inanılır (K 53, K 55, K 64).
- Ölünün arkasından tuz, helva ekmek dağıtılır (K 7, K 8, K 13, K 17, K 20).
- Eskiden ölünün arkasından iğne iplik dağıtılırdı (K 54, K 55, K 64).
- Eskiden harmana kilim serilir ölü yemeği orda yenirdi. Kışın ise odalarda yenirdi (K 80).
- Ölünün senesinde kelle pişirilir dağıtılır. Eti kemiğinden ayrılır acısını duymasın inancı vardır (K 54, K 55, K 64).
- Ölünün arkasından verilen yemekler ve yapılan diğer uygulamalar ölü sahiplerinin ekonomik durumuyla da yakın ilgisi vardır (K 69).
- Ölünün ardından gelen ilk dini bayram ölü sahipleri için zor olur. Her bayram ölü kurbanı kesilir. Ölü kurbanı bayramdan bir gün önce kesilir (K 69, K 77, K 80).
- Her Cuma ölünün hayrına fakirlere para verilir (K 69, K 77, K 80).
- Ölünün ruhunun her cuma eve gelir inancı vardır. Her Cuma “cumalık” verilir. Evde yapılan yemekten fakir komşulara verilir. Ya da gelen dilenciye evdeki tahıldan verilir. Evde köpek varsa onun yemeği Cuma günü fazla verilir. Bunlar

ölünün hayrına verilen şeylerdir. Ölünün ruhuna fatiha okunur (K 53, K 54, K 55, K 64).

- Ölünün sevdiği yemekler yapılır ve her cuma, “cumalık” olarak komşulara dağıtılır. Ölünün Cuma günü eve gelip bir hayır istediğine inanılır (K 53, K 54, K 55, K 64).
- Ölen kişinin hayrına tuz, şerbet dağıtılır. Cenaze evine yemek olarak lahmacun, cıvık yemek, pilav vb. getirilir. Ölünün kırkı çıkana kadar ev halkı dağılmaz taziyeleri kabul ederler. Erkekler bu süre içerisinde saç, sakal tıraşı olmazlar ve yas tutarlar. Ölünün kırkında, elli ikisinde ve senesinde mevlit okutulur ve ölünün ruhu şad olsun diye hayrına yemek yapıp dağıtılır. Yörede ölünün canına değsin diye sevdiği yemekler yapılır ve dağıtılır. Elli ikisinde kelle pişirilir, senesinde de naneli yemek pişirilir ve dağıtılır. Kişinin öldüğünü resmi olarak bildirmek için muhtara gidilir ve kütükten ismi düşürülür (Ay, 2006, s. 33).

3.1.3.3.3. Ölünün Eşyaları/Devir-İskat

Ölünün üst-baş eşyası ile ilgili en yaygın görenek, bunların fakir fukaraya verilmesidir. Çoğu yerde soyka denilen giysi, çamaşır, yatak çarşafı gibi olan bu eşyayı bağışlamadan önce bir arındırma işleminden geçirilir. Su serpmeye, dışarıda ayazlandırma gibi sadece simgesel olarak bir arındırma yapılsa da olsa ölünün dönüp gelerek, eşyasını kullanacak olanlara vereceği zararı engellemek için gerekli tedbir alınır. Ölünün çamaşırını yıkandıktan sonra birine bağışlanır. Ankara’da ruhu üstünde dönmesin diye ölünün giysileri üç gün içinde yıkanır ya da dönüp gelmesin diye üzerine su serpilir. Siverek’te de ölünün giysileri arandıktan sonra yoksullara verilir, gömleği ise yakılır (Boratav, 1999, s. 200).

Ölünün eşyaları ile ilgili işlemlerin oluşmasının temelinde ölenin geri geleceği korkusunun yanı sıra ölünün anısını yaşatma isteği de bulunmaktadır. Ölenin geride kalan çok kişisel eşya içerisinde özellikle giysilerinin ve ayakkabılarının başkalarına verilerek en kısa zamanda evden uzaklaştırılması ya da birincilerinin yıkanarak “ölümün bulaştırdığı öldürücü etkiden arıtılması, hatta çok seyrek de olsa yakılarak bu etkinin hepten yok edilmesi dikkati çekmektedir. Her ne kadar ölenin giyim eşyasını başkalarına vermenin yüzeydeki nedeni hayır yapma amacını taşıyor gibi görünüyorsa da, temeldeki neden bahsi geçen korkuda yatmaktadır. Çünkü ölenin, ölümden sonra da

geride bıraktıklarıyla ister insan, isterse eşya olsun olumlu ya da olumsuz yönden ilişkisini sürdürdüğüne inanılmaktadır (Örnek, 1979, s. 75).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Samsun/Demircisu’da ölü defnedildikten sonra ayakkabıları akşam olmadan dışarı atılır veya birisine verilir. Çünkü ölü gece kalkıp gezer, fakat ayakkabısı evde olursa bu eylemi gerçekleştiremez (Şişman, 2002, s. 463). Samsun yöresinde ölünün kılamadığı namaz ve tutamadığı oruç karşılığında belli bir para ölü sahipleri tarafından fakirlere dağıtılır. Bu işi bir imam düzenler. Paranın küçük bir bölümü dağıtılan insanlarda kalır, büyük bir bölümü ise tekrar cenaze sahiplerine iade edilir. Bu işe yörede “ devir işlemi “ denilir (Şişman, 2002, s. 464).

Aydın’da mevtanın giysileri akrabaları tarafından kullanılmaz. Bu uygulama Anadolu’nun diğer yerlerinde de vardır. Giysiler, mevtanın hayrına fakirlere verilir (Kalafat, 1998, s. 253).

Malatya Doğanşehir’de ölen kişinin eşyasına soyha/soyka denmektedir. Ölen kişi gömülmeden eşyaları evden çıkarılır, elbiseleri evde bırakılmaz. Ölen kişi gömülünceye kadar eşyalarına dokunulmaz, gömüldükten sonra eşyaları dağıtılır. Yeni, sağlam kıyafetleri ihtiyaç sahiplerine verilir, eskileri ise yakılarak ortadan kaldırılır. Yakınları hatıra olarak birkaç eşyasını alır. Ölüye ait olan eşyalar, üzerinden çıkanlar da alınarak konu-komşu tarafından yıkanır ve fakir kimselere verilir. Definden sonra ölen kişinin ayakkabıları kapının önüne konur (Kurt, 2012, s. 204).

Barak Türkmenlerinde

- Ölen kişinin kıyafetlerine “soyka” denilir (K 1, K 2, K 5, K 12, K 18, K 22, K 25, K 35, K 49, K 55, 63, K 64, K 69, K 72, K 77, K 78, K 80, K 81, K 82, K 88, K 90, K 92, K 95, K 100, K 102, K 117, K 122, K 130, K 132).
- Ölen kişinin kıyafetleri ve ayakkabısı ihtiyaç sahiplerine dağıtılır. Kıyafetlerin verildiği kişiler yakın akrabalar olmaz (K 1, K 78, K 80, K 81, K 82, K 88, K 90, K 92, K 95, K 100, K 102, K 117, K 122, K 130, K 132).
- Ölen kişinin şapka, saat, tesbih, varsa bağlama gibi eşyalarından ölünün yakınları hatıra olarak saklamak üzere alır (K 1, K 2, K 5, K 12, K 64, K 69, K 72, K 77, K 78, K 80, K 81, K 82, K 88, K 90, K 92, K 95, K 100, K 102, K 117, K 122, K 130, K 132, K 136).

- Ölen kişi sağlığında maddi varlığını paylaşmıyorsa öldükten sonra eşi ve çocukları arasında paylaşılır. Bu paylaşımında kız çocuklarına eskiden hiç pay verilmezdi (K 1, K 2, K 5, K 12, K 18, K 22, K 25, K 35, K 49, K 55, 63, K 64, K 69, K 72, K 77, K 78, K 80, K 81, K 82, K 88, K 90, K 92, K 95, K 100, K 102, K 117, K 122, K 130, k 132)
- Bazı ölü sahipleri ölen kişinin sağlığında yapmadığı dini görevleri için bir miktar parayı fakir birisine verir (K 55, 63, K 64, K 69).

3.1.3.3.4. Yas Tutma/Ağıt Söyleme

Eski ve Ortaçağda Altaylarda yaşayan Türkler cenaze törenlerinden sonra karşılıklı iki ateş yakarak bunların her birinin yanına altından insanların, hayvanları ve eşyaların geçirilmesi için birbirine uçlarından ipe bağlı iki mızrak yerleştirip bunların aralarından geçmek suretiyle kendilerini akladıklarından söz etmektedirler. Günümüz Yakut Türklerinin cenaze törenlerinden sonra dönüş yolunda yaktıkları bir ateşin üzerinden atlamaları ve ölünün ateşten geçemeyeceğine inanmaları Altay Türklerinin âdetleriyle örtüşmektedir (Roux, 1999:155-156).

Ölen kişinin ardından ağıt söylendiği gibi yas da tutulur; ancak İslâmiyet'e göre ölünün ardından ağlamak, yas tutmak doğru değildir. Ahıska Türklerinde yas 3 veya 7 gün sürer. Dağıstan Türklerinde ise ölenin akrabaları yas tutar. Yasın süresi akrabalık derecelerine göre değişmektedir. Yakın akrabalar için yas süresi bir yılken diğer akrabalar için bu süre kırk günle sınırlı olabilir. Anadolu'da ise en yaygın yas süresi 3, 7, 40 gün, en fazla 7-8 senedir (Altun, 2004:353).

Ölünün arkasından tutulan yasın süresini dinsel, geleneksel ve toplumsal etmenler belirler. Yas, ölenin yakınlığına, ölüm biçimine, yaşına, ölümün sıralı olup olmamasına ve baş sağlığına gelenlere göre belirlenir. Baş sağlığına gelindiği sürece ölünün yakınları eski düzenlerine dönmezler. Bu süre içinde bazı şeylerden kaçınılır. Bunlardan birkaçını şöylece sıralayabiliriz: Renkli süslü giysiler giyilmez, eğlencelere katılmıyaz. Makyaj yapılmıyaz. Varsa düğün, sünnet, nişan ertelenir veya törensiz yapılır. Yasta evde beklenir. Ölünün ardından şerbet yapılır, para dağıtılır (Artun, 1998:4-28).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Tekirdağ'da ölünün arkasından çok ağlanırsa akan gözyaşlarının ölünün mezarında göl olup ölüyü rahat ettirmeyeceğine inanılır (Artun, 1998, s. 23).

Yas, Mardin’de ölümden sonra başlamaz, hastanın ağırlaşması ile yas da başlamış olur. Ağır hasta, vasiyetini yapar, bu bir kâğıda yazılır ve mutlaka yerine getirilir. Bu arada kayyum da tayin edilir. Ölünün tahmiti (yıkılması) ile erkekler dışarıda meşgul iken, kadınlar evde etrafında otururlar, odanın içerisinde yukarı aşağı dolaşır, dövünürler, zülüflerini keser, ağıtlar yakar, ağlar ve ağlatırlar (Kalafat, 2010, s. 445).

Malatya Doğanşehir’de ölüm olayından sonra kırk gün yas tutulur. Sadece cenaze sahipleri değil, konu- komşu da cenaze evinin yasına karşı saygı duyar; kırk gün televizyon, radyo açmaz, erkekler tıraş olmaz, düğün-dernek kurulmaz. Düğün yapmak zorunda kalanlar da yas evine gider, zorunluluk durumunu anlatır, özür dileyerek düğün için izin ister. Ölünün elli ikisi çıkana kadar cenaze sahibi kimseler, zorunluluk hali dışında dışarı çıkmazlar. Kadınlar bir yıl evlerinden çıkmazlar, yas tutarlar. Kocasını ölen kadın bundan sonra yaşlıdır; daha dikkatli davranmaya başlar. Kılık- kıyafetine dikkat eder, gösterişli giyinmez, renkli tülbent örtünmez, makyaj yapmaz, düğünlerde kalkıp oynamaz (Kurt, 2012, 206-207).

Çukurova yörelerinde Ölen kişiye saygı gösterilir. Gıyabında konuşurken eleştirilmez. Yaptıkları güzel şeyler anılır, övülür. Kendisinden bahsedilirken “rahmetlik” denerek söze başlanır. Yas, ölümün kırkıncı gününe kadar sürer. Yas tutan kişi ölen kişinin acısıyla kılık kıyafetini ihmal eder, güzel kıyafetler giymez. Hâl ve hareketlerine dikkat eder, çok neşeli görünmez. Ölümden sonraki ilk günler yas tutmaya daha çok dikkat edilirken, zamanla normal yaşama dönmeye başlanır (Doğaner, 2013, s. 227).

Barak Türkmenlerinde

- Eskiden Baraklarda yas çok uzun sürmekteydi. Ölen kişi genç birisiyse ölü sahipleri saçlarını keserdi (K 1, K 4, K 9, K 12, K 17, K 22, K 49, K 52, K 53, K 54, K 60, K 64, K 77, K 78, K 80, K 82, K 90, K 95, K 99, K 100, K 102).
- Oğlu kızı ya da kardeşi gibi başka bir yakını ölen kadın ömür boyu siyah elbise giyinir, yas tutar (K 17, K 22, K 49, K 52, K 53, K 54, K 60, K 64, K 77, K 78, K 80, K 82).
- Eskiden ağıtçı kadınlar vardı. Ölünün arkasından ölü evinde günlerce ağıt yakılırdı (K 52, K 53, K 54, K 60, K 64, K 77, K 78, K 80, K 82, K 90,).

- Ölünün yakınları ağıt yakar. Ağıt yakmayan ayıplanır (K 1, K 4, K 9, K 12, k 17, K 22, K 49, K 52, K 53, K 54, K 60, K 64, K 77, K 78, K 80, K 82, K 90, K 95, K 99, K 100, K 102, K 112, K 132).
- Ölünün arkasından tutulan yas kırk gün sürer (K 22, K 49, K 52, K 53, K 54, K 60, K 64).
- Ağıt yakılır. Ağıtçı çoğunlukla ölünün akrabası olur (K 8, K 17, K 22).
- Cenazeden sonra hem cenaze evinde hem de yakın komşularda uzun süre televizyon, radyo açılmaz. Komşular da ölü sahiplerinin yasına saygı gösterir (K 1, K 4, K 9, K 12, K 17, K 22, K 49, K 52, K 53, K 54, K 60, K 64, K 77, K 78, K 80, K 82, K 90, K 95, K 99, K 100, K 102).
- Yakın akrabalarda düğün varsa ertelenir. Komşularda da düğün varsa ya ertelenir ya da yeri ölü evinden uzağa alınır. Ölü evinin yakınlarında önceden planlanmış düğün yapılacaksa ölü sahiplerinden izin alınır (K 69, K 70, K 88, K 99).
- Yas tutan cenaze sahipleri düğüne ya da başka bir kalabalığa girmezler. Yakınları da böyle bir talepte bulunmazlar (K 22, K 49, K 52, K 53, K 54, K 60, K 64, K 77, K 78, K 80, K 82, K 90, K 95, K 99, K 100, K 102, K 110, K 112).
- Yas tutan erkekler sakallarını kesmezler. Kırk gün sonra bir yakınları sakallarını kestirmeye götürür (K 1, K 4, K 9, K 12, K 17, K 22, K 49, K 52, K 53, K 54, K 60, K 64, K 77, K 78, K 80).
- Bir yiğit, düşmanları tarafından öldürüldüğünde; cesedin etrafında toplanan analar, kızlar ve gelinler saçlarını keser, tırnaklarıyla yüzlerini yolarlar, yüzler kan içinde kalır kesilen belikler ölünün üzerine atılır. Yiğitler üzerine türküler yakılır (Şahin, 1962, s. 78).
- Ölü evine toplanılır, ölenin hayatı ile ilgili doğaçtan gelen ağıtlar yakılır. Daha sonra, bu ağıtlar herkesin kendi ölüleri için de söylenebilir. Ama genellikle o gün ölen kızı için söylenirler. Ölü evi üç gün yemek yapmaz; yemek köylüler tarafından yapıp ölü evine taşınır (Çavaz, 1983b, s. 41).
- Ölü başka bir köyde ise, yas yerine gidenler üç gün yatmak zorundadırlar (Çavaz, 1983b, s. 41).
- Ölü evine gelenlere ölenin eşyaları sergilenir. En güzel elbise-si, şekil verilerek duvara asılır. Gömlek, mendil v.b. eşyaları ya-kınlan tarafından koklanarak ağıtlar yakılır. Bu ağıtlar söylenir-ken, eğer ölüm olayı çok acı ise (vurulma,

mayına düşme, genç yaşta ölme, vb.), kadınlar yüzlerini tırnaklar ile yukarıdan aşağıya kanatırlar: duygusal acıyı fiziksel acı ile bastırma çabasından olsa gerek (Çavaz, 1983b, s. 41).

- Eğer ölenin yetişkin oğlu varsa, ayaklar ona yikatılıyor. Eğer ölen genç birisiyse, mezara, silah atılarak (eskiden kılıç oyunları ile götürülmüş.) götürülüyor (Çavaz, 1983b, s. 41).
- Ölü götürüldüğü gün yakın akrabası olan kadınlar saçlarını kesiyorlar (Çavaz, 1983b, s. 41).
- Düşmanları tarafından öldürülen kimse mezara konulduktan sonra silahı atı elbisesi getirilir, ağaçtan bir şekil yapılır elbiseler bu ağaca takılır, silahı atın eyerine asılır, insana benzetilen ağaç ve elbiseler ata bindirilir, bu at, elbise ve silahlarla mezarın başına gidilip ağıtlar söylenir, etrafında gezilir. Bu temsili hareket günlerce devam eder. Fakat bu hareketler eceli ile ölenler için yapılmaz. Şimdi bu âdetler de yavaş yavaş terk edilmektedir (Şahin, 1962, s. 79).
- Ne zaman intikam alınır, o zaman yas da kalkar, hemen o günü siyahlar indirilir, saç sakallar traş edilir, temiz elbiseler giyilir, davullar vurulur, zılgıtlar çalınır. İntikam almanın hududu yoktur. İki düşman kabile arasında uzun seneler devam eder. Karşılıklı olarak birbirinden adam öldürürler. İşte bunu önlemek için, çok defa hatırı sayılır ağalar araya girip sulh ederler. Bu sulh kan sağlamak suretiyle olur. Kasten veya kaza ile adam öldüren bir kimse ölünün ailesine bir miktar para öder. İşte buna “kan sağlamak” denir. Kan sağlayan kimse bu parayı kendi kabilesinden toplar, ayrıca iki düşman aile birbirlerinden kız alıp vermek suretiyle de ortadaki husumeti kaldırır (Şahin, 1962, s. 79).

3.1.3.3.5. Mezar Ziyaretleri/Mezarlık ve Ruhlar ile İlgili İnanmalar

“Mezarlar, yapıldıkları çevre ve dönemin inançlarının, sanat anlayışı ve yeteneğinin, doğal ve sosyal şartlarının ortak ürünü olma özelliğini taşımaktadır (Boyraz, 2003, s. 35).

Ölümden sonra da hayatın devam ettiği inancı, ölen kişilerin yaşadıkları bir dünyanın olduğu inancını da beraberinde getirmiştir. Ölülerin eğleştikleri yerler olarak ilk önce gömüldükleri yerler yani mezarlıklar düşünülmüş, böylelikle yeraltındaki ölümler dünyası tasarımı ortaya çıkmış, ruh inancının gelişmesiyle de zamanla ruhların gökyüzünde eğleştikleri inancı oluşmuştur (Örnek, 1998, s. 117-118).

Mezar üzerine dikilen bitkilerin hem mezarın kaybolmasını önlediğine hem de sallandıkça ölünün günahlarının döküldüğüne inanılır (Dalgıntekin, 1995, s. 125).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Kars yöresinde mezar, mezarlık ve türbe türünden mekânlar, parmak uzatarak gösterilmez. Bunu yapanın çarpılacağına inanılır. Çocuklara, parmak ile bu tür yerleri göstermeleri hâlinde, parmaklarını ısırp, ayaklan ile hafif ezmek suretiyle acı çekmeleri telkin edilirdi (Kalafat, 2010, s. 210).

Samsun yöresinde şehit olanların mezarına nur indiği düşünülür. Eğer ölen kişinin mezarı toprak seviyesine iner, kaybolursa o kişi cehennemlik, mezarına yıldız akan kişi ise cennetliktir. Ölen kişilerin mezarına o kişiye rahmet olsun diye bir şişe ile su konmaktadır (Şişman, 2002, s. 463).

Malatya Doğanşehir’de mezarlar köyün dışında, girişinde olur. Mezar, bir yıl sonra etrafı mermer çevrilerek yaptırılır. Bu sürede toprağının çöküp, iyice yerleşmesi beklenir. Yerle aynı hizaya gelen kaybolan mezar iyi sayılmaz, ölen kişiyi toprağın çektiği düşünülür. Kadınlar mezara ölünün toprağa konduğu gün gitmez, ertesi gün sabah gider. Ölü gömüldükten sonra bir hafta boyunca her gün mezarlığa gidilir. Akşamları ölülerin ruhu mezarlıkta dolaşır, o yüzden akşamları mezarlığa gidilmez. Mezarlıkta geceleri ortaya çıkan uzun boynuzları olan koca bir yılan yaşar, o yüzden gece gidilmez (Kurt, 2012, s. 210-211).

Çukurovada konargöçerlerde defin işleminden sonra, tekrar ziyarete gelindiğinde mezarın üzerine su dökülür. Özellikle, arife ve bayram günlerinde mezarlıklar ziyaret edilmeye çalışılır. Mezarın çevresine dut, zeytin gibi kurtların kuşların yiyebileceği meyveli ağaçlar dikilir. Ziyarete gelindikçe bu ağaçlar ve mezarın üstündeki çiçekler sulanır (Doğaner, 2013, s. 228).

Barak Türkmenlerinde

- Ölü gömüldükten sonra üç gün her sabah mezarlığa gidilir ve dua edilir (K 10, K 12, K 17, K 25, K 49, K 53, K 54, K 64, K 77, K 78, K 80, K 81, K 82, K 90).
- Uzaktan gelen akrabalar ve cenazeye yetişemeyenler mezarı ziyaret ederler (K 10, K 12, K 17, K 25, K 49, K 53, K 54, K 64, K 77, K 78, K 80, K 81, K 82, K 90).

- Mezarlık genellikle köylerin dışında ve yol üzerindedir (K 17, K 25, K 49, K 53, K 54, K 64).
- Mezarın ayak ucuna çam, servi ve gül dikilir (K 10, K 12, K 17, K 25, K 49, K 53, K 54, K 64, K 77, K 78, K 80, K 81, K 82, K 90, K 100).
- Mezar hemen yapılmaz. Mezarın iki ucuna cenaze gömülürken iki büyük taş dikilir. Mezar daha sonra ölen kişinin en yakınları tarafından yaptırılır (K 1, K 2, K 10, K 12, K 17, K 25, K 49, K 53, K 54, K 64, K 77).
- Ölünün yakınları her Cuma mezarı ziyaret eder ve mezarı temizler, toprağını düzeltirler (53, K 54, K 64, K 77, K 78, K 80, K 81, K 82).
- Her bayram öncesi mezar ziyaret edilir. Mezarlık ziyaretinde şeker götürülür ve çocuklara şeker dağıtılır. Mezarın üzerine de şeker bırakılır (K 10, K 12, K 17, K 25, K 49, K 53, K 54, K 64, K 77, K 78, K 80, K 81, K 82, K 90, K 112).
- Mezarlıklara genellikle meyvesiz ağaç dikilir. Meyveli bile olsa mezarlıktaki ağaçların meyvesi yenmez. Mezarlıktaki ağaç kesilmez (K 6, K 10, K 12, K 17, K 25, K 49, K 53, K 54, K 64, K 77, K 78, K 80, K 81, K 82, K 90).
- Mezarın yerden yüksek olması gerekir. O yüzden yapılmayan mezar sürekli düzeltilmelidir. Mezarın üzerine basmak günahıdır.
- Mezarlar genellikle köyün dışındaki mezarlıktadır. Ancak ölen kişinin vasiyeti varsa kendi tarlasının içerisine ya da daha önece başka bir yere gömülmüş bir yakınının yanına gömülebilir. Bu mezara da diğerlerinden farklı bir uygulama yapılmaz (K 49, K 53, K 54, K 64, K 77, K 78, K 80).

3.1.3.3.6. Değerlendirme

Türk kültüründe ölüm çevresindeki inanış ve uygulamalar, diğer geçiş dönemlerinde olduğu gibi İslâm inancı ekseninde olmakla birlikte, İslâm öncesi inanç sistemlerinin izlerini taşımaktadır. Ölüm etrafındaki inanış ve uygulamaların bu izleri en fazla taşıyan geleneksel unsurlar olduğunu söyleyebiliriz. Ölüm olayının kendi içerisindeki gizemli ve dinsel boyutu, ölüm etrafındaki inanış ve uygulamaların geçmişten bugüne daha yavaş bir dönüşüm göstermesini sağlamaktadır. Dolayısıyla doğum ve evlenme etrafındaki geleneksel uygulamalar çağın şartlarının etkisiyle hızlı bir değişim gösterirken, ölüm etrafındaki ritüeller aynı şartlar karşısında kendisini muhafaza etmektedir.

Gaziantep Baraklarında ölüm çevresindeki inanış ve uygulamaların bir kısmı coğrafi ve sosyo-kültürel hususiyetlerden dolayı yöreye özgü nitelikler taşısa da genel anlamda Anadolu'nun diğer bölgeleriyle paralellik taşıdığını söyleyebiliriz. Ölüm öncesi uğursuz sayılabilecek hayvanlarla ve durumlarla ilgili inanışlar bunu örneklendirecek ilk başlıklardır. Baykuşun uğursuz sayılması, köpeğin uzun süre havlaması, ayakkabıların sürekli ters durması bu hususta sayılabilecek ölümü düşündürülen belirtilerden bazılarıdır.

Barak Türkmenlerinde cenaze töreniyle ilgili kullanılan “kara düğün” ifadesi, Barak toplumunun ölüme bakışını da yansıtmaktadır. Cenaze töreni ve yas yerine kara düğün denilmesinin sebebi, ölen bir kişinin cenaze merasiminin düğün gibi kalabalık ve hareketli olması gerektiği içindir. Bir cenaze töreninde ve ölüm sonrasında yas yerinde ağıt yakanların çokluğu, ölen kişinin arkasından yapılan uygulamaların yoğunluğu Baraklarda, o kişi ölmüş de olsa itibarının korunmasıyla ilgilidir. Bir kişinin düğününde nasıl şenlik (kalabalık) içerisinde olursa cenazesinin de aynı ölücünde kalabalık olması gerekmektedir. Dolayısıyla bir kişinin cenazesi, aynı zamanda kara düğündür.

Baraklarda ölüm etrafındaki inanış ve uygulamalar İslâm öncesi Türk inanç sistemlerinin izlerini taşımakla birlikte, İslâm dininin esaslarına da uygunluk göstermektedir. Ölüm öncesi, ölüm sırası ve ölüm sonrası ritüeller, hem ölüünün ruhunun rahat etmesi hem de ölü sahiplerinin sabırlı olması için dini uygulamaları içermektedir. Öleceği anlaşılan kişinin başında Kur'an-Kerim okunur ve daha sonraki süreçte de yine dini uygulamalara özen gösterilir.

Ölen kişinin yatağı, elbiseleri ve diğer eşyalarıyla ilgili çeşitli uygulamalar yapılmaktadır. Ölen kişinin sırtındaki kıyafetine soyka denilmektedir. Ölen kişinin elbiseleri fakirlere dağıtılır. Eşyaları arasından yakınları hatıra alırlar. Cenaze çıktıktan sonra ölü evi süpürülür ve temizlenir. Cenaze evinin ışıkları ilk günler sabaha kadar açık kalır.

Ölüünün arkasından hem cenaze ve hem de mezarlıkla ilgili de dini ve geleneksel uygulamalar yapılmaktadır. Ölüm sonrası yas tutma geleneği eski Türklerden bu yana var olan bir gelenektir. Özellikle köylerde bugün de ağıt yakma ve yas tutma geleneği daha uzun sürmektedir. Cenaze toprağa verildikten sonra cenazeye gelenlere yemek verilmektedir. Cenaze evinde yemek yapılmaz. Yemekler dışardan yaptırılır ve yakın çevre tarafından getirilir. Cenaze evine baş sağlığına gitmeye “yas yerine gitmek” ifadesi kullanılır. Yas yerine gidenler yemek, çay, şeker gibi şeyler götürür. Gelen bu yiyecek ve içeceklerin fazlası fakirlere dağıtılır.

Ölünün arkasından üçgünlüğü yapılır. Kurban kesilerek yemek hazırlanır ve komşulara dağıtılır. Mevlit okutulur. Ölünün kırkı çıkartılır yine yemek yapılarak komşulara dağıtılır. Barak Türkmenlerinde eskiden ölünün arkasından kelle pişirilerek dağıtılırdı. Ölünün toprağa verildiği elliikinci gün etinin kemiğinden ayrıldığı inancı vardır. Ölü bunun acısını duymasın diye bu gün kurban kesilerek mevlit okutulur, gelenlere yemek verilir ve fakirlere dağıtılır. Ölünün arkasından onun hayrına fakirlere sürekli yardımda bulunulur. Özellikle Cuma günleri “cumalık vermek” adı altında bir fakire sadaka verilir, evde pişen yemekten komşulara da dağıtılır. Cuma günleri ölünün eve gelerek hayır istediğine inanılır. Yine dini günlerde ölünün ruhu için Kur’an okunur ve fakirlere sadaka verilir. Dini bayramlarda ise ölü kurbanı kesilir. Bayramdan bir gün önce kesilen bu kurban fakirlere dağıtılır. Bayram öncesi mezar ziyaret edilir ve mezarlığa gelen çocuklara şeker dağıtılır. Mezar düzeltilir. Mezarın yanına dikilen ağaçların bakımı yapılır.

Baraklarda yas tutma geleneğinin genel Türk kültüründe olduğu gibi çok belirgin olduğu görülmektedir. Cenaze evi yas yeridir ve akrabalar ve diğer tanıdıklar yas yerine gelirler. Bu durum kırk gün devam eder. Kırk gün boyunca ölü sahipleri yas yerine gelenleri karşılar. Erkekler traş olmaz ve sakal uzatırlar. Yakını ölen Barak kadınları siyah giyinir. Oğlu, kızı veya kardeşi gibi en yakını ölen bir Barak kadını ömür boyu siyah giyinir. Ölüsü olan aile uzun süre düğün gibi kalabalıklara girmez ve ailede planlanmış düğün varsa ertelenir. Ölünün arkasından hem ona hem de yakınlarına saygı duyulur.

Baraklarda köylerde Barak odaları aynı zamanda bir yas evi olarak da kullanılır. Dışardan gelen erkek misafirler bu odalarda otururken kadınlar evin başka bölümlerinde otururlar. Diğer zamanlarda olduğu gibi bu odalara yine kadınlar giremez.

Gaziantep Baraklarında ölüm etrafındaki inanış ve uygulamalar şehirleşme ve sosyo-ekonomik yapının dönüşmesi sonucu bir yandan da değişime uğramaktadır. Barak nüfusunun bir kısmı Gaziantep’in Oğuzeli, Nizip ve Karkamış ilçelerine bağlı köylerde yaşarken bir kısmı da ilçe ve şehir merkezine göç etmişlerdir. Yaşanılan sosyal çevrenin değişmesi, birtakım geleneklerin de değişmesine neden olmaktadır. Örneğin kent hayatı içerisinde evler aşırı bir kalabalığı kaldıramayacağı için taziye gelenler sokakta, evin bahçesinde ya da sitenin otoparkında oturabilmektedir. Belediyenin bu maksatla cenaze sahibi evin önüne kurduğu çadırlar da taziye yeri olabilmektedir. Yine kent hayatı ve çalışma koşullarının bir sonucu olarak cenaze sahiplerinin birkaç ay boyunca evde kalabilmesi mümkün değildir. Öte yandan şehir hayatı içerisinde ulaşım

ve iletişim imkânlarının daha geniş olması yas yerine gelen insanların daha kısa sürede gelip gitmeleri de mümkün olabilmektedir.

3.2. Bayramlar, Törenler ve Kutlamalar

Bayram, “1. Millî ve dinî bakımdan önemi olan ve kutlanan gün veya günler. 2. Sevinç. 3. Özel olarak kutlanan gün.” şeklinde tanımlanmaktadır. (T.S., 2005, s. 228). Tören ise Türkçe Sözlükte, “Bir toplulukta, üyelerin belli bir olayı, kişiyi veya değeri ayırt edip sembolleştirmesi, bunların anlam ve öneminin güçlendirilmesi gibi amaçlarla düzenlenen hareket dizisi, merasim” olarak tanımlanmıştır. (T.S. 2005, s. 2000).

Bayram kavramı ilk defa Kaşgarlı Mahmud’un XI. yy.’da yazdığı “Divan”da görülür. Kaşgarlı, kelimenin aslının “bedhrem” olduğunu, Oğuzların kelimeyi “beyrem” şekline çevirdiklerini belirtir. Kaşgarlı’ya göre, bayram “eğlenme, gülme ve sevinme günüdür.” Bayramlar XI. yy.’da Türk toplumunda “bayram yeri” adı verilen bir meydanda kutlanmaktaydı. Bayram yeri, özellikle çiçeklerle süslenmekte, çıra veya meşalelerle aydınlatılmaktaydı. Kaşgarlı’nın ifadesindeki mekanın çiçeklerle süslenmesinden bayramın ilkbaharda kutlandığını düşünebiliriz. Bayram yerinin aydınlatılmış olmasından biz bayram kutlamalarının gece de devam ettiğini düşünebiliriz. Burada hemen belirtmeliyiz ki Kaşgarlı Mahmud bu açıklamalarıyla Ramazan ve Kurban bayramları gibi dinî bir bayramdan değil, millî bir bayramdan söz etmektedir (Koca, 2002, s. 51).

3.2.1. Sünnet

Çocukları sünnet etmek İslâm’dan önce Araplar’da uygulanan bir töre idi, İslâmiyet’ten sonra bu töre sürdürüldü. Sünnet İslâm ve Yahudi dinleri dışında Okyanusya, Afrika kavimleri, Amerika yerlileri gibi bazı toplumlarda da uygulanır (Boratav, 1999, s. 159).

Sünnet kelimesi Türkçe sözlükte hem dini hem de tıbbi yanıyla şu şekilde açıklanmıştır: “1. Hz. Muhammed’in Müslümanlarca uyulması gerekli sayılan davranışları ve herhangi bir konuda söylemiş olduğu söz. 2. (Erkek çocukta) Erkeklik organının ucundaki derinin çepeçevre kesilmesi. 3. Sünnet düğünü”dür (T.S., 2005, s. 1828). Kelimenin ikinci anlamı birinci anlamıyla da ilişkilidir. Sünnet görünüşte bir erkeğin cinsel organından bir miktar derinin cerrahi müdahale sonucu alınması gibi görülmektedir; fakat işin bir de dinî ve bilimsel yönü bulunmaktadır. Dinî yönden

sünnet, Hz. Muhammed'in buyruklarıyla Müslümanların uyguladığı bir dinî vecibe olarak görülmektedir. Sünnetin çocukluk döneminde yapılması tavsiye edilmiştir (Şişman, 2002 , s. 453).

Sünnet çocuğunun yaşı ve sünnet töreninin zamanı konusunda kesin bir kural yoktur. Çocuklar genellikle okul çağına yakın veya ilkokul yıllarında ergenlik çağına girmeden sünnet edilmektedirler. Son yıllarda büyük kentlerde kimi aileler çocuklarını, bilinçli acı çekmesini ve korkmasını önlemek için doğumdan hemen sonra hastanede sünnet ettirmektedirler. Bu tür erken sünnet uygulamasına geleneksel kesimde rastlanmamaktadır. Gaziantep'te köy ve kentte sünnet ile ilgili yapılan uygulamalarda farklılıklar görülmektedir. Kentte çocuk genellikle doğumdan sonraki en çok bir hafta içinde sünnet ettirilmekteyken köylerde beş altı hafta hatta birkaç yaş yaşamadan sünnet ettirilmez (Güzelbey, 1982, s. 29).

3.2.1.1. Sünnet Töreni ve Kirvelik Kurumu

Genellikle bahar aylarının tercih edildiği sünnet işlemi, şehirleşme ve sağlık imkanlarının gelişmesiyle birlikte yılın her döneminde yapılabilmektedir Çocuğunu sünnet ettirecek olan aile çocuklarının yaşı ve ekonomik durumlarına göre sünnet töreninin tarihini önceden belirleyerek hazırlıklara başlar. Aile, tören gününü belirledikten sonra törenin bir hafta on gün öncesinden konuklara davetiye göndererek ya da okuyucu elçi göndererek törenin tarihini duyurur. Sünnet töreni hazırlıklarında diğer önemli bir nokta da sünnet olacak çocuk için yapılan hazırlıkların boyutudur. Anne ve babalar çocuklarını bu önemli geçiş pratiğine aylar öncesinden hazırlamaya başlarlar. Sünnet giysisi tören hazırlıklarının en önemli bölümünü oluşturmaktadır. Şehirlerde varlıklı aileler, çocuklarını mücevherlerle süslemektedir. Kent merkezlerinde ön tarafında “Maşallah” işlemeli mavi bir başlık geleneğin en yaygın giyim biçimidir. Köylerdeyse sünnet çocukları yeni elbiseler giymekte; boyun ve omuzlara çevre ve yağlık asılmakta, şapkanın arkasından ise gelin teli sarkıtılmaktadır. Sünnet olacak çocuklar törenden birkaç gün önce veya aynı gün ata, arabaya, otomobile bindirilerek dolaştırılmaktadır ki bu geziye mahallenin öteki çocukları da katılmaktadır. Böylece sünnetin olacağı bu gezintiyle halka duyurulmuş da olur. Sünnet işlemi yerine getiren kişinin genel adı sünnetçidir. Bununla beraber, Orta Anadolu ve Doğu Anadolu tarafında sünnetçiye “abdal” denmektedir (Artun, 2009, s. 247).

Anadolu'nun değişik yörelerinde kirvelik, fonksiyonları bakımından bazı farklılıklar ortaya koymaktadır. Kirvelik bazı yörelerde ‐akrabalık‐ olarak nitelendirildiği gibi bazı yörelerde ‐komşuluk‐, ‐insanlık borcu‐, ‐yakınlık‐ aracı olarak da sayılmaktadır (Köksal, 1993, s. 500).

Kirvelik, kirve olan kimse ile çocuğun ailesi arasında yakın akrabalık gücünde bağ kurar. Çocuğun akrabaları artık ona kirve diye seslenirler. Kirve çocuğun evlenmesinde, askere gidişinde, her önemli işinde bir baba gibi ilgi gösterir (Güzelbey, 1982, s. 30).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Anadolu'da kirveye hürmet, baba ve anadan sonra gelir. Kan akrabalığı bulunan dayı, amca kirve olamaz. Kirve bir anlamda çocuğun koruyucusudur, onun velisidir. Eğitiminden, askerliğine ve evlenmesine kadar çocuğun bütün faaliyetleri kirveyi ilgilendirir. Kirvelikte kadınlar örtünmezler. Kirveyle birlikte yemek yerler. Mahremiyet kalkar, kirve ev halkından sayılır (Türkdoğan, 1976, s. 206). Sünnet birkaç günlük olaydır, fakat kirvelik ömür boyu sürmektedir (Köksal, 1993, s. 498).

Mersin ve yöresinde oğlu sünnet olur iken, sünneti kolay olması için annesi, eline aldığı oklavayı çevirir. (Kalafat, 2010, s. 269)

Kayseri'de yasayan Uygur ve Kazak Türklerinde sünnet genellikle Nisan ayında, Abdallar tarafından yapılmaktadır. Sünnet olacak çocuk, kendini sünnet edecek sünnetçiyi elinden tutarak evine getirmektedir (Güngör, 1992, s. 7).

Tunceli yöresi halkı, toprağı ve suyu şifa kaynağı olan, kutsal olduğu kabul edilen büyük gövdeli ağaçları kutsal kabul edilen ve aynı zamanda ant içme yeri olan ağaçların dibinde erkek çocuklarını sünnet etmektedirler (Kalafat, 2010, s. 154).

Malatya Doğanşehir'de en geç 7-10 yaşına kadar yapılır, çok bekletilmez. Çocuk ilkokula başlamadan yapılır. Sünnet düğünü, genellikle uzaktaki akrabaların da geldiği yaz aylarında ya da sonbaharda yapılır. Sünnet işlemini önceleri aynı zamanda berber ve dişçi de olan kişiler yapardı Günümüzde ise henüz bebekken doktorlar tarafından yapılmaktadır. Sağlık açısından da sünnet yapmak iyidir. Eskiden beri kirvelik çok önemlidir. Kirve artık baba sayılır, oğlanın hayatında söz sahibidir, önemli kararları o verebilir (Kurt, 2002, s. 218).

Çukurova bölgesi konargöçerlerinde sünnet daha çok yazın, yaylaklarda yapılır. Daha çabuk iyileştiği için eylül ya da ekim ayında çocuklar sünnet ettirilir.

Yayladayken otların kuruduğu, kışlak yurduna göçmeye yakın son günde kestirilirdi. Konargöçer hayattayken kirve tutmak yaygın değildi. Kirve olmakla birlikte, kirvelik ilişkilerine çok önem verilmezdi. Kirve çocuğa hediye almazdı. Yerleşik hayata geçişle birlikte kirve tutma yaygınlaşmıştır (Doğaner, 2012, s, 220).

Barak Türkmenlerinde

- Sünnet çoğunlukla bebekken kırkıktan sonra yapılır (K 1, K 2, K 5, K 10, K 15, K 17, K 22, K 27, K 35, K 44, K 49, K 52, K 53, K 54, K 55, K 60, K 64, K 65, K 69, K 70, K 72, K 73, K 77, K 78, K 80, K 82, K 83, K 87, K 88, K 90, K 100, K 102, K 109, K 120, K 135, K 138).
- Eskiden çocuk okulabaşlayana kadar sünnet ettirilmezdi. 5-6 yaşlarında çocuk sünnet ettirilirdi (K 22, K 27, K 35, K 44, K 49, K 52, K 53, K 54, K 55, K 60, K 64, K 65, K 69, K 70, K 72, K 73, K 77, K 78, K 80, K 82, K 83, K 87, K 88, K 90).
- Sünnet en çok bahar ayında yaptırılır. Kan kaynaması, havanın güzelliği bunu sebebidir (K 49, K 52, K 53, K 54, K 55, K 60, K 64, K 65, K 69, K 70, K 72, K 73, K 77, K 78, K 80, K 82).
- Eskiden aynı yaşlardaki akraba ya da yakın komşu çocukları birlikte sünnet ettirilirdi (K 1, K 2, K 5, K 10, K 15, K 17, K 22).
- Sünneti eskiden köylerde gezen sünnetçiler yapardı. Bu sünnetçiler şehirlerde de sokaklarda gezerek çocukları sünnet ederdi (K 1, K 2, K 5, K 10, K 15, K 17, K 22, K 27, K 35, K 44, K 49, K 52, K 53, K 54).
- Barak Türkmenlerinde sünnet düğünü geleneği yaygın değildir. Geç erkek çocuğu olan ve ekonomik durumu iyi olan aileler sünnet düğünü yapabilir (K 49, K 52, K 53, K 54, K 55, K 60, K 64, K 65, K 69, K 70, K 72, K 73, K 77, K 78, K 80, K 82).
- Sünnet düğünü, nişan ve düğün gibi, okuntu dağıtılan, davullu zurnalı, yemekli şenlik havasındadır (K 15, K 17, K 22, K 27, K 35, K 44, K 49, K 52, K 53, K 54, K 55, K 60, K 64, K 65, K 69, K 70, K 72, K 73, K 77, K 78, K 80, K 82, K 83, K 87, K 88).
- Sünnet düğünlerinin “takıntılı” yapıldığı da olur. Düğüne gelenler altın ve para takar, defter tutulur (K 69, K 70, K 72, K 73, K 77, K 78, K 80).

- Çocuğa doğrudan hediyeler de verilir. Hediyeler sünnet esnasında verilir (K 60, K 64, K 65, K 69, K 70, K 72, K 73, K 77, K 78).
- Sünnet olan çocuğun ilk üç gün bakımı zordur. Çocuğu yalnız bırakmamaya özen gösterilir (K64, K 69, K 77, K 80).
- Mevritli olan sünnetlerde hoca gelir, Kur'an okur, şerbet dağıtılır ve yemek verilir (K 1, K 3, K 5, K 8, K 10, K 13).
- Baraklarda kirvelik kurumu vardır. Kirve genellikle babanın arkadaşlarından seçilir. Akrabadan ziyade yabancı birisinin kirve olması istenir (K 1, K 3, K 5, K 8, K 10, K 13, K 49, K 52).
- Kirve çocuk sünnet edilirken onun tutar, kucağına alır (K 3, K 5, K 8, K 10, K 13, K 49, K 52).
- Kirve çocuğa hediye alır (K 3, K 5, K 8, K 10, K 13, K 49, K 52, K 75, K 78, K 80).
- Sünnetten sonra kirveyle ailenin ilişkisi yakınlaşarak devam eder. Çocuğun hayatının her aşamasında kirve yanındadır. Ona destek olur K 3, K 5, K 8, K 10, K 13, K 49, K 52, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82, K 88, K 90, K 102, K 115, K 132).
- Sünnetten iki üç gün sonra kirve davet edilir. Yemek yenilir. Kirve hediyesini getirir (K 3, K 5, K 8, K 10, K 13, K 49, K 52).
- Kirvenin kızı alınmaz (K 3, K 5, K 8, K 10, K 13, K 49, K 52).

3.2.1.2. Değerlendirme

Gaziantep Baraklarında erkek çocuklarının sünnet edilmesiyle ilgili inanış ve uygulamalar geçmişten günümüze kısmen de olsa değişiklikler göstermiştir. Erkek çocukların sünnet ettirilmesi, hem çocuğun erkeklige geçişi, hem de ailenin erkek çocuk sahibi olmasının hem dini hem de sosyal açıdan bir anlamda onaylanmasıdır.

Barak toplumunda sünnet eskiden daha çok çocukluk çağında yaptırılırken, bugün daha çok bebeklik döneminde yaptırılmaktadır. Bebeklik döneminde yaptırılan sünnet genellikle bahar aylarında yapılmaktaydı. Havaların aşırı soğuk ya da sıcak olması sünnet olan çocuğun bakımını zorlaştırmaktadır. Bu durum bölgedeki iklim koşullarının sertliği ve genellikle köy şartlarındaki ev ortamlarıyla yakından ilişkilidir. Özellikle eskiden sünnet olan çocukla ilgili yapılan uygulamalar da çocuğun yalnız bırakılmaması gibi, kötü ruhlardan sakınmanın söz konusu olduğunu görmekteyiz.

Barak Türkmen halk kültüründe eskiden beri sünnet düğününün çok yaygın olmadığını söyleyebiliriz. Geç erkek çocuğu olan ve ekonomik durumu iyi olan aileler sünnet düğünü yapabilmektedir. Diğer taraftan da Barak toplumunun şehirleşen kesimleri, kent kültürü içerisinde Gaziantep halk kültüründe var olan sünnet düğünü uygulamasını bazen benimsediğini söyleyebiliriz. Barak lar şehirleşmeyle birlikte Gaziantep kent kültürüne entegre olmaya devam etmektedir.

Baraklarda kirvelik kurumu eskiden beri vardır. Kirvelik günümüzde sembolik bir hal de almıştır. Ancak kirveliğin bir anlamda iki ailenin yardımlaşmasını ve sünnet olan erkek çocuğun hayat boyu koruyucusu rolünü üstlendiğini söyleyebiliriz.

Diğer halk kültürü uygulamalarında olduğu gibi sünnetle ilgili inanış ve uygulamaların da bir kısmı hatıra mahiyetindedir. Bugün sünnet, sosyo-ekonomik şartların iyileşmesi ve ulaşım imkânlarının artmasına paralel olarak da daha çok hastanelerde yapılmaktadır. Gelenekten yetişmiş sünnetçiler bu anlamda işlevlerini tamamlamışlardır diyebiliriz.

3.2.2. Askerlik ile İlgili Âdet ve İnanmalar

Türk halkı askerliği kutsal bir görev sayar. Askerlik çağına gelmiş delikanlının askere yolcu edilmesi, askerlik dönüşü karşılanması bir gelenektir. Askerlik, delikanlının askere gideceğinin belli olmasından, askere uğurlanmasından, şiiirlere konu olmasından, ardından ağıt yakılmasından, gönderdiği mektuplara, karşılanmasına kadar geleneği olan bir geçiş dönemidir. Her törende olduğu gibi askerliğin etrafında da âdetler, inanmalar, pratikler zinciri oluşmuştur (Artun, 2011, s. 260).

Seydişehir’de askere gidenleri uğurlama töreninde, kadınlar askere gidecek delikanlıya azık olarak yaptıkları çöreği üçe bölerler; bir bölümünü kurda kuşa yem olsun diye suya atarlar; bir bölümünü delikanlının bir gömleğine sararak sandıkta saklarlar; bir bölümünü de azık olarak kendisine verirler. Sandıkta saklanan çörekten bir parça, her izinli geldiğinde askere yedirilir. Asker uğurlandıktan sonra, uğurlayıcı kadınlar bir pınar başında yemek yerler, def çalıp oynarlar. Pınar başındaki yemek tahta kaşıkla değil, elle yenilir. Çünkü tahta kaşıkla yendiği takdirde, delikanlının askerde çok dayak yiyeceği inancı bulunmaktadır (Boratav, 1999, s. 192).

Askere gideceği gün belli olan genç, bu tarihten itibaren çalıştırılmaz, gezip eğlenir. Yakınları tarafından yemeğe davet edilir, güzel bir şekilde ağırlanır. Asker olacak gence en güzel yemekler yapılır. Askere gidecek genç, bir hafta öncesinde yakınlarını ziyarete gider, helallik alır. Ziyareti sırasında akrabaları gence harçlık verir.

Askere gidecek gençler ile arkadaşları gitmeden önce her akşam bir araya gelir, sabaha kadar eğlenir, davul-zurna eşliğinde oynarlar. Aynı dönemde askere giden gençler birbirine tertip der. Askerliğine birkaç gün kala gencin annesi, eş-dost, akrabalarını davet eder ve evde bir eğlence düzenler. Gelenlere kömbe ve şerbet ikram edilir. Kadınlar def çalıp eğlenir, ardından gence kına yakılır. Buna “asker kınası” denilir. Kına gencin başparmağına ve işaret parmağına yakılır. Kınanın bu şekilde yakılışı silahı simgeler ve gencin silahını sağlam tutması sağlanır. Askere gitmeden gence bir parça ekmek ya da kömbe ısırtılır, kalan kısmı da atılmaz, yüksekçe bir yere konur. Böylece gencin kısmetinin evden çıkmayacağı, dönüp gelerek lokmasını bitireceğine inanılır. Döndüğünde kalan lokma suya atılır ya da suda ıslatılıp kuşlara yem olarak bir yere bırakılır (Kurt, 2012, s. 222-223).

Çukuruva konargöçerlerinde sabit bir mekâna bağlı olmasalar da belli bir yerin nüfusuna kayıtlıdır. Celp kâğıtları köye gelir, köylüler de Yörüklere teslim ederken “Gözünüz aydın oğlunuz askere gidiyor.” derler. Yaşı gelen kişiler bağlı olduğu askerlik şubesinden işlemlerini tamamlar ve askere gider. Erkek çocuklarını askere geç göndermek için nüfusa 3-4 yıl geç yazdıranlar olur. Böylece erkek çocuklar daha uzun süre hayvancılıkla uğraşırlar, evlenip çocuklarını biraz büyüttükten sonra askere giderler. Askere gideceği gün geldiğinde herkes toplanır. Kaval çalıp türkü söyleyenler olurdu. Askere giden kişiye çörek ısırtılır. Çöreğin kalan kısmı asker gelinceye kadar saklanır (Doğaner, 2012, s. 231).

- Askere gidecek olan genç öncelikle yakınları tarafından eve yemeğe çağrılır (K 54, K 55, K 69, K 80, K 81, K 101, K 102).
- Askere gidecek gencin yakın arkadaşları da genci yemeğe çağırır(K 54, K 55, K 69, K 80, K 81, K 101, K 102).
- Askere gidecek olan genç kendi arkadaşlarıyla eğlenceler düzenler. Daha sonra da askere gidecek olan gence, kına gecesi gibi davullu zurnalı eğlence yapılır ve buna “asker gecesi” denir (K 54, K 55, K 69, K 80, K 81, K 101, K 102, K 105, K 110, K 112, K 122).
- Asker gecesine bütün akrabalar, tanıdıklar ve damadın arkadaşları katılır (K 54, K 55, K 69, K 80, K 81, K 101, K 102, K 105, K 110, K 112, K 122).

- Eskiden askere gidecek olan genç nişanlı veya sözlü ise, kızın asker gecesine gelmesi ayıplanırdı. Şimdi artık o da geliyor (K 54, K 55, K 69, K 80, K 81, K 101, K 102, K 105, K 110, K 112, K 122).
- Askere gidecek olan genci otogarda uğurlamaya da ailesi, akrabaları ve arkadaşları gider. Otogada davul tutulur ve halay çekilerek oynanılır. Asker adayı genç otobüsüne bindirilerek uğurlanır (K 54, K 55, K 69, K 80, K 81, K 101, K 102, K 105, K 110, K 112, K 122).
- Asker gecesine “asker kınası “ denildiği de olur (K 54, K 55, K 69, K 80, K 81, K 101, K 102).
- Askere gidecek olan gence kına yakılır. Kına, gelin olacak kıza, kurbanlık koça ve askere gidecek olan gence kına yakılır (K 54, K 55, K 69, K 80, K 81, K 101, K 102, K 105, K 110, K 112, K 122).
- Eskiden askere giden gence geri gelmez gözüyle bakılırdı (K 54, K 55, K 69, K 80, K 81, K 101, K 102, K 105, K 110, K 112, K 122).
- Askere gidecek olan genç, gideceği dönemde bir işte çalışıyorsa işten çıkar, köydeyse bir iş yapması istenmez ve gezer. Kafasını dinlemesi istenir (K 54, K 55, K 69, K 80, K 81, K 101, K 102, K 105, K 110, K 112, K 122).
- Askere gidecek olan gencin cebine yakınları mutlaka harçlık korlar (K 54, K 55, K 69, K 80, K 81, K 101, K 102, K 105, K 110, K 112, K 122).
- Askere gidecek olan gence verilen harçlık gizli verilir. Harçlık, kimse görmeden gencin cebine konulur (K 69, K 80, K 81, K 101, K 102, K 105, K 110).
- Askeri uğurlarken yakınları ağlar, asker adayı genç de ağlar (K 54, K 55, K 69, K 80, K 81, K 101, K 102, K 105, K 110, K 112, K 122).
- Asker gecesinde gelen misafirlere yemek de yapılır. Ailenin ekonomik durumuna göre kurban da kesilebilir (K 54, K 55, K 69, K 80, K 81, K 101, K 102, K 105, K 110).
- Asker adayıyla en son arkadaşları vedalaşır (K 54, K 55, K 69, K 80, K 81, K 101).
- Eskiden ulaşım imkânları kısıtlı olduğu için asker uğurlamaya herkes gidemezdi. Evde vedalaşılırdı (K 54, K 55, K 69, K 80, K 81, K 101, K 102, K 105, K 110, K 112, K 122).
- Köyde askere aynı anda gidecek olan gençler birlikte uğurlanır (K 54, K 55, K 69, K 80, K 81, K 101, K 102, K 105, K 110, K 112, K 122).

- Oğlu askerde olan aile, fakire sadaka verir. Oğlunun işlerinin kolay olması için dua eder (K 54, K 55, K 69, K 80, K 81, K 101, K 102, K 105, K 110, K 112, K 122, K 132, K 138).
- Askere gidecek olan genç, bir hafta önceden kendisi akrabalarını ve arkadaşlarını dolaşarak vedalaşır, gideceğini haber verir (K 54, K 55, K 69, K 80, K 81, K 101, K 102, K 105, K 110, K 112, K 122).
- Askere gidecek olan gençle vedalaşırken helallik de istenir. Genç de vedalaşırken aynı şekilde helallik alır (K 69, K 80, K 81, K 101, K 102, K 105, K 110, K 112).
- Eskiden nişanlı olan genç askere gidiyorsa nişanlısıyla vedalaşamazdı. Bu durum ayıplanırdı (K 55, K 69, K 80, K 81, K 101, K 102, K 105, K 110, K 112).
- Eskiden askere giden genç ailesine mektup yazardı. Pek çok ailede kocasından, kardeşinden, hatta babasından kalan mektuplar vardır. Bu mektuplarda askerdeki genç nişanlı veya evliyse doğrudan ona selam gönderemezdi. Gönderilen mektubu herkes okuyacağı için çok genel ifadelerde bulunurdu (K 54, K 55, K 69, K 80, K 81, K 101, K 102, K 105, K 110, K 112, K 122, K 132, K 138).
- Çocuğu varken askere giden birisine yazılan mektupta, kağıdın arkasına çocuğun eli, ayağı konarak resim çizilir. Böylece asker, çocuğunun ne kadar büyüdüğünü anlar (K 80, K 81, K 101, K 102).
- Asker terhis olacağı zaman evde hazırlıklar yapılır. Temizlik yapılır ve mümkünse bir kan akıtılır (K 54, K 55, K 69, K 80, K 81, K 101, K 102, K 105).
- Asker için adak adanmışsa kurban kesilir (K 54, K 55, K 69, K 80, K 81, K 101, K 102, K 105, K 110, K 112, K 122).
- Askere giden gencin sevdiği yemekler yapılır (K 69, K 80, K 81, K 101, K 102).
- Askerden gelen gencin askerlik yaptığı yer uygunsa, gelirken evdekilere hediye getirir. Çocuklara oyuncak ya da kıyafet, elbiselik kumaş gibi şeyler alır (K 80, K 81, K 101, K 102).
- Askerden gelen genç bekârsa ailesi hemen evlendirmek ister (K 54, K 55, K 69, K 80, K 81, K 101, K 102, K 105, K 110, K 112, K 122).
- Aynı dönemde askerlik yapan gençler birbirlerine tertip diye hitap ederler (K 54, K 55, K 69, K 80, K 81, K 101, K 102, K 105, K 110, K 112, K 122, K 138).

- Terhis olduktan sonra da asker arkadaşlarının ilişkisi devam eder. Birbirlerini ziyarete gelirler (K 54, K 55, K 69, K 80, K 81, K 101, K 102, K 105, K 110, K 112, K 122).

3.2.2.1.Değerlendirme

Askerlik Türk kültüründe erkeğin toplum içerisindeki konumunu değiştiren hayatın önemli aşamalarından birisidir. Halk hayatında askere gitmemiş olan gence eksik gözüyle bakılır. Askerden kaçan kişi de toplum içerisinde hoş karşılanmaz. Öte yandan okuma yazma oranının artması ve yükseköğretim seviyesinde bir okullaşmayla birlikte askere gitme yaşı da yükselmiştir. Bu durum askerlikle birtakım uygulamaların da değişmesine neden olmaktadır. Bu değişimin diğer bir sebebi de şehirleşme sürecinin hızlanmasıdır. Köy ve köy çevresindeki birtakım inanış ve uygulamalar, kent hayatının şartları içerisinde dönüşüme uğramaktadır. Gaziantep Barak halk kültüründe askerlik, bir gencin hayatta olgunlaşma aşamalarından en önemlisi olarak görülmektedir. Askere gitmeye kız verilmez anlayışı dahi eskiden beri Barak Türkmenlerinde mevcuttur. Bunun sebebi, okuma-yazma, meslek öğrenimi gibi katkılarından dolayı asker ocağının aynı zamanda kişinin olgunlaştığı ve eğitildiği bir yer olarak görülmesidir. Eskiden askere giden bir kişi okuma yazma bilmiyorsa orada öğretiliyordu. Aynı şekilde belirli meslek dalları da asker ocağında öğrenilebiliyordu.

Barak Türkmenlerinde, bir kişinin doğumu ve evlenmesi gibi askerlik sürecinin de içinde yaşadığı topluma adeta ilan edilmesi gereken bir süreç olduğu görülmektedir. Askere gidecek olan genç bütün akrabalarını ve diğer tanıdıklarını dolaşarak askere gideceğini bildirir. Yakın akrabaları askere gidecek olan genci eve yemeğe çağırırlar ve onu uğurlamaya geldiklerinde de harçlık verirler. Bu durum aynı zamanda bir toplumsal dayanışma vesilesidir.

Barak Türkmenleridnde eskiden beri askere gidecek olan bir genç için eğlence düzenlenme âdeti vardır. Davullu-zurnalı yapılan bu eğlenceye asker gecesi veya asker kınası denilmektedir. Bu geceye öncelikle gencin arkadaşları ve akrabalar davet edilir. Bu gecede askere gidecek olan gence kına da yakılır. Eskiden ulaşım imkânları kısıtlı olduğundan dolayı, askere gidecek olan gençle evde vedalaşılır ve köyde aynı dönemde askere çağrılan gençler birlikte köyden çıkar giderler. Bugünkü şartlarda asker uğurlaması otogarlarda veya havaalanında yapılabilmektedir. Özellikle otogardaki asker uğurlamalarında davul zurnayla halay çekilmektedir. Bu durum Barak Türkmenlerinin

askerliğe bakışını da yansıtmaktadır. Askerlik bir vatan borcudur ve bunun ödenmesi, o kişinin toplum içerisindeki sosyo-kültürel meşruiyetini de sağlamaktadır.

Eskiden haberleşme imkânlarının kısıtlı olması gurbetteki bir insanın durumunu daha da zorlaştırmaktaydı. Askerdeki bir kişi eviyle mektupla haberleşebilmekteydi. Bugün hala pekçok ailede eskiden kalma asker mektupları saklanmaktadır. Bu mektuplar ailenin hepsine birden hitap ettiği için üslubu genel ifadelerden örülüydü. Nişanlı veya evli olan bir kişi nişanlısına ya da eşine özel hitaplarda bulunamazdı, bu durum yadırganırdı.

Barak Türkmen kültüründe, askere giden genç, asker ocağında edindiği arkadaşlıkları askerlik sonrası da sürdürür. Aynı dönemde askerlik yapan gençler birbirlerine tertip diye hitap ederler ve “asker arkadaşlığı” ömür boyu süren bir ilişkidir.

Askerliğini tamamlayıp teskere alarak evine dönen gence, askere gidiş sürecinde olduğu gibi hassas davranılır. Yine yakın akrabaları genci yemeğe çağrılır ve gencin evine küçük hediyeler alarak hayırlı olsun gidilir. Askerden gelen gencin, evlenme çağı da gelmiş demektir. Gelenek çevresi gencin evlenmesi yönünde baskı yapar ve örtük olarak gencin evlilik hazırlıkları başlar. Bu durum, gencin askerliğini yapmasıyla birlikte sosyal ve psikolojik anlamda gelişimini tamamladığını işaret etmektedir.

3.2.3. Hacı Uğurlama/Karşılama

Ekonomik durumu ve sağlığı uygun olan bütün Müslümanlara farz olan Hac, İslâm'ın beş temel şartından birisidir. Toplum içerisinde hacca gidip gelen kişi daha saygın bir konuma yükselir. Hac ibadeti genellikle yaşlılık döneminde yerine getirilir. İnsanlar hem ekonomik hazırlıklarını hem de aile durumlarını ona göre şekillendirirler.

Çukurova Konargöçerlerinde önceden ulaşım imkânları kısıtlı olduğundan, zor şartlardan gidilip gelindiğinden erkekler hacca gidebilirdi. Habur kapısına kadar yaya gidilirdi. Oradan ücret karşılığı Arapların Celep develerine binilerek hacca gidilirdi. Hacca giden hemen hemen hiç yoktu. Özellikle, konargöçerliği bırakıp yerleşik hayata geçtikten sonra Diyanet İşleri Başkanlığı'nın organizasyonu ile hacca gidenler çoğalmıştır. Hacdan dönerken tespih, zezem suyu gibi çeşitli hediyeler getirirler. Önceden hacca giden kişinin ne zaman döneceği bilinmediğinden karşılama töreni de yapılmazdı. Evi bulabilirse mutlu oluyordu (Doğaner, 2013, s. 232-233).

Bursa'da hacdan gelen kişiyi ziyarete giderken eli boş gitmemek gibi bir âdet vardır. Hacı olan kişiye hoş geldin ziyarete giderken insanlar genellikle, seccade,

tespih, kolonya, terlik vb. küçük hediyeler götürmektedir. Hacı da hacdan getirmiş olduğu hediyeleri dağıtır. Hacının avuç içi, gözleri öpülür. Bunun nedeni hacının Kâbe'ye ellerini sürmesi, oraları gözüyle görmesidir; böylece öpenler kutsanmış olurlar. Gelen misafirlere zemzem suyu ikram edilir. Bu su içilirken dua okunur. Suyu içen kibleye dönüp 3 İhlâs, 1 Fatıha okur, niyetini ederek bir yudum içer. Bunu içerken genelde kaynağından içmek dilenir. Hacı ziyaretlerinde en önemlisi onun zemzemini içmektir, zemzem kibleye dönülüp üç yudumda içilir. Hacı ziyaretleri 40 gün devam eder. Hacı memleketine gidince doğrudan evine gitmez. Onu karşılayanlar camiye götürürler. Sonra yakın akrabalarından birinin evine gidip üç gün süreyle kendi evine uğramaksızın orada misafir olur. Bu süre zarfında da kendi evinde bir düğün düzenlenmiştir. Beyazlar giymiş genç kızlar, başlarına taçlar takarak bir masanın etrafında toplanırlar. Masa zemzem, hacı yağı ve şekerle donatılır. Konuklar şeker yer, mis sürünür, zemzem içerler, süslenmiş bir odada oturan kadın hacı karısını kutlar. Üçüncü gün, akşam karanlığı basarken hacı eve getirilir; şerbetler içirilir, dua yapılır. Ertesi gün pencereler, kapılar, bazen de bütün ev yeşile boyanır (Boratav, 1999, s. 192-193).

Malatya Doğanşehir'de Hacca dünyalığını yapmış, çoluğunun-çocuğunun mürüvvetini görmüş kimseler gider. Kişinin durumu iyi olmasına rağmen, evlatlarının maddi olanakları yetersiz ise onları da kalkındırıp öylece Hacca gitmesi münasip olur. Hacca gidecek olan kişi gitmeden önce yakınlarını ziyarete gider, helallik alır, onlarla vedalaşır. Hacca gidecek olan kişi, gitmeden akrabaları tarafından ağırlanır. Hep birlikte yemek yenir, sohbetler edilir (Kurt, 2012, s. 225).

Barak Türkmenlerinde mutaassıp bir yaşam biçiminin olmadığını söyleyebiliriz. Bu durum Barakların konargöçer geçmişiyle ilgilidir. Konar göçer Türk toplulukları, yaşam biçiminin bir gereği olarak yerleşik İslâm anlayışını geç benimsemişlerdir. Buna bağlı olarak Barak Türkmenlerinde hac ibadetinin son yirmi otuz yıl içerisinde yaygınlaştığını söylememiz yanlış olmayacaktır. Konuyla ilgili kaynak kişilerimizde benzer ifadeleri kullanmışlardır (K 19, K 69, K 91, K 100, K 101, K 102, K 106, K 107, K 138). Hac ibadetinin yaygınlık yazanması, Barakların hem sosyo-ekonomik olarak yaşam koşullarının iyileşmesi hem de yerleşik İslâm kültürünün Barak toplumuna nüfuz etmesiyle ilgilidir.

- Hacca giden birisi gitmeden önce köyde veya şehirde ev ev dolaşarak akrabalarıyla helalleşir (K 1, K 3, K 5, K 12, K 18, K 43, K 52, K 53, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, 81, K 82, K 90).
- Hacca giden kişi gideceği gün, akrabaları evinde toplanır ve hacı adayıyla vedalaşır tekrar helalleşirler (K 1, K 3, K 5, K 12, K 18, K 43, K 52, K 53, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, 81, K 82, K 90).
- Yakın akrabaları havaalanına kadar hacı adayına eşlik eder, orada uğurlarlar (K 1, K 3, K 5, K 12, K 18, K 43, K 52, K 53, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, 81, K 82, K 90).
- Hacdan dönen kişi yine havaalanında karşılanır ve yakın ailesi, oğlu, kızı, kardeşleri, torunları karşılamaya gider (K 12, K 18, K 43, K 52, K 53, K 55, K 64, K 69).
- Hac görme âdeti vardır. Hacdan gelen kişiyi bir ay boyunca görmeye gelirler. Hacı görmeye gelenler ona hediyeler getirirler. Hacdan gelen kişi de oradan aldığı hediyelerden kendisini görmeye gelenlere hediye verir. Bu hediyeler tespih, hurma, zemmeh suyu, seccade, baş örtüsü vb. şeylerdir (K 3, K 5, K 12, K 18, K 43, K 52, K 53, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80).
- Hacca giden kişi, gitmeden önce komşularıyla da vedalaşır. Hac dönüşü de komşuları onu ziyarete gelir (K 43, K 52, K 53, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, 81).
- Hacdan dönen kişi, artık hacı olduğu için daha ağırbaşlı davranır (K 1, K 3, K 5, K 12, K 18, K 43, K 52, K 53, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, 81, K 82, K 90).
- Barak Türkmenlerinde hacdan dönen kişi kendi özel hayatında daha dini bir iklim içerisinde yaşamaya başlar. Ancak, Oda toplantılarında ve düğünlerde gelen misafirlerin eğlencelerine katılmaya devam eder. Kendisi alkol kullanmasa da gelen misafirlerinin her türlü hizmetini görür. Barak oda geleneği bu bağlamda Barak Türkmenlerinin anlam dünyasında çok önemli bir yer tutmaktadır (K 1, K 3, K 5, K 12, K 18, K 43, K 52, K 53, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, 81, K 82, K 90).

3.2.3.1. Değerlendirme

Türklerin İslâm dinini kabul ediş süreçleri ve bu süreçte atılı-göçebe yaşam tarzıyla dini yaşam tarzı arasındaki münasebeti Ahmet Yaşar Ocak “Türk Sufiliğine Bakışlar “ (Ocak, 2008) adlı çalışmasında ayrıntılı olarak izah etmiştir. Ocak’ın Türk Müslümanlığı olarak ifade ettiği, İslam dininin zamana, mekâna ve sosyo-ekonomik şartlara göre farklı yaşam biçimlerine dönüşebilmesi durumunu, Barak Türkmenleriyle ilişkilendirebiliriz. Barak Türkmenleri 19. asırda devlet tarafında zorunlu iskâna tabi tutularak yerleşik hayata geçirilmiş bir toplumdur. O döneme kadar Barakların yaşam biçiminin yerleşik İslâm anlayışını birebir hayat tarzına dönüştürmeleri mümkün değildi. Yerleşik hayata geçtikten sonra da bu esnek dini hayat devam etmiştir. Dolayısıyla, hac ibadeti gibi İslâm dininin birtakım kuralları Barak toplumuna geç nüfuz etmiştir. Öyleki bazı yazılı kaynaklarda Barakta ilk hacca gidenler şeklinde tespitler yapılmıştır.

Barak Türkmenlerinde hacca giden kişi, toplum içerisinde daha itibarlı bir konuma yükselir. Hacca genellikle yaşlılar gider. Hacı adayı hem gitmeden önce hem de geldikten sonra akrabaları ve yakın çevresi tarafından ziyaret edilir. Hacca gitmeden önce komşularla ve akrabalarla vedalaşılır ve helallik alınır. Hacca giden kişi yakın akrabaları tarafından karşılanır. Hacdan gelen kişiyi ziyaret etme geleneği vardır. Hacı görmeye hediyeyle gidilir ve hacdan gelen kişi de oradan getirdiği hediyelerden kendisini görmeye gelenlere verir. Barak Türkmenlerinde hacca gitme, hac uğurlama ve hacı karşılama sürecinin toplumsal ilişkilere önemli katkıları olduğunu söyleyebiliriz.

3.2.4. Dini Bayramlar

Bayramları doğum, evlenme, ölüm gibi olayların vesile olduğu törenlerden ayıran başlıca özelliği kutlanmasına bir ferдин sebep olmamasıdır. Diğer bir ayırım da yılın belli bir gününde kutlanıyor olmalarıdır (Boratav, 1999, s. 204).

Bayram; milli ve dini bakımdan önemi olan ve kutlanan gün veya günler, sevinç, özel olarak kutlanan gün anlamlarına gelmektedir. Bayramlar, kökenlerini grup hayatından alan kolektif bir olgu olarak takvime bağlı günlerde topluluk tarafından paylaşılan, çok amaçlı ve çok i şlevsel yapılara sahip kültürel aktivitelerdir. Bu özellikleri ile bayramlar, bir toplumun ulusal kimliğini oluşturmada ve pekiştirerek sürdürmede kullandığı güç kaynaklarının en önemlisidir. Bayramlar, millî ve dinî duyguların, inanışların pekiştirilmesi, taze ve canlı tutulması gibi işlevsel yanlarının

yanı sıra, topluluğun birlik ve beraberliğini sağlamada ve bunun bireylerin bilincinde yer etmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Artun, 2009, s. 238).

3.2.4.1. Ramazan Bayramı

Ramazan Bayramı, şevval ayının ilk üç gününde kutlanan dinî bayramdır. Bu bayramın kutlamalarına günümüzde de önem verilmekte ve halkın geleneklerinde canlılığını korumaktadır. Ramazan Bayramı'nda dostlar, akrabalar birbirlerini ziyaret ederler. Gençler yaşlıların ellerini öperler, onların hayır dualarını alırlar ve onlardan para, mendil gibi hediyeler alırlar. Çok yaşlılar evlerinden çıkmaz, herkes onların elini öpmeye gider. Ziyarete gelenlere Ramazan Bayramı'nda şeker ikram edildiğinden bu bayrama “Şeker Bayramı” da denir (Boratav, 1997: 206).

Ramazan bayramında uygulanan geleneklerin birçoğu Anadolu'nun genelinde uygulanan uygulamalardır. Bayramdan bir hafta önce temizlik yapılır. Bayram sabahı erken kalkılır. Kızlar erkenden kuyudan veya çeşmeden su getirir. Erkekler bayram namazı için camiye giderler. Kadınlar küçük çocuklara bayramlıklarını giydirirler. Erkekler namazdan çıkınca iki üç el tabanca veya tüfekte ateş edilip namazın bittiği haber verilir. Namaz bitene kadar oruçlu durulur. Camide bayramlaşılır (Artun,1998:81-82).

Ramazan Bayramı'nda mutlaka şeker ve tatlı ikram edilir. Kahve ise yaygın bir ikram içeceği. Bayram süresince yemek üzere yapılan yemekler şunlardır; tavuk veya hindi dolması, suyuna çorba ve pilav, güveç, etli nohut, buğday, et fasulye karışımı yapılan keşkek, çeşitli börekler vd. Misafire ikram edilmek ve evde yemek üzere de çok çeşitli tatlılar yapılmaktadır. Aydın ve Muğla'daki kalburabastı tatlısı bazı yörelerimizde hurma tatlısı olarak bilinmektedir. Baklava, kadayıf, un kurabiyesi ise şeker bayramında yapılan diğer tatlılardır (Nahya, 1982, s. 190).

Ramazan çevresinde gelişen mutfak kültürümüzün önemli bir bölümünü Ramazan hazırlıkları oluşturur. Eski Ramazanlarda iftar ve sahurda yenilecek yemeklerin malzemesi, bol bulunduğu ve ucuz olduğu mevsimlerde Ramazan ayı için özel olarak hazırlanır ve saklanırdı. Geleneksel mutfağımızda başlı başına bir zenginlik gösteren Ramazan hazırlıkları şunlardır: Pastırma, sucuk, kavurma vb. et mamulleri; yeşil fasulye, patlıcan, kırmızı biber kurutmaları; çeşitli turşular, peynir, yağ türleri, başta tarhana olmak üzere çorbalıklar; reçel, pestil ve marmelat çeşitleri; vişne, zerdali,

erik vb. hoşafliklar; bulgur, erişte, piriç ve makarnalar, domates ve biber salçaları, kuru yufkalar vb. ekmek çeşitleri (Koz, 2003, s. 178).

Malatya Doğanşehir’de bayram günü yaklaştığında kadınlar “bayram temizliği” yapar. Bayramda gelenlere ikram edilmek için şeker, çikolata, lokum, kolonya alınır. Şenlik havası içinde bayram hazırlıkları tamamlanır. Kadınlar yardımlaşarak yukalı (yufka ekmek) açarlar. Bayramda herkesin evinde gelenlere ikram etmek üzere içli köfte ve baklava hazır olur. Kadınlar bunun için günler öncesinden hazırlık yaparlar. Bayrama bir hafta kala sabah namazından sonra her gün birinin evinde toplanılır ve yardımlaşarak içli köfteler yapılır, baklava, oklava tatlısı, dilberdudağı, hoşaf, kadayıf, sütlaç gibi tatlılar hazırlanır (Kurt, 2012, s. 229).

Ramazan Bayramı’nın arifesinde bayram kömbesi yapılır. Şekerli olur. Sacın altında, tepsinin içinde pişirilir. Hamur pişirilmeden önce üzerine kaymak sürülür.. Bayram kömbesi yerine bişi yapıp dağıtanlar da olur. Bişi mayalanmış hamurun tereyağında kızartılmasıyla olur. Ramazan ayında zekât ve fitre hocalara, fakir kişilere verilirdi. Hocalar çadırları gezerek zekât, fitre toplardı. Zekât olarak koyun ya da keçi verilirdi. Çok küçük keçiler için zekât oğlağı ifadesi kullanılır (Doğaner, 2013, s. 233).

- Ramazan ayının sonlarına doğru hazırlıklar yapılmaya başlanılır (K 1, K 3, K 12, K 25, K 27, K 33, K 40, K 49, K 53, K 54, K 55, K 60, K 63, K 64, K 69, K 80, K 82, K 87, K 90, K 101, K 102).
- Bayram öncesi evdeki bütün yataklar yıkanılır. Aynı şekilde bütün elbiseler de yıkanır (K 55, K 64).
- Misafirlere ikram için kahke, kurabiye, tatlı yapılır. Evin temizliği yapılır (K 1, K 3, K 12, K 25, K 27, K 33, K 40, K 49, K 53, K 54, K 55, K 60, K 63, K 64, K 69, K 80, K 82, K 87, K 90, K 101, K 102).
- Bayram için yapılan hazırlıklarda komşular birbirine yardım eder (K 1, K 3, K 12, K 25, K 27, K 33, K 40, K 49, K 53, K 54, K 55).
- Bayramdan bir gün önce çocukların eline kına yakılır. Kınayı evde isteyen herkes yakabilir (K 53, K 54, K 55, K 63, K 64).
- Bayram sabahı erkekler sabah namazına giderler. Köyde bayram namazına hemen hemen herkesin gittiği görülür çünkü gidilmediği zaman ayıp karşılanır (K 53, K 54, K 55, K 60, K 63, K 64, K 69, K 80, K 82, K 87, K 90, K 101, K 102).

- Erkekler bayram namazına gittikleri zaman evin kadınları yemek yapar. Genellikle firik pilavı üzerine et basılır, sulu bir yemek yapılır (K 69, K 80, K 82, K 87, K 90).
- Bayramlaşma için erkekler köy odalarına gider, kadınlar kendi aralarında bayramlaşır. Ailece diğer aile büyüklerine, akrabalara da gidilir. Belli bir sıralaması yoktur (K 33, K 40, K 49, K 53, K 54, K 55, K 60, K 63, K 64, K 69, K 80, K 82, K 87).
- Bayram, aile içi küskünlüklerin bitmesi için bir vesiledir (K 12, K 25, K 27, K 33, K 40, K 69, K 80, K 82, K 102).
- Bayram hediyesi şeker, çikolata verilir. El öpen çocuklara para verilir (K 1, K 3, K 12, K 25, K 27, K 33, K 40).
- Bayram namazından sonra erkekler kabir ziyareti yaparlar. Kadınlar genellikle arefe günü ziyaret eder (K 1, K 3, K 12, K 25, K 27, K 33, K 40, K 49, K 53, K 54, K 55, K 60, K 63, K 64, K 69, K 80, K 82, K 87, K 90, K 101, K 102).
- Uzakta bulunan dost ve akrabalarla günümüzde telefonla bayramlaşılır, eskiden ise uzaktan atla gelirlerdi (K 54, K 55, K 60, K 63, K 64, K 69, K 80).
- Bayramda mutlaka mezarlık ziyareti de yapılır. Aile büyüklerinin mezarları temizlenir düzeltilir. Mezarlık ziyareti bayramdan bir gün önce veya bayramın üçüncü günü yapılabilir (K 52, K 53, K 55, K 64, K 69).

3.2.4.2. Kurban Bayramı

Kurban Bayramı Türkiye'de, eğlenceler yönünden, Ramazan Bayramına göre daha sönük geçer. Kurban; İbrahim Peygamber'in, oğlunu, Tanrı'ya kurban etmek üzere keseceği sırada gökten inen bir koçun Tanrı'nın emriyle oğlunun yerine geçmesinin bir anısı olarak İslâm dinine geçmiştir. Ramazan Bayramı'nın kutlandığı Şevval ile Kurban Bayramının kutlandığı Zilhicce arasındaki Zilkade'yi, halk, aralık adıyla adlandırır; bu ayda evlenme halk inanışında uğurlu sayılmaz. Kurban Bayramı'nın birinci günü, Mekke'de Mînâ denilen yerde hacıların kurban kestikleri gündür (Artun, 2009, s. 243).

Kurban, İslâm dini yasasına göre farz kadar kesin ve kaçınılmaz olmamakla beraber, malî gücü olan her kul için "borç" (vacib) tur. Kurban olarak koyun, sığır ve deve kesilebilir. Hayvanın erkek olması, sakatlığının bulunmaması şarttır. Kurbanın kesilmesinde de gözetilmesi gereken birtakım töreler vardır. Bunlardan bir bölümü İslâm dininin koyduğu yasalara bağlanır; ama birçoğu da uluslara ve bölgelere göre değişen

yerli geleneklerden gelmedir. Örneğin; memleketimizin bazı yerlerinde kurbanlık koçları yıkama, kınalama ve gelin telleri ile süsleme görenekleri vardır. Kurbanlık hayvanları "kınalamak", Yahudilerde de çok eski bir töre idi. İslâm dinine oradan geçmiş ya da İslâm öncesi Sâmi kavimlerin dinî geleneklerinin bir kalıntısı sayılabilir. Tellerle hayvanı süsleme ise Orta Asya'dan gelme bir töredir. Moğollarda, Tanrı'ya adanan kurban hayvanlarına kurdeleler bağlanırdı (Boratav, 1997, s. 207-208).

Türkiye'de genel olarak kurban eti çiğ olarak dağıtılmaktadır. Ancak Narlıdere Tahtacılarında, dağıtılacak etin pişmiş olması ve toplu olarak yenmesi töresi vardır (Boratav, 1999, s. 208).

Kurban Bayramındaki bütün bu uygulamaların yanı sıra, bazı uygulamaların ise eskiden yapılıp, günümüzde yapılmadığını görmekteyiz. Kurban Bayramında kurban edilecek koçlara kına yakılması, koçların gelin telleri, kurdele ile süslenmesi, kurban kimin adına kesilecekse, o kişinin oruç tutması, kurulan bayram yerlerinde çocukların eğlenmesi gibi uygulamaların giderek zayıfladığını, hatta görülmediğini söyleyebilmek mümkündür (Artun, 2011, s. 3).

Malatya Doğanşehir'de kurban bayramında kukalılar açılır, kömbe pişirilir, kınalı yapılır, tatlılar yapılır. Ölenler unutulmaz, mezarlığa gidilir, Kur'an okunur, dua edilir. Sabah erkenden kalkılır ve erkekler bayram namazına gider, cemaat bayramlaşır ve kurban kesme işleri başlar. Yörede daha çok koç, teke ve birkaç kişinin birleşmesiyle dana, tosun kesilir. Yöre insanı besicilikle uğraştığı için kendi kurbanını kendi keser, kesemeyenler de mezbahada kasaplara kestirir (Kurt, 2012, s. 231-232).

Çukurova konargöçerlerinde bayramda kesilecek hayvanlar aylar öncesinden bellendir, böyle yapmanın daha sevap olduğu söylenir. Kurbanlık mal yem yedirilerek beslenir. Kurban Bayramı'nda sürüdeki en iyi mal kurban olarak kesilir. Öbür dünyada üzerine binildiğinde ayağı yerden kesecek, köprüden geçirecek büyüklükte olmasına dikkat edilirdi. Bir evde birkaç tane mal kesilirdi. Aile reisi kendisi ve eşi için kurban keser. Evin kadınına emeği geçtiğinden, kendine ait canlı malı, ziynet eşyası olduğundan kurban düşer (Doğaner, 2013, s. 234).

- Köylerde geniş aile şeklinde yaşayan aileler önceden kurbanları balirleyip beslemeye başlarlar (K 1, K 2, K 3, K 7, K 15, K 18, K 22, K 24, K 32, K 35, K 49, K 54, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82 K 84, K 88, K 90, K 99, K 100, K 102, K 112, K 138).

- Köylerde hayvancılıkla da uğraşıldığı için genellikle erkekler zaten kurban kesmeyi bilirler. .Evin yetişkin erkekleri kurbanı keserler, kurbanı yüzmeye ve parçalamaya kadınlar da yardım eder (K 1, K 2, K 3, K 7, K 15, K 18, K 22, K 24, K 32, K 35, K 49, K 54, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82 K 84, K 88, K 90, K 99, K 100, K 102, K 112, K 138).
- Kurbanlar herkesin kendi evinin bahçesinde kesilir (K 22, K 24, K 32, K 35, K 49, K 54, K 55, K 64).
- Hayvanı kasap da kesebilir, aileden kesmeyi bilen bir birey de kesebilir (K 102, K 112, K 138).
- Kesilen kurbanın bir bölümü kurban kesmeyenlere dağıtılır. Gelen misafirlere kurban etinden yapılmış yemeklerden ikram edilir (K 49, K 54, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82 K 84, K 88, K 90, K 99, K 100).
- Kurban bayramında da ramazan bayramında olduğu gibi evle ilgili hazırlıklar yapılır. Yataklar yıkanır, ev temizlenir (K 54, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82 K 84).
- Gelen misafirlere ikram etmek için kolonya ve şeker hazırlanır (K 54, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82 K 84).
- Bayram sabahı bayram namazından döndükten sonra kurbanı kesmek için hazırlıklar yapılır. Kurban kesmeden kahvaltı hazırlanmaz (K 54, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82 K 84).
- Kurban kesildikten sonra mutlaka bayram etinden pişirilerek yenilir (K 54, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82 K 84).
- Evin ölü kurbanı varsa kesilir. Ölü kurbanı genellikle bayramdan bir gün önce kesilir. Bayramın üçüncü günü kesildiği de olur (K 49, K 52, K 54, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82 K 84).
- Bayram öncesi mezarlık ziyareti de yapılır. Mezarlık ziyareti bayramın üçüncü günü de yapılabilir (K 54, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82 K 84, K 90, K 99).
- Kurban bayramında bayramlaşma daha çok öğleden sonra ve bayramın ikinci günü olur. Bayram sabahından itibaren kurbanlıkla uğraşıldığı için herkesin işi vardır (K 22, K 54, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82 K 84).

3.2.4.3. Değerlendirme

Dini bayramlar, bütün İslâm dünyasında olduğu gibi Türkiye’de de hem dini hem de kültürel anlamda toplum hayatında önemli bir yer işgal eder. Gaziantep Barak Türkmenlerinde dini bayramlarla ilgili uygulamaların yoğun bir şekilde yaşandığını söyleyebiliriz. Dini bayramlar öncesi evlerde yapılan hazırlıklar aynı zamanda bir yenilenmenin, sosyal münasebetlerin hız kazanmasının davesilesidir.

Bayramlar dini ritüellerin yanı sıra sosyal anlamda da önemli işlevlere sahiptir. Barak Türkmenlerinde ramazan bayramı öncesi ramazan ayı boyunca ailelerin birbirlerini iftara davet etmesi toplumsal ilişkilerin sağlamlaştırılmaktadır. Eskiden Barak odalarında sahura kadar oturulur sohbet edilir ve iskân türküleri söylenilirdi. Ramazan ayının ortalarından itibaren evlerde hazırlıklara başlanılır ve ev bütünüyle temizlenir. Evdeki bütün yatakların yıkanması, elbiselerin yıkanması ve bayram ekmeğinin yapılması bu süreçte olur. Bayramda gelen misafirlere ikram edilecek şeyler için de komşular birbirinden yardım alarak hazırlanırlar. Ramazan bayramının kurban bayramına göre daha hareketli olduğunu söyleyebiliriz. Kurban bayramında daha çok iş yapılır ve kesilen kurbanın hem kesim hem de temizlik süreci uzun sürer. Bayram ziyaretlerinde öncelikle aile büyüklerine gidilir daha sonra diğer akrabalara ve tanıdıklar ziyaret edilir. Çocuklara bayram harçlığı verilerek sevindirilmeye özen gösterilir. Her iki bayram öncesinde de mezarlıkların ziyareti diğer önemli bir konudur. Aile büyüklerinin mezarları ziyaret edilerek mezarlar temizlenir ve düzeltilir. Aile büyüklerinin mezarını ziyaret etmeyenler ayıplanır.

Hem ramazan hem de kurban bayramında çevredeki fakirlerin gönü alınmaya çalışılır. Ramzan ayı içerisinde fitre yoluyla bu yapılırken kurban bayramında kesilen kurbanın bir kısmı mutlaka kurban kesmeyene dağıtılır. Bayram süresince gelen erkek misafirler Barak odasında ağırlanırken, kadınlar evin diğer bölümlerinde otururlar. Odalarda sohbetler yapılır ve saz eşliğinde iskân türküleri icra edilir. Dolayısıyla bayramlar, dini hüviyetlerinin yanı sıra sosyal işlevleriyle de Barak Türkmenlerinin hayatında önemli bir yer işgal ettiğini söyleyebiliriz.

3.2.5. Kandiller

Eskiden bayram olarak kutlanan kandiller günümüzde İstanbul gibi büyük şehirlerde kandil çöreklerinin yenmesi ve minarelerin ışıklandırılması dışında, günümüzde göreneklere meydan vermez olmuşlardır (Boratav, 1994, s. 207).

Çukorova konargöçerlerinde hayvanlara bakım çok zaman aldığından kandil günleri çoğu zaman kutlanmazdı. Ayrıca, kandil günleri bilinmezdi. Ancak, bu günlerde namaz kılıp dua edenler, oruç tutanlar, çörek yapıp dağıtanlar olurdu (Doğaner, 2013, s. 235).

Malatya Doğanşehir’de kandil günlerinde oruç tutmak sevaptır. Bugünlerde hayır işlemek, dul kadınlara, fakir-fukaraya, çocuklara para vermek gerekir. Eş-dost ve akrabanın kandili kutlanır, iyi dileklerde bulunulur. Kadınlar kandil gecelerinde bir araya gelerek sabaha kadar Kur’an-ı Kerim okur, tesbih çekilir, ilahiler söyler ve dini sohbetler yapar. Kandil günleri camiler kalabalık olur, geç saatlere kadar ibadet edilir. Bazıları camide mevlit okutur, bisküvi, gofret, lokum, şeker, çikolata ve meyve suyu dağıtır. Ölenlerin ruhuna mevlit okutulur, sadaka verilir (Kurt, 2012, s. 2033-234).

- Baraklarda kandil gecelerinde bütün herkesi kapsayan bir uygulama yoktur (K 69, K 91, K 101, K 102, K 138).
- Kandil gecelerinde isteyen erkekler camiye gider. Camide şerbet dağıtılır (K 25, K 49, K 54, K 55, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82, K 90).
- Kadınlar isteklerine göre evde toplanıp yasin okurlar. Yasin bittikten sonra ikramlar yapılır. Kadınlar sadece ramazanda teravih namazına gider (K 2, K 7, K 25, K 49, K 54, K 55, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82, K 90).
- Kandillerde genellikle yaşlı insanlar namaz kılar, dua okurlar (K 25, K 49, K 54, K 55, K 69, K 77).
- Kandillerde bir fakire sadaka vermenin iyi olduğuna inanılır (K 54, K 55, K 69, K 77, K 78, K 80).
- Günümüzde artık kandillerde herkes birbirine cep telefonlarından mesajla ya da arayarak kandil kutlarlar (K 25, K 49, K 54, K 55, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82, K 90, K 91, K 99, K 101, K 102).

3.2.5.1. Değerlendirme

Barak halk kültüründe kandillerle ilgili çok yaygın uygulamaların olduğunu söylenemez. Yaşlı insanlar kandillerde camiye gitmekte, kadınlar evde dua okuyup namaz kılmaktadır. Yaptığımız bu yorum elbette geleneksel anlamda Barak halk kültürü içerisindeki konuyla ilgili inanış ve uygulamalarla ilgilidir. Günümüzde ilçe ve şehir merkezinde oturan Baraklar veya hem köyde hem şehirde oturan insanlar kandillerde

daha yoğun dini uygulamalara gidebilmektedir. Bu durum Barakların Gaziantep özelinden başlayarak genel anlamda Türkiye'deki dini iklime uyumuyla ilgilidir. Teknolojinin gelişmesiyle ulaşım ve iletişim imkânlarının artması ve yaygınlık kazanması, her alanda olduğu gibi, dini anlamda da bir şekliyle standartlaşmayı getirmektedir. Bunu modalaşma kavramıyla da açıklayabiliriz. Bu bağlamda kandillerde geçmişten gelen çok yoğun kültürel uygulamalar olmamakla birlikte, bugün kandillerde insanların birbirlerine cep telefonu üzerinden mesaj yoluyla kutlama ve iyi dileklerini gönderdikleri görülmektedir. Öte yandan şehir merkezinde, Gaziantep'in genel dokusuna uygun olarak kandillerdeki dini ve kültürel pratiklerin Baraklar tarafından da benimsendiği söylenilebilir. Kandiller, dini anlamda namaz kılma, dua etme, hatim indirme, sadaka verme yanı sıra, sosyal anlamda ise insanların etkileşimi, komşular ve akrabalar arası iletişimin bir vesilesi olarak Barak Türkmenlerinin hayatında varlık göstermektedir.

3.2.6. Kutsal Aylar-Günler

Kutsal ayları recep, şaban ve ramazan aylarıyla muharrem ayı olarak sıralayabiliriz. Bu aylarda İslam dünyasının çeşitli bölgelerinde dini ritüel ve uygulamalar görülmektedir. Yukarıda ele aldığımız kandiller de kutsal günler içerisinde zikredilebilir.

Malatya Doğanşehir'de üç ayların girdiği ilk gün eve buğday, un, pirinç, vb. gibi erzak almak evin bereketini artırır. Üç aylar içinde her mübarek ay için üç oruç tutulur. Özellikle Pazartesi ve Perşembe günlerini oruçlu geçirmek sevaptır. Ramazan ayının ilk günü bereket için kayısı, üzüm, erik, vişne, vb. kuru yiyeceklerden hoşaf yapılır. Ramazan ayında yöreye ayrı bir canlılık gelir. Ramazan günlerinde akşamları aileler bir araya gelip topluca iftar yaparlardı. İftardan sonra erkekler kahvehaneye gider, kadınlar da teravih namazına kadar kendi aralarında eğlenirdi. Ocak başında sohbetler edilirdi, büyüklerin anlattığı masallar ve hikâyeler dinlenirdi. Sabaha kadar uyunmaz, birlikte sahur yapar evlere dağılırlardı (Kurt, 2012, 235).

Çukurova konargöçerlerinde yayla ve güzlede olmak üzere senede iki defa mevlit okutulur. Mevlit okutulan evde yokluk olmayacağına inanılır. Hazırlık olarak günler öncesinde mevlit ekmeği için hamur yoğrulur, gelinler kızlar birikir ekmek yapar. Eş dost, akraba mevlide davet edilir. Mevlit gününde koyun kesilir, kavurma

yapılır ve gelenlere ikram edilir. Ölmüşler için Kuran okutulur. Mevlitlerde şerbet de dağıtılırdı. Mevlit okutulurken günlük tüttürülür (Doğaner, 2013, s. 235).

- Gaziantep Barak halk kültüründe üç ayların başlamasıyla birlikte yoğun olarak görülen dini âdet yoktur denilebilir (K 5, K 15, K 22, K 69, K 80).
- Üç aylarda özellikle hacca gitmiş gelmiş kişiler, fakirlere sadaka vermeye dikkat ederler (K 15, K 22, K 69, K 80).
- Ramazan ayında dini ibadetlere ve sosyal yardımlaşmaya daha çok hassasiyet gösterilir. Fitre verilir (K 5, K 15, K 22, K 69, K 80, K 82, K 83, K 90, K 91, K 102).
- Ramazan ayında teravih namazlarına hem erkekler hem de kadınlar gidebilir (K 5, K 15, K 22, K 69, K 80, K 82, K 83, K 90, K 91, K 102).
- Muharrem ayında Baraklarda yapılan özel bir uygulama yoktur (K 5, K 15, K 22, K 69, K 80, K 82, K 83, K 90, K 91, K 102, K 117, K 132).
- Kandillerde dua etme, hatim indirme, camiye gitme ve bir fakire sadaka vermeye dikkat edilir (K 5, K 15, K 22, K 69, K 80, K 82, K 83, K 90, K 91, K 102).
- Ramazan ayı boyunca ve kandillerde ölenlerin ruhu için sadaka verme ve dua etme anlayışı yaygındır (K 5, K 15, K 22, K 69, K 80, K 82).
- Cumalık adı altında her Cuma ölümlerin ruhu için sadaka verilir ve dua edilir. (K 5, K 15, K 22, K 69, K 80, K 82, K 83, K 90, K 91, K 102).
- Muharrem'in ilk günü, ramazanın ilk günü dolma yapılır. Aşure günü yapılır. Evin yıl boyu bereketli olması için aşure yapılır (K 80).

3.2.6.1.Değerlendirme

Gaziantep Barak halk kültüründe kutsal aylar ve günlerde yapılan uygulamalar sosyal ilişkileri ve yardımlaşmayı geliştirecek mahiyettedir. Ramazan ayı boyunca dini ibadetlerin yoğunluk kazandığı görülür. Yine kandillerde isteyen erkekler camiye gider ve kadınlar kendi aralarında toplanarak dua okuyup hatim indirebilir. Her cuma cumalık adı altında fakirlere veya komşulara evde yapılan yemekten verilir, ölümlerin ruhu için dualar okunur. Kutsal aylar ve günlerde yapılan uygulamaların dini olduğu kadar sosyal yardımlaşma muhtevasının da olduğu tespitimiz yanlış olmayacaktır.

3.2.7. Milli Bayramlar

Şehir ve kasabalarda bir şenlik havası içinde kutlanan millî bayramların (30 Ağustos, Cumhuriyet Bayramı vb.), askerî geçitler, fener alayları, vb. "resmi" gösterilerde geleneksel tek öge, seymenler, zeybekler, vb. gibi bugün artık pek yaşamayan eski kuruluşlar temsilcilerinin özel kıyafetleriyle katılmalarıdır. Ama, resmi gösteriler bittikten sonra, kimi yerlerde gece geç vakitlere kadar, işçilerin, esnafın kendi aralarında, hükümet ya da belediye meydanında düzenledikleri eğlenceler, bu şenliklere öteki bayramların yerli renklerini verir. Eğlenceler, en çok davul zurna takımlarının katılması ile canlandırılan oyun toplantılarıdır. Anadolu kasabalarında, her yerin kendi oyunlarının oynanmasına karşılık, İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlerde toplantılara yurdun çeşitli bölgelerinden gelmiş kimseler katıldığı için ayrı ayrı kümelerin, ayrı ayrı oyun gösterileri ile, eğlenciler bir tür "halk oyunları festivali" görüntüsü alır. Millî bayramlarda da, birçok yerde, resmî törenlerden sonra, bayram yeri diye nitelendirebileceğimiz çayırarda güreşler, koşular ve başka çeşit yarışmalar düzenlenir. Yarışmaların bir özelliği, "ciddi"lerinin yanında "güldürücü"lerinin yer almasıdır: Yumurta yarışı, çuval yarışı, eşek koşuları gibi (Boratav, 1994, s. 210).

Çukurova konargöçerlerinde şehirden uzak, ücra yerlerde yaşadıklarından milli bayramlardan çoğu zaman haberdar olamazlar. Bu günlere özel bir uygulama bulunmamaktadır. Okuyan çocukları aracılığıyla bu günlerden haberdar olanlar, resmî kutlamalara katılanlar olabilmektedir (Doğaner, 2013, s. 234).

Malatya Doğanşehir'de milli bayramlar yapılan özel törenlerle kutlanır. Okullar halk oyunları ve tiyatro gösterisi yapar, bando takımı yürüyüş yapar. Günün anlam ve önemini ön plana çıkaran konuşmalar ve gösteriler yapılır. Bu törenlere halkın ilgisi yoğundur. Milli bayramlarda evlere, dükkânlara bayrak asılır. Okulda kutlama töreni yapılır (Kurt, 2012, s. 236).

Barak Türkmenlerinde

Gaziantep Barak Türkmenlerinde milli bayramlarda halk kültürüne sirayet etmiş inanış ve uygulama yoktur. Okullaşma oranının yükselmesi, ilçe ve şehir merkezine göç edişle birlikte resmi törenler vasıtasıyla bir ilgi oluşmaktadır. Milli bayramlarda evlere bayrak asma âdeti vardır. Onun dışında bayrağın Barak odalarında daima asılı dırıldığını da yaptığımız saha çalışmasında gözlemlemiş bulunmaktayız.

3.2.7.2. Değerlendirme

Gaziantep Baraklarında milli bayramlarla ilgili halk kültürü kapsamında değerlendireceğimiz pek bir malzemenin olmaması elbette belli sebeplerle açıklanabilir. Baraklar yakın döneme kadar yoğun olarak köy ve köy çevresinde yaşamışlardır. Resmi kültür adı altında ifade edilen milli bayramların, hem merkezden uzak yaşamış hem de sosyo-ekonomik anlamda zor şartlarda olan Barak Türkmenlerinin hayatında doğrudan yer etmesi beklenemez. Okullaşma oranının yükselmesiyle birlikte çocukların okullarda katıldığı kutlamalar ve öncesindeki hazırlıklar Barakların hayatında da yer etmeye başlamıştır. Özellikle 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı bu kapsamda önemli bir yer işgal etmektedir.

3.2.8. Bereket Törenleri

Ritüel törenlerin kökenini avcılık dönemlerine kadar götürebiliriz. Avın verimli geçmesi için büyüden medet uman ilkel insan, av sonunda avladığı avı gezdirerek avının verimli geçmesini, bol olmasını istemiştir. Avcı kültüründen tarım kültürüne geçildiğinde tarımda bolluk, bereket için çeşitli törenler yapılmaya başlanmıştır. Takvimin olmadığı dönemlerde insanlar hayatlarını temel uğraşma konularına göre düzenlerlerdi. Bunlar; ekin ekme, bağ bozumu, hasat, koç katımı, baharın gelmesi, tabiatın canlanması vb. gibi olaylardı (Genç, 1995, s. 15).

Her toplumda görülen yeni yıl törenleri; milletlerin yaşama biçimlerine, coğrafyalarına, ekonomik yapılarına, inanç yapılarına uygun koşullarda, uygun zamanlarda, çeşitli pratiklerle kutlanır. İnanca bağlanan yeni yıl törenleri, Asya ve Ön-Asya toplumlarında benzer iklim ve coğrafya şartlarında zaman, ad ve pratik benzerliğiyle kutlanmıştır. Temeli dine dayanan benzer veya aynı öğeler, kültürel bir güç olarak karşımıza çıkar. İnanç, büyü ve miti besler. Mitler toplumdaki değerlerin geriye dönük modelleridir (Malinowski, 1998, s. 152).

Anadolu'da doğanın canlanması için oynanan oyunların tarihleri kesin olmamakla birlikte şubat, mayıs ayları arasına rastlar. Şubat sonlarına doğru karlar eriyince dağlarda, kırlarda çiçekler açmaya başlar. Bunlar bir anlamda ilkbaharın habercisidir. Yeni yılın, yeni yaşamın simgeleridir. Kış bitmiş, toprak uyanmaya başlamıştır. Çağlar boyu doğa olaylarını çözemeyen Anadolu insanı diğer kültürlerde olduğu gibi bunları insan üstü varlıklara bağlamıştır (Karadağ, 1978, s. 58).

3.2.8.1. Nevruz/Hidrellez

Yaptığımız saha çalışmasında Gaziantep Barak halk kültüründe Nevruzla ilgili inanış ve uygulamaya rastlanmamıştır. Nevruzla ilgili yapılan resmi törenlerden haberdar oluns da Barak halk kültüründe nevrusun herhangi bir kutlamaya rastlanmamıştır. Aynı şekilde Hidrellezle ilgili de herhangi bir halk kültürü unsuruna rastlanmamıştır. Hidrellez ad olarak bilinse de kutlama hidrellezle ilgili kutlama yapılmamaktadır.

3.2.8.2. Yağmur Yağdırma Törenleri

“Yağmur yağması bereket, rahmet olarak algılanmıştır. Yağmurun yağmayışı kuraklık, çok yağışı sel, yağmur mevsiminde dolu yağması ise felaket olarak kabul edilmiştir. Halkımız rahmeti cezp etmek ve kuraklık felaketinden korunmak için, Gök-Tanrı İnanç sistemi dönemlerine ulaşan bazı inançlarını günümüze taşımışlardır. Tevhit inancının son dönemi olan Muhammedilikte de bu inançlara İslâmî kılıflar giydirmişlerdir.” (Kalafat, 1996b, s. 39).

“Yağmur yağdırma törenleri, havaların kurak gittiği dönemlerde geciken yağmuru yağdırmak ve böylelikle toprağı canlandırarak bereketi arttırmak amacıyla düzenlenen dinsel ve büyüsel uygulamaları içine alır.” (Çıblak, 2002, s. 93).

Yağmur yağdırmak için yapılan törenler ve buna bağlı âdetler çok eskilere dayanır. Yağmur yağdırma törenlerinin belli bir zamanı yoktur. Yağmur duasının amacı, yağması geciken yağmurların yağmasını sağlayarak kıtlığı, kuraklığı önlemektir (Artun, 2000: 40-59).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Törenin Ortadoğu ve Asya’da görülen ortak bir yapısı vardır. Çocukların yaptığı törenlerde adeta yağmur tanrısının simgesi olarak niteleyebileceğimiz bir bebek vardır (Başgöz,1986:13). Bu canlı veya yapma olabilir. Bazı yörelerde bereketi temsil eden gelin ve kadın simgesinin öne çıktığı görülür. Çomçalı gelin, gelin vb. yapma veya canlı simgenin ev ev dolaştırılmasında çocuklar evlerden yiyecek toplarlar. Buna yağmur gezmesi adı da verilir. Tören yağmur yağma dileği olduğu için gezdirilen simgeye su dökülür. Canlı simgelerde genellikle bir öksüz çocuk seçilir. Vücudu dallarla sarılır, üzerine su dökülür. Trakya ve Balkanlarda da “dedule“ adı verilen bu âdete rastlıyoruz.

Ters kürk giydirilen ve dallarla sarılarak ısıtılan simgeyle yağmur yağdırma törenleri yapılır (Artun, 1992:10).

Barak Türkmenlerinde

Gaziantep Barak Türkmenlerinde yağmur yağdırmak için çocuklar “Gelin Gok“ oyunu oynarlar. Bir sopanın üzerine gelin şeklinde süs yapılır, kukla gibi. Çocuklar toplanıp onu ellerine alarak bütün köyü gezerler. Gelin gok, gelim gok, vermeyenin çörteni yok“ diyerek bütün evleri dolaşırlar. Evlerden evlerden bulgur, yağ, ekmek vb. toplarlar. Hiçbir şey vermeyen evin çörtenini düşürürler. Daha sonra topladıklarını köyde yaşlı bir kadına götürerek bunları pişirmelerini isterler. Yaşlı kadın toplanan malzemeyi pişirir ve hep beraber oturup yerler. Köfte yapılmışsa kalanı bahçeye atılır serçelerin yemesi için. Toplanan malzemedeki kalanı çocuklar kapışırlar (K 69, K 80).

- Yağmur yağdırmak için ekim-kasım aylarında köyde belirli kişiler, para toplar veya durumu iyi olan birisi hibe yapar ve bir küçükbaş hayvan alınır. Koç, keçi. Bütün köye haber verilir ve o gün “ziyarete“ çıkılır. Ziyaret yüksek bir tepedir. Orada Kur’an-ı Kerim okunur, ilahi okunur. Kurban kesilerek yemek yapılır ve gelen herkese dağıtılır. Yemekten sonra tekrar dua okunur ve köye dönülür (K 106).
- Kaynak kişilerimizden Mekke Ataş, yağmur yağdırma töreniyle ilgili kendi çocukluğundan kalan hatırasını şu şekilde aktardı: “Yağmur yağdırmak için köyde ziyarete çıkılır. Allah’ım ben yağmur istiyorum diye dua edilir. Bulgur, simit, patates, kurufasulye gibi herkes evinden bir şeyler getirir. Birkaç tane de kurban getirilir. Bizim köyde oyuk var en yüksek yere çıkılır. Yüksek bir tepede olacak. Düz yerde olmayacak. Bilmiyorum artık onun da bir sırası var. Bizim köylü kaç defa çıktı. Ben uşaktım (çocuktum) ben de gittim kaç defa. Biz uşaktık bize dediler ki, „sizin duanız kabul olur.“ Kazanlar doldu, yemekler pişti, kurbanlar kesildi, etler kırılır. Köyün en küçüğünden en büyüğüne orda olur. Onun yüzün gözün hürmetine yağmur yağar. Yemek yenir, millet duaya başlar. Herkes bildiğini duayı yapar. Allah’ım bize yağmur ver. Bir defasında ben uşaktım herkes yemeğini yer yemez duaya başladı, daha dua bitmeden bir yağmur başladı, sel sele gitti.“ (K 80).
- Yağmur yağması için kıyafetler ters giyilir (K 80).

- İki karisi olan bir adamın damının çörteni (oluğu) çalınır ve kuyuya atılır (Özbaş, 1958, s. 53).
- Ağaca Kara Kaplumbağası asılır (Özbaş, 1958, s. 53).
- Merkebin başı yıkanır ve bu merkebe ihtiyar bir kadın ters olarak bindirilir, köy boydan boya dolaştırılır. (Özbaş, 1958, s. 53).

3.2.8.3. Koç Katımı Töreni

Koç katımı tarihi, bölgeden bölgeye değişmekle birlikte araştırma bilgilerine göre koç katımı tarihi 1 Ekim ile 20 Kasım arası olarak kabul edilmektedir. Katım tarihinden bir buçuk, iki ay önce koçlar sağmal sürüsünden ayrılır. Koç katımının ilk gününde çobanlar süslenmiş olurlar ve kınalanmış koçları dişi koyunlara salarlar ve bazı yerlerde düğünlerde olduğu gibi hocalar dualar okurlar. Koç katımı, kapsadığı birtakım töreler, inanışlar ve büyüklük işlemlerle de ayrı bir önem taşır (Boratav, 1994, s. 212).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Çokurova konargöçerlerinde Hayvanın cinsi değiştirilmek istendiğinde biderlik, tohumluk koç değiştirilir. Dişiden ziyade erkeğin cinsi, yavruların cinsini belirlemede önemlidir. Bu durumda şehirde kurulan pazardan, başka konargöçerlerden o cins koç, tekelik alınır. Sarıbaş türü koyunlar daha kilolu, daha sütü olduğundan gıcık koyunla değiştirenler olur. Bu durumda gıcık koçlar satılır, yerine sarıbaş cinsi koçlar alınır. Doğacak yavruların sağlıklı, canlı, güzel olmasında doğru tohumluk, koç seçimi son derece önemlidir. Tohumluk güzel olduğu zaman kuzular da büyük, sağlıklı olur, çabuk etlenir. Dolayısıyla daha pahalıya satılır (Doğaner, 2013, s. 239).

Malatya Doğanşehirde koç katımı törenle yapılmaz. Ancak ilkbaharda “tosun dövüşü” yapılır. Davul- zurnalı eğlence yapılır, yemekler yapılır ve yenir. Dövüşü kazanan tosunun sahibine ödül verilir. Sonbaharda yapılır. Koç katımı sırasında döl bereketli olsun diye şekerli hedik yapılıp dağıtılır (Kurt, 2012, s. 247).

Erzurum/Şenkaya çevresinde, koç katımından sonra, büyük bir kap içine doldurulan su, koyun sürüsünün üzerine dökülür. Bunun adına, “çiçek suyu” denir. Çiçek suyu koyunların üzerine döküldüğü zaman dölün bol ve bereketli olacağı inancı yaygındır. Güzün, koç katımı s 1 rasında da, boynuzlar boyanır ve dölün bereketli geçmesi için her birine birer kırmızı elma bağlanır (Kalafat, 2010, s. 357).

Barak Türkmenlerinde

Gaziantep Baraklarında koç katımı töreni günümüzde yapılmamaktadır. Ancak Barak toplumu geçmişten bugüne hayvancılıkla da uğraştığı için koç katımıyla ilgili birtakım uygulamalar günümüze kadar gelmiştir.

Köylü evinde iyi koç olan aileye yardım ederek, koçun yemine katkıda bulunur. Daha sonra koçu sırasıyla kendi sürüsüne bırakır (K 69, K 77, K 78, K 80).

Baraklar bugün daha çok tarımla uğraşmaktadır. Devlet desteğiyle bir yandan ahırlar kurarak büyükbaş hayvancılık da yapmaktadır. Barak ovasında en yaygın ekonomik uğraş alanı ise fıstıkçılık, zeytincilik ve üzüm bağlarıdır. Dolayısıyla koç katımı töreni gibi birtakım uygulamaların yok olmaya başlaması sosyo-ekonomik yaşam biçiminin doğal sonucudur.

3.2.8.4. Saya (Kış Yarısı)/Kar Kaldırma

Gaziantep Barak Türkmenlerinde saya geleneği ile ilgili, saha çalışmamız esnasında herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

3.2.8.5. Çiğdem Bayramı

Gaziantep Barak Türkmenlerinde çiğdem bayramı ile ilgili, saha çalışmamız esnasında herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Çiğdem aşısı pişirme geleneği yoktur. Ancak bahar ayında gençler ve çocuklar dağda çiğdem toplayarak yemektedir (K 69, K 105, K 109, K 138).

3.2.8.6. Değerlendirme

Bereket törenleriyle ilgili inanış ve uygulamalar Türk Dünyasının tamamında bir şekliyle varlığını sürdürmektedir. Türk kültüründe atlı göçebe yaşam tarzının tarihin erken dönemlerinden beri bir hayat biçimi olduğu bugün artık kabul gören bir bilgidir. Konargöçer yaşam tarzı olarak ifade edilen bu hayat biçimi, doğayla iç içe olmayı ve yıl içerisinde doğadaki değişme ve gelişmelere paralel bir hayatı da zorunlu kılmıştır. Konargöçer yaşam biçimiyle var olan hayvancı bir toplum için elbette mevsim geçişleri önem taşımaktaydı. Bu durum bugün bile Türk Dünyasının çeşitli bölgelerinde olduğu gibi Anadolu için de geçerlidir. Zira konargöçer yaşam biçimi kısmen de olsa devam etmektedir.

Mevsim geçişlerinde yaşadıkları bölgeyi hayvan sürüleriyle birlikte değiştirmek zorunda olan Türk toplulukları, bu süreçte doğayla ilgili çeşitli dilek ve isteklerini törenler yoluyla ifade etmişlerdir. Aynı şekilde doğanın uyanışıyla ilgili kutlama törenleri yapmışlardır. Türkler geniş kitleler halinde hem coğrafya değiştirmeleri hem de yerleşik hayata geçmelerine rağmen söz konusu inanış ve uygulamaların, dönüşerek de olsa önemli ölçüde devam ettiğini görmekteyiz. Elbette doğrudan hayvancılıkla ilgili birtakım uygulamalar, ekonomik üretim ve tüketim biçiminin yok olmasıyla ortadan kalkmıştır.

Bu bağlamda yukarıda sıraladığımız nevruz, hidrellez, yağmur yağdırma, koç katımı, çiğdem bayramı, saya, kar kaldırma gibi bereket törenlerinin bir kısmına Barak Türkmen halk kültüründe, bizim yaptığımız derleme çalışmalarında rastlanmamıştır. Ulaşabildiğimiz kaynak kişiler söz konusu bereket törenleriyle ilgili bilgi sahibi olmadıklarını ifade etmişlerdir. Geçmişte konargöçer hayat biçimine sahip olan bir toplumda elbette bu törenler mevcut olmalıdır; ancak yaşam biçiminin değişmesine paralel olarak bu törenlerin bir kısmının unutulduğu kanaatindeyiz.

Barak Türkmenlerinde yağmur yağdırma ve koç katımıyla ilgili törenlere kaynak kişilerin verdiği bilgiler ölçüsünde rastlanılmıştır. Yağmur yağdırmak için çocuk oyunu olarak “Gelin Gök” oyunu mevcuttur. Ayrıca bazı köylerde yüksek bir tepeye çıkarak kurban kesme âdetinin olduğu tespit edilmiştir. Belirli bir tören eşliğinde olmamakla birlikte koç katımı da Barak Türkmenlerinde hayvancılıkla uğraşanlar tarafından bilinmektedir. Bunlar dışındaki bereket törenleri unutulmuş veya işlevini yitirdikleri için Barak Türkmenlerinin hayatından çıkmıştır diyebiliriz.

3.3. Günlük Hayatla İlgili Gelenekler

Barak Türkmenleride günlük hayatın akışı insanların uğraştıkları ekonomik faaliyetlere göre çeşitlenmektedir. Ancak geleneksel yaşam biçiminin köy ve köy çevresinde aldığı şekil olarak günlük hayatla ilgili genel tespitlerde bulunduk. Okuma yazma oranının yükselmesi, şehirleşme ve ekonomik üretim-tüketim biçiminin çeşitlenmesi Barak Türkmenlerinde günlük hayat içerisindeki akışı da değiştirmiştir. Özellikle kentleşmeyle birlikte bu durum farklı boyutlar kazanmıştır.

- Barakta sabah erken kalkılır ve kadınlar ocaklıkta sallama adımı verdikleri ekmeği yaparlar (K 1, K 2, K 3, K 7, K 10, K 12, K 15, K 22, K 53, K 54, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82).
- Evde okula gidecek çocuk varsa, kaldırılır, okula yollanır. Eş uyandırılır, kahvaltı yapılır. İşe gitmesi gereken eş işe gider (K 1, K 2, K 3, K 7, K 10, K 12, K 15, K 22, K 53, K 54, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82).
- Evde kalan kadın, evin temizliği ile ilgilenir (K 1, K 2, K 3, K 7, K 10, K 12, K 15, K 22, K 53, K 54, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82).
- Hayvanları varsa hayvanlarını yemler. İnek varsa sütü sağılır, yoğurt çalınır (K 15, K 22, K 53, K 54, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82).
- Fıstık zamanı erken kalkılır. Sabah saat yedi gibi fıstıklar kırılır, öğlen bire doğru toplanılır ve ağacın altında yemek yenilir. Saat birbuçuk gibi tekrar fıstık kırılmaya başlanılır. Bu iş beşe kadar sürer (K 1, K 2, K 3, K 7, K 10, K 12, K 15, K 22, K 53, K 54, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82).
- Kırılan fıstıklar kurutmak için evlerin damına serilir. Kuruyan fıstık çuvala konularak kapatılır (K 1, K 2, K 3, K 7, K 10, K 12, K 15, K 22, K 53, K 54, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82).
- Köyde talada yapılması gereken iş varsa erken kalkan erkek tarlaya gider. Genellikle her evde traktör vardır (K 1, K 2, K 3, K 7, K 10, K 12, K 15, K 22, K 53, K 54, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82).
- Kadınlar dağ işlerine pek gitmezler (K 105, K 106, K 107).

3.3.1. Komşuluk

- Barak Türkmenlerinde genellikle köyün büyük bir bölümü kendi içerisinde akrabadır. Bu nedenle komşuluk ilişkileri sıkıdır (K 2, K 9, K 12, K 18, K 22, K 54, K 55, K 64, K 69, K 78, K 80, K 82, K 101, K 102).
- Komşular kocası askere gitmiş kadına yardımcı olur (K 2, K 9, K 12, K 18, K 22, K 54, K 102).
- Cenaze, düğün gibi önemli günlerde komşular yemek konusunda yardımcı olur, yemek yapar (K 2, K 9, K 12, K 18, K 22, K 54, K 55, K 64, K 69, K 78, K 80, K 82, K 101, K 102).

- Ölüsü, düğünü, sünneti olan komşularının uzaktan gelen misafirleri komşular tarafından paylaştırılarak misafir edilir (K 64, K 69, K 78, K 80, K 82, K 101, K 102).
- Doğumda da komşular her türlü yardımı yapar (K 2, K 9, K 12, K 18, K 22).
- Komşular kendi arasında bağ-bahçe ve fıstık işlerinde birbirlerine yardım ederler. Birbirlerinden araç gereç alır verirler. Birbirlerinin işine gidebilirler (K 2, K 9, K 12, K 18, K 22, K 54, K 55, K 64, K 69, K 78, K 80, K 82, K 101, K 102).
- Eskiden ödünç alma ve verme varmış fakat günümüzde pek fazla yoktur (K 2, K 9, K 12, K 18, K 22, K 54, K 55, K 64, K 69, K 78, K 80, K 82, K 101, K 102).

3.3.2. Misafir-Misafir Ağırılama-Misafir Uğurlama

Gaziantep Barak Türkmen kültüründe en önemli başlıklardan birisi misafir ağırılama âdetleridir. Barak adası geleneği misafir ağırılama âdetleri açısından dikkat çekici bir yapıdır. Baraklarda evle aynı avluda müstakil bir oda olur. Genellikle “L” şeklinde yapılmış olan bu oda, dışardan gelen erkek misafirler için yapılmıştır. Bu odada dışardan gelen bütün erkek misafirler ağırılanabilir. Odada misafir varken kadınlar giremez. Odanın hizmetini ise evin erkek çocukları veya o an odada bulunan en genç kimse o görür. Barak Türkmenlerinde dışardan gelen misafire üç güne kadar neden geldiği sorulmaz. Her türlü hizmeti görülür. Bu odada, köye gelen çerçiler, düğün varsa düğüne gelen misafirler ya da gece sohbetlerinde köyün erkekleri ağırılanır. Barak odası bu anlamda bir misafirhane işlevi de görür.

- Barak Türkmenlerinde misafir; kendi gelen misafir, zoraki misafir, davet edilen misafir diye ayrılmaktadır. Davetli misafir yemekten önce gelir (K 1, K 3, K 4, K 6, K 10, K 12, K 13, K 20, K 50, K 55, K 64).
- Gelen misafirin sayısına göre yapılan yemekler çeşitlilik gösterir (K 1, K 3, K 4, K 6, K 10, K 12, K 13, K 20, K 50, K 55, K 64).
- Aynı yerleşim yerinden gelen misafire çay, tatlı, meyve gibi küçük ikramlar yapılır (K 1, K 3, K 4, K 6, K 10, K 12, K 13, K 20, K 50, K 55, K 64).
- Dışarıdan gelen misafire “Kaç gün kalacaksın?” diye sormak ayıp bir durumdur. Dışarıdan gelen misafire yemek hazırlanır (K 1, K 3, K 4, K 6, K 10, K 12).

- Dışarıdan gelen misafir kalabalıksa pilav çeşitlerinden birisi ve yanına sulu bir yemek yapılır. Et haşlanır ve pilavın üzerine dökülür(K 1, K 3, K 4, K 6, K 10, K 12).
- Dışarıdan gelen misafir az kişiden oluşuyorsa, daha özenli ve güzel yemekler yapılır. Patlıcan kebabı, çiğ köfte gibi yemekler (K 1, K 3, K 4, K 6, K 10, K 12, K 13, K 20, K 50, K 55, K 64).
- Köy içinden gelen misafir gece yarısına kadar oturur. Çay, çerez, fıstık, bastık, meyve gibi ikramlar yapılır. Her iki misafire de hürmet gösterilir (K 1, K 3, K 4, K 6, K 10, K 12, K 13, K 20).
- Gelen misafirler köy odalarında ya da evin bir odasında yatırılır. Köy odaları eskisi gibi kullanılmamaktadır. Evin içinde misafir için kullanılan özel bir oda yoktur (K 1, K 3, K 4, K 6, K 10, K 12, K 13, K 20, K 50).
- Misafir kışın geldiyse sobalı odada, yazın geldiyse damda yatırılır (K 1, K 3, K 4, K 6, K 10, K 12, K 13, K 20, K 50, K 55, K 64).
- Çerçi, kalaycı, hayvan alım-satımı yapmak amacıyla gelen veya yolu köye düşen ve orada geceleme zorunda kalan kişiler köy odalarında yatırılır (K 12, K 13, K 20, K 50, K 55, K 64).
- Yatılı misafirlerin uzun süre kalması hakkında gitmesi istendiğinde kendisine belli edilmez. Bu ayıp karşılanır (K 1, K 3, K 4, K 6, K 10, K 12, K 13, K 20).
- Misafir giderken güler yüzle uğurlanır. Uzun bir yolsa yolluk verilir. Ya da misafire hediye verilir (K 1, K 3, K 4, K 6, K 10, K 12, K 13, K 20, K 50, K 55, K 64).
- “Misafir gelirken aslan gibi gelir, bunu herkes karşılayamaz. Giderken de ne hürmet edilmişse, ne yedirilip içirilmişse abdal gibi her yerde anlatır.” Demiş (K 1).
- Misafir on rızıkla gelir. Birini yer, dokuzunu evde bırakır (K 55, K 64).
- Misafirin olduğu evde hayır, bereket olur (K 55, K 64).

3.3.3. Aile

- Anne-baba ve çocuklardan oluşan aileler çoğunluktadır. Fakat daha önceden anne-baba, çocuklar, gelinler, torunların olduğu evler çoğunlukta idi. Geniş aile şeklinde yaşam söz konusuydu (K 1, K 3, K 5, K 8, K 12, K 19, K 22, K 35, K 44, K 49, K 54, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82, K 90, K 101, K 102).

- Anne-baba ve çocuklardan oluşan aileler çoğalmakta, daha kalabalık kaynana ve kayınbaba, görümce, kayın beraber olan aileler azalmaktadır (K 1, K 3, K 5, K 8).
- Günümüzde daha çok evlenen kişiler kendilerine ayrı bir ev açar. Köylerde ailesiyle aynı eve oturanlar da vardır (K 1, K 3, K 5, K 8, K 12, K 19, K 22, K 35, K 44, K 49, K 54, K 55).
- Anne ve babasıyla ayrı oturan bekâr erkek ayrı ev açamaz. Bu durum hoi karşılanmaz (K 2, K 9).
- Baraklarda aile yapısı İslâmî âdet ve geleneklerin dışında «Aşiri» yapının kurallarına uymaktadır (Aşiret Kuralları).Kadın erkek ilişkilerinde halk deyimini ile kaç göç yoktur. Barak kadını tarlada erkeği ile birlikte çalışır. Halayda beraber oynar (Çavaz, 1983a, s. 39).
- Baraklarda aile yapısı erkeğin hakim olduğu pederşahi ailedir. Baba tarafı ailede soyun devamı açısından daha önemlidir. Aileler daha çok geniş aile tipinde olmakla birlikte, son zamanlarda çekirdek aileye bir geçiş yaşanmaktadır. Aşiretin sahip olduğu kültürel kalıplar ve aşiret gelenekleri aile tipini belirler. Aileler ve aşiret üyeleri arasındaki ilişkiler yüz yüze, samimi, duygusal yönü ağır basan, biz duygusunun hakim olduğu cemaatvari ilişkilerdir. Birey kendisini aşiretiyle özdeşleşmiş olarak görür. Sosyal ilişkilerde aşiret kimliği dini kimlikten önce gelir. Aşiret birincil grubun tipik örneğidir (Kır, 2003, s. 229-230).

3.3.3.1. Çocukların Eğitimi

- Eskiden çocukların eğitiminde karar verme yetkisi babaya aitti. Bugün anne de bu konuda söz sahibi olmaktadır (K 12, K 19, K 22, K 35, K 44, K 49, K 54, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82, K 90, K 101, K 102).
- Eskiden kız çocukları okutulmazdı. Şimdi ise kız ve erkek çocuklarının eğitimine önem verilmektedir. Yine de köyde kızlarını okutmayan aileler de bulunmaktadır (K 1, K 3, K 5, K 8, K 12, K 19, K 22, K 35, K 44, K 49, K 54, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82, K 90, K 101, K 102).
- Eskiden ortaokulu ya da ilkokulu bitiren kızların okul hayatı devam etmemekteydi. (K 1, K 3, K 5, K 8, K 12, K 19, K 22, K 35, K 44, K 49, K 54, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78).

- Çocuk terbiyesinde sözlü uyarı dışında çok fazla şiddet uygulanmamaktadır. Eskiden ise çocuklar daha sık dövülürdü (K 35, K 44, K 49, K 54, K 55, K 64, K 69).
- Çocuğun işlediği kabahate göre cezası da değişmektedir. Günümüzde çocuklar eskiye göre daha anlayışla karşılanmaktadır. Geniş aile şeklinde aynı evde yaşayan ailelerde nine ve dede, çocuklara daha hoş görülmesi davranılması konusunda anne babaya baskı yapar (K 1, K 3, K 5, K 8, K 12, K 19, K 22, K 35, K 44, K 49, K 54, K 55, K 64, K 69).
- Hatası olan çocuğa beddua edilir. “Sana sütümü helal etmem.” gibi cümleler kullanılır (K 44, K 49, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82, K 90, K 101, K 102).
- Erkek çocuk babasına bakarak bahçe işlerini öğrenir. Yabana giderler, bağa giderler. Kız çocuk ev temizliğine yardım eder. Ekmek yapar, ev süpürür, süte maya çalar (K.2, K.7).

3.3.3.2. Ailede İş Bölümü

- Kadının ev işleriyle ilgilenir. Evi temizler, yemek yapar, yoğurt yapar, ekmeği yapar (K 49, K 54, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80).
- Bunların yanı sıra hayvanları besler, süt yağar. Peynir yapar. Erkek kadına ev işlerinde yardımcı olmaz (K 69, K 77, K 78, K 80).
- Erkek evin inşaat işleri ile ilgilenir. Kadının yaptığı hayvanlarla ilgili, besleme, süt sağma gibi işlere yardım etmez (K 1, K 3, K 5).
- Kadınlar sabah ekmeği yaptıktan sonra ekmeği yaptıkları sacı ters çevirerek duman isisiyle kaplı iç tarafına şişe “çarpı (x)” işaretine benzeyen bir işaret çizerlerdi. Ayrıca bir kaba su koyarak bu suyu, ekmeğin piştiği ocağın etrafına elleriyle serpiştirirlerdi. Bu şekilde ocağın devamlı tüteceğine, bereketin, bolluğun eksik olmayacağına inanırlardı (Yıldırım, 2011, s. 69-70).

3.3.3.3. Ailede Karar Alma

- Anne, baba, çocuk ve torunların bir evde oturduğu ailelerde önemli konularda kararlar büyüklerin toplanması ve evin reisinin kararı ile alınır. Evin reisi babadır (K 19, K 22, K 35, K 44, K 49, K 54, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82).

- Ailede kadının çocukların okula gönderilmesi, evlendirilmeleri, çalışmak üzere evden ayrılmalarında, tarla, bağ, bahçe vb. alım ve satımlarında fikri sorulmaz. Günümüzde az da olsa sorulmaktadır (K 44, K 49, K 54, K 55, K 64).
- Kaynana, kayınbabanın bulunduğu evde gelinin fikri sorulmaz. Evin idaresi ve önemli kararların alınmasında kaynana ve kayınbaba söz sahibidir (K 49, K 54, K 55).
- Babanın erkek evladın evi ve çocukları ile ilgili önemli kararlarda etkisi vardır. Kaynananın da erkek evladın evi ve çocukları ile ilgili önemli kararlarda etkisi olur. Bu etki günümüzde çok olmamaktadır (K 54, K 55, K 64, K 69).
- Bara Türkmenlerinde aile mana ve nefhûmu sağlam esaslar üzerine kurulmuştur. Türkmenler ve Baraklarda pederşâhî aile yani babanın hâkimiyetine dayanan aile sistemi mevcuttur. Baba karının ve çocuklarının hâkimidir. Fakat diğer taraftan, karının da aile içinde mühim mevkiî vardır. Türkmen kadınları Osmanlıdır. Özü, sözü doğrudur, merttir, cesurdur. Kadın, kocasıyla serbestçe konuşur, fikirlerini bildirir, kocasının yanlış hareketlerini tenkit edebilir, velhasıl müşterek hayatlarının devamı için hür düşünür ve hür hareket eder. Kadın evine, çocuklarına ve kocasına bağlıdır, vefalıdır, nankör değildir, asla kocasına hıyaneti düşünülmez (Şahin, 1962, s. 72).

3.3.3.4. Aile İlişkileri

- Kocanın ölümü halinde kadının çocuğu varsa kaynana ve kayınbaba ile oturur. Başka bir adam ile evlenemez. Çocuğu yoksa baba evine gidebilir.
- Aynı evde birden fazla evli kardeş varsa çaresi olunamayacağı için iyi geçinilir. Kaynananın bu düzende önemli bir rolü vardır.
- Kocası askere giden kadın, kaynanası yanında kalır. Kaynana ve kayınbaba yoksa komşular ve ailesi destek olur, yalnız bırakmazlar. “Gençtir, gönlü bir şey ister.” derler. (K.6, K.13)

3.3.3.5. Çocuklar

- Kız ve erkek çocuklar ortaokula beraber oynarlar. Eskiden evlenme çağına kadar beraber oynanırdı.
- Çocuklar oda sorunu olduğu için anne ve babalarıyla aynı odada yatabilirler.
- 7 yaşından sonra kız ve erkek çocukları yatakları ayrılır.

- Çocuğun ölünün yattığı odaya girmesine izin verilmez.
- Ölü mezara koyulurken çocukların orada bulunması engellenir.
- Akşam yemeğinden önce çocukların mutlaka evde bulunmaları gerekir.
- Çocuklar yakın akrabalarında yatılı olarak kalabilirler. Yakın akraba dışında kimsede kalmasına izin verilmez (K.6, K.13).

3.3.4. Toplantılar

- Erkekler arasında köy odalarında toplantılar yapılır. Bu toplantılarda oyun oynanır, türküler söylenir. “Yüssük oyunu” oynanır. Fincanın içine yüzük konularak oynanır. Fincandaki yüzüğü bulmaya yöneliktir. Bulan puanlar alır. Kaybeden taraf kazanana hindi, meyve, sucuk alır. Bunlar yenilir, eğlenilir (K 69).
- Kadınlar cacığa, ota gittiklerinde fırsattan istifade toplanır, konuşurlar (K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80).
- Kadınlar gündüz bir evde toplanarak köfte yaparlar. Gece toplanmalarında ise Yasin okunur. Geceleri eğlence için toplanılmaz (K 35, K 44, K 49, K 54, K 55)
- Piknik için aileler kırlara, bahçelere gider. Yemek yapılır, çiğ köfte yapılır, çay içilir. Çocuklar oyun oynar (K 54, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82, K 90)
- Kadın erkek aile dışında bir arada eğlenemezler (K 9, K.20)

3.3.5. Sonradan Kazanılan Akrabalıklar

3.3.5.1. Kan Kardeşliği

- Birbirini seven iki arkadaş parmaklarındaki kanları birleştirerek kan kardeş olur (K.4, K17, K 69).
- Kızla erkek kan kardeş olmaz. Bölgede kan kardeşliği aileyi etkileyecek bir durum değildir (K.4, K17, K 69)

3.3.5.2. Süt Annelik

- Köyde sütü olmayan kadının çocuğuna sütü olan bir başka kadın süt verir (K.4, K17, K 55, K 64, K 69).

- Sütanneler genellikle akrabalarından seçilir. Komşular da sütanne olabilir. Aranana önemli bir özellik yoktur (K.4, K17, K 55, K 64, K 69).
- Sütanne ve çocuk arasında sevgi, saygı vardır fakat aşırı sahiplenme, sorumluluk yoktur (K.4, K17, K 69).
- Aynı annenin sütünü içen çocuklar birbirleriyle kardeş sayılırlar, evlenemezler (K.4, K17, K 55, K 64, K 69).

3.3.5.6. Hemşehrilik

- Gurbet elde, askerde hemşehrilik vardır. Hemşehrilere sahip çıkılır, üstün tutulur, aralarında yardımlaşma olur. Barak köylerinden ilçelere ya da şehre göç eden aileler genellikle aynı veya yakın köylülerinin yanında ev tutarlar. Gaziantep mekezde Baraklar Mahallesi adı altında mahalle veya Barak adını taşıyan pek çok dükkân vardır (K 69).

3.3.6. Giyim ve Kuşam

Erken dönem insanlık tarihi boyunca giyim kuşam kültürü dünyanın farklı bölgelerinde çok çeşitlilik göstermiştir. Bu durum sosyo-ekonomik yapı, coğrafi şartlar ve insan unsuruyla doğrudan ilgilidir. “Giyim insanın bedenini örten giysi, aksesuar makyaj ve bunları kullanma biçimidir. Giyim, coğrafi koşullar, cinsiyet, yaşam tarzı ve kültür etkisi ile tarih boyu değişime uğramıştır. Kültür, geleneksel giyim tarzına da yansımış, hiyerarşik yapı, ekonomik durum, toplumsal statü, meslekler ve uğraşı alanları, giyim tarzını belirleyici olmuştur.” (Şenesen, 2011a, s. 166).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Giyim kuşam kültürü konusunda yukarıda ifade edilen genel çıkarımları Anadolu özelinde de söyleyebiliriz. Türklerin Anadolu’ya geliş süreçlerinden bu yana çok farklı yaşam biçimlerini benimsedikleri bilinen bir gerçektir. Bununla birlikte Türkler hem göç yollarında hem de Anadolu’da daha önceden var olan farklı toplumlarla temas etmişlerdir. Söz konusu bu kültürel alış veriş elbette giyim kuşam kültürüne de yansımıştır. Konargöçer yaşam tarzından yerleşik hayata geçiş ve üretim tüketim biçiminin değişmesi giyim kuşam kültürünü etkilemiştir. Osmanlı sonrası Cumhuriyet döneminde bu hızlı değişimi daha açık görebiliriz. “Cumhuriyet Döneminde

Türkiye’de, toplumda ekonomik ve kültürel yapı değiştikçe, toplumsal yapıda da birçok değişimler olmuş; tarımsal yapıdan endüstriye kayan bir gelişme içinde, demografik yapı değişmiş, köy nüfusu azalırken, kent nüfusu artmıştır. Bu değişim sürecinde doğal olarak, kırsal kültürde yer alan bazı değerler gibi, geleneksel kadın giyim-kuşamı ve takıları da değişime uğrayarak, yerini yenilerine bırakmıştır.” (Öztürk, 2000, s. 255).

Çukurova konargöçerlerinde giyim şekli Çukurova’nın giyimine uygundur. Yaylak yakınlarındaki yerleşim birimlerinde yaşayan insanların giyim şekli farklıdır. Konargöçerler yaşantılarına uygun, bir şeye takılmayacak, kolay hareket edebilecekleri, geniş ve rahat elbiseler tercih ederler. Konargöçerler giydikleri kıyafetlerin bir kısmını kendileri yapar, bir kısmını satın alırlardı. Zamanla hazır ürünler çoğaldıkça el işi ürünler azalmıştır. Hazır kıyafetlerin yaygın olmadığı dönemde herkes giyeceği elbiseyi kendisi doker, dikerdi. Kadınlar kirmenle incecik ip eğirirler, kumaş dokurlar. Bu kumaştan gömlek, ceket, şalvar yapılırdı. Dokudukları kumaşı terziye götürerek kıyafet diktirirlerdi. Daha sonraki yıllarda hazır kumaş çıkmış, Yörükler arasında kullanılmaya başlanmıştır. Suriye gibi komşu ülkelerden kumaş, kıyafet getirenler olurdu (Doğaner, 2013, s. 394-395).

Barak Türkmenlerinde

Gaziantep Barak Türkmenleri geçmişte konargöçer yaşam tarzıyla yaşamış, hayvancılıkla geçimini sağlamıştır. Osmanlı Devletinin ondokuzuncu yüzyıldaki iskân politikalarının sonucu yerleşik hayata geçen Baraklar, konargöçer yaşam tarzından toprağa bağlı yaşam tarzına geçmiştir. Barak Türkmenleri sosyo-ekonomik olarak bu süreçten sonra büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Bu durum elbette giyim kuşam kültürüne yansımıştır. Günümüze gelindiğinde bu etkenler arasına şehirleşme ve okullaşma da dâhil olmuştur. Ancak yakın döneme kadar Barak Türkmenlerinin geleneksel giyim kuşam kültürünü yoğun olarak sürdürdüğünü söyleyebiliriz. Bunun neden Barakların nüfus yoğunluğunun yakın döneme kadar köy ve köy çevresinde yoğun olması ve toplumun Baraklılık kimliğine sahip çıkmalarıdır. Bugün Barak Türkmenlerinde geleneksel kıyafetler daha çok kadınların giyimlerinde muhafaza edilmektedir. Özellikle düğünlerde geleneksel Barak kıyafeti giyme âdeti devam etmektedir. Bu durum şehirde yapılan düğün için de geçerlidir. Her Barak kadının dolabında veya sandığında geleneksel Barak Türkmen kadını kıyafeti mutlaka vardır tespitimiz yanlış olmayacaktır. Sahada görüştüğümüz kaynak kişilerden yaşlı olanlar söz konusu

geleneksel giyim kuşam kültürüyle ilgili bilgi verebilmektedir. Genç nesil ise bu konuda ayrıntılı malumata sahip değildir.

Ali Şahin 1962’de yayımlanan “Güney Anadolu’da Beydili Türkmenleri ve Baraklar” (Şahin, 1962) adlı çalışmasında Barak Türkmenlerinde giyim kuşamla ilgili şu bilgileri aktarmıştır:

“Türkmen ve Barak kadınları, kızları mahrem değildir. Yüzlerini kapatmazlar. Peçe ve çarşaf kullanmazlar, tamamıyla hür ve serbesttirler. Erkeklerle karşı karşıya serbest konuşurlar. Kadın senelerden beri, erkeklerle el ele HALAY tutup oynarlar. Kadınların kıyafetleri pek caziptir. Üzerlerine üç etek Zubun, ipekli entari ve uzun don, renkli önlük giyer, sırtlarına kısa ceket şeklinde sarı kısa çizme veya kundura veya siyah veya kırmızı ayakkabı bulunur. Başlarına renkli ipekli yazmalar örter, etrafına ipekli poşular sararlar, alın hizasına bir şerit üzerinde sıralanmış gazi altınları takarlar. Başlarına sarsılmış ipekli kesreven poşular kenarına arasına sedef çiçekler, güller, renkli püsküller, renkli kuş tüyleri sokulur. Halaydan tutulduğu zaman, gelin ve kızların, alı ve yeşili birbirine karışır, fevkalade bir manzara arz eder. Erkeklerin kıyafetleri de düzgündür. Eski Türkmenler, muhit ve iklim icabı olarak, evlerinde ve köy içinde, uzun beyaz don ve gömlek ve üzerinde de beyaz ipekli fistan ve ceket giyerler, fakat şehre gittiklerinde medeni kıyafetlere riayet ederler.” (Şahin, 1962, s. 74).

Ömer Özbaş, Barak Türkmenlerinde erkeklerin giyimlerinin büyük oranda asrileştiğini ifade etmiştir. Kadınların kıyafetlerini ise şu şekilde tarif etmiştir:

“Kadınlar başlarına büyük bir mendil(mahrama) ve üzerine poşu bağlanırlar.Kadın gömlekleri uzvu ve kolları sarmalıdır.Donlarının malakları geniş ve büzmelidir.Gömlek üzerine uzun üç etek zubun geyilmelidir.Mutlaka her kadın renkli basmadan bir önlük bağlanır.Entari üzerinde kısa bir ceket te bulunur.Ayaklara iskarpin ve kırmızı yemeni giyilir.Barak'ın kadın ve kızı aynı giyimdeydi.Ev-velden kendilerini tanımayan bir adam geyimleri ile kadın ve kız olduğunu ayırt edemez.”...” Kadınlarında da bundan yarım asır önceki geyimleri bugünküne katiyen benzemezdi.Başlarına kırmızı fes giyerler ve üzerine renk,renk bala denen ipekli şallar bağlayarak yükseltirlerdi ve bu yüksek başın ön tarafına büyük bir düğüm çalınır,en üste de beyaz ketenden püsküllü bir dolak dolanırdı.Arkalarına kırk kalem,kutnu ve savayı tabir edilen kumaşlardan şimdiki geydikleri entariler gibi üç etekli entari giyerler,ayaklarına da sarı ve püsküllü edik veya sarı papuç giyerlerdi.Zenginlerin donları kemha ve kutnudan olurdu. Genç kızlar şimdiki kadınlar gibi giyerlerdi.Kadınlar giyimlerini kızlarınkine benzetmeye özenirlerdi. Bir zamanlar kızlar kadınlardan ayrılmak için örülmüş saç bölüklerini öne attılar ve başlarının sağ tarafına tozak taktılar ise de bugün artık kadın ve kız giyimleri ayırt edilemeyecek derecede birleşmiştir. Barak kadınlarının güzel ve düzgün giyimleri bayram ve düğünlerde görülebilir. İlkbaharda sağma giden kız ve gelin kıyafetleri de giyimler hakkında bize bir fikir verebilirler:

Sağımca kadınlar gayet süslü ve güzel elbiseler giyerek sağıma giderler.” (Özbaş, 1958, 53-54).

Gaziantep Barak Türkmenlerinin giyim kuşam kültürüyle ilgili bilgi veren bir diğer kaynak Ali Çavaz’ın 1983 yılında Folkloru Doğru dergisinde yayımlanan “Barak Folkloru II” (Çavaz, 1983b, s. 41-62) adlı makalesidir. Ali Çavaz’ın bu çalışması derleme malzemelerine dayanmaktadır ve Çavaz bu derlemeleri 1971-1973 yılları arasında yapmıştır. Dolayısıyla Barak halk kültürüyle ilgili bugün artık yok olmuş veya bizim derlemelerimiz sırasında sahada kaynak kişilerden tespit imkanımızın olmadığı pek çok halk kültürü malzemesini Çavaz’ın bu çalışmasında buluyoruz. Kendi yaptığımız derlemelerle Ali Çavaz’ın söz konusu kısıtlı da olsa malzemesi arasında da 1970’lerle günümüz arasında da karşılaştırma imkânı buluyoruz. Ali Çavaz söz konusu makalesinde (Çavaz, 1983b, s. 41-62) Barak Türkmenlerinin giyim kuşam kültürüyle ilgili şu bilgileri vermiştir:

1910 yıllarındaki giyim günümüzden çok daha değişik olduğu, yaşlı Baraklarca belirtildi. Erkekler başlarına fes üzerine Ahmediye ya da yalnız Trablus denenn beyaz poşu benzeri şeyler bağlanırdı. Ayrıca, şimdiki gömleğin yakasız bir türü ile kolları oldukça bol olan ve havrani denilen bir gömlek dışında, bu gömleklerin diz altına kadar uzun olanları da giyilirmiş. Gömlek kısa olunca alta beyaz renkte değişik kumaştan kısa bacaklı şalvar giyilirdi. Günümüzde, şalvar ve başa örtülen ipek veya pamuk beyaz örtünün dışında, diğer giysiler modernidir. 1930’lardan sonra bürümlü “Halep Şalvarı”, ”Kırk Düğme” giyilmiştir. Ayrıca işlemeli kısa abalarda özel günlerde kullanılmıştır. Çok eskilerde kullanılan “Edik” veya “Postal” bugün de özellikle üretimde kullanılmaktadır. Genellikle kırmızı renktedir (Çavaz, 1983b, s. 41-62).

Ali Çavaz, Barak kadınlarının takı olarak tozak ve hızma kullandığını söylemiş ve üstecelik olarak ise, fermana, cübbe, hırka, aba, maşlah, kürk, buziye, cepken kullandıklarını aktarmıştır. Köynek, çintiyan, şalvar, tuman, çakşır, yemeni, postal, edik, hade, çarık, lapçın, karcın Barak kadınlarının eskiden kullandıkları diğer giysi ve ayakkabı adlarıdır (Çavaz, 1983b, s. 41-62).

Eskiden Barak Türkmenlerinde kadınlar ve bazen de erkekler dövme yaptırılırdı. Bu dövmeler Barakların simgesi durumundaydı. Bugün dövme yaptırma geleneği ortadan kalkmıştır; ancak yaşayan yaşlı kadınlarda bu dövmelerin örneklerini görmek mümkündür. Yaşlı kadınların yaptırdığı dövmeleri ekler bölümünde örneklendirdik.

Dövmeler, yüz kısmının, iki kaş arasına, şakaklara, burun üstüne, çene ve dudak arasına, el üstlerine, bilekle dirsek arasına yapılırdı. Ali Çavaz yapılan dövme çeşitlerini nokta dövme, ebub dövme, göz dövme, hayat ağacı dövme, dal dövme şeklinde sıralamıştır. Baraklar dövme yaptırmakla nazardan korunacaklarına, kendileri için yapılan kötü büyülerin bozulacağına, insan verimliliğinin artacağına inanmaktadırlar. (Çavaz, 1983b, s. 41-62).

Barak Türkmenlerinde dövmeyle ilgili biz de yaptığımız derlemeler esnasında pek çok örneğe rastladık. Erkeklerde dövme örneği bulamadık anca, kadınlarla ilgili dövme örneklerini ekler bölümünde resimler arasında verdik. Kaynak kişilerimiz dövmeleri eskiden Barak ovasına gelen “gurbetler” tarafından yapıldığını söylemektedir (K 1, K 2, K 53, K 54, K 55, K 54, K 69, K 77, K 78, K 80, K 82).

3.3.7. Değerlendirme

Toplumların yaşadıkları sosyal ve coğrafi şartlar ile ekonomik üretim ve tüketim biçimleri günlük hayat akışlarını da şekillendirmektedir. Günlük hayat içerisinde hem diğer bireylerle hem de toplumun bütünüyle ilişkileri söz konusu şartların belirlediğini söyleyebiliriz. Bu bağlamda köy ve köy çevresinde yaşayan bir toplumla, kent merkezinde yaşayan bir toplumun hayat akışı ve toplumsal ilişki biçimleri birbirinden farklıdır. Toprağa bağlı yaşam biçimiyle, sanayileşmiş bir toplumun yaşam biçimi arasında farklar vardır. Dar çevrede yaşayan bir toplumun sosyal ilişkileri ve bağları, kent merkezinde yaşayan bir topluma göre daha yakın ve daha düzenlidir.

Bu çerçevede Gaziantep Baraklarının günlük hayat akışına baktığımızda homajen bir durumun olmadığını söylememiz gerekmektedir. Baraklar özellikle son yirmi yıllık süreç içerisinde Nizip, Karkamış ve Oğuzeli ilçe merkezleriyle Gaziantep kent merkezine yoğun göçler yapmışlardır. Ekonomik sebepler, eğitim durumları, köylerde artan nüfusa arazinin yetmemesi gibi nedenler bu göçün sebepleri arasında sıralanabilir. Dolayısıyla bugünden bakıldığında Gaziantep Baraklarının farklı sosyo-ekonomik çevrelerinde yaşadığı tespitini vurgulamamız gerekmektedir. Bundan dolayı da günlük hayat akışı Barak toplumunda farklılık göstermektedir. Burada günlük hayat çevresindeki gelenekler başlığında sıraladığımız uygulamaların bir kısmı hatıra niteliğindedir veya bütün Barak toplumunu yansıtmamaktadır. Ancak geleneksel Barak günlük yaşamının izlerini şehir merkezinde yaşayan Baraklarda, misafir ağırlama, komşuluk ilişkileri, hemşehrilik gibi çeşitli konularda görebilmekteyiz.

Köy ve köy çevresinde yaşayan Barak Türkmenlerinde komşuluk ilişkileri genel anlamda yakınlık ve yardımlaşma esasına dayanmaktadır. Özellikle nüfusun da artmasına bağlı olarak aileler arasında çeşitli nedenlerden dolayı husumetler çıksa da Barak Türkmenleri aynı köyde çoğunlukla akraba olduğu için bir arada yaşama becerisini gösterebilmişlerdir. Bağ, fıstık, tarla işlerinde komşular birbirleriyle yardımlaşmaktadır. İş döneminden komşular sırasıyla birbirlerine yardım etmektedirler. Kadınların ev işleri, temizlik, önemli günlere hazırlık gibi konularda kendi aralarında daha yoğun bir yardımlaşmanın olduğunu söyleyebiliriz. Bayram hazırlıklarında, düğün hazırlıklarında, ekmek yapımında, gelin ziyaretlerinde, hasta ziyaretlerinde, hamilelik döneminde vb. pek çok konuda kadınların komşuluk ilişkilerinin yoğun olduğunu görüyoruz. Barak Türkmenlerinde düğün ve cenaze gibi kalabalıkların bir araya geldiği toplantılarda komşular birbirlerinin misafirini evine alır, ağırlar ve her türlü hizmetini görür. Bu anlamda kolektif bir yaşamın olduğunu söyleyebiliriz.

Barak Türkmenlerinde en dikkat çekici geleneklerden birisi misafir ağırlama geleneğidir. Bu geleneğin bugün şehirleşmiş Barak Türkmenlerinin hayatında da yerini korumaktadır. Misafir, Barak Türkmenlerinde özel bir ilgi görür ve onu memnun etmek için evin bütün imkânları kullanılır. Gelen misafire en güzel yemekler ve diğer yiyecekler ikram edilmeye çalışılır. Uzaktan gelen misafire giderken mutlaka yine yiyecek bir hediye verilmeye çalışılır. Barak odalarının misafir ağırlama kültürünün odak noktası olduğunu söylememiz yanlış olmayacaktır. Eskiden beri Barak Türkmenlerinde köye gelen çerçiler, kalaycılar, gezginciler, düğün misafirleri, cenaze törenine gelenler vb. Barak odasında ağırlandı. Bu odalarda yalnızca erkek misafirler olmaktadır ve kadınlar bu odalara girememektedir. Misafirlik konusunda en yaygın ifade, gelen misafire üç güne kadar neden geldiği sorulmaz, kabulüdür. Erkek misafirler Barak odasında ağırlandıken kadın misafirler evin diğer bölümlerinde ağırlandı.

Barak Türkmenlerinde eskiden daha çok geniş aile biçiminde yaşanmaktaydı. Bu durum da çocukların eğitimi, iş bölümü, önemli konularda karar alma gibi hususlarda doğrudan evin içindeki büyükler tarafından doğal olarak yönlendirilmesini sağlıyordu. Bugün de geniş aile şeklinde yaşayan pek çok aile bulunmaktadır. Baraklar köy hayatı içerisinde tarımla, fıstıkçılıkla, bağcılıkla uğraştıkları için erkekler genellikle bu işlerine ağırlık vermektedir. Kadınlar evin günlük işlerine yönelik çalışmaktadır. Kadınlar, yoğun olduğu dönemlerde dağ veya tarladaki işlere de yardım etmektedir. Geleneksel Barak yaşam biçiminde köy çevresinde çocuklar, özellikle erkekler, bağ bahçe,

hayvancılık, tarım gibi konularda ailenin iş gücü olarak görülmektedir. Bu yüzden erkek çocuk önemlidir. Öte yandan ekonomik şartların iyileşmesi, şehirleşme, köy-kent arası ulaşımın kolaylaşması, okullaşma oranının artması gibi hususlar, Barak Türkmenlerinde hem aile düzenini değiştirmiş hem de çocukların eğitimi konusunda formel bir dönüşümün olmasını sağlamıştır. Bugün hemen her Barak ailesinde çocuklardan birkaçı veya hepsi okumakta, her aileden yükseköğretim eğitimine yönelenler olmaktadır. Köy çevresindeki yaşam tarzında çocukların büyütülmesi evdeki yaşlılar tarafından yapılırken şehirde yaşayan, hem kadının hem de erkeğin çalıştığı ailelerde çocukların bakımını başkaları üstlenebilmektedir.

Barak Türkmen kültüründe kadınlar ve erkekler arasında düğün ve cenaze gibi toplantılar dışında da insanlar bir araya gelmekte, toplanılmaktadır. Günlük hayat içerisinde kadınlar kendi arasında hem yardımlaşma hem de eğlence veya vakit geçirme amaçlı bir araya gelebilmektedir. Kendi aralarında toplanıp yemeklerin yapıldığı sohbetlerin edildiği bu toplantılara erkekler katılmamaktadır. Barak odalarının özel günler dışında erkeklerin bir araya sıklıkla gelmeleri için de bir mekân olduğunu görmekteyiz. Özellikle geceleri erkekler odada bir araya gelir, sohbet ederler. Bu toplantılarda bağlama eşliğinde iskân türküleri icra edilmekte ve dönemin olayları anlatılmaktadır. Barak odalarındaki bu toplantılar aynı zamanda sözlü geleneğin kuşaktan kuşağa aktarılmasını da sağlamaktadır. Bu toplantılarda gençler odanın alt tarafında oturur, yapılan sohbetleri dinler ve saz çalıp türkü söylemeyi doğal ortamında öğrenirler. Barakların sözlü tarihi bu doğal ortam içerisinde anlatılmakta ve sonraki kuşağa aktarılmaktadır.

Baraklarda sonradan kazanılan yakın ilişkiler, akrabalık ilişkileri kadar sıkı ve sürekli olmaktadır. Kan kardeşliği ve süt kardeşliği bu durumun örnekleridir. Gençler daha çocukluk döneminden arkadaşlarıyla kan kardeşliği bağı kurabilmektedir. Doğum sonrası sütü gelmeyen veya yetersiz olan kadın çocuğunu emziremediğinde başka bir kadın çocuğu emzirebilmektedir. Bu durumda çocuk, sütünü emdiği kadının çocuklarıyla sütkardeşi olmaktadır. Sütkardeşleri arasında evlilik söz konusu olmadığı gibi hayat boyu yardımlaşma ve birliktelik devam etmektedir.

Barak Türkmenlerinin kültürel kimliğinin en önemli unsurlarından birisi giyim-kuşam kültürüdür. Baraklarda şehirleşme, okullaşma oranının yükselmesi gibi unsurlar hayat şartlarını değiştirirse de giyim kuşam kültürünü bugün özellikle kadınların düğünlerde giydikleri üzerinden bu geleneği görebilmekteyiz. Barak Türkmenlerinin geleneksel giyim kuşam kültüründe konargöçer yaşam tarzının izlerini mevcuttur.

Kullanılan renklerin sarı, kırmızı, yeşil, beyaz olmasını bu çerçevede değerlendirebiliriz. Bugün bütün Barak düğünlerinde, köy veya kentte, kına gecelerinde düğün sahibi kadınlar mutlaka geleneksel Barak kadını kıyafetini giymektedir. Bu durumu, Barak Türkmen kıyafetinin, Barak Türkmen kültürel kimliğinin önemli simgesi olmasıyla açıklayabiliriz. Erkeklerde ise geleneksel giyim kuşam tarzının izleri bugün daha az görülmektedir. Köyler şalvar giyme yaygın olarak devam etmektedir.

3.4. Halk İnanışları

Türk halk inanışları konusunda en yaygın çalışmaları yapan araştırmacılardan olan Yaşar Kalafat halk inanışlarını şu şekilde tanımlamıştır: “Tamamen din olmayan ve dinin tamamen de dışında kalmayan halk inancı, bu yönü bakımından dinin halka göre algılanış ve hayata geçiriliş biçimidir. Halk inanışları sürekli yenilenmekle birlikte kökleri ilk inanış sistem sistemlerine kadar ulaşırlar. Bu karakterleri ile halk inanışları elimizdeki yaşayan canlı malzemeler olarak pek çok alana kaynaklık edebilecek niteliğe sahiptirler.” (Kalafat, 2008, s. 213-214).

Halk inancı; kişi ve toplum tarafından, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesidir. Halkbilimi, belli bir toplumun eski dinlerinden miras alıp, yaşadığı çağdaki yeni dininde, yaşam şartlarının gerektirdiğince yeni biçimler, yeni içerikler, yeni anlatışlarla oluşturduğu inanışlarla ilgilendir. Halk inanışları din, ahlâk kuralları gibi kesinlik, katılık taşımazlar ve yerden yere, topluluktan topluluğa değişiklikler gösterirler (Boratav, 1997:7).

Hikmet Tanyu Türk halk inanışları çalışmalarının öncü araştırmalarından birisi olarak halk inanışlarını 195 başlık altında topladıktan sonra, Türk halk inanışlarının özelliklerini sekiz maddede sıralamaktadır:

“Hiçbir zararı olmayan inanışlar.

Manevi telkinle ümit ve teselli vererek faydalı olabilecek, hayatı manalandıran, çeşitlendiren, güzelleştiren inanışlar.

Ne zararı ne de faydası olmayan inanışlar.

İslâmi temelle çatışmayan, ona aykırı olmayan inanışlar.

İslâmi temelle uzlaşan, kaynaşan inanışlar.

İslâmi esaslara aykırı düşen inanışlar.

İlimle, ilmi verilerle çatışmayan inanışlar.

İlmi temellere aykırı olan inanışlar” (Tanyu, 1976, s. 123-142)

Pertev Naili Boratav inancı, “kişi ya da toplumca, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesi” (Boratav, 1999, s. 7) şeklinde tanımlamıştır. İnsanın kabullerinin toplamı olarak inanç, bir toplumun geçmişindeki bütün kabullerden izler taşır. Bu izleri Halk inanışlarında görmek mümkündür.

Dini fenomeni tarihi, sosyal, ekonomik ve kültürel çerçevesinden soyutlayarak tam manasıyla anlamaya kalkışmak mümkün değildir. İnsan hayatında hatta onun maddî hayatında meydana gelen her şey onun dinî yaşayışı üzerinde de yankılar uyandırır. Böylece göçebe hayat şartlarının, göçebelikten yerleşikliğe geçişin, sanayileşmenin, şehirleşmenin, eğitim-öğretimin yaygınlaşmasının, tıbbî alandaki gelişmelerin, toplumsal, kültürel, ekonomik, teknolojik, siyasal değişmelerin yalnızca insanların maddi hayatını değiştirmekle kalmayıp, aynı zamanda belki de maddi hayattan daha da çok manevî-dinî alanda yankılar uyandırdığı görülmektedir (Günay-Güngör, 2007, s. 28, 29). Halk inanışları dünyasına söz konusu bu zemin üzerinden bakılması onu daha anlaşılır kılacaktır.

Bir milletin kimliğini tayinde de halk inanışları önemli rol oynar. Türk milleti açısından bakıldığında farklı din ve mezheplere sahip olan farklı coğrafyalarda yaşayan Türk halklarının aynı inanç dünyasına dahildir. Milletler sevinçlerini ve hüznelerini paylaştıkları günleri, tarih boyunca inançlarına ve törenlerine bağlı olarak kutlamaktadırlar. Türkler arasında aynı veya benzer halk inanışlarının görülmesi, tarihî-millî bağın bir ifadesidir (Ercan, 2006:72).

Orta Asya’dan gelip Anadolu ve Rumeli’ye yerleşen Türkler, buraya kendi kültürlerini taşıdı. Anadolu coğrafyası birçok uygarlığın, din ve inanç sisteminin bulunduğu bir yer, kültürlerin ortak kaynağı olmuştur. Türkler, Anadolu’ya gelince İslâmiyet ve Anadolu kültürüyle tanışmıştır. Türk halk kültürü, günlük hayatın uygulama ve değer yargılarıyla yeni bir içerik ve nitelik kazanmıştır. İslâmiyet öncesi atalar kültü, tabiat kültürleri, gök tanrı kültü ve Şamanlık gibi eski inançlar yeni inanç örgüsü altında devam ettirmiştir (Ocak, 2000:53).

3.4.1. Yatırlar ve Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanışlar

İnanç merkezlerinin geleneksel kültürü ve sosyal yaşamı hareketlendirmede payları vardır. İnanç merkezleriyle dilek ve adakla sosyal yardımlaşma, paylaşma ve dayanışma gelişir. Gelenekler sürer, inançlar tazelenir, dinsel a ırlıklı toplumsal

birliktelik düşüncesi pekişir (Artun, 2009, s. 310). Ziyarete dilekte bulunan kişi, dileği yerine gelirse adak adar. Adak kurbanı olarak genellikle koç veya horoz kesilir. Hastalıktan kurtulan, dileği yerine gelen ziyaretçiler, kurbanı getirerek ziyarette keserler. Kimileri kurbanı fakirlere et olarak dağıtmakta, kimileri de yemek yaparak dağıtmaktadır. Kurbanın dışında Kur'an ya da mevlit okutmak, mum yakma, ziyarete yeşil örtü bağlamak, bayrak örtmek, halı, kilim, seccade ya da başörtüsü getirme, helva yapıp dağıtma, şeker, aşure dağıtma, ziyaret bakıcısına çeşitli hediyeler verme oldukça yaygındır (Artun, 2001, s. 460).

Yatırırlarla ilgili diğer bir husus ise yatırırların büyük bir kısmının dağ, tepe veya bir yükselti üzerinde bulunmasıdır. Gök tanrı inancıyla ilgili olan dağ kültü, eski Türklere çok yoğun olarak görülmektedir. Bu kültürün bugüne yansması ise yatırırların dağ ve tepeler üzerinde yer almasıdır (Duymaz, 2000, s. 340).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Türk toplumu binlerce yıllık tarihinde, çeşitli dinlere ve kültürlerle girmiş, İslâmiyet'i kabul ettikten sonra da eski dinlerinin, kültürlerinin etkilerini sürdürmüştür. Gerek yazılı kaynaklarda gerekse sözlü bilgilerde halk inançları konusunda Anadolu'nun değişik yerlerinde önemli benzerlikler bulunmaktadır ki bu, Anadolu topraklarında yaşayan insanların aynı tarih ve kültüre sahip olduklarının bir göstergesidir (Kılıç, 2001:416).

Gaziantep'te, Karbaba türbesini evlenmek maksadıyla ziyaret eden adaylar, mezar yanındaki incir ağacına çaput bağlayıp dilekte bulunur. Sonra, oradaki pınardan üç yudum su içip, yüzlerini Kâbe'ye dönerek, dileklerinin gerçekleşmesi için dua ederler (Kalafat, 2010, s. 298).

Malatya Doğanşehir'de bir müşkili olan Abdulharap ziyaretine gider, dua eder ve adak adar. Söylenenlere göre İslamiyet'in yayıldığı ilk yıllarda buraya altı tane Arap gelmiş, buraya yerleşmiş ve burada da ölmüş. Yıllar sonra mezarları eşilmiş, koyunlarında Kur'an'a sarılı bir yılan bulunca korkup mezarları kapatmışlar ve buraya Abdulharap denmiştir. Baba Coşkun ziyareti Polat Kasabası'nın girişinde bulunan mezarlığın bulunduğu tepenin ucunda bulunmaktadır (Kurt, 2012, s. 255).

Barak Türkmenlerinde

Gaziantep Baraklarında yatrı ve ziyaretlerle ilgili inanışların çok yaygın olmadığını söyleyebiliriz. Derleme çalışmalarımız sırasında köylerde türbe mahiyetinde bir yapıya rastlamadık. Bu durum Barak Türkmenlerinin geçmişte konargöçer bir toplum olmasıyla ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Baraklarda bazı köylerde ziyaret adı altında yüksek bir tepeye çıkılarak kurban kesilmektedir. Yağmur yağdırmak amacıyla köylüler kendi aralarında para toplayarak aldıkları kurbanı bir tepeye çıkararak kesip yemekler yaparak yemektirler.

Çocuğu olmayan genç kadın önce Taşbaş dağına çıkarılarak Bilal-i Habeşi'nin makamı olduğuna inanılan yeri ziyaret eder. Kesilen kurbanın kanı da makamın yakınında bulunan Hz. Ali'nin atının ayak izinin olduğuna inanılan çukura akıtılır. Sonra yakınlardaki meşe ağacına sembolik bir salıncak yapılarak içine bezden yapılmış küçük bir bebek koyulur. Sıra yerdeki taşların altından bir böcek bulmaya gelir. Oradaki taşların altında kimi siyah kimi de yeşil renkli sert kabuklu böcekler vardır. Yeşil kabuklu böceklerin kız, siyah kabukluların erkek olduğuna inanılır. Çocuğu olmayan ya da oğlu olmayan kadın bu böceklerden birini yada birkaçını canlı olarak yutar ve adakta bulunur. Böceklerin hemen orda hiç kımıldamadan yutulması gerektiğine, birkaç adım atılsa bile adağın kabul olmayacağına inanılır (Ay, 2006, s. 11).

Taşbaş ziyareti sonrasında doğacak oğlana Bilal Habeş ismin verilmesi ve oğlan yedi yaşına gelince yeniden oraya gidip şükür kurbanı kesilmesi gerektiğine inanılır (Ay, 2006, s. 11).

Bu ziyaretten sonra da çocuğu olmayan kadın bu kez Urfa'da İbrahim Peygamber'in doğduğuna inanılan mağaranın ve Balıklı Göl'ün civarında gezdirilir. Bu ziyaretten sonra doğacak çocuklara kız olursa Zeliha, erkek olursa Halil İbrahim adı verilir. Urfa ziyareti de sonuç vermezse Şih Müslüm'e gidilir. Çocuğu olmayan kadın oradaki pınardan su içip o suyla yıkanmalıdır. Bu ziyaretten sonra doğacak çocuk kız olursa İslim erkek olursa Müslüm ismi verilir (Ay, 2006, s. 11).

Barak Türkmenleri ulaşım imkânlarının gelişmesi ve şehirleşmeyle birlikte Barak ovasının dışındaki yatrı ve ziyaret yerlerine gitmektedir. Gaziantep'in diğer bölgeleri, Şanlıurfa, Adıyaman ve Kahramanmaraş'taki ziyaret yerleri bugün isteyen Baraklar tarafından ziyaret edilmektedir.

Oğuzeli'ne bağlı Çiftlik Köyde şıhların mezarı vardır. Özellikle hasta olan kişiler buralara götürülür ve dua edilir. Eskiden Şıhın evine de gidilirdi. Hastalık için gidilir hastalık iyileştiğinde şıhın evine koyun, keçi, oğlak götürülürdü (K 80).

Bu şıhlara ya da onların mezarlarına küfredenin ağzı eğilir. Bir daha düzelmez (K 80).

3.4.2. Kurban/Adak

Kurbanın sunulmuş amacı Sedat VEyiz Örnek tarafından, “Kurban, doğaüstü alana giren kuvvetlerle barışıklığı sağlamak, onların verdiklerine teşekkür etmek ve onlardan bir şey istemek” şeklinde ifade edilmiştir. (Örnek, 2000b, s. 87).

Harun Güngör ve Ünver Günay “Türk Din Tarihi” adlı çalışmalarında kanlı kurban usulünü geleneksel Türk dininde ve hatta genel olarak Türk dindarlığında ibadetin en daimi tezahür biçimlerinden biri olarak nitelemiştir. Tapınma, dua, şükür, ölüm gibi olaylar vesilesiyle düzenlenen kurban merasimleri mevcuttur. Zafer veya barış isteği, ittifaklar tesisi, kuraklık döneminde yağmur yağması için, hastalık hallerinde kurban uygulamasına gidilmektedir (Günay-Güngör, 2007, s. 97, 98).

Adak ise; herhangi bir konuda Allah'tan yardım istemek amacıyla yapılan dini bir davranıştır ve pek çok dinde örneği olan bir uygulamadır. Türkçe “adak” kelimesinin Arapça karşılığı olan “nezr”, sözlükte, “insanın yerine getirmeyi kendisine borç kıldığı, vaad ettiği şey” manasına gelmektedir (Artun, 2009, s.316).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Malatya Doğanşehir'de araba alan kişi kazasız belasız kullanmak için, canının sadakası olsun diye kurban keser. Kurbanın kanını arabanın tekerleklerine sürer. Kurbanın eti en az yedi kapıya dağıtılmalıdır, sahibi bu etten yiyemez. Ev alan, tarla alan, traktör alan kişi kurban keser. Adakta bulunurken “Allah rızası için kan akıtacağım.” denir. Dilek gerçekleşince mutlaka adağı yerine getirmek gerekir, bunu yaparken de zaman geçirilmemelidir, yoksa bir aksilik, kötülük yaşanabilir. Trafik kazası ya da herhangi bir sebeple ölümden dönmüşse kurban kesilir. Bir işin olabilmesi için “Çocuk sevindireceğim.” diyerek adak adanır. Adak da kurban da kişinin imkânı ölçüsünde olur (Kurt, 2012, s. 260).

Çukurova konargöçerlerinde çok çeşitli nedenlerle adak adandığı görülmektedir. Askere giden, gurbette olan kişinin sağ salim dönmesi için, hastanın iyileşmesi, çocuk

sahibi olmak için adak adanır. Çocuk sağlıklı bir şekilde doğmuşsa adak kesilir. Kazadan sağsalim kurtulanlar için adak kesilir. Tehlikeli, sıkıntılı durumun geçmesi ya da bir beladan, hastalıktan kurtulmak için adak adanır. Böyle durumlarda “Bir kan akıtmak iyi olur.” denir (Doğaner, 2013, s. 236).

Silifke ve çevresinde bazı adak kurbanları veli mezarlar ve türbeleri etrafında kesilmektedir. Özellikle Kırtıl Dağı’nda mezar bulunan Kırtıl Dede bunlardan biridir. Halk bazı isteklerinin gerçekleşmesi için, ya da gerçekleşen bir isteklerine karşılık Kırtıl Dede’nin mezarın ziyaret ederler ve kurban keserler (Alptekin, 2007, s. 100).

Barak Türkmenlerinde

- Barak Türkmenlerinde hayatın her olumlu aşamasında kurban kesilir. “Kan akıtmak” ifadesi, yeni bir şey alındığında veya olumlu bir durum ortaya çıktığında kuulanılır. Bu durumlarda kan akıtmak gerektiğine inanılır (K 55, K 69, K 77, K 80, K 102, K 112, K 138, K 140).
- Genellikle bir dilek için kurban adanır. Kurban dışında kapışaşı verilir. Pilav, yanına tavuk pişirilir mahalledeki çocuklar için sokağa indirilir (K 55, K 69, K 77, K 80, K 102, K 112, K 138, K 140).
- Yeni girilen ev için kurban kesilir, dağıtılır (K 1, K 2, K 17, K 55, K 69, K 77, K 80, K 102).
- Yeni taşınılan evde uzun süre başa bir bela gelmezse evin uğurlu olduğu düşünülür ve kurban kesilir (K 1, K 2, K 3, K 17, K 55, K 69, K 77, K 80, K 102).
- Oğlu askere giden aile, sapasağlam dönmesi için adak adar ve eskerden gelince kurban kesilir (K 1, K 2, K 3, K 17, K 55, K 69, K 77, K 80, K 102).
- Yeni bir araç alındığında kan akıtılır ve kurban kesilir. Kesilen kurbanın kanı aracın tekerine sürülür (K 1, K 2, K 3, K 17, K 55, K 69, K 77, K 80, K 102, K 112, K 138, K 141).
- Çocuğu olmayan veya erkek çocuğu olmayan aile adak adar. Çocuk olduğunda kurban kesilir (q22K 2, K 3, K 17, K 55, K 69, K 77, K 80, K 102, K 112).

3.4.3. Ocaklar

Ocak ve ocaklı kavramını geniş olarak açıklayan Pertev Naili Boratav (Boratav, 1994, s. 113-115). Ocak kavramını şu şekilde açıklamıştır:

Ocak belirli bir veya birkaç hastalığı sağaltma gücünde olan, bu işin yöntemlerini bilen, bunu uzmanlık edinmiş kimseyi gösterir; “sarılık ocağı”, “fitik ocağı”, vb. gibi. Ocak ve ocaklı deyimleri eş anlamda kullanılır. Ocaklıların hastalıkları sağaltma yöntemleri çoğu kez büyüklük işlemlerdir: ama bunların yanında belirli şeyleri yedirmek, içirmek, vücudun ağrıyan yerine şu veya bu madde sürmek, bağlamak gibi “ilaç” saydıkları gereçleri kullandıkları da olur (Boratav, 1994, s. 113).

Ocak olan kişiler, çokluk, bir yatacın yakınındaki köyün halkındandır; ermişin soyundan gelmeleri yahut onun türbesinde, ziyaret yerinde görevli olmalarının kendilerine yetki sağladığına inanılır. Ocaklı erkek de, kadın da olabilir. Ocaklık atadan oğula yahut anadan kıza geçer; ama bu kesin bir kural değildir. Ocaklı, kendi soyundan olmayan bir kişiye de “el verebilir”, yani büyüklük gücünü, kendinden sonra sürdürmesi için başkasına aktarabilir. (Boratav, 1994, s. 113-114).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Malatya Doğanşehir’de ocaklı kişiler, anne-babasından el alan, hastalıklar için efsunu olan kişilerdir. Ocaklı olmak el vermeyle de olabilir, yedi göbeğe kadar devam eder. Yöredeki ocaklı kimselerin çoğunluğu kadındır. Ocaklı kişilerin verdiği şeyler (su, ekmek, vb.) şifadır. Ocaklılar, abdestli- namazlı kişilerdir, dua okurlar, hastalıkları geçirirler. Al basan kişiyi al ocağına götürürler. Ağır hasta ise ocaklı ocağından kül alır, bir bardak suya karıştırır ve hastaya içirir. Bir parça külü de temiz bir kâğıda sararak yanına alarak evine götürür, yastığının altına koyar. Yeni doğum yapmış kadınlar için koyunyününden yapılmış ocaklının üzerinde namaz kıldığı bir post verilir, bunu odasına koyar, o zaman al karısı gelmez (Kurt, 2012, s. 262).

Çukurova konargöçerlerinde ocaklarda ödenecek ücret kesimli değildir. Ocağa gelen kişi isteğine göre para atar. Ocağa gidip tedavi olanlar ocak sahibine ağırlık adı altında para öder. Ücret ödeyip “arası kesilmezse” hastalığın sağaltımı yapan kişiye ya da yakınlarına geçeceğine inanılır. Boğaz çeken birine az da olsa ücret ödenmezse, hediye verilmezse çocuklarının boğazı ağrıyaya başlar Ocaklardaki tedavi şekilleri birbirinden farklıdır. Ocaktaki kişi temre ya da siğil olan yere okuyup üfleyerek, tükürerek tedavi etmektedir. Temre olan yer kopya kalemi ile de çizilerek tedavi edilmektedir (Doğaner, 2013, s. 382).

Barak Türkmenlerinde

- Barak Türkmenlerinde bazı hastalıkları iyileştiren ailelere ocaklı denmektedir (K 54, K 55, K 63, K 64, K 69, K 80).
- Oğuzeli ilçesine bağlı Çiftlik Köyde ocak olduğu düşünülen ailenin büyüğü olan Şih Ali'nin ruhuna bir saygı vardır. Mezarı ziyaret edilir, dua edilir (K 54, K 55, K 63, K 64, K 69, K 80, K 82, K 87).
- Ocaklı kadınlar sarılık, temre gibi hastalıkları iyileştirirler. Temre olanları mürekkeple yazarlar. (K 54, K 55, K 63, K 64, K 69, K 80).
- Ocaklı ailelerin en belirgin olanlarından birisi albasmasını önleyenlerdir. Geçmişte al kızı tutmuş birisi kendisindekilerden sonra el verir. O kişinin verdiği bir bez parçası ya da elbisesinden bir parça loğusa kadını ve bebeğini albasmasını engeller (K 54, K 55, K 63, K 64, K 69, K 80, K 82, K 90, K 140). .
- Barakta eskiden çocukları ocaklı kadınlara götürür ve kızgın şişle sırtını çizerlerdi (K 64, K 69, K 80). .

3.4.5. Nazar-Nazarlık

Nazar, Arapça bakış anlamına gelmektedir. Türkçede “kimi insanların bakışlarındaki zararlı güç ve bu nitelikleriyle, bir kişiye, bir hayvana ya da bir nesneye bakmakla, canlı üzerinde hastalık, sakatlık, ölüm; nesne üzerinde sakatlanma, kırılma gibi olumsuz bir etkinin meydana gelmesi” anlamında kullanılmaktadır (Boratav, 1994, s. 103-104).

Nazardan korunmanın akla ilk gelen çaresi, zarar görme ihtimali olan kişiyi "kem gözler"den kaçırmaktır. Bu kuralın aşırı uygulanmasının örneklerini masallarda buluruz: Padişahın çocuğu (çoğu kez kızı) o kadar güzeldir ki nazar değmesinden korkulur; yıllarca kimseye gösterilmeden, bir köşkte tek başına yaşamak zorunda bırakılır. Çok sıhhatli ve güzel çocuklar, kırkı çıktıktan sonra bile mümkün olduğunca nazarı dokunacağı kestirilen kimselere gösterilmemeye çalışılır (Boratav, 1994, s. 105).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Her insanın nazarı değmez. Nazarı çok değenlere nazarkeş insan denir. Bu insanlar isterse bir kişiye, bir hayvana zarar verebilir, hatta ölümüne sebep olabilir. O kişiye ya da mala övücü sözler söyler, kaç tane olduğunu sayar. Böyle kişilerle

karşılaştığını, verdiği zararı gördüklerini ifade eden kişiler bulunmaktadır. Nazar değmeye “nefes olmak, göz olmak”, “nazarı geçmek”, “nefes geçmek” de denmektedir.

Nazarı çok degen, etkili olan kişi için “Domuzu yıkar mı yıkar.”, “Elin gözü taşı yarar.” gibi ifadeler kullanılır (Doğaner, 2013, s. 282).

Sivas'ta yılan kabuğu ve kirpi derisinin nazara karşı iyi geldiği düşünülmektedir. Fazla mahsul veren bir tarlayı nazardan korumak için at kafası gömülmektedir (Kaya, 1975, s. 4-5).

Erzurum ve Tunceli'de, nazar boncuklarının arasına kuzunun asık kemiği de eklenerek çocuklara kolye olarak takılır (Kalafat, 2010, s. 255).

Kars'ta, nazara uğrayan çocuk okunur. Çocuğu okuyan kişi, elini bir nazara uğrayan çocuğa: bir de yere, toprağa sürerer ve bunu üç kez tekrar ederek, her keresinde “Nazarı yere.” der ise, o çocuğun nazardan kurtulacağına inanılır (Kalafat, 2010, s. 256).

Barak Türkmenlerinde

- Nazar için evin çeşitli yerlerine yüzerlik, iğde asılır (K1, K 2, K 12, K 17, K 35, K 55, K 64, K 77, K 78, K 80, K 94, K 101, K 102, K 117, K 125, K 132, K 141).
- Nazar değmemesi için nazar boncuğu takılır (K 1, K 2, K 22, K 64, K 69, K 77, K 80, K 102).
- Çok esneyen birisine nazar değdiği düşünülür. Nazardan korunmak için, eve yüzerlik adı verilen bitki asılır (K1, K 2, K 12, K 17, K 35, K 55, K 64, K 77, K 78, K 80).
- Güzel bulunan bir şeye maşallah denilmediği zaman nazar degeceğine inanılır (K 64, K 77, K 78, K 80, K 94, K 101, K 102, K 117, K 125, K 132, K 141).
- Kelle soğanı yedi yolun çatına atar arkaya dönmeden gidilirse, nazarın götürüldüğüne inanılır (K 64, K 77, K 78, K 80, K 94)..
- Yüzerlik ateşe atılırken şu söylenir: Azara bozara, Göz edenin gözleri, Keş gibi bozara (K 55, K 64, K 77, K 78, K 80, K 94).
- Bir kişiye nazar değdiği zaman daha çok kurşun atılır (K1, K 2, K 12, K 17, K 35, K 55).
- Nazar çoğunlukla güzele deger denilir (K 80, K 94).

- Nazar değen kişiye daha çok nazar boncuğu, iğde ve şeb (tuza benzeyen taş) denilen bir taş kullanılır. şeb iplikle işlenir ve bir engelli iğneyle kişinin genellikle omzuna ve herkesin goreceği bir yere takılır ve eğer bu kişi nazara uğrarsa bu taş (şeb) kuulur. şeb kuulduğu zaman bu kişinin nazardan kurtulduğunu soylenilir (K1, K 2, K 12, K 17, K 35, K 55, K 64, K 77, K 78, K 80, K 94, K 101, K 102, K 117, K 125, K 132, K 141).
- Nazar değen kişiye üzerlik de yakılır. zerlik yakma şoyle olur; bir miktar üzerlik ya elde ya da kaşık yardımıyla nazar değen kişinin başında üç defa dolaştırılırken, “Nazara buzara gozu değenin gozu çıksın.” denir ve ateşe atılır (K 55, K 64, K 77, K 78, K 80, K 94, K 101, K 102, K 117, K 125, K 132).
- zerlik yoksa nazar değen kişiye tuz da atılır (K 94).
- Bir kişiye nazar değdiğinde genelde esner ya da uyur (K 35, K 55, K 64, K 77, K 78).
- Nazar değen kişiye dua okurlar ya da kurşun atarlar. Elinden geçen kişiler kurşun atarlar. Kurşun atmadan önce bazı hazırlıklar vardır. Öncelikle bir tepsinin içine bir soğan, bir parça ekmek, üzerlik, tuz, ayakkabı, ayna, makas, iğne ve bir kap su konulur. Daha sonra kurşun üç defa eritilip, nazar değen kişinin başına bir rtu çekilir kurşun dokulmesin diye, her defasında üç defa gezdirilir, “Gozu değenin gozu çıksın” üç defa tekrar edilerek suya atılır. Eğer kurşun suda dağıldıkça nazar da dağılır ve suya atılan kurşunun aldığı şekle gore nazar eden kişi tarif edilir. Kurşun son olarak kuru bir zemine atılır ve soğuduktan sonra nazarın geçmesi için (goz geçsin diye) evin dışında herkesin gorebileceği bir yere asılır (K 35, K 55, K 64, K 77, K 78, K 80, K 94, K 101, K 102).
- Kurşun atıldıktan sonra tepsideki su nazar değen kişiye içi ferahlasın diye içirilir; su nazar değen kişinin başına, yüzüne, boynuna, eline ve ayaklarına üç defa sürülür ve kalan su nazar değen kişinin evinin önüne yani gelen geçenin yoluna dokulr (K 35, K 55, K 64, K 77, K 78, K 80, K 94, K 101, K 102).
- Soğan kesilip yola atılır, ancak soğanı arkana bakmadan atarsın acılar üzüntüler geride kalsın diye (K 35, K 55, K 64, K 77, K 78).
- Nazardan kurtulmak için ekmek bir duvarın dibine bırakılır (K 35, K 55, K 64).
- Tuzla zerlik bir kaşık yardımıyla yakılır ve nazar değen kişinin başında üç defa dolaştırılıp, koklatılır (K 94).

- Bir insana nazar değdiği sürekli esnemesinden anlaşılır. Nazar değen kişi için yüzerlik, tuzla beraber ufalanır başında döndürülür ve ateşe atılır (K 13, K 15, K 17, K 20).
- Bir diğer uygulama ise kurşun döktürmedir. Nazar değen kişinin üzerine çarşaf örtülür, kurşun eritilir. Kurşunu saf bir çocuğa döktürürler. Çarşafın üzerine çok gezenin ayakkabısı ters koyulur, makas, bıçak, soğan, tuz koyulur. Kurşun dökülen su ile çocuğun eli yüzü yıkanır (K 13, K 15, K 17, K 20).
- Mazıya (kozalağa) da göz değmeyeceğine inanılır (K 13, K 15, K 17, K 20).
- Çocuklara yapılan muskada göz boncuğa dikilir. Gaziantep'teki Kürkcü Handa mazi göz boncuğu alınır. İğdeyi bıçakla kızdırıp, ortadan delerler.. İki boncuk bir iğde şeklinde dizilir. 3 parmak uzunluğunda olur. Altına püskül atılır, muska dikilir. Muski Şih'lara yazdırılır. Nazardan korunmaya, cinden, şeytandan korunmaya, büyüden korunmaya yarar. Yapılan muska çocuğun omzuna asılır (K 80).
- Muska evde de yapılabilir. Soğan kabuğu, sarımsak kabuğu ve yavşan otu kullanılır. Bunlara kötü bir şey yaklaşamaz. Bu muska nazar değmesin diye hayvanlar için de yaptırılır (K 80).
- Nazar değen çocuğun rengi sararır, konuşamaz ve yürüyemez. Bu durumda nazar değdiği anlaşılır.
- Nazar değen çocuk için üzerlik yakılır ve onun dumanına tutulur. Biraz üzerlikle bir kaşık tuz karıştırılır. Bir saçın üzerine atılır. Mangal ya da saksıya da atılabilir. Üzerliği eline alıpr. "Azara buzara oğluma göz edenin gözleri pamuk gibi kızara. Arpa buğday harmana" diyerek üzerlik ateşe atılır. Üzeriliğin kokusu ve dumanı çıkar. Çocuk küçükse o dumanın üzerinde üç defa sallanılır. "Gözleri oğlumun gö...ne" denir. Çocuk büyükse, büyüğe burnunun ucuna getirilir, üç defa dolandırılır (K 80).
- Güzel bir çocuğa bakan "maşallah" demezse nazarı değer (K 80).
- Fakir insanın nazarı çabuk değer. Kendinde olmayanı başkasında gördüğünde iyi niyetle bakmaz (K 80).

3.4.6. Uğur-Bereket

Uğur (veya oğur) kelimesinin anlam gelişimi başlı başına bir inceleme konusu olabilir. Türk dilinin en eski sözlüğünde, Kaşgarlı Mahmud'un kitabında ona "vakit,

zaman", "bir işte vakit ve fırsat", "karşılık", "uğur, bereket", "devlet" anlamları verilmiştir. Kelime bu anlamlardan bir kısmını, "mutluluk", "bereket" anlamlarını, günümüzde de taşımaktadır; onunla yapılmış kimi deyimleri Kaşgarlı'nın çağındaki anlamlarıyla kullanılmaktadır. Oğur bolmak "yolun hayırlı ve uğurlu olması" kavramı "uğurlar olsun" deyiminde yer alır. Öte yandan oğurlug bolmak deyimine Kaşgarlı "sırasında ve yerinde olmak" anlamını veriyor; biz uğurlu olsun deyimini, hayırlı, uğurlu olsun biçiminde "mutlu olsun", "mutluluk getirsin" yerinde kullanırız. Kaşgarlı'nın "vaktinde ve yerinde yapılan iş" diye anlamlandırdığı oğurlug iş (uğurlu iş) deyimini biz "mutluluk, iyilik, hayır getiren iş" yerinde kullanırız; uğurlu eşya, uğurlu çocuk, uğurlu ev deyimlerimizde de aynı anlam vardır (Boratav, 1994, s. 94).

Boratav'a göre uğur, bir nesnenin, bir kişinin, bir hayvanın, bir işin, bir zamanın, bir yerin özündeki iyiliği, mutluluğu, bereketi, kolaylığı, kısacası olumlu niteliği ve gücüdür. Halkın inanış ve işlemlerindeki bütün davranışlar, zamanlar, yönler, çevresindeki nesnelere, kişiler, hayvanlar uğurlu ve uğursuz diye kümelenebilir. Uğurlu olanları yeğlemek, uğursuz olanlardan kaçınmak veya onlardan gelecek olumsuzlukları giderme yöntemlerini gözetmek gerekir (Boratav, 1994, s. 94).

Bereketin, toprağı bereketli, bereketli yağmurlar, bereketli bir yıl, deyimleriyle ilişkilendirildiğinde bolluk anlamına geldiğini söyleyebiliriz. Ayrıca yanı sıra, bereket versin, bereketli olsun, sözleri ile de iyi, faydalı şeylerin, mal, para ya da yiyeceğin artışı kastedilmektedir (Boratav, 1994, s. 95).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Çukurova koknargöçerlerinde Elinde boş helke, boş kap olan kadının sürünün içinden geçmesi iyi sayılmaz. Böyle yapan kadınlar fark edilirse sürünün kenarından geçmesi için uyarılır. Sürüyü bölmüş gibi görülür. Hayvanların sütü kesilir. Ekmek yapılırken ekmek tahtalarının arasından geçmek bereketsizlik getirir. Süt sağılan kazanlar içi kurumaması için ters çevrilmez. Ters çevirmekle bereketsizlik olacağına, koyunun kuruyacağına inanılır. Süt pişirilirken taşırmamaya dikkat edilir. Süt taşıp döküldüğünde bereketinin gideceğine inanılır. Malın bacağı yanar, derler. Bereket getirmesi için "bereket duası" okunur (Doğaner, 2013, s. 277-278).

Diyarbakır ve Ağrı'da, gelin eve girerken ayağına su dökülür. İnanca göre, bu hareket hem geline, hem de yeni geldiği eve uğur getirir (Kalafat, 2010, s. 313).

Malatya Doğanşehir’de yeni yapılan evin temeline hayırlı-uğurlu olsun, diye kurban kanı akıtılır. Dükkânın siftah parası uğur getirsin diye harcanmaz, saklanır. Bir yere girerken, bir işe başlarken uğurlu olsun diye sağ ayakla başlanır. Eşikte oturulmaz, burası cinlerin uğrak yeridir, oturulduğu takdirde uğursuzluk getirir. Yanan ateşe su dökülmez, uğursuzluk gelmesin diye kendiliğinden geçmesi- sönmesi beklenir (Kurt, 2012, s. 269).

Barak Türkmenlerinde

- Geceleri aynaya bakmanın uğursuz olduğuna inanılır (K 53, K 54, K 55, K 60, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 83, K 88, K 94).
- Gece tırnak kesmenin günah olduğu, uğursuzluk getireceğine inanılır (K 53, K 54, K 55, K 94).
- Evin eşiklik uğursuz sayılan yerdir. Çocuk eşiklikte bırakılmaz (K 80, K 83, K 88, K 94).
- Eşiğe sıcak su dökerken beslemesiz dökülürse melekelerin kanatlarının yanacağına inanılır (K 53, K 54).
- Makasın boş yere çırpılması uğursuzluk getirir (K 53, K 54, K 55, K 60, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 83, K 88, K 94).
- Mezar taşının üzerindeki yazıyı okumanın unutkanlık yapacağına inanılır (K 53, K 54).
- Şihların mezar taşına taş vurursan taşın oraya yapışacağı söylenir (K 83, K 88, K 94).
- Sağ gözün seğrimesi uğurlu, sol gözün seğrimesi uğursuzdur (K 94).
- Sedef çiçeğinin cennet çiçeği olduğuna inanılır (K 77, K 78, K 80, K 83, K 88, K 94).
- Kabağın peygamber yiyeceği, zeytin cennet bitkisi olduğuna inanılır (K 53, K 54).
- Sedef çiçeğinin bir yaprağını koynunda taşıyanın üç gün yanına şeytanın yaklaşamayacağına inanılır (K 64, K 69, K 77).
- Boş beşiğin sallaması günah sayılır, bebeğin başı ağrır (K 54, K 55, K 60, K 64).
- Eve girerken evin aile fertlerinden biri namaz kılıyorsa şeytanın giremeyeceğine inanılır. Kur’an bulunan eve de şeytanın giremeyeceğine inanılır (K 53).

- Beddua edilen kişinin başına bir şey geldiği zaman bedduanın tuttuğuna inanılır (K 64, K 69, K 77).
- Evde bir şeyin düşüp kırılması “aydınlık” olarak nitelenir ve uğurlu sayılır (K 53, K 54, K 55, K 60, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 83, K 88, K 94).
- Gece dışarda ıslık çalmak günahdır, uğursuzluk getirir (K 55, K 60, K 64).
- Evde yapılan yemek bereketli olsun diye komşulara da verilir (K 55, K 60).
- Tarlada fıstık toplarken bereketli olsun diye gurbet geldiğinde verilir (K 53, K 54, K 55, K 60).
- Gelen misafirin eve bereketiyle geldiğine inanılır (K 53, K 54, K 55, K 60, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80, K 83, K 88, K 94).

3.4.7. Tabiat Olayları ile İlgili İnanışlar

Doğa olayları farklı topluluklarda çeşitli inanışların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Örneğin yağmur yağarken aynı zamanda güneşin parlaması türlü yorumlara sebep olur: 1) Cennette ya da gökyüzünde geçen olayların belirtileri: “Melekler evleniyor.”, “Muhammed’in düğünü oluyor.”, “Perilerin düğünü oluyor.”, “Huri kızları halı dokuyor.”. 2) Yeryüzünde olup biten şeyler: “Tilkiler evleniyor.”, “Dişi geyik doğruyor.”, “Kurtlar evleniyor.”, “Kurtla ayı evleniyor.”, Yılanlar, Şahmeran’ın yasını tutuyor.”. 3) Uğurlu, bereketli olayların belirtileri: “Hacet kapıları açılıyor.”, “Ekinlerde bereket olacak.”, “Savaş sona erecek, barış olacak.”, “Mantar çok bitecek.”. 4) Uğursuz ve mutsuz olayların belirtisi: “Kıtlık olacak.”, “Kış uzun olacak.”, “Kadınlar çok kız doğuracak.”, “Dünyaya bir yıldız düşecek.” (Boratav, 1994, s. 45).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Tabiat olaylarıyla ilgili inanışlar, İslam öncesi inanç sistemlerinin izlerini yaygın olarak taşır. Anadolu halk kültüründe bu izleri görmek mümkündür. Türkler geldikleri yeni coğrafyaya erken dönem inanç sistemlerinin izlerini de taşımışlardır.

Çukurova konargöçerlerinde dolu yağışının durması için evin en büyük erkek çocuğuna 3 tane dolu bıçakla kestirilir. Yere düşen dolu ele alınmadan yerde kesilir. Çocuk, doluyu keserken “Anamın ilk çocuğuyum.” der. “Bismillah gel geç.” denerek ortasından bıçak atılır. Yörükler hortuma dalaz derler. “Cin düğünü, şeytan gelin alıyor.” derler. İçinde şeytanın düğün ettiğine inanılır. Dua eden, dua okuyan kişilerin

üstüne gelmez. Çıktığında çadırları söker götürür. Dalaza “Yağ yemezsin, kız vermezsin evine git” derler. “Gel geç. Gel geç. Köylü kızını al kaç” derler (Doğaner, 2013, 263).

Malatya Doğanşehir’de turuncu renkte gelinciğe benzer bir bitki olan ölü çiçeğine dokunan insanın öleceği düşünülür (K.36). Reyhan yörede çokça kullanılan bir bitkidir. Bu bitkinin kokusunun Hz. Muhammed’in terinin kokusu olduğu düşünülür. İlkbaharda, tabiat canlanırken insanın gücünün-kuvvetinin ağaçlara, bitkilere geçtiği düşünülür. İnsanların kendilerini halsiz ve güçsüz hissetmeleri bu sebebe bağlanır. Buğday savrulurken rüzgâr yeterli değilse, süpürge yakılır (Kurt, 2012, s. 272-273).

Kars’ta, ayın ilk hilâlini gören kişi, hemen toprağa ve altına bakar. Eğer, ilk hilâli gören kişi böyle yaparsa, sonraki günlerinin güzel ve bereketli geçeceğine inanır (Kalafat, 2010, s.135).

Barak Türkmenlerinde

- Dolunayı çevresi parladığı zaman o senenin bereketli geçeceğine inanılır (K55, K 64).
- Kuyruk doğduğu zaman üzümün bol olacağına inanılır. “Doğdu kuyruk, Kalmadı goruk” ifadesi kullanılır (K 80).
- Kuyruk doğduktan sonra havada bulut varsa güzün yağmurlu geçeceğine inanılır (K 80, K 82).
- Kuyruğun doğuşunun ikinci günü bulut varsa kışın yağmurlu geçeceğine inanılır. Üçüncü gün bulut olursa baharın yağmurlu geçeceğine inanılır (K 80, K 82).
- Kuyruk doğarken: “Aşırı sıcak da olabilir aşırı yağmur da. Çöle gittiğine de inan ateşe yandığına da inan.” ifadesi kullanılır (K 80, K 82).
- Dolu yağdığı zaman durdurmak için bir annenin ilk çocuğu doluyu dışının arasında kırar ve dolunun duracağına inanılır (K 17, K 22, K 80).
- ”Mart yağar Nisan öğünür, Nisan yapar insan öğünür.” Fıstık, zeytin, bağ için kullanılan bir cümledir (K 22).
- Dağda kaybolan bir kuzu varsa kurt kuzuyu yemesin diye makasa dua edilir ve makas açık bırakılır. Kurt kuzuyu yerse kuzunun suyun üzerinden geçtiği ve tılsımın bozulduğuna inanılır (K 1).

- Yağmur duasına inanılır. Köylü dışarı çıkar. Herkes ceketini, elbisesini ters giyer. Koyunlar bir tarafta yavruları bir tarafta meleşir. Hoca dua okur, sonra da yağmur yağacağına inanılır (K 2, K 3, K 7)
- Yemek kazanının dibini sıyırınının düğününde kar yağar (K 12, K 64, K 82).
- Gökkuşağının altından geçen kız olur (K 53, K 69, K 80).
- Gök kuşağına “ineğin sağması” denir (K 80).
- Gök gürelemeye başlayınca “gür gür baba geldi” denir (K80).
- Rüzgârın şiddetine göre “karı, koca fırtınası” denir. Mart ayı çıkınca nisan başı gibi olan fırtına çok şiddetli olur. Buna kar koca fırtınası denir (K 80).
- Baharın ilk canlanmaya başladığında ilk çıkan otlara “öküz otu” denir. Yapraklar kalın ve tüylü olur. Bu otu koyunlar yiyemez öküzler yer (K 80).
- Nisan yağmuruna “bereket yağmuru” denir. Ekinlere çok faydalıdır. Arpa, buğday, tane yağıyor denir (K 69).
- Nisan yağmurunun saçı uzatacağına inanılır (K 80).
- Kadınlar nisan yağmuruna teslim olurlar. Yağmurun altına teş korlar, yanlık yağarken yoğurdun içine yani yanlığın içine nisan yağmuru korlar ki yağ çok çıksın diye. Normal gün 1 kilo yağ çıkarken o gün 2 kilo yağ çıkar. Normalde bulgurun simidir içine su serpilmez ama nisan yağmurundan serpilince bereketli olur. Nisan yağmuru bereket yağmurudur (K 80).
- Harman zamanı yağın yağmur yaz yağmurudur (K 80).
- Yaz yağmurundan sonra bir de “sevgi yağmuru” olur. Sevgililer kavuşur. Bu yağmurda bazısı da kir çamur içinde kalır. Bu yağmura “laklaka yağmuru” da denir. Kardelen çiçeklerine eskiden “laklanan” denirdi (K 80).
- Leyla’la Mecnun birbirini istemişler, kavuşamamışlar. Sonunda Allah tarafından her biri birer yıldız olmuş göğe yükselmişler. Oda kuyruk doğduktan sonra olmuş. Leyla ile Mecnun kuyruk doğduktan sonra senede bir kavuşurlar. 2 yıldız birbirine çarpışır. Şimdi yıldızlar halen durur. O yıldızlar senede bir çarpışmış geri ayrılırlarmış. Leyla ile Mecnun birbirine çarptığından birbirine ışık saçarlarmış. O gün yapılan dualar ret olmazmış. Bizim köyde türkücü Mihey var. Muhittin Özasan. Görmüş onu herkes bilir. Sabaha kadar beklemiş adam evlenmek istiyor. Sabaha kadar uyumamış yatağın içine damda yatıyor bekliyormuş bakmış nasıl ki yıldızlar birbirine çarpmış. Allah’ım bana bir kişi nasip et demiş. Hakikaten de evlenmiş. Gökte kuyruklu yıldız var.

Kuyruklu yıldız her zaman doğmaz. Bazen ömürde bir kere kuyruklu yıldız doğdu. İçinde bulunmadım. Kuyruklu yıldızın doğduğu sene bir hayır olur. Hayır, bereket taşarmış. Yani görenler çok olmuş. Ben görmedim, o kuyruklu yıldızın doğduğu günü. Gün bereketlenirmiş her şey dolar taşarmış (K 80).

- Sonbaharda taşlar soğuyorken ölüm çok olur. Ölüm taşlar ilkbaharda kızıyorken de çok olur. Sonbaharda yatan hastalar, yani yatalak hastalar hava soğur soğumaz artık soğudumu ölüm çoğalır (K 80).
- Kadınların hamile olması çoğunlukla mart ayında olur. Mart-nisana “iğde kokumu” denir. İğde çiçek açar o zaman kadınlar çok hamile kalır. Baharda kan yenildiği için hamile kalan çok olur (K 80).
- Güneş ve ay tutulması zamanında “güneş evrenin ağzına giriyor” derler. Evren güneşi ağzına almış. En büyük yılan evrendir. Onu bilen kişiler hocalar, camilere çıkar tekbir getirirlerdi. Güneş yılanın ağzından kurtulsun diye. Dua edilir (K 80).
- Ay tutulması gece olur. Gece hocalar dışarı çıkar, herkes gelir tekbir getirilir (K 80).

3.3.7. Hayvanlarla İlgili İnanışlar

Hayvanlar da bitkiler gibi kendilerinden yararlanma bakımından değerlendirilirler ve yaradılışları ile dönüşümlerini açıklayan efsanelere, inanışlara konu olurlar. Hayvanlar, bitkilerden farklı olarak; halkın geleneklerinde yenmesinde bir sakınca olmayanlarla, yenmesi hatta dokunulması günah, rastlanması uğursuzluk getirici sayılanlar olmak üzere kümelenirler (Boratav, 1994, s. 56).

Türk halk kültüründe hayvanlar ile ilgili birçok inanış yer almaktadır ve efsanelerde de bu inanışlarla ilgili açıklamalara rastlanır. Örneğin; kırlangıcın kuyruğunun çatal olması üzerine Trabzon’da şu efsane anlatılır: Nuh’un gemisi delinmiş. Deliği tortop olarak yılan tıkamış. Buna karşılık istediği yaratığın etinden yeme izni dilemiş. En lezzetli eti arama işi arıya verilmiş. Arı tüm yaratıkları bir bir tattıktan sonra “En lezzetli et insan eti” diyecekmiş. İnsanları korumak için kırlangıç, arının dilini ısırılmış. Yılan da kızmış, kırlangıcın kuyruğunu yırtmış (Boratav, 1994, s. 61).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

İslam öncesi dönemde kimi hayvanlarla ilgili inanışlar İslam sonrası dönemde Anadolu coğrafyasına da taşınmıştır. Soylarını bir dişi kurtla bir delikanlının birleşmesine dayandıran eski Türkler, bu hayvanı, kapalı kaldıkları dağların arasından çıkmalarına yardım ettiği için kutlu sayarlar. Kurdun bu niteliği, Anadolu halkının inançlarında da yer almıştır. Örneğin; Afyon bölgesindeki bir anlatmaya göre, Kurtuluş Savaşı'nın son safhalarında, o tarafta bulunan kumandanlardan birine bir kurt kılavuzluk etmiştir (Boratav, 1994, s. 57).

Tekirdağ'da da evde tavşan beslemenin yoksulluk getireceğine inanılır. Yine bir insanın önünden tavşan geçmesi uğursuzluk olarak kabul edilir (Artun, 1978, s. 257).

Çukurova konargöçerlerinde deve pirlı hayvan sayılır. Deve için hamaylı derler. Deveye, devenin tüyüne şeytan yaklaşmaz. Devenin olduğu yerde bereket olur. Boz devenin tüyünden yapılmış şalvar bağı kullananlar şeytana uymazlarmış. Deve tüyünden yapılan yastıklar hem yumuşak olur hem de bu yastıkta uyuyan kişiler kötü rüya, kâbus görmez. Özellikle küçük çocukların korkmaması için yastıkları deve tüyünden yapılır. Yoz deve hamaylıdır, tülü devenin böyle bir özelliği yoktur (Doğaner, 2013, s. 266).

Barak Türkmenlerinde

- Vakitsiz öten tavuk iyi sayılmaz. Yeni doğan tavuk sürekli öterse, “başından bulsun” diyerek tavuk kesilir (K 80, K 94).
- Kuluçkaya yatan tavuğun altına demir parçacıkları koyarak yumurtanın sapasağlam çıkacağına inanılır (K 80, K 94, K 102).
- Ezan okunurken uluyan köpek iyi sayılmaz (K 69).
- Baykuş konan evden ölü çıkacağı düşünülür. Baykuş uğursuz sayılır (K 64).
- Koyun ve bal arısının olduğu evde bereket olacağına inanılır (K 22, K 54, K 55, K 64).
- Baykuşun uğursuzluk getireceğine inanılır. Bir evin damına baykuş konarsa o evden ölü çıkacağına inanılır (K 17, K 22, K 54, K 55, K 64).
- Kedi öldürmenin günah olduğuna inanılır (K 69).
- Kumru kuşunu öldürmek günahdır (K 1, K 9, K 35, K 55, K 64, K 69).

- Köpeğin uzun süre uluması iyi sayılmaz. Bir evin önünde uzun süre köpek ulursa o evden ölü çıkacağına inanılır. Köpeğin gözünde perde yoktur, o yüzden ailenin başına gelecek kötü şeyleri görür (K 94).
- Köpekler çocukları severmiş. Köpekler dermiş ki, “Allah’ım ailemin çocuğu çok olsun, her biri bana az bir şey ekmek atsa, yer karnımı doyururum.” Pisik de (kedi) dermiş ki. “Allah’ım olan çocukların bir gözü kör olsun, kör yanına gelir yiyecek çalarım.” Pisik hırsız, köpek sadık” olur (K 80).

3.4.8. Günlerle İlgili İnanışlar

Her toplumda günler ilgili çeşitli inanış biçimleri geçmişten bugüne var olmuştur. Haftanın belirli günlerinde yapılması veya yapılmaması gereken tutum ve davranış örnekleri vardır. Bu durum toplumların eski inanç sistemlerinin kalıntılarıyla ilgili olduğu gibi, yaşam biçimleriyle de alakalı bir durum olabilmektedir.

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Türk halk kültüründe günlerle ilgili inanışların örneklerini görmek mümkündür. Bu inanışlar eski kültür kalıntılarıyla ilgili olabildiği gibi tarihi süreçte bir arada olunan diğer toplumların etkileriyle de ilgilidir. Bu nlardan birisi tırnak kesmeyle ilgili inanışlardır. Halk inanışlarında tırnak kesilmesi ile ilgili birçok husus vardır. Tırnak gece kesilmeyeceği gibi haftanın her günü de kesilmemesi gerektiğine inanılır. Salı günü tırnak kesenin cennete gidemeyeceğine, Perşembe günü kesenin servetini, Cuma günü kesenin ise imanının artacağına inanılır (Kalafat, 2010, s.261).

Barak Türkmenlerinde

- Cuma hayırlı gündür. Cuma günü ölenlerin hayırına sadaka verilmesi ve evde pişen yemekten komşulara “cumalık” verilmesinin sevap olduğuna inanılır (64, K 77, K 78, K 80, K 82, K 94, K 102, K 140).
- Salı günü pekiyi sayılmaz ve önemli işler salı günü yapılmaz (K 69, K 80).
- Arife günleri mezarlık ziyareti yapılarak ölen aile büyüklerinin mezarları temizlenir ve düzeltilir (64, K 77, K 78, K 80, K 82, K 94, K 102, K 140).
- Eskiden düğünlerde gerdek günü, hayırlı gün olan cumaya denk getirilir, kına Perşembe günü yanardı (K 64, K 69).

- Her Cuma yı zamanda temizlik günüdür. Köylerde Cuma günü ev iyice temizlenir. Ocaklığa büyük kazanla su konur ve kaynatılır. O suyle yıkanılır, çamaşır yıkanır. Ocak yanınca bitler der ki: “kara kazan kuruldu, evvel uşak kırıldı.” O gün baş yıkanıp, elbiseler de yıkanacak ve bitler kırılıp ölecektir (K 80).

3.4.9. Büyü

Pertev Naili Boratav büyüü, iyi ve kötü sonuç almak için tabiat ögelerini, yasalarını etkileyerek, bu olayların olağan düzenlerini değiştirmek için girişilen işlemlerin tamamı şeklinde tanımlamıştır. Bu anlamı ile kelimenin kavramı genişlemiş oluyor; deyim Fransızca'daki magic kelimesinin bilim dilindeki kullanımını karşılıyor. Halk dilinde büyü daha dar bir alanda kalan işlemler için kullanılır: Bir kimseyi sevdiğinden soğutmak, düşmanını hasta düşürmek veya öldürmek için yapılan "kötü büyü", bir kişide karısına karşı sevgi uyandırmak veya evine bağlılık sağlamak için yapılan "olumlu büyü" (muhabbet tılsımı) gibi. Bu türden etkilenmelerin öteki tipleri geçerli oldukları yerlere, şartlara, amaçlarına ve uzmanları olup olmadığına göre halk geleneğinde çeşitli adlar alırlar (Boratav, 1994, s. 106).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Anadolu'nun farklı yerlerinde büyü ile ilgili çeşitli örnekler vardır. Büyük oranda İslâm öncesi inanç sistemlerinin kalıntısı olan büyü, bugün de varlığını sürdürmektedir.

Malatya Doğanşehir'de kadın kendi tırnağını kesip ezdikten sonra pekmeze karıştırarak bu karışımı kocasına yedirirse kocası onun sözünden çıkmaz. Kocasını eve bağlamak isteyen kadın hocaya gidip muska yazdırır, sonra bu muskayı suyun içerisinde eriterek bu su ile ekmek hamuru yapar. Pişirdiği ekmeği kocasına yedirir (Kurt, 2012, s. 280).

Barak Türkmenlerinde

- Barak Türkmenlerinde büyü için genellikle “kâğıt yazdırmak” ifadesi kullanılır (K 1, K 2, K 49, K 55, K 64, K 69, K 80, K 82, K 90, K 94).

- İyilik için de kötülük için de kâğıt yazdırıldığı olur (K 1, K 2, K 49, K 55, K 64, K 69, K 80, K 82, K 90, K 94).
- Eşlerin arasını bozmak için, nişan bozmak için büyü yaptırıldığı olabilir. Düzeltmek için şıhlara gidilir. Şıh düğüm atar. Düğüm ne kadar kuvvetli ise tılsım o kadar kuvvetli olur. Bu ip düğümü boyunda taşınır (K 94).
- Fala büyük bir inanç yoktur, ancak hem keadınlar kendi aralarında eğlence maksatlı fala bakar hem de “bakımcı” denilen kişilere gidilerek fala baktırılır (K 49, K 55, K 64, K 69, K 80, K 82, K 90, K 94).
- Çeşitli nedenlerle kâğıt yazdırıldığı olur. Nazardan korunmak için, kısmet açmak için, işe gitmeyen çocuğun işe gitmesi için kâğıt yazdırılabilir (K 69, K 80).
- Kâğıt yazan kişiler erkek ya da kadın olabilir. Aynı şekilde fala da kadın veya erkek bakabilir (K 49, K 55, K 64, K 69).
- Bir kişiye büyü yapılmışsa, onu hocalara da gidip bozdururlar (K 80).
- Büyüyü bozmak için ceyfe yaparlar. Ceyfe balık pisliği demektir. Denizin üstünde bulunur, çok pis kokar. Ateşte ceyfe yakılır. Büyü yapılan kişi eteşten gelen kokuyu koklar. Bir de onun elbisesine de tütürürler. 1 bardak suyla ceyfeyi katıp, o kişinin iç çamaşırını ıslatılır. İç çamaşırını o ceyfenin suyuyla buladın mı o büyüü çözer (K 80).

3.4.10. Rüya İle İlgili İnanışlar

Rüyayla ilgili farklı bilim dalları çeşitli açıklamalar getirmektedir. Rüya, insan hayatında gerçekleşmesi imkânsız durum, hayal ve gerçekleşmesi beklenen, istenen şey, umut olarak açıklanmıştır. Rüya erken dönem insalık tarihinden bu yana insan zihnini meşgul eden bir konudur. Ayrıca semavî dinlerde de rüyanın önemli bir yeri vardır (Albayrak, 2004:450).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Adana’da rüyada yatak, ev yıkımı görülürse birinin öleceğine inanılır. Rüyada önden dış çıktığında acırsa yakın birinin, acımazsa uzaktan birinin öleceğine inanılır. Rüyada ateşte kazan ve çokça odun görmek ölüm olacağına yorumlanır. Yine ayakkabının ters düşmesi iyiye yorumlanmaz (Başçetinçelik, 1998, s. 245).

Malatya Doğanşehir halk kültüründe inanışa göre sabaha karşı görülen rüyalar doğru çıkar. Kimi rüyalar tersine çıkar. Abdestli yatıp da görülen rüyalar ise doğru

çıkar. Bir isteğin hayırlı mı hayırsız mı olduğunu anlamak için istiareye yatarlar. Bunun için abdest alınır, dua okunur ve namaz kılınır. Rüyada görülen renklere, bulunulan ortama göre yorum yapılır. Bir başkasının niyetine de yatılabilir (Kurt, 2012, s. 281).

Çukurova konargöçerlerinde ölen kişi rüyada görülürse yaşayanlardan hayır, dua beklediğine yorumlanır. Ölen kişinin hayırına bakkaldan akide şekeri, gofret, bisküvi, lokum gibi yiyecekler alınarak çocuklara cuma günü dağıtılır. Mevlit okutanlar olur. Bir şey alıp dağıtmak mümkün değilse tereyağı ile bazlama yapıp köpeklere atılır. Tereyağı dumanı çıkıncaya kadar ısıtılır, kokutulur. Rüyada görülen kişilerin ruhları için dua okunur (Doğaner, 2013, s. 276).

Barak Türkmenlerinde

- Bir kişinin rüyasında dışının düştüğünü görmesi evden bir ölünün çıkacağına işarettir (K 35, K 55, K 64, K 66, K 69, K75, K 80, K 82, K 90, 92, K 99)
- Rüyada evinin yandığını görmek ölüme işarettir (K 35, K 55, K 64, K 66, K 69, K75, K 80).
- Rüyada ölmüş bir aile büyüğü görüldüğü zaman kendisinin rüyayı gören kişiyi yanına çağırdığı düşünülür. Bir fakire sadaka verilir (K 2, K 5, K 12, K 18, K 25, K 35, K 55, K 64, K 66, K 69, K75, K 80, K 82, K 90, 92, K 99, k 100, K 102, K 115, K 125).
- Kötü rüya görüldükten sonra sadaka dağıtılarak kötü düşüncelerden sıyrılmaya çalışılır. (K2, K7, K 15, K 22).
- Evin bahçesinde tavşan görülmesi ölümü düşündüren belirtilerdir. Gece saç kesilmesi kardeşin ölümüne sebebiyet verirdi. Bir kişinin birdenbire iyilik yapması kişinin yakın zamanda öleceğine dalalettir. Rüya da tabut görmek, kazma, kürek, kazan ve ceset görülmesi ölümle ilgili belirtilerdir (Ay, 2006, s. 26).
- Rüya da tabut görmek, kazma, kürek, kazan ve ceset görülmesi ölümle ilgili belirtilerdir (Ay, 2006, s. 26).
- Kötü bir rüya görülürse uğursuzluk getirmesin diye sadaka verilir (K 2, K 22, K 35, K 49, K 53, K 54, K 63, K 64, K 69, K 80).

3.4.11. Değerlendirme

Dinler tarihi terminolojisinde inanç ve inanış kelimeleri kavramsal olarak farklı muhtevalara sahiptir. Dinler tarihi alanıyla ilgili yapılan çalışmalarda inanç daha ziyade müstakil bir dine inanmayı ifade ederken, inanış, kutsallara inanma veya din folkloru içerisinde tanımlanabilecek uygulamaları kapsamaktadır. Türk halk inanışları ile ilgili henüz yeterince çalışma yapılmamıştır. Bu durum hem Anadolu özeli hem de genel olarak Türk Dünyası için geçerlidir. Türk halk inanışları konusunda en geniş çalışmaları yapan araştırmacılardan olan Yaşar Kalafat, çalışmalarında her fırsatta bu konunun önemine vurgu yapmış, ayrıca konunun ne kadar zor olduğunu ifade etmiştir. Türk din tarihi konusunda yapılan çalışmaların yetersizliği halk inanışlarına da yansımıştır. Türk halk inanışları konusu, aynı zamanda müşterek Türk inanç dünyasını da ortaya koyacağı için önem arz etmektedir. Zira halk inanışları, erken dönem Türk inanç biçimlerinden izler taşıdığı gibi, Türk inanç sistemlerinin beslenme kaynaklarını da yansıtmaktadır. Bu bakımdan halk inanışları konusu Türk din folkloru ve Türk kültür tarihi bakımından dikkatle ele alınmalıdır. Türk halk inanışları konusunda çalışmak, Türk dünyasının geniş coğrafyası başta olmak üzere çeşitli nedenlerden dolayı zordur. Halk inanışları katmanlı bir yapının birikimi olduğu için bu alan, geniş okumaları gerektirmektedir. Ayrıca disiplinlerarası bir bakış açısı olmadan Türk halk inanışlarını anlamak mümkün görünmemektedir. Halk inanışları Türk mitolojisinde bugüne bir birikimin ürünü olduğu gibi, aynı zamanda ilahiyat, dinler tarihi, sosyoloji gibi başka bilgi alanlarının da sahasına girmektedir.

Gaziantep Barak halk kültüründe çeşitli başlıklarda tespit ettiğimiz halk inanışları, Anadolu'daki Türk halk inanışlarıyla paralellik taşımaktadır. Barak Türkmenleri geçmişte konargöçer yaşam tarzıyla hayatlarını sürdürdükleri için yerleşik İslâm kültüründen ziyade eski inanç izlerini taşımaktadırlar. İslâm öncesi inanç sistemlerinin kalıntısı olan kutsal mekânlar ve kişiler eksenindeki halk inanışları Barak Türkmenlerinde de mevcuttur. Yağmur yağdırmak amacıyla yüksek bir tepeye veya dağa çıkma, kutsal kişilerden dilek dileme, ağaca bez bağlama, Barak Türkmenlerinin halk inanışları arasında vardır. Barak Türkmenleri yerleşik İslâm kültürüyle daha yakın bağlar kurduktan sonra çevre illerdeki kutsal mekânları ziyaretleri de artmıştır.

Türk halk inanışlarında önemli bir başlık da kurban ve adaktır. İnsan, olmasını istediği bir dileği için adakta bulunur ve bu yerine geldiğinde kurban keser. Bu durumlarda Türk kültüründe kanlı kurban yaygındır. Baraklarda alınan yeni bir ev,

araba için veya uzun zaman erkek çocuğu olmayan bir ailenin adağı varsa kurban kesilir. Evin çocuklarının hayatta önemli bir başarı gösterdiklerinde adak adanmışa kurban kesilir. Yine evin oğlu için adak adanmışsa asker dönüşü kurban kesilir. Yeni bir durum için “kan akıtmak “tabiri kullanılır ve kurban kesmek gerektiğine inanılır. Türk halk inanışları içerisinde halk hekimliğinin de kapsamına giren ocaklar diğer bir başlıktır. Baraklarda ocaklı olan kişilere saygı gösterilir. Bu, modern tıp imkânlarının olmadığı veya zayıf olduğu zamanlarda daha önemliydi. Bugün de özellikle doğum sonrası birtakım uygulamalarda ocaklı kimselerin önemi devam etmektedir. Albasmasını önlemek için ocaklı olan kimsenin elinden verdiği bir şey, loğusa kadının ve çocuğun yanına konur. Sarılık, temre gibi hastalıklar ocaklı kişiler tarafından tedavi edilir. Bu şifacı kişiler, Türk halk kültürü içerisinde modern tıp öncesi dönemin doktorları işlevini yürütmekteydi. Bugün bu kişilerin toplum içerisindeki misyonları azalmış olsa da özellikle mistik konular bağlamında önemlerini devam ettirmektedirler.

Nazar ve nazarlıkla ilgili inanış ve uygulamalar Türk halk inanışları içerisinde en yaygın hacmi tutacak mahiyettedir. Barak Türkmenlerinde nazarla ilgili inanışlar hayatın bütün alanlarında mevcuttur. Yeni doğan çocuğa nazar değmemesi için çocuğun omzuna görülecek biçimde nazarlık takılır. Köylerde hayvancılıkla uğraşan aileler, hayvanlarına nazar değmemesi için yine çeşitli uygulamalara gidilmektedir. Bir kişiye nazar değmesi durumunda yapılan en yaygın uygulamalardan birisi de kurşun dökmedir. Renkli gözlü kişilerin nazarının daha çok degeceğine inanılır. Nazarlık olarak üzerlik kullanıldığı gibi, iğde dalından yapılmış olan nazarlık ve nazarlık taşı da kullanılabilir. Yeni alınan bir arabaya, eve veya başka bir eşyaya nazarlık takılır. Evin girişine de nazar değmesin diye nazarlık takılır.

Uğur ve bereket kavramları Türk halk kültüründe önemli yeri olan kavramlardır. Bir eşyanın, hayvanın veya durumun uğurlu uğurlu sayılması ya da uğursuzluk getireceğine inanılması anlayışı vardır. Bu durumda çeşitli uygulamalara gidilmektedir. Baykuş, köpeğin uluması, kara kedi gibi hayvanların hareketleri uğursuzluk olarak nitelenmektedir. Kumru ve güvercin gibi bazı hayvanları öldürmek de aynı şekilde uğursuz olarak nitelenmektedir. Aynanın ya da bardağın kırılması gibi ev eşyalarının uğurlu sayıldığı durumlar da vardır. Evin bereketinin olması ya da yapılan bir iin bereketli olması için çeşitli uygulamalar yapılmaktadır.

İnsan erken dönem yeryüzü serüveni boyunca karşılaştığı tabiat olayları karşısında çeşitli tutum ve davranışlar göstermiştir. Bu tutum ve davranışlar insanın olağanüstülük atfettiği doğa olayları karşısında bilimsel bilginin olmadığı dönemlere

aittir. Bu tutum ve davranışların bir kısmı da gündelik bilgi şeklinde insan hayatını kolaylaştırıcı mahiyettedir. Yağmurun yağması, şimşek çakması, kar yağması gibi doğa olayları, sebepleri bilinmediği için çeşitli halk inanışlarının doğmasına neden olmuştur. Bugün için bu olayların sebepleri artık bilinse bile söz konusu halk inanışları kısmen de olsa devam etmektedir. Barak halk inanışları arasında tabiatla ilgili inanışlar konargöçer yaşam tarzından izler de taşımaktadır.

Halk inanışları arasında diğer önemli bir bölüm hayvanlarla ilgili olan halk inanış ve uygulamalarıdır. Barak Türkmenlerindeki hayvanlarla halk inanışların bölgelerdeki Türk halk inanışlarıyla paralellik taşımaktadır. Baykuşun uğursuz sayılması, köpeğin uzun süre ulumasının uğursuz sayılması, kumrunun ve güvercinin öldürülmesinin günah sayılması bu inanışların örneklerindedir. Barak Türkmenlerinde günlerle, rüya ve büyüyle ilgili inanış ve uygulamalar eski kültür izleriyle paralellik taşımaktadır. Özellikle büyü ile ilgili inanış ve uygulamaların Şamanistik dönemin kalıntıları olduğunu söylememiz yanlış olmayacaktır. Barak Türkmenlerinde bugün de olumlu veya olumsuz amaçlarla büyü yaptırma devam etmektedir. “Kâğıt yazdırmak” ve falcılar için kullanılan “bakımcı” tabirleri söz konusu inanışların Baraklardaki yerini göstermektedir.

3.5. Halk Mutfağı

İnsanoğlu, ilkçağlardan beri yaşamak ve çevresindekileri yaşatmak için sürekli besin kaynağı aramak zorunda kalmıştır. İnsan ilk dönemlerinde avcılık, toplayıcılık yapmışsa da belirli bir evrim sonucu hayvanları evcilleştirmeyi, yabanî bitkileri yetiştirmeyi başarmıştır. Ateşin bulunmasıyla üretim biçiminde büyük bir değişme olmuş, buna bağlı olarak yemek türleri ve pişirme biçimleri sürekli gelişmiştir (Ögel, 1982, s. 15).

Mutfak, Arapça “matbah” kelimesinin bozulmuş şeklidir ve “pişirilen yer, pişirme yeri” anlamına gelmektedir. Bu kelime dilimize girmeden önce Türkler mutfak için “aşlık”, “aş evi”, “aş taami”, “aş ocağı” gibi kelimeleri Uygurlar zamanından beri kullanmaktaydı. Aslında geleneksel Türk mutfağı bahçe içinde ve genellikle eve bitişik; ama evin dışında bir yere yapılırdı. Bu usul, bugün Anadolu’da hâlâ görülebilmektedir (Kut, 2002:215).

3.5.1. Tat Vericiler

Kırmızı Biber

Yaz döneminde yetişen yemeklik Antep biberi (salçalık biber olmaz) ile yapılır. Bu biberler sanıldığıının aksine kırmızı değil yeşildir. Bu biberlere topak biber de denir. Biberler önce iyice yıkanır. Daha sonra 4 parçaya kesilir. İçerisindeki Anteplilerin 'bizir' dediği tohumları ve biberin damarları temizlenmez. Acılığını arttırması için bırakılır. Dört parça halinde kesilen biberler yine Anteplilerin 'sini' dedikleri büyük tepsilere dökülerek, güneşin altına konulur. Biberler gün geçtikçe suyunu çeker, buruşur ve kırmızı bir hal alır. İyice kuruduktan sonra biberler çektirilir. Ama çok toz halinde değil, daha ele ve ağza gelecek şekilde çekilir. Daha sonra çekilen biberlerin üzerine biraz tuz serpilir, biraz zeytinyağı ile yoğrulur. Tekrar güneşe konulur. Bu işlem biberin kış içinde güvenlenmesi ve olduğundan daha kırmızı bir hal alması için şarttır (K 64, K 80, K K 82, K 94, K 103, K 105, 113, K 141, K 143).

Salça

Salçalık biberler özel yetiştirilir. Antep acısı ve Antep tatlısı olmak üzere iki çeşittir. Yine yaz döneminde bu biberlerden alınır ve iyice temizlenir. İçerisindeki bizirlerinden (tohumlarından), damarlarından iyice arındırılır. Bunun sebebi salçanın içerisinde tohumların ve damarların güzel olmayan bir görüntü yaratmasıdır. Bunu yapmayan kadınlar iş bilmez olarak nitelendirilir. Burada önemli hususlardan biri salça yapılırken alınan biberlerde acı miktarının daha fazla olması gerektiğidir. Örn; 140 kg acı, 100 kg tatlı. Temizlenen biberler çektirilir. İlk bakışta kırmızı bir suyu andırır. Daha sonra sinilere (tepsilere) konularak, güneşin altında suyunun çekilmesi beklenir. Sık sık karıştırılır. Salça biraz çekiştikten (suyunu çektikten) sonra tuz atılır. 3-4 gün güneşte bekler. Daha sonra iyice sertleşip kendi halini aldığıında hepsi bir siniye toplanır. Toplanan salçanın üzerine karabiber, kimyon ve kızgın zeytinyağı dökülür ve salça bu şekilde yoğrulur. Daha sonra depme (kutu) dediğimiz kaplara doldurulur. Üst kısımlarına yine karabiber, kimyon dökülür. Elimizle hafif zeytinyağı sürülür (K 64, K 80, K K 82, K 94, K 103, K 105, 113, K 141, K 143).

Nane

Nane yeşilken toplanır. Yaprakları tek tek temizlenir. Bir gazete parçasının üzerine konularak oda içerisine serilir. Dışarıya serilmez çünkü naneyi güneş yakar. Eğer serilirse de onun sık sık gölge yerlere çekilmesi gerekir.

Kuruyan naneyi önce elimizle ufalanır. Daha sonra delikli süzek denilen, bakırdan yapılır ve başka yörelerde elek diye de bilinir, kapta nane iyice ezilir. Kalın iri naneler içinde ayrı işlem uygulanır. Nane bu işlemler sonrasında hazırdır (K 64, K 80, K 141, K 143).

Safran

Sonbaharda açan mor bir çiçekten elde edilir. Açan bu çiçeklerin kendileri veya çiçeğin püskülleri toplanır. Safran çiçeğin püskülüdür. Bu püskülün kuruma süresi kısadır. Kurutup kaldırılır. Başka bir işlem uygulanmaz (K 141, K 143).

3.5.2. Kış Hazırlıkları

Kurutmalıklar (Patlıcan-Biber)

Ağustos ayının 15-20 gibi alınıp hazırlanır. Bu zamanın tercih edilmesi, bu zamandaki güneş patlıcanı ve biberi daha iyi kurutacağındandır. Çok sıcak günlerde patlıcan ve biber kurutulmaz. Çünkü aslında kolay görünse de bunların yapımı zordur. Çok sıcak ve güneş patlıcan ve biberi yakar ve bunlar kışın kullanılamaz. Patlıcanların önce başı kesilir. Daha sonra patlıcan oymak için özel bıçaklarla bir noktadan başlanıp döndürülerek içi çıkartılır. Daha sonra başı yuvarlak bir bıçakla içi çıkarılan patlıcanın içi tekrar temizlenir. Kalan tohum parçaları çıkartılır. Temizlenen patlıcanlar tek tek ipe dizilir. İpe dizilen patlıcanlar su dolu leğenlere batırılıp çıkartılarak tellere asılır. Bu şekilde kuruması beklenir. Biberlerin aynı şekilde tohumlarının olduğu kısım meyve bıçağı yardımıyla oyup çıkarılır. İpe dizilir. Ancak yıkanmaz, yıkanırsa kırmızı kurumaz. Tellere asılır. Patlıcan 4-5 günde, biber 3-4 haftada kurur(K 64, K 80, K 82, K 94, K 103, K 105, K 113, K 141, K 143).

Tarhana

Dövme denilen yarmadan yapılır. Dövme büyük kazanlara konulur. Büyük ateşler yakılır. Dövme iyice pişirilir. Karıştırarak iyice ezilir. Yermeler iyice piştikten

sonra ateşten alınıp soğumaya bırakılır. Bir taraftan da yoğurt büyük bezlerden dikilen çuvallarda süzdürülür. Süzdürülen yoğurtla, pişip soğuyan dövme birbirine karıştırılır. Büyük kazanlarda birbirine karıştırılan yoğurt ve dövmeye tuz ve kekik atılır. Karıştırılan bu dövme ve yoğurt tekrar bezden çuvallara konulup tekrar süzdürülür. Fazla suyunu atan karışım dama serilen naylonların üzerine dökülerek yavaş yavaş yüzeye serilir. Avuç içerisine sığacak şekilde küçük parçalar halinde de serilebilir. 2-3 gün sonra toplanır ve kış için rutubet olmayan bir ortamda saklanır (K 64, K 80, K 113, K 141, K 143).

Bastık (Pestil)

Buğday bir hafta suda bırakılır. İyice suyu çekip şişen buğdayı tepelenir. Sonra bu buğdayın üzerine su konulup kalburla süzülür. Daha sonra süzülen suyun dibine nişe (nişasta) birikir. Bu nişe bastık için önemlidir. Tekrar tekrar süzülerek kuru nişe elde edilir. Daha sonra nişe su ve üzüm şerbetiyle yoğurulur. Üzüm şerbetinin diğer yarısı kaynatılır. Yoğurulan nişe kaynayan şerbete katılır. Kovalarla damlara çekilir ve bezlerin üzerine mala yardımıyla serilir. 1 hafta kadar kurutulur. Daha sonra el hafif ıslatarak bezlerden bastık ayrılır. Bükülerek kış için hazırlanır (K 64, K 80, K K 82, K 94, K 103, K 105, 113, K 141, K 143).

Samsa

Bastığın üzerine ezilen cevizi koyup muska şekline getirilir. Bu da kışın yenilmek için yapılır. Yatsılık denir (K 105, 113, K 141, K 143).

Kesme

Kaynayan üzüm şerbetinin içerisine irmik atılır. İyice yoğunlaşana kadar irmik ve üzüm şerbeti kaynatılır. Daha sonra sinilere konulup, soğumaya bırakılır. Soğuduktan sonra ufak kareler halinde kesilir (K 64, K 80, K K 82, K 94, K 103, K 105, 113, K 141, K 143).

3.5.3. Yiyecek Türleri ve Yapılışları

YEMEKLER

Doğrama Yemeği

Malzemeler:

Patlıca(Topak)

Topak acı biber

Domates

1 baş kuru soğan

1 baş sarımsak

Nohut

Et

Nane, tuz, ekşi, zeytinyağı, salça, kırmızı biber, karabiber.

Yapılışı:

Kuşbaşı et dibinde kavrulur. Suyunu çeken etin üzerine ince doğranmış soğan ve biber atılır. Bunlar da kavrulur. Daha sonra üzerlerine doğranmış patlıcan konulur. Nohutu eklenir. Üzerine salça, kırmızı biber, karabiber atılır. Bunlar biraz piştikten sonra üzerine suyunu, ekşisini, tuzu atılır ve beraber kaynatılır. İyice piştiğini anlayınca zeytinyağı kızdırılıp, içerisine nane konulur. Bu zeytinyağı ve nane yakımı, doğramanın üzerine dökülerek çağırttırılır (K 141, K 143).

Ekşili Köfte

Malzemeler

Simit (Ufak bulgur)

Salça

Tuz

Karabiber

Soğan

Sarımsak

Un

Et

Salça

Karabiber, ekşi, tuz, nane

Nohut
Soğan
Zeytinyağı
Domates
Yeşil Biber

Yapılışı:

Simit, salça, tuz, karabiber, ince doğranmış soğan ve sarımsak üst üste konulur. Yoğurulmaya başlanır. Köfte birbirini tutunca üzerine un dökülür. Aldığı kadar çok fazla köftenin tadını kaçırmayacak miktarda olmalıdır. Böyle de biraz yoğurulduktan sonra tek tek ufak bir şekilde yuvarlanır. Bir süre dolapta donması için bekletilir. Bunun nedeni çorbada dağılmaması içindir. Bu yemeğin birinci aşamasıdır. İkinci aşamasında eti kazanda kavurduktan sonra soğan, biber domates kavrulur. Üzerine salçası ve baharatları atılır. Bunun üzerine yeteri kadar suyu konulup bir taşım kaynatılır. İçine nohutu eklenir. Nohutla da bir taşım kaynadıktan sonra yuvalaması eklenir. Böyle iken çok kaynamadan zeytinyağı kızdırılıp, nanesi konulup çağırılır (K 64, K 80, K 94).

Kabaklama(Kış kabağı, bal kabağı)

Malzemeler:

1 baş iri soğan
1 baş sarımsak
Kabak
Tuz, ekşi, nane, karabiber
Zeytinyağı
Salça
Haşlanmış et ve nohut
1 tane domates

Yapılışı:

Et ve nohut haşlanır. Kazanın dibine soğan doğranır. Kavrulur,üzerine salçası ve baharatı eklenir.İnce soyulmuş ve uzak doğranmış domates üzerine konulur. Üzerine haşlanmış domates ve eti konulur. Kabak pişene kadar kaynatılır. Havanda ezilmiş bir

baş sarımsak üzerine eklenir. Bir taşım kaynatılır. Zeytinyağı kızdırılıp, nane dökülüp yemeğin üzerine ağırtılır (K 141).

şüveydiz

Malzemeler:

Yeşil sarımsağın beyaz tarafları

Haşlanmış et ve nohut

Yoğurt

Zeytinyağı

Nane, tuz

Yapılışı:

Et ve nohut haşlanır. Bu haşlamayı üzerine kuşbaşı doğranan sarımsağın beyaz tarafı eklenir. Sarımsak pişene kadar kaynar. Sonra süzme yogurda kaynayan kaynayan yemeğin suyundan eklenir. Yoğurt biraz ırpıldıktan sonra yemeğe yavaşca eklenir. Bir taşım kaynar. Tuzu atılır. Zeytinyağı kızdırılıp, nane dökülüp, yemeğe ağırtılır (K 80).

Firik Pilavı

Malzemeler:

Firik

Bulgur

Nohut

Tuz, karabiber (bir imtik)

Tavuk suyu

şehriye

Zeytinyağı

Yapılışı:

şehriyenin üzerine zeytinyağı konulup kavrulur. şehriyelerin reňđi dönünce üzerine firik ve bulgur konulur. Firik çok bulgur az olur. Bu şekilde de biraz kavrulur. İçine kaynayıp, haşlanmış nohut konulur. Üzerine yeteri kadar su konulur. Tuzu ve karabiberi atılır. Suyunu çekene kadar pişirilir. Piřtikten sonra biraz demlenmeye bırakılır. Çok demlenmeden yenilir (K 141, K 142).

Bulgur Pilavı**Malzemeler:**

Bulgur

Şehriye

Zeytinyağı

Tuz,karabiber

Su

Yapılışı:

Şehriyenin üzerine zeytinyağı konulup kavrulur. Renği dönince üzerine bulguru konulur. Bulgurla da kavrulunca üzerine suyu ve tuzu konulur. Karabiberi atılır. Suyunu çekene kadar pişirilir. Piştikten sonra demlenmesi için bekletilir (K 141, K 143).

Dolma-Sarma**Malzemeler**

Pirinç

Domates (2 tane)

Yeşil sarımsak

2 baş soğan

Kuru patlıcan ve biber

Asma yaprağı

Tuz, ekşi, kimyon, karabiber

Kuyruk yağı veya yağlı kıyma

Zeytinyağı

Yapılışı:

Soğan, sarımsak, domates çok ince doğranır. Patlıcan ve biber önce patlıcan olmak şartıyla sıcak suda kaynatılıp yumuşatılır, üzerine biber konulur ateş söndürülür, biber patlıcanın buharında yumuşar. Daha sonra doğranan soğan, sarımsak, domates ve diğer malzemeler hep birlikte karmalanır. Hazırlanan iç harç dolmalık patlıcan ve biberlerin içine doldurulur. Asma yaprağının da içine aynı harç konulup sarılır.Kazana patlıcan, biber, sarma sırasıyla dizildikten sonra üzerlerine kaynayınca pirinci dışa çıkmasın diye dolmataşı konulur. Kazana dolmataşın üzerine bir parmaktan az çıkana

kadar su konulur. Dolmataşın üzerine tekrar tuz ve ekşi serpilir. Kaynayana kadar harlı ateşte, kaynayınca kısık ateşte pişirilir. Pişince dolmataşı üzerinden kaldırılır. Ağırlık vermesin ezilmesin diye (K 80, K 141, K 143).

Yuvalama(Antep yuvalaması)

Malzemeler:

Pirinç unu

İrmik

Yağsız kıyma

Karabiber

Bir çimdik tuz

Kuşbaşı et

Süzme yoğurt

Et suyu

Tuz, nane

Zeytinyağı

Nohut

Un, yarım bardak süt

Yapılışı:

Yuvalamanın malzemeleri irmik hariç bir araya konulup yoğurulmaya başlanır. İrmikğin önceden ıslatılıp yumuşatılması gerekir. Biraz yoğurunca irmikğin yarısı eklenir.10-15 dakika sonra diğer yarısı eklenir.Yoğurduğumuz hamur elimizde toplanıncaya kadar iyice yoğurulur.Toplandıktan sonra hamur legenin bir kenarına toplanır üzerine dökerken kurumaması için zeytinyağı sürülür.Sonra tek tek ufak ufak yuvalanır. Daha sonra delikli süzekte bir tencereye su konulup delikli süzek tencerenin üzerine konulur,suyun buharında yuvalama haşlanır.Yemeğin birinci aşaması tamamdır. İkinci aşaması için önce et suyu kazana konur.Yuvalama suya eklenir.Biraz durduktan sonra nohutu atılır.Birbirince iyice kaynayınca önceden hazırlanan yoğurt yavaş yavaş karıştırılarak çorbaya eklenir. Böyle kaynayana kadar iyice karıştırılır. Bir taşım kaynar kaynamaz yoğurt kesilmeden zeytinyağı kızdırılıp ,nane içine dökülür. Çorbanın içine konulan yoğurdun yoğurt bir gece önceden ufak bez torbada süzdürülür. Çorba yapımı sırasında yoğurda un, yarım bardak süt, bir yemek kaşığı zeytinyağıyla yoğurt iyice

kariştırılır. Daha sonra çorbaya eklenir.Yoğurt çorbaya eklendikten sonra tiritlenmiş et ilave edilir (K 64, K 80, K 143).

ÇORBALAR

Alaca Dövme

Malzemeler:

10-15 baş ufak soğan

5-10 tane kuru biber

Dövme

Siyah mercimek (Diri mercimek),

1 topak topaç

Salça

Kırmızı biber, zeytinyağı

Nohut

Yapılışı:

Nohut ve dövme haşlanır. Piştiği zaman soğanlar sadece soyulup doğranmadan atılır, kuru biber yıkanır o da atılır. Mercimek zerine atılır. Üzerlerine bir topak topaç atılır. Bunlar pişince üzerine salçası, tuzu atılır. İyice pişince zeytinyağı kızdırılıp, kırmızı biber dökülerek çorbaya eklenir (K 64, K 80).

Mercimek orbası

Malzemeler:

2 baş soğan

1 baş sarımsak

Kırmızı mercimek

Tuz, ekşi, kırmızı biber, kimyon, nane

Zeytinyağ

Yapılışı:

Malhita yıkanır. Kazana konur. zerine ince doğranmiş soğan, sarımsak, kırmızı biber, kimyon eklenir. zerine onları pişirecek kadar su eklenir. Bu malzemeler iyice

pişince, başka bir kazana bu malzemeler süzülür. Süzülen malzeme tekrar ateşe konulur. Üzerine yeteri kadar su eklenir, tuzu, ekşisi atılır. Bir taşım kaynatılır. Sonra zeytinyağı kızdırılıp nanesi yakılıp çorbaya eklenir (K 141, K 143)

Dövme Çorbası

Malzemeler:

Dövme

Nohut

Yoğurt

Tuz

Yapılışı:

Dövme ve nohut haşlanır. Pişince eğer suyu çoksa yarısı dökülür. Diğer yarısı yoğurdun üzerine konulur. İyice çırpılır ve yoğurt, dövme ve nohutun üzerine dökülür. Tuzu atılır (K 141).

Ezogelin Çorbası

Malzemeler:

Kırmızı Mercimek

Pirinç

İlikli kemik suyu

Yarım limon suyu

2 baş orta boy soğan

1 baş sarımsak

Tuz, kırmızı biber, nane

Zeytinyağı

Salça

Yapılışı:

Malhita, pirinç, ince doğranmış soğan, sarımsak, kırmızı biber, ilikli kemik suyu üst üste eklenip bir taşım kaynatılır. Kaynayıp çorba kendine gelince zeytinyağı kızdırılıp, nanesi dökülüp çorbaya eklenir (K 141).

3.5.4. İçecek Türleri ve Yapılışları

Ayran

Malzemeler:

Yoğurt

Soğuk Su

Buz

Tuz

Yapılışı:

Yoğurdun zerine tuz atılır ve çırpılır. İyice ırpılınca üzerine su eklenir ve buzu konulur (K 64, K 80, K 141).

Meyan

Malzemeler:

Meyan kökü

Soğuk su

Karanfil

Buz

Yapılışı:

Beyaz bir bez parçasına meyan kökü konulup bağlanır. Su az konulur, içine buz bırakılır ki meyanı yavaş yavaş demlensin. İçine karanfil de eklenir. Akşama kadar beklenir. Meyan iilmeden 1-2 saat önce çıkarılır yoksa içecek acımsı bir tad alır (K 80).

şerbet

Malzemeler:

Su

şeker

Karanfil

Tarçın

Gıda Boyası(Kırmızı)

Gül suyu

Yapılışı:

Su ve şeker, şeker eriyene kadar kaynatılır. Daha sonra tarçın, karanfil, gül suyu, gıda boyası eklenir. İyice kaynatılır. Kaynayınca soğuması için bir kenara bırakılır. Soğuyunca bir tülbentten süzülür (K 64, K 80, K 94, K 141).

3.5.5. Mutfak Araç-Gereçleri ve Kullanışları

Havan : Havan iki parçadan oluşan ve bakırdan yapılan malzemedir. Havan yemeklerde sarımsak ezme için kullanılır. Tatlılarda ceviz, fıstık ezilir.

Dolmataşı: Dolmataşı dolmanın dağılmaması için üzerine konulan bir alettir.

Delikli Süzek: Bu malzeme de bakırdan yapılır. Yuvalamalar bunun içinde bir süre kurutulması için bekletilir. Alttan da hava vermesi için süzeğin alt tarafları şekilli bir şekilde delinir.

Bakır Sahan: Bakır sahan çok işlevlidir. Yumurta pişirilir, çorbalara yağ çağırılır. Mutfakta olmazsa olmazdır.

Bakır Tas: Bakır tas ayran, su, meyan vs. içecekleri içmek için kullanılır.

Kayık: Bakırdan yapılan işlemeli kayık şeklinde servis tabağıdır

İrbığ (İbrik): Bu da bakırdan yapılır. İşlemelidir. Suyu, ayranı, şerbeti vs. gibi içeceklerin servisinde kullanılır (K 54, K 55, K 64, K 78, K 80, K 82, K 94, K 141, K 143).

3.5.6. Değerlendirme

Geleneksel Türk mutfağı tarihi süreç içerisinde Türklerin göçleri ve ekonomik yaşam biçimlerine paralel olarak çeşitlilik göstermiştir. Mutfak kültürünü şekillendiren unsurlar arasında bir toplumun yaşadığı coğrafya önemli faktörlerden birisidir. Türkler tarihi süreçte hayvancı toplumdaki yerleşik hayata geçişle birlikte tarım toplumuna doğru bir dönüşüm yaşamıştır. Bu durum daha çok hayvansal ürünlere dayalı olan mutfak kültürünü de etkilemiştir.

Barak Türkmenlerinde mutfak kültürüne bakıldığında genel olarak Türk halk kültüründeki değişimin burada da söz konusu olduğunu söyleyebiliriz. Barak Türkmenleri Anadolu'ya gelişleri ve Anadolu'da iskân edilişlerine kadar konargöçer yaşam tarzına sahipti. Dolayısıyla ekonomik geçim kaynağı hayvancılıktı. Bu durum

Barak mutfak kültürünü de şekillendirmiştir. Geleneksel Barak mutfak kültürünü yansıtabilecek şekilde buraya aldığımız örneklerden de görüleceği üzere, Barak yemeklerinin daha çok et yemekleri olduğu görülmektedir. Bunun dışında süt ürünleri de Barak mutfak kültüründe önemli yer tutmaktadır. Barak mutfak kültüründen aldığımız örnekler daha çok, geleneksel anlamda özellikle kırsal kesimde önemli günlerde yapılan ya da önemli misafirlere hazırlanan yemekler şeklindedir. Ancak geleneksel Barak mutfak kültürünün çok zengin olduğunu söyleyemeyiz. Bu durum Barak Türkmenlerinin iskân edildikleri ve bugün bir bölümü Suriye sınırları içerisinde kalan coğrafyanın zor şartlarıyla da ilgilidir. Barak ovasında bugün de büyük oranda kuru tarım yapılmaktadır. Bitki örtüsünün zayıf olması mutfak kültürünü önemli ölçüde olumsuz anlamda etkilemiştir. Ulaşım ve iletişim imkânlarının genişlemesi dünden bugüne her konuda olduğu gibi mutfak kültürüne de katkı sağlamaktadır.

Günümüz Baraklarında mutfak kültürü elbette daha geniş bir mahiyettedir. Barak Türkmenlerinin sosyo-ekonomik durumunun iyileşmesi, şehirleşme vb. nedenler, Barak mutfak kültürünü de dönüştürmüştür. Gaziantep merkezde yaşayan Barak Türkmenleri, geleneksel Gaziantep mutfağını hem şehir merkezinde benimsemiş hem de kendi gelenek çevrelerine taşımışlardır.

3.6. Halk Bilgisi

3.6.1. Halk Hekimliği

İnsanlık bugün modern anlamda teknolojiye dönüştürdüğü bütün bilgi birikimini tarihi süreçteki deneme yanılmalarına borçludur. Gündelik hayat içerisindeki gereksinimler insanı sürekli arayışlara itmiştir. Bu arayışlar bugün bilimsel bilgi olarak ele aldığımız ve insanlık yararına olan uygulamaların da temelini oluşturmuştur. Halk hekimliği uygulamalarını da bu tecrübelerin toplamı olarak değerlendirmemiz gerekmektedir. Modern tıp öncesi dönemde insanlar, hastalıklardan korunmak veya hastalıkları iyileştirmek için geçmişten gelen deneme yanılmalar sonucu olumlu sonuçlar veren yöntemleri kullanmaktaydı. Daha çok doğadaki bitkiler üzerinden gelişen bu uygulamalar, modern tıbbın da alt yapısını oluşturmuştur. Bu çerçevede halk hekimliğinin tarihini insanlık tarihiyle eş tutmamız gerekmektedir.

Pertev Naili Boratav halk hekimliğini “Halkın, olanakları bulunmadığı için, ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıklarını

tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümü” (Boratav, 1994, s. 122) şeklinde tanımlamıştır.

Özkul Çobanoğlu halk hekimliği ile ilgili olarak şu tanımlamayı yapmıştır.

“Halkın, hastalıkların nedenleri, belirtileri, süreleri konusundaki görüş ve inanışlarıyla hastalıkları geçirmek ve onları sağaltmak için kullandıkları geleneksel, yöresel ilaçların, büyüsel ve geleneksel işlemlerin, uygulamaların tümü halk hekimliği ve eczacılığı olarak adlandırılır. Türk halk kültüründe halk hekimliği ile ilgili geleneksel inanış ve işlemlere örnek olarak; balık ile sütlü ürünlerin beraber yenilmesinin zehirlenmeye yol açtığına inanılması, zehirlenene sarımsaklı yoğurt yedirilmesi, rahatsızlanıp, durgunlaşan birisine nazar değdiğine inanılması, çeşitli duaların okunup üflenmesi veya kurşun döktürülmesi gibi "kocakarı ilacı" olarak adlandırılan uygulamalar verilebilir. Bunlara geleneksel yöntemlerle diş çekimi, kırık ve çıkıkların geleneksel "sınıkçı"lar tarafından iyileştirilmesi, sünnet yapım yöntemleri ve benzerleri eklenebilir.” (Çobanoğlu, 2009, C.3:1063)

Halk hekimliği uygulamalarının İslâm öncesi temellerine dikkat çeken Fuzuli Bayat ise halk hekimliğini şu şekilde tasvir etmiştir:

“Sağlığın, ruhlarla dolu olan çevre ile insanın dengeli olmasıyla kaim olduğuna inanılan İslâm öncesi Orta Asya Türklüğünde, hastalıkların, bu dengenin bozulmasıyla yani insan ruhunun, kötü ruhlar tarafından kaçırılması veya bedenine kötü ruhların girmesiyle ortaya çıktığı kabul edildiğinden, bu düşüncenin hâkim olduğu ortamda göz ile görülebilen maddî nedenlerle ortaya çıkan hastalıklar genellikle yörenin bitki, maden ve hayvanlarını ilaç olarak kullanan “emci, otacı” denilen günümüz hekiminin eşdeğeri kişiler tarafından tedavi edilirken, ruhi bozukluklar ve akıl hastalıkları gibi sebebi bilinmeyen sorunların kötü ruhların etkisi altına girmiş olduğuna inanılan kimselerin tedavilerini de “kam”, “şaman” ve İslâmî devirdeki adıyla “baksı”lar üstlenmiştir.” (Bayat, 1989:61).

Türk halk hekimliği konusunda inanış ve uygulamalara Türk edebiyatının eski metinlerinden bu yana rastlayabilmekteyiz (Alptekin, 2010, s. 5-19). Halk hekimliği uygulamaları bir yanıyla modern tıp karışısında geçerliliğini kaybeymiş ve yerini artık laboratuvar uygulamalarına bırakmış olsa da bir yanıyla da halk hayatında modern tıpla eş zamanlı olarak varlığını sürdürmektedir. Modern tıbbın çözüm getiremediği veya insanları tatmin edemediği noktalarda halk hekimliği uygulamalarına başvurulmaktadır. Öte taraftan dünyanın pek çok yerinde bugün modern sonrası tıp uygulamalarında halk hekimliği yeniden güncellik kazanmaktadır. Çeşitli halk hekimliği uygulamaları modern tıbbın gündemine girmektedir (Ersoy, 2014, s. 182-192).

Anadolu Halk Kültüründe

Halk hekimliği uygulamalarına Anadolu'nun her yerinde rastlamak mümkündür. Bu uygulamalar kırsal kesimlerde daha fazla görülebilirken şehirlerde de insanlar modern tıbbın yanı sıra halk hekimliği uygulamalarına başvurmaktadırlar.

Çukurova konargöçerlerinde çok ateşlenip havale geçiren çocuklara oğlancık olmuş, derler. Böyle çocuklar, çadırın sitil ile kanadı arasından 3 defa geçirilir. Dışarıda duran kişi sitilin altından çocuğu içeriye uzatır. Havale geçiren çocuklar eşeğin semerine yatırılır. Çadırın siyecinden geçirilir. Ateşlenen kişilere mavi çivit içirirler. Çadırlarda çivit bulundurulurdu. Baş ağrısı için hocalara muska yazdırılır. Muska boyna asılarak taşınır (Doğaner, 2013, s. 387).

Malatya Doğanşehir'de ağrı, sızı için yılan eti yedirilir ya da yılan derisi/eti ağrılı bölgeye sarılır. Baş ağrısı için ortadan ikiye ayrılmış patates başa bağlanır. Baş ağrısı için saç diplerine kına yakılır. Bel ağrısı için sırtta kenger çekilir. Bel ağrısı için yumurta cıbarı yapılır. Yumurta sarısı ve rendelenmiş sabun karıştırılarak macun haline getirilir ve temiz bir bezin üzerine serilerek belin üzerine sürülür ve üzerine bez dolanır. Bel ağrısı için şişe çekilir ya da cıbar denilen bir tür yakı vurulur. Diş ağrısını dindirmek için meşe ağacından alınan mazı havanda dövülerek diş bastırılır. Diş ağrısı için ağrıyan diş karanfil konur (Kurt, 2012, 368).

Edirne'de halk arasında "üç günlük" de denilen ve göz kenarlarında çıkan küçük sivilceler, okunmuş dokuz adet arpa tanesi ile çizilir. Daha sonra bu taneler evin çatısına atılır. Göze sarımsak sürülür. Küçük bir çivi üç İhlâs ve bir Fatihâ sûresi okunarak arpacığın etrafında gezdirilip hasta tarafından ahlat ağacına çakılır. Edirne köylerinin hemen hepsinde arının ısırđıđı yere çamur, sirke veya sarımsak sürülür. Aeşi yükselen hastanın vücuduna, ezilmiş sarımsak ile sirke karıştırılıp sürülür (Sol, 2007, s. 175, 191).

Barak Türkmenlerinde

- Hastalanan bir kişinin peyraşanı ile eli ve yüzü yıkanırđı. Önce su kızdırılır, sonra içine biraz peyraşanı atılır. Bu su sabunla köpürtülür ve hastalanan kişinin eline, ayağına, karnına, başına ve boğazının altına sürülür. Daha sonra ağzına ve burnuna verilir. Hasta kişi yatağına yatırılır. Bu üç kere yapılır (K 95).

- Eskiden kızamığı atamayana kızılıcı kaynatırlardı. Kızılıcıyı dağlardan toplayıp getirip evde mercimekle kaynatılırdı. Sonra bunu bir kalburun içine koyup kızamık olan kişi onun buğusuna tutulurdu. Hasta kişi yatardı (K 95).
- Kızamık çıkran kişiye biraz pekmez yedirirlerdi, tavuk suyu içirirlerdi (K 95, K 102, K 140).
- Hasta olduğunda hastalığın durumuna göre davranılır. Köylerde em yapan kadına gidilir. Bu kadın çeşitli bitkileri karıştırarak ilaçlar yapar. Korku, felç, akrep yılan sokma gibi bir durum varsa köydeki şıhlara gidilir. Dua okunur ve kağıt yazdırılır (K 64, K 69, K 77).
- Eskiden köyde sıklıkla yaşanan rahatsızlıklar kızamık(kara kızamık) ve çiçektir (K 72, K 79, K 80).
- Kadınlar her türlü hastalığı söylemekten kaçınır, utanırlar. Özellikle genç kızlar adet olduklarında bunu annelerine bile söylemekten utanırlar (K 1, K 55, K 82).
- Kırık-çıkıkçı, muskacı, yerli ebe, iğneci gibi halk hekimleri vardır (K 1, K 2, K 9, K 12, K 17, K 49, K 53, K 54, K 64, K 69, K 72, K 78, K 80, K 82).
- Korku için, altına işeyen çocuk için, araları kötü olan eşler için muska yaptırılır. Muskanın içinde dua yazdığına ve onları koruduğuna inanılır (K 1, K 78, K 80, K 82).
- Muskayı herkes yapamaz. Köyde bunu yapan bir kişi vardır. Kâğıda Arapça dua yazılır, üçgen şekline katlanır, poşetlenir ve üzerine bez dikilir. Muska hastanın boynuna asılır (K 64, K 69, K 72, K 78, K 80, K 82).
- Kırık için yumurta, sabun, un karıştırarak bulamaç eder. Bu karışımı bezin üzerine sürer ve kırık olan bölgeye uygular. Üzerine karton ya da tahta koyarak 5-10 gün bekletir (K 9, K 12, K 17, K 49).
- Çıkık için iki kazık çakılır. Ayağını iple iki kazığa bağlar, ortasına bir kazık daha koyar ve küt edene kadar çeker(K 80, K 82).
- Şifalı su için Şanlıurfa'ya gidilir. Dilek dilemek ve hastalıklar için gidilir (K 49, K 53, K 54).
- Yaşı geldiği halde yürüyemeyen, konuşamayan çocuk köydeki şıhlara götürülür (K 80).
- Soğukalgınlığı için faydalı bitkiler kaynatılarak hastaya içirilir (K 12, K 17, K 49).

- Hastalık korkuysa, yürek sıkıntısı varsa, baş ağrısı varsa, başını kaldıramayıp yatıyorsa, korktu demektir. Şih'a gidilir, dua okunur. felenir, iplik bağlar, muska yazar, iyi olur (K 72, K 78, K 80, K 82).
- Kadın hastalıkları söylenmez. Erkeğin yanında anlatılamaz (K 55, K 64).
- Genç kızların hastalıkları söylenmez. Şiha gidildiğinde ya da başka bir hastalık olduğunda kimsenin bilmesi istenmez. Evlilik zncesi bekâr kızın ve bekar erkeğin hastalığı gizlenir. Hastalıklı denmesi istenmez (K 55, K 64, K 80).
- Őihın evine de gidilir. Şih hatayı feler (ovalar). Ağır hastaysa  gün kalırlar. Őihın ekmeğini yer. Şih  gün feler rahat olur. Őihın elini öper, Őihın ekmeğinden alırlar. Götürürler hastaya yedirirler Şifa niyetiyle (K 80).
- Şiha en çok korku, yürek sıkıntısı, bayılma, sık baş ağrısı, başını kaldıramadığı dırımlarda gidilir (K 55, K 64).
- Oğuzeli iftlik Köydeki Şih mezarına gidilir ve dua okunur (K 80).
- Ebelere doğumda gidilir. Ebeler ocukların kırkını çıkarır, bayosunu yaptırır, tuzlar. ocuğu olmayan kadınlara gider ebe em yapar (K 72, K 78, K 80, K 82).
- Kırık-ıkıkı vardır. ekici de derler, kırıkı ıkıkı da denir (K 80, K 82).
- ıkıkı, incinen ayağı düzeltmek için uzun uzun sığar. Sonra da yeşil sabun ile yumurtanın akı, yeşil sabunu yontar. Bir kabın içine kor, ondan sonra da iki tane yumurta kırıp bununla karıştırır. Bunları birbirine katıp macun haline getirir. Sonra bir pamuktan hasırlı abutun üzerine serilir. Kaşıkla iyice sürülür. Ondan sonra incinen yerin üstüne sarılır. Sardıktan sonra da parmağın enine yapışıyor tahta. O tahtayı iki tarafına kor. Ayağı orta yere alır. stne de bezi sarıp onun üstünü çeke çeke iple bağlar. İki gün kalır. İkin-ci gün sktrr. Ayak düzelir (K 80).
- Dabaz (alerji) olanı dağlarlar. Hastanın boynunun köküne iğneyi kızdırır basarlar. Bazen de kızgın iğneyi dile batırırlar (K 80, K 82).
- Sarılık hastalığı olana, dilini altına bıçak akarlar, geçer (K 80).
- Miğdesi çok bulanana kişinin aşık kemiğinin i tarafı delinir bıçakla. ıkan kan silinmez ve üzerinde kurur. Ertesi gün ayak yıkanır ve hasta iyileşir (K 64).
- Korkan ocuk için yavşan otu cezveye konulur. Hafif sulandırılır. Yavşan otu sağarsın, çocuğu içirilir. O hem hayale hem korkuya çok iyi gelir (K 80).
- Yapılan muska asla açılmaz. İyi niyetle saklanır (K 64, K 80, K 82).

- Ayak burkulup kan topladığında sülük yağıştırılır. Sülük pis kanı çeker ve ayak düzelir (K 55, K 64).
- Ayak burkulup kan topladığında yirmi tane kadar kuru kara üzüm içine bir yemek kaşığı kadar tuz atılır. İyice dövülür. Sert haşırın üstüne serilir, macun halinde. O bileğin üzerine bağlanır ve sabaha kadar beklenir. Pis kanı çeker ve ayak düzelir (K 80).
- Yürüyemeyen veya konuşamayan çocuk şıha götürülür ve çocuğun ağzında kilit çevirilerek konuşması sağlanır (K 80).
- Göz ağrısında göze limon damlatılır (K 55, K 94).

3.6.2. Halk Veterinerliği

Geleneksel yaşam biçim olarak konargöçer hayatın yaşandığı ve hayvancılıkla geçimin sağlandığı dönemde Türkler, hayvan sağaltmacılığı konusunda geniş tecrübelere sahipti. Söz konusu yaşam biçiminin doğal sonucu olarak hayvanlar konusundaki tecrübeler geçmişten günümüze aktarılmış ve halk baytarlığı ya da halk veterinerliği adı altında incelenmektedir.

Hayvanları koruma ve hastalıklarını tedavi etme ile ilgili uygulamalar bir yanıla dini bir yanıla da günlük hayata dayalı mahiyettedir. Pertev Naili Boratav hayvanları korumak için başvurulan yöntemlerden birisini “hayvanlara “nazarlık” takmak” şeklinde ifade etmiştir. Boratav, “hayvanların da insanlar gibi kötü göze uğrayabileceğine inanılır. Balıkesir’in bir köyünde hayvanların salgın hastalıklardan korunması için, “yeniden canlandırılmış bir ateş”in alevleri önünden geçirilmesi biçiminde bir töre uygulanmaktadır” bilgisini vermiştir (Boratav, 1994, s. 130).

Cumhuriyetin ilk yıllarında hayvan hastalıkları ve bunların sağaltılmasında takip edilen geleneksel bilgi ve uygulamalar anlamında halk veterinerliği yaygındı. Veterinerlik uygulamaları yaygınlaştıkça geleneksel uygulamalar azalmıştır. Günümüzde de, Türk halk kültüründe halk veterinerliği ile ilgili inanış ve uygulamalara devam etmektedir.” (Çobanoğlu, 2009, C.3, s. 1063-1084).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Boratav Anadolu’daki halk veterinerliği uygulamalarını şu şekilde örneklendirmiştir:

“Hayvanın bileği kırıldığı zaman, kırığın olduğu yer makasla kırılır. Un ve yumurta ile hamur haline getirilen karışım bir bezin üzerine yayılır. Bileğin kırılan kısmına hamurlu bez bağlanır. Hayvanın bileği yere değmesin diye, bacağından 1-2 cm daha uzun olan çita bacağı iki yanına bağlanır. Hayvan kalem uyuzu (gidişken yarası) olursa, katran ile yağ karıştırılıp kaynatılır. Biraz ılıyınca bez veya keçe ile yaranın üzerine bastırılır. Hayvan zehirlendiğinde nar ekşisi, şap, toprak, sarımsaklı yoğurt karıştırılır, hayvanın ağzından verilir veya karnına katran sürülür. Keçi ve koyunları kan tuttuğunda kulakları kesilir.” (Boratav, 1997:129).

Çukurova konargöçerlerinde hastalanan hayvan hemen kesilmez. Tedavi etmek için her yöntem uygulanır. Hastalığın nedeni ve tedavisi konusunda herkes fikir alışverişinde bulunup birbirlerine yardımcı olurlar. Hasta olan hayvanlar sürü ile yaylıma çıkarılmaz ağılda, göz önünde bekletilir. Gittiği yerde düşüp kalmasından korkulur. Göç esnasında hastalanan hayvanlar tedavi edilmeye çalışır. Kesilen hayvanın etini taşımak da sorun olur. Tedavi edilemeyen hasta hayvanlar ölmeden, mundar olmadan kesilir. Ölen hayvanın ciğer, bağırsak gibi iç organlarına bakılarak neden öldüğü anlaşılmaya çalışılır. Yenecek durumdaysa yenir, değilse atılır. Zaten hastalıklı hayvan zayıflar, eti kalmaz. Hastalıklı hayvanın etini köpekler yer (Doğaner, 2013, s. 347).

Malatya Doğanşehir’de hayvanlarda oluşan yaraları iyileştirmek için hayvanın kendi pisliği yaralı yere sürülür. Hayvan şap hastalığına yakalanırsa dut pekmezi içirilir. Aynı işlem hayvan sarılık olduğunda da yapılır. Hayvanın karnı şiştiğinde karbonatlı su yapılır içirilir (Kurt, 2012, s. 376).

Barak Türkmenlerinde

Barak Türkmenleri tarihi süreçte konargöçer yaşam tarzından yerleşik düzene geçmiştir. Dolayısıyla o dönemde hayvancılıkla yaşam tarzını sürdüren Barakların halk veterinerliği konusunda geniş deneyimleri olmuştur. Bu tecrübeler yerleşik hayata geçtikten sonrada kullanılmış bir kısmı unutulsa da günümüze aktarılmıştır. Barak köylerinde modern veterinerliğin olmadığı dönemlerde bu bilgi birikimi köylerde hayvan sağaltmacılığında kullanılmaktaydı. Bugün de modern veterinerlik teknikleriyle halk baytarlığı uygulamaları eş zamanlı olarak hayvan sağaltmacılığında kullanılmaktadır.

- Hayvan hastalılarını tedavi eden kişilere baytar adı verilir. Baytarlar büyük şehirlerden, çevre ilçelerden gelir. Köyde baytar yoktur (K 6, K 13, K 15, K 17, K 20, K 69, K 80).
- Hasta olan hayvan ishal olur, yem yemez, memesi şişer, memesi yara olur, morarma olur (K 80).
- İshal olan hayvana “hamir” olmuş denir. Yediği bir şey dokunmuştur. Yeni doğum yapan koyuna keçiye bir avuç bulgur koyarlar. Damarlarını açsın diye. Onu çok koyarsan “hamir” olur (K 80).
- Nemli yem yiyen hayvan hamir olur. İshal olursa bu hayvan kurtulur yoksa karnı şişer ölür (K 80).
- İshali durmayan hayvana nar kabuğu ıslatılıp yoğrulur. O şişeye konulara içirilir (K 80).
- Öksüren, burnu akan hayvana peryavşanı kaynatılarak suyu içirilir (K 64, K 80).
- Hayvanların davranışlarına göre hastalıkları halk tarafından, sahipleri tarafından belirlenir (K 6, K 13, K 15, K 17, K 20, K 69).
- Ayağı kırılan koyuna kuzuya acı sodalı su hazırlanır. Ayakları bu suyun içine koyulur (K 6, K 13, K 15).
- Ayağı kırılan beygiri vururlar, öldürürler. Beygirin ayağı kırılınca bir daha tutmaz. Acı çekmesin diye öldürürler (K 80).
- İnekler hasta oldukları zaman sırtlarına katran sürülür (K 69).
- İneklerin tırnağı için ılık sodalı su hazırlanır (K 15).
- Büyük hayvanların, inek gibi, insanların ayağını nasıl saralarsa aynı muska yaparlar, yumurtadan vb. sarıp iyileştirirler (K 80).
- Küçük hayvanlar tavuk, culluk, kaz bunların ayağı kırıldığında sarılır. Tavuğun sarı pisliği olur, katı ve cıvık olur. Cıvık attı mı sarı açılır onu bir çuputun üstüne korlar. O çabutu kırık yerin üstüne sararlar. İplikle bağlarlar. Tavuğun pisliği üç, dört gün kalır tutar. Tavuğun kendi pisliği kendi ayağını tutar (K 80).
- Memesi mor olan ineğe tütün pekmez çalınır. Pekmez ve sirke de mor memeye uygulanır (K 6, K 13).
- Yarası olan hayvan için gres yağı kullanılır (K 15).
- Doğum yapan hayvan zorlanırsa yardım edilir. İki tahtaya bağlı iple çekilir. İki ayağından çekilerek doğumuna yardımcı olunur (K 69).
- Hayvan şab hastalığına yakalandığı zaman ümit kesilerek ölümü beklenir (K 69).

- Hasta hayvanlara yeşillik yedirilir. Özellikle marul, salatalık, mısır yedirilir (K 55).
- Hayvanı tedavi etmede yetersiz kalındığında baytar çağrılır (K 6, K 13, K 15, K 17).
- Yaşlı kadınlar koyunlara kırkma işlemi uygularlar. Hayvanın ayakları bağlanarak kırıklıkla tüyleri alınır (K 6, K 13, K 15, K 17, K 20, K 69).
- Hasta hayvan içi hocaya gidilir ve “ev sahibi muskası” yazdırılır (K 80).
- Büyük hayvanların doğumuna sahipleri yardım eder. İnek gibi. Koyun, keçi gibi hayvanlar kendi doğurur. Ilık su verilir. İlk gün nefse sayılır. Üşütmesin diye birkaç gün yabana (dışarıya) bırakılmaz. Bir avuç bulgur verilir, içi temizlensin ve sütü çok olsun diye (K 69, K 80).
- Büyük hayvanlara nazar değişmişse, insan gibi kağıt yazdırılır muska yaptırılır ve yüzerlik yakılır. Ahırın kapısında mangaldaki ateşe yüzerlik atılır. “Azara buzara, hayvanıma göz edenin gözleri kızara” denir. Hayvanın nazarı gider (K 80).
- Hasta hayvanı beslerken saman yemiyorsa, dokunmayacak kadar “tene” yedirilir (K 69).
- Hasta hayvana birkaç tane ceviz büyüklüğünde hamur yapılır ve yedirilir (K 69).
- Hayvan iştahsızsa, sancılanıyorsa, karnı şişmişse ya da memesi şişip morarmışsa iyice hasta demektir. Baytar çağrılır (K 69).
- Baytar hayvanın nallanmasına bakmaz. Hayvanı nalbant, yani “gayalci” nallar. Beygirler gayalciye götürülür, nallanır. Nal çakılmazsa beygirin tırnağı kesilmediği için yere değer ve beygir düşer ayayı kırılır. Beygiri öldürürler (K 69).
- Hayvanlarda doğum sonrası kırkı yoktur (K 80).
- Dağda karnı şişen koyunu, keçiyi çoban kovalar karnının şişi insin diye. İnmezse hayvan ölür. Ölmeden hemen önce çoban onu keser ve sahibine getirir (K 69).

3.6.3. Halk Meteorolojisi

Deney ve gözlem esasına dayanan bilimsel bilginin henüz topluma hakim olmadığı dönemlerde tabiatı gözlem ve tecrübelerle dayanarak iklimle ilgili yapılan tahminler söz konusuydu. Bugünden geriye bakıp halk meteorolojisi olarak ifade edilen bu bilgi birikimi Erman Artun şu şekilde tanımlamaktadır: “Halkbiliminin, halkın hava

olaylarını yerel deneyimlerine dayanarak değerlendirmesi, yorumlaması, sonuçlar çıkarması, bir takım mutlu ve mutsuz olaylara ön belirti sayılmasıyla ilgili geleneksel inançları, bunlara dayalı uygulamalarını derleyip değerlendiren alt dalı, halk meteorolojisi olarak adlandırılır.” (Artun, 2012, s. 250).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Malatya’da arılar fazla olursa kışın sert geçeceği düşünülür. Eğer arılar sabah kovanlarından çıkmamışlarsa ya da kovanın etrafında dönüp duruyorlarsa yağmur yağacağı düşünülür. Ayva ve kızılıcık bol olursa kış çok uzun ve sert geçer. Sinekler eve doluşmaya başlarsa havanın soğuyacağı ya da yağmur yağacağı düşünülür. Göçmen kuşlar çok olursa, o sene kış çok çetin ve uzun olur. İnekler kuyruğunu çok sallarsa yağmur yağar (Kurt, 2012, s.377).

Barak Türkmenlerinde

- Rüzgâra yel, doluya tolı, depreme yer sallanması denilmektedir (K 22).
- Şiddetli yağmur ve kar olayına “tufan oldu.” denir (25).
- Normal doluya “tolı”, küçük doluya “gıcı tolı” denir. Yağmur yavaş yağıyorsa pisen pisen, hızlı yağıyorsa selleme denir. “Ahmak yaşardan” yağmuru da vardır (K 22).
- Hızlı rüzgara fırtına, hafif rüzgara yel adı verilir (K 55).
- Dolunayın etrafı parlıyorsa senenin bereketli geçeceğine inanılır (K 55).
- Siyah bulut görüldüğü zaman “garbı karalı” yağmur geliyor denilir (K 54).
- Bir şeyin gölgesi kibleye doğru olduğunda öğlen olmuş demektir. Gölgesi bir kişinin iki katı olmuşsa ikinci vakti olmuştur (K 55).
- Kumru kuşları ötmeye başlayınca tarlada çalışma, pamukların otunu çapalama zamanı gelmiştir. Yaz mevsimi gelmiştir (K 64).
- Eylül ayında üzümler kesilip yağlanıp serilince hava önce bulutlanır “sergi bulanığı” olur. Sergi yağmuru yağar. Üzüm serdikten sonra yağın yağmura sergi yağmuru adı verilir (K 80).
- Genellikle bulutların durumuna bakılarak yağmur yağıp yağmayacağı düşünülür (K 55, K 64, K 69, K 80).
- Serçeler suda çimdiği zaman yağmur yağacağına inanılır (K 55).
- Koyunlar kulaklarını salladığı zaman yağmur yağacağına inanılır (K 69).

- Diz sızlaması, romatizma ağrması olursa yağmur yağacağı düşünülür (K 64, K 69).
- Sekizinci ayda kuyruk doğar. Üzümler yeni olduğunda yedinci ayda terazi doğar, koruklar yeni üzüm olur. Koruk olduğunda şirinleşmeye başlar ve patlamaya başlar. Buna terazi denir (K 80).
- Bir terazi doğar, 3 tane yıldız, aynı hizada ona terazi yıldızı denilir. Eskiden saat yoktu. Terazinin yerine göre ramazanda sahura kalkılır (K 80).
- Terazi doğunca üzümün olmaya başladığı anlaşılır (K 80).
- Terazi yedinci ayda doğduktan sonra sekizinci ayın onuyla on ikisi arasında kuyruk doğar ve “doğdu kuyru, kalmadı koruk” denir. Üzümler tamamen olmuştur (K 80).
- Kuyruk doğduğu gün gökyüzüne bir bulut gelirse bu bereket demektir. Yağmur bol yağacak, gün hayır olacak derler. Yani kışın güzel geçeceği ondan anlaşılır. Hareketli geçeceği kuyruğun doğduğundan belli olur. Gökyüzüne o yıldız gelince yeni yıla da girileceği anlaşılır. Kuyruk doğacağı zaman yağmur yağabilir, sel olabilir ya da çok sıcak olabilir (K 80).
- Kış günü yıldız doğmuşsa havanın ayaz olacağı anlaşılır. Yağmur yok, gece havada yıldız yoksa havanın bulutlu olacağı anlaşılır (K 80).
- Bulutlar maviyse yağmur uzak demek. Kararmışsa, aşağı sarkmışsa yağmur yakın demektir (K 80).
- Hayvanların hareketlerine göre de tahmin yapılabilir. Tavuklar bitlenir kaşınırlar. Bu tavuklarda ve culluklarda olur, kazlarda ya da büyük hayvanlarda değil. Hayvanlar tek ayağının üstüne durur. Tavuklar koşturarak kaşınır dururlar. Bitlerini yakalarlarsa yağmur yağacak denir. Akşam bitlenirse sabahtan yağar (K 64, K 69, K 80).

3.6.4. Halk Takvimi

Erman Artun halk takvimini: “Halkın, bir yıl içinde arka arkaya gelen günlerle toplumsal, hukuksal, ekonomik, tarımsal, siyasal, kültürel, dinsel ve büyüsel oluşumları tespit etmek amacıyla kullandığı geleneksel bilgi ve uygulamalar” şeklinde tanımlamıştır (Artun 2012, s. 257).

Halk takvimiyle ilgili inanış ve uygulamalar Türk dünyasının her yerinde görülmektedir. Asya'dan Balkanlara uzanan coğrafya da Türk halk inanışlarının

yansımaları olarak halk takvimini de görmekteyiz. Bu durum geçmişte Türklerin müşterek yaşam biçim olan doğayla iç içe olma durumuyla ilişkilendirebiliriz (Erca, 2006, s. 72-82).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Darende'de: Orta Karakış (Ocak), Gücük (Şubat), Mart, Lisan (Nisan), Mayıs, İlk Temus (Haziran), Orta Temus (Temmuz), Son Temus (Ağustos), İlk Güz (Eylül), Orta Güz (Ekim), Son Güz (Kasım), İlk Karakış (Aralık) (Artun, 2012, s. 259).

Giresun'da Köroğlu Köyü: Zemheri (Ocak), Gücük (Şubat), Mart, Abrul (Nisan), Mayıs, Kiraz (Haziran), Orak (Temmuz), Ağustos, Hac ayı (Eylül), Avara (Ekim), Koç ayı (Kasım), Kara kış (Aralık) (Artun, 2012, s. 259).

Erzincan'da Semek Köyü: Zemheri (Ocak), Şubat, Mart, Abril (Nisan), Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos, Eylül, Havara (Ekim), Koç ayı (Kasım), Kara kış (Aralık) (Artun, 2012, s. 259).

Muş ve çevresinde: Kanun-i Sani (Ocak), Sibat (Şubat), Adlar veya Mart (Mart), Ebrul veya Nisan (Nisan), Gulan (Mayıs), Haziran, Temmuz, Tabak (Ağustos), Eylül, Birinci Çirin veya Teşrin-i Evvel (Ekim), İkinci Çirin veya Teşrin-i Sani (Kasım), Kanun-ı Evvel (Aralık) (Boratav, 1994, s. 133-135).

Barak Türkmenlerinde

- Gaziantep Barak Türkmenlerinde resmi takvimin yanı sıra halk takvimi olarak adlandırılan geleneksel zaman adlarına da rastlanmaktadır (K 1, K 7, K 25, K 54, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80).
- Sonbahar ilk güz ayı ve son güz ayı olarak ayrılır. Sonbahar ayları ekim, kasım, aralıktır (K 77, K 78, K 80).
- Aralık ayının on birine “kara kış” girer. Kara kış on iki gün sürer (K 77, K 78, K 80).
- Aralık ayının yirmi üçüne “zemheri” girer. Zemheri 40 gün sürer. Aralık, ocak ve şubattan da iki gün alarak kırk olur (K 80).
- Zemheriden sonra şubat ayının üçüne “zibah” girer. Eskiden anlatıldığına göre o zaman Arap devenin karnına girer. Bir yere kervanla ticarete giderken kar çok yağar. Develer kırılır, insanlar ölür. Arabın birisi devenin karnını yarıp, işkembelerini karnındaki pisliği, her şeyi temizler. bir tek ciğerini içinde bırakır.

Arap devenin karnına girip, içinde yatar. Devenin ciğerini ölmek için pişirip pişirip yer. Yirmi beş gün devenin karnında kalır. Yirmibeşinci gün devenin karnından çıkar ki, bir güneş doğmuş. O anda tuvaleti geliyor. Gidiyor şeye işiyor, ağaçların dibine işer. Şubat girdiği gün ağaçlara su verilir. Ağaçlar çit vermeye başlar. Ağaçlar çitlenir, o zaman bahar gelmiş demektir (K 1, K 7, K 25, K 54, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80).

- Yaz ayları yapılan işe göre bölünür. Mercimek yolması, nohut yolması, arpa yolması, buğday yolması, fıstık zamanı, sergi zamanı (üzüm sergisi) harman zamanı şeklinde söylenir (K 69, K 77, K 78, K 80).
- Mart ayı çıkınca “kazma küre kürek kırıldı” denir. Yakacak bir şey kalmadığı için kazma kürek bile yakılır. Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır diye atasözü vardır (K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80)..
- Günler, Sed Cumartesi, ahad Pazar, ismeyin Pazartesi, telefe Salı, izbahar Çarşamba, hamis Perşembe ve Cuma diye adlandırılır.
- Eskiden insanların doğum zamanı da köydeki iş zamanlarına göre söylenirdi. Güller açıldığında, mercimek yolmasında, arpa yolmasında, buğday yolmasında, harmanda, fıstık vaktinde, üzüm vaktinde, sebze vaktinde doğmuştu şeklinde söylenirdi (K 1, K 7, K 25, K 54, K 55, K 64, K 69, K 77, K 78, K 80).

3.6.5. Halk Mimarisi

Halk bilgisi malzemelerinin alt başlıklarından birisi de halk mimarisidir. Mine Baran halk mimarisini tanımlarken “genel etmenler altında gelenekselleşen anonim bir tasarım sürecinde oluşan bir mimari” (Baran, 2006, s. 141-147) tanımlamasına gitmiştir. Baran, halk mimarisinin “söz konusu toplumun değer yargılarını, dünya görüşlerini, gelenek-görenek ve inanç sistemlerini, aile ve akrabalık bağlarını, komşuluk ilişkilerini anlamada en önemli veriler” (Baran, 2006, s. 141-147) şeklinde tasvir etmiştir. Bu anlamda halk mimarisinin doğrudan bir ihtiyacın karşılanması maksadıyla ortaya çıktığını ve bu ihtiyaç karşılanırken de sosyal ve beşeri şartların esas alındığını söyleyebiliriz.

Henry Glassie halk mimarisi üzerine değerlendirme yaparken yapıların tıpkı şiir veya törenler gibi kültürü yapan öğelerden olduğunu ifade etmiştir. Halk mimarisi kolektif bir anlayışın ürünüdür ve bundan dolayı da kültürün bir anlamda kalıbı mahiyetindedir (Glassie, 2003, s. 73-75).

Anadolu Türk Halk Kültüründe

Şanlıurfa'daki Harran evleri halk mimarisinin örneklerindedir. Harran evleri sur duvarlarının içinde yer alan toplu ve sık dokulu bitişik yapılarıdır. Meskenlerin yan yana ve bitişik olmasının nedenlerinden birisi de halkın aynı aşirete mensup olmasıdır. Evler küçük yollara, yollar da büyüklü küçüklü meydanlara açılır. Bu mekânlar halkın sosyal ilişkilerinin yoğun olduğu yerlerdir (Baran, 2006, s. 141-147).

Barak Türkmenlerinde

Halk mimarisi öncelikle yaşanan fiziki şartların ürünü olarak ortaya çıkan doğrudan insanların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik oluşan yapılarıdır. Barak Türkmenlerinin ev yapım şekillerine ve yerleşim biçimlerine bakıldığında da aynı gereksinimlerin sonucu ortaya çıkmış yapılar görülmektedir. Halk mimarisinin genel karakteristiğinde geleceğe bir yapıt bırakmaktan ziyade ihtiyaçları karşılayacak mahiyette olmasıdır.

Barak Türkmenlerinin geçmişte konargöçer yaşam tarzıyla hayatlarını sürdürmüş bir topluluktur. Dolayısıyla mimari anlamda Barak Türkmen kültürünün geçmişinde bir yapılaşmadan söz etmek de mümkün değildir. Osmanlı Devleti Barak Türkmenlerini bugün bir kısmı Suriye sınırının diğer tarafında kalan coğrafyaya iskân etmiştir. Bu bölge iklim şartlarının zor olduğu kurak iklim şartlarının hakim olduğu bir coğrafyadır. Bölgenin bu fiziki şartları aynı coğrafyada yaşayan diğer topluluklarında mimari yapılaşmasını etkilemiştir.

Barak Türkmenlerinin yaşadığı bölgenin su ve bitki örtüsü bakımından fakir olması yerleşme tipini doğrudan etkilemiştir. Su sıkıntısının olması, Barak ovasında toplu yerleşmelerin oluşmasını sağlamıştır. Anadolu'nun dağlık, su ve bitki örtüsü bakımından zengin bölgelerinde dağınık yerleşme tipi hâkimdir. Barak ovasındaki bu durum aynı zamanda Barak Türkmenlerinin ev yaparken kullandıkları malzemeyi de etkilemiştir. Geçmişte Barak ovasında ulaşım imkânlarının kısıtlı olmasından dolayı bölge dışından yapı malzemesi getirilmesini de zorlaştırmıştır. Bundan dolayı da Baraklarda yapı malzemesi olarak kerpiç kullanılmıştır. Kerpiçten yapılan evler ise çok uzun süre ayakta kalamamıştır. Köyler eskiden kalma taştan yapılmış ev çok azdır. Ev yapılırken uzak mesafelerden taş ya da diğer yapı malzemelerinin getirilmesi hem zor hem de masraflıdır. Barak ovasında evler bir avlu içerisinde ve tek katlı olarak bölüm

bölüm yapılmıştır. Avluda ocaklık ayrı bir yer olarak yerleştirilmiştir. Barak halk mimarisinde Barak odalarının ayrı bir yeri vardır. Barak odası dışardan gelen erkek misafirlerin ağırlandığı odadır. Bu oda avlunun bir kenarında veya dışında evin çok yakınında yapılır. Geleneksel yapıdaki evlerin tavanları direkler kaplanır. Evlerin hem avluya hem de dışarıya bakan pencereleri vardır.

Barak ovasındaki yapılaşma geleneksel kerpiç evlerinden hızla briket ve tavanı betonla örtülen ev biçimine geçilmektedir. Bölgedeki sosyo-ekonomik yapının iyileşmesi, ulaşım imkânlarının artması, teknolojik imkânların genişlemesi ve insanların ihtiyaçlarının artmasıyla geleneksel Barak halk mimarisi de dönüşmeye başlamıştır. Tek katlı yapıların köylerde iki bazen üç katlı evler yapılmaya başlanmıştır. Köylerdeki alt yapı imkânlarının gelişmesi ve suyun daha uzaklara götürülebilmesi de bunda etkili olmuştur. Ekonomik durumu iyi olan aileler eski kerpiç evleri yıkarak yeni evler yapmaktadırlar. Kerpiç evlerin en son yıkılan bölümleri Barak odalarıdır. Odalar avlunun bir kenarına veya dışına yapıldığı için yapılan yeni evin de kenarında kalmaktadır. Netice itibariyle Barak ovasında geleneksel halk mimarisi hızla kaybolmaktadır. Öte yandan yapılan yeni evler de Barak Türkmenlerinin ihtiyaçlarını karşılayacak niteliktedir.

3.6.6. Halk Hukuku

Erman Artun halk hukukunu “bir bölgede, bir yörede yaşayan halkın, mahkeme edilmesi gereken bir sorunla karşılaştığında, mahkemeye ulaşamadığı ya da ulaşmak istemediği durumlarda, sorunun yörede, bölgede, köyde halk tarafından oluşturulan bir mahkeme ile çözümlenmesine” (Artun, 2012, sç 256) şeklinde tanımlamıştır. Yazılı hukuk kurallarının toplumsal yapıya nüfuz etmediği dönemlerde sözlü hukuk kuralları toplumsa düzeni sağlamıştır. Bu kurallar halk hayatının her alanına yansımış ve halk hayatını tanzim etmiştir. Bugün de özellikle kırsal kesimlerde halk hukuku olarak nitelenen sözlü kurallar geçerliliğini yazılı hukukla birlikte korumakta, hatta bazı durumlarda yazılı olmayan kurallar daha belirleyici olmaktadır.

Halk hukuku bir anlamda kolektif bir sözleşmenin de ürünüdür. Bu sözleşme uzun zaman diliminde örtük bir toplumsal anlaşmaya dayanır. Bu anlamda geçmişten gelen kurallar bugünün yaşantısını da şekillendirir. Gelenek çevresinde halk hukukunun kurallarına uymayan bireyler yine örtük bir sözleşme mahiyetindeki yaptırımlarla karşılaşılır. Bu yaptırımlar, “kınama, ayıplama, toplumsal baskı, toplum dışına itme, para cezası vb. şekillerde” olabilir (Artun, 2012, s. 257).

Muğla Tahtacı Türkmenlerinde “davalı, meydana getirilmeden önce, soyundurulur ve belden aşağı bir peştamal ile örtülür, boynunda bir iple süründürülerek eşikten içeri girdirilir. Yirmi dört okkalık (48 kg 584 gr) iki taş boynuna asılır ve ayağı aldırılır. Bu arada zakir on iki imam faslına duvaz başlar. Diğer cezalar arasında, hırsızlık yapanın ellerinin ve ayaklarının kızgın saçla dağlanması, kaza ile adam öldürenin bilek ve pazularının kızgın bıçak ucuyla çizilmesi, yalan söyleyenin dilinin ve avurdunun kızgın kıskaçla çekilmesi, zina edenin cinsel organının dağlanması yer alır.” (Önal, 2013, s. 343-366).

Gaziantep Baraklarında halk hukukunu miras, kan davası, boşanma ve toplumsal ilişkiler başlıklarında ele alabiliriz.

3.6.6.1.Miras

- Ölmeden önce genellikle sözlü olarak miras dağıtılır. Ölecek olan kişi sözlü olarak miras bırakır. Vasiyetname çok görülmez (K 69, K 72, K 80, K 82, K 90, K 94).
- Herhangi bir şey belirtmeden ölüm olursa ailenin büyükleri toplanarak mirası böler(K 69, K 72, K 80, K 82, K 90, K 94).
- Erkek çocuklar arasında miras paylaşılır. Kız çocuğuna miras bırakılmaz(K 69, K 72, K 80, K 82, K 90, K 94, K 102, K 138).
- Eskiden kız çocuğunu hiç miras bırakılmazken artık günümüzde kızlara da miras bırakılmaya başlanmıştır (K 69, K 72).
- Erkek çocuk yoksa kızlara miras kalır (K 69, K 72, K 80).
- Birden fazla eşi olan erkeğin ölümü sonucu miras, daha önceden sözlü olarak ifade edilmemiş, vasiyetname yazılmamışsa nikâhlı eşine ve tüm çocuklarına dağıtılır. İki eşi olan erkek adaletli davranıp ikinci eşine mal düşmediği için herhangi bir şeyi (ev, arsa, tarla) kadının üzerine tapu eder (K 69, K 72, K 80, K 82, K 90, K 94).
- Evlat edinilen çocuğa da miras bırakılır. Evlat edinilen çocuk ile öz çocuklar arasında mirasta hemen hemen pek fark olmaz (K 72, K 80, K 82).
- Hiç çocuğu olmayanın mirası, eşi ve kendi kardeşleri arasında paylaşılır. (K. 5, K 8, K 9, K 72, K 80, K 82).
- Barak'ta kız çocuklarında erkek kardeşlerine karşı sevgi ve hürmetleri fazladır. O derecedeki, kız çocuklar, erkek kardeşleriyle mirasçı oldukları vakit miras

almazlar. Ana veya babalarından kalan mirasın tamamını erkek kardeşlerine bırakırlar. Çünkü erkek kardeş baba evinin temelidir, esasıdır. Kız ise, geçicidir, el oğlunun malıdır. Kızın kocasına “el oğlu” denilir. Türkmen ve Baraklarda, kadın akrabalığına da pek itibar etmezler. Aslolan kan hısımlığıdır. Sıhri hısımlığın kıymet derecesi pek azdır (Şahin, 1962, s. 77).

3.6.6.2. Kan Davası

- Bölgede eskiden kan davası vardı. Kan davaları yakın döneme kadar devam etmiştir (K 1, K 3, K 17, K 22, K 57, K 69, K 138).
- Kan davalıları barıştırmak için, büyükler, sözü geçen insanlar bir araya gelir. Kurbanlar keserler, yemek verirler. Kuran’a el bastırılır ve barıştırılır (K 1, K 3, K 17, K 22, K 57, K 69, K 138).
- Kan davasının sürdürülmesinde laf taşıyan insanların etkisi vardır (K 17, K 22, K 57, K 69).
- Aşiretten toplanan kan parası ile tam çözüme ulaşılmısa da davada yumuşama olur.(K 2, K 1, K 3, K 17, K 22, K 57).
- Türkmenler intikamcıdır. İntikam ve ahlarını kimsede koymazlar. Kısasa-kısas esası caridir. Başa-baş, göze-göz, cana-can usulü vardır. Kana kan katmak lazımdır. Türkmenlerden birisi başka bir kabile tarafından öldürülürse, ölenin intikamını almak lazımdır. Buna ”hayf” almak denilir. Öldürülenin babası, kardeşi veya akrabalarından birisi, öldüren taraftan bir veya birkaç tane öldürmelidir. Birisinin kolu kırılmış veya gözü çıkmış ise; karşı taraftan da birisinin kolu kırılıp, gözü çıkmalıdır. Ölenle, öldürenin kabile mensupları da birbirlerine düşman olurlar. Her nerede birbirlerine rastlasalar, öldürmek veya yaralamak isterler. Buna “kan gütmeye” veya “kan davası” denilir. bir kan davası senelerce devam eder. intikam alınmadığı takdirde; ölenin akrabaları, intikam alıncaya kadar yas tutarlar. Ölenin anası, babası, kardeşleri siyahlar giyinir, yalın ayak, baş açık gezer, saç sakal uzatırlar. Gülmezler, neşelenmezler, düğün ve dernek yapmazlar. Yas tutma 7 seneye kadar devam eder (Şahin, 1962, s. 78).
- Cumhuriyet döneminden önce oldukça uzun süren ve çok kanlı çatışmalara neden olan kan gütmeye olayı günümüzde azalmıştır (Çavaz, 1983b, s. 43).
- Aşiretten, obadan, ya da oymaklardan birinden bir kişi öldürülürse, yakını olan aşiret, oba veya oymak kan gütmeye başlar. Türkiye genelinde kan davası

olayının tipik ve kendine özgü kuralları olan bir örneği de Barak'ta yaşanır (Çavaz, 1983b, s. 43).

- Yıllarca süren karşılıklı adam Öldürmeler birçok suçsuz in-sanın yok yere ölmesine neden olmaktadır (Çavaz, 1983b, s. 43).
- Kan bahası olayı bittikten sonra en son suç işleyen kişi karşı tarafa giderek, «İşte silahım, o insanı bu silahla vurdum. Allah da öldürdü. Beni affedin» der. Silahını karşı tarafın ileri gelen kişisine verir. Silahı alan, herkesin huzurunda yüksek sesle «Affettim» demek zorundadır. Bundan sonra af dileyen kişi bir beyaz bayrak gönderir. Bu bayrak bir atın üzerinde tüm aşirete gösterilerek, barışıldığı duyurulur (Çavaz, 1983b, s. 43).
- Eskiden bir Barakın konuğu öldürülürse, kendi ailesinden biri öldürülmüş gibi kan davası güdüldü (Çavaz, 1983b, s. 43).
- Bir oymağın adamları diğer bir oymaktan birisini öldürürlerse adamı öldürülen aşiretten kim olursa olsun fırsat bulurlarsa birisini öldürmek için; çalışırlar ve böylelikle bu iki aşiretin arası açılır, aralıkta gerginlik genişler, öyle ki muhabere şeklini alacak kanlı döğüşler olur. Fakat diğer aşiretler çok zaman buna meydan vermez araya girerler, adamı ölen aşirete barışılması için ricada bulunurlar. Ölen adamın şahsına göre kanının bahası kesilir, meselâ alelâde bir adam ise yirmi keseyi geçmez. Fakat kahramanlıkları görülmüş, oda sahibi yani bir göztaşı olabilmiş ise de bu adamın kanının pahası miyancı aşiretlerin takdirine bağlıdır. Böyle bir adam kanı on, elli hatta yüz adam kanı sayılabilir (Özbaş, 1962, s. 43).
- Her iki taraftan adam öldürülmüş ise barış yapılırken bunlar karşılaştırılır; Her kimi ölen adamı çok çıkarsa ona göre rakip aşiretten kan istemekte haklıdır. Bir adam diğer aşiretten birisinin bir tek dişin çıkarırsa bunun kıymeti bir kese paradır. Bir göz, el, ayak yarım kan sayılır. Kanın yarısın katli bizzat işleyen adam, diğer yarısını da mensup olduğu oymak verir. Para verilerek barışıldı mı, maktul tarafı katil tarafına ziyafet vermek mecburiyetindedir. Burada katil olan kişi silahını karşı tarafın en yaşlısına teslim eder ve her iki aşirette de beyaz bayrak dolaştırılır (Özbaş, 1958, 43) .

3.3.6.3. Boşanma

- Eskiden boşanma hiç olmazdı. Şimdi de çok boşanma olmamaktadır (K.1, K 2, K 22, K 54, K 55, K 69, K 80, K 101, K 102, K 112, K 141).
- Boşanan kadın da erkek de toplum tarafından ayıplanır (K.1, K 2, K 22, K 54, K 55, K 69, K 80, K 101, K 102)
- Geçimsizlik, şiddet, aileler arası problemler boşanma sebepleri olur (K.1, K 2, K 22, K 54, K 55, K 69, K 80, K 101, K 102).
- Boşanmayı önlemek için aile büyükleri bir araya gelir (K 22, K 54, K 55, K 69, K 80).
- Dini nikahlı olanların boşanması dine uygun olarak yapılır. Üç defa “Falanın kızı benden boş” denilir (K 55, K 69, K 80).
- Değişik olarak evlenme olduysa, bir taraf boşandığında diğer tarafta eşinden boşanır. Değişik olduğu durumlarda başlık parası da iade edilir (K.1, K 2, K 22, K 54, K 55, K 69).
- Değişikte bir kadın öldüyse, diğer taraf başlık parasının iadesine yardım eder (K 2, K 22, K 54, K 55).
- Boşanan kadın ailesinin yanında oturur. Haksızlık görmüşse kadına iyi niyetle yaklaşılır (K.1, K 2, K 22, K 54, K 55, K 69, K 80, K 101, K 102).
- Türkmenlerde, kadın boşamak çok ayıptır. Gerçi evlenmede, resmi usullere pek ehemmiyet vermezler, daima eski usul dini nikâhla evlenme olur. Onlar için aslolan dini evlenmedir. Öbür evlenme sadece bir şekilden ibarettir ve hatta resmi evlenme adeta bir külfettir. Resmi evlenme usulüne “izinname” derler. Çok defa bu izinnameden, eşlerin haberi dahi olmaz. Bir takım matbu kâğıtlar, muhtarlar tarafından doldurulur, altı mühürlenir nüfus kütüğüne bile tescil edilmeden, bu kâğıtlar evin bir köşesine saklanır. Fakat bütün bunlara rağmen söz muteberdir. Din kuvveti altında sözlü anlaşma muteberdir. Karı-Koca, imam huzurunda, Allah’ın emriyle, peygamberin kavli ile aldım kabul ettim dedikten sonra evlenme tamam olmuştur. Artık ölünceye kadar müşterek hayatları devam eder (Şahin, 1962, s. 72).

3.6.6.4. Toplumsal İlişkiler

- Barak Türkmenlerinin toplumsal ilişkilerinde halk hukuk olarak tanımlanan geleneksel kurallar etkilidir. Köy içerisinde veya başka bir köyle herhangi bir

sebepden sorun yaşandığında ileri gelen söz sahibi kişilerin tutumu önemlidir. Barak odasında büyükler bir araya gelir ve orada alınan karara herkes uygmak zorundadır (K 69, K 138).

- Ortak bir meradan yararlanma vardır. Belirlenen ortak merada herkes koyunlarını, ineklerini, keçilerini otlatır. Bu merayı kimse sahiplenemez. Biri sahiplene kalkıştığında sorun çıkar (K 69).
- Ortak çoban tutma vardır. Tutulan çobanlar hayvan rahatsızlığından anlayan, hayvanlara zarar vermeyen toplumun güvendiği kimselerdir.(K 4, K 69).
- Eskiden Barak'ta bir kıza sarkıntılık yapmanın cezası, eylemi yapan kişiye ait olan atın kuyruğu kesilerek verilir. Bu adet oldukça eskidir. Çünkü eskiden at çok kullanılan bir ulaşım aracıydı. Dolayısıyla bu ceza çok çabuk yankı bulur ve at sahibine aşağılayıcı bir gözle bakılırdı. Eski bir adet olmasına rağmen kulaktan kulağa yayılarak günümüze kadar ulaşmıştır (Yıldırım, 2011, s. 70).

3.6.7. Değerlendirme

İnsanın yeryüzündeki var oluş serüveni düşünüldüğünde bilimsel bilginin insan hayatına hâkim olmaya başlamasının çok yakın bir tarihe denk geldiği anlaşılmaktadır. Bugün insan hayatının her aşamasında deney ve gözlem esasına dayalı fen bilimlerinin ve sosyal bilimlerin bir şekliyle etkisini görmemiz mümkündür. Geçmişte ise bunun yerini, gündelik tecrübeler sonucu uzun bir zaman diliminde birikmiş olan halk bilgisi olarak ifade edilen deneyimler tutmaktaydı. Toplumların bireysel ve müşterek tecrübelerinin toplamı olan bu unsurlar bugün de toplum hayatında bilimsel bilgiyle eş zamanlı olarak yer alabilmektedir.

Halk bilgisi insanların yaşadıkları coğrafi, sosyo-ekonomik ve toplumsal koşullar karşısında gündelik sorunlarına buldukları çözümlerin toplamıdır. Uzun tecrübelerin sonucu olduğu için halk bilgisi unsurları, toplum hayatında işlevi olan ve doğrudan çözüme yönelik bir takım inanış ve uygulamaları içerir.

Bu bağlamda Gaziantep Baraklarında halk hayatına bakıldığında tıbbi uygulamalardan halk hukukuna kadar pek çok başlıkta söz konusu halk bilgisi unsurlarının kısmen de olsa geçerliliğini koruduğunu görmekteyiz. Barak Türkmenleri geçmişte konargöçer bir toplum olduğu için doğayla doğrudan içi yaşamıştır. Bu durum da sözlü gelenekten beslenen halk bilgisi unsurlarının Barakların hayatını şekillendirmesini sağlamıştır. Zira yerleşik toplumlarda olduğundan daha fazla halk

bilgisi uygulaması göçerevli toplumların hayatında mevcuttur. Hem doğayla hem de hayatın diğer şartlarıyla mücadele etmek konargöçer toplumların hayatını daha da zorlaştırmıştır. Bu zorluklara bulunan çözümler nesilden nesile aktarılarak geçerliliğini muhafaza etmiştir.

Modern tıbbın olmadığı dönemler insanlar hastalıklardan korunmak veya hastalıkları tedavi etmek için geçmişten gelen tecrübeler sonucu elde ettikleri birtakım bilgileri kullanmaktaydılar. Bu bilgiler, bugün de çoğu bölgede modern tıp uygulamalarıyla eş zamanlı veya modern tıbbın çare bulamadığı durumlarda alternatif tıp ya da geleneksel tıp yöntemleri olarak uygulanabilmektedir. Barak Türkmenlerinin hayatında söz konusu halk hekimliği inancı ve uygulamalarının geniş yer tuttuğunu görmekteyiz. Barak Türkmenlerinin konargöçer dönemden getirdiği halk hekimliği uygulamaları yerleşik hayata geçtikten sonra da zenginleşerek devam etmiştir. Bu halk hekimliği uygulamalarının bir kısmı dini mahiyet taşıırken bir kısmı doğadaki bitkilerle yapılan “em”lerden oluşmaktadır. Bugün modern tıbbın ortaya koyduğu ilaçlar da önemli ölçüde geçmişten gelen tecrübeler ve doğadaki bitkilerden hareketle üretilmektedir. Baraklarda doğum sonrasında anneye yapılan uygulamalardan başlayarak insanın başına gelen bütün durumlarda halk hekimliği uygulamalarını görmek mümkündür. Annenin yatırıldığı “höllük” denilen kızgın toprak annenin daha çabuk iyileşmesini ve acılarının azalmasını sağlamaktadır. Barak halk hekimliği uygulamalarının bir kısmı İslâm öncesi inanç sistemlerinin izlerini de taşımaktadır. Buna bazı hastalıkları dağlama yöntemiyle iyileştirme usullerini örnek verebiliriz. Kızgın bir şiş veya iğne hastanın vücudunun çeşitli yerlerine batırılarak hasta iyileştirilmeye çalışılmaktadır. Aynı şekilde Şamanist dönemle ilişkilendirilebilecek olan birtakım dini uygulamalar da mevcuttur. Hasta olan birisinin şıha götürülmesi, orada yapılan bazı uygulamalar, kâğıt yazdırılıp muska yapılması İslâm dini iklimi içerisinde zikredilse de eski inanç kalıntıları olarak dikkat çekmektedir. Aynı şekilde hastalıktan korunmak maksadıyla veya nazar değmesi yoluyla hasta olan bir kişiyi sağaltmak amacıyla kurşun dökülmesi, üzerlik yakılması da bu durumu örneklendirebilir. Soğuk algınlığı, sarılık, temre, vücuttaki kırık-çıkıklar, yürüyemeyen çocuk vb pek çok hastalık, Baraklar halk hekimliği adı altında sıraladığımız uygulama ve inanışlar vasıtasıyla tedavi edilmektedir. Psikolojik rahatsızlıklarda daha çok dini-mistik uygulamaların yapıldığı görülmektedir. Baraklar yerleşik hayata geçtikten sonra da yerleşim bölgelerinin kırsal olması ve ulaşım imkânlarının zorluğu, ekonomik durumun iyi olmaması gibi nedenlerden dolayı yakın döneme kadar geçmişten gelen

tedavi yöntemlerini muhafaza etmişleridi. Bugün için ise söz konusu tedavi yöntemleriyle modern tıp uygulamaları eşzamanlı olarak Barakların hayatında yer tutmaktadır. Özellikle köylerde geleneksel yöntemlerin çare olmadığı durumlarda doktora müracaat edilmektedir. Ulaşım olanakların artması ve bölgedeki sosyo-ekonomik durumun iyileşmeye başlaması da insanların modern tıbbın olanaklarından faydalanma oranını arttırmıştır.

İnsanın hastalıklardan korunması ve hasta olduğunda tedavi edilmesi için uzun tecrübelerin sonucu olan halk hekimliği uygulamaları, hayvan hastalıkları için de gelişmiştir. Hayvan hastalıklarını sağaltma yöntemler halk veterinerliği adı altında toplanmaktadır. Geçmişte göçerevli yaşayan ve hayvancı bir toplum olan Barak Türkmenleri, hayvan hastalıklarını sağaltma yöntemlerini yerleşik hayata da taşımıştır. Bugün köylerde tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlayan Barak Türkmenleri, hayvan hastalıkları konusunda geleneksel olarak bu konularda uzmanlaşmış olan baytarlardan yardım almaktadır. Onun dışında hayvan sahibi herkes genel olarak hastalıklarla ilgili birtakım uygulamaları bilmektedir. İnsanda olduğu gibi hastalıklardan korumak veya hastalığı tedavi etmek için hayvanlara da muska yapılmakta, üzerlik yakılmakta ve hayvana nazar boncuğu takılmaktadır. Hayvanlara da nazar degeceği inancı vardır. Beygirin ayağı kırıldığında, tekrar iyileşmediği için, hayvanın acı çekmemesi maksadıyla öldürülürken diğer hayvanlardaki kırık ve çıkıklar tedavi edilmektedir. Hasta olan koyun keçi gibi hayvanlara ceviz büyüklüğünde hamur yedirilmektedir. Dağda çobanlar hayvanın ani hastalığı karşısında çözüm bulamadığında kesip sahibine getirmektedir. Doğum yapan büyükbaş hayvana sahibi yardım etmektedir. Barak Türkmenlerinde hayvan hastalıklarıyla ilgili olarak bugün geleneksel çözüm yollarının yanı sıra modern veterinerlik uygulamalarından da faydalanılmaktadır.

Doğayla iç içe yaşam, coğrafi şartlar ve iklim koşulları, insanların havayla ilgili tahminler yapmalarını da zorunlu kılmıştır. Konargöçer toplumlarda hayvan sürülerinin ve göç yollarının kontrolünün zorluğu hava olaylarını önceden tahmin etmeyi gerektirmiştir. Tarımla uğraşan toplumlarda da aynı şekilde hava tahminleri önem taşımaktadır. Gök cisimlerinin ve hayvanların hareketlerine, bitkilerin durumuna bakarak hava tahminleri yapılmaktadır. Barak Türkmenlerinde halk meteorolojisinin örnekleri görülmektedir. Hayvanların hareketlerine göre hava durumu ile ilgili tahmin yapılabilmektedir. Koyunlar kulaklarını salladıklarında ya da bitlenen tavuklar kendi bitlerini döküp yakalamaya başladıklarında yağmur yağacağı söylenir. Bulutların rengi ya da hareket ettikleri yön de hava tahmini yapılmasını sağlamaktadır.

Halk hayatında diğerk önemli bir başlık da halk takvimidir. Barak sözlü geleneğinde halk takvimiyle ilgili uygulamalar, eskiden kalan birtakım tecrübelerin devamı niteliğindedir. Resmi takvimin yanı sıra halk hayatında yılın mevsimlere, aylara ve günlere bölümlenmesinde geleneksel alışkanlıklar devam etmektedir. Özellikle köylerde yaşlı insanlar hala bu bölümlenme ve adlandırmaları kullanmaktadır. Eskiden günler, Sed, ahad, ismeyin, telefe, izbahar, hamis ve Cuma şeklinde adlandırılmaktaydı. İnsanların doğum zamanı da köydeki iş zamanlarına göre söylenirdi. Güller açıldığında, mercimek yolmasında, arpa yolmasında, buğday yolmasında, harmanda, fıstık vaktinde, üzüm vaktinde, sebze vaktinde doğmuştu şeklinde insanların doğum tarihi yapılan iş dönemine göre ifade edilmekteydi. Bu durum bugün orta yaş ve üzerindeki insanlar için hala geçerliliğini korumaktadır.

Halk mimarisi adı altında toplanan halkın yaşam alanı olarak ortaya koyduğu yapılar, doğrudan ihtiyaçları karşılamaya yöneliktir. Bu bakımdan söz konusu yapıların estetik değer taşıması ya da uzun ömürlü olması ikinci plana atılmıştır. Halk mimarisi halk kültürünün yaşam alanlarından birisi olarak kültürün önemli parçalarındandır. Barak Türkmenleri yerleşik hayata geçtikleri coğrafya itibariyle kurak ve sudan yoksun bir bölgede yaşamaktadırlar. Bu coğrafi ve iklim şartları mimari yapılaşmayı da etkilemiştir. Geleneksel Barak evleri kerpiçle yapılmıştır. Bölgenin ormanlık alan olmaması, eskiden taşıma imkânlarının zor olması ve sosyo-ekonomik yapının iyi olmaması gibi nedenler, ev yapımında taş ve kereste yapımını zorlaştırmıştır. Yirmi otuz yıl öncesine kadar köylerde çok az taş ev bulunmaktaydı. Bugün bu durum tersine dönmüş durumdadır. Köylerde kerpiç evler yıkılarak hızla briket ve betondan evler yapılmaktadır. Barak ovası olarak adlandırılan bölgedeki yerleşme tipi de su sıkıntısından dolayı toplu yerleşme biçimindedir. Bu durum aynı köydeki ailelerin yakın aile ve aynı oymağa bağlı olmasıyla da ilgilidir.

İnsanların bir arada yaşayabilmelerinin yolu belirli kuralların olması ve toplumdaki bütün fertlerin bu kurallara uyum göstermesiyle mümkündür. Yazılı hukuk kuralların toplumlara hâkim olmadığı dönemlerde sözlü hukuk kuralları geçerliydi. Bu kurallar bütününe halk hukuku denilmektedir. Barak Türkmenlerinin hayatında bugün dahi sözlü hukuk kurallarının geçerliliğini muhafaza ettiğini görmekteyiz. Miras paylaşımı, kan davası, boşanma ve toplumsal ilişkilerde yazılı olmayan kurallar, Barak Türkmenlerinin hayatına geçmişten bugüne yön vermiştir. Bugün gelinen noktada okuma yazma oranının artması, şehirleşme ve ulaşım imkânlarının gelişmesi neticesinde Barak Türkmenlerinin hayatının daha fazla yazılı hukuk kurallarına göre şekillendiğini

görmekteyiz. Ancak halen köy ve köy çevresinde sözü geçen kişilerin Barak odasında bir araya gelip aldığı kararlar geçerliliğini korumaktadır. Kan davası ölümlere neden olan olaylar artık Barak ovasında rastlanan bir durum değildir. Bu tür adli olaylarda doğrudan jandarma veya polise başvurulmaktadır. Geleneksel hukuk anlayışı miras paylaşımı gibi konularda ise kısmen devam etmektedir. Kız çocukları yasal hakları olmasına rağmen, toplum tarafından ayıplandıkları için, kendilerine verilene razı olmakta veya doğrudan bu haklarından vazgeçmektedirler.

3.7. Oyun ve Eğlence

Oyun kelimesi Türkçe sözlükte şu şekilde tanımlanmıştır: “1. Zaman geçirmeye yarayan, belli kuralları olan eğlence. 2. Kumar. 3. Şaşkınlık uyandırıcı hüner. 4. Tiyatro veya sinemada sanatçının rolünü yorumlama biçimi. 5. Müzik eşliğinde yapılan hareketlerin bütünü 6. Sahne veya mikrofonda oynamak için hazırlanmış eser, temsil, piyes. 7. Bedence ve kafaca yetenekleri geliştirmek amacıyla yapılan, çevikliğe dayanan her türlü yarışma 8. Hile, düzen, desise, entrika 9. (güreşte) Hasımını yenmek için yapılan türlü biçimlerde şaşırtıcı hareket 10. (teniste) Taraflardan birinin dört sayı kazanmasıyla elde edilen sonuç.” (T.S., 2005, s. 1526).

“Oyun ve Bügü” adlı çalışmasında oyun kelimesinin çeşitli bakımlardan üzerinde duran Metin And, diğer dillerle Türkçe arasındaki karşılıklarının mukayesesini yapmış ve Türkçe’de oyun kelimesinin geri planındaki zengiliği izah etmiştir. And, oyun sözcüğünün Orta Asya Şamanizmi ile olan ilişkisini açıklamış ve “Türkistan’da Şaman töreninin tümüne oyun deniliyordu” tespitini yapmıştır (And, 2012, 36-37).

Pertev Naili Boratav da oyun gelimesinin Türkçedeki anlam genişliğine dikkat çekmiş ve oyunun bir yanıyla hile, düzen anlamlarında kullanılırken bir yanıyla da yasa, deyim, tiyatro, karagöz, kukla, orta oyunu gibi seyirlik gösteriler için kullanıldığını ifade etmiştir. Boratav oyunun dans anlamına da dikkat çekmiş ve çocukların ve büyüklerin “günlük yaşam didinmelerinden ayırabildikleri boş zamanlarında herhangi bir üretim çabası ya da başka bir hizmeti zorunlu kılmadan sadece eğlenme yolu ile dinlenmelerini sağlayan eyleri” de oyun olarak tesvir etmiştir (Boratavi 1994, 232).

And oyunun bugün kapsadığı anlamların zeminin şu şekilde açıklamıştır:

“Oyun sözcüğünün çeşitli anlamları düşünüldüğünde bunların hemen pek çoğunun şamanın büyüsel törenindeki çeşitli öğelerde içerildiği görülür. Şaman bu törende dans ediyor, ses ve çalgı ile müziğini yapıyor, yüz kaslarını kullanarak, karnından sesler çıkararak taklit ve

dramatik öğelere başvuruyor ve şiir okuyordu, böylece oyun sözcüğü ile tiyatro, dans ve türlü seyirlik oyunların kökeni, şamanda ve onun eylemlerinde toplanmış oluyordu.” (And, 2012, 37).

Öte yandan oyunla ilgili yapılan tanımlamalarda oyunu bir boşalma, kimi enerji fazlasını atma, çocukların büyürken acıyı hissetmemeleri için fizyolojik bir etki, taklit içgüdüsünün doygunluğunu sağlamak gibi oyunun farklı yönlerine dikkat çekilmiştir. Yine And’ın aktardığına göre oyun, genç insanın ya da hayvanın ileriki yaşamının gerektirdiği uğraş ve eylemlere bir hazırlıktır (And, 2012, s. 27).

İnsanlık tarihi boyunca birbirine benzer şekilde yeryüzünde oyun oynandığını belirten Nebi Özdemir oyunu, “toplumun (çocuk-geç-yaşlı, kadın-erkek, idareci-tüccar, öğrenci-işsiz, zengin-fakir, köylü-kentli vb.) bütün kesimleri veya üyeleri tarafından zevk almak amacıyla gerçekleştirilen gönüllü bir etkinlik” olarak tanımlamıştır. Özdemir oyun kelimesinin Türkçenin en eski kelimelerinden olduğunu belirtmiş ve kelimenin Türk dünyasında eskiden olduğu gibi bugün de oyun kavramını ifade etmek için aynı kelimenin kullandığını söylemiştir. Ayrıca oyun kelimesi Türk kültür tarihinin temel yazılı eserlerinde mevcuttur (Ödemir, 2006, s. 21).

Metin And Haizinga’nın “Homo Lundens” adlı esereinden hareketle oyunun üç önemli özelliğinin olduğunu vurgulamıştır. Buna göre oyun, isteğe bağlı gönüllü bir eylem, gerçek ve günlük yaşamdan değişik, kendine özgü yer ve süreyle sınırlı oluşu bakımından dikkat çekicidir (And, 2012, s. 28).

Barak Türkmen kültüründe oyunla ilgili tanımlarda karşımıza çıkan bütün unsurları görmemiz mümkündür. Baraklarda oyun, çocukların, gençlerin ve toplumun genelinin hayatında önemli bir yer işgal etmektedir. Oyunlarla ilgili anlatıların bir kısmı hatıra da olsa, oyunun Baraklarda harman yerinde çocuklarınve gençleri, Barak odasında yetişkinlerin ve düğünlerde toplumun tamamının hayatında olduğunu görüyoruz.

3.7.1. Çocuk Oyunları

Çocuk oyunları farklı disiplinler tarafından ele alınmış ve oyunların çocuk dünyasındaki işlevleri üzerinde durulmuştur. Özellikle oyunların çocuk gelişimine olan olumlu etkileri üzerinde durulmuştur. Pertev Naili Boratav halkbiliminin çocuk oyunlarına bakışını bunun ötesinde olduğunu belirtmiş ve gelenekten gelen oyunlara dikkat çekmiştir. Boratav oyunun, çocuğun “yemek yemesi, uyuması, okulda ve evde

ders saatleri dışında hemen hemen bütün yaşamını” kapsadığını ifade etmiştir. kakışması, tek başına bahçenin bir başından bir başına koşması, merdiven trabzanlarından kayması” birer oyundur. Boratav halkbiliminin geleneklerin oluşumu ve gelişimini konu alması hasebiyle oyunlara da bu cepheden bakılması gerektiğini vurgulamıştır (Boratav 1994, s. 233).

“Türk Çocuk Oyunları I-II” adlı doktora çalışmasıyla çocuk oyunları konusunda en kapsamlı çalışmalardan birisini yapan Nebi Özdemir, çocuk oyunu kavramının halkbilimi disiplini açısından tanımlanması sorunsalı üzerinde durmuştur. Çocuk oyunları ile ilgili yapılan tanımlamaların pedagoji ve psikoloji ekseninden çıkamadığını ifade eden Özdemir, oyunun kültürel yönleri üzerinde durulması gerektiğini vurgulamıştır (Özdemir, 2006, 28-31).

Barak Türkmenlerinde çocuk oyunları ile ilgili olarak burada köyde oynanan oyunlardan örnekler aldık. Barak Türkmen kültürünü kent merkezli olarak da düşündüğümüzde oyunların sayısı artmaktadır. Köy çevresinde oynanan çocuk oyunları daha çok çocukların doğadan elde ettikleri oyuncaklarla ve kolektif olarak olmaktadır. Barak Türkmenlerde kızlar ve erkekler bir süre birlikte oynayabilmekte fakat daha sonra oyunları ayrılmaktadır. Daha erken yaşlarda erkek çocukların dağ işlerinde kız çocuklarının ise ev işlerinde çalışması bu durumun sebeplerinden birisidir.

- Zilley: Eskiden zilley isminde bir oyun oynanırdı. Taşlar oynanan bu oyunda yuvarlak çizilir içine taş dikilir. Herkes taşını alır, atar. Değerse, taşlar dağılırsa kazanırsın (K 69, K 94).
- Höl Oyunu: Eskiden oynanan bir oyundu. Sert ağaçlardan veya çeti denen bir bitkinin kökünden yontarak top yapılır. Ağaçlardan sopa da yapılır. Genellikle köyün harman yerinde, düz bir alan oyun alanı olarak seçilir. Karşılıklı iki kale yapılır. Oyuncu sayısı değişebilir ancak eşit sayıda iki takım oluşturulur. Birer de kaleci olur. Takımlar topu sopalarla sürükleyerek karşı takımın kalesine atmaya çalışır (K 107).
- Yedi Bardak: Yedi bardak, yuvarlak yedi taşın üst üste dizilmesiyle oynanır. Topla taşları deviren birisi taşları tekrar dizene kadar diğer oyuncular kaçır. Taşları dizene kişi kaçanlardan hangisini yakalarsa topu atma sırası ona geçer (K 69, K 80).

- Ammel Gog: Bu oyuna gelin gok oyunu da denir. Çocukların yağmur yağdırmak için oynadıkları bir oyundur. Köydeki evlerden simit, yağ, salça vb. toplanır. “Ammelgog gog gog, vermeyenin çörtene yok.” Diyerek köy dolaşılır. Vermeyen komşuların çörtene düşürülür. Toplanan malzemelerle gecenin sonunda köfte yapılır. Yağmur yağması için çocukların üzerine bir tas su serpilir (K 64, K 80, K 94).
- Çocuklar davar yaymaya gittiğinde düzlükte onadıkları bir oyun da çukurları taş doldurmaktır. 14 çukur eşilir, her çukurun içine 7 taş konulması gerekmektedir. Taşlar atılır ve nerede biterse orada kalır. Kim önce çukura taş yığarsa o kazanır. Taşı boş yere gelen ölür, yani oyundan çıkar (K 55, K 69).
- Birlim bir oyunu vardır. Birisi diz çöker, diğer onun üzerinden atlar. “Birlim bir, ikilim iki, üçlümden bir üçlüm, dörtlümde bir g.tlüm, beşlimde bir şaplak, altılımda bir çarpık, yedilimde bir tek ayak “ denilerek her sayıda farklı bir şey yapılır (K 80).
- Güş: Zibilliklerde oynanan bir oyundur oynanır. Yanan küller götürüp çöplüğe dökülür, bunlar birikir ve katı çamur gibi olur. Ucu sizriltelen kısa değnekler o katı çamura atılarak dik bir şekilde sapnamaya çalışılır. Kim dikebilirse o ölmez. Dikemeyen oyundan çıkar (K 69).
- Çelik Çomak: Uzun bir çubukla kısa iki çobuk kullanılarak oynanan bir oyundur. Kısa değnekler yere konulur ve uzun değnekle yerden hareket ettirilerek vurulup uzağa atılmaya çalışılır. En uzağa atan kazanır (K 59).
- Saklambaç oyunu vardır. Ebe seçilen bir kişi duvara ya da ağaca dayanıp gözlerini kapatır. Birden ona kadar sayı sayar ve sağım solum ebe diyerek gözlerini açar. Arkadaşlarını bulmaya çalışır. Saklananlar ebeden önce gelip ebinin sayı saydığı yere elini vurmaya zorundadır. Ebe birisini görür ve ondan önce gelir elini vurursa yeni ebe yakaladığı kişi olur (K 54, K 55).
- Körebe: Grup halinde oynanan oyunlardan birisidir. Ebe seçilen birisinin gözleri bağlanır. Ebe olan kişi diğerlerini yakalamaya çalışır ve yakaladığı kişi ebe olur (K 59).
- Hakeke: Hareke kızların oynadığı bir oyundur. Yere çizgi çizilerek oynanan bu oyunda çizgiyle kare şeklinde kutular çizilir. Oyuna giren kişi geriden küçük bir taşı o karelere sırasıyla atar. Taşı karenin içine girmeyen kişi ölür. Tek ayakla bütün kareleri zıplayarak geçer ve taşın durduğu kareye değmeden zıplaması

gerekir. O kareye değen oyuncu ölür. En hızlı biçimdetası sırasıyla bütün karelere tutturarak atlamaları gerçekleştiren oyuncu oyunu kazanmış olur.

- Dama: Dama yere çizgiyle dama tahtası çizilerek oynanır. Erkeklerin oynadığı bir oyundur. Oyun kuralları normal dama oyunuyla aynıdır. İki farklı renkte dama taşı toplanıp çizgilerin üzerine dizilerek oynanılır (K 59).
- Don Ateş: Don ve ateş oyun sırasında söylenen kelimelerdir. Oyunda bir ebe seçilir. Ebe holan kişinin hızlı davranıp diğer oyuncuları kovalayarak dokunması ve dokunduğu anda “ateş” demesi gereklidir. Kaçan kişi ise ebeye yakalanmadan bir taşın üzerine çıkması ve çıktığı anda “don” demesi gereklidir. Taşın üzerine çıkmadan ebenin dokunduğu kişi yanar ve ebe olur (K 59).
- Yakar Top: Yakar top, arada biraz mesafe bırakarak karşılıklı duran iki kişinin topla ortadakileri vurmaya çalıştığı bir oyundur. Ortadakiler toptan kaçmaya çalışır. Top değen kişi, top kimin tarafından atılmışsa onun yerine geçmek zorundadır. Vuran kişi ise ortaya geçer. Ortada olmak daha eğlenceli olduğu için topa yakalanmamaya çalışılır (K 59).
- Oyunu bozan kişilere zıllıkçı denir (K 55, K 69, K 80, K 82, K 94, K 102).
- Gülle (misket) oyunu yalnız erkeklerin oynadığı oyunlardır (K 80, K 82).
- Beştaş, yedilim bir, yalnız kızların oynadığı bir oyundur (K 80).
- İp, top kız erkek karışık oynanan oyunlardır (K 64).
- Davar yayarken oynanan oyunda kim kaybederse davarı çevirir. Başkasının bahçesine yanlış yöne giden davar çevrilir (K 54, K 55, K 69, K 80).
- Kız çocukların top oynamasına büyükler tepki gösterir.(K.4)
- Eş seçimi için ellerle: “Anya manya ben çıksam” denilir. Elin ön ve arka yüzüne göre eşler belirlenir (K 80).

3.7.2. Büyüklerin Oyun ve Eğlenceleri

Barak Türkmenlerinde iş zamanı dışında çeşitli vesilelerle bir araya gelen büyükler eğlenirler. Erkekler kendi aralarında kadınlar da kendi aralarında toplanırlar. Bu toplantılar düğün, bayram gibi özel günlerde daha yoğun olur. Barak odaları bu eğlencelerin mekânlarından birisidir. Odalarda bir araya gelen erkekler eskiden oyunlar oynarlardı. Mangala, yüzük, aşık atma oyunu, cirit bu oyunlardandır (K 69).

Mehmet Yıldırım Barak'ta eskiden oynanan oyunlardan ikisini “Gaziantep Yöresinde Barak Boyu” (Yıldırım, 2011) adlı çalışmasında ele almıştır. Bu oyunlardan

birisi ıldır adlı oyundur. Çıldır, Barak köylerinde 8 ila 30 yaş arasındaki gençlerin oynadığı bir oyundur. Bazı köylerde “ataş” bazı köylerde de “arası kestim” denilen bir oyundur. Hız, çeviklik ve zekâ ürünü olan bu oyun, oymak yaşantısının gereklerini yansıtan bir çok özelliğe sahiptir. Konar- göçer hayat tarzının hırçın ve pratik figürlerini bu oyunda görmek mümkündür. Çıldır, yapısı gereği köyün geniş bir yerinde oynanmalıdır. Bu yer genellikle köyün dışı yani harman yeri, yazı, yaban gibi yerlerdir. İki oyuncu grubu ile oynanan ıldırın, oyuncu sayısı her iki grup için 7, 9 veya 11 kişi olmalıdır. Oyuncular gruplara ayrılırken grup liderleri tarafından daha önceden hızı ve çevikliği ile nam yapmış oyuncular üzerinde uzun pazarlıklar yapılır. Ancak bu pazarlıklar yapılırken her iki tarafın denk olmasına, eşit güçlere sahip olmasına da özen gösterilir. Oyuncular belirlendikten sonra her iki grubun birer oyuncusu ebe olarak seçilir. Seçilen bu ebeler ıldır oyununun üzerine kurulduğu, deri parçalarından hazırlanmış küçük bir topu andıran çarpanayı ya da bir ayakkabı tekini beklemekle görevlidirler. Sırt sırta verip ayakları açık bir vaziyette duran ebelerin tam ortalarında ve yerde bulunan bu çarpana, oyunun sona erişini, kazananı ve kaybedeni belirleyecek derecede öneme sahiptir. Ebeler yerleştikten ve çarpana yerine konduktan sonra gruplardan biri çarpanayı kaptırmamak, güvenliğini sağlamakla başka bir deyişle savunma ile görevlendirilir. Diğer grubun görevi ise çarpanayı yakalanmadan almaktır. Bu grup ise saldırı grubudur. Çarpana alındığı an saldırı grubu oyunu kazanmış olur. Çarpana yerinde kalır ve saldırı grubunun bütün oyuncuları savunma grubu tarafından yakalanırsa bu sefer oyunu savunma grubu kazanmış olur. Stratejinin önemli olduğu bir oyundur. Ayrıca itiraza neden olabilecek bir hareket olduğundan ve şaibeye mahal vermemek için oyunda bir de hakem bulunur. Netice itibariyle çarpana, saldırı grubu tarafından alınırsa savunma oyunu kaybetmiş olur. Savunma çarpanayı kaptırmadan saldırı grubunun üyelerini yakalar ise bu sefer savunma grubu oyunu kazanmış olur (Yıldırım, 2011, 66- 68).

Yıldırım’ın aktardığı diğer bir oyun Darabil’dir. Darabil, iki oyuncu grubu tarafından oynanır. Oyun sahası genişliğinden dolayı genellikle Harman yeridir. Her grubun birer ebesi olur. Ebeler kendi takımlarına olabildiğince hızlı koşan, nefesli kişiler seçerler. Sayı sınırı yoktur. Oyuncular seçildikten sonra takımlar karşı karşıya gelir ve araya bir hat çizgi çizilir. Oyuna başlayan gruptan seçilen oyuncu, karşı gruba doğru koşarak “darabil” diye bağırır ve hiç nefes almadan rakiplerinden birine elini vurmaya çalışır. Eğer rakiplerinden birine bu şekilde dokunabilirse dokunduğu kişi oyundan çıkar. Aksi durumda yani nefes alırsa bu sefer kendisi oyundan çıkmak

zorunda kalır ve oyuna başlama sırası karşı tarafa geçer. Bu şekilde gruplardan biri kazanana kadar oyun devam eder. Darabil de gençlerin oynadığı oyunlardan birisidir. (Yıldırım, 2011, s. 68).

Barak Türkmenleri Barak odalarındaki toplantıları eğlenceye de dönüştürmektedir. Düğünlerde odalarda yalnızca erkeklerin olduğu içkili toplantılar bu eğlence ortamlarından birisidir. Bu toplantılarda Barak havaları söylenir ve iskân hatıraları anılır. Odalarda bir yandan gençler de bulunur ve anlatılan hikâyeleri, söylenen türküleri doğal ortamında öğrenirler. Barak odasındaki bu toplantılar düğün dışında da herhangi bir günde yapılabilir. Gece köyde kimin odasında “şennik” (erkek misafir) varsa herkes oraya toplanır ve sohbetler yapılır. Bağlaması olan ve çalıp söyleyen kişiler oraya özellikle çağrılır (K 2, K 18, K 69, K 84, K 85, K 88).

Eskiden Barak odalarında Kerem ile Aslı, Hurşit ile Mahmiri gibi pek çok halk hikâyesi de geceler boyu anlatılırdı. Köroğlu da bu gecelerdeki anlatılardan birisiydi. Pek çok kaynak kişimiz günlerce Köroğlu dinlediklerini söylemişlerdir. Bu toplantılarda diğer köylerden gelen hikâyeciler de hem odada konaklar hem de hikâye anlatırlardı (K 2, K 18, K 69, K 84, K 85, K 88).

3.7.3. Halk Oyunları

Halk oyunlarının geri planında ilkel insanın erken dönem tecrübeleri vardır. Doğayla-hayvanlarla iç içe yaşayan insan, her ikisini de taklit yoluna gitmiştir. Bu taklit biçimi aynı zamanda insanın kendini dış dünyaya anlatma biçimi olarak da nitelenebilir.

“İlk insan duygularını, düşüncelerini, doğada bulunan canlıları çeşitli mimik ve hareketlerle taklit ederek anlatmaya çalışmıştır. Bu mimik ve hareketler zaman içinde seyirlik oyun niteliği kazanmıştır. İnsan doğadan çeşitli şekillerde etkilenmiştir, bu etkilenmelerini oyun ve inanç öğelerine katmıştır. İkel av törenlerinde görülen büyü, maske ve dansla gelişen oyunlar ile doğumda, erginleme törenlerinde, evlenmedeki, ölümdaki dinsel ve büyüsel özlü danslar aslında halk oyunlarının ilkel insanla başladığı görüşünü desteklemektedir.” (Çakır, 1987:76).

Halk oyunlar bireyin toplum içerisinde kendisini ifade biçimi olmasının ötesinde işlevleri vardır. Halk oyunları kişinin toplum içerisinde hem fiziksel olarak hem de kültürel olarak ortaya koyma, kendini gerçekleştirme biçimlerinden birisidir. Halk oyunları toplumun bireylerine örtük olarak toplumsal kodları da öğretir. Bu durum hem

izleyeci hem de oynayan kişiler için geçerlidir. Anadolu'da halk oyunları konusunda zengin bir kültür varlığının olduğunu görmekteyiz.

Anadolu halk oyunları, zeybek, halay, horon, bar, hora, karşılama, kaşık, bengi şeklinde bölümlenmektedir (Artun, 2012, s. 406).

Barak Türkmen kültürü halk oyunları bakımından oldukça zengindir. Barak Türkmenlerinde geçmişten bugüne varlığını koruyan halk kültürü unsurlarından olan halk oyunları, Barak Türkmenlerinin kısmen şehirleşmesine rağmen Baraklılık kültürel kimliğini yansıtan en önemli unsurlardandır. Tarihi süreçte göçerevli yaşam tarzı sürdüren Baraklar doğayla dolayısıyla da hayvanlarla iç içe yaşamışlardır. Tabiat ve hayvan taklitlerinin Barak Türkmenlerinin oyunlarında geniş yer tutması olağan bir durumdur. Barak Türkmenlerinin tarihinin bir göç tarihi de olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Kendisi de bir halk oyunları öğreticisi olan Ali Çavaz "Barak Folkloru II" (Çavaz, 1983b, s. 41-62) adlı makalesinde Barak halk oyunlarının Türkiye genelindeki halk oyunları bölümlenmesinde halay bölgesine girdiğini ifade etmiştir. Uzmanlık alanı olması ve aynı zamanda da elektronik kültürün Barak ovasına pek nüfuz etmediği 1970'lerde yaptığı derlemelere dayanmasından dolayı Ali Çavaz'ın Barak halk oyunları konusunda söyledikleri önemlidir. Barak halk oyunları ile ilgili olarak sahada yaptığımız gözlemler oyunların zenginliğini ortaya koymuştur, ancak, oyunların bir kısmı artık hatırlanmamaktadır. Çavaz da bizim sahada yaptığımız gözlemlere paralel olarak yörenin halk oyunları bakımından zenginliğine dikkat çekmiştir. Barak Türkmenlerine ait yüzünün üzerinde halk oyununun varlığından söz eden Çavaz, bu oyunların bir kısmının artık oynanmadığını aktarmıştır. "Cengi Harbi oyununu buna bir örnek olarak gösterebiliriz. Bu oyun özgün olarak at üstünde kılıç ve kalkanla oynanmış. Yaşam sürecinde, kılıç ve kalkanın tarihe karışması ile birlikte oyun da artık oynanmaz olmuştur. Yalnız gelin çıkarmada bu oyunun müziği çalmaktadır." (Çavaz, 1983b, 41-62).

Barak Türkmenlerinin halk oyunlarını Ali Çavaz, ağır halaylar ve hızlı halaylar olarak iki ana başlıkta toplamıştır. Ağır halaylar: Hama Kabası, Çobanbey Kabası, Karakuyu (Bir köy adı), Kerem'in Halayı, Garibin Halayı, Şirvan (ya da Şirvan), İsa Balı, Demirci, Terşi, Terazi, Galata, Arabi, Yannık, Com Şirvanisi, Mimey, Naseri, Öleni, Ağır Kaba, Çoban Havası, Gomdüzü, Düz Halay (Düz Ayak da denir), Acem Şirvani, Ağır Halay, Şabaz Havası. Hızlı halaylar: Havarişko, Marmara (Mermere de denilir), Hadediye, Şamatya, Meyrem, Barak Manisi (Maney de denir), Güzel Han,

Beledi, Tek Kovsara, Çift Kovsara, Hallume (Haileme de denir), Valide, Serçe, Atabe (Çavaz, 1983b, 41,62).

“Barak Boyu” adlı çalışmasında Mehmet Yıldırım da Barak halk oyunlarını şu şekilde sıralamıştır: “Üçayak, Mısıri, Halebi, Hasan Dağı, Çobanbey, Yarım Kaba, Şirvani, Berazi, Comdüzü, Tiresi, Mimaysi, Surye ve Tilhabeş Halayı.” (Yıldırım, 2011, s. 76).

Barak Türkmenlerinde köy düğünleri köy meydanında olmaktadır. Geniş ve düz bir alan olan bu meydanda kına gecesi gibi düğünün bazı anlarında çok geniş halaylar tutulur. Barak Türkmenlerinde eskiden beri kadınlar ve erkekler aynı halayda oynayabilmektedir. Halayda kadınlarla erkeklerin birleştiği nokta kardeş ya da başka iki yakın akraba kadın ve erkek el ele tutuşur. Özellikle kına gecelerinde Barak kadınları geleneksel kıyafetlerini giyinirler. “Kadınların ve kızların giyimleri ve saç şekilleri son derece özgün bir yapıya sahiptir. Halaydaki kızların saçları sekiz belik (örgü) lidir. Bunun dördü öne dördü ise arkaya atılır. Başların sağ tarafında kulakları üzerinde ise bir çiçek bulunur. Bu çiçek kadınlarda ve gelinlerde sol tarafta olur. Elbiseler oldukça canlı renklerden seçilir. Kadınların ve gelinlerin saçları ise altı beliklidir.” (Yıldırım, 2011, s. 75).

Ali Çavaz, Barak halk oyunlarının oynanış biçimini şu şekilde tarif etmiştir:

“Oyunlar, genellikle ağırdan hızlıya doğru oynanır. Figürler oldukça zengindir. Genel olarak hareketli figürler hakimdir. Oldukça çeviklik isteyen oyunlardır. Kanımca, bu hareketlilik, Barakların göçebe olmasından kaynaklanmaktadır. Bilindiği gibi, konar-göçerlik oldukça çeviklik isteyen bir yaşam biçimidir. Figürler hareketli olmasına rağmen oldukça yumuşaktır. Sert figürler azdır. Ağır oynanan oyunlar genellikle türkülüdür. Solo ve hareketli oyunlardan sonra dinlenmek için oynanır. Kadınlar, yere çökme, omuz titretme v.b. figürler yapmazları ayıptır. Kadın halaylarındaki aynı kurala uymak zorundadır. Hızlı oyunlarda kadınlar erkeklerden daha yavaş oynarlar. Barak Halk Oyunlarında «Halay Başı» olmak oldukça önemlidir. Çeşitli deneylerden geçmek ve çok güzel oynamak gerekir. Halay başına, yörenin usta oyuncularının onayı alınmadan geçilemez. Gözlem sonucu, halay başı olacak kişi, ustalar tarafından halay başına zorla götürülüp ona mendil teslim edilir. Halay başlarının ortak figürleri vardır. Bu genellikle davul önüne çökme figürüdür. Bunun dışında şahsi" figürler kişinin kendi becerisine kalmıştır. İyi bir oyuncu, bu figürlerle değerlendirilir. Halayı yönlendiren odur. O, hangi oyunu başlatmışsa, oynanır. Figürden figüre geçişler, onun inisiyatifi altındadır. Hareketli oyunlarda halayın dinlenmesi için duraklar verilir. Duraklarda halay başı özel figürler yaparken diğerleri el çırparak tempo tutarlar. Çok hareketli oyunlarda kadınlar bir kenarda el çırparak ya yerlerinde ırgalanırlar ya da tempo tutarlar. Oyunların yapısına uygun haykırışlar vardır. Bunlar, ağır oyunlarda '«tıss», «tısss, tısss» ya da «yahyah yaaahhh, yah» şeklinde, hareketli oyunlarda «ala heeeyyy..», «hayda», «ha ha ha ha»

gibi haykırışlardır. Kadınlar haykırışa katılmaz, yalnız «zılgıt» çalarlar. Oyunlar, davul /zuma ya da davul zambır ile oynanır. Ancak, genellikle çift davul ve zurna kullanılır. Zurnanın biri dem tutarken diğeri makam vurur. Büyük halaylar (60-150 kişi arası) ise, çift zurna ve üç davulla oynanır. Halaybaşı davul zurnayı beğenmezse değişmesini ister, ya ela oynamayı reddeder. /Zurna ve davul çalanlar ustalarını takip ederler, Enstrüman çalanlar ne kadar çok olurlarsa olsun baş davulcu ve zurnacıyı takip ederler. ” (Çavaz, 1983b, 41-62).

Ali Çavaz Barak halk oyunlarındaki ağır halayların onanış biçimlerinden birisi olarak “kaba”lara dikkat çekmiştir. Normal ağır halatlar yavaştan hızlıya doğru bir oynanış bimi izlerken, kabalar ağır başlayıp ağır bitmektedir (Çavaz, 1983b, s. 41-62).

Barak halk oyunlarının öğrenilmesi doğal ortamında gerçekleşmektedir. Düğünlerde halaylarda çocuklar da halayın sonlarına doğru büyüklerin ellerinden tutarlar. Böylece erken yaşta oyunlara aşinalık başlar. “Her Barak kızını ya da oğlunu elinden tutarak (ekip sonunda) halaya alıştırır. Yaşlılar ise genellikle çok kısa süre oynarlar. Onlar oynarken gençler, büyük bir dikkatle onları izlerler. Yani, yediden yetmişe tüm Baraklar kendi oyunlarını oynar.” (Çavaz, 1983, 41-62). Halaylarda herkes halay başını takip eder. Halay başının hareketleri baştan sona doğru yayılarak takip edilir. Bu konuda Mehmet Ali Yıldırım Hasan Dağı adlı oyunun oynanışını tarif ederken şu dikkat çekici değerlendirmeyi yapmıştır:

“Hasan Dağı bir ağır hava halk oyunudur. Dolayısıyla davul ile zurna çalmaya başladıktan sonra en az yarım dakika hareketsiz beklenir. Bu bekleyişte başlar öne eğiktir ve bir nevi geçmişi yad etme söz konusudur. Daha sonra başoyuncu ağır ağır adım atmaya başlar. Bu esnada diğer oyuncularda herhangi bir kıpırdanma görülmez. Başoyuncu bir müddet oyuna devam ettikten sonra önce ikinci oyuncu sonra üçüncü oyuncu ve diğerleri yavaş yavaş hareketlenir. Kısacası halay, oyun başlar başlamaz hareket etmez. Halayın bu şekilde yavaş yavaş harekete geçmesi dikkatli bir şekilde takip edildiğinde ise göç katarının kalkışının canlandırıldığı fark edilir. Halay kervan gibi teker teker kalkar. Başoyuncu önce sağa sonra sola diz vurur. Bu hareket ise yine yukarıda bahsettiğimiz gibi devenin diz çöküşünü andırır. Halayda erkeklerden başlayıp, bayanlara doğru sıralanan diziliş şekli yine göç nizamına uygundur. Oyunun ritmine uygun olarak başoyuncunun iki kolunu açması kartalın kanat çırpışına benzer. Ani hareketler devenin balballaması gibidir. Oyun esnasında kıvrak hareketlere kesinlikle rastlanmaz. Halay, yöre diliyle bir dolam döndükten sonra sona erer. Halay içerisindeki bayanların zılgıt çalmasının amacı ise erkekleri coşturup galeyana getirmektir. Bu ağır havanın akabinde devam eden şirvani gibi oyunlar ise artık düze geçişin sevincini yansıtır.” (Yıldırım, 2011, s. 76).

Bir metin olarak halaylar okunduğunda oyunlardaki figürlerin geri planında Barak Türkmenlerinin eski inanç dairelerinden ve konargöçer yaşam biçiminden izler görünmektedir.

Ali Şahin Barak düğünlerinde halayların yaygınlığına dikkat çekmiştir. Şahin düğünleri şu şekilde tasvir etmiştir:

”Türkmen düğünlerinde; Halaylar tutulur, davullar vurulur, ciritler oynanır, türküler söylenir, silahlar atılır. Halayın bir tarafında da gelinler ve kızlar olmak üzere el- elden tutulur. İyi oyun bilenlerden bir kişi halayda baş çeker. Halay oyunlarının birçok şekilleri vardır. Şirvan havası, Çobanbey havası, Comdüzü, Ağır Halay, Üç ayak gibi. Ayrıca bir de Leylim oyunları vardır. Bu oyunları genç kızlar, düğünlerin başlangıcında ve bayramlarda yaparlar. Kızlar el- elden tutup halka çevirirler, içlerinden sesi güzel bir kız Leylim türküsü söyler, diğer kızlar da bunu tekrar eder ve oynarlar.” (Şahin, 1962, s. 74).

Burada Barak Türkmen kültürüne dair sıralanan halk oyunlarının bir bölümü aynı zamanda Gaziantep genelinde Kilis, Osmaniye, Kahramanmaraş, Hatay, Adana kısmen Adıyaman ve kısmen Şanlıurfa sahasında da oynanmaktadır. Bu durum çalgıcıların ortaklığı, usta halaycıların düğünlere özel davetle gezmesi, iskân sürecinde söz konusu illerin olduğu bölgelere yerleştirilen oymakların akraba olması, geçmişteki müşterek yaşam biçimi gibi nedenler sıralanabilir.

3.7.4. Değerlendirme

Oyun ve eğlence ilk insandan beri hayatın bir parçası olarak var olagelmıştır. Her toplum kendi yaşadığı fiziki, sosyal ve ekonomik şartlara göre kendi oyun ve eğlence biçimini yaratmıştır. Bu anlamda oyun kelimesi hem şekil hem de içerik bakımından Türkçenin ve Türk kültürünün en eski unsurlarındandır. Oyun sadece çocukların dünyasında olan bir vakit geçirme ya da eğlenme vasıtası değildir. Oyun aynı zamanda büyüklerin de dünyasında yer edinmiştir. Günümüze gelindiğinde oyun kelimesi anlam genişlemesine uğrayarak geleneksel içeriğinden modern tiyatroya uzanan bir muhteva arz etmektedir.

Barak Türkmenlerinin dünyasında oyun ve eğlence önemli yer tutmaktadır. Oyun, Barak Türkmenlerinde hem çocukların hem de büyüklerin dünyasında vardır. Baraklarda köy ve köy çevresindeki çocuk oyunları ve oyuncakları yaşam şartlarının şekillendirdiği ve geçmişten gelen birikimin yansımalarını taşımaktadır. Çocukların

oyun oynarken yaptıkları oyuncaklar köy ve köy çevresindeki fiziki şartların bir gereği olarak taş, toprak, odun, tahta vb.'den yapılmaktadır. Çocuk dünyası yaşadığı fiziki şartlardan kendisine oyuncak yaratmayı başarmıştır. Barak Türkmenlerinin çocuk oyunları geçmişten günümüze değişiklikler göstermiştir. Konargöçer yaşam tarzından yerleşik hayata geçiş oyunlara yeni bir boyut kazandırırken daha sonraki süreçte Barakların şehirleşme, okullaşma ve yaşam standartlarının değişmesi çocuk oyunlarına da yansımıştır. Sahada gözlemediğimiz ve bir kısmını da hatıra olarak dinlediğimiz çocuk oyunları, bir yanıyla hız ve çeviklik gerektiren oyunlar olarak karşımıza çıkarken bir yanıyla da zeka ve kıvraklık gerektiren oyunlar olarak değerlendirdik. Güç ve yetenek gösterileri, yarışlar koşma, kovalamaca, kurtarma, zor-güç kullanma oyunları atlama, sıçrama, sekme ve kayma oyunları hedefe yönelik-hedefe atışlı oyunlar, atmatutma, yakalama, çevirme, saklama ve saklanma şeklindeki oyun sınıflandırmasının hepsinde Barak çocuk oyunlarından örnekler mevcuttur. Barak Türkmenlerinin şehirleşmesiyle birlikte sokakta ve parklarda oynanan oyun sayısı ve çeşitliliği de değişmiştir. Okullaşma oranının artması da okullarda öğrenilen oyunların kısmen tekrar köylere taşınmasını sağlamıştır. Burada bizim verdiğimiz oyunlar köy çevresinde olabildiğinde geleneksel Barak çocuk oyunlarını yansıtacak mahiyettedir.

Çocuk oyunlarının yanı sıra büyüklerin de oyun ve eğlenceleri vardır. Barak Türkmenlerinde bugün de birincil kişilerden dinlediğimiz cirit oyunlarının olduğunu görmekteyiz. Bu oyun atlı göçebe dönemin bir yansıması olduğu için yaşam biçiminin değişmesiyle ortadan kalkmıştır. Ancak yirmi otuz yıl öncesine kadar özellikle düğünlerde cirit oyununun oynandığı söylenmektedir. Aynı şekilde darabil gibi at üzerinde güç, hız ve ustalık isteyen bir başka oyun da bugün için ortadan kalkmıştır. Barak Türkmenlerinde yetişkinlerin Barak odalarındaki toplantıları hem saz ve sohbet eşliğinde iskân türkülerinin söylendiği eğlence ve vakit geçirme vasıtası hem de oyunların oynandığı yerlerdi. Barak odalarında eskiden mangala, yüzük, kibrit atma gibi oyunlar oynanırdı.

BÖLÜM IV

SONUÇ

“Gaziantep Barakları Anonim Halk Edebiyatı ve Halk Kültürü” başlıklı tez çalışmasının birinci bölümünde çalışma alanıyla ilgili bilgiler verilmiş, çalışmanın konusu, amacı, kapsamı, sınırları ve yöntemi belirlenmiştir. Çalışmanın konusunun Gaziantep Barakları olarak belirlenmesinde Gaziantep eksenli halk kültürü çalışmalarında Barak Türkmen kültürünün ön plana çıkması yol gösterici olmuştur. Baraklar Gaziantep’te yakın döneme kadar kent kültürüne entegre olmamış, kendi geleneksel yapısını muhafaza etmiş bir Türkmen topluluğudur. Gaziantep Baraklarıyla ilgili olarak halk edebiyatı ve halk kültürü unsurlarını içeren kapsamlı bir akademik çalışma yapılmamıştır. Bu çalışmada Gaziantep Baraklarının, göç-şehirleşme, okuma-yazma oranının artması, elektronik kültür ortamı ve popüler kültür gibi etkenlerden dolayı geleneksel dokusunu kaybetmeye veya yok olmaya başlayan anonim halk edebiyatı ve halk kültürü unsurları tespit edilmiş, sınıflandırılmış, incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Çalışmanın Gaziantep ile sınırlandırılmasının nedeni, Barak Türkmenlerinin Anadolu’ya geliş ve iskân ediliş süreçlerinde başka bölgelere de yerleşmiş olmalarıdır. Çalışmada halkbilimi derleme ve inceleme yöntemleri kullanılmıştır. Doğal ortamda gözlem ve bazen de katılımcı gözlem, görüşme, anket formu sözlü ortam kaynaklarına ulaşmada kullanılmıştır. Çalışmada yazılı ve elektronik ortam kaynakları da kullanılmıştır.

Araştırma alanıyla ilgili yapılan ön çalışmada Gaziantep Baraklarının bugün hızlı bir şehirleşme süreci devam etse de yoğun olarak Gaziantep’in Nizip, Oğuzeli ve Karkamış ilçeleriyle bu ilçelere bağlı köylerde yoğun olarak yaşadığı sonucuna varılmıştır. Sert bir iklim yapısına sahip olan Barak ovasında, kuru tarım yapılmaktadır. Bu durum bölge insanının yaşam biçimini ve dolayısıyla da Barak halk kültürünü etkilemiştir. Barak Türkmenleri bugün söz konusu kırsal bölgede tarım ve hayvancılık yaparak ekonomik geçimlerini sağlamaktadır.

Barak kelimesi bugün Barak ovası şeklinde yer adı olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte mitolojik metinlerden bu yana Barak kelimesinin çeşitli kullanımları görülmektedir. Barak kelimesi etimolojik olarak “bar-mak” fiiliyle ilişkilendirildiği gibi, köpek yüzlü, insan vücutlu bir taifenin adı, çok tüylü bir köpek, kurt başı veya halk kültüründe ad verme geleneğinde kişilere verilen olumlu bir sıfat olarak görülmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Barak Türkmenlerinin anonim halk edebiyatı ürünleri incelenmiştir. Anonim halk edebiyatı ürünlerinden mani, Barak Türkmenleri arasında en yaygın türlerdendir. Barak Türkmenleri arasında mani söyleme geleneğinin devam ettiği tespit edilerek, çalışmaya örnek olarak alınan mani örnekleri; sevda manileri, evlenme âdetleri ile ilgili maniler, gelin-kaynana manileri, asker manileri, iş-imece manileri, niyet-fal manileri, öğüt manileri, mektup manileri, cinsel konulu maniler, felek için söylenmiş maniler ve diğer maniler şeklinde tasnif edilmiştir. İlgili bölüm sonunda örnek olarak çalışmaya alınan manilerin şekil ve içerik değerlendirmesi yapılmıştır. Çoğunlukla yedili ve sekizli hece ölçüsüyle yazılan maniler, genel olarak “aaba” şeklinde kafiyelenmiştir. Barak Türkmenlerinde mani söyleme geleneğinin Anadolu Türk halk kültürü ve Türk dünyasının diğer bölgeleriyle paralellik gösterdiği tespit edilmiştir. Maniler Barak Türkmenlerinin hayata bakışını yansıtmakta ve konu bakımından hayatın pek çok yanını kapsamaktadır. Mani söyleme geleneğinin konu çeşitliliği açısından çoğunlukla kırsal kesimde yoğun olduğu tespit edilirken, şehirleşmeyle birlikte daha çok sevda ve düğün manilerinin ağırlık kazandığı tespit edilmiştir.

Anonim halk edebiyatı ürünleri içerisinde en yaygın türlerden birisi türküdür. Türkülerin Barak Türkmenleri arasında ayrı bir yerinin olduğu söylenebilir. Türküler Barak Türkmenlerinin sözlü tarih vesikalarıdır. Barak Türkmenlerinin Horasan üzerinden Anadolu’ya geliş ve Osmanlı Devleti tarafından iskân ediliş süreçlerinde yaşanan olaylar, sözlü tarih metinleri olarak iskân türkülerine işlenmiştir. Resmi tarihin yanı sıra Barak Türkmenleri kendi tarihi kayıtlarını hafızalarda tutmuşlardır. İskân türkülerinin muhafaza edilmesinde ve nesilden nesile aktarılmasında, Barak odaların doğal icra ortamı olarak önemli işlevleri vardır. Barak Türkmenleri arasında iskân anlatılarını bilmek, anlatmak ve türkülerini uzun hava şeklinde söylemek bir itibar göstergesidir. Çalışmada Barak türküleri muhteva bakımından, yiğitlik türküleri ve tarihi olayları konu alan türküleri, keder, dert ve hastalık türküleri, hayvanlar üzerine söylenmiş türküleri, aşk türküleri, gurbet ve hasret türküleri, tören türküleri, itikat ve mezhep türküleri, tabiat türküleri şeklinde tasnif edilmiştir. Barak türküleri içerisinde hasret, aşk ve sevda türküleri, iskân türkülerinden sonra diğer yaygın türkülerdir. Karacaoğlan türkülerinin de Barak Türkmenleri arasında yaygın olduğu tespit edilmiştir. Barak Türkmenleri Karacaoğlan’ı Baraklı saymaktadırlar. Törenlerde söylenen türküleri arasında düğün türküleri önemli yer tutmaktadır. Barak türküleri içerisinde şekil bakımından yedili ve on birli hece ölçüsüyle söylenen türküleri

çoğunluktadır. Barak Türkmenlerinin tarihi süreçte yaşadıkları acılar, savaşlar, yokluklar, mücadeleler, sevinçler, hüznler, aşklar türkölere yansımıştır. Türköl söyleme geleneği Barak Türkmenleri arasında dün olduğu gibi bugün de varlığını korumaktadır. Barak oda geleneğinin devamlılığı, türkölilerin doğal icra ortamlarından birisi olarak türköl söyleme geleneğine katkı sağlamaktadır.

Diğer bir anonim halk edebiyatı türü olan ağıt, Eski Türklerden bu yana Türk halk kültüründe önemli yer tutmaktadır. Bugün Barak Türkmen kültüründe başlayarak Anadolu'da ve Türk dünyasının diğer bölgelerinde ağıt yakma geleneği devam etmektedir. Barak Türkmenlerine ait alınan ağıt örnekleri kişiler için yakılan ağıtlar (ölen kişi için) kategorisine girmektedir. Örnek olarak alınan Barak ağıtlarında sekizli ve on birli hece ölçüsü kullanılmıştır. Barak Türkmenlerinin iskân süreçlerinde yaşanan olaylar ve ölümler, kişiler üzerine söylenen ağıtları ön plana çıkarmıştır.

Anonim halk edebiyatının hem çocuk hem de anne açısından çeşitli işlevleri olan ninniler, bir yanıyla çocuğa içinde doğduğu kültür kodlarını ilk aktaran metinler olurken, bir yanıyla da annenin çocuğu vasıtasıyla kendisini ifade biçimidir. Dar gelenek çevresinde anne, çocuğuyla ninniler vasıtasıyla dertleşir, olay ve durumlar karşısındaki tutumunu ninni aracılığıyla yansıtır. Barak Türkmenlerinden alınan ninniler dörtlükler ve beşlikler halinde söylenmiştir. Kafiye düzenleri, aaaa, aaab, aabc, aaba, aabb şeklindedir.

Anonim halk edebiyatının manzum-mensur karışık türleri arasında bulunan halk hikâyesi Barak Türkmen kültüründe de yaygın türlerdendir. Halk hikâyeciliği geleneği, Barak Türkmenlerinin hafıza mekânları olan Barak odaları vasıtasıyla yakın döneme kadar canlı kalmıştır. Bu halk hikâyeleri arasında hem kahramanlık hikâyeleri hem de âşık hikâyeleri mevcuttur. Görüşölen kaynak kişilerden kahramanlık hikâyesi olarak Köroğlu ile ilgili Barak odalarındaki Köroğlu anlatıcılarına dair hatıralar dinlenmiş ve hikâyeden parçalar tespit edilmiştir. Barak halk hikâyeciliği ile ilgili daha önce yapılan çalışmalarda da pek çok hikâyeye anlatıcısı âşık sıralanmıştır. Bu durum Barak Türkmenleri arasında sözlü geleneğin çok güçlü olması ve Barak odalarının bu geleneğin halk hikâyeleri bağlamında korunmasında ve aktarılmasında oynadığı olumlu rolle ilgilidir. Ancak bugün şehirleşme, elektronik kültür ortamının yaygınlık kazanması ve sözlü gelenekten beslenerek yetişen hikâyecilerin hızla bu dünyadan göçmesi, geleneğin de zayıflamasına neden olmaktadır. Buna rağmen hemen her Baraklının zihninde halk hikâyelerinden parçalar bulmak mümkündür. Hikâyeye anlatan, ancak

sürekli olarak tekrar etmedikleri için hafızaları zayıflayan hikâyecilere pek çok köyde rastlanılabilir. Hikâyelerin daha çok manzum kısımları hafızalarda kalmıştır.

Eğlence amacı taşımasının yanı sıra işlek bir zekâ da gerektiren bilmece, anonim halk edebiyatının manzum-mensur karışık türleri arasındadır. Barak Türkmen halk kültüründe yapılan derlemelerde az sayıda bilmece örneği bulunmuştur. Bulunan bilmece örnekleri nazım ve nesir biçimindedir.

Anonim dünya görüşünün yoğun ve kısa ifade biçimleri olan atasözleri Türk halk kültüründe geniş yer tutmaktadır. Atasözleri, diğer anonim halk edebiyatı türlerinin aksine, çağın şartları değişse de varlığını muhafaza ettirmektedir. Barak Türkmenlerinde de halk fikrini yansıtan atasözleri derlenmiş ve şekil-içerik incelemesi yapılmıştır. Çalışmaya örnek olarak alınan elli beş atasözü geniş zaman kipinde olanlar, geçmiş zaman kipinde olanlar, tek yargı bildirenler, birden fazla yargı bildirenler şeklinde tasnif edilmiştir. Barak Türkmen kültüründeki atasözlerinin bir kısmı Anadolu'nun diğer bölgelerinde de kullanılırken bir kısmı Barak Türkmenlerinin düşünce dünyasını yansıtan kavramlarla örülmüştür. Aynı durum deyimler için de geçerlidir. Sözlü kaynaklardan derlenen deyimler, yöreye özgü olanlar ve başka bölgelerde de bilinenler şeklinde tasnif edilmiştir. Günlük hayat içerisinde düşünceyi somutlama biçimleri olarak deyimler, Barak Türkmen kültüründe yaygınlığını korumaktadır.

Anonim halk edebiyatı manzum mensur-mensur türler içerisinde yer alan, insanların olay ve durumlar karşısındaki olumlu ya da olumsuz tutumlarını ifade eden dua ve beddualar Barak Türkmen halk kültüründe geçmişten günümüze taşınan yaygın ürünlerdendir. Çalışmaya örnek olarak alınan dualar, din ve ahiret ile ilgili söylenenler, bir iyilik beklenmeden söylenenler, hayat ile ilgili söylenenler şeklinde tasnif edilmiştir. Beddualar ise, insan bedeni ve hastalıklarla ilgili söylenenler, eşya, para, mal, mülk ile ilgili söylenenler, hayatla ilgili söylenenler, evlilik ve zürriyetle ilgili söylenenler, kaza, belâ, felâket ile ilgili söylenenler, ölümle ilgili söylenenler şeklinde tasnif edilmiştir. Çalışmaya alınan dua ve beddua örnekleri yöreye özgü olanlar ve Anadolu'nun başka yerlerinde de kullanılanlar şeklinde de iki bölümü ayrılmıştır. Dua ve bedduaların Barak Türkmen kültüründe yaygın olduğu tespit edilmiştir.

Anonim halk edebiyatı türleri içerisindeki, Barak Türkmen halk kültüründen derlenen ve çalışmaya örnek olarak alınan tekerlemelerin çoğunluğu manzumdur. Ancak bu tekerlemeler düzenli bir nazım biçimine sahip değildir. Tekerlemelerdeki ahenk ses tekrarları vasıtasıyla sağlanmıştır. Çalışmaya örnek olarak alınan bu tekerlemeler çoğunlukla çocuk oyunu tekerlemeleridir. Ancak Barak Türkmen kültürü

üzerinde teknolojik kültür ortamının olumsuz etkisinin artması ve okullaşmayla birlikte çocukların dünyasında eğlence unsuru olarak çocuk oyunlarının yerini başka şeyler almaya başlaması tekerlemelerin unutulmasına neden olmaktadır.

Anonim halk edebiyatında nesre dayalı türlerin Barak Türkmenlerinde haket, mesel şeklinde adlandırıldığı tespit edilmiştir. Yapılan saha çalışmasında elde edilen metinler daha sonra efsane, masal ve fıkra olarak sınıflandırılmıştır. Söz konusu bu metinler içerisinde masal örnekleri ön plandadır. Çalışmaya örnek olarak alınan efsaneler; tarihi efsaneler, olağanüstü kişiler, varlıklar, kişiler hakkında anlatılan efsaneler ve dini efsaneler şeklinde tasnif edilmiştir. Olağanüstü varlıklarla ilgili efsaneler içerisinde “su kızı” ve “al karısı” efsaneleri dikkat çekmektedir.

Barak Türkmen halk kültüründe haket adı altında anlatılan metinlerin çoğunun masal olduğu tespit edilmiştir. Çalışmaya örnek olarak alınan masallar; hayvan masalları, asıl masallar (olağanüstü, gerçek masallar), güldürücü masallar, zincirleme masallar şeklinde tasnif edilmiştir. Barak Türkmen halk kültüründe masal anlatma geleneği diğer nesre dayalı sözlü anlatı türleri gibi bugün yok olma üzeredir. Masal anlatma geleneği ile ilgili kaynak kişilerin hatıraları üzerinden bilgi edinilmiştir. Masallar elektronik kültürün olmadığı ve insanların bir arada daha çok vakit geçirdiği dönemlerde yaşlılar tarafından küçüklere anlatılmaktaydı. Ayrıca kaynak kişiler, çocukların da bir araya gelerek büyüklerden öğrendikleri masalları birbirlerine anlattıklarını aktarmışlardır. Televizyonun her eve girmesi, bilgisayar-internet ve cep telefonunun insanların hayatlarını doldurmaya başlaması, masal anlatma geleneğinin işlevini ortadan kaldırmaya başlamıştır. Barak ovasındaki her köy evinde televizyon mevcut olup bir kısmında da internet kolay erişilebilir hale gelmiştir.

Anlatmaya dayalı türler içerisinde halk mizahının en önemli parçası olan fıkra, Barak halk kültüründe belirgin bir yere sahiptir. Çalışmaya sahadan derlenen yirmi beş fıkra örneği alınmıştır. Bu fıkralar kişileri belli halk tipleri olanlar ve belli bir toplumsal tip, ünlü bir kişi söz konusu olmaksızın, orta tabakadan insanların güldürücü maceralarını konu edinenler şeklinde iki gruba ayrılmıştır. Barak Türkmenleri arasında Nasrettin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa, Urfalı Nabi ve Behlül Dana gibi fıkra tipleri eksenindeki fıkra örnekleri bilinmektedir. Halk anlatılarında yerleşme örneği olarak Urfalı Nabi, anlatılan fıkraların birisinde Baraklı Nabi şeklinde aktarılmıştır. Sözlü geleneğe önemli toplumsal işlevleri olan fıkralar Barak Türkmenleri arasında hala varlığını korumakta ve özellikle ders verici nitelikleriyle anlatılmaktadır. Fıkralar Barak Türkmenlerinde oda toplantılarında belli konuları pekiştirmek amaçlı “mesel”

olarak anlatılabildiği gibi, aile ve arkadaş toplantılarında da anlatılabilmektedir. Barak Türkmen kültüründe fıkraların, diğer sözlü anlatı türleri gibi teknolojinin aşındırıcı etkisine maruz kalsa da, varlığını muhafaza ettiği gözlemlenmiştir. Bu durumun fıkraların hem mizah içerikli hem de ders verici mahiyetiyle ilgili olduğu söylenebilir. Fıkralar halk hayatındaki işlevini korumaktadır.

Geleneksel Türk ad verme geleneğinin devamı olan lakaplar, anonim halk edebiyatı içerisinde değerlendirilmektedir. Bugün de özellikle kırsal kesimde kişilere verilen resmi adlarının yanı sıra, kişilerin çeşitli özelliklerine göre verilen lakapları da mevcuttur. Barak Türkmenlerinde lakap verme geleneğinin bugün de çok yaygın olduğu gözlemlenmiştir. Çalışmaya alınan lakap örnekleri; kişilerin karakter özelliklerine göre, mesleklere göre, buldukları yere göre verilen lakaplar ve anlamı bilinmeyen lakaplar şeklinde sınıflandırılmıştır. Bunların yanı sıra argo ve müstehcen lakaplar da mevcuttur. Barak Türkmen halk kültüründe lakaplar, gelenek çevresinde kişilerin gerçek adlarının önüne geçebilmektedir.

Anonim halk edebiyatı içerisinde konumlandırılan köy seyirlik oyunları, Barak Türkmen kültüründe çağın halk kültürünü aşındırıcı etkisine maruz kalan türlerden birisidir. Sözlü kaynaklarla yapılan görüşmelerde köy seyirlik oyunları ile ilgili hatıralar anlatılmış ancak metin olarak oyun elde edilememiştir. Yazılı kaynaklardan “Arap Oyunu” ve “Terşi” adlı, düğünlerde oynanan iki seyirlik oyun metni çalışmaya örnek olarak alınmıştır.

Çalışmanın üçüncü ana bölümü Gaziantep Barakları halk kültürü başlığını taşımaktadır. Bölümde öncelikle ele alınan hayatın geçiş dönemleri olan doğum, evlenme ve ölüm çevresinde gelişen inanış ve uygulamalar, Barak Türkmen kültüründe yoğun olarak eski kültür izlerini taşımaktadır. Söz konusu bölgede şehirleşme, sosyo-ekonomik yapının değişmesi, iletişim ve ulaşım imkânlarının iyileşmesi, geçiş dönemleri eksenindeki inanış ve uygulamalara etki etse de geleneksel halk kültürü unsurları varlığını korumuştur. Bu bağlamda geçiş dönemleri etrafındaki inanış ve uygulamaların bir kısmı Barak halk hayatındaki işlevini tamamen yitirerek ortadan kalkarken bir kısmı varlığını sürdürmektedir. Hayatın geçiş dönemlerinden ilki olan doğum etrafındaki inanış ve uygulamaların büyük oranda geleneksel yapısını koruduğunu söylenilebilir. Hem kent merkezinde hem de kırsal kesimde modern tıp uygulamalarının yanı sıra geleneksel uygulamalar da devam etmektedir. Barak Türkmenlerinde çocuk sahibi olmak ve kadınların doğurganlığı toplum tarafından onaylanmanın en önemli ölçütlerinden birisidir. Henüz doğum öncesi uygulamalardan

başlamak üzere adeta hamile kalan kadının ve daha sonra da bebeğinin kutsandığını söylenilebilir. Evlilik ve hemen sonrasında da çocuk sahibi olmak için toplum tarafından bireylere sosyal baskı yapılmaktadır. Evlilik sonrası çocuğu olmayan kadın ve erkekte kısırlığı gidermeyle ilgili inanış ve uygulamalar bir yanıyla halk hekimliği uygulaması mahiyetindeyken bir yanıyla da dini içerik taşımaktadır. Dini içerikli olan inanış ve uygulamaların eski kültür izlerini belirgin olarak taşıdığı söylenilebilir. Bu kapsamda özellikle hamilelik döneminden itibaren anne ve bebekle ilgili pek çok uygulamanın geri planında kötü ruhlardan sakınma amacının olduğu görülmektedir. Köy çevresindeki Baraklarda doğum, yakın döneme kadar çok evde ebe tarafından yaptırılmaktaydı. Ebe tarafından yaptırılan doğum sonrası anne ve bebeğin sağlığı için bütün önlemler geleneksel yöntemlerle alınıyordu. Bugün doğumlar genellikle hastanelerde yapılırsa da modern tıp uygulamalarının yanı sıra geleneksel uygulamalar da varlığını sürdürmektedir. Doğum sonrası, bebekle ilgili birtakım uygulamalar, bebeğin toplumun yeni üyesi olarak meşruiyet kazanmasını sağlamaktadır. Bebeğin kırklanması, kötü ruhlardan ve nazardan korunması, beslenmesi, ilk gezme, ilk diş, ilk tırnak ile ilgili inanış ve uygulamaların kız ve erkek çocuklarda bazı değişiklikler gösterse de çoğunlukla aynı olduğu tespit edilmiştir.

Hayatın geçiş dönemlerinden ikincisi olan evlenme etrafındaki inanış ve uygulamalar Barak Türkmen kültüründe geleneksel yapısını muhafaza etmektedir. Barak Türkmenlerinde özellikle kırsal kesimde evlenme âdetleri, birtakım değişikliklere uğramış olsa da bu âdetlerde konargöçer yaşam tarzından izler bulmak mümkündür. Barak Türkmen kültüründe evlilik türleri içerisinde değişik usulü evlenme biçiminin yakın döneme kadar yaygın olduğu tespit edilmiştir. Bu durum bölge insanının ekonomik durumunun iyi olmamasından dolayı, “kalın” denilen başlık parası yerine bu evlilik biçimini tercih etmesiyle ilgilidir. Yapılan görüşmelerde orta yaş ve üzerinde olup değişik usulü evlenme biçimiyle evlilik yapan kişilere rastlanmıştır. Barak Türkmenlerinde kız kaçırma yoluyla evliliğin ise toplum tarafından geçmişten bugüne şiddetle reddedildiği görülmektedir. Baraklarda evlilik çağı gelmiş ancak evlenemeyen özellikle genç kızlar için kısmet açma maksatlı yapılan uygulamaların eski kültür izleri taşıdığı tespit edilmiştir. Barak Türkmenlerinde okuma yazma oranının artması ve şehirleşmeye sürecinin hız kazanmasına karşın evlilik konusunda geleneksel anlayışın devam ettiği görülmektedir. Bugün yaygın olarak görücü usulü ve anlaşarak evlenme biçimleri görülmektedir. Baraklarda eski Türk geleneğinin devamı olan düğüne davet amaçlı “okuntu” âdeti devam etmektedir. Teknolojinin gelişmesi ve yaygınlık

kazanması bir yandan da okuntu geleneğinin işlevinin azalmasına ve düğüne davet usulünün değişmesine neden olmaktadır. Baraklarda köy ve köy çevresinde yapılan düğünlerde geleneksel doku varlığını korumaktadır. Ev düğünlerinde düğünün başlangıcı, kına, gelin alma gibi âdetler daha uzun bir zaman diliminde davul zurna eşliğinde yapılırken, ilçe veya şehir merkezindeki düğün salonlarında yapılan düğünlerde bu uygulamalar belli saat aralıklarına sıkıştırılmaktadır. Bu durum da düğün sürecindeki inanış ve uygulamaların bir kısmının ortadan kalkmasına neden olmaktadır. Baraklarda eskiden daha çok geniş aile biçiminde yaşam söz konusuysen günümüzde bu durum hızla değişmektedir. Sosyo-ekonomik yapının değişmesi, okuma yazma oranının artması, göç gibi etmenler, Barak halk kültüründe değişim ve dönüşümlere sebep olmaktadır. İnsanların gelir düzeyinin yükselmesi ve ulaşım imkânlarının artması, Barak Türkmenlerinde sosyal ilişkilerin hızlanmasını sağlamaktadır. Bu durum doğum, düğün ve ölüm eksenindeki törenlere insanların katılım biçimlerine de etki etmektedir.

Ölüm çevresindeki inanış ve uygulamalar, diğer geçiş dönemlerine nazaran daha fazla eski kültür izleri taşır. Barak Türkmenlerinde ölüm çevresindeki ritüeller genel olarak Anadolu'nun diğer bölgeleriyle paralellik gösterir. Barak Türkmenlerinde ölümü çağrıştıran belirtiler olarak kimi hayvanların uğursuz sayılması, bazı hayvanların davranışlarının aynı şekilde olumsuz karşılanması, evdeki bazı eşyalarla ilgili inanışlar, hasta olan kişinin davranışlarıyla ilgili inanışlar, Anadolu Türk halk inanışları içerisinde nitelendirilebilir. Barak Türkmenlerinde ölümle ilgili inanış ve uygulamalar yörenin sosyo-kültürel hususiyetlerinden dolayı kendine özgü nitelikler de taşımaktadır. Baraklarda cenaze töreni için "kara düğün" ifadesi kullanılmaktadır. Bir kişinin düğününde toplanan kalabalık aynı şekilde bu kez o kişinin kara düğünü yani; cenaze töreni için toplanmış olmaktadır. Düğünde olduğu gibi cenaze törenine gelenler ağırlandırılmalı, gelenlere yemek verilmelidir. Ölüm öncesi, ölüm sırası ve ölüm sonrasında, hem ölü'nün ruhunun rahat etmesi hem de ölü sahiplerinin sabırlı olması için dini uygulamalar yapılmaktadır. Öleceği anlaşılan kişinin başında Kur'an-ı Kerim okunur ve daha sonraki süreçte de yine dini uygulamalara özen gösterilir. Ölen kişinin üzerindeki kıyafetlere soyka denilirken, ölü'nün eşyaları dağıtılır ve bir kısmı yakınları tarafından hatıra olarak alınır. Barak Türkmenlerinde ölü'nün arkasından yas tutma geleneği bugün de belirgin olarak devam etmektedir. Bir kısmı hatıra olarak dinlenen bir kısmı da yazılı kaynaklardan alınan bilgilere göre eskiden yas tutma âdetleri daha yoğun olarak yaşanmaktaydı. Eski Türklerde olduğu gibi, kadınlar ölü'nün arkasından

yüzlerini elleriyle kanatır, saçlarını keserlerdi. Bugün de yakını ölen kadınlar ömür boyu siyah giyinmektedir. Ölünün arkasından üç günlüğü yapılmakta, kırkı çıkartılmakta ve ölümünün elli ikinci gününde yemek yapılarak dağıtılmaktadır. Ölü toprağa verildiği elli ikinci gün ölünün etinin kemiğinde ayrıldığı inancı vardır. Ölünün arkasından her cuma günü, “cumalık” adı altında evde yapılan yemekten ölünün hayrına fakirlere verilmektedir. Bugün ilçe ve kent merkezlerinde cenaze evinin önünde kurulan çadırlar da taziye yeri işlevi görmektedir. Kent hayatı ve çalışma koşullarının bir sonucu olarak cenaze sahiplerinin birkaç ay boyunca evde kalabilmesi pek mümkün değildir. Öte yandan şehir hayatı içerisinde ulaşım ve iletişim imkânlarının daha geniş olması yas yerine gelen insanların daha kısa sürede gelip gitmelerine imkân vermektedir.

Türk halk kültüründe önemli önemli bir yeri olan erkek çocuğu sünnet ettirme geleneği içerisindeki sünnet düğünü uygulaması, Barak Türkmenlerinde eskiden bu yana yaygın değildir. Sünnet sonrası, sünnet olan çocuk yalnız bırakılmaz ve çocuğun kötü ruhlardan korunması için birtakım uygulamalar yapılır. Eskiden genellikle çocukluk çağında yapılan sünnet, bugün bebeklik döneminde yapılmaktadır. Çalışmada, Baraklarda kirvelik kurumunun varlığı ve bugün de devam ettiği tespit edilmiştir. Aile dışından seçilen kirve hayat boyu çocuğun yaşamındaki önemli olaylarda yanında olup ona destek verir.

Türk halk kültüründe erkek çocuğun askere gitmesi, onun olgunlaşması ve toplum tarafından benimsenmesi için önemli bir aşamadır. Geleneksel yapı içerisinde Barak Türkmenlerinde askere gitmeyen genç eksik sayılır ve başta evlilik olmak üzere pek çok konuda askerlik ön şart olarak görülür. Bu durum askerliğin yalnızca zorunlu bir vazife değil, bireyin gelişimine katkı yapan önemli bir süreç olarak algılanmasıyla ilgilidir. Baraklarda askere gitmeden önce asker gecesini veya asker kınası yapılması geleneği vardır. Askere gidecek olan genç davul zurna eşliğinde eğlence düzenlenerek uğurlanır. Barak Türkmenlerinde okuma-yazma oranının yükselmesiyle askere gitme yaşı da yükselmektedir. Bu durum söz konusu algıların da değişmeye başlamasına neden olmaktadır.

Hac ibadeti İslâm dininin esaslarında birisidir. Konargöçer yaşam tarzının doğal sonucu olarak dini anlamda çok mutaassıp olmayan Barak toplumunda bu durum yerleşik hayata geçtikten sonra da devam etmiştir. Bu kapsamda Barak Türkmenlerinin hac ibadetinin geç yaygınlaşmaya başladığı söylenilebilir. Yazılı kaynaklarda da hacca giden ilk Baraklar şeklinde bilgiler aktarılmaktadır. Günümüzde ise hac ibadeti eskiye nazaran oldukça yaygındır. Hac ibadeti, öncesi ve sonrasında yapılan çeşitli

uygulamalarla sosyal bağları pekiştirmektedir. Hacı uğurlama, hacı karşılama, hacı ziyareti gibi ritüeller toplumsal ilişkilere katkı sağlamaktadır.

Barak Türkmenlerinde dini bayramlarla ilgili inanış ve uygulamaların, hem dini hem de sosyal açıdan önemli işlevlere sahip olduğu gözlemlenmiştir. Hem ramazan hem de kurban bayramında insanlar dini vazifelerini yerine getirirken bayram dolayısıyla bir araya gelmeler, özellikle de Barak odalarında kültürel hafızanın tazelenmesine vesile olmaktadır. Bayram ziyaretleri, yalnızca erkek misafirlerin girdiği Barak odalarında bağlama eşliğinde iskân türkülerinin icra edildiği, hikâyelerin anlatıldığı ortamlara dönüşmektedir. Bayram öncesinde evlerde temizlik, yemek vb. hazırlama sürecinde de hem yakın akrabalar hem de komşular arasında sosyal bağları güçlendirici birliktelikler olmaktadır. Bu durum Barak toplumunda geçmişte olduğu gibi bugün de yoğun olarak yaşanmaktadır. Dini vesileler dolayısıyla sosyal bağların güçlendiği diğer önemli günler de kandillerdir. Barak Türkmenlerinde kandillerde insanlar camilerde bir araya gelmekte, evlerde hazırlanan çeşitli yiyecekler ölümlerin hayrına dağıtılmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ve yaygınlaşması bir taraftan da kandillerde telefonla haberleşmeyi kolaylaştırmakta, bu durum da düğün, bayram, kandil gibi önemli günlerde insanların temasına katkıda bulunmaktadır. Teknoloji bir yanyıla sosyal ilişkilere zarar verirken bir taraftan da önemli günlerde insanların daha fazla kişiyle münasebet kurmasını sağlamaktadır. Bu durum bütün kutsal aylar ve günler için geçerlidir. Bu günlerde insanlar hem ölümlerinin ruhuna hayır yapmakta hem de sosyal yardımlaşmaya özen göstermektedir.

Gaziantep Barak Türkmenlerinde milli bayramların geleneksel halk kültürüne bir yansımalarının olduğu gözlemlenmemiştir. Okullaşma oranının yükselmesiyle birlikte okullarda yapılan resmi kutlamalara katılan çocuk ve gençlerin hazırlıkları evlerde de bu konuda önemli farkındalık yaratmaktadır. Bugün hem şehirde hem de köyde oturan Baraklarda milli bayramlarda evlere ve iş yerlerine bayrak asma yaygınlık kazanmaktadır.

Türk halk kültürü içerisinde bereket törenleri, tarihi süreçte Türklerin doğudan batıya göçleriyle de şekillenmiş ve eski kültür izlerini taşıyan önemli unsurları içinde barındırır. Geçmişte konargöçer yaşam tarzına sahip bir toplum olan Barak Türkmenleri, doğayla iç içe yaşamının getirdiği çeşitli inanış ve uygulamaları büyük ölçüde bugüne taşımışlardır. Bereket törenleri altında toplanan bu inanış ve uygulamaların bir kısmı bugün yaşam biçiminin değişmesiyle birlikte ortadan kalkarken bir kısmı varlığını korumaktadır. Barak Türkmenlerinde nevruz, hıdrellez, saya, çiğdem

bayramı gibi törenler kutlanmazken koç katımı ve yağmur duasının varlığı tespit edilmiştir. Yağmur yağdırmak için “Gelin Gok” oyununun oynandığı sözlü kaynaklardan derlenirken aynı zamanda bazı köylerde yağmur yağdırmak için yüksek bir tepenin üzerine çıkılarak kurban kesilip dua edildiği de tespit edilmiştir.

Barak Türkmen kültüründe toplumsal ilişkilerin ve günlük hayat akışının yaşam biçimine göre şekillendiği görülmektedir. Köy ve köy çevresinde yaşayan kesimler tarım ve hayvancılıkla uğraşırken kent merkezine göç etmiş olanlar sanayi şehri olan Gaziantep’te farklı bir yaşam biçimini benimsemişlerdir. Bir taraftan da okuma-yazmaya önem veren Baraklar, çocuklarını yükseköğrenime kadar okutmaktadır. Dolayısıyla geleneksel yapı bir tarafa bırakıldığında bugün için Barak Türkmen halk hayatında tek tip bir günlük hayat akışı söz konusu değildir. Toprağa bağlı yaşam biçimiyle, sanayileşmiş bir toplumun yaşam biçimi arasında farklar vardır. Dar çevrede yaşayan bir toplumun sosyal bağları ve ilişkileri, kent merkezinde yaşayan bir topluma göre daha yakın ve daha düzenlidir. Öte taraftan geleneksel Barak halk hayatının izlerini şehir merkezinde yaşayan Baraklarda da misafir ağırlama, komşuluk ilişkileri, hemşehrilik gibi çeşitli konularda görmek mümkündür.

Barak Türkmen halk kültürüyle ilgili olarak en dikkat çekici özelliklerden birisi misafir ağırlama geleneğidir. Baraklarda misafire özel bir önem verilmektedir. Bugün bile köylerde çoğunlukla evlerin bir odası misafir için ayrılmıştır. Evin avlusunda ayrı bir oda şeklinde olan bu yapı, yalnızca erkek misafirler için hazırlanır. Kadınlar evin diğer bölümlerinde ağırlandırmaktadır. Baraklarda gelen misafire üç güne kadar neden geldiği sorulmaz. Köylerde bu anlayış devam etmektedir. Ayrıca gelen misafir en iyi şekilde ağırlandıktan sonra giderken de mutla bir hediyeyle uğurlanır. Misafir gelen odaya gece başkaları da gelir ve yine iskân türkülerinin ve anlatılarının tekrarlandığı sohbet ortamı oluşur.

Barak Türkmen halk kültüründe aile yaşantısına bakıldığında toprağa bağlı toplum özelliklerinden sıyrılmaya başladığı görülmektedir. Geçmişte daha çok geniş aile şeklinde yaşayan Baraklar, bugün çekirdek aile şeklinde de yaşamaktadırlar. Geniş aile içerisinde çocukların eğitimi konusunda büyüklerin etkisi daha fazlaydı. Baraklar köy hayatı içerisinde tarım ve hayvancılıkla uğraştıkları için erkekler genellikle ağır işleri yapmaktadırlar. Kadınlar evin günlük işleriyle uğraşmaktadırlar. Öte yandan ekonomik şartların iyileşmesi, şehirleşme, köy-kent arası ulaşımın kolaylaşması, okullaşma oranının artması gibi hususlar, Barak Türkmenlerinde hem aile düzenini değiştirmiş hem de çocukların eğitimi konusunda formel bir dönüşümün olmasını sağlamıştır.

Bugün hemen her Barak ailesinde çocuklardan birkaçı veya hepsi okumakta, her aileden yükseköğrenime yönelenler olmaktadır. Köy çevresindeki yaşam tarzında çocukların büyütülmesi evdeki yaşlılar tarafından yapılırken şehirde yaşayan, hem kadının hem de erkeğin çalıştığı ailelerde çocukların bakımını başkaları üstlenebilmektedir.

Barak toplumunda günlük hayat içerisinde kadınların kendi arasında hem yardımlaşma hem de eğlence veya vakit geçirme amaçlı bir araya geldiği toplantılar düzenlenmektedir. Kendi aralarında toplanıp yemeklerin yapıldığı sohbetlerin edildiği bu toplantılara erkekler katılmamaktadır. Barak odalarının özel günler dışında da erkeklerin bir araya sıklıkla gelmeleri için de bir mekân olduğu görülmektedir. Barak odalarındaki bu toplantılar aynı zamanda sözlü geleneğin kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlamaktadır. Bu toplantılarda gençler odanın alt tarafında oturur, yapılan sohbetleri dinler ve saz çalıp türkü söylemeyi doğal ortamında öğrenirler.

Barak Türkmenlerinin kültürel kimliğinin en önemli unsurlarından birisi giyim-kuşam kültürüdür. Barak Türkmenlerinin geleneksel giyim kuşam kültüründe konargöçer yaşam tarzının izlerini görmek mümkündür. Kullanılan renklerin sarı, kırmızı, yeşil, beyaz olmasını bu çerçevede değerlendirebiliriz. Bugün bütün Barak düğünlerinde; köy veya kentte, kına gecelerinde düğün sahibi kadınlar mutlaka geleneksel Barak kıyafetini giymektedir. Bu durum, Barak Türkmen kıyafetinin, Barak Türkmen kültürel kimliğinin önemli simgesi olmasıyla açıklanabilir. Erkeklerde ise geleneksel giyim kuşam tarzının izleri bugün daha az görülmektedir. Köylerde şalvar giyme yaygın olarak devam etmektedir.

Sosyal münasebetlerin güçlü olduğu Barak halk kültüründe hemşerilik bağlarının çok güçlü olduğu görülmektedir. Nizip, Oğuzeli ve Karkamış ilçe merkezleriyle Gaziantep il merkezinde Barakların yoğun olarak oturduğu mahaller mevcuttur. Şehirdeki hayat akışı içerisinde de Barak Türkmenleri aynı yapıdaki hemşerileriyle birlikte çalışmakta ve birbirlerine yardımcı olmaktadır. Öte yandan özellikle son yirmi yıllık süreç içerisinde şehirleşme ve teknolojinin yaygınlaşmasıyla da sosyal medyadaki Barak Türkmenlerine ait sayfalar aracılığıyla bir farkındalık oluşmuştur. Bu durum Barak Türkmen kimliği bilincini yeni kuşak içerisinde de karşılık bulmasını sağlamıştır.

Türk halk kültüründe halk inanışlarının din folkloru bağlamında ve Türk din tarihi açısından önemli bir yeri vardır. Bu kapsamda Barak Türkmen halk kültüründe halk inanışlarının hem hayatın geçiş dönemleri hem de diğer safhalarıyla ilgili olarak eski Türk inanç sisteminden izler taşıdığı söylenilebilir. Barak Türkmenlerinin geçmişte

konargöçer yaşam biçimine sahip olması, heterodoks bir dini hayat sürmelerine neden olmuştur. Bu durumun neticesi olarak İslâm öncesi inanç sistemlerinin kalıntıları, Barak Türkmen kültüründe halk inancı olarak bugüne kadar ulaşmıştır. Bu halk inanışları, yatırlar ve ziyaret yerleri, kurban-adak, ocaklar, nazar-nazarlık, uğur-bereket, tabiat olayları, hayvanlar, günler, büyü ve rüya şeklinde hayatın bütününe kapsayan bir muhtevaya sahiptir. Bu başlıklar altında incelenen Barak halk inanışları, aynı zamanda Barak Türkmenlerinin Anadolu ve Türk dünyasının diğer bölgeleriyle bağlarını ortaya koymaktadır; zira halk inanışlar Türk inanç haritası içerisinde müşterekliği sağlayan en önemli unsurlardandır.

Türk halk kültüründe genel anlamda halk mutfağının zengin bir yapısının olduğunu söylemek mümkündür. Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde mutfak kültürü bölgenin iklim yapısı, bitki örtüsü, ekonomik yaşam biçimi gibi etkenlerden kaynaklı olarak farklılıklar gösterebilmektedir. Bu bağlamda iskân edildikleri bölgede kurak bir iklim yapısının olması Barak mutfak kültürünü şekillendirmiştir. Söz konusu bölge kuru tarım yapılmaya elverişlidir. Ayrıca geçmişte hayvancı bir toplum olan Barak Türkmenlerinde, bu dönemin yansıması olarak mutfak kültürünün et yemekleri bakımından daha zengin bir yapı arz etmektedir. Bugün Baraklar halk mutfağının Gaziantep mutfağıyla iç içe geçtiği söylenilebilir. Ulaşım ve iletişim imkânlarının gelişmesi, Barak mutfak kültürünü de dönüştürmüştür. Gaziantep merkezde yaşayan Barak Türkmenleri, Gaziantep mutfağını hem şehir merkezinde benimsemiş hem de kendi gelenek çevrelerine taşımışlardır.

Çalışmada halk hekimliği, halk veterinerliği, halk meteorolojisi, halk takvimi, halk mimarisi, halk hukuku başlıkları altında incelenen halk bilgisi ürünleri, Barak halk kültüründeki eski kültür izlerini ortaya koyan bir diğer bölümdür. Modern bilimin hayata teknoloji olarak yansımadağı dönemlerde insan, hayatta karşılaştığı problemlere felsefede gündelik bilgi olarak ifade edilen, deneyimler sonucu birikmiş olan geleneksel bilgi birikimiyle çözümler bulmaya çalışıyordu. Bu bilgi birikimi, tarih boyunca deneme yanılmalar sonucu ortaya çıkmış ve doğrudan toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek mahiyetteydi. Bu husus Barak Türkmen kültürü için de geçerlidir. Çalışmada halk bilgisi ana başlığı altında sözlü ve yazılı kaynaklardan örnek malzemeler toplanmıştır. Barak Türkmenleri bugün Gaziantep kent kültürüne büyük oranda temas ederek kendi içerisinde de bir sosyo-kültürel değişim yaşamaktadır. Ancak halk bilgisi başlığı altındaki geleneksel uygulamalar, Barak halk hayatında geniş yer tutmaktadır. Barak Türkmenler bugün modern tıbbın imkânlarından geniş ölçüde

faaydalanabilmektedir. Ancak eşzamanlı olarak halk hekimliği uygulamalarının da yaygınlığı saha çalışmaları sırasında tespit edilmiştir. Çeşitli hastalıkları bitkisel ilaçlarla tedavi yöntemleri uygulandığı gibi, ocaklı tabir edilen kimi aileler de hastalıkları sağaltma vazifesi görmektedir. Söz konusu durum hayvan hastalıkları için de geçerlidir. Barak Türkmenleri geçmişte hayvancı bir toplum olması münasebetiyle halk veterinerliği uygulamaları açısından pek çok deneyimi bugüne taşımiştır. Bugün köy ve köy çevresinde hayvan hastalıklarına hem veteriner hekimler hem de bölgede bu konuda tecrübeli kişiler tarafından çeşitli tedaviler uygulanmaktadır. Doğayla iç içe yaşam, coğrafi şartlar ve iklim koşulları, insanların havayla ilgili tahminler yapmalarını da zorunlu kılmıştır. Konargöçer toplumlarda hayvan sürülerinin ve g yollarının kontrolünün zorluğu hava olaylarınınceden tahmin etmeyi gerektirmiştir. Tarımla uğraşan toplumlarda da aynı şekilde hava tahminlerinem taşımaktadır. Gök cisimlerinin ve hayvanların hareketlerine, bitkilerin durumuna bakarak hava tahminleri yapılmaktadır. Halk meteorolojisi olarak tanımlanan bu hava tahminlerininrnekleri Barak Türkmen halk kültüründe de mevcuttur. Hayvanların hareketlerine göre hava durumu ile ilgili tahminler bunlar arasındadır. Bu konudaki terim ve kavramlar bugün orta yaş vezeri Baraklar tarafından bilinmektedir. Halk takvimi olarak tanımlanan ve doğrudan tabiattaki olaylara göre yılların, ayların ve günlerin bölümlenmesi ile ilgili terim ve kavramlar da Barak Türkmenleri arasında yaygın olarak bilinmektedir. Bu terim ve kavramlar Anadolu'nun diğer bölgelerindeki Türk halk takvimi inanış ve uygulamalarıyla paralellik göstermektedir. Barak Türkmenlerinin iskn edildikleri bölgenin iklim yapısı ve coğrafizellikleri, Barak halk mimarisini de şekillendirmiştir. Bölgenin düz bir alan olması, bitkirtsnn zayıf ve ekonomik imknların kısıtlı olması insanları daha çok kerpiç ev yapımına mecbur kılmıştır. Geleneksel Barak halk mimarisinde aynı avlu içerisinde kerpiç odalar şeklinde tek katlı yapılar bulunmaktadır. Hayat şartlarının iyileşmesi ve ulaşım olanaklarının gelişmesiyle birlikte diğer bölgelerden taş ve başka yapı malzemelerini taşımak da kolaylaşmıştır. Bugün Barak ovasında çoğunlukta kerpiç evler yıkılarak betonarme ve çok katlı ev yapımı yaygınlaşmaktadır. Barak Türkmen halk kültüründe en belirgin hususlardan birisi de halk hukukudur. Baraklar geçmişten bu yana Trkmenlik geleneğini baskın olarak korumuş ve günlük hayat içerisinde uygulamışlardır. Barak Türkmenlerinde pek çok sosyal meselenin devletin resmi organlarına başvurmadan bölgenin sözü geçen kişileri vasıtasıyla çözüldüğü görülmektedir. Aşiret içerisindeki kan davaları, arazi anlaşmazlıkları gibinemli mevzular, köyün ileri gelenlerinin toplandığı Barak

odalarında çözüme kavuşmaktadır. Bugün adli vakalarda ise doğrudan jandarma veya polise müracaat edilmektedir. Ancak Barak Türkmenlerinin geçmişten getirdikleri aşiret içerisindeki otokontrol sistemi hala işlerliğini devam ettirmektedir. Halk bilgisi ürünlerinin Barak Türkmenleri arasında yoğun olarak varlığını koruması, halk hayatında işlevini devam ettirmesiyle ilgilidir. Barak Türkmenleri bir yanıyla şehirleşme süreci yaşasa da bir yanıyla da köy ve köy çevresinde geleneksel toplum yapısını muhafaza etmektedir.

Barak Türkmen halk kültüründe canlı bir oyun ve eğlence hayatı vardır. Düğün, bayram gibi önemli günlerde bir araya gelmelerin dışında da kadınların, çocukların ve erkeklerin kendi aralarındaki toplantılar eğlence ve oyun vesilesine dönüşebilmektedir. Çocukların dünyasında oyun ve oyuncak, yaşadıkları sosyal ve fiziki çevrenin şartlarına uygun olarak şekillenmiştir. Çocuk oyunları ile ilgili yapılan, güç ve yetenek gösterileri, yarışlar koşma, kovalamaca, kurtarma, zor-güç kullanma oyunları atlama, sıçrama, sekme ve kayma oyunları hedefe yönelik-hedefe atışlı oyunlar, atma-tutma, yakalama, çevirme, saklama ve saklanma şeklindeki oyun sınıflandırmasının tamamında, Barak çocuk oyunlarından örnekler mevcuttur. Şehirleşme, okullaşma oranının yükselmesi ve iletişim olanaklarının gelişmesi geleneksel çocuk oyunlarına da etki etmiştir. Oyunların bir kısmı yalnızca hatıralarda kalırken Barak halk kültürüne yeni çocuk oyunları da eklenmektedir. Eskiden çeşitli vesilelerle Barak odalarında bir araya gelen büyükler de kendi aralarında oyunlar oynamaktaydı. Bu oyunlar çoğunlukla bugün hatıra olarak hafızalarda anılmaktadır. Teknolojinin ve popüler kültür unsurlarının Barak halk kültürüne nüfuz etmeye başlamasıyla insanlar bir araya gelse de zamanlarını söz konusu geleneksel oyunların dışında başka şeylerle doldurmaktadırlar. Öte yandan Barak Türkmen kültüründeki halk oyunlarına bakıldığında, halk oyunlarının varlığını muhafaza ettiği ve Barak Türkmen kimliğini yansıtan önemli halk kültürü unsurları olduğu görülmektedir. Gaziantep ve özeldede Barak ovası olarak adlandırılan saha, Türkiye halk oyunları bölümlenmesinde halay bölgesi olarak taksim edilmiştir. Barak Türkmen halk kültüründe halaylar hem düğünler de hem de diğer başka eğlencelerde önemli yer tutmaktadır. Baraklarda kadınlar, erkekler ve çocuklar aynı halaydan tutarak oynayabilmektedir. Halayların bir kısmı Barak Türkmenlerinin tarihi süreçteki göçlerini anlatan taklit oyunlardır.

Çalışmada Barak Türkmenlerinin hafıza mekânı olarak, Barak oda geleneğine hemen her başlıkta dikkat çekilmiştir. Barak Türkmenleri kültürel hafızalarını Barak odaları sayesinde muhafaza ederek sonraki kuşaklara aktarabilmiştir. Barak

Türkmenlerinin iskân edildikleri tarihi süreçte söz konusu coğrafyada hem farklı etnik gruplar hem de başka Türkmen toplulukları mevcuttu. Barakların, söz konusu topluluklarla kültürel temas içerisinde olmalarına rağmen, kendi kültürel kimliklerini korumalarına oda geleneğinin önemli katkıları olmuştur. Barak odaları yalnızca insanların bir araya geldikleri toplanma mekânları değildir. Folklorun dört işlevi bağlamında Barak odalarının, eğlenme-eğlendirme, toplumsal değerlere destek verme, eğitim ve baskılardan kurulma işlevlerini yerine getirdiği söylenilebilir. Barak odaları çeşitli vesilelerle bir araya gelen erkeklerin eğlence ortamı olma özelliği taşımaktadır. Odalarda bağlama eşliğinde türkülerin söylendiği içkili toplantılar da yapılmaktadır. Barak odaları bunun yanı sıra dar gelenek çevresinde toplumsal düzenin sağlanması için bir mahkeme vazifesi görmektedir. Geçmişten bugüne pek çok problem odalarda sözü geçen kişiler tarafından tartışılmakta ve alınan karar mahkeme hükmü niteliği kazanmaktadır. Bu anlamda odalar halk hukukunun uygulama alanı konumundadır. Barak odaları Barak sözlü tarih metinlerinin icra edildiği doğal ortam niteliği taşımaktadır. Horasan'dan göç ve bölgeye iskân ediliş sürecindeki yaşanan olaylar, Barak aşiretinden âşıklar tarafından manzum ve mensur biçimde işlenerek hafızalarda taşınmış ve sonraki nesile aktarılmıştır. Odalardaki toplantılarda oturma düzeni yaşa ve söz sahibi olma durumuna göre şekillenmektedir. Dikdörtgen şeklindeki odanın kapı taraflarında gençler oturur ve anlatılan olayları, söylenen türkülerini, bağlama çalmayı doğal ortamında öğrenirler. Bu anlamda odalar, usta çırak ilişkisi bağlamında okul işlevi görmektedir. Barak odalarında oturan ve büyüklerinden dinlediği anlatıları ve türkülerini bağlama eşliğinde icra etmeyi öğrenen bir kişi, bir süre sonra kendisi de aynı etkinliğe dâhil olmaya başlar. Böylece oda, günlük hayat akışı içerisinde fiziki, sosyal ve psikolojik açıdan yorulan kişinin kendini gerçekleştirme alanına da dönüşmektedir. Barak odalarının kişinin sosyo-kültürel açıdan olgunlaşmasına olan katkısı, Gaziantep'in diğer bölgelerinde Barak odası için kullanılan "Barak üniversitesi" tabirinden de anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Barak odaları, Barak Türkmen halk kültüründe misafirhane, yas evi, mahkeme, eğlence mekânı, okul, halk hukukunun işletildiği kurum vb. gibi pek çok kolektif etkinliğin gerçekleştiği bir alandır. Barak odalarının bu çok boyutlu işlevleri, Barak halk kültürünün bölgedeki diğer Türkmen gruplarına karşı da hâkim kültür konumuna gelmesini sağlamıştır. Dolayısıyla Barak odalarının geleceğe taşınması, onun bir kültürel hafıza mekânı olması hasebiyle, Barak Türkmen halk kültürünün de öz itibarıyla geleceğe taşınması anlamına gelmektedir. Bu anlamda Gaziantep Valiliği, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, ve Gaziantep İl kültür

Müdürlüğü ile Oğuzeli, Nizip ve Karkamış kaymakamlıklarıyla belediyelerinin ortak bir proje vasıtasıyla, her köyde Barak halk mimarisini yansıtacak şekilde en az bir Barak odasını koruma altına alması gerekmektedir. Zira kerpiçten yapılmış olan bu odalar hızla yıkılarak betonarme yapılara dönüşmektedir. Resmi makamların alacakları bu tedbir, somut bir hafıza mekânı olarak odaların, Barak Türkmenlerine ait somut olmayan kültürel mirasın doğal icra ortamı olarak her köyde ayakta kalmasını sağlayacaktır. Bu süreç bir adım sonra odalara canlı müze olma özelliğini de kazandıracaktır.

Bugün Barak Türkmen halk kültürünün yaşam alanını sözlü, yazılı ve elektronik kültür ortamı olarak tespit etmek yanlış olmayacaktır. Barak ovasında sözlü gelenek çeşitli halk edebiyatı unsurları ve pek çok diğer halk kültürü unsuru bakımından canlılığını korumaktadır. Baraklar, Başbakanlık Osmanlı arşivinden başlamak üzere çeşitli yazılı kaynaklarda tarihi ve kültürel anlamda yazılı kaynaklarca kayıt altına alınmıştır. Çalışmada da ilgili başlıklarda zikredildiği üzere Cahit Tanyol, Ali Rıza Yalman, Ali Şahin, Ömer Özbaş, Ali Çavaz başta olmak üzere pek çok araştırmacı Barak Türkmen halk kültürüne dair bilgileri yazılı ortama aktarmıştır. Teknolojinin yaygınlaşmasıyla birlikte Barak Türkmen kültürünün bir diğer icra ortamı da elektronik kültür şeklinde ortaya çıkmıştır. Barak Türkmenlerine ait çeşitli internet sayfaları ve Barak Türkmen blogları oluşturularak, buralarda Barak halk kültürüne dair görsel ve yazılı malzeme paylaşılmaktadır. Bu süreç genç kuşak arasından Barak Türk halk kültürü bağlamında ikincil sözlü kültür ortamının doğmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla bir yanıyla çağın şartları altında popüler kültürün aşındırıcı etkisine girse de Barak halk kültürü, insanların ihtiyaçlarına göre kendisine yeni icra ortamları bulabilmektedir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde sonuçla birlikte sözlü ve yazılı kaynaklar, yöreye özgü kelimeler listesi, dizin, fotoğraflar ve özgeçmiş yer almıştır. Barak Türkmenleri bugün bir yanıyla Gaziantep kent kültürü içerisine girmiş olsa da bir yanıyla kendi geleneksel kültür yapılarını korumaktadır. Bunun içerisinde ağız özellikleri de vardır. Bu kapsamda çalışmada geçen hem Barak ağız özelliklerini yansıtan hem eski Türkçe hem de diğer dillerden geçen sözcükler, yöreye özgü kelimeler başlığı altında sözlük olarak listelenmiştir.

Çalışmada Barak Türkmen halk kültürüne dair anonim halk edebiyatı ve halk kültürünün bütün alt başlıklarında malzeme bulunarak konular örneklendirilmeye, derlenmeye ve incelenmeye çalışılmıştır. Ancak başta Barak ovası olarak bilinen söz konusu coğrafyanın genişliği ve toplum yapısı olmak üzere çeşitli nedenlerden dolayı

ulaşılmayan sözlü ve yazlı kaynaklar olabilir. Bir diğer husus da çalışmada sözlü ve yazılı kaynaklardan elde edilen Barak Türkmen anonim halk edebiyatı ve halk kültürü malzemelerinin bir kısmının bugün için hatıra mahiyetinde olmasıdır. Yaşanılan sosyal ve fiziki çevrenin değişmesi, okuma-yazma oranının yükselmesi, ulaşım ve iletişim imkânlarının yaygınlaşması, köyden kente göç gibi etkenler Barak Türkmen kültürüne yeni yaşam alanları açmıştır. Dolayısıyla işlevini yitiren geleneksel halk kültürü unsurları, insanların hayatından çıkmaya başlamıştır. Aıcuk söz konusu halk kültürü malzemeleri insanların hafızasında henüz varlığını korumaya da devam etmektedir.

Sonuç olarak çalışmada, Gaziantep Barakları halk edebiyatı ve halk kültürü incelemesinde, Barak Türkmen kültürünün tarihi, coğrafi, fiziki, sosyo-ekonomik Şartların etkisiyle kendine özgü hususiyetler taşısa da elde edilen verilerden Anadolu Türk halk kültürünün ve bir bütün olarak da Türk dünyasının parçası olduğu tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Abdulkadiroğlu, A. (1987a). *Bartın ve çevresinde dini manevi halk inançları*. Ankara: KTBMFAD Yayınları.
- Abdulkadiroğlu, A. (1987b). Kastamonu'da dini folklor veya dini-manevi halk inançları. 3. *Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri* içinde (s. 162-205). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Acıpayamlı, O. (1974). *Türkiye'de doğumla ilgili âdet ve inanmaların etnolojik etüdü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Ağcalar, A. (2009). *Silişke halk kültürü araştırması*. Basılmamış Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Aksoy, Ö. A. (1945). Gaziantep Ağzı II, Deyimler, Meşhur Sözler Atasözleri, Dualar, Beddualar. Ankara: TDK.
- Albayrak, N. (2004). *Ansiklopedik halk edebiyatı terimleri sözlüğü*. İstanbul: LM Yayıncılık.
- Albayrak, N. (2004). *Ansiklopedik halk edebiyatı terimleri sözlüğü*. İstanbul: Leyla ile Mecnun.
- Alptekin, A. (2010). Türk halk hikâyelerinde halk hekimliği. *Milli Folklor*, 86, 5-19.
- Alptekin, A. B. (1997). *Halk hikâyelerinin motif yapısı*. Ankara: Akçağ.
- Alptekin, A. B. (2012). *Berat, efsane ve motifleri üzerine*. Ankara: Akçağ.
- Altun, I. (2004). *Kandıra türkmenlerinde doğum, evlenme ve ölüm*. İzmit: Yayıncı Yayınları.
- And, M. (1985). *Geleneksel türk tiyatrosu (köylü ve halk tiyatrosu gelenekleri)*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Arıcan, S. (1960). Bafra'da Adlarla İlgili Gelenek ve İnanmalar. *TFA*, 6.
- Artan G. (1968). *Sındırđı'da çeşitli inanışlar*. İstanbul: Yörük Matbaası.
- Artan, G. (1973). Tire'de çocuklarla ilgili inanışlar. *TFA*, 15(292), 6798.
- Artan, G. (1973b). Tire'de doğum gelenekleri. *TFA*, 15(289), 6724.
- Artun E. (1992). Tekirdağ ritüelleri ve balkanlardaki varyantları. *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, Ankara.
- Artun E. (1992). *Tekirdağ çocuk oyunları*. Tekirdağ:Trakya Doğuş Tesisleri.
- Artun E. (1992). *Tekirdağ Halk Oyunları Araştırması*. Tekirdağ: Trakya Doğuş Tesisleri,

- Artun E. (1998). Tekirdağ halk kültüründe geçiş dönemleri- doğum evlenme ölüm. *BİR Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 9-10, İstanbul.
- Artun E. (2000). Adana'da asker uğurlama-karşılama törenleri asker ağıtları, türküleri, şiiirleri, manileri. *Milli Folklor*, 6(12), 47.
- Artun E. (2000). Halk kültürü ve folklorun türk kültüründeki yerine kültürel değişim ve gelişim açısından bakış. *Adana Halk Kültürü Araştırmaları 1*, Adana: Epsilon Ofset.
- Artun E. (2000). Türk dünyasında nevrüz. *Uluslar Arası Türkistan Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, 25-27 Ekim 2000, Marmaris (Muğla Üniv. – TİKA).
- Artun E. (2000). *Adana halk kültürü araştırmaları I*. Adana: Adana Büyükşehir Belediyesi Yayınları,
- Artun E. (2000). *Türk halk kültüründe nevrüz, Uluslararası nevrüz sempozyumu*. Kazakistan: Karaganda.
- Artun E. (2001). *Adana halk hekimliğinde atalar kültürü*. İstanbul: Türk Kültürü.
- Artun E. (2001). Adana'da törenler, adaklar, özel günlere ait inançlar, pratikler ve bunlara bağlı mutfak kültürü. *MilliFolklor*, 49.
- Artun E. (2001). Türk halk kültürünün balkanlardaki rolü. *Türk Kültürü*, 458.
- Artun, A. (1998). Tekirdağ halk kültüründe geçiş dönemleri- doğum evlenme ölüm. *BİR Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 9-10, İstanbul.
- Artun, A. (2012). *Anonim Türk Halk Edebiyatı Nesri*. Adana: Karahan Yayınevi.
- Artun, A. (2012). *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*. Adana: Karahan Yayınevi.
- Artun, A. (2012). *Türk halk edebiyatına giriş*. Adana: Karahan Yayınevi.
- Artun, A. (2012). *Türk halkbilimi*. Adana: Karahan Yayınevi.
- Artun, A. (2012). *Anonim Halk Edebiyatı Nazım*. Adana: Karahan Yayınevi.
- Artun, E. (1978). *Tekirdağ folklor araştırmaları*. İstanbul: Tem Ofset.
- Artun, E. (1990). *Tekirdağ'da hıdrellez geleneği, halk kültüründen derlemeler*. Ankara: Hıdrellez Özel Sayısı.
- Artun, E. (1996). Köy seyirlik oyunlarındaki düğünlerde gelin güvey motifinde eski kültür izleri. *III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri*, (s.86-93), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Artun, E. (2001). *Küreselleşmenin geleneksel Türk halk kültürüne etkisi*. VI. Milletlerarası Türk Halk Kültürü, İçel
- Artun, E. (2009). *Türk halk edebiyatına giriş*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

- Artun, E. (2011). Çukurova halk kültüründe törenler, bayramlar, şenlikler. 3. *Uluslararası Türk Kültürü Kurultayı'nda sunulan bildiri*, Muğla: Fethiye Belediyesi Kültür Merkezi.
- Artun, E. (2011). Çukurova halk kültüründe törenler, bayramlar, şenlikler. 3. *Uluslararası Türk Kültürü Kurultayı'nda sunulan bildiri*, Muğla: Fethiye Belediyesi Kültür Merkezi.
- Atalay, B. (1985). *Divan-ü Lügat'it Türk tercümesi*. Ankara: TDK.
- Ay, A. (2006). *Barak yöresinde doğum ölüm (âdet ve uygulamaları)*. Lisans bitirme tezi, Gaziantep üniversitesi, Gaziantep.
- Aydın, H. (1952). *Kütahya 'da İnanmalar*. İstanbul: Yörük Matbaası.
- Aydınoğlu, G. (1968). *Posof'ta Düğün Âdetleri*. İstanbul: Yörük Matbaası.
- Bali, M. (1997). *Ağıtlar*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Baran, M. (2006). Halk mimarisinin halkbilimi bağlamında değerlendirilmesine harran evleri örneği. *Millî Folklor*, 18(72), 141-147.
- Başarkanoğlu, L. (2010). *Nizip efsaneleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Başçetinçelik, A. (2009). *Adana halk kültüründe doğum-evlenme-ölüm*. Adana: Altın Koza Yayınları.
- Başçetinçelik, A. (1998). *Adana halk kültüründe geçiş törenleri (doğum-evlenme-ölüm)*. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Başgöz İ. (1986). *Folklor yazıları*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Baykurt Ş. (1993). Çukurova'da Türkmenler ve halk oyunları. *Adana Valiliği-Çukurova Üniversitesi II. Uluslararası Karacaoğlan-Çukurova Halk Kültürü Sempozyum*
- Beysanoğlu, Ş. (1974). Diyarbakır'da bazı gelenek ve inanışlar. *TFA*, 15(305), 7180-7181.
- Biçer, M. (1991). Eskişehir ilinde doğumla ilgili adet ve inançlar. *Türk Halk Kültüründen Derlemeler* içinde. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürü Araştırma Dairesi Yayınları.
- Binyazar, A. (2002). *Dede Korkut*. İstanbul: Yapı Kredi
- Bolulu, O. (1956). *Reşadiye'de inançlar*. İstanbul:Yörük Matbaası.
- Boratav, P. N. (1994). *100 soruda Türk folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (1995). *100 soruda Türk halk edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (2000). *Tekerleme*. İstanbul: Tarih Vakfı.

- Boratav, P. N. (2002). *Halk hikâyeleri ve halk hikâyeciliği*. İstanbul: Türkiye Ekonomi ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Boratav, P. N. (2007a). *Zaman zaman içinde*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Boratav, P. N. (2007b). *Az gittik uz gittik (3. Baskı)*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Boratav, P. N. 1984). *100 soruda Türk folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Bozyiğit, A. E. (1995). *Bizde adet böyledir*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Can, D. (2010). *Mersin Abdalları halk bilimi araştırması*. Basılmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Cemiloğlu, M. (1999). *Halk hikayelerinde doğum motifi*. Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayını, Bursa.
- Ceyhan, E. (1999). *Gaziantep tarihi*. Gaziantep: Gaziantep Ticaret Odası Yayınları.
- Coşkun, B. S. (1983). Kırşehir ve çevresine ait düğün adetleri. *TFA*, 43.
- Çabuk, H. H. (2008). *Çukurova'da yörükler*. Adana: Ekrem Matbaası.
- Çağımlar, Z. (2010). *Hikâyeleri ile Adana Avşar ağıtları*. Adana: Büyükşehir Belediyesi.
- Çakır, A. (1987). Türk halk oyunlarında hayvan motifleri üzerine bir atlas denemesi. *III. Milletlerarai Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, III. Cilt, Halk Müziği, Oyun, Tiyatro, Eğlence, Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara
- Çavaz, A. (1983a). Barak folkloru 1. *Folkloru Doğru*, 55, 31-46.
- Çavaz, A. 1983b, Barak folkloru 2. *Folkloru Doğru*, 56, 41-62.
- Çay, A. H. 1991). *Türk Ergenekon bayramı nevrüz*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Çelebioğlu, A. (1982). *Türk ninnileri hazinesi*. İstanbul: Ülker Yayınları.
- Çelik, C. (2005). *İsim kültürü ve Din*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Çetin, C. (2006). Anadolu'da bereket kültü ve anadolu türk köylüsü -seyirlik oyunlarına yansımaları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 46, 189-210
- Çevik, D. (2001). *Türkiye'de yaşayan Kazak Kırgız ve Özbeklerde halk inançları*, İstanbul.
- Çıblak, N. (2002). İçel'de yağmur yağdırma törenleri. *Folklor/Edebiyat*, 8(31), 93-103.
- Çıblak, N. (2003). Mersin tahtacı kültüründeki terimler üzerine bir deneme. *Folklor/Edebiyat*, 9 (33), 217-238.
- Çobanoğlu, Ö. (2000). Geleneksel Dünya görüşü veya halk felsefesinin halkbilimi çalışmalarındaki yeri ve önemi üzerine bazı tespitler. *Milli Folklor*, 6(12), 45.

- Çobanoğlu, Ö. (2009). Türk halk bilim çalışmaları. *Cumhuriyet Dönemi Türk Kültürü/ 1920-1938 Atatürk Dönemi Cilt 3*, XI. Bölüm: Halk Kültürü, Ankara:Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2009). Türk halk kültüründe şeytan telakkisi üzerine tespitler. *Motif Akademi*, 2009/1-2.
- Dalgıntekin, H. (1995). *Tarsus Âdet ve inanmaları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Dede, B. (1996). Artvin yöresi düğünlerinde gelin-güvey motifi. *3. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongre Bildirileri* içinde (s.118-126). Ankara: KBYayınları.
- Dilçin, C. (2000). *Örneklerle Türk şiir bilgisi*. Ankara: TDK.
- Dizdaroğlu H. (1969). *Halk şiirinde türler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Doğaner, A. (2003). *Çukurova bölgesi yörüklerinde halk kültürü ve halk edebiyatı*. Basılmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Doğaner, A. (2006). *Osmaniye Yöresi'nde yaşayan Ulaşlı Türkmenlerinin geçiş törenleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Duru, Y. (2002). Barak kültürü ve Ezo Gelin öyküsü. *GAP Çevresinde Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Duymaz A. (2002). *İrfanı arzulayan sözler tekerlemeler*. Ankara: Akçağ.
- Duymaz, A. (2000). Balıkesir ve çevresindeki yatırları fonksiyonları açısından bir değerlendirme. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(4), 337-353
- Düzgün, D. (2005). Türkiye ve Azerbaycan sahalarında uygulanan saya geleneğinin karşılaştırmalı tahlili. *Milli Folklor Dergisi*, 9(65).
- Eker, M. (2000). Kızılcahamam Belediyesi Kültür Yayınları Dizisi, Ankara.
- Ekici, S. (1996). Gaziantep İslahiye İlçesi Düğün Adetleri Çerçevesinde Halk Müziği. *I. Türk halk kültürü araştırma sonuçları II*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Elçin, Ş. (1981). *Halk edebiyatına giriş*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Elçin, Ş. (1990). *Türkiye Türkçesinde ağıtlar*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ercan, H. E. (2006). Balkanlarda gökyüzü ile ilgili inanışlar ve halk takvimi. *Millî Folklor*, 18(69), 72-82.
- Ergun, M. (1997). *Türk Dünyası efsanelerin değişme motifi C 1*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Ersoy, R. (2014). Modernizm-Postmodernizm bağlamında geleneksel tıp uygulamalarının güncelliği üzerine bir değerlendirme. *Millî Folklor*, 26, (101), 182-192.
- Ersoy, R. (2002). Türklerde ölüm ve ölü ile ilgili rit ve ritüeller. *Millî Folklor*, 54, 86-101.
- Ersoy, R. (2009). *Sözlü tarih folklor ilişkisi baraklar örneği*. Ankara: Akçağ.
- Ersoy, Y. (2002). *Türk mutfak kültürü. Türkler*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Gaziantep Kültür Dergisi. (1966). “Barak”, C.IX, s. 105. Gaziantep.
- Genç. (1995). Türk tarihinde ve kültüründe nevrüz. *Türk Kültüründe Nevruz Sempozyumu Bildirileri*, Ankara.
- Glassie, H. (2003). Halk mimarisi hakkında düşünmek. *Milli Folklor*, 15(59), 73-75.
- Gönüllü, A. R. (1986). *Saçı adetine dair notlar*. İstanbul: Yörük Matbaası.
- Görkem İ. (2001). *Türk edebiyatında ağıtlar, Çukurova ağıtları*. Ankara: Akçağ.
- Gözaydın, N. (1989). “Anonim Halk Edebiyatı Üzerine...” *Türk Dili Türk Şiiri Özel sayısı III (Halk Şiiri)*, Ankara: TDK Yay.
- Gül, R. (1999). *Barak ağzı araştırma-inceleme*. Basılmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Gültekin, M. (2013). *Kazan tatar masalları inceleme metinler*. Ankara: AKM.
- Günay, Ü.,Harun, G. (1998). *Türk din tarihi*. Kayseri: Laçın Yayınları.
- Gürsoy, O. (1970). *Mesudiye'de yorum, inanç ve anlamlar*. İstanbul: Yörük Matbaası,
- Güvenç, B. (1999). *İnsan ve kültür*. Ankara: Remzi Kitabevi.
- Güzelbey, C. C. (1982). *Gaziantep'te doğum ve çocuğa ilişkin eski töre ve inançlar*. Türk Folkloru Araştırmaları 1981/2, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara.
- Halaçoğlu, Y. (2010). *Osmanlı kimliği ve aşiretler*. İstanbul: Babıali Kültür.
- İlgaz, K. (1956). *İstanbul'da doğum ve çocukla ilgili adet ve inanmalar*. İstanbul: Yörük Matbaası.
- İçel, H. (2010). Türk bilmecelerinin şiirsel yapısı. Ankara: Akçağ,
- İnan, A. (1976). *Eski Türk dini*. İstanbul.
- İnan (1995). *Tarihte ve bugün şamanizm*. Ankara: T.T.K. Yayınları.
- İnan, A. (2006). *Tarihte ve bugün şamanizm materyaller ve araştırmalar*. Ankara: TTK Yay.
- Kalafat, Y. (1996). *İslamiyet ve Türk halk inançları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Kalafat, Y. (1995). *Doğu Anadolu'da eski Türk inançlarının izleri*. Ankara: Ankara Kültür Merkezi Yayınları.
- Kalafat, Y. (1994). Türk halk inançlarında hususiyle doğu anadoluda ve orta toroslarda kırk motifi. *Milli Folklor*, 22, 15-20.
- Kalafat, Y. (1999). Kazakistandaki türk halk inançları. *Milli Folklor*, 41, 66-74.
- Kalafat, Y. (2006). Türk halklarında kurtağzı bağlama inancı. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20, 273-280.
- Kalafat, Y. (2010). *Doğu anadoluda eski türk inançlarının izleri*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Kalafat, Y. (2008). *Pir-i Türkistan Ahmet Yesevi*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Karakaş, A. (2005). *Feke halk kültürü araştırması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Kaya D. (1997). Dualar ve beddualar. *Türklük bilimi araştırmaları*. 4, 99-121.
- Kaya D. (2014). *Türk halk edebiyatı kavramlar ve terimler sözlüğü*. Ankara: Akçağ,
- Kaya, D. (2004). *Anonim halk şiiri*. Ankara: Akçağ.
- Kılıç. (2001). Isparta yöresi halk inançları. *Uluslararası Anadolu İnançları Kongresi Bildirileri*, Evrak Yayınları, Ankara.
- Kılıç, A. G. Yayan (2010). Adana ili Tufanbeyli ilçesi Çakırlar köyü Avşar kilimleri. *Gazi Türkiyat Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 6.
- Kılıç, E. (2010). *Osmaniye ili Düziçi ilçesi halk kültüründe halk inançları bayramlar ve törenler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Kır İ. (2003). Barak Aşireti. *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, 1, (1), 219-240.
- Kır İ. (2003). Barak Aşireti. *GAP Çerçevesinde Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Ankara.
- Koca, S. (2002). *Eski Türklerde bayram ve festivaller*. Ankara:Yeni Türkiye Yayınları.
- Kocasavaş, Y. (2002). "Eski Türklerde Yas ve Ölü Gömme Âdetleri", *Türkler*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Korkmaz, K. (1995). *Barak yöresi hikâyeli türküleri üzerine bir inceleme*. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Koz, S. (2003). *Yemek kitabı*. İstanbul: Kitabevi.
- Köksal, H. (1993). Güneydoğu illerimizde sünnet geleneği. *Ç.Ü. Türkoloji Araştırmaları Merkezi* 497-504.

- Köksal, H. (1996). Türk düğünlerinde “saçı” geleneği, buna bağlı ritler-pratikler. *III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri*, (s. 176-185), Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Kurt, B. (2012). *Malatya İli Doğanşehir ilçesi halk kültürü araştırması*. Basılmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Kut, G. (2002). *Türklerde yemek kültürü, Türkler*. Ankara: Yeni Türkiye yayınları.
- Malinowski, B. (1995). *İnsan ve kültür*. (Çev. F. Gümüş), Ankara: V Yayınları.
- Nahya, Z. (1987). Kız isteme ve söz kesme gelenekleri üzerine bir atlas denemesi. *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi*, c. IV, (Gelenek Görenek ve İnançlar), Ankara: KBMFAD Yayınları.
- Nahya, Z. (1982). Özel gün yemekleri. *Türk Mutfağı Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Nami, H. (1960). *Havza'da adlarla ilgili gelenekler*. İstanbul: Yörük Matbaası.
- Nebi, Ö. (2006). *Türk çocuk oyunları*. Ankara: Akçağ.
- Ocak, A. Y. (2000). *Alevi ve Bektaşî inançlarının İslâm öncesi temleri*. İstanbul.
- Oğuz, Ö. Vd. (2013). *Türk halk edebiyatı el kitabı*. Ankara: Grafiker.
- Ong, J. Walter. (2012). *Sözlü ve yazılı kültür sözün teknolojileşmesi*. İstanbul: Metis.
- Oy, A. (1972). *Tarih boyunca Türk Atasözleri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Oy, A. (1991). *Atasözü, TDV İslam ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları.
- Ögel B. (1989). *Türk mitolojisi (I. Cilt)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ögel B. (1993). *Türk mitolojisi (kaynakları ve açıklamaları ile destanlar)*, 1. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Önal, M. N. (2013). Muğla'da Alevi Tahtacı kültürü. *Turkish Studies*, 8/9, 343-366.
- Örnek, S. V. (2000). *Türk halk bilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Örnek, S. V. (2000b). *100 Soruda ilkelde Din, Büyü, Sanat, Efsane*. İstanbul: Gerçek.
- Örnek, S. V. (1979). *Anadolu folklorunda ölüm*. Ankara: A.Ü. DTCF Yayınları.
- Özbaş Ö. (1958). *Gaziantep dolaylarında Türkmenler ve Baraklar*. Gaziantep: Cihan Matbaası.
- Özbaş, H. (1962). *Yozgat'ta yufka, bazlama, düğün ekmeği*. İstanbul: Yörük Matbaası.
- Özbaş, Ö. (1939). *Elbeyli Türkmenleri arasında. folklor derlemeleri*. Gaziantep: Halkevi Yayınları.
- Özdemir, H. (1985). Artvin'de düğün âdetleri (kız göçürme oğlan everme). İstanbul: Türk Folkloru.
- Özdemir, N. (2005). *Cumhuriyet dönemi türk eğlence kültürü*. Ankara: Akçağ.

- Özder, M. A. (1967). Doğum ve çocuk üstüne gelenek ve inançlar. İstanbul: Yörük Matbaası.
- Öztelli, C. (1951). Zile’de doğum ve adetleri. *TFA*, 2(28), 436-664.
- Öztürk, İ. (2000). Türkiye’de (köylerde) kadının toplumsal durumu açısından geleneksel takıların önemi. *Folklor/Edebiyat*, VI(22).
- Raysoni, L. (1993). *Tarihte Türklük*. Türk Kültür Araştırmaları Enstitüsü.
- Roux, J P. (1999). Eski ve orta çağda Altay Türklerinde ölüm. (Çev. A.Kazancıgil), İstanbul: Kabalcı.
- Sakaoğlu S. (1999). *Masal araştırmaları*. Ankara: Akçağ.
- Sakaoğlu S. (2002). *Gümüşhane ve Bayburt masalları*. Ankara: Akçağ.
- Sakaoğlu S. (2003). Geleneksel fıkra modern fıkra. *Milli Folklor*, 23, 97.
- Sakaoğlu, S. (1992). *Türk fıkraları ve Nasreddin Hoca*. Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi.
- Sakaoğlu, S., Alptekin A. B. (2009). *Nasreddin Hoca*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Sevinç, N. (1983). *Gaziantep’te yer adları ve Türk boyları, Türk Aşiretleri, Türk Oymakları*. Ankara: TDK Yay.
- Sevindik, H. (1996). Akçaören ve Yeşilöz (Nevşehir) köylerindeki doğum geleneğinin halkbilimsel açıdan incelenmesi. *I. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sol, S. (2007). Edirne’de halk hekimliği. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 175-191.
- Soylu, Sıtkı (1973). *Mut düğünlerinde düğün töre ve süreleri*. İstanbul: Yörük Matbaası.
- Sümbül, M. (1997). Halk oyunlarının işlevleri. *Folklor/Edebiyat*, 11, 123-134.
- Sümer, F. (1980). *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları (Üçüncü Baskı)*. İstanbul.
- Sümer, F. (1999). *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları. (Üçüncü Baskı)*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Şahin A. (1962). *Güney Anadolu’da Beydili Türkmenleri ve Baraklar*. Ankara: Doğuş Ltd, Şti, Matbaa.
- Şener, C (2003). *Şamanizm*. İstanbul: Etik yayınları.
- Şenesen, R. (2011). *Çukurova bölgesi girit göçmenleri halk kültürü araştırması*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Şimşek, E. (2003). Kadirli ve Sumbas (Osmaniye)’ta evlenme âdetleri. *Folklor/Edebiyat*, 9(34), 135-155

- Şişman, B. (2002). Samsun yöresinde geçiş dönemleriyle (doğum, sünnet, evlilik ve ölüm) ilgili yaşayan halk inançları ve bunlara ait uygulamalar. *Türk Halk Kültürü Özel Sayısı III, Erdem Dergisi*, 13(39).
- Tacemen, A. (1995). *Bulgaristan türkleri inanışları veya türk kimliği*. Ankara: Üçbilek Matbaası.
- Tahsin, Hasan (1969). *Samsun'da adlarla ilgili inanmalar*. İstanbul: Yörük Matbaası.
- Tanyu, Hikmet (1976). Dini folklor veya dini manevi halk inançlarının çeşit ve mahiyeti üzerine bir araştırma. *AÜİF Dergisi*, XXXI/123-142.
- Taş, H. (1996). Erzurum'da doğum ve çocukla ilgili eski adet ve inançlar. *THK Derlemeleri içinde* (s.187-205). Ankara: KB HKAGM Yay.
- Taylan, E. (1977). Çolaklı'da doğumla ilgili adet ve inanmalar. *TFA*. 17.
- Taylan, E. (1977). Çolaklı'da doğumla ilgili adet ve inanmalar. İstanbul: Yörük Matbaası.
- Tezcan, M. (1998). *Çocuk nişanlılığı (Afyon Çayırbağ köyü örneği)*. Türk Halk Kültürü Araştırmaları 1997, Ankara: HAGEM Yayınları.
- Tuğrul, M. (1973). Mahmutgazi köyünde ölümle ilgili gelenek ve inanışlar. İstanbul: Yörük Matbaası.
- Turan, M. (1982). Kars'ta ölü ile ilgili gelenekler. *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, c.IV*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Türkmen, F. (1995). *Âşık Garip Hikâyesi, İnceleme-Metin*, Ankara: Akçağ.
- Türkmen, F. (2013). *Nasreddin hoca latifeleri*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları.
- Türkten, N. (1996). Kayseri düğünlerinde gelin ve güveyin seçimlerinde dikkat çekici usuller. *III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı Kongresi Bildirileri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Uludağ, S. (1988). *Ağıt*. TDV İslam Ansiklopedisi. İstanbul: TDV Yayınları.
- Uysal, Y. (2009). Gazipaşa folkloru/geçiş dönemi adetleri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3, 209-224.
- Yakıcı A. (2007). *Halk şiirinde türkü*. İstanbul: Akçağ.
- Yaldızkaya, Ö. F. (2006). Kına ağıtları. *Folklor /Edebiyat*, 12(46),
- Yalman (Yalgın), A. R. (1977, 1993, 1200). *Cenup'ta Türkmen oymakları*. (Haz: S. Emir), Ankara Kültür Bakanlığı Yay., İstanbul: M.E.B. Basımevi.
- Yardımcı, M. (1993). Çukurova'da ölümle ilgili inanışlar ve uygulamalar ve iskenderun mezar taşlarının dili. *Uluslararası Karacaoğlan-Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu'nda sunulan bildiri*. Adana

- Yetkin, H. (1968). Türkmenler Türkçe konuşan diğer Türkmenlerden ayrı bir soya mı Mensupturlar. *Gaziantep Kültür Dergisi*, XI.
- Yıldırım, D. (1999). *Türk edebiyatında Bektaşî fıkraları*. Akçağ: Ankara.
- Yıldız, N. (2001). Alkış. Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü. *AKMBY*, 1, 124-125.
- Yılmaz, M. (1973). *Nizip tarihi*. İstanbul: Matbaa Koral Ofset.
- Yılmaz, M. A. (2005). *Aladağ halk kültürü araştırması*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

SÖZLÜ KAYNAKLAR

K 1. Safiye Özaslan,1951, Okuma-yazma yok, ev hanımı, Gaziantep, Karkamış, Çiftlikköy, Nisan, 2013.

K 2. Muhittin Özaslan, 1964, ortaokul, evli, çiftçi, Gaziantep, Karkamış, Çiftlikköy Nisan, 2013.

K 3. Zeliha Özaslan.1947, okuma-yazma yok, evli, ev hanımı, Gaziantep, Karkamış, Çiftlikköy, Nisan, 2013.

K 4. Yasemin Özaslan, 1980, ilkokul mezunu, bekar, ev hanımı, Gaziantep, Karkamış, Çiftlikköy, Nisan, 2013.

K 5. Hanım Yavuz, 1966, okuma-yazma yok, evli, ev hanımı, Gaziantep, Karkamış, Yeşerti (Kefrik), Mayıs, 2014.

K 6. Hatice Yalçınkaya, 1966, ortaokul mezunu, Gaziantep, Karkamış, Çiftlikköy, Nisan, 2013.

K 7. Fevzi Yalçınkaya, 1966, üniversite mezunu, evli, imam, Gaziantep, Karkamış, Aşağıcardak, Nisan, 2013.

K 8. Hatice Özaslan, 1935, okuma-yazma yok, evli, ev hanımı, Gaziantep, Karkamış, Çiftlikköy Nisan, 2013.

K 9. Dursun Özaslan, 1968,ilkokul mezunu, evli, ev hanımı, Gaziantep, Karkamış, Çiftlikköy, Mayıs, 2013.

K 10. Fattum Özaslan, 1943,okuma-yazma yok, ev hanımı, Gaziantep, Karkamış, Çiftlikköy Nisan, 2013.

K 11. Yusuf Yıldırım,1902, okuma-yazma yok, Gaziantep, Karkamış, Arıkdere(Germiş), Nisan 2013.

K 12. Bircan Özaslan, 1939, ilkokul mezunu, Gaziantep, Karkamış, Çiftlikköy, Mayıs, 2013.

K 13. Meryem Özaslan, 1942, okuma-yazma yok, evli, ev hanımı, Gaziantep, Karkamış, Çiftlikköy, Nisan, 2013.

K 14. Halaf Özaslan, 1935, okuma yazma yok, evli, emekli, Gaziantep, Karkamış, Çiftlikköy, Mayıs, 2013.

K 15.Selma Özaslan, 1970, Çiftlikköy, ilkokul mezunu, evli, ev hanımı, Gaziantep, Karkamış, Çiftlikköy Mayıs, 2013.

K 16. Hatice Özaslan, 1945, okuma yazma yok, dul, ev hanımı, Gaziantep, Karkamış, Çiftlikköy, Mayıs, 2013.

K 17. Zeynep Özaslan, 1943, okuma yazma yok, evli, ev hanımı, Gaziantep, Karkamış, Çiftlikköy, Mayıs, 2013.

K 18. Ali Özer, 1973, üniversite mezunu, evli, öğretmen, Gaziantep, Karkamış, Çiftlikköy, Nisan, 2013.

K 19. Halef İşbilir, 1940, ilkokul mezunu, evli, iş yeri sahibi, Gaziantep, Oğuzeli, Uruş, Mart, 2013.

K 20. Safiye Özaslan, 1972, ilkokul mezunu, evli, ev hanımı, Gaziantep, Karkamış, Çiftlikköy, Nisan, 2013.

K 21. Rıdvan DİKEN, 1987, Üniversite öğrencisi, Gaziantep, Nizip, Çatalca Köyü, Nisan, 2013.

K 22. Hacı DİKEN, 1948, İlkokul mezunu, çiftçi, Gaziantep, Nizip, Çatalca Köyü, Nisan, 2013.

K 23. Zeliha DİKEN, 1955, ilkokul mezunu, Ev hanımı, Gaziantep, Nizip, Çatalca, Köyü Nisan, 2013.

K 24. Hacer DİKEN, 1978, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Gaziantep, Nizip, Çatalca Köyü. Nisan, 2013.

K 25. Safiye KAYA, 1980, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Gaziantep, merkez, Mayıs, 2013.

K 26. Döne KILIÇ, 1974, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Gaziantep, Nizip, Çatalca Köyü, Nisan, 2013.

K 27. Zeynep DİKEN, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Gaziantep, Nizip, Çatalca Köyü, Mayıs, 2013.

K 28. İclal DİKEN, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Gaziantep, Gaziantep, Nizip, Çatalca Köyü, Mayıs, 2013.

K 29. Sakine KILIÇ, okuryazar değil, ev hanımı, Gaziantep, Nizip, Çatalca Köyü, Mayıs, 2013.

K 30. Mehmet KILIÇ, 1930, okuryazar değil, çiftçi, Gaziantep, Nizip, Çatalca Köyü, Mayıs, 2013.

K 31. Halil DİKEN, 1950, İlkokul mezunu, Çiftçi, Gaziantep, Nizip, Çatalca Köyü, Mayıs, 2013.

K 32. Hüsne DİKEN, 1950, İlkokul mezunu, Ev hanımı, Gaziantep, Nizip, Çatalca Köyü, Mayıs, 2013.

K 33. Ahmet DİKEN, 1968, İlkokul mezunu, Çiftçi, Gaziantep, Nizip, Çatalca Köyü, Mayıs, 2013.

K 34. Safiye KILIÇ, 1945, okuma yazma yok, ev hanımı, Gaziantep, Nizip, Çatalca köyü, Nisan, 2013.

K 35. Abdi KILIÇ, 1940, okuma yazma yok, ev hanımı, Gaziantep, Nizip, Çatalca köyü, Nisan, 2013.

K 36. Halil KILIÇ, 1981, ortaokul mezunu, çiftçi, Gaziantep, Nizip, Çatalca Köyü, Mayıs, 2013.

K 37. Nesrin DİKEN, 1987, lise, ev hanımı, Gaziantep, merkez, Mayıs, 2013.

K 38. Döne ÇELİK, 1958, okuma yazma yok, ev hanımı, Gaziantep, merkez, Mayıs, 2013.

K 39. Ercan DİKEN, 1983, ilkokul mezunu, marangoz, Gaziantep, merkez, Mayıs, 2013.

K 40. Mehmet DİKEN, 1972, Üniversite mezunu, öğretmen, Gaziantep, Nizip, Mayıs, 2013.

K 41. Şükrü ÇELİK, 1960, ilkokul mezunu, çiftçi, Gaziantep, merkez, Mayıs, 2013.

K 42. Şevket DİKEN, 1986, lise mezunu, işçi, Gaziantep merkez, Mayıs, 2013.

K 43. Salman İNAL, çiftçi, Gaziantep, Karkamış, Akçaköy, Mayıs, 2013.

K 44. Fahri İNAL, 1974, üniversite mezunu, Gaziantep, Karkamış, Akçaköy, Mayıs, 2013.

K 45. Emine ÇELİK, 1988, Üniversite mezunu, Gaziantep merkez, Nisan, 2013.

K 46. Fevzi Çelik, 1986, lise mezunu, Gaziantep, merkez,

K 47. Ali Doğan KILIÇ, 1945, ilkokul mezunu, çiftçi, Gaziantep, Nizip, Çatalca köyü, Mayıs, 2013.

K 48. Oruç KILIÇ, 1968, ilkokul mezunu, ev hanımı, Gaziantep, Nizip, Çatalca köyü, Mayıs, 2013.

K 49. Sabiha DİKEN, 1970, ilkokul mezunu, ev hanımı, Gaziantep merkez, Mayıs 2013.

K 50. Ayşe TAMER, 1966, ilkokul mezunu, Gaziantep, Nizip, Çatalca köyü, Mayıs 2013.

K 51. Musa DİKEN, 1974, ilkokul mezunu, Gaziantep merkez, Nisan, 2013.

K 52. Safiye KILIÇ, 1958, ilkokul mezunu, Gaziantep, Nizip, Yarımtepe Köyü, Nisan, 2013.

K 53. Arzu TOPRAK, 1970, ilkokul mezunu, Gaziantep, merkez, Nisan, 2013.

K 54. Hanım KILIÇ, 1964, ilkokul mezunu, Gaziantep, merkez, Nisan, 2013

K 55. Leyla Öztürk, 1949, okuma yazma bilmiyor, ev hanımı, Gaziantep, Nizip, Gökçeli (Kürep) Köyü, Ekim 2013, Kasım 2013, Şubat 2014, Temmuz 2014.

K 56. Ahmet Öztürk, 1948, ilkokul mezunu, çiftçi, Oğuzeli, Ekinveren (Tilsevet), Ekim 2013, Kasım, 2013, Şubat 2014.

K 57. Niyazi Öztürk, 1980, üniversite mezunu, Öğretmen, Oğuzeli, Ekinveren (Tilsevet), Ekim, 2013.

K 58. Tahsin Öztürk, 1976, ön lisans mezunu, memur, Oğuzeli, Ekinveren (Tilsevet), Mart, 2014.

K 59. Altan Öztürk, 1988, ön lisans mezunu, öğrenci, Oğuzeli, Ekinveren (Tilsevet), Mart, 2013, Temmuz 2013, Nisan, 2014, Haziran 2014.

K 60. Adil Öztürk, 1937, Osmanlıca biliyor, çiftçi, Oğuzeli, karaman, Kasım, 2013, Aralık, 2013, Nisan 2014

K 61. Halef Öztürk, 1970, lise mezunu, çiftçi, Oğuzeli, Karaman, Kasım 2013.

K 62. Cuma Koçarlan, 1930, okuma yazma bilmiyor, çiftçi, Oğuzeli, Ekinveren (Tilsevet), Kasım 2013.

K 63. Döne Koçarlan, 1935, okuma yazma bilmiyor, ev kadını, Oğuzeli, Ekinveren (Tilsevet), Kasım 2013.

K 64. Meryem Çalışkan, 1937, okuma yazma bilmiyor, Oğuzeli, Ekinveren (Tilsevet), Kasım, 2013.

K 65. Necip Köse, 1945, okuma yazma bilmiyor, çiftçi, Nizip, Gökçeli Kürep, Mayıs, 2014.

K 66. İsmail Çevik, 1932, okuma yazma bilmiyor, çiftçi, Oğuzeli, Uğurova (Urumevlek) Mayıs, 2014.

K 66. Mustafa Balcı, 1945, okuma yazma bilmiyor, çiftçi, Gaziantep, Nizip, Gökçeli Kürep, Nisan, 2014.

K 67. Cemile Balcı, 1947, okuma yazma bilmiyor, çiftçi, Gaziantep, Nizip, Gökçeli Kürep, Nisan, 2014.

K 68. Tahsin Öztürkmen, 1946, okuma yazma bilmiyor, Gaziantep, Oğuzeli, Güveçli (Gemrik), Nisan 2014.

K 69. Ali Bayındır, 1960, ilkokul mezunuydu, çiftçi, Nizip, Yukarı Bayındır, Ağustos, 2013.

K 70. Döne Bayındır, 1957, okuma yazma bilmiyor, ev hanımı, Gaziantep, Nizip, Yukarı Bayındır, Ağustos, 2013.

K 71. Abdullah Bayındır, 1981, üniversite mezunu, Gaziantep, Nizip, Yukarı Bayındır köyü, Ağustos, 2013

K 72. Adil Özel, 1990, ilkokul mezunu, Gaziantep, Oğuzeli, Mart, 2014

K 73. Ayşe Karaman, 1940, okuma yazma bilmiyor, Gaziantep, Oğuzeli, Kürep Köyü, Mayıs, 2014.

K 74. Döndü Er, 1945, Okuma yazma bilmiyor, Gaziantep, Oğuzeli, Dutluca Köyü, Mayıs, 2014.

K 75. Dursun Özer, 1977, Okuma yazma bilmiyor, Gaziantep, Oğuzeli, Dutluca Köyü, Mayıs, 2014.

K 76. Mehmet Subaşı, 1937, ilkokul mezunu, Gaziantep, Oğuzeli, Uruş Köyü, Temmuz, 2013.

K 77. Ubeyye Öztürkmen, 1951, ilkokul mezunu, Gaziantep, Oğuzeli, Karataş Köyü, Temmuz, 2013.

K 78. Zöhre Subaşı, 1972, ilkokul mezunu, Gaziantep, Oğuzeli, Karataş Köyü, Temmuz, 2013.

K 79. Yunus Subaşı, 1990, Üniversite mezunu, Gaziantep, merkez, Temmuz, 2013

K 80. Mekke Ataş, 1960, okuma yazma bilmiyor, Gaziantep, Oğuzeli, Çiftlik Köyü, Temmuz 2013.

K 81. Adile Yıldırım, 1954, İlkokul mezunu, Gaziantep, Karkamış, Eceler Köyü, Ocak, 2013.

K 82. Cennet Yıldırım, 1970, İlkokul mezunu, Gaziantep, Karkamış, Eceler Köyü, Ocak, 2013.

K 83. Enver Yıldırım, lise mezunu, Gaziantep merkez, Şubat, Mart 2014.

K 84. Ümit Canilhan, 1959, Lise, Gaziantep, Nizip, Ocak, 2013.

K 85. Celal Öztürk, 1974, Ortaokul mezunu, Gaziantep, Oğuzeli, Ekinveren Köyü (Tilsevet), Temmuz, 2014.

K 86. Ahmet Öztürk, 1953, İlkokul mezunu, Çiftçi, Gaziantep, Oğuzeli, Karaman Köyü, Temmuz, 2014.

K 87. Ertuğrul Balcı, 1980, Ön lisans Mezunu, Tekstil işçisi, Gaziantep, Oğuzeli, Kürep Köyü (Gökçeli), Temmuz 2014.

K 88. Hilmi Öztürkmen, 1954, İlkokul mezunu, Gaziantep, Oğuzeli, Gemrik Köyü, Çiftçi Ağustos, 2014.

K 89. Oğuz Öztürkmen, 1979, Ön lisans mezunu, Gaziantep, Oğuzeli, Gemrik Köyü, işçi, Ağustos, 2014.

K 90. Bülent Öztürkmen, 1977, İlkokul mezunu, işçi, Gaziantep, Oğuzeli, Gemrik Köyü, Ağustos, 2014.

K 91. Mehmet Demir, 1971, Lise mezunu, trt sanatçısı, Gaziantep, Karkamış, Germiş Köyü (Arıkdere), Temmuz, 2014.

K 92. Şükriye Özberk, 1971, okuma-yazma bilmiyor, ev hanımı, Gaziantep, Karkamış merkez, Mayıs, 2013.

K 93. Safiye Kılıç, 1941, okuma-yazma bilmiyor, Gaziantep, Karkamış merkez, Mayıs, 2013.

K 94. Canan Yıldırım, 1972, okuma-yazma bilmiyor, ev hanımı, Gaziantep, merkez, Haziran, 2013.

K 95. Fethiye Çınar, 1939, okuma-yazma bilmiyor, Gaziantep, Karkamış merkez, Haziran, 2013.

K 96. Ahmet Özaslan, 1940, İlkokul mezunu, Gaziantep, Oğuzeli, Çiftlik Köyü, Ocak, 2014.

K 97. Bedriye Ünal, 1930, okuma yazma bilmiyor, Gaziantep Karkamış, Yolağzı Köyü, Mart, 2014.

K 98. Ayni Yılmaz, 1947, okuma-yazma bilmiyor, Gaziantep Karkamış, Haziran 2014.

K 99. Hacer Özateş, 1965, okuma yazma bilmiyor, Gaziantep, Oğuzeli, Çiftlik Köyü, Temmuz, 2013.

K 100. Hamide Özaslan, 1953, okuma yazma bilmiyor, Gaziantep merkez, Temmuz, 2014.

K 101. Yusuf Özaslan, 1980, Lise mezunu, Gaziantep, merkez, Temmuz, 2014.

K 102. Hatice Özaslan, 1940, okuma yazma bilmiyor, Gaziantep, Oğuzeli Çiftlik Köyü, Ağustos, 2014.

K 103. Feride Özaslan, 1945, okuma yazma bilmiyor, Gaziantep, Oğuzeli, Çiftlik Köyü, Ağustos, 2014.

K 104. Fatma Özaslan, 1946, okuma yazma bilmiyor, Gaziantep, Oğuzeli Çiftlik Köyü, Ağustos, 2014.

K 105. Güllü Er, 1981, üniversite öğrencisi, Gaziantep, Oğuzeli, Eylül, 2014.

K 106. Ali Can Demir, 1992, üniversite öğrencisi, Gaziantep, Karkamış, Eylül 2014

K 107. Adem Bozkurt. 1991, üniversite öğrencisi, Gaziantep, merkez, Eylül 2014.

K 108. Hatice Öztürk, 1955, okuma yazma bilmiyor, Gaziantep, Oğuzeli, Ekinveren Köyü, Şubat, 2014.

K 109. Cemile Danaoğlu, 1925, okuma yazma bilmiyor, Gaziantep, Oğuzeli, İntepe Köyü, Kasım 2013.

K 110. Özden Küçükkoç, 1977, ilkokul mezunu, Gaziantep, Nizip, Ekim 2013.

K 111. Ayşe Budak, 1957, okuma yazma bilmiyor, Gaziantep, Oğuzeli, İntepe Köyü, Aralık, 2013.

K 112. Ali Budak. 1979. İlkokul mezunu, Gaziantep, Oğuzeli, İntepe Köyü, Nisan, 2014.

K 113. Zehra Bakan. 1935. Okuma yazma bilmiyor, Gaziantep Oğuzeli, Kılavuz Köyü, Şubat, 2013.

K 114. Ahmet Bakan, 1974, üniversite mezunu, Gaziantep Oğuzeli Kılavuz Köyü, Şubat 2013.

K 115. Münevver Adken, 1977, İlkokul mezunu, Gaziantep, Oğuzeli, Mağara Köyü, Nisan, 2013.

K 116. Ahmet Sevim, 1965, ilkokul mezunu, Gaziantep, Oğuzeli, Mağara Köyü, Nisan, 2013.

K 117. Fatih Ağgün, 1990, üniversite öğrencisi, Gaziantep Karkamış, Kıvırcık Köyü, Eylül, 2013.

K 118. Zeliha Budak, 1983, ilkokul mezunu, Gaziantep, Oğuzeli İntepe Köyü, Şubat, 2013.

K 119. Aysun Danaoğlu, 1992, ortaöğretim mezunu, Gaziantep, Oğuzeli, İntepe Köyü, Şubat, 2013.

K 120. İnci Danaoğlu, 1975, İlkokul mezunu, Gaziantep, Oğuzeli, İntepe Köyü, Şubat, 2013.

K 121. Safiye Küçükkoç, 1950, okuma yazma bilmiyor, Gaziantep, Karkamış, Melike (Eceler) Köyü, Nisan, 2013.

K 122. Emine Uğur, 1962, İlkokul mezunu, Gaziantep, Oğuzeli, Şibip Köyü, Eylül, 2014.

K 123. İnanç Uğur. 1985, Lise mezunu, Gaziantep merkez, Eylül, 2014.

K 124. Sait Bayındırlı, 1963, İlkokul mezunu, Gaziantep Nizip, Bayındır Köyü Mart, 2013.

K 125. Osman Bayındır, 1979, Lise terk, Gaziantep Nizip, Yukarı Bayındır Köyü Mart, 2013.

K 126. İsmail Bayındır, 1975, Meslek lisesi, Gaziantep Nizip, Yukarı Bayındır Köyü Mart, 2013.

K 127. Hüseyin Bayındırlı, 1955, İlkokul mezunu, Gaziantep Nizip, Yukarı Bayındır Köyü Mart, 2013.

K 128. Menekşe Bayındır, 1950, okuma yazma bilmiyor, Gaziantep, Nizip, Yukarı Bayındır Köyü, Haziran, 2013.

K 129. Cemile Bayındırlı, 1941, okuma yazma bilmiyor, Gaziantep Nizip, Yukarı Bayındır Köyü Mayıs 2013.

K 130. Ali Er, 1979, Üniversite mezunu, Gaziantep, merkez, Ocak, 2014.

K 131. İsmail Er, 1968, üniversite mezunu, Gaziantep, Oğuzeli, Ocak, 2014.

K 132. Emine Şahin, 1940, ilkokul mezunu, Gaziantep, Oğuzeli, Şubat, 2014.

K 133. Borla Bayındır, 1948, okuma yazma bilmiyor, Gaziantep Nizip Yukarı Bayındır Köyü, Ocak, 2014.

K 134. Mehmet Bayındırlı, 1949, İlkokul mezunu, Gaziantep, Nizip, Yukarı Bayındır Köyü, Ocak, 2014.

K 135. Orhan Bilbay, 1989, lise mezunu, Gaziantep Şehitkamil, Ekim 2014.

K 136 Adile Bilbay, 1965, ekoma yazma bilmiyor, Gaziantep Nizip, Ekim 2014.

K 136. Ali Bilbay, 1958, üniversite mezunu, Gaziantep Nizip, Ekim 2014.

K 137. Yeter Demir, 1949, İlkokul mezunu, Gaziantep, Karkamış, Arıkdere (Germiş) Köyü, Ekim 2014.

K 138. Yusuf Bozgeyik, 1977, üniversite mezunu, Gaziantep, Oğuzeli, Devehöyük Köyü, Ekim 2014.

K 139. Halime Koyuncu, 1995, lise mezunu, Gaziantep, Oğuzeli, Kasım, 2014.

K 140. Emine Koyuncu, 1966, ilk okul mezunu, Gaziantep Oğuzeli, Kasım, 2014.

K 141. Sevgi Demir, 1994, üniversite öğrencisi, Gaziantep, Nizip, Keferdiz (Kefaşık), Kasım, 2014.

K 142. Cuma Demir, 1957, ortaokul mezunu, Gaziantep, Nizip, Keferdiz (Kefaşık), Kasım, 2014.

K 143. Elif Demir, 1922, okuma yazma bilmiyor, Gaziantep, Nizip, Keferdiz (Kefaşık), Kasım, 2014.

K 144. Aysel Tiryaki, 1950, okuma yazma bilmiyor, Gaziantep, Karkamış, Balaban, Kasım, 2014.

K 145. Elif Kurt, 1954, okuma yazma bilmiyor, Gaziantep, Oğuzeli, Kasım 2014.

K 146. Seda Kurt, 1995, lise mezunu, Gaziantep, Oğuzeli, Kasım 2014.

DİZİN

- ağıt, vi, 1, 65, 66, 67, 68, 69, 76, 77,
144, 328, 353, 358, 380, 382, 386,
387, 394
- Ağıtçı, 65, 382
- Albastı, 272
- Ali Duymaz, 144, 145
- Ali Paşa, 43, 98
- Ali Rıza Yalman, 5, 234
- Alkarısı, 272, 273
- alkış, 121, 122, 123, 237
- Alptekin, 86, 101, 153, 206, 440, 474
- Altay Türkleri, 352
- Anadolu, iii, v, 3, 4, 11, 15, 16, 22, 42,
45, 66, 67, 79, 85, 86, 87, 101, 105,
114, 115, 116, 121, 122, 123, 142,
143, 145, 146, 153, 154, 162, 207,
219, 223, 232, 235, 237, 241, 243,
244, 246, 254, 256, 260, 263, 268,
270, 272, 273, 276, 278, 280, 283,
284, 286, 287, 289, 292, 293, 297,
300, 301, 303, 305, 307, 312, 314,
315, 318, 322, 323, 325, 328, 332,
338, 340, 342, 346, 348, 351, 353,
357, 360, 361, 363, 367, 368, 370,
373, 376, 379, 380, 381, 384, 386,
390, 403, 412, 414, 415, 417, 419,
427, 429, 436, 437, 439, 441, 443,
447, 449, 452, 453, 455, 456, 457,
458, 460, 472, 475, 479, 482, 484,
486, 487, 504
- askerlik, 297, 298, 394, 395, 397, 398,
399
- aşerme, 245, 246, 247, 248, 250, 254,
265
- Âşık Garip, 87, 89
- Âşık Mahgül, 13, 17, 97
- aşiret, 5, 17, 46, 423, 490
- aşk, 20, 64, 68, 86
- Atalay, 7
- Atasözleri, 103, 104, 105, 114
- Ayıntap, 3, 4
- Barak, iii, iv, v, vi, vii, 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8,
9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 23,
24, 40, 41, 43, 44, 50, 64, 67, 77, 80,
84, 87, 96, 97, 98, 101, 103, 106,
113, 114, 116, 121, 124, 132, 142,
143, 148, 152, 154, 155, 159, 162,
204, 207, 213, 221, 222, 225, 231,
232, 233, 234, 238, 242, 244, 247,
248, 251, 254, 257, 259, 261, 264,
267, 269, 271, 273, 274, 276, 278,
281, 283, 284, 286, 287, 289, 291,
293, 294, 295, 296, 298, 300, 303,
305, 309, 312, 315, 319, 321, 322,
323, 326, 329, 330, 331, 334, 338,
339, 340, 341, 342, 343, 344, 345,
349, 352, 354, 358, 360, 361, 362,
364, 366, 367, 369, 371, 374, 377,
379, 382, 385, 386, 387, 388, 391,
392, 393, 398, 399, 400, 401, 402,
407, 408, 409, 411, 412, 413, 415,
416, 418, 419, 420, 421, 423, 427,
428, 429, 430, 431, 432, 433, 434,
438, 440, 442, 443, 447, 449, 453,
454, 455, 456, 458, 459, 472, 473,
475, 479, 482, 484, 486, 487, 489,
490, 492, 493, 494, 495, 496, 498,
499, 502, 503, 504, 505, 506, 507,
508, 509, 511, 512, 513, 514, 516,
520, 521, 522, 523, 558, 559, 562,
565, 572, 574, 576
- Barak oda geleneği, vi, 1, 401
- Barak Ovası, 6, 8
- Baraklar, 6, 9
- Başkurtlar, 20, 42, 66, 79, 100, 162
- Battal Gazi Destanı, 7
- bayrak, 185, 320, 321, 322, 323, 324,
332, 335, 345, 412, 413, 436, 490,
491
- bayram, 2, 38, 109, 378, 385, 388, 403,
404, 406, 407, 408, 412, 430, 502
- beddua, vi, 121, 122, 123, 124, 143, 424
- bereket, 14, 328, 332, 334, 410, 413,
415, 419, 422, 446, 447, 448, 450,
451, 452, 453, 459, 483
- beşik kertmesi, 292, 295
- Beydili, 6
- Bilmece, 99, 101, 103
- Boratav, 19, 21, 41, 85, 87, 99, 104,
105, 144, 145, 146, 153, 159, 160,
206, 207, 221, 223, 244, 245, 263,
271, 273, 276, 280, 315, 318, 358,
376, 379, 389, 394, 400, 402, 403,
406, 408, 412, 417, 435, 441, 442,

- 443, 446, 449, 452, 454, 473, 478,
479, 484, 497, 499
büyü, 78, 249, 413, 454, 455, 459, 504
Cerid, 6
Çağınlar, vii, 65, 278, 347
çeyiz, 248, 316, 324, 325, 326, 327,
332, 333
Çobanoğlu, 103, 104, 223, 261, 281,
292, 474, 478, 479
Davetiye, 314, 315, 316
Deli Boran, 44
deyim, vi, 65, 116, 245, 346, 454, 497
Dizdaroğlu, 19, 20, 41
Doğan Kaya, 19, 22, 42, 44, 66, 77, 78,
99, 101, 103, 121, 123, 124, 132,
144, 145, 162
Doğum, 110, 157, 235, 236, 249, 250,
255, 256, 257, 258, 259, 260, 264,
265, 266, 267, 268, 269, 270, 271,
274, 276, 289, 290, 434, 481, 495,
578
dua, vi, 121, 123, 124, 142, 143, 144,
220, 238, 239, 287, 323, 325, 338,
361, 368, 370, 372, 385, 396, 399,
406, 409, 411, 416, 437, 439, 441,
442, 444, 449, 450, 456, 476, 477
Dulkadirli, 6
Duru, 8
düğün, 12, 42, 44, 64, 74, 89, 101, 109,
158, 175, 178, 181, 186, 235, 292,
293, 294, 296, 299, 308, 310, 311,
312, 313, 314, 315, 316, 317, 318,
319, 320, 321, 322, 323, 324, 325,
328, 329, 330, 331, 333, 334, 335,
337, 338, 339, 340, 342, 345, 358,
375, 381, 382, 386, 387, 392, 400,
421, 429, 432, 433, 434, 449, 490,
502, 503, 511, 520, 521, 554, 576
Ebe, 243, 245, 252, 261, 264, 265, 500,
501
Efsane, 152, 153, 154, 155
Elbeyli, 6
Elçin, 19, 20, 41, 65, 78, 85, 99, 104,
105, 114, 122, 144, 152, 159, 205,
206
Erman Artun, 42, 85, 105, 482, 484,
487
Ersoy, 13, 17, 43, 44, 46, 87, 96, 97, 98,
346, 361, 363, 376, 475
Ezo Gelin, 75, 76, 294, 572, 573
Fıkra, 109, 205, 206, 207
Fikret Türkmen, 86
Fuat Köprülü, 16
Gaziantep, iii, iv, v, vi, vii, xvii, 1, 2, 3,
4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15,
23, 40, 41, 43, 44, 45, 51, 64, 67, 68,
76, 80, 87, 97, 98, 103, 121, 124,
152, 154, 159, 204, 221, 231, 232,
233, 234, 247, 251, 257, 261, 264,
265, 268, 271, 274, 278, 281,
289, 290, 291, 293, 295, 298, 315,
318, 319, 343, 344, 386, 388, 389,
393, 397, 398, 401, 407, 409, 410,
411, 412, 413, 415, 416, 418, 421,
427, 428, 430, 431, 432, 437, 438,
445, 457, 458, 472, 473, 484, 488,
493, 502, 507, 508, 514, 515, 519,
522, 576, 578
Gaziantep Barak Türkmenleri, 1
Gebelikten Korunma, 241
gece değişliği, 293, 344
geçiş dönemleri, 1, 2, 12, 235
Gelin Gök, 416, 419
Göçerevli, 43
Gözaydın, 19, 21
Gündeşlioğlu, 44, 58
Güş, 500
Hakas, 100
haket, 154, 205
halk edebiyatı, iii, iv, v, vi, vii, 1, 2, 3,
19, 99, 101, 103, 104, 144, 145
halk hekimliği, 1, 14, 290, 474, 475,
478, 494, 495
halk hikâyeciliği, 86, 96, 97, 98
halk hikâyesi, 1, 85, 86, 98, 101, 144,
503
halk inanışları, 1, 2, 14, 434, 435, 436,
457, 458, 459
halk kültürü, iii, iv, v, vi, vii, 1, 3, 96,
123, 159, 160, 222, 264, 343, 393,
409, 413, 415, 430, 436, 458, 504
halk mimarisi, 486, 487
halk mutfağı, 1, 2
halk şiirinin, 19, 20, 41
halk takvimi, 484
Hikmet Dizdaroğlu, 19
Horasan, v, 11, 16, 43, 64
hoyrat, 20
Höl Oyunu, 499
Höllük Toprağı, 269

- ilk diş, 286, 287, 291
 İnan, 8
 iskân, v, vi, 4, 5, 6, 15, 16, 43, 44, 64,
 67, 77, 97, 321, 408, 428, 433, 472,
 486, 503, 507, 509
 İskân, vi, 16, 17, 43, 51, 64
 İslâm, 14, 67, 86, 123, 235, 291, 301,
 346, 372, 386, 389, 399, 400, 401,
 405, 407, 455, 458, 474, 494
 kan davası, 488, 489, 490, 496
 kan parası, 489
 Karacaoğlan, 16, 43, 54, 55, 56, 59, 63,
 64
 Karaçaylar, 100, 162
 Karaylar, 100
 Karkamış, iii, iv, v, 2, 10, 11, 13, 232,
 388, 432, 514, 517
 karşı beri, 20
 Kaya, 19, 20, 21, 22, 41, 42, 45, 65, 66,
 67, 77, 78, 79, 99, 100, 101, 121,
 122, 123, 124, 132, 144, 145, 162,
 203, 443, 513
 Kazaklar, 42, 66, 100, 263
 Keegan, 8
 Kerem ile Aslı, 13, 87, 98, 503
 Kerkük, 66, 79, 105, 272
 Kılıçoğlu, 44, 62, 63
 Kına, 319, 327, 328, 329, 330, 331, 354,
 394, 396
 Kır, 6, 7
 Kırgızlar, 42, 66, 79, 100, 243
 Kırklama, 276, 277, 278, 279
 koç katımı, 413, 417, 418, 419
 Korkmaz, 12, 72, 73, 74, 87, 98
 Kır Ocak, 253, 554
 Koroğlu, 13, 87, 94, 95, 96, 98, 484,
 503
 köy kahveleri, 42
 köy odaları, 42, 44, 98
 Kul Mustafa, 43
 kurban, 27, 38, 48, 72, 81, 83, 171, 239,
 244, 253, 263, 266, 267, 302, 334,
 335, 348, 351, 367, 387, 396, 397,
 405, 406, 407, 408, 416, 419, 438,
 439, 440, 441, 447, 458
 Lakap, 223, 280
 loğusa, 267, 270, 274, 442, 458
 Loğusa, 156, 267, 269, 270, 271, 272,
 275, 284
 Manas Destanı, 237
 mani, vi, 1, 19, 20, 22, 23, 41, 78, 99,
 144, 294, 321
 Mani, 19, 20, 22, 41
 Masal, 145, 146, 152, 159, 160, 161,
 162, 204, 205
Masal tekerlmesi, 146
 Maveraünnehir, 8
 Mehmet Demir, 97
 mesel, 101, 154, 162
 Metin Ergun, 154
 miras, 435, 488, 489, 497
 mit, 153
 mitolojik, 7
 Nasreddin Hoca, 206
 nazar, 215, 261, 267, 442, 443, 444,
 445, 458, 474, 481, 494, 495
 Nefese, 270, 271, 274, 275, 276, 279,
 283
 ninni, 78, 79, 80, 83, 84, 144, 512
 Ninni, 77, 78, 79, 80, 83, 84
 Nişan, 303, 311, 312, 313, 345
 Nizip, iii, iv, v, 2, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 13,
 97, 232, 340, 388, 432, 514
 Oğuz, 4, 6, 12, 78, 86, 87, 152, 160,
 162, 206, 237
 Oğuzeli, iii, iv, v, 2, 5, 10, 221, 232,
 388, 432, 439, 442, 477, 514, 565,
 574
 okuntu, 312, 314, 315, 316, 317, 320,
 345, 392, 554
 Osmanlı, iii, v, vi, 4, 8, 16, 43, 64, 67,
 428, 486
 Osmanlı Devleti, iii, vi, 43, 67, 486
 oyun, 2, 144, 152, 164, 232, 233, 328,
 412, 426, 497, 498, 499, 500, 501,
 502, 503, 504, 505, 507, 508, 509
Oyun tekerlemesi, 146
 Ögel, 7
 ölüm, 44, 65, 66, 235, 243, 346, 347,
 348, 349, 350, 351, 352, 353, 357,
 358, 365, 367, 371, 372, 373, 376,
 381, 383, 386, 388, 402, 439, 442,
 451, 456, 488
 Ömer Asım Aksoy, 104, 114
 Ömer Özbaş, vii, 11, 15, 17, 43, 429
 Özbekler, 42, 66, 79, 100, 162
 Plasenta, 263
 Rakka, 6
 Raysoni, 8
Ritüel tekerlemesi, 146

rüya, 89, 349, 350, 352, 452, 457, 459
sağaltma, 441, 474, 495
Sakaoğlu, 101, 153, 159, 160, 206, 207
Sevinç, 8
sözlü edebiyat, 104, 159, 236
Suriye, iii, v, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 43, 45,
75, 428, 473, 486
Sümer, 6
sünnet, 381, 389, 391, 392, 393, 474
Şenesen, vii, 20, 23, 86, 373, 427
Şido Hanifi, 75
Tahir ile Zühre, 87
Tatarlar, 42, 66, 79, 100, 122, 162
Tekerleme, 144, 145, 148
tören, 2, 67, 235, 253, 280, 286, 291,
346, 376, 390, 419

Tuvalar, 100
Türkmen, 6, 8
Türkmenler, 12, 15, 16, 42, 43, 66, 79,
100, 162, 287, 425, 429, 489
türkü, vi, 1, 12, 15, 41, 42, 43, 44, 64,
67, 75, 94, 99, 104, 113, 332, 395,
434, 521
Türkü, 12, 41, 42, 44
Uyak, 19
Uygur Türkleri, 42, 79
yaban değişiği, 293, 344
Yakutça, 7
Yakutlar, 100, 243, 256, 346
Yazgan, 7
Yozgat, 10
Zöhre Bozgeyik, 75

SÖZLÜK

Ağ: Beyaz

Ağal: Hayvanların konulduğu yer, ağıl

Ahd: Anlaşma

Ahdi: Anlaşmaya göre olan

Ahır: Büyük ve küçük baş hayvan barınağı.

Ahmediye: Kadınların sarı renkli baş örtüsü.

Akkere: Büyükbaş hayvanların yem yedikleri yer.

Ammi: Amca

Aplak: Parlak

Arık: Küçük doğal su yatağı..

Asbap: Elbise.

Avrat: Evli kadın.

Ayal-ayel: kadın

Azap: Hizmetçi.

Bakdeniz: Maydonoz

Balcan: Patlıcan

Bazlama: Yufka ekmeğin küçüğü.

Belik: Kadın ve kızların örülmüş saçı.

Bıkçı: Testere.

Bıldır: Geçen sene.

Cercer: Tahılları sapından ayıran kesici aletli tahtadan yapılmış alet.

Cıncık: Cam.

Cida: Mızrak.

Cor: Sohbet.

Culluk: Hindi

Çapıt: Bez parçası

Çıkın: Elbise ya da ekmeğin gibi şeylerin sarıldığı küçük bez.

Çıtkı: Gelinin başına yapıla süs.

Çomça: Büyük yuvarlak kaşık.

Çörten: Damdan akan suyun yönlendiren oluk.

Dahre: Odun vb. kesmek için kullanılan alet.

Darı: Mısır.

- Depik:** Tekme.
- Dilme:** Üzüm suyu ve nişastadan yapılmış tatlı türü.
- Dövme:** Buğdaydan yapılmış keşkek.
- Dulda:** Gölge
- Eci:** Nine.
- Ede:** Ağabey.
- Eletmek:** Götürmek.
- Elepen:** Kertenkele.
- Em:** İlaç, merhem.
- Figan:** Bağırmak, feryat etmek.
- Ganne:** Cam şişe.
- Garip:** Yabancı.
- Gidişmek:** Kaşınmak.
- Gocuk:** Kaban.
- Gulunç:** Sırt.
- Halle:** Buğday veya şire kaynatılan büyük kazan.
- Hampara:** Büyük taş.
- Hanek:** Laf, söz.
- Haral:** Kıldan yapılmış büyük çuval.
- Hasıt:** Haset, kıskanç.
- Hayat:** Avın avlusu.
- Hayir:** İncir.
- Hayla:** Nasıl.
- Hedik:** Kaynatılmış buğday.
- Hısım:** Akraba.
- Horanta:** Aile.
- Hörü:** Huri
- Hösün:** Hüseyin.
- Irgalanmak:** Sallanmak.
- Kabirlik:** Mezarlık.
- Kahke:** Simit
- Kalın:** Başlık parası.
- Kargı:** Kısa mızrak.
- Kasevet basmak:** Uyuklamak.

- Katar:** Kervan
- Ken:** Kin.
- Kesat:** Durgunluk.
- Kirman:** Elde yün eğirmeye yarayan şey.
- Koz:** Ceviz.
- Kör Ocak:** Erkek çocuğu olmayan.
- Köynek:** Gömlek
- Külek:** Su kabı.
- Küncü:** Susam.
- Libas:** Elbise.
- Löküs:** Gazlı lamba.
- Mahmil:** Duvarın içine yapılmış dolap.
- Maya:** Dişi deve.
- Mırrık:** Pis çamur.
- Mişmiş:** kayısı.
- Nöker:** Kadının üzerine gelen kuma.
- Okuntu:** düğüne davet için hazırlanan hediye.
- Perçem:** saçın ön kısmı kahkül.
- Pisik:** Kedi.
- Sahre:** piknik
- Sallama:** kalınca yapılmış ekmek.
- Sarı yağ:** Tereyağı.
- Seki:** Evin önündeki yüksek yer.
- Sıypak:** Kaygan.
- Sökün:** Kuvvetle yürüyüp gelme, yürüyüş tarzı
- Süllüm:** Tahta merdiven.
- Süyük:** Damın kenarı.
- Şendik:** Erkek topluluğu, kalabalığı.
- Şetil:** Fide.
- Şorak:** Tuzlu.
- Tağa:** Pencere.
- Taplama:** Bir çeşit ekmek.
- Taşgala:** Telaş.
- Tebelleş olmak:** Sataşmak.

TeŖt: amaŖır yıkanan geniŖ plastik kap.

Tevir: eŖit.

Topaç: Etin kavrularak saklanması.

Tosbağa: Kaplumbağa.

Tuman: Kadınların giydiği bir eŖit Ŗalvar.

UŖak: ocuk.

ÜleŖ: Hayvan ölüsü.

Yağlık: Mendil

Yaman: Kötü.

Zölüf: Sa

FOTOĞRAFLAR

(Çiftlik Köyünden bir görünüm.)

(Alagöz Köyünden görünümü.)

(Germiş Köyünden bir görünümü.)

(Ocaklık.)

Bir Barak köy evinden görüntü.

Bir Barak köy evinden görüntü.

Üzerlik.

Üzerlik

Üç etek

Yaşlı Barak kadınları yakın tarihlere kadar genellikle dövme yaptırmaktaydı.

Gaziantep, Nizip ilçesine bağlı Kefaşık Köyünden 1922 doğumlu Elif Demir.

Oğuzeli Uğurova (Urumevlek) Köyünde bir Barak Odası.

Karaman Köyü.

Karaman Köyünde kerpiç evler.

Karaman köyünde kerpiç evler.

Dikmetaş köyünde kerpiç evler.

Kovanlı (Zambır) köyünde kerpiç evler.

Karaman Köyünde kerpiç evler.

Kahve dövülen dibek.

Kahve yapılan ibrikler.

Ezo Gelinin anıt mezarı.

Uruş (Dokuzyol) Köyünde Kültür Bakanlığı tarafından yapılan Ezo Gelin Barak Kültür Evi.

Löküs.

Ezo Gelin'in Uruş Köyündeki mezarı.

Oğuzeli Güveçli (Gemrik) Köyü.

Oğuzeli Kürep Köyü. Bir Barak odası.

Kürep Köyünde acı kahve (mırra) pişiriliyor.

Kürep Köyünde acı kahve (mırra) ikramı.

Gaziantep şehir merkezinde bir düğün salonunda Öztürk ailesinin düğününden bir görüntü.

Uruş (Dokuzyol) Köyünde Barak odası.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Cevdet AVCI

Doğum Yeri ve Yılı: Kilis, 05.05.1982

Adres: Gaziantep Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

e-posta: ilet.27@hotmail.com, cvdtavci@gmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

Doktora: 2012-2015 Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler

Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı-Adana.

Yüksek Lisans: 2009-1011 Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Bilimi Ana Bilim Dalı, Gaziantep.

Tezsiz Yüksek Lisans: 2007-2009 Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği

Lisans: 2003-2007 Gaziantep Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

İŞ DENEYİMİ

2009- Gaziantep Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Araştırma Görevlisi

Yabancı Dil

İngilizce (Orta Düzeyde)

Bilgisayar

Ms Office

Bilimsel Çalışmalar

AVCI Cevdet, (2013) “Disiplinlerarasılık Bağlamında Halk İnanışları Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme”, Asia Minor Studies, Cilt 1, Sayı1, Ocak, ss. 1-11.